

NOVA
ACTA
ERUDITORUM,
ANNO
MDCCXLVII
publicata.

LIPSIÆ,

Proſtant apud B. LANCKISII hæredes, & MICH. BLOCHBERGERUM.

Venduntur etiam Romæ apud PAGLIARINOS, Venetiis apud JO. BAPT. ALBRIZZIUM & SEBAST. COLETUM, Pariſiis apud BRIASSONUM, Ultrajecti apud JO. BROEDELETUM, Lugduni Batavorum apud SAM. LUCHTMANSIUM, & Amſtelodami in WAESBERGIORUM officina.

LITERIS LANGENHEMIANIS,

MDCCXLVII.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Januarii Anno M DCC XLVII.

ΔΙΟΔΩΡΟΥ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΤΑ *σωζόμενα.* *DIODORI SICULI Bibliothecæ historicæ Libri, qui supersunt, interprete LAUR. RHODOMANO. Ad fidem MSS. recensuit PETRUS WESSELINGIUS, atque HENR. STEPHANI, LAUR. RHODOMANI, FULVII URSINI, HENR. VALESII, JAC. PALMERII, & suas, Annotationes, cum Indicibus locupletissimis, adjecit.*

Volumina II.

Amstelodami, apud Jo. Wetstenium, 1745, fol. maj.
Tom. I Alph. 8 plag. 12, Tom. II Alph. 8 plag. 11.

Cum Virorum doctissimorum, *Josephi Wassii*, *Franc. Dionys. Camusati*, & *Terrassoni*, consilia emendatius edendi *Diodori* sive mors, sive aliæ res, destituerint; bene fecit *P. Wesselingius*, Vir Celeberrimus, cum, sive imponi sibi, passus est, sive ipse suscepit, hanc provinciam, ut illius scriptoris reliquias & ad fidem scriptorum librorum emendaret, & elegantis eruditionis suæ lumine perfunderet. Ea etsi, tum propter operis magnitudinem, tum propter corruptelarum multitudinem, ita gravis & difficilis reperiebatur, ut eam forte quivis

quivis alius abjecisset; tamen ille omnes molestias patientissime pertulit, donec absolutum opus & perfectum esset. Sed, relictis omnibus, Codicum MStorum subsidia cœpit conquirere; quæ ei egregia contigerunt. In quo inprimis prædicat notam illam *Jac. Phil. Dorvillii*, V. C. liberalitatem & facilitatem, qui ei non modo *Camusatianum* Variarum Lectionum, e Codicibus MStis in Gallia excerptarum, apparatum concessit, sed eum etiam in indagandis Codicibus MStis adjuvit. *Camusati* autem excerpta sunt ex uno *Coisliniano*, Seculi XV Codice, priores quinque & XI, XII, XIII, XIV, XV, Libros complexo, omnium, quos vidit *Montfauconius*, optimo, e tribus *Claromontanis*, & uno *Regio*. Duo *Claromontani* Libros V priores habent, & in plerisque consentiunt. Tertius XI, XII, XIII, XIV, XV, Regius denique XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, exhibet. *Claromontano* primo, qui Seculo XII scriptus esse creditur, usus est *Henr. Stephanus.* Horum Codicum varietati accedit alia e Codice Mutinensi, non illo quidem antiquo, sed ex optimo Codice, a *Michaele Apostolio*, in insula Creta, descripto; item e Leidensi Bibliotheca varietas antiqui Codicis, a *Casaubono*, ut credunt, ad Basileensis editionis *Librum XVIII* & *XIX* notata, cum *Jos. Scaligeri* & *Is. Vossii* nonnullis conjecturis. Adscriptæ etiam erant quædam *Camusati* notæ, sed paucæ, nec magni pretii. Ipse autem *Wesselingius* varias lectiones impetravit, primum e quatuor Regiæ Parisiensis Bibliothecæ Codicibus; quorum primus Libros V priores, alter XI, XII, XIII, XIV, XV, tertius eosdem cum XVI, XVII, quartus denique quinque postremos, exhibet; deinde e *Vaticano* sexcentorum, & alio quingentorum, annorum libro, qui quinque priores Libros continet, aliisque duobus trium Seculorum Libris, quorum alter XI - XV, alter XVI - XX, complectitur; porro e Venetis, primo *D. Marci* membranaceo Codice posterioris Decadis, cujus priores V Libri antiqua manu scripti sunt, secundo *Dominicanorum S. Joannis* & *Pauli*, qui quinque priores Libros, Seculo XV scriptos, repræsentat. E Florentinis etiam Codicibus Varias Lectiones pollicitus est *A. Cocchius*, V. C. earumque specimen misit; sed bibliopolæ, facillimo alias

alias in hujus generis sumtus, nimis sumtuosum videbatur. Accepit etiam specimen e Codice omnium optimo & antiquissimo Seculi VIII, aut IX, Vindobonensi, olim Neapolitano, manu *Garellii* scriptum, cum spe totius varietatis, (continet autem *V Libros* primos,) sed ea vana fuit. Ex quibus intelligitur, quanto pluribus ac melioribus Codicum subsidiis instructus, ad *Diodorum* edendum accesserit, quam superiores editores. Nam *Vinc. Opsopœus*, qui initium edendi *Diodori* fecit, ex uno Codice quinque tantum ultimos Libros dedit, non emendatissimos. *Henricus* autem *Stephanus*, qui, præter illos quinque, etiam ceteros edidit, MStis *Claromontanis* usus est, non optimis, consultis tamen etiam aliis, in quibus *Fuggerianum* fuisse tradit, incertum, an vere, *Fabricius*. *Rhodomanus* denique nullis scriptis libris usus est. Ceterum, quantum ei Codices profuerint ad emendandum *Diodorum*, quantumque emendatior factus sit contextus Græcus, mox exemplis propositis docebimus. Hic universe tantum dicemus, nos, in solis prioribus quinque Libris, ultra 300 lectiones novas & meliores, e Codicibus MStis, recte atque ordine, inductas numerasse; & poterat augere numerum, nisi maluisset in eam partem, quæ tutior est, peccare. Atque etiam integrior est *Diodorus*, quam a *Stephano* & *Rhodomano* datus est. Nam primo accessere Legationum Eclogæ *Ursinianæ*, a *Rhodomano*, incertum, qua de causa, omissæ; tum insigne *Fragmentum* de *Cleonide* & *Aristomene*, a *Stephano*, ignaro, *Diodori* esse, inter *Himerii* & *Polemonis* Declamationes Parisiis A. 1567 editum, & *Diodoro*, Codicis Medicei autoritate, assertum ab *Is. Vossio*, & ante illustratum a *Boivinio Tom. III Comment. Acad. Inscr. pag. 106.* Porro *Valesiana de Vitiis & Virtutibus* excerpta. Denique Fragmenta alia, hinc inde conquisita ipsius V. C. studio, in quibus est etiam ῥῆσις nobilis de *Æmilio Paulo*, & formula provinciæ Macedonicæ, ab eo cum decem legatis scripta. Is locus, e *Syncello* depromtus, vulgo *Dexippo* tribuitur. Sed V. C. sive a *Dexippo*, sive a *Syncello*, e *Diodoro* petitum inde judicat, quod ex *Peirescii Excerptis Diod.**(*pag. 581*) patet, primam illius ῥήσεως partem

Tom. II pag. 637.

Tom. II pag. 642.

partem inde abrasam esse. Nam verba fere eadem sunt, & non nisi structura subinde mutata. Caput quidem illud, de Macedonia in quatuor regiones descripta, est manifeste e *Polybio* petitum. Conf. *Liv. XCV, 29.* Cum eum autem *Diodorus* compilaverit, quis non intelligit, eum locum *Diodori* esse? Accedit, quod *Suidas*, in Voc. Κλίμακες, quædam *Diodori* habet, quæ in hac ῥήσει deprehenduntur. Ceterum ad eum locum retulit notas *Schurtzfleischii* in *Notit. Bibl. Vinar. pag. 70.* E MStis plura conquirendi studium non defuit Viro Clarissimo, sed spes & opera frustra fuit. Atque, omnibus veteris ævi reliquiis tam diligenter a doctis hominibus, tamque sæpe, excussis, cum nil repertum sit, quo lacunæ *Diodoreæ* explerentur, nihil spei relictum esse videtur.

Quod ad versionem Latinam attinet, usus est V. C. *Rhodomaniana*, haud paulo meliori ea, quæ a *Grynæo* Basileæ edita est. Nam hæc quidem plures Autores habet: quippe primorum quinque Librorum est *Poggii Bracciolini*, quicquid Britanni quidam dixerint, ut eam, ipsi abjudicatam, *Jo. Phreæ*, Britanno, vindicarent; XI-XIV Autoris incerti, *Marci Hopperi*, Basileensis; XVI, XVII, *Angeli*, sicut aliis placet, *Bartholomæi*, *Cospi*, Bononiensis; reliquorum *Sebast. Castellionis.* Ceterum *Wesselingius Rhodomanianam* versionem ad novas lectiones accommodavit, iisque in locis, ubi non satis accurate Græca exprimebat, emendavit. In quo tamen aliquid videmur vel inconstantiæ, vel condonandæ, in tanto tamque longo labore, negligentiæ, observasse. Sic *Tom. I pag. 139 Rhodomanus* ὅρων male verterat *montes*. *Wesselingius* recte rescripsit *fines*, & sic pluribus locis fecit. Sed *pag. 122*, ubi ψαλὶς versa erat *forfex*, quod esse debebat *fornix*, *forfex* relicta est. Atqui id erat in *Rhodomaniana* editione vitium operarum. Nam, in indice Græco *Rhodomaniano*, ψαλίδος καμφθείσης vertitur, *fornicem incurvatum*, id est, *fornicis arcum.* Item *pag. 313* παῖδες ποταμῶν ἐπώνυμοι a *Rhodomano* vertuntur, *filii fluviorum nominibus insignes*, id esse debebat, ut V. C. recte vidit, *filii, qui fluviis nomina fecerunt.* Atque *Rhodomanus* ipse in Indice vertit, *a quibus fluvii*

fluvii nomina acceperunt; & tamen prior illa vitiosa interpretatio relicta est. Sed hæc æqui Lectores Viro Celeberrimo condonabunt, neque ab talibus ulli satis cautum est.

Veniamus ad Notas. Eæ sunt, ut primum universe de iis dicamus, plane egregiæ, & bonæ frugis plenissimæ; neque siccæ, neque nimis verbosæ; ita autem diligenter scriptæ, ut nihil prætermissum sit, in quo quis hærere possit, aut quod luce aliqua indigeat. Emendati contextus diligenter ratio redditur. Neque solum emendationes e Codicibus rite ductæ proponuntur, sed etiam ab ingenio V. C. profectæ, in quibus sunt quædam plane capitales, eæque interdum recte receptæ in contextum. Atque adeo plures earum recipiendæ erant, ut exemplis quibusdam postea docebimus. Sed V. C. maluit intra modum in hoc genere consistere, quam ultra fines processisse nonnullis, nimis in hac parte religiosis, videri. Atque etiam obiter aliorum scriptorum corruptelæ passim feliciter sublatæ sunt. Græca verba & dicendi formæ non ubivis obviæ, quantum satis est, illustrantur: in eoque etiam mediocriter Græce doctis interdum consultum est, iisque, quibus longum videtur, Lexica adire, & lectionis tenorem interrumpere. Vid. v. c. *pag. 345* de verbo *κωθωνιστήριον*, *pag. 348* de verbo *τέθριππος*, *pag. 359* de verbo *ῥαβδὸς*, &c. Tum res breviter, sed eleganter, explicantur, adspersis passim exquisitis observationibus, historiam & antiquitatem, tum sacram, tum profanam, illustrantibus. Inprimis admirabilis diligentia & prope infinita lectionis copia animadvertitur in rebus geographicis & mythologicis, in quibus nihil est, neque tam parvum, neque tam magnum, quod ejus scientiam fugiat; unde observationes natæ sunt, quæ mediocriter intelligentibus harum literarum minutæ & spinosæ videantur, sed ita reconditæ ac raræ in hoc genere lectionis, ut vix ab ullo alio exspectandæ videantur.

Nunc, quoniam formam Operis Notarumque universam descripsimus, diligentius de Notis dicemus. In quo hunc nobis ordinem descripsimus, ut primum specimina proponeremus emendationum, quæ in hoc genere literarum haud dubie

bie principatum tenent, neque ſolum ad *Diodorum* pertinentium, ſed etiam alios ſcriptores Græcos adjuvantium; deinde vero animadverſionum earum, quibus vel rebus, vel verbis, lux affunditur. Ceterum, ne nimis longi ſimus, quinque priorum Librorum finibus nos continebimus.

Et, quod ad emendationes quidem attinet, non exiſtimamus lectores noſtros exſpectaturos a nobis eſſe, ut eas, quæ bonorum Codicum, ut *Coisliniani, Mutinenſis, Vaticani, Vindobonenſis*, vel ſingulorum autoritate, vel conſenſu, factæ ſunt, commemoremus. Eſſet enim infinitus labor: quippe, uti diximus, plus quam trecenti loci ita ſanati ſunt. Sed nos proferemus eas, quibus cognoſcendis ingenium ſimul Viri & doctrina intelligatur. Atque, etiamſi non omnes ſunt ejusmodi, ut nobis plane probentur, tamen & illæ ipſæ, in quibus dubitatio noſtra adhæſit, non indignæ reperientur Viro docto. *Lib. I pag. 32* in nobili inſcriptione columnæ *Iſidis* hæc vulgo, inter alia, verba ſunt: *εἰμὶ δὲ υἱὸς κρόνȣ πρεσβύτατος, καὶ βλαςὸς ἐκ καλȣ̃ τε καὶ εὐγενȣ̃ς, ᾠȣ̃ σπέρματος, συγγενὴς ἐγεννήθην ἡμέρας.* Hoc quid ſit, nemo adhuc potuit divinare. Ac pro *βλαςὸς* jam *Stephanus* e *Claromontano* notaverat *ἔβλαςον*: pro quo in *Vaticano* eſt *ἔυλαςον*, ſolenni librariorum peccato, ut docuit ad *Athenæum Caſaubonus. XII, 11.* Eo ſumto, in textu, unius literæ mutatione, legit: *ἔβλαςον ἐκ καλȣ̃ τε καὶ εὐγενȣ̃ς ᾠȣ̃*: denique, pro *σπέρματος συγγενὴς* e *Codice Vaticano* & *Claromontano 2, σπέρμα συγγενές*. Itaque locus ſic egregie conſtituitur: *καὶ ἔβλαςον ἐκ καλȣ̃ τε καὶ εὐγενȣ̃ς ᾠȣ̃, σπέρμα συγγενὲς ἐγεννήθην ἡμέρας.* Comparatur deinde cum ſimillimo *Ariſtophanis* in *Avibus* loco *v. 695: Τίκτει πρώτιςον ὑπηνέμιον Νὺξ ἡ μελανόπτερος ᾠόν. Ἐξ ȣ̃, περιτελλομέναις ὥραις, ἔβλαςον ἔρως ὁ ποθεινός.* Ægyptiorum plures rerum principem cauſam dicebant *Cneph*, ejusque ex ore prodiiſſe ovum, quod ruptum effuderit *τὸν Φθᾶ*, ſeu *Vulcanum*, teſte *Porphyrio* apud *Euſebium P. E. III, 11.* alii *Oſirin* ex eo ovo natum dicebant; quos ſecutus eſt *Orpheus*, cujus *πρωτόγονον ᾠὸν* cum frangeretur, *Phanetem* excluſit, qui non alius atque *Oſiris*, in *Recogn. S. Clement. X, 18*, &c. Jam, cum, *Phanete*

nete ex ovo prosiliente, universa radii ejus illustrarentur, neque is alius sit in Theologia *Orphica*, autore *Proclo*, quam *ἔρως*, sive Cupido, satis utique apparet, cur *Osiris* in hac inscriptione se *σπέρμα συγγενὲς ἡμέρας* vocet, & quorsum illud *Aristophanis* pertineat. *Pag. 36 ext. Diodorus*, de frequentia incolarum Ægypti agens, cum olim numeratas esse dixisset ad septingentas myriadas, suo etiamnum tempore non minus trecentis dicit esse: *καὶ καθ' ὑμᾶς δὲ ὀκ ἐλάττυς εἶναι τριακοσίων.* Contra hanc lectionem dubitatio exoritur, primum inde, quod a *Stephano*, velut dubia, asterisco notata est: qui indicare videtur, verbum *τριακοσίων* in uno & item altero Codice non repertum fuisse, quod tamen omnes *Wesselingiani* servant. Major & justior a V. C. commovetur e *Josepho*, qui *B. J. XVI, 4*, sua adhuc ætate fuisse in Ægypto, non numeratis Alexandrinis, septingentas myriadas, dicit. Ex quo recte colligit V. C. verbum *τριακοσίων* spurium, ejiciendumque esse. Similem prope medicinam adhibet loco vexatissimo *Lib. I Cap. 44* de Chronologia Ægyptio- **Pag. 53.** rum: *ὑπ' ἀνθρώπων τὴν χώραν βεβασιλεῦσθαι φασὶν ἀπὸ μυριάδος ἔτη βραχὺ λείποντα τῶν πεντακισχιλίων, μέχρι τῆς ἑκατοστῆς καὶ ὀγδοηκοστῆς* Ολυμπιάδος: ubi, rejecta *Capelli* & *Perizonii* in *Orig. Ægypt. Cap. 11* interpretatione, denique lectione Codicum quorundam, qui habent *ἀπὸ* Μοίριδος, aut Μύριδος, quod inter eum & Olymp. CLXXX non possunt, ex ipsius *Diodori* rationibus *Cap. 45, 50, 52*, quinque millia annorum interesse, statuit *ἀπὸ μυριάδος* delendum, aut, si hoc violentius videatur, legendum esse *ἀπὸ* Μηνᾶ, *a Mena usque*, primo ex hominibus Rege; quod nobis magis placet. Sane illud manifestum est, si hæc verba corrupta potius, quam insititia, sunt, terminum *a quo* designari, sicut *Cap. 26: τὸν χρόνον ἀπὸ τῆς ἡλίου βασιλείας συλλογιζόμενοι μέχρι τῆς* Αλεξάνδρου *διαβάσεως εἰς* Ασίαν &c. Atqui is terminus, e contextu, nullus alius esse potest, nisi initium regni, per homines administrati. Id autem, consentiunt omnes, esse in *Mena*. Corruptelam autem parere potuerunt voces temporis *μυρίων* in antecedentibus, & *ολυμπιάδος* in sequentibus. *Pag. 58* in verbis, *καθ' ὃν δὴ (περίπατον) γλυ-*

φαῖς

φαῖς ἐντυχεῖν εἶναι καὶ χρώμασιν ἐπηνθισμένον βασιλέα &c. haud dubie corruptum eſt verbum *ἐντυχεῖν*. Pro eo ſuſpicatur V. C. legendum γλυφαῖς εὐτύκοις (non εὐτύκαις, ut operæ vitioſe expreſſerunt,) ſi *εὔτυκος*, de *Caſauboni* ad *Athenæum XIV, 8*, ſententia, de re affabre facta dicatur, aut, ut *Rhodomano* placuit, *εὐτύκτοις*. Sed, ſi vel maxime damus, hæc verba ita dici, tamen ea non videntur ſatis apta eſſe. Nam γλυφαὶ hoc loco ſunt *ſculpturæ*, quibus ſimulacrum Regis, ita ut *picturis*, ornatum eſt. Jam, ipſum ſimulacrum affabre factum εὔτυκον dici poſſe, concedimus, ut apud *Callimachum* ſignum *Palladis* εὔτυκος ἕρπει: ſculpturam ipſam non credimus. Nobis aliquando venit in mentem, legendum *ἐντυχοῦσιν εἶναι*, quod commodum habet ſenſum: *eo venientibus licet videre.* Neque ratio hæc abhorret a *Diodoreo* ſtilo. Nam ſimiliter paulo poſt: ἣν (ἀνάβασιν) διελθοῦσιν ὑπάρχειν ἐπὶ τοῦ μνήματος κύκλον χρυσοῦν. Vides, quod hic eſt διελθοῦσιν ὑπάρχειν, id ſupra eſſe ἐντυχοῦσιν εἶναι. Sic etiam *Virgilius Æn. II, 713: Eſt urbe egreſſis tumulus* &c. Atque hæc conjectura, quo magis cogitamus, eo certior nobis videtur, ſperamusque Viro Cel. non diſplicituram; cujus eam judicio libenter ſubmittimus. *Pag. 82 extr.* mortuis Regibus dicitur e lege προτεθεῖσθαι ἀκροατήριον τῶν ἐν τῷ βίῳ πραχθέντων. Ibi Vir. Cel. ex ora *Stephani* & Codicibus duobus reſtituit κριτήριον: quæ lectio nunc, cum Codicum auctoritate ſtabiliatur, recte recepta videtur. Olim quidem putabamus, ἀκροατήριον hic, ex uſu quodam illorum temporum, poſitum eſſe pro κριτηρίου, ſeu conventu judicantium, accuſantium, &, quid agatur, ſcire & audire cupientium. Nam ſic putabamus dici a *S. Luca Act. XXV, 23*, ubi *Feſtus* cum *Agrippa, Berenice*, tribunis & viris illuſtribus, *Pauli* audiendi cauſa ingreditur εἰς τὸ ἀκροατήριον: quo nomine haud dubie intelligitur tribunal *Feſti* & conventus tribunali, ſeu ad tribunal, talis, qualem diximus, qui etiam Latinis *auditorium* dicitur. Vid. *Perizonius de Præt. pag. 32 ſeq.* Sed in ſententia V. C. nunc acquieſcimus, præſertim propter verba τῶν ἐν τῷ βίῳ πραχθέντων. *Pag. 87* autem *med.* quod τοὺς ἀγωνιζομένους ἐν τῷ κρίνειν poſt *Scaligerum* & *Iſ. Voſſium* non ſatis probat, quod non oratores, qui ἀγωνιζόμενοι Græcis

cis dicuntur, sed *δικαςαὶ*, intelligantur, quanquam sibi non satis liquere ait, an judices etiam sic dici possint, pro eoque rescribi posse e Codicibus *Coisliniano* & *Mutinensi* *ἐπαινεμένες ἐν τῷ κρίνειν*, in eo fatemur nos dissentire a Viro Cel. Ἐπαινεμένες est interpretatio vulgati. Ἀγωνιζόμενοι ἐν τῷ κρίνειν sunt *homines in rebus judicandis exercitati & periti*; de quo hoc minus dubitare debebat Vir Cel. cum ipse ostenderit in his Notis, alio loco, *ἀθλητὰς* Græcis dici, qui in quocunque genere exercitati & periti sint. Contra magnopere laudamus & probamus, quod *pag. 95* in verbis: *καὶ καθ' ἡμᾶς τινὲς τῶν τὰ ζῶα ταῦτα τρεφόντων, εἰς τὰς τροφὰς αὐτῶν ὐκ ἔλαττον τῶν ἑκατὸν ταλάντων δεδαπανήκασιν*, pro *τροφὰς* in textum e *Coisliniano* Codice recepit *ταφὰς*, quod contextus ita manifeste requirit, ut ea correctio plane necessaria sit. *Lib. II pag. 143* de Chaldæorum placitis agens, inprimis magnam eos vim tribuere planetis dicit, *ὓς ἐκεῖνοι μὲν ἑρμηνεῖς ὀνομάζυσιν, ἰδίᾳ δὲ τὸν νῦν ὑπὸ τῶν ἑλλήνων Κρόνον ὀνομαζόμενον, ἐπιφανέςατον δὲ καὶ πλεῖςα καὶ μέγιςα προσημαίνοντα, καλῦσιν ἥλιον, τὺς δ' ἄλλυς τέσσαρας ὁμοίως τοῖς παρ' ἡμῖν ἀςρολόγοις ὀνομάζυσιν Ἄρεως, Ἀφροδίτης, Ἑρμῦ, Διός.* Hic primo recipit V. C. e Codice *Mutinensi* *ὀνομαζόμενον*, pro vulgato *νομιζόμενον*, quod *Rhodomanus* jam viderat restituendum esse. Sed recte animadvertit, *Solem* hic locum nullo modo habere, id quod jam vidit *Stanlejus* in *Hist. Phil. P. XIII S. II, 37*, sed nulla medicina allata. Nam *Sol* non est in planetarum numero; deinde contextus planissime docet, sermonem esse de *Saturno*, ejusque peculiare aliquod nomen hic latere. Id nomen de conjectura nobis restituit V. C. Sic enim locum refingit: Ἰδίᾳ δὲ τὸν νῦν - Κρόνον ὀνομαζόμενον, ἐπιφανέςατόν τε καὶ - - - καλῦσιν Βῆλον. Nam, hoc nomen privum *Saturno* apud Chaldæos fuisse, autores sunt *Theophilus* ad *Autolyc. III, 30*, & *Servius* ad *Æneid. I, 646, 734*. Quod si cui longius recedere a vulgatæ lectionis elementis videatur, lenius remedium proponit, ut legatur ἦλον. Nam, & sic *Saturnum* appellatum, autor est *Damascius* in *Photii Bibl. pag. 1050*: Φοίνικες καὶ Σύροι τὸν Κρόνον Βὴλ καὶ Ἦλ, καὶ Βολάθην, ἐπονομάζυσι. Pag. 63.

B Utrum-

Utrumvis sumseris, parum refert. Ceterum, alterutrum a *Diodoro* esse, non dubitamus. Correxit etiam V. C. *pag. 146* locum nobilem de *Ctesiæ* ætate. Κτήσιας, inquit *Diodorus*, ὁ Κνίδιος τοῖς καθ' Ηρόδοτον μὲν χρόνοις ὑπῆρξε κατὰ τὴν Κύρȣ ϛρατείαν ἐπὶ Αρταξέρξην τὸν ἀδελφόν. Hunc locum & sono ingratum, & sensu vitiosum, recte V. C. judicat. Nam *Herodoti* ætas & *Cyri* adversus *Artaxerxem* expeditio in unum tempus compinguntur, quæ disjunctissima sunt temporibus. Nam a principio belli Peloponnesiaci, quod *Herodotus* vivendo attigit, usque ad *Cyri* expeditionem sunt XXX amplius anni. Præterea repeπuntur paulo ante posita verba καθ' Ηρόδοτον, additurque κατὰ τὴν κ. σ. qua iteratione præpositionis κατὰ nil insuavius, atque duæ diversæ temporis notæ, contra morem, sine copula ponuntur. *Rhodomanus* animadverterat vitium, & interpretatus erat *Herodoto recentior*, quasi esset μεθ' Ηρόδοτον. Ei insultat propterea *Salmasius ad Solin. pag. 871*, nec tamen demonstrat, *Ctesiam Herodoto* æqualem, quem *Photius Cod. 72* νεώτερον εἶναι Ηροδότȣ, diserte tradit. Concedi potest, *Ctesiam Hedoto* adhuc vivo natum esse, non autem, quod vulgata verba innuunt, *Herodotum* eo tempore cum *Ctesia* vixisse, quo *Cyrus* contra fratrem bellum gessit. Itaque V. C. verba καθ' Ηρόδοτον, ex antecedentibus repetita ab incurioso librario, sustulit, præsertim cum ea non sint in Codicibus *Coisliniano* & *Mutinensi*, cum non habeat *Georgius Gemistus* in excerptis ex hoc libro, in Epitoma MSta *de Assyriorum & Medorum Imperio*, non *Poggius* legerit. Atque, etiamsi *Jo. Georg. Waltherus*, Clarissimus Gymnasii Weissenfelsensis Professor, peculiari Diatriba hunc locum defenderit, atque ostendere instituerit, *Ctesiam Herodoti* senis tempore vixisse, tamen *Wesselingius* sententiam recte retinuit, quam nunc etiam *Walthero* probari cognovimus. Insignis est etiam emendatio *Lib. III pag. 188*, quanquam ab *Agatharchide* petita. De Ichthyophagorum sedibus & habitandi modis differens, esse genus tradit quoddam, cujus hæc ratio sit, ut cuniculos agant in acervis musci, ita densati, ὑπὸ τῆς συνεχȣ̃ς τȣ̃ καύματος πληγῆς, ut na-

ut naturam rigidissimam induerit. *Wesselingius* non omnino per se damnat καύματος πληγὴν, cum *Lucretius plagam odorum* dixerit, & *Psalm. CXXI, 6*, de sole dicatur לא יַכֶּכָּה, οὐ πλήξει: sed tamen negat æstu solis algarum acervos densari posse. Itaque legi vult: ὑπὸ τοῦ συνεχοῦς τοῦ κύματος πληγῆς. Et sic *Agatharchides*, e quo *Diodorus* sua, ut ipse fatetur, hausit, ὄντος ὑπὸ τοῦ προσβάλλοντος ἀεὶ κύματος σκληρῶς πεπιλημένος. Res est extra dubitationem posita, eratque hæc lectio in textum recipienda. Omnino multa V. C. feliciter, comparando *Agatharchide*, in hoc tertio Libro emendavit: quod recte ab eo eleganterque factum est. Videat tamen V. C. an forte modum in hoc genere excesserit in loco uno *pag. 205*: ὑπέρκεινται δὲ νῆσοι τρεῖς, ὧν δύο μὲν πλήρεις εἰσὶν ἐλαιῶν καὶ σύκων, μία δὲ λειπομένη τῷ πλήθει τῶν προειρημένων δένδρων &c. Hic tribuuntur duabus insulis *oleæ* & *fici*; *Agatharchides* autem tantum *oleas* commemorat, ex eodemque *Strabo Lib. XVI pag. 1114* edit. *Almel.* duas esse dicit ἐλαίαις κατασκίους. Itaque putat probandum esse, quod præferant Codices *Mutinensis*, *Coislinianus*, & *Claromontanus*, ut legatur πλήρεις εἰσὶν ἐλαιῶν καὶ σύσκιοι. Hæc si quis cogitet, sane inclinetur facile ad partes Viri Celeb. Sed verba sequentia, τῷ πλήθει τῶν προειρημένων δένδρων, nobis videntur diversa arborum genera indicare, si rem e vulgari consuetudine Græcorum scriptorum existimemus.

Sed non solum *Diodorus* plurimis locis emendatur, verum alii etiam passim scriptores, ut *Suidas pag. 132*, *Palæphatus pag. 222, 295, 305*, *Eratosthenes pag. 254*, &c. Ex his lubet referre unam, qua *Galeno* lux allata est *pag. 160*. *Galenus*, *Lib. I de Antidot. pag. 427* de opobalsamo scribens, id dicit a loco, in quo plurimum & optimum nascatur, aliud nomen accipere, & appellari τὸ σιγαδινόν. Pro eo rescribendum esse docet ἐγγαδηνόν. Ita dictum est ab urbe *Engadi*, quæ sita fuit ad vallem Hierichuntinam, ubi opobalsamum nascebatur.

Nimiæ in emendando textu religionis hoc unum exemplum ponemus. *Pag. 194 med.* de struthiocamelo disserens, primum ei tribuit κεφάλαιον ἀμενὲς καὶ μακρόν. *Rhodomanus*

manus jam vidit, legendum esse *μικρὸν*, idque probat Noster, & ab *Oppiano III, 494*, refert, ei tribui *κεφαλὴν βαιήν*. Et tamen in textu retinet *μακρὸν*, quia Codices non consentiunt. Paulo post dicitur propulsaturus persequentes *διὰ τῶν πεδῶν ἀπεσφενδονῶσα λίθους* &c. Manifestum est, requiri e legibus grammaticis *ἀπεσφενδονῶν*, & fœmininum natum esse e præcedente *ναῦς ἱστιοδρομοῦσα*. Et tamen relinquitur in contextu, eadem haud dubie de causa. Atqui aliis locis quibusdam tam manifesta peccata, sola linguæ ratione confisus, emendavit, ut cum *pag. 202 extr. ἐπὶ ὄρας* rescripsit pro *ἀπὸ ὄρας*, similiter *pag. 111* e conjectura *Rhodomani* pro *ὀροφὴν* reposuit *κορυφήν*. Sed Vir Cel. nimis veritus est absurdas voces imperitorum, qui, ubi aliquid in contextu, non addicentibus Codicibus MStis, quamvis ratione grammatica & re manifeste postulante, mutatur, statim temeritatem accusant.

Nunc, quoniam satis de Notis criticis dictum est, age, etiam pauca specimina earum proferamus, quæ ad rariores verborum notiones illustrandas pertinent. *Lib. I pag. 24 Osiris* dicitur *ἐξ ἀνθρώπων εἰς θεοὺς μεταστάς*. Ibi V. C. plures loquendi modos collegit, quibus Græci de transitu hominum ad Deos, seu in cœlum, utuntur, *ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθῆναι* apud *Lysiam Or. 31, 6*, *γενέσθαι ἐξ ἀνθρώπων* apud *Lysiam Ep. ad Hipparch. Pausan. IV, 26*, *εἶναι ἐξ ἀνθρώπων* apud *Diogenem II, 43*, *μετάστασιν ἐξ ἀνθρώπων ποιεῖσθαι* apud *Diodorum II, 39* &c. *Ibid. pag. 105* Getæ dicuntur *ἀπαθανατίζοντες*: nam ita V. C. e Codicibus rescripsit: *τοῖς Γέταις, τοῖς ἀπαθανατίζουσι*, quæ posteriores voces in superioribus editionibus desiderantur. Sic *Plato Charmid. pag. 156 D: ἔμαθον δ' αὐτὴν ἐγὼ - παρά τινος τῶν Θρᾳκῶν, τῶν Ζαμόλξιδος ἰατρῶν, οἳ λέγονται καὶ ἀπαθανατίζειν*. Ejus verba imitatur *Lucianus Scyth. 1: οὐ Σκύθαις μόνον ἐπιχώριον ὂν ἀπαθανατίζειν καὶ πέμπειν παρὰ Ζάμολξιν* &c. ubi nollet *Wesselingius τὸ ἀθανατίζειν* a Cl. *Gesnero* probatum esse: utrumque enim in ea re justum esse; nec *Olearium* audiendum putat, qui *ἀθανατίζειν* in numerum inusitatorum refert ad *Philostr. pag. 337*. Sed quæritur, cur

ita

ita dicti sint Scythæ. *Jac. Gronovius* ad *Arrian. pag. 8* ἀπαθανατίζοντας interpretatur *pro immortalibus consecrantes*. Eam potestatem in se verbo huic convenire, ipse *Wesselingius* docet pluribus exemplis alibi *pag. 134*, ubi *Diodorus* dicit, Assyrios ἀπαθανατίσαι τὴν Σεμίραμιν. Sed, cum de Getis dicatur, non opportunam hanc significationem esse putat, sed ea, quæ *Herodotus IV, 94*, de iis tradat, indicare, ita appellatos esse ex opinione de immortalitate animi, eoque sensu esse etiam apud *Josephum A. J. XVIII, 1, 5*, de Essenis: ἀθανατίζουσι δὲ τὰς ψυχάς. Ejus sententiæ est etiam *Kusterus* ad *Suidam* in Ζάμολξις. Hæc recte & egregie dicta agnoscimus, ut permulta alia hujus generis. Unum verbum reperimus, in quo explicando verum haud tetigisse nobis videtur, nempe adverbium αὐτόθεν, in quo interpretando sæpe ab interpretibus Græcorum scriptorum peccatum est. *Diodorus Lib. II pag. 117* dicit, numerum copiarum *Nini*, quem *Ctesias* tradat, incredibilem videri τοῖς αὐτόθεν ἀκούουσι: si quis autem Asiæ magnitudinem & nationum incolentium multitudinem consideret, aliter judicare. *Rhodomanus* vertit *dehinc audientibus*, quod nihili est. Cel. *Wesselingius*, forte melius, ait, fore, *primum*, atque comparat locum *Dionysii Hal. Tom. II pag. 71*: ἡδὺς μὲν αὐτόθεν ἐντυχόντι, σφοδρὸς δὲ ἐξετασθείς, deinde alium locum *Diodori I, 37*. Sed, ut illa ratio forte ferri possit, tamen vim verbi non assequitur. Verbum αὐτόθεν habet significationem celeritatis, ut significet *statim, e vestigio, sine mora*. Sic accipiendum est loco altero *Diodori I, 37 extr.* οὐ μὴν αὐτόθεν προσεκτέον ἀναπόδεικτα λέγοντι, ubi *Rhodomanus* male: *hac in parte*. Verte: *Enimvero non statim fides habenda* &c. Hoc sensu vox illa est apud *Xenophontem*, e. c. Ἀπομν. *II, 8, 3*: κρεῖττόν ἐστιν αὐτόθεν ἐπιτίθεσθαι τοιούτοις τῶν ἔργων. Atque hanc notionem verbi jam observavit *Budæus*. Hinc accipit alias notiones, in quibus inest celeritatis ac festinationis significatio, prout a conjunctis verbis varie afficitur. In illo quidem *Diodori* & *Dionysii* loco significat *obiter*. Itaque τῷ αὐτόθεν ἀκούοντι & ἐντυχόντι opponitur ἀναθεωρῶν & ἐξετάζων. Atque etiam V. C. non satis assecutus videtur *Lib. IV pag. 270* verba πύλην πρὸς ᾗ τὰς

 ἀπαν-

ἀπαντήσεις καὶ θυσίας τῷ θεῷ παρέςησαν, Ηράκλειαν προσηγόρευσαν. *Rhodomanus* vertit: *ubi rem divinam facientes illi occurrerant;* quod vix intelligas. *Wesselingius* autem ait, verbum *παρέςησαν* tantum referri ad *θυσίας*, nec commode connecti posse cum *ἀπαντήσεις*; idque genus loquendi, cum verbum unum duobus substantivis adjicitur, quorum uni tantum aptum est, aliis exemplis illustrat. Enimvero commode ad utrumque refertur. Nempe *ἀπαντήσεις* sunt *supplicationes*, ut *ἀντήσεις*. *Hesychius: ἀντήσεις, ἱκεσίαι, λιτανεῖαι.* Simillimumque est alteri verbo *πρόσοδοι*, quod de supplicationibus dici, anno superiori, cum de *Philone Mangai* diceremus, ostendimus. Sic igitur verte locum *Diodori: portam, ad quam supplicationes & sacrificia Deo instituerunt.* Satis de verbis; restat, ut de rebus illustratis dicatur. Quarum paucas, quia jam prope nimis longi fuimus, tantum breviter indicabimus, ut lectoribus nostris salivam, ut ajunt, moveamus, cupiditatemque operis curatius cognoscendi. *Pag. 48* conjectura proponitur elegans de *Autore fragmenti de Nilo*, quod *Herodoti* editioni suæ *Jungermannus* addidit: quem ille putat esse *Ephorum* Historicum. *Pag. 70, 195*, aves, quas Israelitæ in deserto comederint, sibi *coturnices* non videri, ostendit, sed *locustas*, quibus melius conveniant, quæ *Exod. XVI, 14, Num. XI, 31*, dicantur. *Pag. 74* videtur favere iis, qui Pyramides ab Israelitis eductas statuunt. *Pag. 165* non absurdum esse, existimare, arborem Paradisi fatalem palmam fuisse, quæ a *Diodoro* describitur, a cujus ille fructibus dicit *ἅμα καὶ τὴν ὄψιν τέρπεσθαι καὶ τὴν γεῦσιν ψυχαγωγεῖσθαι*, similiterque *Plutarchus Sympos. VIII*, 4. Palmam Syriæ & Ægypti dicit esse *ὄψει τε θεαμάτων, καὶ γλυκύτητι τραγημάτων πάντων ἥδιςον*, plane ut *Moses* de illa arbore *Gen. III, 6.* De rebus historicis & geographicis chronologicisque tantum universe dicemus, nullam esse difficultatem, quam V.C. non vel ipse viderit, vel ab aliis motam commemorarit, & non breviter vel ipse sustulerit, vel, quomodo ab aliis ei occursum sit, indicaverit, ut hæ Notæ studiosis historiæ veteris valde utiles futuræ sint.

Accesse-

Acceſſerunt denique *Indices* luculenti verborum & rerum. Nitor autem chartæ & typorum, diligentiaque in peccatis typographicis vel cavendis, vel tollendis, tanta, ut & elegantiſſimus & emendatiſſimus *Diodorus* prodierit.

HENRICI BENZELII, ACAD. LUND. PROCANcellarii, & Scaniæ Blekingiæque Epiſcopi, Syntagma Diſſertationum, in Academia Lundenſi habitarum, quibus varia Theologiæ, Philologiæ, Antiquitatum, & Hiſtoriæ, capita illuſtrantur. Cum Præfatione JO. ERH. KAPPII, P. P.

Francofurti & Lipſiæ, ſumtibus Gabrielis Chriſt. Rothii, bibliopolæ Havnienſis, 1745, 4.

Alph. 6 plag. 8.

Henricus Benzelius, Scaniæ Blekingiæque Epiſcopus, *Erici*, Archiepiſcopi totius quondam Sueciæ, filius, duorum *Benzeliorum*, *Erici* nempe & *Jacobi*, quorum ille patri, hic fratri, in eminenti eadem dignitate ſucceſſit, frater, acceptam ab his gloriam ita auxit omni eruditionis & doctrinarum genere, quæ Theologum & faciunt, & ornare poſſunt, ut, qui ſcripta perlegunt in vulgus edita, teſte *Kappio*, dubitare poſſint, utrum majori eruditionis theologicæ, an philologicæ, an hiſtoricæ, laude illæ ſeſe ſint commendaturæ. Ex quo igitur *Rothius*, Bibliopola Havnienſis, ſuum de edendis junctim, quæ diſperſæ huc illuc erant, *Benzelianis* Diſſertationibus conſilium cum Excellentiſſimo *Kappio* noſtro communicavit, non potuit hic non inſtitutum admodum laudare, ac pro virili quoque adjuvare. Coaluit tali ratione opus ex variis Commentationibus Academicis, ab A. 1724 ad A. 1740 in Lundenſi Academia tam ab ipſo Reverendiſſimo *Benzelio* conſcriptis, quam eodem ſuadente ac moderante publice ventilatis. Comprehenduntur *Voluminibus duobus*, in quibus ordinem neque tempori, neque argumentorum conditioni, accommodatum vidi-

vidimus. Argumenta ſunt varia. Et Hiſtoriæ, & Philologiæ, & ſolidioris Theologiæ, cultores habent, quo delectentur.

Quas *Tomus prior* continet, Diſſertationes ſunt: I) *De quatuor orbis Monarchiis.* Receptæ iſti, & pueris notæ, de quatuor Monarchiis, ſeu imperiis mundi, doctrinæ plus famæ ineſſe, quam veri, haud pauci, neque indocti, perhibent. Horum ſententiam multis, neque contemnendis, argumentis ita propugnat *Benzelius*, ut, profligatis & Hiſtoricorum & Interpretum ad *Dan. II* & *VII* rationibus, totum & a majoribus traditum de quatuor monarchiis præceptum prorſus videatur
Pag. 33. eliminaſſe. De *Daniele* Propheta autem monet, nunquam ipſi in animo fuiſſe, Antichriſtum tempore N. T. exoriturum prædicere, ſed vivis potius coloribus depingere fata, ipſis Judæis a *Nebucadnezare* & aliis Regibus brevi exſpectan-
34. da. Statua cum animalibus *ſeptimi Capitis* ipſi *Nebucadnezarem* & ſequentes diverſorum imperiorum Reges indicat. Romanorum imperium autem per quartam beſtiam eſſe
37. intelligendum, tantum abeſt, ut largiatur, ut, ſævitiam & rapacitatem Seleucidarum & Ptolemæorum illa ipſa notari, acri-
40. ter contendat, & per totam rerum geſtarum ſeriem oraculo divino accommodatam oſtendat, *Molinæo*, aliisque interpretibus, qui, quod *Dan. XI, 36 ſeq.* de *Antiocho* dictum vult Autor, Papæ tribuendum eſſe, ſibi perſuadent, non ſine reſponſio-
51. ne dimiſſis. II) *De Peregrinationibus religioſis.* De gentilium erga mortuos reverentia ad Chriſtianorum morem progreditur hic Reverendiſſimus *Benzelius*, qui, licet, falſa religione relicta, veram fuerint amplexi, tamen in ritibus & cerimoniis anteceſſorum non pauca retinuerunt. Itaque morem, mortuos
52. honorandi, eorumque viſitandi ſepulcra, &, relictis viſitationibus mortuorum privatis, peregrinationes ſolennes, Hieroſolymitanas præcipue, enarrat. De Hoſpitalariis, Templariis, Crucigeris, de ſepulcro Domini, ſitu urbis Hieroſolymæ, aliisque in terra ſancta locis, quos cultu religioſo petere ſolent, varii, neque lectoribus curioſis ingrati, ſermones interſeruntur. Sepulcrum Domini vetus ac genuinum id eſſe, quod

pere-

peregrinantibus ostendi solet, immo Hierosolymam eo jam loco Pag. 61.
sitam esse, ubi quondam fuit, contra negationem fere omnium
asseverat Autor, & contra secus statuentes fortiter disputat,
additis observationibus de Muhammedanorum peregrina- 79.
tione Meccana. III) *Delineatio brevis Ordinis Jesuitarum.* Fata 83.
Ordinis apud Pontificios celebris, famaque per universum
terrarum orbem, raro beneficiis, uti loqui amat, inprimis au-
tem criminibus, notissimi, ab origine repetit, ipsumque Or-
dinem ut talem depingit, expositis præsertim, quæ Galliam,
Angliam, Bohemiam, & Sueciam, turbarunt, funestis ipsorum
ausis. IV) *De Censu Augusti Luc. II, 1.* Quem & temporis
computatio, & *Cyrenius* Prætor, a *Luca* allegatus, & *Josephi*
testimonium, sanctissimo Spiritus S. effato contrarium, ita im- 99.
plicant nodum, ut vix, rem expediri posse, credant haud pau-
ci interpretum, ita solutum videt lector, ut, *Quirinum*, de
quo *Lucas* & *Josephus* memorant, unum eundemque, &
quidem bis in Syriam missum, fuisse, appareat, primum cum
extraordinario jure tantum ad descriptionem peragendam,
cujus mentionem fecit *Lucas*, iterum vero cum duplici po-
testate, ut simul provinciæ præesset, de quo censu *Jo-
sephus* meminit. At, non novam hujus rei istam esse
explicationem, ipse fatetur Autor, lectoribus, plu-
ra cupientibus, ad *Spanhemium* & *Deylingium* ablega-
tis. V) *De Thau, sive notula piorum frontali, Ezech. IX, 4.* 110.
Confutatis & illis, qui crucis signum hic se invenisse gau-
dent, a Prophetis indicatum, & his, qui, sacrum Codicem
antiquissimis temporibus Samaritano charactere consignatum 112.
fuisse, temere sibi persuadent, Thau istud nihil aliud, quam
notam frontalem, designare, variis argumentis evincitur. De
forma reali hujus notæ autem si disputatio instituatur diffi-
cillima, conjecturæ locus relinquendus esse creditur, quæ, 117.
notam illam frontalem literam ' Ebræorum minutissimam
fuisse, perhibet. Adduntur & *ratiunculæ*, vere tales. Tutius 118.
vero affirmatur, idem signum, quamcunque picturam habue-
rit, non nisi in visione *Ezechieli* fuisse repræsentatum, minime
vero frontibus piorum & gementium ita insculptum, ut per-

Pag. 120. petuo remanserit. VI) *Strictura nonnulla ad Jo. Clerici Dissertationem de lingua Hebraica, & quidem ejus antiquitate.* Non quidem eo prolabitur Autor in commendanda Hebræorum lingua, ut, vel Angelis & beatis in altera vita ejus usum competere, vel in isto, quod nonnulli liberaliter sibi pollicentur, mille annorum regno locum habituram esse, affirmet; tamen contra ea, quæ *Jo. Clericus* in Dissertatione de lingua Hebraica, Commentario in *Genesin* præmissa, satis audacter & negligenter scripserat, ita disputat, ut *Sectione priori* Hebrææ linguæ antiquitatem adstruat, *posteriori* autem con-
129. traria Batavi argumenta expendat. VII) *De Canonibus Apostolicis.* Ex quo Canones etiam inter Protestantes, in Anglia præsertim, *Beveregium* & *Whistonum* habuerunt defensores, Pontificiorum acies magis instructa fuisse videtur, si quando de autoritate Canonum fuit decertandum. Argumenta igitur, cum ex *Dallæo* selecta, tum propria, in medium proferuntur, quæ omnem illam autoritatem labefactant, Canones post Seculum quartum demum exortos esse admodum
158. probant. VII) *de Causis Literaturæ Hebrææ.* Celeberrimum *Val. Ernst. Lœscherum* imitatus Autor, linguam Hebræam hac via persequitur, ut veras literaturæ causas, *efficientem*, *materialem*, *formalem*, ac denique *finalem*, elicere conetur. Hebræorum scribendi artis, seu literaturæ, causam efficientem,
160. sive autorem, habet Deum. Omnem scribendi artem ante *Mosis* tempora plane incognitam fuisse, ratus, contra *Lœscherum* & centum alios literaturæ Hebrææ initia ad annum ab orbe condito circiter bis millesimum & quingentesimum differt,
162. quo *Moses* in monte Sinai cum lege primam scripturam a Deo accepisse dicitur *Deut. X, 4, Exod. XXXIV, 28.* Tunc & in *materiam*, qua, post saxorum usum, scripserunt veteres, & in
167. diversum scribendi modum, inquiritur. Quantum ad formam characterum Codicis sacri attinet, hodiernum quadratum, non autem Samaritanorum characterem, divinum & genuinum esse, ita asseritur, ut nemo facile Autori denegare as-
180. sensum possit. Ceterum significatus literarum hiero-
183. glyphicus suis autoribus relinquitur. IX) *De Paschate Christi*
σταυρο-

ϛαυϱοσίμω. Quemadmodum Paſcha primum, ſeu Exodicum, Iſraelitas ineunte XIV Lunæ poſt æquinoctium vernum, pridie, quam ex Ægypto egreſſi ſunt, comediſſe conſtat; ita, eundem morem adhuc tempore Chriſti inter Judæos viguiſſe, & a Servatore in ultima edenda cœna una cum reliquis Judæis eſſe obſervatum, pluribus oſtendit Autor. X) *de Scriptura ante Moſen.* Tota hæc Diſſertatio illi *de Cauſis literaturæ Ebrææ*, cujus modo mentionem fecimus, videtur eſſe contraria, quamvis uno eodemque anno atque Præſidio ſit habita. Et ex hoc, & ex ſtyli diverſitate, & ex aliis rationibus, certo certius colligimus, Reſpondentium munere defunctos potiorem, quam ipſum *Benzelium*, ſibi vindicare hujus collectionis partem. Probat hic Autor, fuiſſe ante *Moſen*, & ante *Homerum*, uti ſcriptores, ita literas, quibus, tanquam inſtrumentis, animi ſui ſenſa inprimis cum poſteritate communicare potuerint homines. Conferat Lector, quæ ſupra ex Diſſertatione de Cauſis literaturæ Hebrææ attulimus; quam ſibi adverſentur iſta, confeſtim apparebit. XI) *De Libris V. T. canonicis, eorumque diviſionibus.* XII) *De Sectis eccleſiæ noſtri temporis.* Magno rerum memorabilium Commentatio hæc ſe commendat apparatu. Multa, eaque egregia, e theſauro, quem in longo itinere collegit Reverendiſſimus Autor, triginta abhinc, & quod excurrit, annis in Orientem inſtituto, hic depromta vides, tum de ſchiſmate inter Eccleſiam Orientis & Occidentis, & de illius ſtatu antiquo, & recenti doctrina, atque erroribus in genere, tum de Cœnobio montis Sinai, de Græcis, *Calvino* faventibus, de inſidiis Romanenſium Græcorum fidei & doctrinæ ſtructis, de Maronitis, de Coptis, &c. lectu ſane digna, ac tanto majori habenda fide, quod Autor, quicquid aſſerit, oculis vidit, & ipſe diligenter perſcrutatus eſt. In *Helladium*, de ſtatu præſenti Eccleſiæ Græcæ thraſonice ut plurimum loquentem, graviter animadvertit, & ſe ab integerrimis viris, apud quos aliquod tempus ille commoratus eſt, exploratum habere affirmat, fuiſſe hominem non optimæ frugis, & audax Græculo ingenium. Non minus in famoſum ſcriptorem Gallicum, *de la Croix*, invehi-

Pag. 198. 202. 212. 240. 248. 249. 265. 282. 292. 270. 271.

tur, in libello, *La Turquie Chrêtienne sous la puissante Protection de Louis le Grand* inscripto, plus fumi intra paucas pagellas nundinatum, quam ut uno venti flatu dispelli possit. Adjecta est Mantissa dogmatica, quæ in dogma de processione Spiritus sancti, & de invocatione sanctorum, solide inqui-
Pag. 273. rit. Agmen claudit memorabilium Diploma absolutionis Pa-
294. triarchæ Hierosolymitani tralatitium. XIII) *De Libris Vet. Te-*
297. *stamenti apocryphis in genere.* XIV.) *De Libris Vet. Testamenti*
316. *apocryphis in specie.* XV) *De Apolline loquaci & muto.* De *initiis*, & *cessatione* oraculorum apud paganos hic agi, facile conjectura divinabit lector. Autor cum illis facit, qui illa non solis hominum fraudibus, sed diabolo potissimum, hanc autem Servatori tribuendam esse, judicant, per cujus adventum infernalis hostis potentia magis magisque fracta, oracula
340. edere non quidem repente, gradatim tamen, desiit. XVI)
352. Dissertatio, *qua adstruitur numerus Paschatum Christi quaternarius.* Excussis variis Theologorum & Patrum de annis, qui inter baptismum Servatoris & ejus mortem intercesserunt, sententiis, illorum stabilitur opinio, qui, quatuor paschata Christum post baptismum celebrasse, statuunt. Sedes Paschatum genuinæ apud Evangelistas ita investigantur, ut *primi* qui-
357. dem *Jo. II, 13,* *secundi Luc. VI, 1, Matth. XII, 1, Marc. II, 23,* *tertii Jo. VI, 4, quarti Jo. XI, 55, XII, 1, XIII, 1, Matth. XXVI, 2, Marc. XIV, 2, Luc. XXII, 1,* se invenisse affirmet Autor, de sin-
367. gulis seorsim deinde acturus. XVII) *de antiquis Bibliorum versionibus.* Historicam plurimarum Versionum illustrium narrationem tradit Autor Respondens. XVIII) *De Sortibus veterum.*
397. XIX) *De Classe Salomonæa in regionem Ophir.* Hispania est hæc
419. Autori regio, argumento ad sententiam probandam maxime
421. ab urbe Tharsi petito, cujus *Ez. XXVII, 12, Jon. I, 3, 1 Reg.*
424. *XXII, 49, 2 Chron. XX, 36,* & alibi, fit mentio. Hispaniam olim crebris Phœnicum navigationibus frequentatam fuisse, ex antiquis monumentis constat. Est in Oceano extra columnas *Herculis*, iisdem tamen vicina, insula, Gades appellata. Hic urbem condiderant Phœnicenses, *Herculi*, pa-
431. trio Numini, dicatam. *Thartessum* antea vocatam, postea Tyrios,

Tyrios, mutato nomine, *Gaddir* nuncupasse, affirmant scriptores veteres. Hæc est illa Tharsis, in scriptis V. T. passim obvia, Pag. 432.
divitiarum, quas tunc Hispania sive per naturæ bonitatem, sive per mercaturam florentissimam, exteris mittebat, sedes. Cum igitur in Iberiam, quæ eadem cum Hispania est, amplissima Tyriorum & Phœnicum qnondam fuerit navigatio; nullum est dubium, quin Reges Hierosolymæ una cum *Hiramo*, Rege Tyri, suas in Hispaniam classes miserint, omnibus abundantem, quibus rebus & *Davidis*, & *Salomoni*, opus erat, splendidissimum atque immortalis gloriæ opus exstruendum curantibus. XX) *De Asylis.* De asylis & Ebræorum, & gentilium, 437.
& Christianorum, instituitur docta narratio. Conclusionem facit de *Franchitia quarteriorum*, seu de jure asyli apud legatos, disquisitio. XXI) *De Lingua Hellenistica.* Præcipuam in 460.
Sebastiani Phochenii Diatribe *de Lingua Græcæ puritate* exa- 466.
minanda & refutanda operam Autor collocat, puritati linguæ Novi Testamenti ita infensus, ut, voces, phrases, & locutiones, apud scriptores sacros legi, contendat, quarum dimidiam 467.
forte partem optimi ex profanis ignorent.

Reliquæ, hoc *Volumine* quæ comprehenduntur, si unam excipias, sunt Dissertationes Anti-*Arnoldinæ*, ab iis, qui Respondentium munere sunt defuncti, ut ex præcedentibus aliæ, diligenter elaboratæ. XXII) *Vindiciæ Concilii Nicæni Oecumenici I*, novatoribus, præsertim *Godofredo Arnoldo*, oppositæ. XXIII) *Vindiciæ Concilii Constantinopolitani Oecumenici II in causa Macedoniana.* XXIV) *De successione* 708.
Episcoporum canonica apud Evangelicos, præsertim in Suecia. 532.
Refutatis, qui a successione Episcoporum ad veritatem doctrinæ & ecclesiæ cocludere solent, Pontificiis, & multis de discessione Protestantium a Pontificiis facta, de ecclesia, dignitate episcopali, & hujus haud interrupta propagatione apud Anglos, docte expositis, ad Suecos suos convertitur 554.
Autor, nulla propterea ratione falsæ ecclesiæ accusandos. Habet Suecia Episcopos, a Pontificiis legitime consecratos, qui, ut ecclesiam Suecicam purgarent, omnem impenderunt operam. Horum continua apud Suecos ad hunc usque diem 567.

datur successio. Habuerunt ipsi potestatem, tam Episcopos, quam Presbyteros, constituendi, qui alios deinceps muneribus sacris præficerent. ac idoneos declararent: quod ex omni rerum gestarum serie, & domesticis Pontificiorum principiis, uberius demonstrat Respondens Autor, contendens præterea, Hierarchiam Episcopalem, qualis antiquioribus saltem temporibus in ecclesia locum habuerit, apud Suecos
Pag. 578. tem temporibus in ecclesia locum habuerit, apud Suecos servari; in ordinatione ritus ævo Apostolico proximos retineri, ab inanibus autem & superstitiosis cerimoniis resectos; & propterea, cum alia ipsis non desint, quæ huc existimentur pertinere, cumque, quod κύριον est, habeant *doctrinæ* successionem, *ecclesiam Suecicam* jure majori, quam *ecclesiam*
579. *Græcam*, quamque itidem *Anglicanam*, successionem sibi canonicam posse vindicare. XXV) *Vindiciæ Concilii Ephesini Oecumenici tertii in causa Nestorii, Godofredo Arnoldo* oppo-
599. sitæ. XXVI) *Vindiciæ Concilii Chalcedonensis Oecumenici quarti*,
621. *Godofredo Arnoldo* oppositæ. XXVII) *Vindiciæ Concilii Constantinopolitani secundi Oecumenici quinti*, in causa Origenistarum & trium Capitulorum.

Tom. II Ad *Volumen alterum* nobis properandum est, non ita spissum, & XXI constans Dissertationibus. I) *De Melchisedeco, Rege N. F. & pacis.* Conjunctionem Pontificatus & dignitatis regiæ in *Mel-*
Pag. 11. *chisedeco* confirmant fere omnes exemplo gentilium, & ex majorum consuetudine, ut Rex etiam esset sacerdos, vel Pontifex: at in alia omnia abit *Benzelius*, regiam & sacerdo-
12. talem in uno eodemque homine dignitatem ejusdem cum *Mel-*
16. *chisedeco* antiquitatis non esse, contendens. Cum *P. Cunæo* igitur ratus, *Melchisedecum* non hominem utique & hominibus genitum, sed divinæ naturæ, fuisse, majoremque homine ac digniorem, qui tanto benedixit Patriarchæ, argumenta, quæ opponi possent, & *Cunæo* opposita sunt, ut in fu-
21. mum abeant, dat operam. II) *De LXX Danielis Hebdoma-*
44. *dis.* III) *De Bileamo, divino Propheta.* Non affirmare dubitat Autor, *Bileamum* primo non minus fuisse verum Dei cultorem, quam verum Prophetam, postea vero munificentia Regis Moabitarum captum, hominem improbum & flagitio-

sum

ſum evaſiſſe; quio hoc ipſo exemplo it comprobatum, donum prophetiæ non Judæorum eccleſiæ proprium, ſed gentibus fuiſſe commune, quamvis inter gentes exſtiterit modice. Pag. 53. 54.
IV) *De genuina notione vocis Scheol.* Tria iſtam vocem in 56.
Scripturis ſacris denotare, obſervatur: 1) ***generaliter***, ſtatum tam piorum, quam impiorum, poſt mortem communem utrisque momentaneum; 2) *ſpecialiter*, infernum, ſtatum impiorum perpetuo duraturum; 3) ***metaphorice***, afflictiones & dolores ſæviſſimos, ſeu aliquid nobis intolerabile & imperſcrutabile. V) *De Forma reipublicæ Judaicæ.* VI) *De Voto Jephthæ* 80.
incruento. *Jephtham* a crimine ἀνθρωποθυσίας liberat Autor, illis adſtipulans interpretibus, qui, filiam perpetuæ virginitati conſecratam, non vero mactatam, ſtatuunt. Neque 84.
in vovendo, neque in exequendo, Heroa iſtum temeritatis poſtulandum eſſe, ſimul contendit. VII) ***De Tabernaculo Moſai-*** 92.
co, ad ductum ***Ebr. IX, 2, 3, 4.*** Tria tabernacula a ſe invicem diverſa conſtituit Autor Reſpondens: ***unum***, cujus ***Exod. XXXIII, 7, alterum***, cujus ***Exod. XL, tertium***, cujus ***2 Sam. VI, 17***, facta eſt mentio. De reliquo diſſentientes eruditorum ad *Ebr. IX, 2, 3, 4*, opiniones pro viribus ſtudet conciliare.
VIII) *De Fœdere Joſuæ cum Gibeonitis.* Illicitum hoc fuiſſe, do- 116.
cet Autor, & propterea irritum fieri debuiſſe. Quamvis autem 122.
jusjurandum novam obligationem non pariat; in honorem tamen jurisjurandi conſervatos eſſe Gibeonitas arbitratur, ne gentiles exiſtimarent, Deum ab Iſraelitis haberi irreverenter. Pauca præterea continet hæc Diſſertatio, ut quidem hujus *Tomi* adhuc aliæ, memoratu digna. IX) *De Gloria templi Zorobabelici, Hagg. II, 8.* X) *Proſelytiſmus Rabbinorum* 125.
loco motus. XI) *De tranſitu Iſraelitarum per mare rubrum.* Non 156.
tantum iſte tranſitus, ſed ipſe Iſraelitarum ex Ægypto egreſſus, variis illuſtratur obſervationibus, & veritas miraculi contra *Clericum* aſſeritur. XII) ***Synedrium magnum Rabbinorum ad*** 187.
examen revocatum. In *duo Capita* diviſa eſt Diſputatio. ***Prius*** ea continet, quæ de Synedrio ſuo veteres Ebræorum tradiderunt; ***poſterius*** de iis ſermonem facit, quæ contra hoc Synedrium, ſeu potius deſcriptionem Synedrii, a Rab-

binis

Pag. 194. binis factam, observari merentur. XIII) *De duplici Genealogia Christi, juxta Matthæum & Lucam.* Nodos hic ubivis obvios solvere annititur Autor, in eo, quod caput rei est, ad *Matth. I, 16, Luc. III, 23,* cum *Chemnitio, Osiandro, Calovio,*
227. aliisque nostratium, faciens. XIV) *De Cruce Criticorum*
231. כארי, *Ps. XXII, 17.* XV) *Donatismus in Novatoribus redivivus.* Neo-Donatistæ hic enumerantur, *Arnoldus, Dippelius, Langius, Zieroldus, Breithauptius, Franckius*, alii, qui, mini-
246. stros irregenitos verum Dei verbum proferre, & auditores ædificare posse, negant. *Spenerum* autem, tantum abest, inquit Autor, *ut ex horum eximamus numero, ut potius suum hic animum, malumne dicam, an tepidum ac sublestum, sat evidenter prodiderit.* Per alia quoque Neodonatistarum errores de-
262. ducuntur capita. XVI) *De Vita fidei salvificæ.* Etiam novatoribus opposita hæc est Disputatio, præsentiam bonorum operum in actu justificationis pernegans. XVII) *De decreto*
287. *Apostolico Art. XV.* XVIII) *De conflagratione mundi.* XIX) *De perfectione Renovatorum contra Perfectionistas.* XX) *Vindiciæ Athanasi, Cibristoph. Sandio* & *Godofr. Arnoldo* oppositæ.
396. XXI) *Vindiciæ Cyrilli Alexandrini, Godofredo Arnoldo* oppositæ. XXII) *De Sacramento Romanorum confirmationis.* Argumentum hoc ita pertractatum vidimus, ut non solum, quid in ecclesia Pontificiorum, sed etiam apud Evangelicos & Protestantes, sit confirmatio, luculenter appareat.

Vario hæc eruditionis genere floret Collectio; non uno eodemque tamen, si dicendum quod res est, & Autore, & dictionis ornatu, & rerum conscripta selectu. Nos maxime argumentis delectatos esse, quæ tum ex Philologia & antiquitate, tum ex Historia ecclesiastica, repetita deprehendimus, lubenter fatemur. *Kappius*, insigne Lipsiæ ornamentum, præfatus est, & *prærogativas* recensuit, *quas Academiæ, Protestantium sacris addictæ, in ratione, quam ineunt, disciplinas excolendi pariter ac tradendi, præ Romano-Catholicis Universitatibus jure quodam sibi vindicare possunt.* Dabimus, quia non adeo sunt multæ, rem in compendio. In nostris Academiis aurea illa libertas regnat, non modo veritatem ex lumine ra-

tionis

tionis atque revelationis addiscendi, eoque fine Codicem sacrum Hebræum atque Græcum, ejusque versiones & explicationes omnium interpretum, cuicunque religioni demum addicti sint, & legendi, & examinandi, sed etiam Philosophorum placita, si modo divinæ revelationi non sint contraria, in utilitatem nostram convertendi, adeoque eclectice philosophandi. His omnibus, qui Pontificiorum Academias frequentant, & versionis vulgatæ traditionumque autoritate, & nimia Theologiæ scholasticæ cultura, & linguarum sacrarum eclecticæque Philosophiæ neglectu, & variorum prohibentur librorum interdicto. Dominatur hic Philosophia scholastica; Jus naturæ & Politica exulant; Historia & Jus publicum Imperii, cum rebus gestis reliquorum Europæ Statuum, raro docentur, &, si quoque illa doceantur, non ex optimis subsidiis derivari solent. Eadem Historiæ ecclesiasticæ & literariæ est ratio. Aliter in Protestantium Academiis comparata res est. Universa Philosophia, recentiorum Philosophorum inventis non dissimulatis, traditur. Historia omnis, civilis, ecclesiastica, & literaria, ex præstantissimis scriptoribus enarratur, & ex genuinis fontibus repetitur. Non defuerunt inter Romano-Catholicos, qui illos Academiarum & studiorum nævos recentissime ipsi professi sunt, quorum hic leguntur in lucem edita testimonia. Emendationis initium fecit quidem *Carolus VI*, Romanorum Imperator; at inchoavit, non perfecit, *Mariæ Theresiæ*, cum tam vasto in regna & provincias imperio, curam imperfecti operis relinquens. Idem tentavit *Fridericus Carolus*, Episcopus Bambergensis & Wurceburgensis, non ita pridem defunctus. Cœpit in Italia nuper Philosophia eclectica caput erigere; docetur Jus naturæ in Pisana, & Patavina, Academiis, cum Philosophia experimentali. Sed non habent omnes eundem literarum florem. Cum apud Romano-Catholicos maximam fere partem nudæ fere theses, nugisque scholasticis crebro refertæ, ad disputandum proponantur; apud nos luculentiores de eruditis argumentis conscribuntur Disputationes. En novam rei Academicæ, uti apud nos est, prærogativam! Hæc occasionem præbent doctissimo

D *Kappio*,

Kappio, cum de Dissertationum Academicarum habitu, fatis, & utilitate, tum de præsenti collectionis ratione, differendi. Subjecta est Episcopi *Benzelii* vitæ delineatio, lectoribus, in rem literariam incumbentibus, non minus grata, quam Index Disputationum chronologicus, & rerum memorabilium, operi tam varii argumenti apprime necessarius.

DELL' ANATOMIA DISCORSO, &c.
id est,
SERMO DE ANATOME, AUTORE ANTONIO COCCHIO MUGELLANO.

Florentiæ, apud Jo. Bapt. Zannoni, 1745, 4.
Plag. 6.

Fuit hic Sermo ante quatuor annos, in Theatro magni Nosocomii S. *Mariæ* novæ, quod Florentiæ est, publice re-
Pag. 4. citatus. Dicitur autem Anatome, tum ars dextre separandi animalium, præcipueque humani corporis, membra, tum eo-
5, 6. rum, quæ in his sensibus percipere licet, cognitio. Motus enim, qui in corpore humano est, ejusque causarum con-
8, 9. sideratio, ad Anatomen non pertinet. Eaque cognitio, cum singulæ fere particulæ corporum possint sensibus subjici, clarissima, cum etiam satis facilis, est, modo se aliquis iis, quæ in Anatome ingrata esse solent, nimis affici non sinat, sensibus-
10. que recte utatur. Quæ vero lites unquam inter Anatomicos ortæ sunt, vel de usu partium sunt, quem tamen Anatomicus proprie non curat, vel de inventionis gloria, quod ad cognitionem partium animalium nihil facit, vel de eo, quod quis se credidit potius videre, quam certe vidit. Præcipua igitur Anatomes utilitas, quæ ab hac per sensus acquisita certitudine proficiscitur, veritatis inventio est, per quam
11-14. errores necessario tolluntur. Cumque cupidi cognitionis earum rerum simus, quæ in tota natura fiunt; quanto magis debemus earum esse, quibus vita nostra, sensus, motus, nutritio, generatio, morsque ipsa, continentur. Ad quarum tamen cognitionem non nisi per Anatomen pervenimus.

Eaque

Eaque cognitio, tum quæ in contemplatione rerum consistit, tum quæ sanitatis custodiam, morborumque sanationem, complectitur, artis medicæ parti fundamenta præbet; quas duas partes ut veteres aliquo signo exprimerent, *Æsculapio* patri hinc *Hygeam*, illinc *Telesphorum*, in monumentis junxerunt. Quis autem sine Anatome naturam morborum in- Pag. 15.
telligat, quæ scilicet in fabricæ humani corporis mutatione consistit? Et quis sine hac arte illis auxiliis recte utatur, quibus & vita servari solet, & sanitas reddi; maxime cum, nisi vitæ in corpore superstitis vires accesserint, quæ utique a fabrica partium pendet, exiguus, vel nullus, esset eorum auxiliorum effectus futurus. Neque tolli Anatomes 16, 17.
utilitatem existimandum est hoc, quod morborum multi sponte sanantur, multi contra insanabiles sunt. Per Anatomen potius licet utriusque generis morborum eventum certo prædicere, ac fuit sine dubio etiam via reperta morbis, qui curationem recipiunt, vel paucissimis medicinis, vel victu tantum, aut fontana aqua, aut etiam exspectatione, medendi. Ad quas omnes Anatomes utilitates & hæc tandem 18.
accedit, posse per eam inefficaciam plurimorum auxiliorum, quorum vulgo existimatur occulta aliqua vis esse, clare cognosci, ac deberi Anatomæ laudem liberatæ a servitute præconceptarum opinionum nobilissimæ medicæ artis, ad quam rem plurimum contulerunt *Borellius*, *Redius*, ac *Bellinius*. Sunt autem permulti, qui, ullam Anatomes utilitatem esse, negant. Iique tum ad *Hippocratem* & Empiricorum Me- 19-24.
thodicorumque sectas provocant, qui ab omni humanorum corporum sectione abhorruerint, tum ad *Galenum* ac *Celsum*, qui, inutilem esse, præcipue subtiliorem, quam vocant, Anatomen, perhibuerint. Sigillatim vero *Lockius*, quem, Cel. Autor dicit, se certo scire, permultum ad *Sydenhamii* scripta contulisse, nullum plane fructum ex Anatome ad medendi artem redundare, contendit propterea, quod nihil ad animi, elementorum cohæsionis, earumque rerum, cognitionem faciat, in quibus, ut internæ motuum causæ, sic etiam vita & sanitas, nec non morbi, consistant, ad quorum sana-

 tionem

tionem efficaciſſima auxilia, ab hominibus ſecandi artis ignaris, per ſolam experientiam, reperta ſint. Quare ſine ulla noxa poſſit omnis humani corporis cognitio negligi, quæ per
Pag. 24. Anatomen acquiritur. Quod qui contendunt, non videntur ad hoc attendiſſe, quæ in corpore motus producit, vim, quamvis incomprehenſibilis naturæ ſit, in manifeſtis tamen
25. partibus, ſenſibilique modo, ſuos effectus edere, cumque in harum rerum mutatione evidenter internæ morborum cauſæ conſiſtant, debere utique permagnam Anatomes in medendi
26. arte utilitatem eſſe. Per quam quot malorum ſedem poſſumus judicare, eventum prævidere, curam dirigere, accuratius, quam veteres? quorum permultos errores, ut hoc exemplo utamur, in iis morbis per Anatomen cognovimus, qui, quæ partes ad reſpirationem, ſanguinisque motum, faciunt, graviſſime affligunt. Et, quod ad venereos morbos attinet, nonne per anatomicas diſquiſitiones factum eſt, ut cum ſedem mali accuratius, quam olim, ſciamus, tum quoque incertis olim periculoſisque auxiliis ſecure atque feliciter utamur. Nam, quod *Benevenutus Cellini* teſtatur, *Berengarius*, etſi Anatomicorum ſui temporis princeps, tam parum feliciter tamen mercuriales inunctio-
28. nes adhibuit, ut cogeretur Roma exire. Atque Guajaci ligni uſus, cum nondum fuerit ſecundum anatomicam cognitionem examinatus, noſtra ætate æque ac olim incertus eſt, atque periculoſus. Ut vero maxima ſit experimentorum in medicina neceſſitas ad vires medicinarum cognoſcendas, recte tamen hæc inſtituere, verumque a falſo diſtinguere,
29, 30. niſi per Anatomen, non licet. Neque ſine hac uti magno cum fructu aliquis poterit accuratiſſimis *Hippocratis* ſcriptis, a nullo vulgarium Medicorum lectis. Saltem, in manu medendi arte permagnam Anatomes utilitatem eſſe, nemo audet
31. negare. Eſtque per hanc maxime factum, ut noſtræ ætatis Chirurgice antiqua præſtet. Accurata enim membrorum cognitio multis curationibus excogitandis occaſionem attulit, quarum vel nullam, vel tam parum accuratam, veteres notitiam
32. habebant, ut fere ſemper per mortes experimenta facerent. Cui rei fidem facere tum ſuffuſionis curatio poteſt, tum calculi.

Neque

Neque volvulus cognosci, nisi per Anatomen, potuit, per Pag. 33.
quam etiam intelligere eorum casuum naturam licuisset, in 34.
quibus succurrere ægris nostræ ætatis Medici non magis potuerunt, quam veteres splendidæ illi personæ, cujus *Celsus* in
Præfatione mentionem injecit. Præter hæc corporum ani- 35.
mantium cognitio pluribus aliis utilissimis artibus utilitatem affert, & de plantis doctrina æque parum clara, atque olim, futura esset, nisi ipsis fuisset Anatome, præcipue à *Malpighio*,
adhibita. Quæ variæ animantium corpora secandi artis uti- 36.
litates ut omni tempore homines excitaverint ad ejus sibi cognitionem acquirendam; fuerunt tamen ipsius progressus
multis ac pæne insuperabilibus impedimentis retardati. Ex 37.
quorum numero apud omnes propemodum gentes sanguinis aversio fuit, in quo nempe olim animam residere existi-
mabant. Qui vero nihilo minus judicio prævalentes homines 38.
ad hanc utilissimam artem animum applicabant, partim animantibus, ad sacrificia æque ac cibum aliterque apertis, usi sunt, unde comparata Anatome orta est, partim humanis quoque corporibus, casu incisis, quod ab Empiricis lauda-
tam vulnerariam Anatomen constituit. Neque vero fidem 39.
facere suæ opinioni illi queunt, qui, capitis damnatos homines a Medicis olim vivos incisos esse, existimant, quamvis licitum ea ætate fuerit, qui vel jus societatis non habere puta-
bantur, vel privatæ potestati subjecti, occidere. Fuit ta- 40.
men secandi ars per sectionem corporum hominum, qui suppliciis perierunt, tum maxime, qui morbis sublati, promo-
ta. Ut vero, quæ ad omnium artium ac scientiarum histo- 41-46.
riam, ante Græcorum tempora, pertinent, densissimis tenebris obvoluta sunt; sic etiam Anatomes origo frustra apud gentes Græcis priores quæritur. Nam, quæ de eius studio, apud antiquissimos Ægyptios, dicuntur, partim levissimis conjecturis niti, partim ad recentiora tempora pertinere, certissimum est, & jam ante Cl. Autorem a doctissimis viris osten-
sum. A Græcis autem, eorumque Heroibus, præcipue ex 46,47.
Homero constat, cum vulnerariam Anatomen excultam fuisse, tum quoque comparatam, in qua præterea a *Pythagora*

disci-

discipulis, a *Democrito*, *Hippocrate*, *Diocle*, *Praxagora*, & *Aristotele*, multum elaboratum fuit. Primus autem videtur *Herophilus* hominum mortuorum corpora incidisse, cui, ut ejus fragmenta testantur, quicquid fere boni de Anatome veteres Autores habent, debetur; qui cum, *Ptolemæo* Ægyptiacum regnum condente, Alexandriæ inclaruerit, vera Anatome habenda est tercentos circiter annos ante Christi nativitatem
Pag. initium sumsisse. Namque ab hoc sapientissimo Rege, qui,
49, 51. quo erat in bonas literas animo, celeberrimum illud Museum Alexandrinum constituit, data Medicis fuit humana corpora incidendi facultas. Quo ut permultum exculta optima ars fuit; sic postremorum *Ptolemæorum* ætate, apud quos in nullo fere pretio literæ erant, prorsus fere neglecta. Neque excitata iterum ad Anatomes studium Ægyptiorum ingenia fue-
52. runt, postquam sub Romanorum ditionem venerunt. Quorum Imperatorum temporibus, quod *Galenus* & *Rufus Ephesius* scribunt, Anatome in Alexandrina schola partim in aliquot humanorum corporum ossea compage, partim in ani-
53. mantibus, ostensa fuit. Ex quibus prælectionibus, ac *Herophili* scriptis, pariter ac picturis quibusdam & simiarum sectione, (nam humana corpora non incidit,) tantum profecit *Galenus*, ut tradere hanc artem posteris posset, &, quo minus prorsus negli-
54. geretur, impedire. Quæ tamen, deleta Alexandria, neque ab Arabibus fuit, neque a Latino-barbaris, exercita. Sed post
55. antiquissima tempora cœperunt primum humana corpora A.
56. 1316 iterum Bononiæ secari, in qua urbe, præcipue post A. 1500, ab *Achillino* & *Berengario*, in hominum, qui supplicio perierant, corporibus ostensa Anatome fuit, quæ deinde in Parisiensi schola, & per *Vesalium* in Patavina & Pisana, progressus fecit, tumque apud Hispanos etiam inter licitas
57-59. artes haberi cœpit. Post hæc *Leonis* & *Clementis*, hosque sequentium Pontificum, in Anatomen amore factum est, ut in Romana schola *Columbus* observationes suas facere, *Eustachius* admiratione doctorum dignas tabulas parare, posset, & *Varolius* in cerebri naturam inquirere. Maximeque superiore Seculo apud omnes cultiores gentes in no-

nosocomiis, & sigillatim Florentiæ, gratia *Ferdinandi II*, Magni Ducis Hetruriæ, mortuorum corporibus frequenter incisis, permultum promota secandi ars fuit, pulcherrimisque inventis a *Borello*, *Stenone*, *Bartholinis*, *Redio*, *Bellinio*, ornata. Quibus & microscopiorum & injectionum usus accessit, quarum liquidæ jam olim a *Carpo* & *Eustachio*, solidæ autem, sed liquefactæ a *Suammerdamo* & *Ruyschio*, adhibebantur. Tumque variæ fuerunt ab Anatomicis hanc artem docendi viæ excogitatæ. Ex quibus se Autor dicit in prælectionibus suis, de tota Anatome habendis, ita synthetica usurum esse, ut, quantum possit, a simplicissimis ad composita procederet, singulorumque membrorum ac viscerum minutissimis quibusque conditionibus expositis, quæ ex his in Physiologia & utraque medendi arte consequuntur, fallacibus conjecturis omissis, deduceret. Analytica verò usurum se esse monet in Chirurgices studiosis habendis prælectionibus. In utrisque Italica potius, quam Latina, lingua usurus est, quia hæc audientis mentem a primo scopo, intelligendi scilicet sermonem, quasi abducat. In quo errore Autorem versari, eo magis miramur, quo minus ipse vel ex Appendice hujus libri videtur a studio Latinarum literatum alienus esse. Finem tandem huic sermoni imponit Cel. *Cocchius*, laudes cum Magni Hetruriæ Ducis, jam Imperatoris, *Francisci*, tum *Verrazani*, Senatoris, celebrando, quo potissimum autore factum sit, ut *Cocchius* constitueretur, qui in schola Florentina Anatomen publice doceret. Appendix, cujus supra mentio facta est, duo Fragmenta, alterum *Herophili*, alterum *Asclepiadis* Bithyni, continet, quorum illud ex *Libro III Apollinis Citiensis* de Articulis desumtum est, inediti Autoris, & qui videtur sexaginta ante Christi nativitatem annos vixisse. Habentur ejus scripta pariter ac *Asclepiadis* Fragmentum in antiquissimo aliquo Codice, qui olim a *Lascari* ex Græcia allatus, jam Mediceam Bibliothecam ornat, & Græcorum de Chirurgica arte scripta, magnam partem inedita, continet. *Herophilus* in eo Fragmento, quod ex Libro *de Causis* est, in femoris luxatione monet, ligamentum teres rumpi, propterea-

Pag. 60-65. 66. 68-72. 74, 75. 78. 79. 80-82.

præreaque, etsi recte repositum, contineri tamen in sede sua
Pag. 90. non posse. *Asclepiades* vero articulos docet nonnullos et-
91. iam a longo morbo excidere, quod tamen, Cl. *Cocchius* ait, se
aliquando ostensurum esse, fere sic fieri, ut os femoris, non
85-88. nisi summo capite fracto, & in sinu relicto, elabatur. Præterea occasione prioris Fragmenti nonnullis *Celsi* locis lucem affundere Cl. *Cocchius* studuit ope vetusti alicujus membranei Codicis, qui in eadem Bibliotheca Medicea servatur. In eoque, ubi secundum plerasque editiones in *Libro VIII Cap. 20* legitur: *Protarchus Heraclides* reperissent, lectio hæc habetur: *Protarchus*, *Heraclides*, quid qua vi reperissent. Ex qua lectione, atque *Heraclidis* Tarentini verbis, huic *Celsi* loco respondentibus, quæ *Galenus* in *Lib. IV de Articulis* servavit, vera videtur lectio formari posse. Et, quæ in fine ejusdem *Capitis* apud *Celsum* in novissimis editionibus leguntur, verba: Potest tamen conditus articulus medius, aut summus, canaliculo aliquo contineri, ea in eodem Codice in *Cap. 24* leguntur, quod rei quam maxime consentaneum est. Præterea, ex hoc Codice, Autor existimat, veram lectionem *Celsi* restitui posse in hoc Præfationis loco, ubi legitur: Nam ne uterum quidem &c. quæ verba in eo Codice ita concepta sunt: Nam uterum quidem, qui minus ad rem pertineat spirante homine, posse diduci. Etiam in *Lib. VII Cap. 26* ex hoc Codice legendum esse ait: qua resima plaga est. Tandemque notatu quam maxime dignum esse videtur, hunc Codicem eam lacunam, quæ in *Lib. IV Cap. 20* in omnibus Codicibus habetur, longe majorem, scilicet a verbo, *imponere* ad *coeuntia*, ostendere.

LECONS DE PHYSIC EXPERIMENTALE, &c.

hoc est,

LECTIONES PHYSICÆ EXPERIMENTALIS; Autore Abbate NOLLETO, Academiæ Scientiarum Parisiensis, & Societatis Regiæ Londinensis, Socio.

Tomus I.

Tomus I.

Amstelodami, sumtibus Societatis, 1745, 12 maj.

Plag. 18, Tab. æn. 18.

Ea est seculi nostri felicitas, ut, relictis inanium verborum nugis, & vanis hypothesium figmentis, in eo tandem convenerint ad unum omnes, naturam per experimenta esse explorandam, nullique, nisi experiundo comprobatæ, sententiæ locum in Philosophia naturali esse concedendum. Cum igitur celeberrimi in quavis gente viri certatim in eo desudarint, ut de quovis Physices objecto varia experimenta cum cura instituerent, institutave repeterent; res eo deducta est, ut hodie insignem innumerabilium experimentorum apparatum possideamus, ex quo depromere licet conclusiones, tam ad pervestiganda naturæ arcana, quam ad ipsum usum vitæ, utilissimas. Attamen inficias iri nequit, hoc ipso iis haud adeo esse consultum, qui ad contemplationem naturæ primum accedunt, atque experimentorum ope sibi solidiorem ejus cognitionem comparare cupiunt. Inter experimenta enim, quæ in scriptis physicis traduntur, multa jam obsoleta, eorumque loco alia vel accuratiora, vel magis perspicua, inventa sunt; plurima contra, quibus incognitæ antea veritates deteguntur, quotidie instituuntur; omnia autem ita sunt in variis & non cuivis obviis scriptis dispersa, ut non sine insigni laboris & temporis dispendio optima eorum conquirere liceat. His igitur acceptissimum sit, necesse est, præsens Opus Celeberrimi *Nolleti*, quo perspicue ostendit, se non minus esse sollicitum in recensendis experimentis, quam peritum in instituendis. Posterius quidem constat inter omnes, qui cursibus Physices experimentalis, quos plurimis abhinc annis summo cum applausu Parisiis instituit, præsentes adfuerunt; prius luculentissime docet ipsa Operis inspectio, omnia libri optimæ frugis requisita præ se ferentis. Methodo usus est optima, & maxime naturali, atque in quavis materia ea selegit, quæ ad solidiorem naturæ cognitionem inprimis conducere possunt. Eum autem servavit ordinem, ut primo rei

E distin-

distinctam notionem, & quæ de ea generatim dici possunt, stabiliat, dein experimenta, quorum ope cognoscitur, exhibeat; in quibus ita quidem versatus est, ut primum declaret *præparationem*, ad illud instituendum necessariam, postea *effectum* ipsum exponat, tum *explicationem* ejusdem ex principiis physicis proferat, denique *applicationem* ad alia phænomena, vel ad usum vitæ artiumque culturam, tradat. Stilum adhibuit maxime perspicuum & planum, ut ab omnibus, etiamsi nulla adhuc rerum physicarum mathematicarumque cognitione imbutis, intelligi possit. Quæ enim iis, qui longius in solidiori harum rerum cognitione procedere cupiunt, inservire possunt, ea peculiaribus *Tomis* reservat. Experimenta denique pauca quidem, sed ea, selegit, quæ ad statum rei omnium optime declarandum, atque veritates maximi momenti demonstrandas, accommodatissima ipsi visa sunt; quamobrem etiam non dubitavit, interdum experimenta valde simplicia & notissima afferre, modo fini huic inprimis inserviant.

Sed age, paulo pleniorem ipsius libri notitiam Lectoribus nostris impertiamus. Distinguitur ille in varias Lectiones. *Lectio prima* considerat proprietates corporum maxime generales, *extensionem* ac *divisibilitatem*, *figuram*, & *soliditatem*. De divisibilitate materiæ inprimis notatu digna est observatio Cel. *Reaumurii*, ex qua patet, unciam auri adeo extenuari posse, ut constituat laminam, cujus latitudo $\frac{1}{12}$ unius lineæ, longitudo autem 444 milliarium, quorum unum contineat 2000 hexapedas Gallicas; unde numerus partium visibilium in auri uncia fere vim omnem imaginationis superat. Figura corpusculorum illustratur formis insectorum minimorum, quæ in fluidis variis, ut in aqua in qua variæ plantæ sunt maceratæ, aceto, aqua testas ostrearum replente, &c. reperiuntur. *Lectio secunda* versatur circa *corporum porositatem*, *compressibilitatem*, & *elasticitatem*. In doctrina de poris corporum notat usum vernicis ad inducenda ova, quo fit, ut, poris ipsorum occlusis, per longum temporis spatium incorrupta conservari possint; quod inprimis usum habere posset in Historia naturali, ad peregrina avium genera

genera in noſtras regiones commode transferenda. Experimentum illud notatu digniſſimum, de aqua globulo metallico incluſa & compreſſa, quod Academiæ *del Cimento* debetur, ipſe Autor, ſæpius iteratum, verum deprehendit, adeo, ut, globo ope parvi torcularis compreſſo, aqua ſub forma roris per ejus poros transſudaverit. Expoſitis ſic qualitatibus corporum palmariis, & maxime ſub ſenſus cadentibus, addidit Autor digreſſionem de ſenſibus, & modo, quo corpora eos afficiant. Sequens *Lectio tertia* agit de *mobilitate corporum*, ipſoque *motu*. Ante omnia conſiderat vim inertiæ, qua corpora omnia motui reſiſtunt. Porro evolvit ideam motus in genere, velocitatis, &c. ut & vis mortuæ ac vivæ, de quarum menſura diſceptationem paucis tantum attingit, in neutram partem judicio ſuo inclinans. Dein aggreditur ipſas leges motus, ac primo quidem *motus ſimplicis*. Quæ hac de re dicenda ſunt, ea diſpoſuit ſecundum tres leges motus notiſſimas. Primo itaque eam conſiderat legem, qua corpus omne, ſemel in motu conſtitutum, pergit moveri uniformiter in directum, niſi mutetur a cauſa externa. Duæ autem inprimis dantur cauſæ in rerum natura, quæ omnia corpora mota afficiunt, eorumque celeritatem continuo imminuunt, reſiſtentia mediorum, & frictio. Reſiſtentiam conſiderat, quatenus pendet & a denſitate medii, & a ſuperficie corporis moti, & ab ipſa ejus velocitate. Frictionem in duas ſpecies primarias diſcernit. Aut enim eædem partes unius corporis applicantur ſucceſſive diverſis partibus alterius, ut fit, ſi corpus ſuper plano protrahatur; aut diverſæ partes unius applicantur ſemper diverſis alterius, v. c. ſi corpus ſuper plano provolvatur. Facile autem patet, illam hac eſſe multo efficaciorem in corporis motu imminuendo. Hoc vero notatu dignum, priorem augeri quidem creſcente corporis velocitate, dari tamen maximum quoddam, ultra quod reſiſtentia, quam corpori infert, pertingere nequit. Hæc enim reſiſtentia exinde oritur, quod eminentiæ unius corporis continuo incidant in cavitates alterius, unde pars vis motricis impendenda eſt ad illas a ſe invicem extricandas, partimque pro-

prominentias rumpendas. Si itaque crescat corporis velocitas, numerus eminentiarum, ex cavitatibus attollendarum, vel partim rumpendarum, dato tempore evadet major, ipsaque adeo resistentia. Quodsi vero eo usque augeatur celeritas, ut, antequam prominentia iterum in proximam cavitatem decidat, ipsum corpus per spatium notabile promoveatur; clarum est, resistentiam sic multum imminui, idque continuo, quo rapidior corporis motus supponitur. Generatim utramque frictionis speciem pendere & a quantitate superficierum, (contra quam quidam Physici statuere voluerunt,) & a quantitate pressionis, magis autem ab hac, quam ab illa, augeri, perspicuis experimentis evincit. Sequuntur jam duæ reliquæ motus leges: nempe mutationem in corpore semper esse proportionalem causæ; & reactionem actioni æqualem. Quemadmodum occasione legis primæ consideraverat causas, velocitatem corporis imminuentes; ita nunc in eas inquirit, quæ directionem ejus immutant. Hoc primo accidit, si corpus ad superficiem fluidi appellat, in eaque refringatur, qua occasione explicantur notæ refractionis leges; dein, si corpus inpingat in obstaculum immobile, ibique reflectatur; denique, si duo corpora mobilia sibi occurrant, & utriusque vel celeritas, vel directio, immutetur. Huc itaque pertinet doctrina de collisione corporum, & quidem directa, quo spectantes leges palmariæ atque notissimæ ordine suo explicantur, & experimentis corroborantur. Atque hic finis est eorum, quæ *primo* hocce *Tomo* sibi pertractanda sumsit Autor. Hoc saltem adhuc monebimus, eum spondere in Præfatione tale quid, quod omnibus Physicæ experimentalis cultoribus gratissimum fore, confidimus: peculiari nimirum Opere se acturum de Instrumentis, ad instituenda experimenta necessariis, eaque tam seligendi, quam construendi, ratione; cujus rei jam specimina quædam in *Commentar. Acad. Parisf. A. 1740 & 1741* exstant. Promissi hujus ut memor sit Cl. Autor, in emolumentum scientiarum maximopere optamus. Ceterum *Tomorum* præsentis Operis insequentium notitiam propediem Lectoribus nostris sumus exhibituri.

MISCEL-

MISCELLANEA LIPSIENSIA NOVA, AD incrementum Scientiarum ab his, qui sunt in colligendis Eruditorum Novis Actis occupati, per Partes publicata.

Voluminis IV Pars II.

Lipsiæ, in officina hæredum Lanckisianorum, 1746, 8.

Plag. 12.

Scenam aperit B. *Petri Zornii Dissertatio* de נשיקה, hoc est, *de Vita & morte beatorum per osculum.* De morte beata commentatus fuit Vir olim Celeberrimus, antequam rebus humanis diceret ultimum vale, ac sese ad æterna componeret. Omen sane faustum! Scripserat Autor hoc opusculum eo consilio, ut id esset sacrum exequiale & literarium filio suo unico, *Adriano Philippo*, Thorunii A. 1742, 29 Jul. variolis Thorunii exstincto, ipse ei mox aggregandus. Ex 93 mortis generibus, quæ numerantur Ebræis, mors lenissima & placidissima est, quam נשיקה appellant, quando Deus os suum quasi ad os moribundi applicat, animamque sic elicit, teste *Jalkut Rubeni f. 86, 2.* Judæorum de opinione *justi*, quos vocant *perfectos*, non moriuntur ab angelo mortis, sed Pag. 194.
tantum per osculum Originem phraseos ipsi desumserunt ex *Deut. XXXIV, 5*, ubi *Moses ad os Domini* על פי יי. *mortuus* esse dicitur. Phrasin illam iidem significatu proprio acceperunt, invita interpretatione genuina. Osculatur Deus suos in hac etiam vita *Cant. I, 2, VIII, 3.* Osculatur eos idem obituros. Osculum hoc Judæi varie exponunt. Expositiones hasce promit Autor, ac simul de communione piorum 206.
cum Messia & Deo mystica differit. *Secundo* loco apparet M. *J. F. Frischii Observatio sacra*, *fictum Israelitarum furtum de liberatione Ægyptiorum intelligendum esse*, *demonstrans*, *ad loca Exod. III, 22, & XII, 36.* Veram Cl. Autor interpretationem tum ex vocabulorum vera ac genuina indole, tum ex rerum connexarum serie, forma, & fine, confirmat, additque 208.
testimonium *Josephi.* Primo quidem animum attendit ad vo-

cem נצל, cui poteſtatem *trahendi* inhærere oſtendit. Id ſtabilit non ſolum ex aliquibus hujus vocabuli adjunctionibus, ſed ex ex iis quoque loquendi modis, ubi eo *detrahere*, *extrahere*, *ſubtrahere*, & quæ his ſunt ſimilia, ſignificantur. In *Pſ. LXIX, 51*, ea vox denotat actionem *extrahendi* ex luto. Conf. *Pſ. CXLIV, 7*. De extractione e manibus hoſtium id vocabulum alibi paſſim adhibetur. Id ipſum de Deo, facultates
Pag. 209. *Labani* detrahente, accipitur *Gen. XXXI, 16*. De *ſubtrahendo ex oculis* teritur *2 Sam. XX, 6*. Metaphorica inde *liberan-*
211. *di* notio defluxit. Tum vero Autor objectiones, quæ ipſi obſtrui poſſunt, amolitur. Reſpondet ad locum *2 Par. XX, 25*. Addit, dici *Exod. XXXIII, 6*, Iſraelitas ſibi ornamenta ſua *detraxiſſe*, ויתנצלו, non ſpoliaſſe. Abeſt igitur a נצל
217. notio *ſpoliandi*. Ægyptii certe de emigratione Iſraeliterum gaviſi ſunt, *Pſ. CV, 38*. Conſentit *Joſephus Ant. Jud. II, 5*. Subdit tandem Autor refutationem opinionum, ſibi obſtan-
220. tium. Succedit huic Diſſertationi *Commentatio Jo. Georgii Walchii D. de Luthero Jenenſi*. Jena gloriatur merito de *Luthero*, ac jure illum ſibi vindicat, ſive ad facta, ſive ad doctrinam, ſive ad ſcripta illius, quæ ſunt Jenenſia, animum adverteris. *Lutherus* Jenam venit, ut *Caroloſtadium* A. 1524, 22 Aug. ab errore revocaret. Acta ibique geſta Ven. Autori viſum
226. fuit dare integra. Academici Witteberga, quam infeſtabat peſtis, A. 1527 Jenam ſeceſſerunt. *Lutherus* tamen
229. Wittebergæ reſtitit incolumis cum *Joanne Bugenhagio* & Diaconis. *Antonius Muſa* A. 1528 primus Evangelicam eccleſiarum Jenæ *viſitationem* obiit. Academiam Jenæ condidit *Joannes Fridericus* Elector A. 1548, a filiis ejus A. 1558 conſecratam in
231. præſidium ſolatiumque doctrinæ, per *Lutherum* repurgatæ. Prodierunt *Lutheri* ſcripta Jenæ conjunctim, Germanica non ſo-
233. lum, ſed etiam Latina. Germanicis colligendis ac edendis intentus fuit *Joannes Fridericus*. Inſtitutum perfecerunt tres ejus filii, patre A. 1574, 3 Mart. mortuo. Editio Jenenſis prima in lucem prodire cœpit A. 1555, ſecunda A. 1560, tertia A. 1566, quarta A. 1675, & quinta A. 1685. Scripta *Lutheri* Germanica & Latina, quæ Wittebergæ fuerant evulgata,

gata, multum trahebant nævorum. Lis inde coorta de principatu editionis vel hujus, vel illius. *Nicolaus Amsdorffius* & Pag. 236.
Matthias Flacius pugnabant pro editione Jenensi, *Christophorus Waltherus* pro Vitebergensi. Exstant præterea quatuor Volumina scriptorum *Lutheri* Latinorum, quæ Jenæ lucem viderunt A. 1556, 1579, 1600. Inter Codices MStos Bibliothecæ Jenensis sunt nonnulli ad *Lutherum* referendi, e. g. duo Volumina ejus Epistolarum, quibus *Jo. Aurifaber* usus est, cum *duos Tomos Epistolarum Lutheri* ederet, alterum Jenæ A. 1556, alterum A. 1565 Islebiæ. Majore accuratione Codicem illum secutus est B. *Jo. Franc. Buddeus* in *Supplemento Epistolarum Lutheri*, Halæ A. 1703 edito, & A. 1717 in *Collectione nova Epistolarum Lutheri*. Ibi- 238.
dem asservatur versio Germanica Nov. Test. *Lutheri*, formis publicis *Jo. Lufft* Vitembergæ A. 1540 in 4 descripta, variisque observationibus manuscriptis instructa, nec non alia Vet. Test. A. 1539 fol. Vitembergæ ad V. T. edita. In templo oppidano Jenensi invenitur egregium monumentum chalceum, quod accurate effigiem *Lutheri* exhibet. Confectum est id *Joan-* 239.
nis Friderici, Electoris Saxoniæ, jussu, ut Vitembergæ tanquam epitaphium poneretur. Infelix autem Muhlbergense, quo minus id fieret, impedimento fuit prælium. Unde accidit, ut id Vinariam, ac postea Jenam, transferretur. Hic Dux *Jo. Guilielmus* id in templo collocari jussit. Legitur supra illud hæc inscriptio: *Nos, Dei gratia, Joannes Guilielmus Dux Sax. Landgravius Thuringiæ, Marchio Misniæ, hanc Lutheri effigiem non cultus, sed memoriæ, gratia huc posuimus anno 1571.* Reliqua jam omittimus, memoratu utique digna. Vocat nos Rev. *Jo. Frid. Falckii, Corbejensis, de Codice Traditionum Cor-* 242.
bejensium inedito, propediem edendo, commemoratio, seu Promulsis. Edisserit inibi Autor institutum suum, originem scripturæ, & Codicis antiquitatem. Exponit suam explicandi Codicem illum rationem. Recenset ea, quæ in edendo Opere leguntur. Raritatem Codicis prædicat. Usus inde hauriendos expromit, elucentes in genealogiis explendis ac emen-

dan-

dandis, in etymologiis ac onomatologiis, in Historia civili & ecclesiastica, in antiquitatibus Juris Germanici, atque in medii ævi Geographia, nec minus in dijudicandis Sigillis. Addit ipse præterea specimen quoddam, traditionum indicem, seu rationem, ostendens, cui annotationes adspersit suas, & rarius *Ludovici Pii* Diploma subjunxit. Excipit hunc laborem *Dissertatio Joannis Christophori Harenbergii de refor-*
Pag. 272. *manda Geographia mathematica, eaque practica.* Exponit primum ea, quæ ad figuram telluris definiendam faciunt, ac *Newtonianis* accedit, quibus observationes itinerum mathematicorum, in Lapponiam ac Peruviam susceptorum, jussuque Regis Galliarum peractorum feliciter, momentum adjunxere
277. potissimum, quo ipsa *Newtoni* sententia emendatur. Additur nonnihil de *Cassinorum, Mairani, Desagulierii*, ac aliorum, monitis; de differentia motus pendulorum per regiones, ad
283. septentrionem magis magisque recedentes; de incrementis studii, Geographiæ practicæ iam olim impensi, ac de ejus nævis; de emendatione Tabularum Geographicarum proxime
291. speranda; de methodo B. *Joannis Matthiæ Haasii*, in locum *Sansonianæ* collocanda, ac usu terenda; de Meridiano primo vario, atque optimo eo, quem *De l'Isle* determinavit; de Tabulis longitudinum ac latitudinum, ac harum observationibus;
308. de littorum descriptionibus; de Tabulis, pro Geographia prisci ævi adornandis; ac de *Melite*, *Pauli* naufragi hospitio, in Adria, nullatenus in mari Ionio, vel Siculo, quærenda, ac loco quodam *Ptolemæi* Geographi corrupto. Animus porro
313. advertendus est ad M. *Gottl. Erdm. Zeibichii Quæstionem conjecturalem de Jove Vicilino, ad Livii XXIV, 44.* Dolendum sane est, quæstionem de nominibus ac cognominibus Deorum dissensionibus veterum scriptorum esse implicatam, ac amissu librorum, de Diis olim conscriptorum, obscuritati
315. immersam. Difficultas accedit huic obscuritati nova, si nomen Dei cujusdam duntaxat apud scriptorem unicum, unicoque tantum loco, legitur. Talis erat Deus *Pausus*, *Vibilia* Dea, *Jupiter Velsurus*, *Cingiduus*, *Paganicus*, *Vicilinus.* Locum *Livii*

Livii ipſum Vir Cl. illuſtravit. Idem, ſibi probabile videri, oſtendit, *Jovem Vicilinum* exſtitiſſe Deum tutelarem vico- Pag. 323.
rum, atque adeo ruſticum numen. Fuit quidem *Jupiter*, vel *Jovis*, urbis urbiumque cuſtos. Fuerunt tamen & vicis ſua numina, ſui lares, agri cuſtodes, Dii *πεδιονόμοι*, quos *Æſchylus τοῖς πολιούχοις θεοῖς* oppoſuit. *Apollinem* a ruſticis fuiſſe cultum, conſtat. *Bacchum* quoque vicis præeſſe, veteres voluere. *Priapum* ſpurcum omittimus jam indictum. Vici Attices æque ac aſtu *Minervam* voluerunt tutatricem. *Dianam* a vicis cultam, tradit *Pauſanias*. *Venerem* Cenchreis præſediſſe, notum. 334.
Nec *Pluto* in enumerandis vicorum Diis prætereundus. Veteres *Jovem* dixerunt *Larem cæleſtem*, id eſt, cœli præfectum. *Jupiter Axurus* arvis præſidere traditur a *Virgilio Æn. VII, 799.* In Inſula Italiæ, Capreis, *villa* exſtitit *Jovis*, teſte *Suetonio* in *Tiberio Cap. 65.* *Jupiter* 344.
Labrandenſis haud ignotus eſt, dictus a *Labranda*, vico Mylacenſium in Caria. *Jovem Vicilinum* Noſter non differre a *Paganico*, tandem nobis perſuadet, oſtendens, eum vicorum viarumque præſidem exſtitiſſe armatum, ægida tenentem. *Heſiodus* pluries hunc vocavit *αἰγίοχον*. *Vicilinus* videtur dictus ex *viculo*, quaſi *Viculinus*. Dixit & ediſſeruit Cl. Vir omnino ea & ſolide & eleganter, quæ de argumento ſatis obſcuro probabiliter poterant exponi. Sequitur difficillimam tractationem *Frid. Ottonis Menckenii Obſervatio ad tria Valerii Maximi loca.* *Primus* locus legitur *I, 5, §. 4,* ubi pro ver- 365.
bo *perſediſſet* reſcribendum eſt *perſtitiſſet*. Nam *diu ſtare* eſt *perſtare* apud *Valerium*. *Secundus* obviam ſe dat lectori locus *IX, 12 Ext. §. 10,* ex quo vocula *ne* eſt exterminanda, ac reponenda *ut*. *Tertius* locus ſe offert *VII, 6 Ext. §. 3,* ubi vox *libertatis* eſt retinenda, licet ad eam omnes fere ad unum Critici offenderint. In præſens rurſum, ſi hoc adjicere licet, ita ſumus animati, ut judicium noſtrum hic ſeponamus, noſtras vero opellas

arbitrio usibusque civitatis eruditæ permittamus, in judicio ejus acquiescentes.

HISTORIA VITÆ ET OBITUS JOANNIS Henrici Suiceri, Joaanis Caspari filii, S. S. Theologiæ Doctoris, Canonici & Professoris Tigurini, Antistitis & Consiliarii Archipalatini Reformati, celeberrimi, Autore JOANNE RUDOLPHO WOLFIO, Ecclesiæ Wyacensis in agro Tigurino Pastore, & classis Eglisovianæ Decano.

Tiguri, apud Heideggerum & socios, 1745, 4.

Plag. 14.

Describunt vitas Poetæ, Oratores, Historici. Illi quidem poeticis utuntur fictionibus, imaginibus, genio, verbis. Isti, sive laudationes consignent ἀναλυτικὰς, sive συνθητικὰς, oratoriam exornationem ac παθοποιΐαν, cum locis communibus longioribus ac generalibus accommodationibus admiscent. Hi demum vel pragmatici sunt, vel narratores. Priores illi regulas prudentiæ & considerationes breviores inferunt; posteriores saltem res circumstantes secundum ordinem vitæ referunt; utrumque genus stilum amat tenuiorem ac floridum. Ad primaria maxime genera quod attinet, ne fiat μετάβασις εἰς ἄλλο γένος, cavendum est. Multo magis autem, ne fiat omnium istorum generum confusio. Quatenus illas regulas observaverit Clarissimus vitæ hujus, literariæ potissimum, Autor, penes alios esto judicium. Nos, hic parum pensi habentes, quid genius, aurem vellens, dixerit, quidve antiquus Poeta, cujus locus digressionibus viam longioribus sternit, ipsam vitæ *Suicerianæ*, dignæ omnino narratu, conditionem quæ spectant, observemus. Patria is Tigurinus, ex

ex familia, quæ principi Helvetiorum pago Suitiæ primordia debet; unde A. 1401 *Jo. Baumgartnerus*, qui est inter Nostri majores, Tigurum migravit, natus fuit A. 1646, die 6 Aprilis. Avum habuit *Rudolphum Suicerum*, V. D. M. Pastorem primo Cynopedianum, post Owangensem, & Capituli Cynopediani Decanum; patrem A. 1643 Pastorem Basadingensem, sequenti præceptorem primæ classis Carolinæ, ac præcentorem in templo Basilico, A. 1646 Collegii novi Inspectorem, & Professorem linguæ sanctæ in Collegio humanitatis, unde ad alias dignitates adscendit. Doctores coluit filius *Henricum Wolphium*, *Jo. Lavaterum*, *Casp. Hirzelium*, *Jo. Huldricum*, & anno ætatis 22 ad humaniora studia promotus, sub *Casp. Wolphio*, seniore, *Jo. Lavatero*, *Henr. Ottio*, *Jo. Müllero*, profecit, inprimis autem parenti Græca debuit & Ebræa, Philosophiam a *Jo. Casp. Wasero* præsertim didicit; quo & Præside anno ætatis 17 autor de Metaphysicæ existentia, & ab aliis disciplinis differentia, publice disputavit, laudatum quoque *Müllerum* in Historia ecclesiastica ducem elegit. Inde ad Theologos transiit, *Henricum Hottingerum* & *Henricum Zellerum*. A. 1664, Præside *Jo. Henr. Zellero*, examen summa cum laude sustinuit sacrum, & paulo post, habita oratione sacra δοκιμαστικῇ, ad ministerium sacrum consecratus fuit, anno ætatis 18, simulque Philosophiam docere discipulorum omnis generis frequente confluxu cœpit. Postea nobili juveni, *Geroldo Edlebachio*, moderator constitutus, iter suscepit literarium d. 20 Aprilis A. 1665 per Helvetiam & Germaniæ partem. Genevæ quatuor menses consumsit, linguam Gallicam addiscens, alia privatim docens. Hanoviæ primum linguæ Græcæ ac Philosophiæ Professor constitutus est a Comite *Friderico Casimiro*, non sine æmulis ac malevolis, virtutis comitem persentiscens. Habuit ibi A. 1665 d. 15 Octobris Dissertationem philosophicam, quæ breve & succinctum theoreticæ Philosophiæ theatrum exhibuit; die 20 Octobris Orationem auspicalem, quæ tota hic inseritur. Hinc sub anni sequentis initium Logicam docere, & Epistolam ad Romanos explicare, cœpit. Opus

hic suum adeo diligenter & fideliter obiit, ut nullam horam, intercedentibus gravissimis etiam curis, negligeret. Quæ propositurus erat, diligentissime prius meditabatur, ita ut non solum literis, sed etiam memoriæ, mandare soleret omnia. Proposuit etiam alias Disputationes, Decadem positionum physicarum de ecstasi, Decadem positionum logicarum, de Logica in genere, Exercitationes logicas, nova methodo adornatas, tres. Orationes etiam sacras in cathedra Gallica non raro habuit, tam feliciter eadem in lingua progressus. Nec minus in Poesi profecit. Revocatus autem anno nondum elapso in patriam est, ibique Orationem habuit, quæ & ipsa hic legitur, qua impossibilem Reformatæ ecclesiæ cum Romana syncretismum composite monstravit. Hinc 3 Nov. Birmenstorffensium Pastor est constitutus. Paulo post *Annam Mariam Edlebachiam*, nobilis *Jo. Jac. Edlebachii*, Mecænatis sui, filiam sibi desponsavit, & cum ea die 27 Octobr. A. 1668 conjugium iniit, quæ vero anno subsequenti morte ipsi fuit erepta. Anno post ad secunda Noster vota transiit, ducendo *Dorotheam Hurteram, Jo. Caspari Hurteri*, Scaphusiani præpositi Wagenhausensis, filiam. Interim etiam elaboravit Compendium Physicæ *Aristotelico-Cartesianæ* methodo erotematica, cui breve & succinctum Philosophiæ theoreticæ theatrum præfixit. Editus est liber Amstelodami A. 1685, atque iterum A. 1691, adjecta ad calcem Ontosophia *Claubergiana*, Basileæ. A. 1673 Apocalypsin explicare nisus est. Liber autem, qui inscribitur *Orbis & ecclesiæ fata*, non paucos habuit malevolos. Cum optimus *Suiceri* parens, senio fractus, missionem obtinuisset, eidem in Professione Græca & Canonicatu A. 1684 suffectus Noster est. A. 1692 Scholarchæ dignitas accessit, quo & Ebrææ linguæ Professionem accepit. Neque tamen & hic intactus impetu malevolorum mansit. Composuit inde, cum pluribus aliis scriptis, Epistolam apologeticam, quæ hic inseritur tota. Alium quoque sensit casum A. 1700, qui tertiis nuptiis locum fecit; cum ex secunda conjuge, per triginta annos, quindecim sustulisset liberos. Sed lætiora sequebantur fata, cum Princeps Elector Pala-

Palatinus, ſplendidis conditionibus oblatis, Antiſtitem & Conſiliarium rei ſacræ primarium nominaret. Ideo Auguſtæ Rauracorum ſummos in diſciplina ſanctiore honores obtinuit, cujus dignitatis Diploma hic legitur. Scriptum eſt hoc a *Sam. Werenfelſio*, Brabevta, A. 1705, & abſenti miſſum. Sed Heidelbergæ non diu vixit. Eo enim poſtquam venit, aquis Swalbacenſibus utebatur, tam ſiniſtro ſucceſſu, ut mortem cum vita commutaret. Adeo & hæc mutatio fuit periculoſa.

RATIO ORDINATIONIS VERBORUM, PRISCIS Romanis Seculo aureo uſitatæ, quoad fieri potuit, expoſita ab AUGUSTINO GABRIELE GEHLIO, Gymnaſii Stad. Rectore. Ad genium Latinum ex Virg. Ecl. 7:

Nos te marmoreum pro tempore fecimus; at tu,
Si te docta cohors ornaverit, aureus eſto!

Hamburgi, apud Chriſt. Wilh. Brandt, 1746, 4.
Plag. 13.

Laudamus diligentiam Cl. Autoris, qui, quod maxime optarent eruditi, cum ad firmius fundamentum pertineat Latini ſermonis, ejusdem ordinem certis quibusdam regulis, quæ ſaltem accuratiorem perquiſitionem merentur, includere laboravit, easdemque, ſcriptores liberos ac numeris adſtrictos conjungens, XXX nominatim regulis incluſit. Officio nobis noſtro feciſſe ſatis videmur, ac nucleum libri propoſuiſſe, has ipſas ſi breviter excerpamus. Sunt autem I: Pars orationis Latinæ eſt vel *pathetica*, id eſt, quæ voce vehementius *contenta* pronuntiari ſolet, vel *ſignificans*, qua digitum quaſi ad rem *animo* auditoris, aut lectoris, *infigendam* intendimus, eamque *diſtinctam* volumus; e. g. verba *Ciceronis ad div. I, 5, 12: Coram me tecum hæc eadem agere ſæpe co-*

 nantem

nantem deterruit pudor quidam pæne subrusticus, ex mente Nostri primum verbum habent παθητικὸν, seu tonicum, postremum significans, seu distinguens. II: Persona, vel ejusmodi quidpiam, quod subjectum Philosophis appellatur, significanter sequitur partem orationis patheticam. III: Præponitur autem, quotiescunque naturaliter & propter argumentum prius concipitur, vel est ipsum patheticum, aut etiam ad orationem refertur antecedentem. IV: Quod cum præceptionibus superioribus est continens, nomina, pronomina, verba, adverbia, sive pathetica, sive connectentia, præcedunt partes orationis reliquas, etiam conjunctionem & relativum. V: Verbum continuo sequitur particulam connectentem, vel quamcunque connexionem, propter ultimam partem orationis significantem. VI: Partes orationis patheticæ & significantes habent verbum medium. VII: Sæpe πάθος quoddam videtur *duo verba*, vel *participium* cum verbo, *adjectivum* item, præcedere, nec tamen magnopere curatur, eamque ob causam verbo *finito*, aut *infinitivis, posse, solere*, &c. terminatur. VIII: Ceterum omnino solent Romani *participium, adjectivum, pronomen, substantivum*, & *adverbium* etiam, ordinare, ne verbum, alioqui secundum Germanos recentes præponendum, fere obtineat locum ultimum. IX: Sæpe tamen, inverso ordine, *verbum finitum* orationem orditur, more Germanorum, idque propter finiens *nomen, pronomen, verbum*, & *adverbium* significans. X: Cum *interrogatur, verbum* finitum capiat locum *ultimum*. Solet tamen et fere verbum vel ob πάθος ordiri, vel illud prope ultimum excipere pars aliqua *significans*. XI: *Verbum*, (participium, nomen, pronomen,) loco *medio* positum, proxime *aliud verbum* (participium, adjectivum,) sequitur, idque *regens* unam, vel aliquot simul *partes significantes*. XII: Disjunguntur autem duo verba, nec jam obtinent locum medium, propter *partem patheticam*, cui *verbum posterius* cedit, ac fere in locum ultimum rejicitur. Eadem ratio est rejecti adjectivi. XIII: Nomina, pronomina, & adverbia, *significantia* solent esse *media*

dia inter *regentem infinitivum* (participium, adjectivum,) & *verbum finitum*, vel, pro illo, infinitivos: *posse*, *debere*, *solere*, *esse*. XIV: Quod modo de infinitivo, participio, adjectivo, *regentibus*, dictum est, *non regenti* etiam *adjectivo* convenit, quotiescunque & *pathetieum* est, & prædicatum, ut præcedat, medioque (rarius ultimo) loco collocetur substantivum mediocriter *significans*. Quid? quod substantivum etiam, cum prædicatum est, præcedit. XV: *Significans* autem prædicatum habet locum *ultimum*. XVI: *Adjectiva*, (substantiva,) *pronomina*, & *numeralia*, (præter positum Germanico similem, sermone ordinario, ut: *suas* copias, *tuas* literas,) duplici de causa substantivum (pronomen) *antecedunt*, primum, si *significans substantivum* est, deinde, si sunt ipsa *pathetica*. XVII: Sed sequuntur *adjectiva*, *pronomina*, (substantiva, adjectivis similia,) *numeralia* item, 1) ob substantivum *patheticum*, 2) cum sunt significantia. XVIII: Et *genitivi significantes* substantivum *sequuntur*. XIX: *Pronominis* (adjectivi etiam & participii minoris momenti, itemque numeralis,) *adjectivo* & *substantivo* jungendi varia ratio est. Nam 1) construitur illud *more Germanorum*, plerumque *ordiens*, antecedensque adjectivum & substantivum; 2) *sequitur* πάθος adjecti ordientis; 3) *sequitur significans* substantivum, vel adjectivum *medium*; 4) *medium est* inter substantivum & adjectum (raro pronomen) significans; 5) *præcedit* substantivum, sequente adjectivo significante (raro substantivo significante). XX: Ut verbum, sic aliæ etiam *levioris momenti partes*, partem fere *patheticam* & *significantem disjungunt*. Eadem ratio est disjungentis *parenthefeos*. Ceterum maxime hujus loci est sejunctio adjectivi & substantivi. XXI: *Adjectivum* significans, ad substantivum antecedentis commatis fere pertinens, refertur ad relativum commatis sequentis. Hujus loci & substantivum est, postpositum relativo, e. g. quas fecisset fabulas. XXII: Particulæ connectentes, *non-sed*, *primum-deinde*, *et-et*, *aut-aut*, *cum-tum*, cet. sequuntur verbum (nomen, adverbium,) nisi vel ipsæ patheticæ sint, vel, sequente πάθει, ordinantur. XXIII: Conjunctiones, ponomina, & accusativus cum infinitivo, *interponuntur*,

ponuntur, aut *præmittuntur*, ptopter continentem cum ipsis partem patheticam. XXIV: Nomina, pronomina, & adverbia, fere pathetica, *præcedunt verbum* sic, ut pertinens ad ea *infinitivus sequatur*, vel etiam particula dubitanter interrogans cum verbo. XXV: *Ne* (nec) & *quidem* aliqua orationis parte *dividuntur*; *particula* quoque *connectens*, cum *verbo*, vel participio, interponitur. XXVI: *Nec non*, quo vulgo pro *&* utuntur, ita tantum adhiberi potest, si verbum vel sequitur, vel (quod raro fit) intelligitur. Respondet enim τῷ *nec minus*. XXVII: Adolescentibus, rite orationem ordinare cupientibus, incredibile adjumentum afferet sententiæ alicujus, vel periodi Latinæ, ejusque connexionum, diligens imitatio. XXVIII: *Epistolarem* prius *stilum* exerceas, quam ad fastigium illud orationis adspires; omnia vero hic erunt in *particulis connectentibus* posita, quas negligere vir scriptor poterit, adolescens, ut ordine se cuidam assuefaciat, non debebit. XXIX: Adjumentum opinione majus ad veram ordinationem est observatio eorum exemplorum, quæ *consecutioni hodiernæ* nostræ æqualiter respondent, sive *absente* particula, sive, quod frequentius est, *ordiente*. XXX: Si, quod sæpe accidit, Autor aliquis aliter ordinat, vel a reliquis discedit, non hoc inconstantiæ tribuendum, sed diversæ cogitationi. Fieri enim potest, ut nunc in vi pathetica, nunc in significante, illam ponat. Lectorum judicio permittimus, istis de regulis, earundemque pretio, quicquid statuere velint. Nos certe multa ibi bonæ frugis deprehendimus. Inprimis autem *vicesima septima* inter ceteras omnes eminet quam maxime, utpote qua imitatio mascula, stilique copia & varietas, plurimis, iisque elegantissimis, exemplis demostratur, quippe cum una illa sententia, *otia dant vitia*, secundum 58 diversa *Ciceronis* loca imitationi subjecta toties ac sæpius aliis verbis proponitur. Applaudimus igitur instituto Cl. Autoris, per se honesto, & ita comparato, ut, si plana doceutis institutio, & sedula adolesceutum exercitatio, accedat, hinc multum emolumenti exspectari juventuti, elegantiorum literarum studiosæ, possit.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Februarii Anno M DCC XLVII.

BIBLIOTHECÆ MEDICEÆ, LAURENTIANÆ & Palatinæ, Codicum MStorum Orientalium Catalogus. STEPHANUS EVODIUS ASSEMANNUS, Archiepiscopus Apameæ, recensuit, digessit, notisque illustravit, ANTONIO FRANCISCO GORIO curante.

Florentiæ, ex typographia Albiziniana, 1742, fol. Alph. 2 plag. 16, cum Fig. æn. 26.

Magnum est atque illustre *Assemannorum* in orbe literato nomen, qui Orientis antiqui ruderibus investigandis, & in doctorum hominum utilitatem convertendis, nulli labori, vigiliis nullis, nullis denique periculis & itinerum longissimorum incommodis, cesserunt. Loquitur hoc abunde Bibliotheca orientalis, a Cel. *Assemanno*, Nostri avunculo, adornata, opus numeris omnibus absolutissimum, & incredibilis doctrinæ, literarumque orientalium peritiæ, testis locupletissimus, quod hic multis laudibus exornare, eo minus videtur necessarium, quo majori cum admiratione ab omnibus, qui harum rerum deliciis ducuntur, exceptum est. Habet igitur Florentia, imo habent hoc in eruditionis genere versati omnes, de quo sibi gratulentur, quod Codices MStos Orientis, in scriniis Florentinis dispositos, e situ & tenebris in lucem protraxerit, eorumque notitiam dederit, *Assemannus*. Maximæ etiam grates debentur summo Germaniæ nostro Moderatori, *Francisco I*, Principi ob incomparabilem ergo bonas artes favorem famæ

æternitatem jam dudum consecuto, cujus Augustissimo nomini Opus hoc consecratum est. Sub ejus certe divinis auspiciis non solum magnus Etruriæ Ducatus inconcussa quiete & felicitate fruitur, verum & eruditi, tanti Principis clementia incitati, in excutiendis Florentinarum Bibliothecarum thesauris veluti certatim laborant. Neque Viri Celeberrimi, *Antonii Francisci Gorii*, in hoc Opus merita sicco pede prætereunda sunt; quem has ipsas lucubrationes evulgasse, Cel. Autor in Præfatione declarat. Non olim cogitaverat is, se Bibliothecarum Medicearum indices, ad linguas Orientis pertinentes, unquam contexturum esse. In Vaticana enim Bibliotheca abditus, libris se atque orientalibus literis hic unice tradiderat. Cum autem postea *Josephus Calasanctius* Florentiæ signa divinitus edidisse diceretur, divis ex more Romanæ Ecclesiæ ideo annumerandus; accidit, ut *Clemens XII*, Pontifex Maximus, causæ huic rite atque ex ordine cognoscendæ *Assemannum* nostrum eo delegaret. Hac occasione data, Florentiæ Patrum scholarum piarum hospitio usus est, quorum quidem ordinem *Josephus Calasanctius*, & religionis & literarum causa, fundavit. Cum autem eorundem Patrum doctrina & familiaritate intimius frueretur, cum aliis etiam Florentiæ eruditis amicitiam contrahens, Bibliothecas istius loci perscrutatus est, in quibus non pauca orientalis literaturæ vidit monumenta. Duæ autem ex Bibliothecis Mediceis præ aliis in sui admirationem rapuerunt Nostrum, Laurentiana nimirum & Palatina, sed, quod ad orientalium Codicum copiam atque præstantiam attinet, inprimis Palatina. In hac enim quam plurima optimæ notæ & venerandæ antiquitatis volumina, orientalibus linguis conscripta, Hebraica, Chaldaica, Syriaca, Arabica, Persica, Turcica, Armenica, Habessinica, Coptica, invenit. Dolendum simul vehementer censuit, tantum orientalis sapientiæ thesaurum, cum temporum injuria, tum eorum negligentia, qui orientales linguas minus callebant, tam male habitum fuisse, ut prope ab interitu abesset, neminemque adhuc repertum esse, qui hunc thesaurum Latinis hominibus ostenderet, atque patefaceret, miratus

tus est. Aderat quidem horum librorum Catalogus, *Cosmi III* tempore ab Anonymo quodam confectus, qui tamen tot nugis erroribusque scatet, ut nullum omnino pretium ei statuendum sit, neque ulla utilitas ex eo possit redundare. Autor enim ejus, linguarum orientalium, præterquam Syriacæ, cujus aliqua tinctus erat notitia, plane rudis atque ignarus, confingere interpretationes, quas voluit, ausus est, easque adeo monstrosas atque a vero alienas, ut mirandum vehementer sit, eum ita audacter atque secure imponere lectoribus potuisse. Exempli loco Cel. Autor commemorat *Thomam a Kempis*, Arabice conversum, cujus Codici scriptor ille præposuit hunc titulum Latine: *Historia Prophetarum Mahomedanorum.* Hujus autem farinæ deliria atque errores bene multi in isto Catalogo deprehenduntur. Pleraque etiam, quæ legere non potuit, damnavit, adscripta plerisque libris hac nota: *Hic liber nullius pretii.* Quæ vero legit scriptorum nomina, detorsit vehementer atque depravavit. Hinc, nihil isto Anonymi scriptoris Catalogo Bibliothecæ Palatinæ, & Codicum ejus dignitati, injuriosius esse posse, Cel. Autor dictitat. Rem vero se facturum longe pulcherrimam atque utilissimam, animadvertit, si Catalogum novum conderet, quo & scriptorum nomina, & librorum singulorum argumenta, quæque insuper notatu digna essent, breviter & distincte complecteretur, & sub unum veluti conspectum lectori exponeret. Res laboris & difficultatis utique erat plenissima. Confusi enim inter sese mirum in modum erant Codices, paginæque suis locis dimotæ, & in aliena loca, alienaque etiam volumina, immissæ, neque ulli in iis libris tituli, aut numeri, aut etiam capita, conspiciebantur. Nunquam igitur tantum laborem aggressus esset Cel. Autor, nisi secunda auspicia Magni Etruriæ Ducis, Imperatoris hodie Romanorum invictissimi, Procerumque amplissimorum hortationes & monita, accessissent. His enim autoribus atque suasoribus fecit, quantum potuit, ut non in ordinem modo cuncta redigeret, suisque locis ac libris dispersas chartas restitueret, sed etiam singulis voluminibus titulos ac breviaria Latine inscriberet,

 atque

atque in certas quasdam classes scriptores digereret. Quoniam vero nudi ac soli voluminum tituli, solaque scriptorum nomina, Latinis utplurimum auribus ignota, parum, aut nihil, ad sacram profanamque eruditionem, cujus alioqui sunt ii libri refertissimi, aut ad orientalis etiam historiæ notitiam, conferre possent, nisi observationibus quibusdam atque animadversionibus illustrarentur: visum simul ei est, ad hunc ipsum Catalogum animadversiones suas atque annotationes adjungere, quibus tum scriptorum ætatem, patriam, scripta, tum ipsorum Codicum formam, argumentum, tempus, quo sunt illi perscripti, judiciumque de his omnibus suum, & si qua alia de istis Codicibus scitu notatuque digna occurrebant, accurate & diligenter exponeret. Hoc in labore se eo libentius atque alacrius versatum esse, profitetur, quod, hoc pacto gloriæ Mediceorum Principum velificari, & *Annæ Aloysiæ* Mediceæ, Palatini Electoris viduæ, cujus laudes ampla oratione concelebrat, rem pergratam facere se, intelligeret. Humanitate & clementia istius Principis adeo se ad hunc laborem excitatum esse ait, ut, totius operis, atque confecti Catalogi, laus ei potissimum debeatur. Optaverat insuper Cel. Autor, ut, quemadmodum in Vindobonensis, Lugduno-Batavæ, aliarumque Bibliothecarum, Catalogis factum est, ita hæc quoque librorum orientalium recensio ipsis prius Codicum scriptorumque linguis exhiberetur, eique dein Latina interpretatio adjungeretur. Verum defectum hunc typorum, qui ad manum non erant, postea, appositis ad singulos Codices notis, positisque ante Catalogum ipsum Syriacis, Arabicis, aliisque etiam aliarum linguarum, titulis, si Hebraicos excipias, supplendum curavit. Excusi sunt isti tituli Romæ, typis sacræ Congregationis de propaganda fide. Quorum si Latinam interpretationem nosse quis velit, relegenda sunt, quæ in ipso Catalogo sub numeris Codicum, paginarum, linearumque titulis singulis, sunt prænotata. Ut denique ad majorem Catalogi hujus intelligentiam nihil esset, quod Lectorem in orientalibus epochis moraretur, orientales ipsas epochas, suis quasque locis ad

æram

æram Chriſtianorum exactas, atque ſecundum accuratam celebriorum Chronologorum computationem conſtitutas, apponi curavit. Primum in hoc Catalogo occupant locum Laurentianæ Bibliothecæ Codices. Et quidem Codices ſacri agmen inter eos ducunt. Differit adeo Cel. Autor de ſanctis quatuor Chriſti Evangeliis, a *Rabulo Calligrapho* Syriace A. C. 586 ſcriptis in monaſterio S. *Joannis in Zagba*, urbe Meſopotamiæ. Prioribus Codicis duodecim foliis præfigitur Epiſtola *Euſebii Pamphyli*, Cæſareenſis, ad *Carpianum de Harmonia quatuor Evangeliſtarum*, una cum decem ejusdem *Euſebii* & *Ammonii Alexandrini* Canonibus. Exſtant quoque in illo Codice XXVI picturæ, varias Novi Veteriſque Teſtamenti hiſtorias exhibentes, quas, æri inciſas omnes, Cel. Autor edidit, &, quid unaquæque earum contineat, explicavit. Noviori etiam manu Pag. 2.
in foliis bombycinis conſcriptus in eo Codice viſitur index lectionum Evangeliorum, quæ in Syrorum conventibus ſacris per anni circulum recitantur. Indicem vero hunc Co- 3-9.
dici a recentiore manu adjectum fuiſſe, ex eo Cel. Autor colligit, quia folia, in quibus eſt ſcriptus, tum minora reliquis membranaceis, tum etiam bombycina, ſint, quæ ferme ante Seculum undecimum Orientalibus incognita fuere, cum Codices omnes, memorato Seculo antiquiores, in membranaceis foliis ſcripti cernantur. Quamvis autem index ille Codicis ætatem non æquet; ſatis antiquum tamen eſſe, ex ductu literarum Cel. Autor colligit, Seculo nimirum duodecimo conſcriptum, una cum notulis lectionum, eidem reſpondentibus, quæ in margine Codicis paſſim leguntur, in quibus cum *Severi*, Patriarchæ Antiocheni, mentio fiat, palam exinde fieri putat, ſcriptorem earundem Jacobitica hæreſi infectum fuiſſe. Inſuper, *Matthæum* Hebraice Evangelium ſuum ſcripſiſſe, hoc in Codice innuitur, cum in fine iſtius Evangelii hæc verba legantur: *Explicit Evangelium Matthæi, qui ſcripſit Hebraice in Palæſtina.* Imo verba Chriſti, e cruce pendentis: *Ili, ili, lamma ſabactani*, in Evangelio *Matthæi* interpretatione hoc in Codice carere, eadem tamen verba apud *Marcum* & *Lucam* explicari, & ex eo palam fieri, linguam

Hebraicam, qua *Matthaeus* suum scripserit Evangelium, re vera Syriacam fuisse, tum quia verba illa Syriaci idiomatis sint, tum quia Hebraicus sermo, quo scriptum esse *Matthaei* Evangelium supponitur, si alienus a Syriaco fuisset, praenotatis Christi verbis, *Matthaeus* utique interpretationem ap-
Pag. 12. posuisset, Cel. Autor monet. Quicquid horum sit, neminem tamen in hodierna literarum luce in illam sententiam concessurum esse, quod Hebraice scripserit *Matthaeus*, certissime credimus. Usus apud Orientales invaluit, ut omnia notatu digniora, ne perirent, in sacris Codicibus describerentur. In nostro etiam Codice monumenta, ad Antiochenos Maronitarum Patriarchas spectantia, & legata, seu donationes, monasteriis patriarchalibus factae, ad marginem nonnullorum Codicis foliorum annotantur. Ipsa haec monumenta ex Syriaco & Arabico sermone Cel. Autor summa cum cura affert. Antea vero de horum Patriarcharum origine, sedibus, ac serie, nonnulla praefari, operae duxit pretium. Syriacam adeo Maronitatum nationem, a prima D. *Petri* in Syriae partibus praedicatione ad nostra usque tempora, Catholicam doctrinam sic integram illibatamque tenuisse, ut inter maxima haereticorum, schismaticorum, atque infidelium, dissidia & vicissitudines in nullum unquam errorem inciderit, Cel. Au-
15. tor contendit. Probationis loco excitat antiqua documenta, quae *Faustus Naironius* in Dissertatione *de origine, nomine, & religione Maronitarum*, A. 1679 Romae evulgata, attulit. Provocat etiam ad plures summorum Pontificum Epistolas, ad illos datas, quas omnes sigillatim excitat, &, a quo, & quo tempore, scriptae fuerint, exponit. Recentissima illarum est *Clementis XII* ad *Josephum*, Patriarcham, Archiepiscopos, & Episcopos Maronitas, A. 1735 data. Omnes illas Epistolas in Praefatione Synodi Maronitarum, A. 1736 in monte Libano, praesidente *Josepho Simonio Assemanno*, Nostri avunculo, celebrata, haberi, commemorat. Cum *Severus*, Antiochiae Patriarcha, quod duas in Christo naturas negaret, & Chalcedonense Concilium rejiceret, anno 518 exeunte, depositus fuisset, in ejusque locum *Paulus*, quidam orthodoxus successisset, ab

ea

eo tempore Antiochenam ſedem in partes ſciſſam eſſe, & Syros Jacobitas cœpiſſe ſuos habere in Syria & Meſopotamia Patriarchas, ab his, qui *Paulum* ante dictum exceperunt, diverſos, Cel. Autor obſervat. Centum fere poſt annis alia in eodem Patriarchatu facta eſt inter Syros Maronitas & Melchitas diviſio, quæ, ex Cel. Autoris ſententia, ad noſtra uſque tempora perduravit. Qui nimirum Syriam & Phœnicen ſub uno eodemque Patriarcha conſtituti incolebant, in duas civiles ſub Saracenici imperii exordio factiones ſciſſi ſunt, quorum alii, qui Imperatori Conſtantinopolitano parebant, Syro vocabulo *Melchitæ*, id eſt, *Regii* & *Imperiales*, dicti fuerunt, alii, qui, Imperatoris jugo excuſſo, proprium ſibi ducem creantes, Phœnicen maritimam & mediterraneam obtinuerunt, *Mardaitæ*, ſeu *rebelles*, appellati ſunt. His poſtea Maronitarum nomen eſſe impoſitum, Cel. Autor obſervat, quod, *Theophane*, communi utriusque gentis Patriarcha, defuncto, *Joannem*, e celebri Sancti *Maronis* ad Orontem fluvium poſito Monaſterio, Patriarcham ſibi crearunt, cujus tempore Mardaitarum nomen in Maronitas tranſiit. Id A. C. 685 accidiſſe, memoratæ autem illius factionis initia ad annum circiter 622 referenda eſſe, ex annalibus Arabicis Patriarchæ *Stephani Aldoenſis*, qui in Bibliotheca Vaticana aſſervantur, & Synodo Maronitarum, A. 1736 celebrata, liquere, Cel. Autor monet, ex cujus etiam Synodi actis originem hanc Maronitarum Patriarcharum ſe decerpſiſſe, fatetur. Patriarchalis igitur ſedes Antiochena, quæ una fuerat, totique Orienti imperaverat, in quinque partes Seculo ſeptimo ſciſſa eſt. Unaquæque enim Chriſtiana gens proprium ſibi conſtituit Præſulem: Melchitæ ſcilicet, Jacobitæ, Neſtoriani, Armeni, quibus Seculo duodecimo ſextus acceſſit, Latinorum nempe Patriarcha. Cum enim Latini, ſeu Franci, terram ſanctam & Syriam obtinuiſſent, A. C. 1101 primum Latini ritus Patriarcham *Bernhardum* a Pontifice Romano præficiendum ſibi curarunt, &, quamvis ſexaginta poſt annis e Syria excedere a Saracenis coacti eſſent, titularem tamen Antiochiæ Patriarcham ad hunc uſque diem retinent. *Joannes* igitur, de quo ſupra dictum eſt, primus Maronitarum Patriarcha

Patriarcha exſtitit. Quamvis autem ei titulus Patriarchæ Antiocheni, approbante Pontifice, fuerit conceſſus; cum tamen Antiochiæ propter alienigenas ſedere nequiverit, idcirco in Phœnice, ſive in monte Libano, ſedes patriarchalis collocata eſt. Ex annalibus interim Maronitarum conſtat, A. C. 685 ad noſtram uſque ætatem, modo in una, modo in altera ex tribus diœceſibus, Botrienſi ſcilicet, Byblienſi, ac Tripolitana, pro temporum locorumque opportunitate, ſedem patriarchalem fixam eſſe, ita tamen, ut non ſemper eodem in loco conſtiterit, neque easdem ſibi eccleſias & monaſteria Patriarchæ elegerint. Has ipſas igitur ſedis patriarchalis mu-
Pag. 16 tationes in ſubſequentibus Cel. Autor fuſe edisſerit, & mo-
ſeq. numenta, quæ in margine Codicis Syriace leguntur, & Ma-
24. ronitas reſpiciunt, ſubjungit. Ex his autem Codicis hujus monumentis palam fieri ſtatuit, illum Codicem a monaſterio S. *Joannis* in urbe *Zagba*, ubi ſcriptus eſt, ad monaſterium S. *Mariæ de Maiphuc*, in provincia Botrenſi, Seculo circiter undecimo fuiſſe delatum, juſſu Patriarcharum Antiochiæ; deinde ad monaſterium S. *Mariæ de Kannubin* perveniſſe, ibique uſque ad A. 1497 permanſiſſe, tandemque in Laurentianam Mediceorum Principum Bibliothecam, in qua nunc asſervatur, delatum eſſe. Summo eum in pretio eſſe habendum, ſummaque cum cura cuſtodiendum, inculcat, cum traditiones, ceterique eccleſiaſtici ritus, ex monumentis, margini adſcriptis, apprime comprobentur, & Eccleſiarum hiſtoria, præſertim Antiochenæ Maronitarum, ejusque cum Romanis Pontificibus vetuſtiſſima communio & concordia, illuſtretur. Huic Codici alium quendam, quatuor Evangelia complectentem, Syriace conſcriptum, Cel. Autor adjungit.
25. Ante Seculum Chriſti nonum eum eſſe conſcriptum, ductus literarum indicare videtur. Sub initium legitur Epiſtola *Euſebii Pamphili* ad *Carpianum*, ejusdemque *Harmonia Evangelica*, decem Canonibus comprehenſa. Verba Chriſti, e cruce pendentis, uti in ſupra memorato Codice, apud *Matthæum* non explicantur, unde, hunc Codicem ejusdem cum illo vulgatæ Syrorum editionis eſſe, Cel. Autor exiſtimat. Pertinuit olim

olim hic Codex tum ad Archipresbyterum *Clementem*, tum ad *Barſaunam*, & *Salomonem*, & *Philippum*, ejusdem *Clementis* filios hæredes, a quibus paulo poſt ad monaſterium S. *Sergii in Hardin*, diœceſeos Tripolitanæ, mox ad Cœnobium S. *Mariæ in Janoch*, diœceſeos Botrienſis, demum ad Cœnobium S. *Mariæ de Kannubin* translatus, ad uſum Patriarcharum Maronitarum pervenit. Apparent hæc ex monumentis, paſſim in margine hujus Codicis comparentibus, quorum contenta Cel. Autor fuſe & accurate exponit. Mentio inter alia his in monumentis fit *monialis incluſæ*, ad cujus rei illuſtrationem Cel. Autor obſervat, præter moniales Cœnobitas, ſeu communem vitam agentes, quarum plurima hodie monaſteria in Oriente viſuntur, aliud genus monialium viguiſſe olim apud Chriſtianos orientales, ac præſertim Maronitas Neſtorianos, & Syros Jacobitas, quas incluſas vocarunt, ideo, quod, poſtquam in monaſterium admiſſæ fuerant, & triennio primo cœnobiticam vitam egerant, eis cella prope monaſterium tradi conſuevit, in qua, interdicto quovis hominum conſortio, ad mortem uſque clauſæ vixerunt. Hujus generis monialium mentionem injicere *Thomam*, Epiſcopum Margenſem, qui ſub *Abrahamo* & *Theodoſio*, Patriarchis, ineunte Seculo nono, claruit, in *Hiſtoria monaſtica*, ab ipſo confecta, quæ Syriace in Bi- Pag. 26.
bliotheca Vaticana aſſervatur, idem declarat. Similem Evangeliorum Codicem Syriacum, in urbe Edeſſa Meſopotamiæ A. 757 conſcriptum, affert, &, hunc temporis characterem ex nota Calligraphi, ad calcem appoſita, apparere, conſtituit. *Matthæum* Hebraice Evangelium compoſuiſſe, *Marcum* vero Latine ſcripſiſſe, in eodem Codice legitur. *Pſalterii* Codex Syria- 28.
cus, in quinque libros diviſus, in eadem Bibliotheca comparet. Quilibet *Pſalmus* in verſus dividitur, quorum numerum Cel. Autor indicat. *Cantica* inſuper, in Veteri & Novo Teſtamento 31.
comparentia, v. c. canticum *Moſis* & *Mariæ*, quæ ad calcem omnium fere *Pſalteriorum* orientalium adjici ſolent, & hic adjecta ſunt, eorumque indicem Cel. Autor ſuppeditat Seculo decimo quarto hunc Codicem eſſe exaratum, ſubſcriptio ejus loqui- 35.
tur. Præter alios Codices ſacros Cel. Autor etiam affert *Imasi*

H *Sceba-*

Scebabeddini Acmetis de Secta Sciapheitarum excerpta varia. Octoginta quatuor Capitibus ea comprehenduntur, in iisque politica, moralia, physica, quin & politioris literaturæ, argumenta tractantur, & Arabum Philosophorum ac Poetarum testimoniis illustrantur. Indicem Capitum, eorumque con-
Pag. 39. tenta, proponit, ex quibus apparet, Theologiam & Ethicam Muhammedanam in hoc libro contineri. Nomen Autoris, *Scebabeddin Acmet*, legis *Mahomedicæ* antistitem denotat. Mortuus dicitur iste homo A. 1331, &, præter excerpta hæc, Chronicon quoque, seu historiam universalem, in quinque partes divisam, edidit, cujus exemplar, decem Tomis comprehensum, in Bibliotheca Regia Parisiensi exstare, Cel. Autor testa-
41. tur. Secta autem Sciapheitica, cui ille scriptor nomen dedit, autorem habuit *Sciapheum*, alias *Abu Abdallah Mahomed* dictum, *Ben Edris Abdalmothlebi*, *Mahomedis* Pseudoprophetæ patrui nepotem, in urbe Gaza natum A. 767. Hic post susceptam peregrinationem Meccanam A. 813 Ægyptum adiit, ibidemque primus inter *Mahomedanos* librum de Jurisprudentia edidit, cui adjunctis paulo post variis Tractatibus, & theologicis, & juridicis, tantam doctrinæ famam apud suos consecutus est, ut ejus schola, in sectam postea conversa, secundum locum inter Jureconsultorum *Mahomedanorum* sectas, *Malechiticam* scilicet, *Hanbeliticam*, & *Haniphiticam*, ad hæc usque tempora obtineat. Varios insuper ethicos astronomicosque Codices, tam Arabica, quam Turcica, lingua conscriptos, nec non varia Alcorani scripta
43 seq. exemplaria, Cel. Autor recenset. Commemorat etiam Alphabeta diversarum nationum, sive linguarum, in Codice chartaceo a Fratre *Dominico Fossio*, Florentino, Ordinis Minorum S. *Francisci*, conscripta, qui, artem pictoriam exercens, A. 1545 hoc opus ad proprium usum adornavit. Bibliothecæ Palatinæ Catalogus eodem ordine, quo prior, est compo-
49. situs. Biblia nempe sacra, eorumque interpretes, primum itidem locum occupant. Commemorat Cel. Autor Vetus Testamentum Syriacum, versionis Alexandrinæ, quæ ex Græco septuaginta interpretum concinnata est. Duas habere

Syros

Syros Bibliorum editiones, observat. Altera dicitur *simplex*, sive *vulgata*, & communis, cujus autores, partim *Salomon*, deprecante *Hiramo*, Tyriorum Rege, partim *Thaddaus*, Syrorum Apostolus, esse perhibentur. Hanc ex Hebraicis fontibus translatam esse, & editam legi in Bibliis Parisiensibus polyglottis, nec non Londinensibus, Cel. Autor monet. Vocatur autem vulgata, seu communis, quia Syri omnes eadem communiter suis in ecclesiis utuntur. Post quamplurimas sacri Codicis versiones, Cel. Autor disputat de libro *Psalmorum*, & lectionum ex S. Scriptura, secundum ritum ecclesiæ Alexandrinæ Coptorum, per anni circulum institui solitarum. Non autem duntaxat partes sacri Codicis in illorum Pag. 53.
hominum cœtibus prælegi sueverunt, verum & Homiliæ Patrum recitari apud illos sunt solitæ, inter quas etiam *Severi Antiocheni* Sermo *pro Sabbatho sancto* comparet. Cel. Autor hac occasione monet, *Severi* istius, Patriarchæ Antiocheni, quemadmodum & *Dioscori Alexandrini* & *Jacobi Baradæi*, hæreticorum, memoriam solenni ritu a Coptis coli. Coptos enim, si a decem millibus fere discesseris, qui sub *Clementis XII* auspiciis Catholicorum dogmata adoptarunt, adhuc hodie Monophysitarum erroribus infectos esse, commemorat. Versio autem Coptica tam Veteris, quam Novi, Testamenti, ex qua desumtæ sunt memoratæ lectiones, ex sententia Cel. Autoris vetustissima est, & Græcæ septuaginta interpretum plerumque conformis. Ejus conditores, quantum e Martyrologio Coptico, quod Arabice scriptum in collegio *Maronitarum de urbe* asservatur, colligere licet, fuerunt anachoretæ, qui deserta Ægypti incolebant, anno circiter 336, quo tempore, teste *Nicephoro*, studium sacrarum literarum in Thebaide, & per totam passim Ægyptum, maximopere floruit. Occasione Codicis, qui Synodi Maronitarum, autoritate *Gregorii XIII* habitæ, Canones continet, de Conciliis Maronitarum Cel. Autor disputat. Tria ejusmodi Concilia autoritate 17.
Romanorum Pontificum, ab A. 685, quo proprios habere cœperunt Patriarchas, ad hæc usque tempora, habita fuisse, pronuntiat. Illud, ad cujus decreta hic Codex attinet, pri-

mum fuisse, memorat, ob id indictum, quod Maronitæ apud *Gregorium XIII*, Pontificem maximum, male audirent, accusantibus eos male feriatis hominibus, quorum tamen calumniæ in hoc ipso Concilio detectæ sunt. Exemplaria autem hujus Concilii actorum rarissima esse, & integra, nullibi præterquam in hac Palatina Bibliotheca, & in Collegio *Maronitarum de urbe*, offendi, Cel. Autor nos docet. Altera Synodus habita est in Monasterio Kannubinensi d. 18 Sept. A. 1596, in quo etiam prior coacta est, sub *Sergio Risio*, Patriarcha Antiocheno, qui ab anno 1581 usque ad annum 1596 Maronitis præfuit, præsente P. *Hieronymo Dandino*, Societatis Jesu, *Clementis VIII*, Pontificis Maximi, ablegato. In hac Synodo rursus Maronitarum fides, cui Monothelitici erroris nota inusta fuerat, luculentissime asserta est, conditique Canones 21, cum ad fidem, tum ad morum disciplinam, pertinentes, quibus additi sunt alii septem, sub *Josepho* Patriarcha, qui d. 3 Novembris A. 1576 Synodum illam dimisit. Acta istius conventus ecclesiastici data opera descripsisse *Hieronymum Dandinum* in libro Italico, cui titulus: *Visita Apostolica al Patriarca de' Maroniti*, Cesenæ impresso, eundemque librum *Richardum Simonium* postea in Gallicum sermonem transfudisse, adjectis septem *Josephi* Patriarchæ Canonibus, Cel. Autor testatur. Tertia demum Synodus recentissime celebrata est autoritate *Clementis XII*, præside *Josepho Assemanno*, Nostri avunculo, sedis Apostolicæ legato. Vitam nimirum clauserat *Jacobus Evodius Assemannus*, Nostri patruus, Maronitarum Patriarcha, A. 1733 d. 19 Februarii, eique unanimi Episcoporum suffragio suffectus est *Josephus Gazenus*, Episcopus Augustæ in Kesroano. Is, cum intelligeret, quantæ in disciplinam ecclesiasticam irrepserint corruptelæ, literis, una cum universo montis Libani clero ad Pontificem atque Congregationem de propaganda fide datis, enixe rogavit, ut *Josephus Assemannus* in Syriam ablegaretur, ut Romanæ sedis autoritate gravissimos illos abusus e medio tolleret, & collabenti Maronitarum disciplinæ pristinum decus restitueret. Annuit hisce Cleri Maronitarum precibus Pontifex, & *Asse-*

Aſſemanno, in Syriam ablegato, tria potiſſimum, a ſacra Congregatione de propaganda fide decreta, exequenda commiſit. Ut nimirum monachos a contubernio monialium ſegregaret, Epiſcopis certas ſedes, titulo reſpondentes, quæque Patriarchæ nutu amoveri non poſſent, adjudicaret, caveretque, ne in ſacrorum ordinum collatione, Sacramentorumque adminiſtratione, quidquam a Præſulibus ac Presbyteris Maronitarum exigeretur; quæcunque demum ulterius emendanda, aut inſtauranda, duceret, unanimi Patrum conſenſu in Synodo pertractaret. Synodus itaque provincialis d. 30 Sept. A 1736 eſt habita in *Keſroano*, cui Patres omnes & Miſſionarii Latini ſubſcripſerunt, ſeque tum Canones, in eo conditos, tum ſacræ Congregationis decreta, ad amuſſim obſervaturos, ſpoponderunt. Nihilo tamen ſecius, cum iſtius Synodi Canones executioni mandarentur, rerum novarum ſtudioſi quidam ſupra memoratos tres articulos, tanquam nationis honori, & Patriarchæ autoritati, contrarios, omni conatu impugnarunt, effeceruntque, ut Patriarcha Syrus, ac ſi Apoſtolicam ſedem per quosdam Romam mittendos conſulturus eſſet, a ſacra Congregatione flagitaret, ut neque moniales a monachis ſegregarentur, neque Epiſcoporum ſedes certæ firmæque eſſent, ſed omnia Patriarchæ ipſius arbitrio, ut erat antea, relinquerentur. Romam vero oratores miſerunt Maronitæ, de iſtius Synodi iniquitate vehementer quiritantes, quæ certe res maximis motibus præbuiſſet occaſionem, niſi *Benedictus XIV*, hodiernus Pontifex, edita A. 1741 Conſtitutione, hujus Synodi decreta confirmaſſet. Hanc ipſam Pontificis Maximi Conſtitutionem Cel. Autor totam exhibet, ſeque acta & hiſtoriam Synodorum Maronitarum publici juris aliquando facturum eſſe, promittit; quod ut propediem fiat, ex animo precamur, cum, nihil niſi egregium & limatiſſimum hoc in genere ab *Aſſemanno* proficiſci poſſe, certiſſime ſimus perſuaſi. *Severi Antiocheni* Epiſtolas, quarum exemplar nec Latine, nec Græce, aut Syriace, alibi, niſi in hac Bibliotheca, deprehenditur, luce non indignas eſſe, judicat Cel. Autor. Inter ſcripta moralia, cujus quippe generis libros bene

Pag. 122.

129.

multos recenset, notari merentur *Thomæ a Kempis de imitatione Christi Libri quatuor*, e Latino in Arabicum sermonem Seculo præterito translati, a P. *Fr. Ignatio Aurelianensi*, Sacerdote Capucino, Ordinis S. *Francisci* in urbe Aleppo, ubi sedis Apostolicæ missionarium egit. Arabicam librorum *Thomæ a Kempis* interpretationem quinquies prelo commissam esse, Cel. Autor monet. Et primo quidem, Romæ, typis sacræ Congregationis de propaganda fide, A. 1663, interprete P. *Fr. Cœlestino a S. Liduina*, Carmelita discalceato, prodiisse, dictitat. Cum hac librorum *Thomæ a Kempis* editione ad verbum convenit supra memorata Patris *Ignatii*, Capucini, interpretatio, quæ cum annos quinque supra viginti *Cœlestini* Carmelitæ editionem præcedat, *Cœlestinus* Arabicorum *Thomæ a Kempis* librorum, ab *Ignatio* editorum, plagiarius potius,
Pag. 134. quam interpres, dicendus est. Recenset post hæc Cel. Autor quamplurima scripta philosophica, ab Arabibus, Persis, Turcis, & Indis, composita. Excipiunt ea Chronologi & Historici. Inter hos notari merentur Poemata sex historica *Narzami Samarkandæi*, Poetæ inter Persas celeberrimi, &
149. circa annum Christi 1194 clari. Exstat inter illas Poema de amoribus *Chosroæ*, filii *Hormisdæ*, cognomento *Abruizi*, vicesimi tertii Persiæ, e stirpe Sassanitarum, Regis, qui ab anno Christi 590 exeunte ad annum usque 628 imperavit, cum *Sirina*, genere Romana, & religione Christiana, quam A. 591 connubio idem sibi copulaverat. *Sirinam* hanc iste scriptor *Mauritii* Imperatoris filiam vocat, in qua etiam sententia *Bar. Hebræus* in *Vita Mauritii*, *Elmacinus* in *Historia Saracenica*, & *Wilhelmus Tyrius*, fuerunt. Eam vero narrationem *Ant. Pagius ad A. 628 num. 5* jam inter fabulas jure suo relegavit, eamque fabulam ex eo confictam esse docuit, quod *Chosroa* Christianam uxorem habuisse dicatur; quæ si *Mauritii* filia fuisset, id *Evagrius* & *Theophylactus*, illorum temporum scriptores, neutiquam silentio præteriissent. *Josephum*, filium *Gorionis*, historiæ Judæorum, ex Hebraico in Arabicum sermonem conversæ, & in octo Libros distributæ, scriptorem, cum *Flavio Josepho*, eruditis notissimo, nec non cum

Josepho,

Josepho, *Gorionis* filio, belli contra *Cestium* duce, cujus meminit *Flavius de Bello Judaico Cap. 25*, nonnulli confundunt, quamvis, hunc longe ab utroque diversum, & illis recentiorem, esse, Cel. Autor rectissime observet, & *Caveum* consentientem adducat. Pag. 152. Scripsit autem ille homo quoddam quasi compendium *Flavii Josephi* historiarum, acta septuaginta interpretum, gesta Machabæorum, & excidii Hierosolymitani narrationem, complectens, quod ex Talmudicis rhapsodiis, & ex Latino *Rufini*, concinnavit. Insulsus admodum & infacetus scriptor Cel. Autori dicitur, qui inscitiam & malam fidem fere ubique prodidit, ex quo tamen solo, quæcunque de Machabæis, & excidio Hierosolymitano habent, Judæi scriptores accipiunt. Editiones Operis varias ex *Usserio* Cel. 153. Autor recenset. In vita *Mahomedis* pseudo-Prophetæ, Turcico sermone composita, scriptor ejusdem anonymus, communem Mahomedanorum opinionem secutus, *Mahomedem* natum esse affirmat, in valle lapidosa urbis Meccæ die 22 Aprilis A. 571, parentibus *Abdalla Ben Abdulmutalibi*, & *Emina*, *Wahebi* filia. Ejusdem *Mahomedis* ad munus propheticum vocationem, a qua priores Mahomedani epochæ suæ initium duxere, contigisse refert anno ætatis quadragesimo. Migrationem vero, seu fugam, ab urbe Mecca ad urbem Medinam, a qua æra Hegiræ ducitur, incidisse in diem 12 Julii anni æræ Christianæ 622. Obiisse demum anno ab Hegira decimo, & diebus septuaginta, hoc est, Christi 631 d. 17 Junii. Martyrologium Ecclesiæ Copticæ Arabicum, 156. in duas partes divisum, acta Sanctorum continet, quorum memoria apud Coptos per anni circulum colitur. Libri, qui 164. seriem & gesta Imperatorum Othomanorum Arabice complectitur, contenta & ordinem Cel. Autor studiose exponit. Ta- 213. bulæ etiam Chronologiæ dynastiarum, ab orbe condito usque ad A. 1519 a Turcis confectæ, notitiam suppeditat, eamque luce dignam esse, profitetur. Scriptores dein juridicos 222 seq. Turcorum, tam ad ecclesiasticam, quam civilem, Jurisprudentiam spectantes, exhibet, & prius de diversis sectis, in quas *Mahomedis* dogmata amplectentes abeunt, admodum fuse disse-

rit,

Pag. 250 rit, ex quibus intelligitur, quamplurimis semper laborasse
seq. religionem istam internis dissidiis. In centum enim & septendecim
sectas antiquiores Mahomedani scissi sunt, quarum notitiam
ex *Ismaelis Sciabinsciabi Tomo I Historiæ gentium*, & ex
Sciahrestani libro *de veris & phantasticis religionibus*, hausisse
277. se, Cel. Autor profitetur. Præter memoratas autem hasce
sectas, alias etiam quamplurimas apud recentiores Mosleman-
278. nos occurrere, observat, inter quas *Sonnitarum* & *Raphedita-*
rum hæreses eminent, quarum illa apud Turcos Arabes,
aliasque gentes quamplurimas viget, hæc Persas habet
propugnatores. Ingenitum vero & inexorabile inter has
sectas odium intercedere, Cel. Autor affirmat. Legum
interpretes apud illas gentes, in definiendis Juris controver-
siis, primum ex Alcorano fundamenta sententiæ conquirere,
&, si in illo libro nihil inveniant, ad *Sonnam* Prophetæ, id est,
traditiones *Mahomedis*, confugere, observat. Quodsi nec ex illis
aliquid pro re controversa afferri possit, consensum Antisti-
tum Doctorumque requirunt, &, si nec apud illos aliquid of-
fenderint, ipsorum quæstioni consentaneum, ad argumenta-
tionem denique transeunt. Ipsos vero hos Jureconsultos in
283. quatuor sectas abire, Cel. Autor docet, accuratam de illis
sectis notitiam suppeditans. Pandectas, in 38 Libros, variosque
titulos & paragraphos, distinctas, Mahomedanos pro norma
juris habere, observat, earumque contenta per singulos Li-
287. bros accurate exponit. Juridicos scriptores philosophici ex-
cipiunt, quos inter quamplurimi in *Aristotelem* Commentarii,
& Compendia dialectica, ex istius Philosophi libris de-
322 seq. promta, Arabice comparent. Post hos recensentur Medici,
dein Mathematici, quos inter *Euclidis* elementorum libri, Ara-
342. bice conversi, eminent. Sequuntur eos Lexicographi, &
Grammatici. De Alcorani tandem antiquissimo Codice, nec
388. non ejusdem interpretibus, & libris precum Mahomedano-
rum, Cel Autor disputat. *Alcoranus*, seu, sine articulo, *Cora-*
nus, librum lectionis significat, & ita dicitur, quoniam in eo
leguntur Mahomedicæ sectæ placita. Dicitur & *collectio*, eo,
quod ibi collecta sunt, quæ sparsim *Mahomedi* pseudopro-
phetæ

phetæ viginti trium annorum ſpatio revelata eſſe finguntur. Vocatur etiam *Alphorcan* a verbo Arabico *pharac*, *diſtinguere*, quaſi diſtinguat vera a falſis, & licita ab illicitis. Appellari etiam conſuevit *Al-Decr*, id eſt, *commemoratio*, ſeu *commonitio*, cum verba Dei commemorare, atque homines per illa commonere, credatur, unde aliis quoque titulis inſigniri conſuevit. Alcoranum non ab ipſo *Mahomede* fuiſſe collectum, & in unum volumen redactum, ſed *Abu-Bacrum* & *Othmanem* poſt ipſius *Mahomedis* interitum hoc præſtitiſſe, Cel. Autor ex ſcriptoribus rerum *Mahomedicarum* obſervat. Diſtinguitur Alcoranus in *Suras*, id eſt, Capita centum & quatuordecim, & hæc in varios verſiculos, quos Mahomedani *Ajat*, id eſt, *ſigna*, appellant, ac ſi verſiculus quilibet ſignum ſit, vel miraculum. Suræ, ſeu Capita, inſcribuntur vel a materia, quæ in illis tractatur, vel a prima ipſarum dictione, ſecundum morem Hebræorum. Quædam ex Suris vocantur *Mucchijat*, id eſt, *Mecenſes*, ſeu *Meccanæ*, quia *Mahomedi* Meccæ revelatæ finguntur, quædam vero *Mednijat*, ſive *Medinenſes*, quod Medinæ traditæ dicuntur. Quædam ex parte Meccanæ ſunt, & ex parte Medinenſes, & pars earum Meccæ, pars Medinæ, revelata fertur. Nonnulla pro dubiis habentur, quas notant interpretes hiſce verbis: *Mochtalaph ſiba*, quibus indicant, varias eſſe de illarum revelationis loco Autorum ſententias, utrum ſcilicet Meccæ, an Medinæ, eas acceperit *Mahomed*. Vulgo tamen ſcriptores affirmant, revelatas fuiſſe *Mahomedi* duas & triginta Suras Medinæ, reliquas vero Meccæ. Surarum, ſeu Capitum, & *Ajatarum*, ſeu verſiculorum, Alcorani ordinem & numerum *Poſtellius*, & ex eo *Hottingerus*, jam attulerunt, quos ſecutus Cel. Autor, eundem ordinem hic adhibuit, additis primariis cujuslibet Suræ argu- Pag. 443.
mentis, & præmiis, quæ eam legentibus promittuntur, ex quibus utique ſatis accurata de Alcorano notitia poterit hauriri. Commentariorum dein, in Alcoranum Arabice ſcriptorum, inſignem copiam ſubjungit. Excipiunt eos Poetarum apud 461.
Turcos & Arabes ſcripta bene multa, tandemque Rabbinica 477.

 manu-

Pag. 484. & seq. manuscripta varii argumenti hoc Opus claudunt. Ut eo commodior ejusdem usus lectoribus præberetur, Indices locupletissimos eidem adjecit Vir Clarissimus, *Antonius Franciscus Gorius.* Dignissimus vero hic liber est, qui summo applausu ab eruditis excipiatur. Non solum enim orientalem literaturam mirifice ornat, verum etiam in Historia ecclesiastica, literaria, & philosophica, miram utilitatem spondet, & amœnissimi exinde flores decerpi poterunt.

HIEROCLIS, PHILOSOPHI ALEXANDRINI, IN Aurea Carmina Commentarius, Græce & Latine. Græca accuratius nunc recognita, & ad MStorum Codicum fidem exacta, plurimisque in locis e Gudiana Medicei Codicis collatione emendata, una cum Notis subjunctis; edidit R. W. S. T. P. Coll. Jes. Cant. nuper Socius.

Londini, typis Jac. Bettenham, impensis Gul. Thurlbourn, Bibliopolæ Cantabrigiensis, veneunt apud J. Nourse, P. Vaillant, J. Beecroft, 1742, 8 maj.

Alph. 1.

Cum doctissimus hujus libri Editor in Cl. *Petri Needhami* emendationibus notisque, potissimum vero in ipso *Hieroclis* contextu, ante paucos annos apud Cantabrigienses edito, quædam sibi vitia deprehendisse videretur, non pauca etiam intacta; curis veluti posterioribus eundem scriptorem ornare atque emendare laboravit. Non indigno, neque irrito plane, id conatu præstitit, quando haud pauca, quæ, Codicis sui fide nixus, *Curterius* edidit, a *Needhamo* repetita, vel etiam aliis ex ingenio adaucta, sub limam vocavit, & ad optimorum Codicum fidem exegit omnia. Ut felicius rem totam perficeret, maximo ipsi adjumento exstitit MSti Codicis Medicei collatio, a *Marquardo Gudio* facta; quam B. *Jo. Alb. Fabricius* nactus, cum Editore Cantabrigiensi communicatam voluit, sed casu quodam interceptam, *Jo. Christ. Wolfius* postea Lipsiæ edidit A. 1710. Hujus igitur collationis ope Noster fretus, *Hieroclem* ducentis mini-

minimum locis emendatiorem reddidit; nec minus versionem in multis locis castigavit, & ad Græca magis accommodavit. Dignum *Hieroclis* Commentario aureum illud Carmen est; dignus eruditorum studiis *Hierocles*. Aureum illud jure dicimus, sive sit *Pythagoræ*, sive *Lysidis*, sive *Philolai*, sive *Empedoclis*, aut cujuscunque de schola Pythagoræorum. Licet ipse non sit autor *Pythagoras* quippe per quem jurare videtur *v.47*, habuere tamen antiqui Philosophi, *Jamblichus*, *Proclus*, *Simplicius*, atque ipse *Hierocles*, cur doctrinæ totius σύνοψιν discipulorum omnium nomine, inque illorum usus, compositam arbitrarentur. Hic in eorundem contextu non nisi quatuor loca emendantur. *Versu* statim *primo* lectionem διάκεινται pro διάκειται, *v. 13* ἄσκει pro ἀσκεῖν, *v. 16* Φίλει pro Φιλεῖ, *v. 18* ὡς pro ὧν, probat Noster. Ad *Hieroclem* quod attinet, satis jam inter eruditos convenit, hunc esse Seculi quinti Philosophum Platonicum, qui, cum scholæ Alexandrinæ præesset, has in aurea Carmina ἐξηγήσεις discipulis suis prælegit. Non autem omnino evictum est, qua Seculi parte vixerit. Id quidem ex *Procli Lycii*, ipsius qui prope æqualis fuit, vita, a *Marino* scripta, facile disci posse, existimat Noster. Quippe *Proclus* in lucem editus est A. 412, &, cum vicesimum ætatis annum ageret, se in *Plutarchi* Atheniensis disciplinam tradidit, cujus per biennium fuit auditor usque ad annum 434, quo diem obiit *Plutarchus*. Cum igitur *Hierocles* in libro *de Providentia* apud *Photium Cod. 214* dicat, se quoque adolescentem ejusdem *Plutarchi* discipulum fuisse; sequitur plane, ipsum *Proclo* natu pæne parem, aut paulo fortasse majorem, fuisse. De *Hieroclis* vero morte conjectandi ansam præbet *Æneas Gazæus* in *Theophrasto*, circa A. 490 scripto, ubi, hunc *Hieroclem* sibi a puero præceptorem fuisse, declarat, & ejus meminit tanquam ante annos multos jam mortui. Fuit autem idem profanis sacris addictus, licet, ad doctrinam morum quod spectat, ex fontibus Christianorum non hauserit pauca. Ut e *Damascii* verbis apud *Suidam* apparet, cum esset Constantinopoli, in offensionem τῶν κρατούντων, seu magistratuum Christianorum, incurrit, & judicis sententia lictorum virgis acerbe

castigatus, pœnam luit linguæ petulantis, qua procacius Christianorum sacra violarat. Atque ideo fortasse lubentius eam carminum expositionem suscepit, ut ruentem in dies Deorum causam, qua potuit, palam defendere non ausus, fulciret, atque auditoribus suis commendaret. Platonicum se esse, non raro manifestat in ipsa commentatione, e. g. *pag. 5 seq.* ubi *Platonis Timæus* τῶν Πυθαγορείων δογμάτων ὁ ἀκριβὴς διδάσκαλος nominatur atque laudatur. Ad quem locum Noster hæc notat: Ita de hoc *Platonis* libro *Justinus Martyr* in *Paræn. ad Græc. pag. 89* edit. Oxon.: ἐν τῷ ἐσπουδασμένῳ αὐτῷ λόγῳ Τιμαίῳ, ἐν ᾧ θεολογεῖν ἐπεχείρει. *Platonis* vero *Timæus* ἀκριβὴς διδάσκαλος dicitur, qui *Timæi* Pythagorici φυσιολογίαν, in libro περὶ ψυχᾶς κόσμω, ibi accuratius persequitur, atque ipsum *Timæum* introducit περὶ τῷ παντὸς disserentem. Sed plurima etiam *Platonis* dicta prædicat e. g. *pag. 24, 182, 250, 252, 304, 308, 310.* Consentiebant etiam in non paucis cum Pythagoræis Platonici. Ita e. g. *pag. 15 seq.* ad *primum* statim *versum* notat Editor: Hi ἀθάνατοι θεοὶ, quos & οὐρανίους alibi appellat, nihil aliud sunt, quam stellæ in ἀπλανῶν sphæra, & planetæ, in inferioribus septem sphæris collocati; quippe, cœlestia hæc corpora mente prædita, & λογικὰ, atque adeo pro Diis habenda, esse, existimabant Pythagorici & Platonici. Ipse *Pythagoras*, inquit *Laertius*, docuit, ἥλιον, καὶ σελήνην, καὶ τοὺς ἄλλους ἀστέρας, εἶναι θεούς, quod & de *Platone* notissimum est; sicque de octo sphæris declarat *Alcinous*, πάντες οὗτοι νοερὰ ζῶα, καὶ θεοὶ, καὶ σφαιρικὰ τοῖς σχήμασι, *Doctr. Plat. Cap. 14.* Item *pag. 22 seq.*: *Hierocles* per λογικὸν, διάκοσμον vult, ut ex loci serie apparet, τὰ τρία γένη τῶν λογικῶν, seu ἐγκοσμίων θεῶν, quorum omnium animabus, ex Pythagoreorum & Platonicorum sententia, dicit σῶμα ἄφθαρτον συμπεφυκέναι, quod eis vehiculi instar sit; illud utique, quod in *Timæo Plato* vocat λεπτὸν ὄχημα ψυχῆς, & σῶμα φωτεινὸν, & αὐγοειδὲς, de quo susius postea disserit *in Comm. in v. 67.* Istis Nostri observationibus adhuc aliam, speciminis ergo, subjungamus. *Pag. 86* ad verba: κατὰ μὲν τὸ λογικὸν, ἀφροσύνη· κατὰ δὲ τὸ θυμικὸν, δειλία· κατὰ δὲ τὸ ἐπιθυμητικὸν, φιληδονία καὶ φιλοχρηματία κατὰ

δὲ

δὲ πάσας ἐμοῦ τὰς δυνάμεις, ἀδικία, notatur: Ita fere *Sallustius Cap. 10:* κακία, λόγȣ μὲν ἄνοια, θυμȣ̃ δὲ δειλία, ἐπιθυμίας δὲ ἀκολασία, ὅλης δὲ τῆς ψυχῆς ἀδικία. Vides vero, *Hieroclem* hic κακίας τρία εἴδη ſecundum triplicem ψυχῆσ apud Platonicos partitionem diſpeſcere. Nam, ut ait *Epiphanius* in *Expoſ. fid. cathol.* Πλάτων λέγει εἶναι τρία μέρη τῆς ψυχῆς, λογικὸν, θυμικὸν, ἐπιθυμητικόν. Atque ſic quidem ipſe *Plato* in *Timæo pag. 89:* εἴπομεν πολλάκις, ὅτι τρία ψυχῆς τριχῆ ἐν ἡμῖν εἴδη κατῴκισται. Iſtis obſervationibus, cum de criticis initio nonnihil attulerimus, variam carminis lectionem contemplati, grammaticarum modo, dialectum præcipue ſpectantium, vel duas ſubjungamus. Altera legitur *pag. 102 ſeq. n. 113* ad φέρειν αὐτὰ μηδὲν ἐγκαλȣ̃ντες, ubi addit: Editor Cantabrigienſis repoſuit hic ἐγκαλȣ̃ντας, nullo autore, ſed clamante, ut ait, conſtructione. At meminiſſe debuit, ſcriptores Atticos ad Grammaticorum regulas non ſemper eſſe exigendos, qui, neglectis τεχνολόγων legibus, caſus ſæpe variant, ut *Budæus* aliique dudum obſervarunt. Altera eſt *165 pag. 150 ad participium* φέροντες ſequens: Syntaxis grammatica poſcere hic videtur φέρȣσι, ſcilicet ἀκȣστέον ἡμῖν - φέρȣσι. Sed Atticorum moris eſt hæc caſuum mutatio, ut a *Budæo, Zuingero*, aliiſque, dudum eſt obſervatum. Sic *Thucydides Lib. VII:* Συρακȣσίοις κατάπληξις ἐγένετο, ὁρῶντες - ſcil. pro ὁρῶσι. *Dinarch. Orat. contra Demoſth.* ȣ̓ προσεκτέον ὑμῖν ἐστι τοῖς τȣ́των λόγοις, εἰδότας, ὅτι - pro εἰδόσι. Nos quidem dubitamus, utrum talia dialecto, an vitiis ac mendis, ſint tribuenda; ſed noſtrum jam non eſt, eas componere lites. Itaque, laudata potius hujus editionis elegantia & accuratione, tales Scriptorum veterum plures deſideramus.

BARTHOLOMÆI FACII DE VIRIS ILLUSTRIbus liber, nunc primum ex MSto Codice in lucem erutus. Præfationem, Vitamque Autoris, addidit LAURENTIUS MEHUS.

Florentiæ, apud Cajetanum Tanzini, 1745, 4.

Plag. 19½.

Qui hunc librum *Facii de Viris illustribus ætatis suæ* (ita enim inscribendus erat, ac sic ipse *Facius* cum inscripsit in procœmio,) nunc edidit, postquam in Præfatione, subductis rite rationibus, docuit, quo tempore compositus fuerit hic liber, singulari industria de vita ejus & scriptis disserit. Natus scilicet *Facius* (ignotum, quo anno,) Spediæ, quod Liguriæ oppidum est, *Guarinum* nactus est magistrum literarum. Hinc *Alphonsi*, Aragoniæ & Siciliæ Regis, creatus Historiographus, non anno 1465, (quod *Niceronius* tradit,) sed A. 1457, diem supremum obiit. Scripta ejus, quorum editiones Editor diligenter commemorat, hæc sunt: *Historia belli Veneti Clodiani; Dialogus de humanæ vitæ felicitate; Liber de excellentia ac præstantia hominis; Invectivæ quatuor in Laur. Vallam; de rebus gestis ab Alphonso, primo Neapolitanorum Rege, Libri decem; Liber de viris ævi sui illustribus; Historiæ Alexandri M. versio Latina.*

Venimus nunc ad hunc *Facii* librum, in quo illustres illius ætatis exhibentur *Poetæ pag. 3 seq. Oratores pag. 7 seq. Jurisconsulti pag. 29 seq. Medici* & *Philosophi pag. 35 seq. Pictores pag. 44 seq. Sculptores pag. 50 seq, cives quidam privati*, quos inter *Cosmus Medices* eminet, *pag. 52 seq. copiarum duces pag. 59 seq. Reges ac Principes*, quibus immixti Pontifices, *Felix V, Martinus V*, & *Nicolaus V, pag. 68 seq.* Ultimum locum tenent *pag. 79 seq. Facii* & aliorum ad ipsum Epistolæ sedecim. Inter *Poetas* præcipui sunt *Antonius Luscus, Antonius Panormita, Franciscus Philelphus, Jovianus Pontanus*; inter *Oratores Manuel Chrysoloras, Petrus Paulus Vergerius, Leonardus Aretinus, Ambrosius Camaldulensis, Leonardus Justinianus, Nicolaus Perottus, Poggius, Guarinus, Georgius Trapezuntius, Valla, Gasparinus.* Referri hunc in ordinem etiam debebat, qui inferius *pag. 41* producitur, *Bernardinus Senensis*, orator ecclesiasticus prorsus singularis. *Jureconsulti* ii adducuntur, qui in Bononiensi & Patavina Academiis docuerunt. Inter *Medicos* præcipue sunt memorabiles duo *Brancæ*, pater & filius, Chirurgi egregii, mira arte mutilatas nares & aures resarcientes. Vitam Pontificis *Nicolai V* & *Alphonsi* Regis, patrone-

tronorum suorum, descripsit uberius diligentiusque. Historiæ autem literariæ cultores dolebunt, *Facium* nostrum nimis esse brevem. Nam cujusque viri docti scripta, & ne hæc quidem omnia, enumerasse contentus, reliquam ejus vitam vel omittit, vel paucis attingit. Non tamen plane inutilis est hujus libri editio habenda, cum nonnulli viri docti occurrant, vulgo minus noti, & præterea de viris suæ ætatis testis fide dignus sit omnino noster *Facius.*

CORPUS JURIS PUBLICI S. I. R. G. COLLECtum, emendatum, Notis, parallelis locis, & Præfatione, adornatum, a LUDOVICO MARTINO *KAHLIO, D. & P. P.*

Pars II.

Gottingæ, impensis fratrum Schmid, 1745, 8 maj.
Alph. 1.

Exhibemus tibi, Lector, *secundum Tomum* Corporis Juris publici, cura, labore, atque studio, Cel. *Kahlii* editi atque illustrati. Hoc Volumen quale sit, & Catalogus, ei præfixus, & nostra, de *Parte prima* in *Actis* hisce *Eruditorum* tecum communicata olim, expositio, docet. Producuntur autem in novo hoc *Tomo* leges Imperii Romano-Germanici, præcipuæ novissimæque, quemadmodum *Volumine primo* antiquiores secundum temporum seriem, qua promulgatæ fuerunt, prolatas vides. In utroque opere, justis aptisque notis, variantibus lectionibus, & parallelis locis, instructas deprehendis sanctiones Germanorum publicas; cujus generis institutum æqui harum mercium æstimatores dudum exoptarunt. Velificaturus igitur desiderio eruditorum, Autor noster in ipsa Operis hujus fronte collocavit Pacem Noviomagensem, inter *Leopoldum* Imperatorem suo & Imperii nomine, & *Ludovicum XIV,* Regem Galliæ, pro se & confœderatis ejus, initam die 5 Febr. A. 1679. Cum enim Pax Westphalica per Noviomagense

genſe fœdus & concluſum trium Imperii Collegiorum firmata ſit, id quod Noſter ex *Tom. III pag. 532* libri inſcripti: *Actes & Negotiations de la Paix de Nimegue*, colligit; hanc Pacem merito inſerendam eſſe putavit collectioni legum Imperii fundamentalium; quamvis, ſine conſenſione Statuum eam antea eſſe confectam, oſtendat ipſe Cel. *Kahlius*, provocans ad *Actes & Memoires, Tom. III pag. 490.* *Secundum* locum occupat Inſtrumentum Pacis Noviomagenſis Cæſareo-Suecicæ. Hoc *tertio* loco excipit Inſtrumentum pacis Ryſwicenſis, die 30 Octobr. A. 1697 compoſitæ. Obſervat tamen Noſter, inter Imperii leges fundamentales iſtam non referri a Statibus Auguſtanæ Confeſſioni addictis. Hinc in lucem publicam exire patitur *den Viſitations-Abſchied des Kayſerlichen und heiligen Ræmiſchen Reichs Cammer-Gerichts zu Wetzlar, nebſt denen hierher gehœrigen Beylagen, von dem Jahre 1713.* Sequitur Pax, inter *Carolum IV* & Imperium ab una, & *Ludovicum XIV* ab altera parte, iterato ſancita Badæ Ergoviæ A. 1714 die 7 Septembris. Raſtadienſis Pax, A. 1714 die 7 Martii ſine conſenſu Statuum inita, ſed deinde rata habita, firmataque ab Imperio R. G. huic Collectioni non inſerta eſt, quia Badenſis pax, uti Cel. *Kahlius pag. 151* recte indicat, prorſus convenit cum Raſtadienſi, quamvis Colonienſis æque ac Bavariæ Electoris reſtitutio clariori ſit modo in Badenſi pace expoſita. Hinc in Notis, huic Paci ſubjunctis, iſtius generis diſcrimina aperuit, quemadmodum reliquarum legum Imperii vel diſſenſum, vel conſpirantes præceptiones, in omnibus hujus Corporis Juris partibus declaravit luculenter. Quod vero ad proteſtationem Statuum Evangelicorum attinet, ratione capitum Badenſis Pacis, Weſtphalicæ Paci repugnantium, remittit nos Editor ad *Elect. Jur. Publ. Tom. VII pag. 237.* Hinc legimus Sanctionem pragmaticam *und beſtændiges Geſetz wegen der Succeſſions-Ordnung, und Vereinigung ihrer Kayſerlichen und Kœnigl. Catholiſchen Maj. Caroli VI Kœnigreiche, Provincien, und Erb-Lænder*, ubi non ſolum, quæ ad legis hujus guarantiam ſpectant, Editor conventiones excitat, ſed & ſcriptorum ingentem multitudinem in calce paginarum affert,

affert, qui ad hoc faciunt illuſtrandum argumentum. Occurrit deinde fœdus inter *Carolum VI*, Romanorum Imperatorem, & imperium ab una, & Regiam Catholicam Majeſtatem *Philippum V* ab altera parte, ictum Viennæ die 7 Jun. A. 1725. De qua pace Autor noſter ſtatim in limine hæc tradit: *Hoc Inſtrumentum pacis die 20 Junii A. 1725 per Commiſſionis decretum ad comitia deferebat* Carolus VI, *conſenſum Imperii expetens. Deliberationibus in ſingulis Collegiis inſtitutis, die 20 Julii concluſum trium Collegiorum quidem commune excipiebat eas; ſed juſtis de cauſis in Principum Collegio ſe oppoſuere Legatus Magdeburgicus æque ac Cellenſis, quippe qui vota ſua ad Protocollum dabant, inconſuetum eſſe allegantes, ut Legati in negotiis Imperii concluſum forment, antequam deſuper a Principalibus ſuis fuerint inſtructi.* (*Vid. hac acta in* Fabri Europæiſcher Staats-Canzeley Tom. XLVI Cap. 21.) *Illud tamen placitum Imperii a Cæſare die 12 Septembris A. 1725 comprobatum fuit.* Tum propinat Lectori Cel. *Kahlius den Innhalt des Friedens, der zwiſchen dem Ræm. Reich, und der Crone Frankreich, am 18 Novemb. 1738 zu Wien geſchloſſen iſt.* Quod compendium ſumma pacis illius diffuſæ capita juſto ordine diſponit, atque explanat, nec minus ſub ſe continet ad illuſtrandum id Inſtrumentum accommodatas maxime obſervationes. Recudi Autor noſter curavit Capitulationem Auguſtiſſimi Imperatoris *Caroli VII* ita, ut quilibet ex diverſitate typorum adhibita eam inter & Capitulationem *Caroli VI* differentiam ſtatim perſpicere poſſit. Subſequitur Imperii Matricula, hoc eſt, *des Heil. Ræmiſchen Reichs Hochlæblicher Stænde Anſchlag, wie viel deren jeder bey den Reichs-Anlagen vor einen Monat, oder einfachen Ræmer-Zug, zu geben ſchuldig iſt*, ſingulari induſtria concinnata. Denique rerum Index, in utroque *Tomo* expoſitarum, acceſſit utiliſſimus. Ad fidem igitur probatiſſimorum Codicum, tum manu ſcriptorum, tum impreſſorum, Diplomata illa cum excuſa ſint cuncta, & notis adornata elegantibus, fidem ſuam, *Tomo primo* datam, liberaſſe Cel. *Kahlium*, merito pronuntiamus.

SCHEDIASMA DE ORIGINE TESTAMENTI-factionis, Autore SAM. KOENIGIO, Bernensi, Acad. Scient. Parisinæ Corresp. nunc Professore Philosophiæ Franequeræ.

Cum & in nuperis nostris pro Lausannensi Juris cathedra Academicis exercitationibus, & nonnunquam ante in foro, gravissimam quæstionem de origine testamentorum in utramque partem multis rationibus disputari audivissem, neque tamen vulgaris sententia satis valere videretur; quod minus dilucide ex genuinis Philosophiæ principiis rationes essent petitæ; gravem hunc atque controversum Jurisprudentiæ locum paulo accuratius ex Philosophia, populari quamvis ratione, illustrandum putavi, quo & ipsum argumentum ad vera principia revocetur, & genuinus fons utriusque, & legitimæ, & testamentariæ, successionis paulo plenius aperiatur. Quodsi nonnullis Lectoribus nihilo minus aliud videbitur; hi non tam a ratione concludendi, quam a Philosophis, principia docentibus, diffidebunt.

Originem testamentorum ex Jure Naturæ repetendam esse, tametsi vulgaris sententia sit; insurrexit tamen satis magnus numerus diffidentium doctorum virorum, testamenta non tam naturæ institutum, quam merum civitatis inventum, existimantium. Notissimæ sunt *Puffendorfii*, *Edmundi Merilli*, *Cocceji*, *Christiani Thomasii*, aliorumque, de hoc argumento Commentationes, multis, iisque satis speciosis, ex Jure Civili desumtis, argumentis contendentium, fieri nullo pacto posse, ut homini liceat dominium rerum suarum in alium transferre ex eo tempore, quo dominus rerum suarum esse desiit. Quid enim, ajunt, tam contra rationem videtur, quam voluntatem hominis ex eo tempore valere incipere, quo amplius velle non potest, &, cum mors omnia alia solvat, ut mandatum morte mandantis, cur non potestatem de rebus nostris statuendi?

Instant: Si dominium, vel jus aliud ullum, ex testamento ad hæredem pervenit, id aut vivo testatore transfertur, aut eo jam mortuo. Vivo testatore transire non potuit,

tuit, cum neque viventis ſit hæreditas, neque teſtator ſe ſuperſtite jus conferre velit; neque illo mortuo recte fieri poterit translatio, cum teſtator nec velit transferre, nec poſſit, exſtincto quippe ejus dominio cum vita. Addunt nonnulli id quoque: Jure Naturæ quæri dominia poſſeſſione, & aliter, quam poſſidendo, retineri non poſſe. Adeoque, cum homines ne vivi quidem (ut ipſi putant) niſi actu poſſideant, rerum ſuarum in ſtatu naturæ ſecuri ſint; quid de dominio illorum futurum eſt, poſtquam mors poſſeſſione illos dejecit? Immo, everti naturalem teſtandi libertatem, hac ratione quibusdam videtur, quod omnes fere gentes de ſucceſſione legitima accuratas leges ſanxerint; quæ procul dubio convellerentur, ſi ampliſſimam & illimitatam teſtandi licentiam natura dediſſet; quod a prudentiæ civilis principiis plurimum diſſidere exiſtimant.

Senſiſſe hos ſcrupulos JCtos Romanos, proinde tam infirmum, atque a principiis Juris Naturæ remotum, negotium variis juris fictionibus ſuſtinere allaboraſſe. Momentum teſtamenti conditi cum momento mortis connectendo, & momentum aditæ hæreditatis ad momentum mortis retrotrahendo, atque ſic tria naturaliter diverſa tempora, teſtamenti *facti*, *mortis*, & cretionis, fictione juris ita conjungendo, ut moriens teſtator eodem temporis puncto bona ſua hæredi permiſiſſe, hic vero ab illo accepiſſe, fingatur. Abſonum autem judicant, ex ſimplicitate Juris naturæ actum derivare velle, qui explicari ne quidem poſſit, niſi in ſubſidium vocatis tot alienis a natura fictionibus.

Conqueruntur Cl. Viri, *Grotium*, de origine teſtamentorum differentem, definitione velle decipere, vocabulo *teſtamenti* notionem plane peregrinam, & ab uſu remotam, ſubjiciendo. Teſtamentum enim *alienationem* dicere, *in mortis eventum, ante eam revocabilem, retento interim jure poſſidendi & fruendi*, multis modis reprehendi poſſe. Quid enim? Poteritne id alienatum dici, de quo poſt alienationem dominus pari libertate ac ante diſponit? Et num uſumfructum ſolum is ſibi retinuiſſe cen-

sendus est, qui plane nihil proprietatis in hæredem transtulit? Ergo aut vocabulo ludendum, aut dimittendam *Grotii* sententiam esse.

His fere rationibus ita hæc causa disputatur a doctissimis Jureconsultis, ut multis hodie persuasum sit, testamentifactionem a natura prorsus abhorrere.

G. Guil. equidem *Leibnitius*, cujus solo nomine commovemur, hac ratione vulgarem sententiam ab his objectionibus tueri conatus est: *Testamenta mero jure nullius futura momenti, nisi anima esset immortalis. Sed, quia mortui re vera adhuc vivant, ideo manere dominos rerum, quos vero hæredes reliquerunt, concipiendos esse procuratores in rem suam.* Hæc quam recte se habeant, ipsa nunc viderit corpore vacans *Leibnitii* anima. Sive enim in his terris permaneat, sive, ut religio docet, sublime lata in antiquam patriam revertatur corpore soluta anima, curabitne ipsa sine corpore has sibi prorsus inutiles corporeas facultates? Aut, si curet, num tam iniqua a se aliena curantis audiatur solicitudo? Minime gentium. Jura facultates parandi, & quædam sibi habendi, manant ex obligatione naturali, animalem hanc atque indigentem vitam tuendi. Cui autem hoc corpus detractum est, is, ut victus cultusque curis liberatur, ita etiam juribus, inde manantibus, prorsus exuitur. Cum in literis, ad Celeb. *Wolfium* datis, miratus essem, quonam pacto tantus Vir, quantum *Leibnitium* cognovimus, tam inanem de testamentorum origine sententiam fovere potuerit, apposite monuit Vir humanissimus, *distinguendum esse inter Leibnitium juvenem & inter Leibnitium virum, sive adultum. Quæ de testamentifactione tradidit, ad juvenem spectare. Constare autem, Leibnitium virum non omnia approbasse, quæ juvenis scripserat, antequam scilicet Parisios venisset, ibique consiliis Hugenii usus, ad Geometriam sublimiorem animum appulisset. Exemplo esse ejus theoriam motus concreti & abstracti, quam ipsemet sibi juveni excidisse fatetur, & in qua ea tradit, quæ postea vir non approbavit. Tunc temporis enim eum non legisse, nisi Gassendum & Cartesium, & ex his elegisse, quæ combinari posse judica-*

dicaverat, *ita tamen*, *ut Gaffendo magis adhæreret*. Quæ, cum veriffima fint, & mihimet ipfi, fi modo cogitaffem, fatis nota, hoc loco expreffius monere neceffe duxi, ne forte mea culpa fummo & in omnes æquiffimo Viro injuria fiat. Quid? quod hæc ipfa obfervatio chronologica, in dijudicandis fenteptiis *Leibnitianis*, plurimis ufui effe poteft. Cum itaque tantus Vir rem acu non tetigerit; tanto magis, de hoc argumento agere, operæ pretium videbitur.

Principio, fi, ut docti hi viri contendunt, ufus teftamentorum merum Juris Civilis inventum eft, id profecto mirum videri debet, quinam fuerit ifte tam potens doctor, qui tot diffitas diverfarum ætatum gentes teftamenta condere docuerit. Certe, cum omnium gentium confenfus naturæ vox fit, haud levis fufpicio effe debet, non ex inventione cujusdam legislatoris, fed ipfa docente natura, in remotiffimis civitatibus, nulla imitatione, nullo communi imperio, teftamentorum ufum ematum effe. Imo, fi in bene conftituta civitate aliæ leges civiles effe non poffunt, quam ipfæ leges naturales, addendo & detrahendo ad indolem civitatis accommodatæ, ut recte obfervavit *Ulpianus*, merito requiretur, qua ratione in civitate teftamenta poffint vigere, quæ extra civitatem omni fundamento deftituentur.

Plerosque JCtos principium in pomœriis Juris Civilis bonum, fed, extra hanc difciplinam delatum, haud dubie fallax, delufiffe videtur. Exiftimant enim, traditionem ita ad translationem dominii neceffariam effe, ut, illa non accedente, valide dominium transferri non poffit; hinc optimos titulos, pro emto, pro foluto, pro donato, operari tantum jus ad rem; traditione accedente valide dominium effici. Quod in Jure Civili quidem verum; in difciplina Juris Naturæ autem generaliter verum non puto. Quod autem ab aliis proponitur, in ftatu naturæ neminem poffe dominium tueri, nifi actu poffidendo, aut rei incumbendo, & minima poffeffionis amiffione amitti dominium; genuinis Juris naturæ principiis prorfus refragari exiftimo. Sed res ex principiis communitatis & focietatis humanæ paulo altius repetenda videtur.

Jus Naturæ neque ex Reſponſis Prudentum, neque ex conſenſu populorum, neque ex mero arbitrio Dei, ſed ex ipſa hominis eſſentia atque natura, derivandum eſſe, jam agnoverunt antiqui, & ſatis hodie in confeſſo eſt. Certe de bono, malove, reſpectu rei cujuscunque judicaturi, ad eſſentiam naturamque ejus reſpicimus; atque nunquam non in omni caſu id *bonum* dicimus, quicquid eſſentiæ atque naturæ rei convenit, ejusque perfectionem promovet; contra *malum*, quod ab eſſentia atque natura diſſidet, & rei imperfectiones affert. Rationi itaque conſentaneum erit, ut pari modo de homine judicemus. Adeoque homini *malum* erit, quicquid cum eſſentia humana pugnat, finem pervertit, perfectioni humanæ naturæ adverſatur. *Bonum* contra id, quod eſſentiæ atque naturæ convenit, finem naturæ adjuvat, perfectionem promovet, unde juſti & injuſti notiones promanant. Et, quia in ente rationali cum ſenſu perfectionis ſenſus felicitatis conjunctus eſt; generaliſſimum & fœcundiſſimum legis naturæ principium inventum eſt: *Fac ea, quæ naturæ ſtatusque tui perfectionem augebunt, fuge contra ſtudioſe, quæ naturam ſtatumque tuum imperfectiorem reddent.* Limpida hæc moralium diſciplinarum ſcaturigo Celeb. *Wolfii* præclaris laboribus adeo innotuit, ut plura hac de re addere, Lectori moleſtum futurum eſſet.

Ipſa itaque eſſentia atque natura humana cum homini legem ſanxerit, & de perfectione promovenda obligationes impoſuerit; conſequens eſt, ipſam naturam homini *facultatem* dare, ea agendi, quorum ope his obligationibus parere debet. Cum autem *facultas, ea agendi, quæ, ſalvis præceptis legis naturæ, fieri poſſunt, jus* dicatur; manifeſtum eſt, ipſam naturam homini jus tribuere ad omnia ea, ſine quibus juſſis naturæ parere non poſſet, & hominem jure ſuo ea facere, quibus naturæ obligationibus ſatisfacit. Unde patet, jura ex obligationibus promanare. Nempe eapropter ad nonnullas actiones homini naturale jus competit, quia per illas a natura injunctis obligationibus ſatisfacere neceſſe habet. Et verum eſt, ſi vel nullas homini, vel alias, obligationes impoſuiſſet natura, vel prorſus nulla, vel alia, jura ho-

homini competitura. Quando itaque contendimus, jus esse homini natura datum de rebus suis testandi, *obligatio naturalis ostendenda erit, cui, facultate testandi ademta, satisfacere non posset.* Sic viam atque rationem videmus, secundum quam, de quo quaeritur, disputandum erit.

Ex his hoc quoque efficitur: Quia obligationes, & inde manantia jura, in ipsa natura humana fundata sunt, hominique competunt, qua homo est, compages scilicet ex anima & corpore apta; revulsa compagine, obligationes quoque & inde manantia jura una dissolvi. Disturbato enim aedificio, materia, quae servet eam & tueatur, amplius opus non est. Diruit itaque mors corpori innexas obligationes, & hinc nascentia jura. Is, qui liberatus obligationibus, ea tamen cuperet, quae non nisi ad obligationes persolvendas natura concessit, opes, copias, facultates, haud dubie maxime id injuste faceret. Et dici potest: Si usu venire posset, quod vulgus fabulatur, animas demortuorum nonnullarum rerum interdum possessione delectari, illasque eam ob rem diligenter a manibus hominum custodire, fore id totidem furta generi humano facta.

Haec eadem autem natura, quae tantopere homini studium perfectionis commendat, a vita segrege atque silvestri mira vi eundem ad societatem avocat. Ea enim est Indigentia humana, tanta perfectionum acquirendarum multitudo, eorum, quae ad bene beateque vivendum requiruntur, tanta varietas, ut homo homine tanquam Deo egeat, neque solivagus dignam sua natura felicitatem ullo modo consequi possit. Ex hac naturali perfectionis commendatione nascitur ille *appetitus societatis*, principium Juris Naturae *Grotianum*, quod ex superiori fonte, *desiderio perfectionis*, tanquam rivulus promanat. Cum itaque cujusque individui perfectio ad felicitas reliquorum hominum perfectione contineatur; ipsa natura homini maxime homines commendat, ac legem dicit: *Omnium hominum perfectionem atque salutem studiose tanquam tuam promoveto.* Unde humanissima illa praecepta de nemine laedendo, suum cuique tribuendo, officia humanitatis nemini non praestando. Quibus qui maxime satisfacit, maxime homo est.

Non:

Non itaque metus, aut vis, ſed ipſa blanda natura, homines in ſocietatem cogit; & dubitare non poſſumus, etiam procul remotis hiſce motivis homines, ſi natura ſine diſciplina ſapientes forent atque virtutis, amantes, in quadam ſemper ſocietate victuros. At in qua? Procul dubio in ſapientiſſima atque feliciſſima, in aliqua *Republica Solis Campanellæ*, ubi terrarum orbem nemo non propriam domum, genus humanum ſuam familiam, exiſtimaret; commoda reipublicæ mundi pro viribus quisque promoveret, juvaret neceſſitates vicini gratis, & juvaretur viciſſim ſine mercede. Sed, cum facultatem quidem virtutis tanquam ſemina, non autem ipſos flores atque fructus virtutis, nempe habitum, natura contineat; præterea homo, indigentiæ atque neceſſitatis ſtimulis non excitatus, ſit ſocors atque ignavum, item rapax atque avarum, animal, a felici illa communione recedendum erat. Proinde juſſit natura, per præconem ſuarum legum, *Rationem*, dominia proprietatesque rerum introducere, quo, neceſſitate ſuſcitatis ingeniis, & profligato torpore, quisque honeſte vivendi, & obligationibus ſuis parendi, copiam facultatemque reperiat. His naturæ juſſis cum obſecundarent gentes, occuparunt res uſus non inexhauſti, quo in poſterum non omnibus, ſed uni, earum uſus pateat. Atque ſic pervenimus ad originem dominiorum, et ſimul intelligimus, cur jure introduci potuerint: *obligationibus* nempe, *a natura injunctis, de perfectionibus promovendis, nullo alio modo ſatisfieri poterat.*

Prono ex his alveo fluit, quemadmodum cuivis natura facultatem, ſeu jus, concedit, pro ſuis neceſſitatibus facultates parandi, ſic naturam quoque tueri paratum, ſive præſens, ſive pro tempore abſens, juſtus poſſeſſor ſit. Nemini enim jus competit, alterum in exercitio ſui juris turbandi, aut juſte acquiſita auferendi. Vetant hujusmodi auſus illa a natura injuncta officia erga alios. Qui ergo juſſis naturæ obtemperans, dominia acquirit, copiasque parat, quo ſuis obligationibus ſatisfacere queat, hujus profecto poſſeſſiones iſta lege naturæ: *Omnium hominum perfectionem atque ſalutem tanquam tuam promoveto*, ſatis firmo præſidio circumſeptæ ſunt. Contra juſtam

ſtam vim intelligo, quæ jure, non injuſtam, quæ armis tantum, propulſanda.

Sed hoc quoque manifeſtum eſt, quia natura homini hominum commoda ut ſua commendat, naſci ex obligatione de aliis juvandis pleniſſimum Jus, *res noſtras atque commoda cum aliis communicandi.* Quo jure dato, aperte conſequitur, non traditionem dominium transferre, ſed voluntatem officio ſuo ſatisfacere cupientis domini. Traditio eſt modus, ſeu medium, exequendi voluntatem, & ſic fit ſignum naturale, illam vere interceſſiſſe, per ſe ipſam autem jus non operatur. Is, qui dat, jure ſuo utitur, a natura conceſſo, alii bene faciendi; is, qui accipit, jure ſuo utitur ſibi habendi, quod dominus ipſi permiſit. Tradiderit dominus, nec ne, quid ad rem, modo conſtet de voluntate utriusque? Et, ſi quando uſu venit, ut ad executionem voluntatis traditio neceſſaria non ſit, ſupervacanea adhiberetur; in Jure quidem Civili & Gentium quodammodo, quo negotia moralem certitudinem conſequantur, litesque, quantum fieri poteſt, præveniantur, traditionis, vel quaſi traditionis, ſolennitas, tanquam ſignum plene translati dominii, prudenter adhibetur. Sed hoc minime de eſſentia ipſius actus Jure naturali exiſtimandum eſt.

Verum hoc quoque, docentibus Philoſophis, officio quam maxime conſentaneum eſt, tametſi JCti plerumque non attendant, ut *non ſolum viventes benefici ſimus, ſed etiam, quantum poſſumus, operam demus, quo poſt mortem benignitatis atque virtutis fructum relinquamus.* Qui enim officio a natura demandato recte defungitur, *homines ut ſe ipſum amat.* Qui vero ita amat, is non ſolum de præſenti, ſed etiam de futura, felicitate eorum, quos caros habet, ſollicitus eſt; & profecto ſalus mundi in eo verſatur, ut nemo non hoc officium teneat, quo ætas, quæ nunc eſt, de commodis futuræ cogitet. Ætas enim ab ætate felicitatem, ut opifex ab opifice materiam, accipit, & non aliter genus humanum, quam magna urbs, multorum ſeculorum continuatis laboribus ad perfectionem accedit. Et hoc modo ſtatuendum, neque unquam connexa divellenda, neque homo, magnæ reipublicæ

civis, fine refpectu ad concives, five præfentes, five futuros, in hac Juris naturæ difciplina fpectandus eft. Vir bonus itaque, qualem lex naturæ poftulat, etiam futurorum temporum conditionem ad fe pertinere putabit, & non fibi folum, fed etiam pofteritati, feret. Non tamen id defiderat natura, ut paribus officiis omnibus conjuncti fimus; aliter nos obligat generi humano, aliter noftræ genti, aliter civibus, arctiffime autem familiæ & amicis. Quemadmodum focietatum, ita officiorum, gradus funt, quos diligenter confiderando, vir bonus, quibus plurimum debet, plurimum tribuet, curabitque, ut his non folum fe vivente, fed etiam fe mortuo, bene fit. Quod fi pro fe quisque in fuo quafi circulo diligenter fecerit, genus humanum, tanquam annulus annulo in magna catena, mutuis amicitiis, & communi felicitate, cohærebit.

Quoad itaque vir bonus hac in vita verfatur, pro conjunctionis & officii gradu, omnes fuis facultatibus juvabit, nunquam tamen ita liberalis in alios erit, ut neceffariis vitæ præfidiis femet ipfum exuat. Repugnant graviora erga fe ipfum officia, quæ vetant, ita liberaliter aliis profpicere, ut egeamus ipfi. Tota viri boni vita perpetua officiorum contentio eft. *Beneficentia* in alios facultates effundit, *prudens parfimonia* retrahit. Certiffimum autem in moralibus principium eft, quando contentio atque comparatio officiorum fit, debiliora cedere gravioribus. Retinebunt itaque graviora officia facultates in manu boni viri ufque ad extremum fpiritum. At enim vero, morte tandem dirimente hanc officiorum contentionem, & exfolvente moriturum ab obligationibus erga fe ipfum, ut paulo ante expofuimus, remanent folæ obligationes erga alios; quæ cum ab ipfa natura injunctæ fint, eadem autem natura *jus tribuat ad facienda ea, fine quibus officiis fatisfieri nequit*; profecto palam eft, ipfam naturam jus largiri morituro, bona fua ad illos transmittendi, quibus officiis conjunctus eft, id eft, teftandi. Et, cum, hoc agendo, fuis officiis teftator fatisfaciat, fuo optimo jure utitur, neque ab honeftiffimo actu, nifi fumma injuria, poterit prohiberi.

Ex

Ex quo videmus, naturam homini *jus* quidem tribuere, de suis facultatibus disponendi, sed *officiis convenienter.* Minime enim ea dominii vis naturaliter est, ut quisque de rebus suis pro libidine disponere possit; nullam potestatem domino natura concedit, quam honestam, rectam, officiis convenientem. Dabit ergo operam dominus in distribuendis suis rebus, ne labatur in officio, diligentissimeque curabit, ut bonus ratiocinator officiorum sit, & addendo deducendoque experietur, quantum cuique debeat. Licet tamen aberret nonnunquam ab officii præceptis, decreta ejus nihilo minus firma manebunt. Nam in statu naturæ nemo non summa libertate gaudet, nec, præter vindicem conscientiam, actionum suarum moderatorem agnoscit. Præsumendum itaque est, quemvis se gessisse ut virum bonum, officii memorem, conscientiæ faces timentem; imo, cum in statu naturæ superior judex nullus detur, cui judicandi potestas competat, testatusne fuerit officiose, an inofficiose, defunctus, omnino, ut quisque *de rebus suis statuerit, ita jus erit.*

Itaque non audiendi sunt JCti, male applicatis Juris regulis testamenta oppugnantes. Cur ad validitatem hujus negotii formam transferendi inter vivos requirere? Cur traditionem flagitare, cum ipsa traditio non jus det, sed significet? Quid enim tam apertum, quam in quovis casu officiis eo modo parendum esse, quo per rerum naturam fieri potest; atqui facultates testatoris, illo superstite, ad conjunctos officio transire non possunt, debent tamen transire officiis flagitantibus. Quid itaque convenientius, quam ut a mortuo testatore ad illos perveniant, prout ipse decreverit? Ex negotio peragendo modus peragendi, & ex indole officii modus persolvendi officium, determinari debet; qui vituperari non poterit, si per eum sine ullius injuria justus finis obtinetur.

Æquissima ergo naturæ lex est: *Paterfamilias, uti legasset de pecunia tutelave rei suæ, ita jus esto;* sed addita hac altera: *Ut cuique plurimum debes, ita plurimum tribuito, neque ullum in distribuendis tuis facultatibus boni viri officium*

 præter-

prætermittito. Huic naturæ voci obsecundantes gentes, cuique de rebus suis testandi facultatem dederunt, licentiam officia violandi ademerunt. Ita olim majores nostri mulieri non aliter, quam in conspectu senatus, hæredem nuncupare permiserunt. Quam prudenter, & juris naturæ vim sentientes? Permisere mulieri, quod adimere non poterant, jus testandi a natura datum, fragilitatem sexus autoritate amplissimi ordinis in officio retinuerunt. Et, cum legibus duodecim Tabularum cautum fuisset: *Paterfamilias uti legassit de pecunia tutelave rei suæ, ita jus esto*; mire autem Romani hac amplissima testandi potestate ad sanctissima officia violanda abusi essent, sequiora jura exhæredandi licentiæ modum statuerunt, ipsa consentiente lege naturæ. Quid enim naturæ tam contrarium, quam hoc ipso jure, ad officia persolvenda dato, impie ad officia violanda abuti?

Atque sic purissimus non testamentariæ solum, sed etiam legitimæ, successionis fons inventus est. Etenim, si defunctus ipse de suis officiis nihil scriptum reliquit, per præsumtionem legitimam determinanda sunt, determinatisque satisfaciendum. Et, quia, ipsa ducente natura, quibus plurimum officii debemus, principes sunt liberi, qui spectant in nos, & quibus vitæ præsidia debentur, proximi parentes, quorum summis beneficiis obligati sumus, deinde honesti & bene convenientes propinqui, a quibus plurimum opis atque auxilii in vita flagitamus; horum omnium curam gerere, & pietatis, & honestatis, est. Proinde, cum ex silentio defuncti colligatur, majora officia, quam hæc ordinaria, ipsum non habuisse, hancque ob causam testamentum non fecisse, recte voluisse censetur, ut hi hæreditate potiantur. Succedent itaque primo descendentes, ut conjunctissimi, & commendatissimi; deinde adscendentes, quo gratia referatur, postea collaterales propter necessitudinem. Ab hac honestissima succedendi ratione cum nimis recessissent Romanorum antiqui, *Justinianus* tandem, sublato antiquo jure, civiles leges cum naturalibus in concordiam reduxit; neque male præsumtus amor defuncti pro fundamento substratus fuit, modo intelligatur

gatur amor in officiis fundatus, qualem ratio requirit, non ſtultus, perverſus, ab officio diſſidens, qualis in viro bono non præſumi debet.

His principiis inſpectis, evaneſcet protinus omnis ſuſpicio, libertate teſtandi legitimam ſucceſſionem everti. Quam pulcher potius conſenſus apparet! Teſtator de bonis ſuis diſponere debet officiis convenienter; ſi nihil diſpoſuit, fit conjectura voluntatis officiis conformis, adeo, ut ſucceſſio legitima re vera nihil aliud ſit, quam *ſucceſſio ex teſtamento præſumto;* quæ ſola obſervatio omnes nebulas mire disjicit.

Tam fœcundum autem hoc ſucceſſionis principium, ac tam late patens, eſt, ut vix quidquam de hoc argumento quæri poſſit, quod inde dijudicari nequeat. Eſto exempli loco celebratus canon: *neminem poſſe pro parte teſtatum, pro parte inteſtatum, decedere.* Quæritur, fundatusne ſit in Jure naturæ. Si ſecundum ea, quæ de officiis dicta fuerunt, ſententia ferenda, non videtur. Quid enim impedit, quo minus teſtator officiis, quibus forte amicis obſtrictus eſt, ſatisfacturus, parte bonorum illos inſtituat, reliquam ſecundum gradum neceſſitudinis agnatis permittere velit; nihil neque iniqui apparet, neque inſulſi.

Pari modo, alio juris canone: *Uno cohærede deficiente, ejus pars vacua non ad cognatos defuncti pervenit, ſed cohæredi accreſcit.* Si quæratur, quo jure portio vacans cohæredi accreſcat, vix reſpondebitur. Habetne a teſtatore? At teſtator ſuis officiis in eum, illa parte hæreditatis, qua illum inſtituit, ſatisfactum putabat. Fortaſſe a deficiente cohærede? Sed huic nulla neceſſitudine junctus eſt. Quid ergo impedit, quo minus ad teſtatoris, vel in quibusdam caſibus ad deficientis hæredis, cognatos hæc vacans portio tranſeat?

Et hoc modo naturalia a civilibus ſeparando, & diverſarum gentium inſtituta conferendo, non ſolum Juris naturæ, ſed etiam Juris civilis, diſciplina egregie poſſet illuſtrari, & ſecundum præceptum *Ulpiani* ſigillatim doceri, quomodo ex lege naturali, varia addendo & demendo, diverſarum civitatum leges civiles de ſucceſſionibus, partim bonæ, par-

tim malæ, enatæ fuerint, quod noſſe, ad prudentiam legislatoriam non parum conferret. Qui deinde officiorum magnitudinem, nexum, & vim, ſecundum differentiam perſonarum atque circumſtantiarum vellet determinare, & hæc inter ſe comparare, quam multa poſſet in medium proferre, & in foro & in ſcholis præſentiſſimum uſum habitura! Sed hoc loco nobis prolixioribus eſſe non licet, qui non librum, ſed ſchediaſma, ſcribere inſtituimus.

CHRISTIANI GUIL. FRANCISCI WALCHII *Antiquitates Pallii philoſophici veterum Chriſtianorum.*

Jenæ, ſumtu Jo. Friderici Ritteri, 1746, 8.

Plag. 16.

Quantam, quod multis hodie ſordet, antiquitatis ſtudium in pernoſcendis Chriſtianorum & doctrinis, & moribus, utilitatem cultoribus ſuis afferat, elegantiſſima hæc oſtendit Commentatio, filio Venerabilis *Jo. Georg. Walchii* certe digna. Pallium philoſophicum inter veſtes locum obtinet, quas antiquiſſimi Jeſu Chriſti cultores geſtarunt, virtutum ſtudioſiſſimi. Dignum itaque idem doctiſſimo Autori eſt viſum, quod in profanis pariter ac Chriſtianis literarum monumentis accuratius inveſtigaret, &, quæ in iisdem ad nos transmiſſa deprehendit, ita diſponeret, ut de Philoſophis prius ſermo inſtitueretur, &, iis, quæ de eorum amiculo optimi Autores perhibent, ſtudioſe enarratis, deinde ad eos, qui Chriſti diſciplinam ſecuti ſunt, fieret progreſſus.

Pag. 3. *Sectio prima de Pallio philoſophico, ejusque uſu, a priſcis Philoſophis recepto,* inſcribitur. Ante omnia ipſius pallii conditionem
5. deſcribit politiſſimus *Walchius* noſter. Pallium veſtimenti genus eſt, quod ſuper tunicam reliquaque indumenta humeris injici, totumque corpus tegere, ſolebat. Græci eo proprio
9. quaſi jure, perinde ut Romani toga, utebantur. Ab uſu domeſtico & civili ad philoſophicum tranſiit pallium, cum priſci ſapientiæ magiſtri illud, tanquam vitæ auſterioris morumque inte-

integritatis signum, præ se ferrent. Quamvis vero certum habeamus atque exploratum, discrimen quoddam sapientum Pag. 10.
pallia a reliquis distinxisse; qualis tamen hujus fuerit ratio, tam expeditum non est. Et multos & doctissimos scriptores, in hac definienda dubios, sibi invicem contrarios, hallucinatos deprehendes. At, si materiam & formam spectes, nul- 11.
lum utriusque pallii fuisse dissimilitudinem, certum est. Utrumque ex lana conficiebatur; nec forma philosophici a communi discessit. Id tantum intercessit discriminis, ut, cum 19.
summam curam in in eo ponerent Græci, ut eleganti potissimum vestitu ornatus ac decoris studium aliis comprobarent, Philosophii hac in re fuerint negligentiores, suam incuriam, cujus præpostere gloriam affectabant, pallio *obsoleto, inculto,* 21.
sordibus nigro, declarantes, & *dilacerato*. Literam γ tribo- 22.
niis philosophicis fuisse intextam, autor est *Hesychius*; omnes 24.
autem palliatos sapientiæ magistros hanc literam adhibuisse, nondum liquet.

Ad *modum*, pallium istud *gestandi*, progreditur Autor, ex 25.
antiquitatis monumentis illustrandum. Quidam novum discrimen hic admittunt, imo princeps differentiæ momentum ad pallium gestandi rationem referunt. Verum *Ferrario* adstipulatur Clariss. *Walchius*, veteres, statuenti, Philosophos, qui 28.
ad Cynicos se haud adjunxerunt, cum reliquis Græcis eodem modo gestavisse pallium. Quinam usi fuerint potissimum pallio, nunc dispiciendum est. Philosophi hujus vestimenti 29.
inventores non sunt; nec id sibi solis vindicarunt; sed, si ultimam ejus memoriam repetere velimus, alios quoque homines, eosque haud infimi ordinis, eo usos, postea autem, ubi 32.
luxus & intemperantia dissuadebant, idem ad pauperes abjectum fuisse, multis antiquitas comprobat exemplis. Philoso- 37.
phi adhibebant quidem pallium, at non omnes. Varios enim, & in his principes, doctrinæ morumque magistros, e. g. *Py-* 39.
thagoram, Aristotelem, non tribone, sed aliis vestibus, amictos fuisse, luculenta afferuntur veterum testimonia. Soli 40.
Ascetæ sibi vindicabant pallium, qui scilicet optimam, id est, 41.
severiorem, vitæ rationem tenebant, ac a variis virtutis exercitatio-

citationibus *ascetarum* ferebant nomen. Horum instituta hic strictim enarrantur, & in ascetarum & palliatorum cohorte
Pag. 44. numerantur *Pythagoraei*, a praeceptore vestimenti genus diversi,
52-77. *Socrates*, *Cynici*, qui duplicatum gestabant pallium, *Stoici*, *Aristippus Cyrenaicus*. Tum causae perquiruntur & dijudi-
78. cantur, cur hunc vestitum Philosophi susceperint. Corporis voluptati maxime opponebatur pallium, cum talis illius apud Philosophos esset usus & conditio, ut, tolerantiae & temperan-
80. tiae causa illud sumtum fuisse, colligere deberent, qui intue-
85. bantur, omnes. Qui paulo altius rationes repetunt, in sor-
87. dido pallio superbiae deprehendunt tegumentum. Alii tribonio induebantur, non quod continentiae se consecrarint, licet id praetenderent; sed quod continentiae laudem patientiaeque
90. affectarint gloriam. Alii, longius a virtute ac scientia remoti, pallium adhibuerunt, omnem Philosophiam non magnarum rerum notitia, sed barba tantummodo, statuentes, & pallio ab-
93. solvi. Id denique praetereundum non est, non in Philosophorum scholis se continuisse pallium, sed etiam ad ceteros literarum ingenuarum, artisque & doctrinae liberalis, magistros demigrasse.

99. His praemissis, *Sectione posteriori* de Pallii philosophici usu inter veteres Christianos agitur. Varia vox *pallium* in ecclesiae monumentis significat, inprimis episcopale ac philoso-
102. phicum. Illud longo intervallo ab hoc distat, quo orbis Christiani Episcopi in obsequium Romanae sedis rediguntur, in-
104. strumentum; neque hujus loci est, de eodem disputare. Hoc, quod a Philosophis ad Christi asseclas propagatum fuit, illo Epi-
112. scoporum amiculo multo antiquius est. Postquam igitur, Christianorum pallium a Judaeis repeti non posse, fuse ostendit doctissimus Autor, illud, veluti ritus varios, instituta, cultusque civiles, a superstitiosis Numinum cultoribus ad Christianos transiisse, nullus dubitat. De iis disputaturus, qui inter Christianos pallium gestarunt, primum solidis evincit argumentis,
118. neque Servatorem ipsum, neque hujus legatos, neque singulos,
130. qui Christo nomen dederunt, sed solos Ascetas, illo fuisse usos. Et, inter Christianos exstitisse Ascetas, ab antiquis rei Christianae

scri-

ſcriptoribus uno ore relatum legimus. Imponebatur illud Pag. 140.
nomen iis, qui præ ceteris ſanctimoniæ morumque probitati
ſtudebant, hancque variis virtutis exercitiis ſeverioribus, je-
junii præſertim & abſtinentiæ, ſibi comparare laborabant. 141.
Floruerunt quidem hi omni fere tempore in priſca Chriſtia-
norum civitate; Seculo tamen poſt partum Virginis ſalutarem
ſecundo & tertio caput ſuum extuliſſe, tot aſcetarum,
qui iſto ævo clari fuerunt, exempla abunde docent. A Phi-
loſophis, qui, cum a Chriſtianorum ſacris alieni eſſent, auſte-
riorem vivendi rationem ſecuti, poſtea Chriſto nomen dede-
rant, originem illorum petendam eſſe, ambigendum non eſt.
Quos ut quamplurimi, ſive Clerici, ſive laici, ſive mares, ſive 142.
fœminæ, liberaliori uſi vita, imitarentur, eorum effecit auto-
ritas, & integritatis, quam præ ſe ferebant, exiſtimatio. Ha- 148.
bes itaque palliatos aſcetas, tam Clericos, quam laicos, mares 152.
& fœminas, cujus rei multa ſane, eaque egregia, Clariſſi-
mus Autor profert documenta. Nulla tamen, ut in aliis 144.
etiam aſcetarum inſtitutis, fuit lex, nulla neceſſitas, geſtandi
pallium. Erant, qui ſine pallio vitæ ſeverioris decus ſecta- 159.
rentur. Ii tamen audiendi non ſunt, & confutantur, qui, ve- 160.
ſtium hominum eccleſiaſticorum originem in pallio quæren-
tes, ſibi perſuadent, iſto tempore pallium philoſophicum ordinis
ſacri proprium fuiſſe, cujus ſingularis ornatus atque corporis
cultus Seculo demum quarto cœpit. Qui ſequenti ætate ca- 162.
put extulerunt monachi, atque, exſtincto ſenſim priſcorum aſce- 168.
tarum ordine, duriora virtutis exercitia ſibi fere ſoli vindi-
carunt, pallio philoſophico utebantur, cum Anachoretæ, tum 169.
Cœnobitæ, cum mares, tum fœminæ, neque ulla tamen lege 174.
coacti, neque omnes. Ex optimis antiquorum enim teſti- 178.
moniis tuto colligitur, in terris, verſus ſolis ortum poſitis, an-
tiquiſſima rei monaſticæ ætate nullum veſtitus genus mona-
chis fuiſſe præſcriptum; in Occidente autem magis adhuc libe-
ra fuiſſe atque voluntaria omnia. Sed immutata fuit, *Conſtan-* 182.
tino Magno imperante, rei monaſticæ ratio. Monachi officia
non peculiarem Dei cultum, nec veram vitæ ſanctimoniam 183.
& caſtitatem, aut ſingularem erga alios, egentes potiſſimum,
amorem, eosque ſublevandi ſtudium, ſed affectatum & pro-

prium vestitum, cantionum quarundam novarum usum, pre-
Pag. 184. ces definitis horis faciendas, &c. postulare, creditum est. In singulis ordinum regulis præscribebant conditores, qualis esse
185. debeat vestitus monachorum; & hoc ipso factum est, ut pallii nostri usus una cum prisco monachorum candore de cœnobiis sit expulsus, proscriptus, & penitus intermissus. His docte
199. & solide expositis, in causas inquirit Clariss. Autor, cur pallium Christianis fuerit probatum, & varia notat indicia, ex quibus, quale pallio nostro, præsertim a Patribus, constitutum fuerit pretium, apparet; tum de idolorum cultoribus agit, atque inprimis formulam: *Græcus est, & impostor*, illustrat, adjectis,
221. quæ ad *Tertulliani* librum *de Pallio* pertinere videntur; tan-
236. dem hæreticos enumerat palliatos, & inprimis, quæ de *Eustathio Sebasteno* æque ac Concilio Gangrensi relata sunt, diligenter commemorans.

MISCELLANEA LIPSIENSIA NOVA, AD INcrementum Scientiarum ab his, qui sunt in colligendis Eruditorum Novis Actis occupati, par Partes publicata.

Voluminis IV Pars III.

Lipsiæ, in officina hæredum Lanckisianorum, 1746, 8.
Plag. 12.

Oculos primo loco oblectat *Ge. Ludov. Oederi*, D. *Dissertatio de vexato loco Gal. IV, 21 seq.* Difficilis hic locus Exegetis jam diu fixit crucem. Excussit eum Cl. *Andreas Georgius Wahnerus* Dissertatione publica Gœttingæ A. 1744, examinique eruditorum submisit suam opinionem. Edisserit nunc Cel. *Oederus* hanc opellam, eique subjicit stricturas aliquot humaniter & modeste, & suam addit interpretationem, vix ferens allegoricarum, quibus Judæi utuntur, interpretationum, quas Cl. *Wahnerus* fuit secutus & exornavit, Mæandros. Succedit
426. *Petri Zornii Dissertatio de* נְצִירִים, *sive Naziræis, ex ordine procerum viris principibus, ad illustrationem variorum in sacro Codice locorum, Gen. XLIX, 26, Thren. IV, 7, Nahum. III, 17.* In regno Assyriaco erant viri dignitate spectabiles & eximii, qui vocabantur *meniisserim Nab. III, 17,* & ob amplitudinem singu-

ſingularemque honoris gradum ab aliis erant ſeparati. *Joſephus* vocatur *inter fratres Naſiræus Gen. XLIX, 26; Deut. XXXIII, 16.* Miniſter Regis apud Perſas, in quo ſunt omnia poſita, etiamnum vocatur *Naſir*, attendens ad ſingula. *Naſara* Pag. 431.
Arabibus eſt *adjuvit*, *defendit*, imo נאצר. Inde decerpta ſunt nomina *Nabonaſar*, *Nabuchodonoſor*, *Naſireddin*, *Abunaſer*, *Naſiroddaula*. Naſiritæ inter ſectas Mohammedanorum antiquas recenſentur. *Joſephi* facta, in adminiſtrandis regni Ægypti rebus occupata, propugnat, & accuſationibus eximit, B. 433.
Autor. Locum *Thren. IV, 7*, egregia perfundit luce. Pontificem Judæorum maximum, ut *Calmeto* viſum fuit, vocatum *Naſir Lev. XXI, 12*, illuſtrat. Excipit hanc tractationem *Car.* 442.
Henr. Zeibichii, Ordinis Philoſophorum Wittebergenſis Aſſeſſoris, Diſſ. de Ritu adjurandi ſummum Hebræorum Pontificem ante expiationem anniverſariam, ad illuſtrandum Cod. Joma Cap. 1 §. 5. Autor locum *Miſchnæ* exhibet. Tempus, quo hic ritus fuit peractus, definit. Locum, eidem ritui deſtinatum, ediſſerit, 446.
ſimulque de conclavi Parhedrin diſputat. Ab hoc diſtinguit conclave domus Abtines. De ſitu utriusque loci commentatur. Perſonas, a quibus adjuratio inſtituta, deſignat. Fontes, e quibus ratio ritus eſt haurienda, indicat. Exhibet ipſam adjurationis formulam, duplici eruditorum interpretatione inſtructam. Senſum hujus formulæ generalis ad omnes Pontificis expiantis functiones redire, oſtendit. Specialem ſenſum ad ſuffitum incendendum ſpectare, demonſtrat. Sadducæorum in 454.
ſuffitu faciendo morem exponit. Illo ritu vere ad quandam 456.
Sadducæorum hæreſin reſpici, declarat. Diſſerit de Pontificibus, Sadducæorum partes tutatis. Huc refert *Joannem Hyrcanum* ac *Ananum*. Ritum alium, in quo Sadducæi a Phariſæis 462.
diſceſſerunt, ſubjungit. *Joannem Clericum* notat. Controverſiam recentiorem, Cel. *Conradum Ikenium* inter & Rev. *Gudium* agitatam, producit. Clauſulam loci Miſchnici paucis expen- 464.
dit, ac tandem loci alicujus Apoſtolici ex hoc ritu promittit illuſtrationem. De reliquo *pag. 455 lin. 10* legitur διβανωτὸν pro λιβανωτὸν levi errato. Exſpectamus Viri Clariſſ. Diſſertationem, qua Chriſtum Ἀρχιερέα πιστὸν ex antiquitatibus Judaicis nobis illuſtratum repræſentabit. In præſens progredimur ad *Joannis*

Pag. 465. *Christophori Harenbergii Supplementum in Hadriani Relandi recensionem urbium & vicorum Palæstinæ.* Emendat Autor nonnihil in *Relandi* expositione, addit haud pauca, sæpius senten-
471. tias *Hermanni von der Hardt* refellit. *Abel-cramim* urbem fuisse Batanææ, non Ammonitidis, docet. *Acschaph*, ipsius ex judicio, est ipsa urbs Aco, seu Ptolemæis. *Agræos* ad Orientem Peræ collocat. *Elath* & *Eloth* ipsi est locus vel 1) prope montem Hor & Kadesch *Devt. II, 8, Num. XXXIII, 35, 36*, vel 2)
474 supra Tyrum ad mare situs, *Elaïs* vocatus. *Antiochiam* Syriæ, olim Togarma, nunc Togar, dictum, illustrat idem. Vocem
478. אפדנו, quæ exstat *Dan. XI, 45*, exponit per *palatium ejus.* Urbem Moabitidis primariam *Ariel, Ar, Arjeh Moab, Rabbath Moab*, il-
481. luminat, ac locum vexatum *Jes. XV, 9*, expedit. Hierosolymam dictam fuisse *Ariel Es. XXIV, 1, 2, 7*, ostendit. *Arnon* ipsi non solus est fluvius transiordanicus. Designari etiam per Arnona
483. existimat regionem adjectam *Arnonam*, nec non locum in valle satis profunda, dictum *præsidia Arnonensia*. *Ascher*, memoratus *Jos. XVII, 10*, ipsi est locus Scythopolin inter & Sichemum. Lo-
488. cum *Aven*, seu *Beth-Aven*, ab urbe *Bethel* distinguit. *Pag. 486 lin. 11* pro *ad Ægypti* legendum est *ad Ægypti ultima.* Urbem *Baschan, Bataneam, Batanin, Votanin, Paddan*, ponit trans Jordanem, ratus, regionem exinde dictam fuisse. *Berothai*, locus *2 Sam. VIII, 8*, memoratus, ipsi est *Brotha Ezechielis XLVII, 15, Ptolemæi Jabruda. Betach*, qui locus memoratur *2 Sam. VIII, 8*,
491. ipsi est *Bedegene* ad radices Libani, seu potius Antilibani. Rationem deinde idem expromit, cur Bethabarah versa fuerit in
498. Bethaniam *Luc. I, 28*. Per *terram Cabul* intelligit tractum Gabalæ, monti Carmelo versus Orientem adjectum. Gabalam hanc pro *Chabulo*, & *Zabulone*, habet. Urbem Chamath esse Heliopolin, regionem vero Chamath esse Cœlen Syriam, argumentis
504. persuadet. *Pag. 509 lin. 9* pro verbo *Sirbonio* legendum est *Sirbonio effluit.* Chebrona septentrionalem, urbi Sichemo ver-
510. sus Orientem adjectam, Autor a Chebrone australi solicite distinguit. *Elon Mamre* ei est *aulon Sichemiticus. Chelbon, Ez. XXVII, 18*, memorata, ipsi est Chalybon, urbs Syriæ, circa quam cis Ephratem visitur Chalybonitis regio, vinis olim excellens. Supplementi hujus Autor continuationem dabit & unam

& alte-

& alteram, nisi complures. Attentionem jam provocat nostram Dissertatio Ill. Consiliarii aulici Brunsuico-Luneburgici, *Francisci* Pag. 511.
Caroli Conradi, cui indicem præfixit *Conjecturarum in loca Quintiliani Instit. Orat. VI, 1, 3, de usu picturarum in judiciis apud Romanos.* Inter artificia, quibus oratores consueverunt ad animos judicum commovendos uti, picturas retulit *Quintilianus*. Priorem locum Autori Cel. ita legere est visum: *Depictam tabulam* 513.
supra verum in imaginem rei, cujus atrocitate judex erat commovendus. - : & prolata novissime deformitate, ipsa natura, senis cadaveri infensa, præteritam quoque orationis gratiam perdidit. Posteriorem ita legi cupit: *Sed non ideo probaverim,* 517.
quod factum & lego, & ipse aliquando vidi, depictam in tabula sipariove imaginem rei, cujus atrocitate judex erat commovendus. Adduxit Vir laudatissimus post *Burmanni* ac Cel. *Gesneri* sententias pro conjecturis suis argumenta, quibus Critici, ni fallimur, assensum haud omnem subducent. Succurrit porro oculis animoque lectoris *Matthiæ Belii Observatio historico-physi-* 518.
ca de Antro Ribariensi, halitus noxios eructante. Domesticum Hungariæ antrum, quod est in Comitatu Zoliensi, ad vicum Ribar, attentionem sibi vindicat spectatorum. *Georgius Agricola* tradidit, halitibus exinde profluentibus, ac in aerem delatis, aves appropinquantes ac reliqua, quæ accesserint, animantia enecari. *Wernherus, de admirandis Hungariæ aquis* commentatus, similia fere habet. Cel. Autor ex observatione sua nihil non exponit de isthoc specu, ejusque sulphure subtili, ac aqua inde citra per- 524.
niciem hausta & bibita. Ostendit ipse, lethalem illam halituum sulphureorum noxam non a peste esse arcessendam. Deducit eam potius a subtilissimi sulphuris copia, & ab admixtis mineralium halitibus, qui per subterraneos meatus eos una cum 525.
aquis præcipiti ac strepero lapsu ferantur. Addit, halitus hosce non suapte natura esse exitiales, sed id in causa esse, quod nimia illa subtilitas, completis subito pulmonum bronchis, præclusoque necessario ad respirandum aere, & sic præfocato illic sanguine, intra ictum oculi enecet animalia. Agmen Disser- 527.
tationum claudit *Emendatio duorum Ovidii locorum, tentata a Frid. Ottone Menckenio.* Dignus sane est *Ovidius*, latinitatis aureæ promus condus, cujus artus ac verborum membra sint sana.

Leguntur hæc vulgo in *Tristium V, 8, 11: Vidi ego, naufragiumque viros & in æquore mergi; Et, nunquam, dixi, justior unda fuit.* Quid est illud: *naufragiumque viros & in æquore mergi?* Copias huc criticas Autor convocat & multas & egregias, partim opiniones emendantium amputaturus, partim suam propugnaturus. Monet idem, *navifragum* esse, qui in causa est, ut navis frangatur; *naufragum* vero, qui calamitatem navis fractæ sustinet ac perfert lugetve. Phrasis *mergere in re quadam* ab *Heinsio* explosa est citra jus fasque. Versiculum illum Noster ita judicat legendum: *Vidi ego, naufragium qui risit, in æquore mergi.* Restat aliud in *Ovidio* ulcus percurandum. Legitur vulgo in *Trist. I, 2, 102: Si satis Augusti publica jussa mihi.* Id Noster sic refingit, ac
Pag. 551. restituendum non tam judicat, quam prorsus evincit: *Si satis adjuvi publica vota meis.* Tandem comparent *Gisberti Cuperi ad Theod. Janssonium ab Almeloveen Epistolæ, quartum continuatæ.* Epistola XXI Fastos Romanorum fuse & erudite illustrat, duo *Quintiliani* loca emendat, ac convertit vocem antiquarum Inscriptionum *Antoninianis* in vocem *Antonianis.* Epistola, quæ illam sequitur, tota in emendandis Romanorum Fastis occupatur, & eadem occasione versatur in locis
561. variis *Eutropii, Velleji, Frontini, Livii, Suetonii, Festi, Gellii,* & aliorum, erudite aut explicandis, aut illustrandis. Qui humaniora amant studia, eos titillabit cupiditas, has Epistolas, solidissime elucubratas, ipsas perlustrandi.

LETTERA SCRITTA ALL'ILLUSTRISSIMO SIG. AVvocato Don ORAZIO BIANCHI, Romano, &c.

id est,

EPISTOLA AD ILLUSTREM VIRUM, HORATIUM BIANCHI, Romanum, Professorem Publicum Eloquentiæ Latinæ & literarum Græcarum in scholis Palatinis Mediolanensibus, scripta a PHILIPPO *ARGELATO.*

Mediolani, 1746, 8.

Plag. 1½.

Notum

Notum satis est *Philippi Argelati*, Viri de literis optime meriti, in orbe literato nomen, ejusque Collectiones variorum Scriptorum non sine applausu ab hominibus eruditis semper exceptæ sunt. Eminet inter ejus scripta *Scriptorum Mediolanensium Bibliotheca*, in qua, vix satis laudanda diligentia, copiam fere immensam virorum in Italia celebrium oblivionis tenebris eripuit Cum autem invidia plerumque virtutis comes esse soleat, & nunquam desint homines maledici, qui, calumniis contra viros bonos ac probos evomendis, nescio quam gloriolam aucupantur; eandem *Argelatus* noster, reipublicæ literatæ civis bonus ac industrius, nuper sortem expertus est. Exstitit enim in Italia tenebrio quidam, qui, cum laudes, quæ in Nostrum ab eruditis, ob navatam literis hanc operam, veluti certatim deferebantur, æquo animo ferre non posset, scripto quodam, nigri succum loliginis & meram æruginem continenti, Virum optimum lacessere sustinuit. Aliis nimirum sua eum surripuisse, & mala fide, tanquam proprios labores, lectoribus hæc venditasse, iste homo in vulgus sparsit. Audivisse nimirum se ab illustribus viris, integræ fidei testibus, pronuntiat, Bibliothecam illam Scriptorum Mediolanensium a Canonico, *Joanne Andrea Irico*, esse confectam, & *Argelatum* dolose suum libro nomen præfixisse. Et, ut eo majorem invidiam Viro bono apud omnes conciliaret, addit, moris ipsi esse, aliorum compilare scrinia, &, nos in hisce *Actis* nostris plus vice simplici has ejus fraudes indicasse, audacter asseverat. Stomachum vero atque bilem nobis moverunt ista hominis mendacia, quibus veneratio & honos, viris doctis exhibendus, suprema semper lex fuit. Tantum certe abest, ut famæ *Argelati* vel tantillum detrahere hoc pacto nobis unquam in mentem venerit, ut, maximi nos eum facere, & de ejus amicitia, & commercio literario, quod ei cum *Menckenio* nostro intercedit, mirifice nos gloriari, palam significemus. Lætamur itaque, quod insanas malevoli istius calumnias tam false & eleganter in literis, ad Cl. *Blanchium* datis, perstrinxerit atque confutarit Vir Celeberrimus; & eam potissimum ob causam lætamur, quod ex *Actis* nostris quamplurimos, locos, laudes, ipsi debitas, continentes, eis inseruerit.

Pag. 8 seq. ruerit. Debebat utique hoc famæ suæ, qua nihil studiosius viro bono custodiendum atque vindicandum est. Neque livor, aut acerbitas, in hisce literis regnat, verum adeo humaniter & miti stilo sunt compositæ, ut non satis mirari possimus insignem Viri prudentissimi in contemnendis injuriis constantiam. Nimirum non increpationibus & conviciis, verum testimoniis, pro se adductis, adversarii tela retundit. A *Muratorio*, qui de his rebus judicare omnium optime poterat, Nostrum
16. huic, quod confecit, Operi parem judicatum, literæ ejus, ad *Argelatum* datæ, declarant. Idem sensit dictus supra *Joannes Andreas Iricus*; cujus de Nostro judicium variæ ad ipsum lite-
13 seq. ræ produnt, in quibus eum sæpius *Bibliothecæ Mediolanensium Scriptorum* Autorem disertis verbis appellat. Præterea *Saxio*, Viro Clarissimo, cujus consiliis pariter & manuscriptis nonnunquam cum fructu usus est, testimonium Noster denuntiat, eumque in Epistola, ad Eminentissimum *Quirinium* data, se Autorem hujus Bibliothecæ agnoscere, comprobat. Fatetur quidem, se ex variis scriptoribus, v. c. *Oudino*, *Ughello*, *Fabricio*, *Wadingio*, horumque similibus, nec non ex viventium adhuc eruditorum, *Saxii* potissimum & *Irici*, lucubrationibus & narrationibus varia hausisse, & in usus suos transtulisse; neutiquam tamen idcirco furti literati crimen contra se intendi posse, urget. Verissime enim judicat, aliud esse librum philosophicum, aut alterius disciplinæ, quæ cogitando, & rationes subducendo, cognoscitur, scribere, aliud, libros, collectanea continentes, uti sunt Lexica, aut Bibliothecæ, componere. In his certe non tam inventioni & cogitationi propriæ, quam diligentiæ in colligendo, locus est. Jam vero Cel. *Argelatus* eos, ex quibus sapuit, neutiquam occultavit, verum in Præfatione, Operi, de quo proxime dicemus, præmissa, pariter ac in ipso libro, candide semper indicavit. Merito igitur a plagii crimine absolvendus est; neque majoris facienda adversarii contra genus dicendi, quo usus est Noster, monita. Nullius pretii habenda sunt ejusmodi scripta, quæ livor & obtrectandi libido dictitarunt, sed ad piper potius & thus damnanda, & eruditorum hominum societate in æternum proscribenda.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Martii Anno MDCCXLVII.

Pars I.

INDEX TESTARUM CONCHYLIORUM, QUÆ asservantur in Museo NICOLAI GUALTIERI, Philosophi & Medici Collegiati Florentini, Regiæ Botanices Florentinæ Academiæ Socii, in Pisano Athenæo Medicinæ Professoris emeriti, & methodice distributæ exhibentur Tabulis CX.

Florentiæ, ex typographia Cajetani Albizzini, 1742, fol. maj. Alph. 3, cum Tabulis æneis quamplurimis.

Conchyliorum, quibus inter exsanguia regni animalis corpora locus designatur, domicilia, Testarum nomine, magnam supellectilis, qua eruditi viri Musea illustrare solent, partem constituunt. Omnes tamen, qui in isto rerum naturalium studio versantur, eadem methodo, eademque nominum ratione, usi haud fuerunt, & maxima, si quæ ullibi, circa terminos & vocum significatus observatur dissensio. Proinde factum est, ut testarum ordines, &, quæ inde proveniunt, compellationes, certæ cuidam legi & immutabili normæ adscribi haud potuerint. Quodsi omnium, quorum domicilia in curiosorum manibus versantur, animalium conspectu perfrui, eorumque vitam & vivendi mores ad examen revocare, licuisset, nullum superest dubium, ab incolis potius, quam incolarum ædificiis, classium mensuram desumturos fuisse naturæ scrutatores. Fecit illud *Aristoteles*,

 sicut

ſicut in omnibus, ad hiſtoriam naturalem animalium ſpectantibus, rebus, ita & in iſto, quod ad teſtas ſpectat, negotio, ſolers obſervator, & methodi, ab ipſis teſtarum incolis deſumendæ, lineas traxit *Hiſt. animal. Lib. IV Cap. 4.* *Ipſa*, ait, *inter ſeſe numeroſa diſcrepant differentia, tum teſtæ, tum carnis interioris, ratione. Aliis enim caro penitus eſt incluſa, nec ulla ex parte conſpecta, excepto capite, ut terreſtribus limacibus, & aquatilium purpuris, buccinis, cochleis, & reliquis omnibus turbinatis. Sunt item, quibus altera pars ſuperficiei detecta carnem oſtendat, ut patellæ. Item alia ſe movent, ut pectines, alia item natura immobilia ſunt, ut pinna.* Ad vitæ, quam iſta animalia ſervant, mores, inter recentiores reſpexit *Martinus Liſterus*, qui teſtas conchyliorum aquæ dulcis ab illis, quæ mari vivunt, aut terram incolunt, ſolerter diviſit. Plerique tamen, cum de methodo ab incolis teſtarum deſumenda ob experimentorum capiendorum difficultatem deſperarent, in conchyliorum teſtis hæſerunt unice, quandoquidem, qua diligentia *Fabius Columna* purpuram, *Liſterus* cochleas, *Reaumurius*, Gallorum fulgidum ſidus, ſoleues & pholadas, eadem & reliquorum conchyliorum, ingenti ſpecierum varietate ludentium, organa perſpicere poſſe, nemini huc uſque licuit. Quapropter *Conchyliorum cutis*, quæ animalibus his oſtracodermatum nomen fecit, & *Ariſtoteli*, & *Plinio*, &, qui eosdem ſecuti fuerunt, *Jonſtonio*, *Liſtero*, *Buonnanno*, *Rumphio*, præſtantiſſimum viſa fuit methodi teſtarum inſtituendæ fundamentum. Neque enim in reliquis Hiſtoriæ naturalis partibus infrequens eſt, a ſuperficie corporum deſumere definitionum momenta, cum ab habitu florum fructuumve vegetabilia, a cute, pedibus, dentibusve, reliqua animalia, a formis externis foſſilia, efficacius clariusque, hinc & utilius, deſcribantur, quam ab internarum facultatum conditionibus, quas, niſi deſtructo & peſſundato, de quo quæritur, corpore, cognoſcere haud poſſis. Proinde ipſa quidem norma, ſecundum quam teſtas in ſua quamlibet genera diſpeſcimus, nempe *τὸ μονόθυρον, καὶ τὸ δίθυρον*, ab *Ariſtotele* acceptum, cui *τὸ πενταθυρον* in pholade, *τὸ πολύθυρον* in balano, acceſſit recentius, ab omnibus, quotquot conchyliis deſcri-

describendis animum addixerunt, assumta est, ast circa nomina conspirant paucissimi. Cassidum, Porcellanarum chamarum, *Rumphio* dictarum, tituli aliter designantur *Listero*, qui buccina, conchas, pectunculos, generali latoque nimis significatu adducit. Multo autem major in Conchyliorum denominationibus varietas ab eo tempore inducta fuit, ex quo illiterati, lucri, quam veritatis, studiosiores, huic doctrinæ sese immiscuerunt, utpote qui, pro suo quilibet ingenio, formas Conchyliorum comparativis nominibus, *ficus*, *dactyli*, *ovi*, *vespertilionum*, *podagræ*, *unguiculi*, prout apud *Rumphium* leguntur, expresserunt. Est etiam diversis gentibus diversa ejusdem Conchylii denominatio. Gallica nomenclatura, quam novissime *Bonierius* in *Catalogue raisonnée des Coquillages* exposuit, haud respondet sermoni Batavo, quamvis ista gens suis in historiam Conchyliorum meritis, cujus industria pleraque rariora testarum genera Europæ invecta sunt, autoritatem, nomina suis inventis imponere posse, lucrata sit. Deinde, quanto quisque ex eruditis ingeniosior fuit, tanto etiam plus sibi in commutandis usu hactenus receptis Conchyliorum nominibus licere putavit. Ab ista dissentiendi libertate novi apud Clarissimum *Linnæum* in *Systemate naturæ novo* profecti sunt, Cypriæ, Haliotæ, Labyrinthi, Lyræ, tituli. Nec culpandi, quin vehementer collaudandi, sunt eruditissimi viri, qui, percepta Conchylii differentia, quæ vitam & mores animalis singulares innuit, genus, & cum genere nomen, mutare instituunt, exque suæ supellectilis, quam quilibet disponere studuit, contemplationibus novas sibi classium stabiliendarum leges ferunt. Fecit illud eruditissimus, nec de Historia tantum naturali, sed de universa, qua patet, arte salutari, optime meritus, cujus præmaturam mortem lugemus, *Gualtierus*, in isthoc, quod sua propria luce radiat, nec commendatore indiget, splendidissimo Conchyliorum testarum Systemate; in quo, utrum testarum numerum rarasque oppido, atque hinc magno pretio æstimandas, Conchyliorum species, an omnium, quæ continentur, indivulsam, spontaneam, facilique rivo defluentem, methodum, an, quo series omnes secundum affinitatis regulas curiosissime

ſime expoſitæ, interque ſe comparatæ, & hinc continuo quodam filo deductæ ſunt, ingenium, magnumque, quo regium fere prætoriisque ſumtibus inſtructum opus aggreſſus eſt, animum, an denique in perficienda re felicitatem, admirari magis debeas, dubius hærere poſſis. A quibus profecerit, in Præfatione fatetur ingenue, laudatque *Caroli Nicolai Langii* Conchyliorum methodum, & Clariſſimi *Joannis Philippi Breynii*, Gedanenſis, claſſes Conchyliorum conſtituendi modum, *quo ille teſtas ſimplices unius valvæ, monothalamias polythalamiasque, compoſitas autem duplicis pluriumve valvarum conchas, conchoidas, balanos, eſſe voluit, echinis in oſtracodermatum ſocietatem adductis*, commendat, tandemque Celeberrimi Botanici, *Joſephi Pitton Tournefortii*, Conchylia in ordines redigendi, in ſchedis relictam, & nullibi typis expreſſam, rationem adducit, & eandem, ab amico acceptam, liberaliter cum eruditis communicat. Ex iſta methodo, quæ terminis ſaltem ab antiqua, valvarum in teſtis numerum reſpiciente, methodo abludit, nec quidpiam novi habet, præter quod univalve dicatur monotomon, bivalve ditomon, multivalve polytomon, decerpſit floſculos, ſuiſque ſertis intexuit. Syſtematis fundamenta a vitæ, qua Conchylia perfruuntur, genere deſumens, duo Conchyliorum ſumma conſtituit genera, quorum alterum Exothalaſſia, ea ſcilicet, quæ extra marinas aquas fluminibus, vel ſub terra, vitam degunt, alterum vero marinas conchas, continet. Utraque familia claſſibus diſtincta eſt, luculento charactere diviſis. Reſpicitur ubique ad valvarum numerum; unius valvæ teſtas, ſimplices appellatas, prout illæ vel turbinibus deſtituuntur, ut eſt in patellis, tubuliſque, vel iiſdem gaudent abſconditis, prout habent cymbia, porcellanæ, vel iiſdem utuntur exporrectis, digerit. Ex his, quæ abſconditis turbinibus conſtructæ ſunt, aliæ unius ſunt cameræ, monothalamia dictæ, aliæ ſiphunculo, per univerſam domum transvecto, in plures cameras dividuntur, & inde polythalamiorum nomen, præeunte *Breynio*, cujus in hac contemplatione opera uſus eſt, obtinent. Novum illud orthoceratis genus teſtarum, quod hactenus in lapide ſaltem inventum viſumque eſt,

est, a *Jano Planco*, qui primus has testas in sedimento littorum maris Ariminensis observavit, acceptum, cum species istius generis pulverulentæ minimæque formæ sint, majuscula forma pinxit. Cochleam, quæ, recepta hactenus dicendi consuetudine, Turbinis species est, ad generis dignitatem evexit, constituitque sub eo, quicquid testarum spiris apparentibus flexum est, hinc buccina, cylindri, volutæ, buccina, strombi, cassides, totidem penes omnes Autores distincta genera, stant sub conceptu generali cochlearum. Quæ duplici testa, articulo nexa, habitant Conchylia, concharum generali notione sistuntur, quarum classes instruit valvarum consideratione, prout illæ vel æquales, utraque convexa, ut in pectunculis, vel inæquales, altera plana, altera convexa, ut in pectinibus, vel prout in utroque genere valvæ vel æquilateræ, vel inæquilateræ, fuerint. Echinorum cutem, seu echinodermata, etsi toto animali, ipsaque testæ, aculeis natantis, indole, discrepent, *Breynium* secutus, Conchyliorum testis interesse jussit, & polytomarum testarum classem exinde construxit, sociosque illis dedit, nihil quidpiam, quantum ad animal, similitudinis habentes, balanos, pholadasque. *Aristotelem* suæ sententiæ hujus statorem habet, qui Echinos testaceis annumerat. Sicut autem Doctissimi Autoris mira & in rerum supellectili acquirenda, & in eadem describenda, illinc fortuna, hinc ingenii felicitas, in hac Historiæ naturalis parte sui similem nondum invenit, nec inventura facile est, ita Iconum elegantia animum oculosque spectantium demulcet. Quare *Josephus Menabonius*, Florentinus, pictor excellens, perennem, quod delineaverit formas testaceorum, easdemque naturæ, quantum ejus sine coloribus fieri potest, æmulas reddiderit, famam sibi lucratus est. Ornamentum Tabulis hisce insigne additum est delineatione & curiosissima descriptione Coraliorum, quibus Museum *Gualtieri* superbit. Addimus jam Methodi, qua *Gualtierus* Conchyliorum testas disposuit, conspectum & ordinem:

GENUS PRIMUM, Testæ exothalassibiæ.

Classis prima, terrestres.	*Sectio prima,* Cochleæ breviores: *Vulgaris, umbilicata, depressa, depressa & umbilicata.*
	Sectio secunda, mucrone elongato: *Turbo terrestris.*
Classis secunda, fluviatiles.	*Sectio prima,* non turbinatæ: *Patella.*
	Sectio secunda, turbinatæ: *Cochlea depressa, Nerita, Buccinum, Turbo.*
	Sectio tertia, Conchæ: *Musculus.*

GENUS SECUNDUM, Testæ marinæ integræ non turbinatæ.

Classis prima, simplices.	*Sectio prima,* vasculosæ: *Patella, limbo integro, limbo laciniato, vertice perforato, vertice intorto, structura peculiari.*
	Sectio secunda, tubulosæ: *Tubulus regulariter intortus, dentalis, radiciformis, bucciniformis; Tubulus irregulariter intortus vermicularis; Tubulus irregulariter intortus vermicularis, Tubulus irregulariter intortus vermicularis concameratus.*
Classis secunda, quæ internam fabricam occultant.	*Sectio prima,* vasculosæ: *Cymbium, Nux marina, Porcellana vulgaris, thoracica, fimbriata, integra, spiralis.*
	Sectio secunda, tubulosæ polythalamiæ: *Nautilus, Ammonia, Orthoceras.*

GENUS TERTIUM, Cochleæ marinæ.

Classis prima, Cochleæ longæ.	*Sectio prima,* ore labiis rectis: *Conoidea, Cylindroidea.*
	Sectio secunda, pyriformis: *Vulgaris, intorta integra, intorta sulcata, intorta cylindroidea.*
Classis secunda, Cochleæ canaliculatæ.	*Sectio prima,* rectæ: *Tenuior, Purpura.*
	Sectio secunda, incurvatæ: *Introrsum, extrorsum; Murex, Aporrhais, Purpura, Cassidiformis umbilicata, Cassida.*

Classis

Classis tertia, Buccina.

Sectio prima, parva: *Pruniforme acuminatum, pruniforme canaliculatum, sulcatum, sulcatum & canaliculatum, integrum ore perpendiculari, integrum ore obliquo.*

Sectio secunda, majora: *Canaliculatum rostratum ore simplici, canaliculatum rostratum ore labioso, canaliculatum rostratum ore labioso fimbriatum, canaliculatum & sulcatum.*

Classis quarta, Strombi.

Sectio prima, ore superius aperto: *Canaliculatus acuminatus, canaliculatus rostratus ore simplici, canaliculatus rostratus ore anguloso, canaliculatus rostratus ore labioso, sulcatus vulgaris, sulcatus ore labioso.*

Sectio secunda, integri: *Vulgaris, seu ore simplici, ore labioso, ore fimbriato & dentato.*

Classis quinta, Cochleæ ore brevi, mucrone insigniter elongato.

Sectio prima, Turbo apertus: *Latus, acuminatus, canaliculatus rostratus, canaliculatus oblique incurvatus, sulcatus.*

Sectio secunda, Turbo integer: *Vulgaris, acuminatus, fimbriatus.*

Sectio tertia, Trochus: *Ore angusto & horizontaliter compresso, ore ampliore & subrotundo.*

Classis sexta, Cochleæ breviores.

Sectio prima, proportionatæ: *Trochiformis, terrestriformis, depressa.*

Sectio secunda, non proportionatæ: *Nerita, umbilicata, plana, auris marina.*

Appendix

Appendix Generis tertii.

Sectio unica, opercula cochlearum varia: *Testacea*, *cornea*.

GENUS QUARTUM, Conchæ marinæ.

Classis prima, valvis æqualibus, æquilateræ.

Sectio prima, notabiliter umbonatæ, & recta incurvatæ: *Subrotunda vulgaris*, *cordiformis umbone cardinum diducto*, *cordiformis umbone cardinum unito*.

Sectio secunda, mediocriter umbonatæ, & recta incurvatæ: *Crassa*, *pecten tenuis*, *pectunculus*, *pectiniformis*.

Sectio tertia, notabiliter umbonatæ, & oblique incurvatæ: *Subrotunda vulgaris*, *Chama æquilatera*.

Sectio quarta, mediocriter umbonatæ, & oblique incurvatæ: *Subrotunda*, *tellina æquilatera*.

Sectio quinta, non umbonatæ: *Pinna recta*, *Pinna incurvata*.

Classis secunda, valvis æqualibus, inæquilateræ.

Sectio prima, notabiliter umbonatæ, & recta incurvatæ: *Subrotunda vulgaris*, *cordiformis inæquilatera*.

Sectio secunda, leviter umbonatæ, & recta incurvatæ: *Subrotunda alata*.

Sectio tertia, notabiliter umbonatæ, & oblique incurvatæ: *Triangularis vulgaris*, *chama inæquilatera*, *rhomboidalis*.

Sectio quarta, leviter umbonatæ, & oblique incurvatæ: *Subrotunda*, *pectiniformis triangularis*, *tellina inæquilatera*, *musculus*, *longa*, *soleniformis*, *mytulus*.

Sectio

Sectio quinta, ſtructura & ſtriis peculiaribus: *Imbricata, aliformis, triopſis.*

Sectio ſexta, non umbonatæ: *Solen, ſtructura peculiari, Terebratula, longa brachiata, ſubrotunda, perforata.*

Claſſis tertia, valvis inæqualibus.

Sectio prima, umbonatæ: *Pectinata, Spondylus, Griphoides.*

Sectio ſecunda, non vel irregulariter umbonatæ, ſine ullo cardinis indicio: *Oſtreum, vulgare, roſtratum, ſtructura peculiari.*

GENUS QUINTUM, Teſtæ marinæ polytomæ.

Claſſis unica, Teſtæ marinæ polytomæ.

Sectio prima, quarum portiones connectuntur per articulationem cartilagineam: *Conchoides, pholas, tellina cancellifera.*

Sectio ſecunda, quarum portiones connectuntur per ſuturam ſquamoſam: *Balanus glandiformis, depreſſus.*

Sectio tertia, quarum portiones connectuntur per ſuturam propriam: *Echinus, Echinometra, Echinoſpatagus, Echinanthus, Echinodiſcus.*

DE QUAMPLURIMIS PHOSPHORIS, NUNC primum detectis, Commentarius.

Bononiæ, ex typographia Lælii a Vulpe, 1744, 4.

Plag. $12\frac{1}{2}$.

Divæ *Catbarinæ Vigriæ*, Bononienſi, Commentarium hunc *Jac. Barth. Beccarius* voto ſuſcepto donavit, dicavit, inſcripſit, in *Capitula 55* diſtributum. Phoſphoros diviſit in alios, ſponte lucentes, ſplendore eximios, vel innato, ut cicindelæ, vel adventitio, quales ſunt ligna putreſcentia. Alii

O lucent

lucent ſolum excitati vel attritu, vel calore, ut phosphorus
ſmaragdinus, lapis Cyaneus, vel libero aeris adſpectu, ut
Krafftianus, Hombergianus, purati a *Lemeryo*, *Fevrio*. In-
Pag. 3. ter hoſce excellit lapis Bononienſis, cui decus ſuum ſtetit,
donec *Chriſtianus Adolphus Balduinus*, quærens Alkaeſt neſci-
mus quodnam, phosphorum quendam invenit ex creta ſpi-
5. ritu nitri ſoluta. Poſt inventum *Balduinianum* phosphorum
per annos fere 60 nulla huic generi contigit acceſſio. Anno
hujus ſeculi 30 incredibilis in ipſum multitudo a *Fayo* invecta
fuit. Quicquid enim ſola uſtione in calcem verti, aut nitroſa
aciditate ſolutum, inde concretum, eam vim ignis ferre pot-
eſt, qua excandeſcat, id omne Vir ſolertiſſimus imbibendo
extraneo lumini aptum eſſe comperit. Sic genus illud phos-
phori, quod uno lapide Bononienſi olim continebatur, mire
amplificatum eſt, atque in duas claſſes diviſum, quarum alteri
phosphorus noſter tanquam princeps & caput, alteri Baldui-
nus, præeſt. Ventum inde eſt in ſpem, nullum fortaſſe cor-
pus in poſterum fore, quod aut artificiis, aut alio quodam
modo, ad eandem dignitatem evehi tandem poſſit. Certe
Fayus nil omiſit inexpertum, ut metalla, gemmas, criſtallos,
ſilices, ac alia id genus corpora, quæ vim ignis acriumve li-
quorum eludunt, in hunc phosphororum cenſum pertrahe-
ret. Verum, quod tanto opere conatus erat, id a natura ipſa
effectum eſſe, poſt quadriennium cognovit in adamante. Cum
7. hæc Pariſiis agerentur, Cel. Autori quoque Bononiæ admi-
randam hanc lucendi vim in adamante, quem forte in annulo
geſtabat, caſus objecit. Res hæc Autori digniſſima fuit viſa,
in qua ingenium ſuum & ſolertiam Phyſicus exerceret. Con-
tinuo igitur tum ſuum, tum alios, quotquot habere potuit,
adamantes, mole, figura, nitoris vi, perſpicuitate, colore,
diſſimiles, in diverſo lumine omni experimentorum genere
tentare cœpit, viſurus, quid in tanta varietate afferretur diſcri-
minis eorum illuſtrationi, ſive in modo, ſive in vigore, ſive
8. in diuturnitate ſplendoris. Studia ipſe hæc ſua & omnem,
qualiscunque fuit, eorum fructum, cum Academia communica-
vit. Hæc vero & inventum ſibi pergratum, & æque acceptos
fuiſſe

fuiſſe conatus Autoris, non obſcure ſignificavit. Attingere tamen is omnia in diſquiſitione haud potuit, præcipue illud, quid ſit cauſæ, cur ex adamantibus cetera omnia ſimillimis, eidemque lumini objectis, alii ſplendorem acciperent, alii manerent obſcuri. Subtilius inter hæc obſervandi genus effecit, ut quædam Autor animadverterit, quæ antehac & ipſum & alios effugerant. Docemur hic, obſervatoris in hoc genere Pag. 11.
eſſe, 1) ut obſcuriſſimo in loco tam diu verſetur, quoad vel minimum perceptæ antea lucis veſtigium in oculo hæſerit; 2) ut corpora, quæ obſervationi ſunt ſubjicienda, ab externo lumine, in quo ipſa ſunt poſita, quam minimo temporis ſpatio ad obſervatorem afferantur. Modulum obſervandi, quem tenuit Autor, ipſe deſcripſit. Commendat *Fayi* con- 13.
ſilium, ut matutinum tempus, quo oculi ſunt meliores, obſervationibus hiſce peragendis impendatur. Dividit deinde corpora experimentis apta, vel inepta. Terras, arenas, lapides, perluſtravit pro ſcopo ſuo. Gypſum Bononienſem examinavit, quod uſtione majorem lucendi vim acquirit. La- 19.
pides calcarios expendit. Metalla phoſphorum excludunt. Conceſſit natura vim lucendi auripigmento foſſili & arſenico albo. Sales, ab admiſtione metallica puri, fiunt ſplendidi, lucemque imbibunt. Minima eſt ſali gemmeo lux & rupeo pellu- 27.
cido; aliquanto major opaco, nulla foſſili rubenti; marino ſatis vivida, modo is ſit criſtallinus & ſiccus; non ita vivida, licet non infirmiſſima, ſali ammoniaco; vegetior ſali, quem catharticum vocant, & recentiorum nitro, Ægyptiaco autem debilior, debilis pariter aluminii; boraci demum præ omnibus fulgens, & puriſſimo candore præclara. Animantium marinorum teſtas eodem fine Autor exploravit. Vegetabilia æque perpendit. Terreſtres plantas, dum virent, dum ſucco ad- 29.
huc turgent, nihil lucis aſſumere, tradit. Ligna & cortices percurrit. Quicquid in animantibus ex terreſtri principio ſingulariter concretum eſt in ſolidam firmitatem indurato, id ipſi 32.
magnam partem ſat appetens alienæ lucis videtur. Quærit poſthæc, quo & quanto in lumine exponi, & quamdiu manere in eo res debeant, quas volumus inde ſplendentes diſcedere;

Pag. 35. qui fines ſint concepto lumini conſtituti, ultra quos enitere hi phosphori non ſoleant, citra quos ſenſum commovere non poſſint; quamdiu hauſtum lumen corporibus inhæreſcat; quæ-
40. nam convenientia inter hæc omnia intercedat. Hæc de phosphoris naturalibus. Tum vero ad *artificiales* diſquirendos Autor ſe accingit, quorum principatum tenent, qui nonnullarum ſtirpium maceratione fiunt. Et charta phosphorus eſt. In hac experimentum feliciter Autori ſucceſſit haud unum, ſed multiplex. Qua ratione ignis phosphoris efficiendis fiat aptus,
52. ſolide docet. Ad carnes aſſatas ſe confert, ad gummoſa, ad panem, ad Colophoniam, & alia, ad res torrefactas, ad recens
77. exuſtas, ad Cadmiam. Tandem vero in rationes phyſicas exquirit horum phænomenorum; & addit, rem omnem hanc plus diligentiæ ac temporis exigere, quam ſibi fuerit conceſſum.

SAGI DI DISSERTAZIONI ACCADEMICHE, &c.

hoc eſt,

SPECIMINA DISSERTATIONUM ACADEMIcarum, publice lectarum in nobili Academia Etruſca antiquiſſimæ civitatis Cortonæ.

Tomus II.

Romæ, impenſis Palliarinorum, 1738, 4 maj.
Alph. 1 plag. 4, Tab. æn. 8.

Cum *Tomi primi* ſummam proderemus, ſupprimere haud valuimus id, quo *Tomos* conſecuturos proſecuti ſumus, deſiderium, cui quidem nunc factum ſatis, magnopere gaudendi anſam nobis exiſtimamus ſuppeditatam. In fronte apparet *Diſſertatio prima Annibalis* Abbatis *Olivieri*, nobilis Peſarenſis, de nonnullis Monumentis Pelasgis. Cum vero Academiæ ejusdem ſodalis, *Ludovicus Burgetus*, Profeſſor Neo-Comenſis, ab eo hinc inde diſſentiat, ac Duumvirorum exſtent eam ob cauſam Epiſtolæ, ultro citroque ſcriptæ, is, qui Academiæ

Academiæ Cortonensis est a secretis, suum esse duxit, hic quoque inserere opuscula nonnulla *Burgeti*. In *Dissertatione secunda* idem Abbas *Olivierius* exposuit illustravitque *duos Samniticos numos* nova plane ratione. *Dissertatio tertia*, profecta e Museo equitis *Laurentii Guazzesi*, Aretini, occupata est in *Inscriptione Etrusca*. *Quarta* eodem exiit Autore, inscripta de *Amphitheatris Tuscanicis, præcipue Aretino*. *Quinta* est *Petri Francisci Foggini*, Florentini, *de quadam Patera Etrusca*. *Sexta* debetur diligentiæ *Balii Gregorii Redi*, Aretini, qui *de Diis Adhærentibus* fuit commentatus. *Septimam* elaboravit *Ludovicus Antonius Muratorius*, Bibliothecæ præfectus Sereniss. Ducis Mutinensis, *de Ascia sepulcrali*. *Octavam* dedit *Joannes Franciscus Baldini*, conscriptam *de quibusdam vasculis ex creta*, copiose inventis in fornice sepulcrali intra vineam S. *Cæsarii* Romæ. *Nonam* edidit P. *Josephus Roccus Vulpius*, Societatis Jesu, *de villa Tiburtina Manlii Vopisci, ejusque situ & magnificentia*. Produxit idem multas ibi recens repertas Inscriptiones. *Decimæ* Autor est *Antonius Cocchi*, Florentinus Medicus, *de usu externo aquæ frigidæ super corpore humano apud antiquos*. *Undecimam* Canonicus *Philippus Venuti*, Cortonensis, *de Ædiculis antiquorum* adornavit. *Duodecimam* scripsit *Justus Fontaninus*, Archiepiscopus Ancyranus, *de Inscriptionibus nonnullis*. Hoc Tomi hujus est argumentum, hæc ejus est summa. At, quantum attinet ad primam, monumenta tria Etrusca exposuit iam Cel. *Burgetus*. Principatum in eis tenet tabula ahenea, cuius figuram evulgavit jam *Sponius Miscell. erud. antiq. pag. 87 ed. Lugd.* Expositionem ejus fuerat aggressus Marchio *Maffeus* in Diss. *de Italis primitivis*, nec tamen ultra tres voces primas progressus. Eas, quæ sequuntur, enodare tentavit *Burgetus*. Nec minus tamen expositio *Burgeti* suspecta videtur Ven. Abbati *Olivierio*, immo tabula ipsa. In hac enim Numina duo supra Inscriptionem apparent efficta, additis vocibus: APOLLINI CLATHRAE. Inscriptio sic habet: LERPIRIOR. SANTIRPIOR. DVIR. FOR. FOVFER. DERTIER. DIERIR. VOTIR. FARER. VEF. NARATV. VEF. PONI. SIRTIR.

Pag. 2. 3.

 Osiridis

*Osiridis Isidis*que imagines te vidisse putes. Modius enim impositus est capiti *Apollinis.* Sistrum tenet Clatra manu dextra, lothi caulem sinistra. Gestamen hoc in *Isidem* quadrat. Romani omnino antiqui Deos peregrinos horruere. Et quis credibile existimabit, *Romuli* ætate jam Numina Ægyptia Romæ fuisse culta? Anno U. C. 701, teste *Dione Lib. XL, Serapidis Isidis*que fana, quæ privatim nonnulli exstruxerant, Senatus destrui jussit, quod eos Divos non magno-
Pag. 4. pere inter Numina numerabat. *Cuperus* curate ostendit id temporis, quo cultus Numinum Ægypti Romæ fuit introductus publica autoritate, in libro de *Harpocrate pag. 149. Victor* utique tradidit, suo tempore in sexta regione Romæ templum exstitisse, de ætate *Romuli* addidit nihil. *Romulus, Livio* teste, una *Herculis* sacra ex omnibus peregrina suscepit. Ecquis putabit verisimile, jam *Romuli* ætate simulacra Deo-
6. rum Romæ fuisse constituta? *Varro* certe apud *Augustinum Lib. IV Cap. 36 de Civ. Dei: Plus quam annos centum & septuaginta sine simulacro Deos coluit. Plutarchus* in *Numa* haud dissentit. Adde, quod imaginum, de quibus paulo ante diximus, forma exterior ad ætatem vetustissimam, ejusque ruditatem, haud admodum quadrat. Nec omittendum, in utraque
7. conjungi symbola complurium Deorum. Quæ consuetudo sacra *Romulo* omnino est longe recentior. Ita rationes suas subducit Vir venerabilis. Progreditur ipse ad tabulam,
11. quam cognominant *Claverniur.* Hanc non de contractu venditionis, sed edicto collegii sacri, exponit, ratus, voces tres *Esuc frater Atiieriur* notare idem ac *edictum fratrum*
13. *Pontificum. Uracu* ipsi est *orcus*, *ute cuestur* vero *uti quæstor*, *tertiame* ex τερέω, vulnero, *vulneratos* &c. Dissertationi huic subjuncta est *Epistola de duabus sic dictis Inscri-*
22. *ptionibus Etruscis ad Dominum Marchionem Scipionem Massejum*, jam inserta *Bibliotheca Italicæ Tom. III Art. 8.* Hanc *Burgetus* sub nomine *Philalethis* A. 1728, 22 Dec. con-
23. scripsit. Ejusdem succedunt *Litaniæ Pelasgæ antiquorum populorum Italiæ* ex *Biblioth. Ital. Tom. XIV Art. 1.* Pars prima pertinet

pertinet ad tabulas *Eugubinas*, quæ legitur in *Thesauro Inscriptionum Gruteri pag. 143 seq.* In alphabeto Etrusco condendo desudarunt *Baldus*, *Cosmus de Arena*, ac ipse post alios *Burgetus*. Autor Epistolæ hujus secundæ negat, tabulas *Eugubinas* sermone Etrusco proprie sic dicto concinnatas esse & Pag. 36.
exaratas. Ipse autem existimat, contineri eis memorabilem historiam quatuor antiquæ Italiæ gentium primariarum, Tarsinatum, 38.
Tuscorum, Naharkiorum, & Jabuskiorum. Duos Numos Samniticos, qui *Dissertatione secunda* exponuntur, denuo TAB. I Fig. 1, 2.
dedimus hic cum Lectore communicatos. Capita galeata oculis sat patent. Inscriptio prioris numi est hæc: C. MVTIL. posterioris deinde: MVTIL. EMBRATVR. Literæ Pag. 52.
sunt Etruscæ, certe admodum antiquæ. *Quintilianus I, 13: Vetustissimis temporibus pauciores literæ fuerunt, nec similes his nostris, earum forma & vis quoque diversa.* Antiquas quoque literas Latinas meminit *Plinius XXXV, 10.* *Dionysius Halicarnassensis*, ab Arcadibus literas in Italiam illatas, credit. *Plinius* ac *Solinus* Pelasgis eam volunt gloriam tribuendam. Etruscas fuisse originis Græcæ, autor est *Tacitus Ann. XI, 14.* Plinius *veteres Græcas easdem pene, quæ* tunc *Latinæ*, 53.
retulit *VII, 56.* In Samnitibus linguam Oscam obtinuisse usum, intelligitur ex *Livio Dec. I Lib. X.* Hæc vero Sabinæ fuit affinis. Utraque vero Italicæ dialectus. Ludos Oscos intelligere novit Roma, teste *Cicerone Ep. ad Fam. Lib. VII Ep. 1.* Nec tamen lingua Osca fuit ipsa Latina, teste *Gellio XVII, 17.* De reliquo designatur in numis istis *Cajus Papius Mutilus*, 57.
quem Samnites in confœderatione octo Italiæ populorum sibi præfecerant *Imperatorem*, teste *Appiano Alexandrino de Bello civili pag. 375*, *Vellejo Paterculo Lib. II*, ac *Orosio V, 15.* Μυτίλος dicitur is *Appiano pag. 381*, ὁ τῶν Σαμνιτῶν στρατηγὸς, ex gente *Papia* oriundus. Samnites sibi Imperatorem præfecisse, 60.
loca non una, apud *Livium* obvia, satis superque declarant. *Bellonæ*, aut *Minervæ*, ornatæ caput eminet in numo priori; *Martis* in posteriori. Galeæ cristatæ speciem magnitudini 65.
corporum addiderunt, *Livio* teste *Lib. IX, X.* Samnites inprimis eis delectati. In postica prioris legitur ad dextram

tram A, ad finistram *Safinim.* Hanc vocem Ven. Abbas exponit ex Græca *σαφέω, σαφηνίζω, manifesto, declaro*, at fluctuatione plenus. *Burgetus* vocem Etruscam *Sabinio* deduxit
Pag. 68. ex Ebraica *Sakin*, quæ cultellum notat, unde vox *Safinim* denotet *jugulationem*, A illud *Amerthones*, seu Amerinos, Camertas, Clusinos. At, si quid videmus, in tenebris micantes, *Safinim*, seu *Sabinim*, vox est truncata, denotans *Sabininites*, seu *Samnites.* Litera A, seorsim posita, videtur signum esse *assis.* Vir galeatus, supra nudus, dextram tridenti innixam allevans, sinistra trahens bovem, heroem notat terra marique for-
70. tem. In postica numi posterioris inter milites duos similiter armatos fecialis, in genua sese demissurus, porcam tenet, signum fœderis percussi. Inscriptio subjecta subindicat vocem *C. Paapi.* Veteres solebant geminare in scribendo vo-
73. cales longas. Inscriptionem Etruscam, quam *Laurentius Guazzesi* expositione illustrat, putant sic legendam: *Lar Cilnius Junonis sacerdos. Lar* ipsi est Rex ac Dominus; *Atitur, Atieur, Atiteur*, & *Atiensir*, ex *ἱερεύς*, sacerdos. Autor idem de amphitheatri *Aretini* reliquiis concise quidem, solide tamen, egit. *Dissertationi quintæ* ansam & originem suppeditavit Inscriptio, inventa in oppido *Cajazzo*, seu Calatia, prope Capuam, aræ adjuncta: DEIS ADHAERENTIBVS SACRVM. Per
128. hosce intelligi credit Deos, qui alibi vocantur *σύνναοι, σύμβωμοι, σύνθρονοι. Dissertatione septima* Ven. *Muratorius* in-
135. quisivit in formulam: *Sub ascia dedicavit. Aldus Manutius* ad legem XII Tabularum: *Rogum ascia ne polito*, formulæ hujus sensum voluit divinare. Ascia certe fuit instrumentum, quo utuntur fabri murarii, quemadmodum innotescit ex *Vitruvio VII, 2.* Ill. *Maffei* opinionem alibi jam exhibuimus, quam dedit in *Ep. II Galliæ Antiquitatum quarundam se-*
138. *lectarum.* Ascia, *Isidoro* teste *de Orig. XIX, 19, ab assulis dicta, quas a ligno eximit, cujus diminutivum nomen est Asciola. Est autem manubrio brevi, ex adversa parte referens vel simplicem malleum, aut cavatum, vel bicorne rastrum.* Hæc *Isidorus.* Figuram asciæ referunt Inscriptiones nonnullæ. Cel. Autor
148. formulam *sub ascia* exponit per vulgare illud: *sit tibi terra*

levis

levis, quasi in inscriptione sepulcrali fuerit monitum, ut spinæ, sentes, rubi, gramina, e sepulcri superficie diligenter debeant removeri ac exstirpari. Mirum sane, ad *secespitam* haud respexisse quemquam, qua sacerdotes usi inter sacrificandum, atque ad opera dedicanda. Si secespitam in subsidium vocaverimus, difficultas formulæ evanescit. Asciæ signum, quod supra in *pag. 140* exstat expressum, haud est aliud ac secespitæ. Vide *Huberti Golzii de re nummaria antiqua Tom. II Tab. 25 Fig. 1, 3, 5, Tab. 27 Fig. 10, Tab. 72 Fig. 19*, inter numismata, *Tiberio* priora. Prætereundæ nunc sunt nobis Dissertationes aliquot, tanta diligentia exasciatæ, ut præstet nihil, quam pauca, dixisse. Nec tamen omittendum, Cel. *Antonium Cocchi* ex veteris mediæque historiæ monumentis copiose de aqua frigida, in usum corporis humani externum adhibita, disseruisse. Aqua illa, corpori admota, efficit pressionem carnis versus ossa ob sui gravitatem, & eam, quam frigus invehit, condensationem. Hæc condensatio in causa est, ut tubuli venarum & arteriarum minutissimi, qui per cuticulam emittunt sudorem, obstruantur ad tempus, humores interni conserventur, ac fibræ flexibilitatem consuetam retineant. *Antonius Musa Augusto* firmitatem corporis reddidit, balneis frigidis usus. *Marcellum* idem dicitur a *Dione* excepisse remedio eodem, at tum quidem exitioso. At *Dionis* testimonium Noster repudiat, & *Musæ* famam tuetur. De templis, per jumenta hinc inde vectis, thensis, plaustris Deorum, thecis gestatoriis, Cel. *Philippus Venuti* exposuit politissime pariter ac veteri Historiæ congruenter. Ignorant vulgo Grammatici Ebræorum, quænam notio sit jungenda cum voce אַפֶּדֶן, quæ legitur *Dan. XI, 45*, ac in interpretatione *Jonathanis Jer. XLIII, 10*, ubi in Ebraico vox occurrit שַׁפְרִיר. At Rev. Canonicus effecit, ut sponte sua verus significatus, dudum deperditus, nobis denuo innotescat. Indicatur enim templum Dei tutelaris, jumentis vehi portarique solitum. Penes Græcos restat vox Ἀπήνη, jam *Homero* trita. *Pausanias* in Eliacis eam adhibuit. Scholiastes *Pindari* hæc habet: Ἀπήνη ἅρμα ἐξ ἡμιόνων. *Harduinus* in *Numm. illustr. pag. 165*, &

Pag. 193.

199.

207.

Patinus pag. 412, poterunt consuli omnino. Templum ejusmodi portatile superius erat tectum, columnis nonnullis a fronte ac tergo Divi, in eo sedentis, instructum, formam lecticæ sustinens. Ex quo factum, ut vocetur אֵיפָה penes *Zachariam*. *Julius Pollux* concinit, cujus *X, 13*, hæc sunt: *Τὰ εἴδη τῶν ὀχημάτων ἰϛέον, εἴτε ἅρματα, εἴτε ὀχοὺς, εἴτε ἁμάξας, εἴτε ἀπήνας αὐτὰ προσήκει καλεῖν. ἔϛι δὲ τοὔνομα ἡ Ἀπήνη ἐν τῇ Σοφοκλέους Ναυσικάᾳ καὶ ἐν τοῖς Μενάνδρου ἁλιεῦσιν.* Vulgo legitur apud *Pollucem* *Λαμπήνη*, non *Ἀπήνη*. At facile patescit, vocem *Ἀπήνη* ibi esse restituendam. *Ἀπήνη* carpentum erat, instar lecticæ factum. *Vaillantius* exhibuit numos aliquot, ab Ephesiis cusos, ad *Commodum*, *Gordianum Pium*, ac *Erenniam Etruscillam*, referendos, in quibus carpentum apparet, a multis tractum, cum epigraphe: ΑΠΗΝΗ. ΙΕΡΑ. ΕΦΕΣΙΩΝ (*thensa sacra Ephesiorum*). In Veteri Testamento occurrit veri etiam Dei currus, ab animalibus validis (seu Chrubhim) tractus. Dixit jam nonnulla, huc referenda, *Joannes Schefferus* in libro *de Vehiculis veterum*. Operæ tamen fuerit pretium, figuram ipsam lecticæ ejusmodi sacræ inspicere. En illam ex Baronis *Philippi de Stosch* numo, *Faustinam* Imperatricem in thensa repræsentante. In
TAB. I numo Sidoniorum thensa eminet, currusve, duabus rotis
Fig. 3. instructus, cum epigraphe: *Σιδωνος Θεᾶς*. Dea Syria, seu Astarte, indicatur. Addimus, de hac thensa (אֵיפָה) & Dea Syria agi *Zach. V, 6-11*. De thensis ejusmodi *Dianæ Ephesiæ* fit mentio *Act. XIX, 24*. *Tibullus* de ædiculis ita sacris *Lib. II El. 10*: *Tunc melius tenuere fidem, cum paupere cultu Stabat in exigua ligneus æde Deus.* Inscriptiones, quas *Justus Fontaninus* exposuit, sic habent: D. M. Q CAECILIO. Q. F. MAECIA. MAXIMO. NEAPOLI. MILitum CoHOrtis VII. PRætoriæ SINGVLARIS. TRIBVNO. Altera est hæc:
Pag. 226. Saluti Augustæ Sacrum IN. HONOREm L. VALERI. NYMPHODOTi VIVIRi. ET. Decreto. Decurionum. AVGustalis. Et. C STATI. PRIMIGenii. IN. MEMORIAm. ET. C. STATI. HEVRETis. VIVIRi. ET. Decreto. De-
228. curionum. AVGustalis ALYPVS LIBertus. Decuriones Augu-

Auguſtales in ſaxis leguntur innumerabiles, teſte Cardinale *Norisio de Cenotaphiis Piſanis Diſſert. Cap. VI pag. 74.* Ac Imperator *Tiberius* in honorem *Auguſti* inſtituit ſacerdotium ſodalium, qui cognominantur *Auguſtales*, teſte *Tacito Ann. I, 54.* Horum munus parteſque fuerunt, ut, *Auguſto* inter Divos relato, ſacra facerent. Mos iſte, per Romani Imperii terras coloniaſque mox exceptus, redditus fuit multus ac frequentiſſimus. Hæc ſunt potiora cimelia, quæ in uſus publicos ex hoc theſauro voluimus deduci. Veneramur magnique facimus inſtitutum eximiæ Italorum gentis Academicæ, quæ ad notitiam antiquitatum regionis ſuæ ſedulo excubat, atque ſoliditatem cum elegantia ubique quam feliciſſime conjungit.

DISSERTATIO HISTORICO-MEDICA DE SAluberrimo Nuceriæ in Umbria erumpenti latice. Accedunt complures practico-medicæ Obſervationes ac Sanationes, Autore FLORIDO DE PLUMBIS, *Concive Nuceriano, Philoſophiæ & Medicinæ Doctore.*

Venetiis, apud Joſephum Corona, 1745, 8.

Plag. 9.

Quas obſervationes de Nucerianis aquis *Plumbus*, Vir Cl. ab A. 1720 Italica lingua conſcriptas, emiſit in lucem, cum in officina deſiderarentur, & vellet Autor earum novam editionem parare, paſſus eſt ſibi ab amicis perſuaderi, ut in Latinam linguam eas converteret, &, ut videtur, multum augeret. Quod igitur inde enatum opuſculum eſt, *tribus Partibus* conſtat, quarum *prima* in *quatuor*, *altera* in *tria*, *Capita* diviſa eſt, *tertia* ſexaginta ſex obſervationes continet. Cum in *prima Parte* de interno aquæ Nucerianæ uſu, aut ejus potatione, agatur; præmiſſa ſunt pauca de ſalina humorum acrimonia, quæ omnium fere morborum cauſa ſit, cumque, contra eam non niſi ab alcalicis præſidium duci poſſe, inter omnes conveniat, de quo nobis vehementer dubitare liceat, optime Pag. 1 ſeq.

 corrigi

corrigi per Nucerianam aquam possit. Tum primo loco Nu-
Pag. 4 seq. ceriani laticis historia proponitur. Erumpit is leni strepitu ex radice fere & inter lapideas strias montis, durissimo compacti lapide, subrubescentis ex albido coloris. Spectat fons orientem solem, a meridie inumbratus, & e quatuor, aut quinque, modico intervallo diremtis, rivulis scaturientes aquas apta lacuna cogit, omnes peregrinas aquas excludens, efficiensque, ut nulla tempestate vel quantitas, vel limpidus Nuceria-
6 seq. næ aquæ color, mutetur. Quo loco ostendit Autor, *Vallisnierium* deceptum fuisse, quando, Nucerianas aquas, referat, pluviales esse, per montis illius albam, puram, & insipidam
9. terram, tanquam per spongiam, delapsas. Demonstratur deinde, centum circiter aquæ uncias perenniter a fonte fluere. Epocham inventi fontis se constituere nullam posse, fatetur
11 seq. *Plumbus*, cum ejus duo tantum manuscripta monumenta invenire potuerit, quorum alterum *Bernardini de Spoleto*, alterum *Bern. Venantii de Terra Corinaldi*, ex quibus is A. 1510, hic 1591, medicinam Nuceriæ exercuerit. Meminit deinde *Octaviani Mariani de Assisio*, qui A. 1599 de Aqua Nuceriana Tractatum Perusiæ ediderit, & *Annibalis Camilli*, cujus Italico idiomate concinnatum Tractatum, qui Perusiæ A. 1627 editus sit, etsi maximopere laudat, tamen se dicit neque in hoc, neque in reliquis, aliquid de inventione salutaris hujus aquæ invenisse. Quare, ex rusticorum relatione traditioneque, putat, ejus virtutem fuisse ex hoc cognitam, quod animalia, venenatis morsibus læsa, ubi cum hauserint, tum se immerserint in eam, servata sint; magis tamen inclaruisse, ubi ex rusticis unus, a vipera mortifere sauciatus, ea sanatus fuerit. Hinc Sancta Virgo, *Angelica*, nominata hæc aqua, quam jumenta ita praeferre aliis dicuntur, ut malint vehementissi-
14 seq. mam sitim pati, quam illas haurire. Et, perfectissimam saluberrimamque eam esse, autoritate plurium Medicorum ostenditur hoc, quod ad solis exortum erumpat, & inter lapides & saxa, quodque pura sit, exilibusque ac mollibus, levissi-
16. misque, moleculis constet. Quam molecularum exilitatem pariter ac bezoardicas particulas, quæ aquæ insint, ad infinitas

nitas propemodum annorum series incorruptibilem aquam facere, *Plumbus* contendit. Probat etiam, confutatis aliorum sententiis, veram aquæ Nucerianæ mineram terram Samiam esse, a plerisque bolarem dictam. Quæ vero experimenta sunt ad qualitates hujus terræ inveniendas, ab *Aloysio a Fabra* instituta, & in peculiari Tractatu A. 1700 exposita, ea *Plumbus* repetiit, ex iisque terram illam affirmat puriori alcalino sale constare, nihilque differre a Samia *Galeni*, & principem locum obtinere inter crustacea, semimineralia, & edulcorantia. Capta etiam in brutis experimenta sunt, iisque, postquam hæc terra data fuit, incisis, deprehensum fuit, eam in ventriculo non subsedisse, sed cito fuisse in intestina delatam, unde per lactea quoque vasa profluere posse, colligitur. Eundem *Fabrum* Autor sequitur in iis, quæ per experimenta cognovit, exposuitque de Tartari quapiam specie, ex implicatione crassiorum ac subtiliorum per ignem effectarum particularum terræ exorta, quæ in lebetum fundo lateribusque inveniatur, in quibus aqua continuo fervens servatur. Qui autem morbi deprehensi sunt Nucerianæ terræ cedere, hi quidem sunt: Febris pestilentialis, putrida & maligna, intermittens, venenata, indigestiones ventriculi, ab acido ortæ, diarrhœæ biliosæ & serosæ, tormina, & vomitus, fluxus mulierum tum albi, tum sanguinei immodici, gonorrhœæ, hypochondriacæ affectiones, sanguinis sputum, affectiones pituitosæ, ambusta, porrigo, & tibiarum ulcera. Cum vero plerisque ex his, tum quoque seorsim ictero, cachexiæ, febribus biliosis, sterilitati, abortibus frequentioribus, lienteriæ, dysenteriæ, sanguinis sputo & vomitioni, viarum urinæ variis vitiis, contusionibus, cutaneisque affectionibus quibusque, mederi dicitur; tumque seorsim ostenditur, aquæ Nucerianæ potationem lue venerea affectis convenire, in qua tamen nonnulla occurrunt, quæ *Plumbum* paucissimis medentium probaturum esse existimamus, ex quibus & hoc est, conjuges interdum lue infici, antea omnis venereæ labis expertes, quia naturalis quæpiam sanguinis discordia, & heterogenea salium acidorum structura, sit. Excipit hanc disputationem

Pag. 17 seq. — 25. — 27 seq. — 31. — 34 seq. — 38. — 41-48.

nem alia de tempore, modo, & quantitate, potandæ aquæ, ex quibus iste potissimum variare debet pro diversa natura
Pag. 49. morbi. In eaque nihil adeo singulare deprehendimus. Pati autem ægri varias vexationes solent, vel quod cibo minus idoneo utuntur, & aquæ nimis magnum modum assumunt, vel quod cœna uberiore utuntur, aut noctes fere insomnes ducunt. Et his quomodo medentes succurrere debeant, facile patet; si vero graciles ac delicati de. stomachi imbecillitate querimonias habent, minorem aquæ vim hauriant, priusque jusculum sorbeant, vel in priori aquæ poculo ligni Sassafras pauxillum macerent. Et, quibus urinæ meatus minus aperti sunt, dare convenit sal Prunellæ, vel Tartarum vitriolatum, similiaque. In *altera Parte* de externo aquæ Nucerianæ usu agitur. Notissima sunt, quæ *Plumbus* de usu bal-
53. neorum in universum habet. Abstinere igitur a balneis jubet secundum *Hippocratem*, qui diarrhœis & rarefactis intimis corporis partibus laborant, quibus alvus nimis dura est, vires languent, quos nausea vexat, qui biliosum eructant, quibus sanguis e naribus fluit, & qui a rheumaticis, sive a
58 seq. venereis, aut errantibus articulorum doloribus, urgentur. Cum balneis vero conjunctus esse debet internus aquarum usus, & conveniunt balnea potissimum æstivo tempore, neque æstuantia, neque frigida, & oportet ægros per unam horam in balneo, per alteram in lecto, morari, tumque prandium, vel cœnam, sumere. Præter balneum frequens stillicidii vul-
60. go Ducciæ usus est, cum aquæ sorbitionibus balneisque copulandus. Isque et ad externa vitia, ut tumores, exulcerationes, capitis dolorem, &c. tumque seorsim ad interna solidarum partium, valet, præcipue uteri, vesicæ, intestini recti;
67 seq. & maxime necessarius delectus ciborum est in usu aquarum adhibendus. Conveniunt enim carnes volatilium, vitulinæ, hœdorum lactantium, ac vervecum, quæ vel elixæ, vel tostæ, sint, pultes, sive ex pane, sive ex oleribus, sive ex utrisque, confectæ, ex fructibus pepones & pira ac pruna, vinum autem generosum ac vetustum & minus dulce, aqua dilutum.
71 seq. Nocet varietas epularum & simultanea carnium pisciumque comestio,

comeſtio, ac nimia omnium quantitas. Nocent præterea ex rebus non naturalibus intempeſtus aer, ſudor vi expreſſus, ſomnus pomeridianus, ex cibis acetaria, ſalſugines, cupediæ fere omnes, lacticinia, bellaria, & acriora aromata, curæ omnes, contentiones animi, & ſollicitudines, potiſſimumque venus. Ex obſervationibus, quæ *tertiam* totius opuſculi *Partem* conſtituunt, quindecim priores deſumtæ ſunt ex ſcriptis *Bernardini*, *Octaviani Mariani*, & *Annibalis Camilli*. Reliquæ *Plumbum* Autorem habent, qui eas ex magno aliarum numero ſelegit. Sunt fere de omni morborum genere, tum externorum, tum internorum, neque paucæ ad venereos morbos ſpectant. Nonnullæ etiam accurate, aliæ obiter adeo, perſcriptæ ſunt, ut, præter nomen ægri, pauciſſima de morbi natura, ſæpe nomen tantum, neque plura de curandi ratione, dicta eſſe inveniantur. In Præfatione de ædificiis agitur ac viis, Pontificum & *Albani* Cardinalis cura, cui hic libellus inſcriptus eſt, ad ægrorum commodum, Nuceriæ exſtructis.

A TREATISE OF FLUXIONS &c.
id eſt,
DE FLUXIONIBUS LIBRI DUO, AUtore COLINO MACLAURINO, A. M. Profeſſore Matheſeos Edenburgenſi, & Societatis Regiæ Socio.

Volumina II.

Edenburgi, ex officina T. W. & W. Ruddimannorum, 1742, 4.
Alph. 4 plag. 5, Tab. æn. 40.

Ad eximium hoc Opus ſcribendum animum appulit doctiſſimus Autor, excitatus Cel. *Berkeleji* libello, *The Analyſt* inſcripto, in quo methodus Fluxionum tanquam incomprehenſibilis, & paralogiſmis innixa, traducitur. Cum enim hujus reprehenſionis non aliam cauſam eſſe intelligeret Cel. *Maclaurinus*, niſi hanc, quod ea methodus, cujus præcepta huc uſque nimis breviter tradita fuerant, Viro illi ceteroquin

quin non indocto satis intellecta & perspecta non essent; operæ pretium se facturum ratus est, si principia & fundamenta hujus artis clarius exponeret, & more veterum Mathematicorum demonstraret. Sed, cum, cœpto hoc labore, animadverteret, nonnulla præcepta hujus artis parum limate & exacte tradita fuisse, quædam etiam Problemata per fluxiones secundi altiorisve gradus fuisse soluta, quibus solvendis fluxiones primi gradus sufficere potuissent, & alia Problemata solutionem esse per approximationem nacta, quorum exacta potuisset dari solutio; fines operis sui extendere, & non solum principia utriusque methodi fluxionum demonstrare, sed & usum ejusdem methodi in singulis illis theoriis, in quibus ea adhiberi suevit, perspicuis commentariis declarare, constituit. Natum inde est hoc Opus, in *duos Libros* divisum, quorum *primus* theoriam methodi Fluxionum, usumque ejusdem in solvendis Problematibus geometricis & mechanicis, tradit, *alter* computi regulas & artificia copiose exponit. His autem *Libris* præmisit Cel. Autor introductionem, in qua primo in veterum Mathematicorum, præsertim summi *Archimedis*, artificia inquirit, quorum ope illi jam dudum multarum figurarum curvilinearum dimensionem scite perfecerunt, & evidentissime demonstrarunt. Ex hac Autoris investigatione apparet, curvas ab antiquis non ut polygona infinite multorum laterum spectatas, neque hypothesin infinite parvorum elementorum, in quæ figuras hodie resolvimus, ab illis admissam, sed potius studiose evitatam, fuisse, quanquam, ejus hypotheseos auxilio demonstrationes nonnunquam multo breviores redditum iri, ignorare non potuerunt. Considerarunt autem veteres Geometræ areas curvilineas tanquam limites, ad quos aliæ figuræ simpliciores illis inscriptæ, vel circumscriptæ, laterum, vel angulorum, bisectione non in infinitum, sed ad libitum, continuata, sic appropinquarent, ut differentia minor data quavis magnitudine fieri posset, & ex theoria harum figurarum dimensionem, vel proportionem, ipsorum illorum curvilineorum limitum demonstrationibus apogogicis deduxerunt. Postquam hæc omnia doctissimus Autor satis declaravit, pergit ad methodos, a junioribus Mathematicis in Geo-

metria

metria curvarum excogitatas, & primo quidem de *Cavalerii* methodo indivisibilium breviter exponit, deinde de analysi infinitorum, quæ *Cavaleriana* methodo successit, sententiam fusius pronuntiat. Non equidem negat, analysi infinitorum limites Geometriæ mirum in modum fuisse promotos, neque eam methodum, quæ tot eximia inventa genuit, omni fundamento destitutam dicere audet; attamen inter ejus principia hypotheses esse dicit adeo parum evidentes, quin imo evidentiæ adeo incapaces, ut in Geometriam admitti nullo pacto queant. Disputat hoc loco præcipue contra eos, qui quantitates infinite parvas & infinite magnas, quibus hæc methodus utitur, pro realibus habent; & Celeberrimi Autoris *Elementorum Geometriæ infiniti* argumenta, quibus realitatem infinitarum quantitatum evictam dare studuit, copiose refutat. Tandem ad *Neutonianam* methodum fluxionum Autor transit, quam, methodo infinitesimalium, licet cum ea computandi modum communem habeat, quoad certitudinem & evidentiam principiorum longe superiorem prædicat.

Liber primus hujus Operis in *XIV Capita* divisus est. *Primum Caput* tradit principia methodi fluxionum. Initium facit Cel. Autor a definitionibus spatii, temporis, motus uniformis & variati, velocitatis, fluxus quantitatum, quo eæ generari intelliguntur, & fluxionis, quam dicit esse velocitatem, quam quantitas fluens habet in quovis temporis, in quo generatur, termino; hinc infert, fluxionis mensuram esse incrementum, vel decrementum, quod dato tempore illa velocitate generari posset, si post illum temporis terminum motus uniformiter continuaretur. Sequuntur quatuor Axiomata, & tredecim Theoremata, quæ fingula ex theoria motus uniformis, vel variati, petita sunt. Quibus Theorematibus præmissis, demonstrat *Neutoni* rationem comparandi fluxiones quantitatum variabilium, determinando limitem rationum, in quibus sunt earum quantitatum incrementa, vel decrementa simultanea. Equidem, demonstrata hac methodo fluxiones inveniendi, ejus ope plurimæ regulæ methodi fluxionum directæ expedita & brevi via demonstrari potuissent, quemadmodum

id a *Neutono* plurimis in locis factum esse constat; sed, evidentiæ magis consultum iri, ratus est Cel. Autor, si eas regulas ex ipsis axiomatibus, longioribus licet demonstrationibus, ostenderet. Ergo, adjectis nonnullis, quæ ad realitatem secundarum fluxionum evincendam, & modum eas determinandi, faciunt, progreditur in *secundo Capite* ad demonstrationem regularum pro figurarum planarum & rectilinearum fluxionibus definiendis. Tria hoc *Caput* Theoremata complectitur, quorum primum docet, parallelogrammi, cujus altitudo invariabilis est, fluxionem semper mensurari parallelogrammo ejusdem altitudinis, & descripto super recta, fluxionem basis metiente; alterum, si fluxio basis AD trianguli ADE exponatur per rectam DG, fluxionem trianguli exacte mensurari, seu exponi, parallelogrammo EG; tertium, rectanguli, cujus & altitudo & basis variabilis est, fluxionem exacte exponi aut per summam rectangulorum contentorum sub unoquoque latere & incremento, vel decremento, alterius lateris, si nimirum ambo rectanguli latera simul crescant, vel simul decrescant, aut per differentiam istiusmodi rectangulorum, si, altero latere crescente, alterum decrescat. Cum secundum & tertium horum Theorematum fundamenta sint tantum non omnium operationum in methodo fluxionum directa, adeo, ut nulla ratio dubitandi de earum certitudine superesse queat, hisce Theorematibus concessis; omnem operam Autor impendit, ut hæc duo Theoremata quam evidentissimis demonstrationibus confirmaret; quod etiam, nostro quidem judicio, ex voto effecisse dicendus est. Jam, quia nostrarum partium est, exhibere Lectoribus specimen quoddam, quod indolem earum demonstrationum, quibus Autor utitur, declarare possit; age, seligamus secundi Theorematis demonstrationem. Huic ab Autore præmissum est hoc lemma: *Basi crescente uniformiter, triangulum crescit motu continue accelerato, &, basi uniformiter decrescente, triangulum motu continue retardato decrescit, si nimirum reliquorum laterum trianguli alterum maneat positione, alterum motu parallelo feratur.* Hujus lemmatis demonstrationem nos hic brevitatis causa omittemus.

TAB. I Fig. 4.

Demon-

Demonſtrationem autem ipſius Theorematis Autor ab hac præparatione orditur. Dum punctum *P* deſcribit baſin *AO*, & recta variabilis *PM* motu parallelo generat triangulum *APM*, recta invariabilis *pm* motu parallelo juxta rectam *ao* lata gignat parallelogrammum *am*, perpetuo æquale triangulo *APM*. His poſitis, motus, quo baſis fluit, ſeu fluxio ejus, ſemper menſurabitur celeritate puncti *P*, & fluxio trianguli ubique exponetur per velocitatem rectæ *pm*. Perveniat *p* in *d*, eodem momento, quo *P* venit ad *D*: ergo rectæ *PM*, *pm*, eodem illo momento temporis in *DE*, *de*, pervenient. Ponamus, punctum *P*, ſi ejus motus inde ab hoc termino uniformiter continuaretur, deſcribere poſſe dato tempore rectam *DG*; & rectam *pm*, motu ejus ab eodem termino uniformiter continuato, deſcribere parallelogrammum *ek* eodem dato tempore; oſtendetur parallelogrammum *ek* æquale parallelogrammo *EG*. Cum autem plures caſus ſint Theorematis, oſtenditur illud primo in hac hypotheſi, quod baſis uniformiter creſcat, ſeu motus puncti *P* ab *A* verſus *O* uniformis ſit. In hoc caſu motus rectæ *pm* ab *a* verſus *o* eſt per lemma præcedens continue acceleratus. Deſcribat punctum *P* ſpatia *BD*, *DG*, temporibus æqualibus continuis, & iisdem æqualibus temporibus *pm* deſcribat parallelogramma *be*, *dh*. Sint *BC*, *DE*, *GH*, parallelæ ad *PM*, & occurrant rectæ *AH* in *C*, *E*, *H*. Ergo *be* = trapezio *BDEC*, & *dh* = *EDGH* (per hyp.). Sed, quia *pm* motu continue accelerato fertur, patet per Axioma I, *ek* fore minus parallelogrammo *dh*, propterea ſcilicet, quod *dh* ſpatium eſt a recta *pm* motu accelerato deſcriptum, *ek* autem ſpatium eodem tempore deſcriptum uniformiter celeritate ea, quam *pm* habuit in *d*. Per Axioma II idem *ek* majus eſt ſpatio *be*, quod æquali tempore deſcriptum erat, antequam *pm* eum gradum celeritatis acquiſiverat, quem in *d* habet. Ergo parallelogrammum *ek* minus eſt trapezio *DGHE*, majus autem trapezio *CBDE*, quemadmodum parallelogrammum *EG* minus eſt trapezio *DGHE*, & majus trapezio *CBDE*. Nunc, ſi negas, *ek* præciſe æquale eſſe ipſi *EG*; ſit *ek* majus, quam *EG*, & producatur

tur DE in R, ut DR major fiat, quam DE, in ratione ek ad EG. Completo ergo parallelogrammo $DRLG$, erit hoc *Pgr.* RG ad *Pgr.* $EG = DR:DE$ (Elem. 1, VI,) $= ek:EG$ (hyp.), ideoque $ek = RG$. Secet autem RL rectam AH in N puncto, per quod rectæ DE parallela ducatur NQ. Ponamus, rectam pm, motu uniformiter inde a termino d continuato, describere posse spatium ex eodem tempore, quo P uniformi motu describit DQ. Cum spatia motu uniformi descripta sint ut tempora; erit *Pgr.* ek, seu $RG:ex = DG:DQ = RG:RQ$, & idcirco *Pgr.* $ex = RQ$. At interea, dum P describit DQ, recta pm describit spatium æquale trapezio $DQNE$ (hyp.) motu continue accelerato. Ergo (Ax. I) spatium $DQNE$ majus est spatio ex, quod eodem tempore motu uniformi, celeritate in d acquisita, describi potuisset. Hinc, cum DR major posita sit, quam DE, ideoque *Pgr.* RQ majus sit trapezio $DQNE$, erit *Pgr.* RQ majus, quam ex; sed eidem ex æquale, quod est absurdum. Non ergo est ek majus ipso EG. Sit itaque, si fieri potest, $ek < EG$; & capiatur $Dr:DE = ek:EG$, & compleatur *Pgr.* $GlrD$, quod ergo erit ipsi ek æquale. Producta lr ad occursum rectæ AH in n, agatur nq ad DE parallela. Intelligatur spatium ex describi posse a pm uniformiter, celeritate in d acquisita, eo tempore, quo punctum P describit qD. Ergo *Pgr.* ek, seu $rG:ex = DG:qD = rG:rq$, & hinc *Pgr.* $rq = ex$. Verum, dum punctum P incedit per qD, recta pm describit spatium æquale trapezio $nEDq$ (hyp.) motu accelerato, antequam accedit ad terminum de. Quare $nEDq$ minus est spatio ex eodem tempore descripto uniformiter celeritate in de acquisita; ideoque *Pgr.* rq a fortiori minus erit, quam ex, cui tamen & æquale ostensum est. Quæ cum repugnent sibi invicem, patet, nec esse ek minus, quam EG. Ergo ek ipsi EG præcise æquale est. Simili ratione demonstratur Theorema in reliquis casibus: scilicet si basis uniformiter decrescat, si basis motu variato fluat, sic tamen, ut triangulum uniformiter crescat, vel decrescat, & denique si tam basis, quam area, trianguli motu continue utcunque variato fluat.

fluat. Ex his autem perſpicua redditur ratio, cur, baſi uniformiter fluente, in determinanda fluxione areæ *AED* partem incrementi alteram, triangulum nempe *EHI*, omnino rejicere & negligere oporteat. Hæc enim pars incrementi non illi celeritati, quam recta, deſcribens triangulum *PM*, habet in *DE*, ſed accelerationi motus poſt terminum *DE* debetur; ergo ad menſuram fluxionis areæ *ADE* non poteſt adhiberi. Et generatim, ſi baſis motu fluat quovis; quicquid incrementi, vel decrementi, generatur, præter *Pgr. EG*, eo tempore, quo *P* deſcribit *DG*, debetur ſoli accelerationi, vel retardationi, fluxus trianguli. Ex ejusdem Theorematis duobus prioribus caſibus, Autor oſtendit, derivari poſſe doctrinam de motu uniformiter variato ſine quantitatum infinite parvarum ſuppoſitione. In *tertio Capite* demonſtrat regulas de fluxionibus figurarum planarum curvilinearum determinandis, cum earum, quæ ordinatas habent parallelas, tum harum, quæ revolutione radii circa punctum fixum deſcribi intelliguntur. In *quarto Capite* fluxiones ſolidorum definit, quæ vel rotatione figuræ planæ circa axem, vel motu parallelo figuræ planæ juxta axem in eam rectum, generantur. Sub finem hujus *Capitis* ex contemplatione trium partium, in quas dividi poteſt incrementum pyramidis fluentis, occaſionem ſumit, notiones ſecundarum tertiarumque fluxionum illuſtrandi. *Caput quintum* inſcriptum eſt de fluxionibus quantitatum, quæ ſunt in progreſſione geometrica, cujus primus terminus conſtans eſt; & oſtendit ex geometricis principiis, fluxiones duorum terminorum ejusmodi progreſſionis eſſe in ratione, quæ componitur ex ratione illorum ipſorum terminorum, & ratione numerorum, qui multitudinem terminorum, illos præcedentium, indicant. In *ſequenti Capite* Cel. Autor univerſam doctrinam de logarithmis & fluxionibus quantitatum logarithmicarum eleganter exponit. Fundamenti loco præſtruit eam logarithmorum definitionem, quam dedit eorum inventor *Neperus*, paulo tamen generaliorem redditam, ſcilicet quod logarithmus ſit linea (ſeu quantitas quævis), quæ æquabiliter crevit, interea dum quantitas, ad quam illa ut logarithmus re-

 fertur,

fertur, proportionaliter in eam, quæ nunc est, decrevit, vel excrevit, existente utroque motu synchrono, atque ab initio æque veloce. Proportionaliter autem *Nepero* crescere dicitur quantitas variabilis, si singuli ejus valores successivi progressionem geometricam efficiunt, æquabiliter, si arithmeticam. Deductis ex hac definitione vulgatis logarithmorum proprietatibus, ob quas in computorum compendium adhiberi sueverunt, pergit Autor ad fluxiones quantitatum, quæ proportionaliter crescunt, vel decrescunt, considerandas. Ostendit ex theoria motus uniformis & variati eo, quem supra indicavimus, demonstrandi modo, fluxiones istarum quantitatum semper variare in eadem ratione, in qua ipsæ quantitates illæ variant, & e converso, quantitatem, cujus fluxiones in eadem ratione variant, in qua ipsa variat, proportionaliter crescere, vel decrescere. Ex his sponte exsurgit determinatio fluxionis logarithmi; quod nimirum fluxio logarithmi sit ad fluxionem ipsius quantitatis variabilis, sicut unitas ad ipsam quantitatem variabilem. Porro demonstrat Cel. Autor hocce Theorema: Si duarum quantitatum variabilium logarithmi perpetuo sint in eadem invariabili ratione; fluxiones earum erunt in ratione, quæ componitur ex illa constanti ratione, & ex ratione ipsarum quantitatum. Cujus Theorematis duplex præcipue in sequentibus usus est. Primo per illud maxime evidens fit discrimen inter incrementum quantitatis variabilis & eius fluxionem primam, secundam, &c. Ostenditur enim incrementum quantitatis, quæ tertia proportionalis est ad quantitatem uniformiter decrescentem & quantitatem constantem, componi ex partibus, quarum hæc est relatio ad fluxiones omnium ordinum ejusdem quantitatis, ut prima & maxima parte exponatur fluxio prima, duplo secundæ partis fluxio secunda, sextuplo tertiæ partis fluxio tertia, 24plo quartæ partis fluxio quarta, & sic porro. Alter usus prædicti Theorematis est hic, ut per illud evincatur nota illa formula, cujus ope logarithmus numeri $1 + y$ approximando inveniri potest: $l(1+y) = y - \frac{1}{2}yy + \frac{1}{3}y^3 - \frac{1}{4}y^4 + \&c.$; nec non hæc altera isti affinis $l(1+y) = x + \frac{1}{2}xx$

$+ \frac{1}{2} xx + \frac{1}{3} x^3 + \frac{1}{4} x^4 +$ etc. in qua $x = y : (1 + y)$. Quæ omnia poſtquam Autor cum nonnullis aliis, quorum brevitatis ſtudio mentionem non fecimus, ſolide demonſtravit, exponit tandem notiones curvæ logarithmicæ, quantitatum exponentialium, moduli ſyſtematis logarithmici, & rationis modularis, *Coteſio* ſic dictæ. Nunc ad Geometriam curvarum accedens, *Capite VII* de tangentibus curvarum agit. Tangentis hanc definitionem ponit, quod ſit recta curvæ in puncto ſic occurrens, ut inter illam & curvam per illud punctum nulla alia recta duci queat. Sequuntur definitiones curvaturæ continuæ, flexus contrarii, & puncti duplicis. His præmiſſis, Autor fundamenta præcipuorum caſuum methodi tangentium directæ exponit, licet ipſam hanc methodum data opera hic non tradat. Et primo quidem demonſtrat Cel. Autor Theorema, cui methodus, tangentes ad curvas parallelarum ordinatarum ducendi, innititur, ſcilicet quod fluxiones curvæ ordinatæ & abſciſſæ exponantur per tria latera trianguli, quod ſub parte tangentis, parte ordinatæ uſque ad tangentem, ſi opus, productæ, & recta per punctum contactus abſciſſæ parallela, continetur. Similiter fundamentum ejus caſus methodi tangentium, qui curvas ſupponit relatas ad rectas ex uno puncto exeuntes, evidentibus demonſtrationibus patefacit. Poſthæc caſum quoque ſingularem hujus methodi attingit, quem ab aliis Autoribus non meminimus tractatum eſſe, ſi ſcilicet curva, ad quam tangens ducenda eſt, datur per datam relationem, quam ad ſe invicem habent velocitates angulares duarum rectarum, quæ circa duo puncta fixa revolvuntur, & quarum interſectione curva deſcribitur. Tandem ſuperioribus Theorematibus generalibus nonnulla alia addit, quæ etiam uſum habent ad tangentes curvarum in particularibus caſibus determinandas. *Caput VIII* doctrinam de fluxionibus ſuperficierum curvarum complectitur. Fundamenta hujus theoriæ ponuntur partim Lemmata nonnulla de ſuperficierum conicarum dimenſione, partim hoc Axioma: quod, baſi ſeu parte axis curvæ per continuam biſectionem in æquales portiones diviſa, & ex punctis ſectionum actis ordi-

natis

natis parallelis, & arcuum, in quos sic curva dividitur, ductis chordis & tangentibus, superficies, per rotationem figuræ circumscriptæ & figuræ inscriptæ circa eundem axem genitæ, semper magis magisque appropinquent superficiei per rotationem figuræ curvilineæ, circa eandem basin oriundæ. Exinde methodo sibi consueta Cel. Autor evincit notam regulam, pro fluxione superficiei conoidis mensuranda. Huic corollarii instar subiicit dimensionem superficiei, ex rotatione arcus circuli circa chordam fixam oriundæ. Denique ex praecedentibus theoriis regulam *Guldini* de centro gravitatis derivat. In *nono Capite* methodi de maximis & minimis, & doctrinæ de punctis flexus contrarii atque regressus determinandis, principia eleganter ac solide exponit & demonstrat. Quoniam Autores, qui hæc argumenta attigerunt, non satis conveniunt in notis earum ordinatarum, quibus maximi minimive nomina assignanda sint; Noster, ut omnem ambiguitatem evitaret, primo generalem definitionem maximæ minimæve ordinatæ exhibuit, deinde duo maximorum minimorumve genera constituit. Cum ex quovis curvæ puncto duo saltem crura curvæ exire intelligantur; ordinata ad aliquod curvæ punctum *maximum*, vel *minimum*, Nostro dicitur, si major sit, vel minor, ordinatis parallelis, ad ambo crura puncto illi continua ductis. Si curvæ duo ex illo puncto egressa crura sint ad partes diversas ordinatæ; ordinatam ad illud punctum *maximum minimumve primi generis* appellat; sin curva ab illo puncto regrediatur, & ambo ejus crura ad easdem partes ordinatæ sita sint; *secundi generis* vocat. Si contingat, ut ex illo puncto quatuor, vel plura, curvæ crura exeant; ordinata illius puncti non nisi cum ordinatis eorum duorum crurum comparanda est, quorum alterum tanquam alterius immediata continuatio per naturam curvæ spectari potest. Ordinatas autem evanescentes, easque, quæ infinitæ fieri dicuntur, e minimorum maximorumve numero Cel. Autor excludit. Hisce definitionibus exhibitis, exponit vulgatas regulas, per quas punctum curvæ, maximi minimive proprietate præditum, & punctum flexus contrarii, determinantur; simul autem ostendit,

regulas

regulas has limitationibus obnoxias esse, quibus neglectis, earum usus facile in errorem inducere possit. Ut ergo certiores regulas suppeditaret, demonstravit primo sequens Theorema: Si, data fluxione abscissæ, aut sola fluxio prima alicujus ordinatæ evanescat, aut 2, vel 4, vel quotcunque, numero pari, fluxiones sequentium ordinum ejusdem ordinatæ simul evanescant; & curva habeat arcus, ad utrasque illius ordinatæ partes sitos, erit ea ordinata maximum, vel minimum; sin autem numerus fluxionum sequentium ordinum, quæ simul evanescunt, sit impar, ordinata illa per punctum flexus contrarii transibit. Ex his porro ostendit, si fluxio ordinatæ prima alicubi fiat maximum, vel minimum, & ea ordinata curvam secet, fore ibidem punctum flexus contrarii; & ergo in ejusmodi curvis universaliter de puncto flexus contrarii certos nos esse posse, sive fluxio prima ordinatæ evanescat, sive minus, si modo nobis constet, sequentium successivorum ordinum fluxiones, numero impari, evanescere ad quoddam curvæ punctum. Considerat post hæc etiam conditiones punctorum curvæ, in quibus tangens sit axi perpendicularis, seu fluxio abscissæ, data fluxione ordinatæ, evanescit; docetque, qua cautione opus sit, si quis dijudicare velit, num illa puncta sint maximi minimive proprietate, an flexu tantum contrario, prædita. Quemadmodum autem hactenus contemplatus est maxima & minima in curvis, quæ arcus habent ad diversas partes ejusdem ordinatæ sitos; ita nunc etiam de maximis & minimis secundi generis agit, quæ dantur, ubi curva ad eandem partem ordinatæ alicujus sita est. Si tangens in extremo illius ordinatæ diversa sit ab ordinata hac; curva ibidem habet punctum regressus, seu cuspidem. Quorum punctorum duo genera Autor constituit, Ill. *Hospitalium* secutus; qui primi generis punctum regressus appellat, in quo junguntur duo arcus, quorum convexitates sibi invicem obversæ sunt, secundi generis, ubi convexitas alterius arcus concavitati alterius adversa est. Quæ de conditionibus eorum punctorum Cel. Autor habet, ad sequentes propositiones reduci possunt: Si fluxio secunda ordinatæ ad fluxionem

R abscissæ

abscissæ rationem assignabilem habet, & arcus curvæ ad easdem partes alicujus ordinatæ extensi sunt;, curva ibi habet punctum regressus secundi generis: id quod semper etiam contingit, si ratio illa assignabilis non sit, modo ratio tertiæ fluxionis ordinatæ ad fluxionem basis assignari queat; sin autem neque hæc ratio assignabilis sit, punctum regressus primi secundive generis adesse poterit. Ordinatam denique in puncto regressus utriusque generis Cel. Autor semper pro maximo, vel minimo, habet, eo solo casu excepto, in quo punctum regressus primi generis datur, ad quod tangens abscissæ parallelæ pertinet. Tandem determinationem maximi minimive radii, qui ad curvam ex dato puncto duci potest, & aliquot regulas pro maximis minimisve in casibus quibusdam specialibus definiendis, docet. *Decimum Caput* varia complectitur argumenta, inter quæ primum est asymptotorum theoria. Principio tradit Autor asymptotorum definitionem, earumque realitatem evincit, quod occasionem ipsi præbet, de infinita divisibilitate omnis magnitudinis geometricæ disputandi. Ostendit autem, hanc phrasin non alio sensu accipiendam esse, nisi hoc, quod omnis magnitudo finita intelligi queat divisa in partes æquales, quarum numerus cuilibet numero utcunque magno æqualis sit. Secundo areas contemplatur, quæ inter curvam, asymptotum, & ordinatam, intercipiuntur, atque demonstrat, nonnullas earum limites habere, seu ad data spatia continue approximare, eaque nunquam excedere; alias autem esse omni dabili area finita majores. Similiter de solidis, e rotatione illarum arearum genitis, ostendit, ea sub certis conditionibus habere limites, quos transgredi nequeant, sub aliis autem conditionibus fieri omni dabili solido majora. Posthæc de asymptotorum rectilinearum determinatione exponit; & primo quidem, cum tangens ad punctum curvæ, infinite ab axe distans, ad axem obliqua plerumque (non autem semper, quod & Noster bene monet,) pro asymptoto ejusdem curvæ haberi possit, principium casus illius singularis methodi tangentium, cujus supra mentionem fecimus, ad asymptotorum determinationem applicat, longa

longa serie elegantissimorum & selectissimorum exemplorum ostendens, quo modo curvarum, per rectarum vel angulorum revolutionem descriptarum, tam tangentes, quam asymptoti, ducendæ sint. Deinde varia exhibet Theoremata, per quæ judicare licet, utrum curva proposita asymptotum habeat, qualis illa sit, & quam ea positionem habeat, item num area inter curvam & asymptotum infinite productas limitem habeat, an omni dabili spatio major sit. Regulas, quas hac de re Cel. *Fontenellius* in *Geometria infiniti* §. *950 seq.* suppeditavit, Lector hic non solum eleganter demonstratas, sed & continuatas, & uni maxime generali Theoremati inclusas, reperiet. Quod porro ad solida, quæ rotatione arearum, curvæ & asymptoto interjectarum, circa asymptotum gignuntur, horumque solidorum superficies, attinet; nihil eorum, quæ ad limites horum solidorum harumve superficierum cognoscendos faciunt, Cel. *Mac-Laurinus* prætermisit. Post hæc asymptotismum, in spiralium familia regnantem, singulari contemplatione dignatus est. Potest nimirum spiralis curva ad datum punctum continue sic appropinquare, ut tamen, quamvis multis revolutionibus peractis, illud non attingat; præterea & rectis, & circulis, & spiralibus simplicioribus, possunt spirales productæ continue sic approximare, ut tamen nunquam eas contingant. Itaque ostendit Cel. Autor eas conditiones, sub quibus in casu asymptotismi spiralis cujusdam vel area, vel longitudo, limites habet; &, hæc dum agit, in transitu definitiones & notabiles proprietates spiralis reciprocæ, spiralis logarithmicæ, & tractricis complicatæ *Cotesii*, tradit. Tandem huic *Capiti* coronidem imponit tractatione de serierum convergentium summis. Quod argumentum præcedentibus argumentis adeo affine est, ut ejus tractatio hoc in loco jure exspectari possit. Constat enim, quemadmodum linea recta, vel area, continue produci potest, & datam tamen finitam rectam, vel aream, nunquam exæquare, ita & seriem fractionum posse sic continuari, ut summæ ejus successivæ continue quidem crescant, sed dato tamen finito numero semper sint minores. Hic numerus, si differentia inter eum & summam

R 2 seriei

feriei fic decrefcat, ut qualibet data fractione fieri poffit minor, jure fuo *limes fummæ illius feriei* appellari poteft; & analogia inter ejusmodi limites atque limites arearum in curvis tam manifefta eft, ut facile intelligatur, inter varias methodos dijudicandi, utrum data fractionum feries limitem habeat, dari etiam aliquam, quæ iisdem principiis, quibus theoria de limitibus arearum innititur, utatur ad detegendum, num datæ progreffiones limites habeant, feu num, ut alii loquuntur, in infinitum continuatæ fummas dent finitas. Sane hanc methodum in ipfo hujus tractationis limine doctiffimus Autor exponit. Eft autem illa in eo fundata, quod termini feriei convergentis exponi poffint ordinatis parallelis & æquidiftantibus alicujus curvæ, cui linea abfciffarum pro afymptoto eft. Si area hujus curvæ limitem agnofcit, progreffionis quoque illius fumma limitem habet, &, cognito limite areæ, approximare licet ad limitem fummæ progreffionis, ficut hoc cognito ad illum. Quod qua ratione fieri debeat, oftenditur quidem hic ab Autore; uberior tamen ejus argumenti explicatio & demonftratio in *fecundum Librum* differtur. Interim hic duæ methodi exponuntur, quotvis progreffiones fractionum inveniendi, quarum fummæ affignabiles numeros pro limitibus habeant. Altera earum methodorum illi affinis eft, quam *Jacobus Bernoullius* in Difputationibus de feriebus infinitis docuit; altera, æque fimplex, elegans, & fœcunda, fupponit duo mobilia in eadem recta inæqualibus velocitatibus lata, & ex confideratione fpatiorum, ab illis eodem tempore defcriptorum, & finem, feu terminum, communem habentium, progreffionem fractionum deducit, quæ, five ad certum terminum, five in infinitum, continuata, fummam habet finitam & datam. Ope harum methodorum Cel. Autor Theoremata quædam de feriebus demonftrat, ad quadraturam curvarum utilia, & alia, quæ a *Jac. Bernoullio*, *Tayloro*, *Nicolio*, *Stirlingio*, Viris celeberrimis, diverfis rationibus oftenfa fuerant. In *XI Capite* de linearum curvarum curvatura fic exponit, ut, præmiffis definitionibus terminorum, primo novam elegantemque exhibeat methodum, in curvis geometricis determinandi centrum,

vel

vel radium, curvaturæ, seu osculi, nec non variationem curvaturæ metiendi, atque diversos gradus contactus inter curvam & circulum osculantem ad se invicem comparandi. Tanquam exempla hujus methodi, Theoremata de radiis osculi in sectionibus conicis, tam ab aliis varie jam demonstrata, quam nonnulla non obvia, subjicit, quæ singula synthetice ad modum veterum demonstrat. Hac etiam data occasione, quid sibi velit curvatura infinite parva & infinite magna, docet, & utriusque possibilitatem evincit. Secundo generalem pro curvis tam geometricis, quam mechanicis, methodum determinandi earum curvaturam demonstrat, & tertio duas particulares methodos indicat, per quas in iis potissimum curvis, quæ revolutione rectarum, vel angulorum, generari intelliguntur, radios osculi facilius invenire licet. Denique doctrinam de evolutis, earumque rectificatione, attingit. Quibus omnibus scite peractis, varia Problemata physica & geometrica synthetice tractat, ad quæ solvenda theoria de curvatura linearum utilis est. Scilicet primo proprietates cycloidis, & notam legem descensus corporis gravis per arcus hujus curvæ, demonstrat; deinde causticas radiorum, tam reflexorum, quam refractorum, construere docet; porro rationem determinandi positionem radiorum, qui interiorem & exteriorem efficiunt iridem, ostendit; postea theoriam uniuersam virium centralium, & trajectoriarum, tam in vacuo, quam in medio resistenti, sive unicum sit centrum virium, sive plura ponantur, copiose explicat, inter hæc resistentiam & densitatem medii e data trajectoria invenire docens, & omnem motuum lunæ theoriam data opera illustrans; denique de figura fluidi, cujus particulæ aut in diversa centra, aut in unum centrum, gravitant, sed simul circa axem revolvuntur, pauca subjungit. Hoc *undecimo Capite* clauditur *primum* hujus Operis *Volumen*, de quo hæc dixisse suffecerit. De *altero Volumine* proxime sumus dicturi.

MARMOR ESTONIANUM, SEU DISSERTATIO

 de

de Sella marmorea votiva, Estoniæ in agro Northamptoniensi conservata, Autore J. NIXON, *A. M.*

Londini, typis J. Bettenham, exemplaria prostant apud R. Manby & H. S. Cox, 1744. 4.
Plag. 4½, cum Tabula æri incisa.

Quamvis marmoris, quod explicandum sibi sumserat Cl. Autor, inscriptionem *Seldenus, Reinesius,* ac *Tomasinus,* dudum vulgaverint; tamen, ut de sellæ figura, cujus illi descriptionem non satis accuratam dedisse videbantur, antiquitatum curiosis magis constaret, votivum hoc marmor, una cum inscriptione delineatum, ærique incisum, in fronte Dissertationis spectandum proposuit. En ipsam Inscriptionem:

Ο ΙΕΡΕΥΣ ΑΡΧΙΔΑΜΟΣ
ΦΙΛΑΙΝΕΤΟΥ ΙΣΙΔΙ
ΟΣΙΡΙΔΙ ΑΝΟΥΒΙΔΙ
ΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟΝ.

Cl. *Nixon,* hoc donarium & hunc titulum illustraturus, præmittendam sibi putavit brevem *de donariorum antiquitate atque usu* commentationem. Tunc, præeunte *Pottero* in *Archæologia Græca,* dona hæc distribuit in ΙΛΑΣΤΙΚΑ, ΑΙΤΗΤΙΚΑ, ΚΑΙ ΧΑΡΙΣΤΗΡΙΑ. Uberius deinde cum χαριστήρια explicasset, ad χαριστήριον Estonianum accedit, *Archidamum*que, cujus nomen exhibet lapis, *Isidis,* vel *Æsculapii,* apud Smyrnæos sacerdotem fuisse, suspicatur. Nec displicet ipsi Cl. *Meadii* conjectura, qui, Numinibus istis, medicæ arti divinos honores debentibus, medicos etiam sacerdotes electos, & hunc ipsum *Archidamum* Medicum fuisse, conjecerat. Exspectandum tamen prisci alicujus monumenti suffragium censet, antequam hæc sententia eruditorum virorum calculos mereri debeat.

Pergit inde ad monumenti ætatem, &, quia in eo nullam temporis designationem deprehendit, ex sellæ materia ac simplicitate figuræ antiquitatem colligit non contemnendam. Præterea, ex formis literarum Σ & E manifestum esse, ostendit,

hoc

hoc donarium recentioris ætatis monumentis annumerari plane non posse, quia, *Montfauconio* observante, quinto post Christum natum Seculo prisci ductus harum literarum plane exoleverint.

Progreditur Cl. *Autor* ad narrandam monumenti sui recentiorem historiam, ostenditque, esse id unum e marmoribus *Arundelianis*, quorum plurima, Græca præsertim, Cl. *Peirescii* studio per *Samsonem* quendam, qui *Peirescii* negotia Smyrnæ gesserit, comparata esse. Sed Turcarum fraude marmora ista detenta fuisse, donec Illustriss. *Thomas*, Arundeliæ Comes, per *Guil. Pettæum*, Anglum, A. 1627 ista redemta in Angliam transtulerit. Inde, ortis in Anglia civilibus discordiis, marmora, quæ neglecta jacuerint, alia furto ablata, alia a lapicidis, parum sentientibus, nec curantibus, quam capitale facinus admitterent, ad ædes reficiendas adhibita esse. Vix dimidiam partem, numerum tamen plus quam CXXX, marmorum, *Arundeliæ* Comiti collectorum, ab ejus nepote, *Henrico*, Comite Mareschallo, (postea Norfolciæ Duce,) Oxoniensi Academiæ donatam esse. Partem aliquam, quam cum sella, de qua hic agitur, votiva, tum alia pretiosissima monumenta, insignem faciant, a Ducis, quem diximus, Norfolciæ vidua Baroni de *Lempster* venditam, ab ejus filio, Comite *de Pomfret*, hodie conservari.

Sellam autem Smyrnæ consecratam fuisse, Cl. *Nixon* ex eo verisimile facit, quod Smyrnæ reperta, & inde sit allata. *Isidis* cultus apud Smyrnæos, atque templum, quod in hac urbe Deam illam habuisse, ex *Aristide* docet, faciunt, ut conjectura probabilis videatur.

Materia monumenti (hoc ordine procedit Cl. Autor,) est Græcum marmor candidum, latis bracteis interlucens. Formam simplicis sellæ refert, nec ulla parte continuus lapis perterebratus est. Hinc Vir doctus sellam suam, cum regalibus soliis, augurum ac Pontificis maximi sellis, comparatam, & *Arbidami* personæ conveniens, nec Diis, quibus dicata sit, alienum, munus arbitratur. Plura addit de sellis varii generis, quæ Diis consecratæ sint. *Isidi*, quæ eadem ac Tellus esse,

esse, adeoque motus expers, credita, in nummis etiam sedens exhibeatur, huic Deæ ergo non male sellam oblatam esse contendit. Nec *Osiridi* sellam inconveniens donum fuisse, inde concludit, quia hujus Dei thronus ex hieroglyphicis notus sit. Gryphos duo, qui utrinque in lapide conspiciuntur, satellites *Osiridis* pronuntiat, & in rationem, cur hæc animalia huic Deo sacra fuerint, breviter inquirit. Dein *Isidi*, *Osiridi*, & *Anubidi*, ut Diis παρέδροις, commune donarium recte oblatum esse evincit.

Occasionem, qua dedicatum sit χαριστήριον, quia ex Inscriptione intelligere non licebat, conjectura se assecuturum putavit. Et, quamvis ea sit horum Numinum natura, ut variis & innumeris beneficiis ejusmodi donarium mereri potuisse videantur, tamen singularis erga periclitantes in mari favor *Isidis*, ejusdemque in sanandis morbis credita præsentia, faciunt, ut aut ob itineris pericula & labores terra marive superatos, aut ob valetudinem ex gravi morbo receptam, hoc munus ab *Archidamo* consecratum Cl. *Nixon* suspicetur. Nos vero ejusmodi hariolationes plane non probamus. Si autor doni ob peculiare beneficium, ab his Diis impetratum, id obtulisset, in Inscriptione hujus rei ipse mentionem facturus fuisse videtur. Etiamsi largiremur, singulari gratia ab his Diis adjutum hominem, hanc sellam posuisse, quis sperare possit, cum his Numinibus sexcentæ potuerint esse occasiones bene faciendi, fidem sibi futuram, si aliis persuadere velit, se vigilantem cognovisse, quam bene merendi materiam in *Archidamo* Dii illi sint nacti. Quodsi omnino divinare libeat, longe propiore vero conjectura ex silentio monumenti possemus suspicari, *Archidamum* non ob unum aliquod benefactum, sed pro omnibus, quibus per totam vitam his Numinibus devinctum se crediderit, meritis, & fortasse, quod est in aliis Inscriptionibus, ἐκ μεγάλων κινδύνων πολλάκις σωθέντα, hanc Diis gratiam retulisse.

Superest, ut Cl. Antiquario suadeamus, ne, si in posterum de similibus monumentis bene mereri studeat, tam confuso ordine, qualem in hoc scripto deprehensum de industria

ſtria in noſtra commemoratione ſervavimus, lectoribus politis tædium afferat. Idem magis etiam antiquitatis amantibus ſatisfaciet, ſi orthographiæ præceptis obtemperans, a prava ſcriptione vocabulorum *Author*, *Egyptus*, & ſimilium, ſe abſtinuerit, nec ſtilum tot barbariſmis ac ſolœciſmis deformaverit. Ut alia mittamus, *pag. 7* dedit: *adeo - ut - remanſit.* Et hæc ſtructura ipſi adeo placuit, ut eadem *pag. 25* repetita ſcripſerit: *adeo ut - exiſtimata eſt.*

CONATUS CHRONOLOGICUS AD CATALOgum Epiſcoporum, Archiepiſcoporum, Cancellariorum, Archi-Cancellariorum, & Electorum, Coloniæ Claudiæ Auguſtæ Agrippinenſium, Autore MICHAELE MOERCKENS, *Carthuſiæ Agrippinenſis Presbytero.*

Coloniæ Ubiorum, ſumtibus Joannis Wilhelmi Krakamp, & hæredum Chriſtiani Simonis, 1745, 4.

Alph. 1 plag. 7.

Jam dudum in votis habuit orbis literatus, ut *Germania ſacra*, uno opere, pro dignitate argumenti exculta, a viro quodam docto conſcriberetur, & tela, quam R. P. *Martinus Hanſitzius* incepit, pertexeretur. Quamvis autem nemo adhuc exſtiterit, qui tam arduum & laboris plenum in ſe opus ſuſciperet; ſperare tamen fortaſſis licet, aliquando voti ſui damnatum iri eruditos, ſi peculiares Epiſcopatuum deſcriptiones prodeant, per quas obſcuriſſimis Germanorum Eccleſiæ rebus lux aliqua poſſit affundi. Hinc maximopere ſe nobis commendavit Rev. hujus libri Autoris inſtitutum, qui origines Colonienſes, vel negligentia, vel inſcitia temporum ſuperiorum, penitus ſepultas, in lucem protrahere anniſus eſt. Maximi autem facienda, & ſummis laudibus celebranda, eſt Sereniſſimi Principis, *Clementis Auguſti*, Archiepiſcopi & Electoris Colonienſis, de conſtituenda hac Præſulum ſerie ſollicitudo, quippe cujus Principis autoritate hoc Opus confectum eſſe, ex epiſtola dedicatoria cognoſcimus. Propoſuerat ſibi Rev.

 Autor,

Autor, omnia, ad antiquitates Colonienses pertinentia, edisserere. Cum autem votis religiosis adstrictus sit, ea, quæ ad religionem proxime spectant, primo loco merito excussit, a suscepto Christi evangelio Pontificum Agrippinensium memoriam repetens. Nonnulla tamen de origine & nomine istius urbis præmittit. De conditoribus ejus, Ubiis, ante *Julium Cæsarem* nemini scriptorum quidquam memoriæ proditum, observat. Eorum vero societatem, cum Romanis initam, & auxilia, eis contra Suevos præstita, ex *Cæsare* & *Tacito* describit. Ædificationem Coloniæ Ubiorum, quæ, cum *Agrippa* eam gentem, Germanicis quippe armis exercitatam, ac Romanis fidelem, *Augustæis* auspiciis in citeriorem Rheni ripam traduceret, ut Germanos a transitu in fines Romanorum arceret, con-
Pag. 2. tigit, Rev. Autor fuse enarrat. Accidisse hoc quatuordecim ante nativitatem Christi annis, sibi persuadet, eodemque anno B. *Mariam* natam esse, atque adeo Ubiorum oppidum B. Virgini merito coævum statui, asseverat. Cum postea *Germanicus Cæsar* in eo oppido ex conjuge *Agrippina* filiam ejusdem nominis susciperet, honoris causa illa urbs non amplius *oppidum*, sed *civitas Ubiorum*, a *Tacito* dicta est. Ipsa hæc *Agrippina*, uxor postea & Augusta a *Claudio* declarata, colonos eo transmisit, unde *Coloniæ Agrippinensis* compellatio urbi est indita, quam minus accurate *Coloniam Agrippinam* in *Antonini* Itinerario dici, *Lipsii* vestigiis insistens, Rev.
3. Autor statuit. Cognomen interim *Agrippinæ* usque ad *Childericum*, Francorum Regem, urbi inhæsisse, observat, quem novam Francorum coloniam eum in locum duxisse, & simpliciter *Coloniam* appellasse, *Otto Frisingensis* ostendit. Primis jam post Christum natum temporibus a *Crescentio* & *Materno* religionem Christianam per illa loca fuisse disseminatam, eamque inconcussa annorum serie ibi ab incolis retentam esse,
5. fuse Rev. Autor demonstrat. Sub persecutione paganorum Imperatorum pacem Ecclesias ab ethnicis pretio redemisse, adeo-
6. que verisimile esse, Colonienses idem fecisse, dictitat. Nos interim miramur, probationis loco *Dextri Chronicon* adduci, cum, illud opus adulterinum esse, satis superque in-

ter

ter eruditos constet. Nec minus miramur, centies explosas fabulas, de undecim millibus virginum, juxta Coloniam per *Maximinum* trucidatis, nec non de legione Thebæa, lectoribus ad nauseam usque obtrudi. De metropolitico postea Coloniensium Episcoporum jure verba faciens, multa, quamvis sat vulgaria, de etymo vocis Autor præmittit, &, ante Concilii Nicæni tempora nulla se metropolitarum istius loci vestigia reperisse, fatetur. Ab eo autem tempore Colonia, quæ in provinciarum divisione Germaniæ primæ metropolis facta est, ecclesiastica etiam fuisse videtur, id quod ex quamplurimis documentis probare Rev. Autor annititur. Archicancellariatus honorem S. *Heriberto*, Coloniensium Archiepiscopo, concessisse *Ottonem III*, observat; an autem & successores statim post eum eodem dignitatis gradu gavisi fuerint, certo definire non audet. Electoratus itidem Coloniensis initia exponit, & multa hac occasione de instituto Electorali Collegio affert, quibus tamen varia insunt, quæ nimiam erga Romanam sedem reverentiam produnt, quibusque adeo fides habenda non est. His autem præmissis, ipsa Archiepiscoporum Coloniensium sequitur series. S. *Clementem*, Apostoli *Pauli* discipulum, primum Ubiis verbum Dei prædicasse, innuit Rev. Autor, nescimus, quo fundamento, seque mirari dicit, quod majores eum non scripserint primum Ecclesiæ suæ Episcopum. Interim tamen sine duce pro certo id sumere sibi religioni duxit; qua quidem in re admodum prudenter egit, cum longissime à vero abhorreat, *Clementem*, qui Romæ sedit, Coloniensium simul sacrorum curam egisse. *Maternum* igitur primum istius loci Præsulem fuisse, ponit, eumque unicum illum viduæ Naimiticæ filium, a Christo suscitatum, fuisse, sibi persuadet. A D. *Petro* eum, una cum *Euchario* & *Valerio*, ad Germanos missum esse, ut eis Evangelium prædicaret, eumque, disseminato per omnem istius loci tractum verbo Dei, Ecclesiam Coloniensem fundasse, asseverat; quamvis privatis in ædibus homines sacrorum causa, metu persecutionum, coivisse videantur. Tot vero nugis atque fabulis hæc vitæ *Materni* descriptio

Pag. 8.
9.
13.
14.

ſcatet, ut eas hic repetere nos pudeat. Plenæ ſunt harum rerum veteres illæ legendæ, vitas Sanctorum continentes, quæ tamen noſtro ſeculo merito faſtidiuntur. A *Materni I* temporibus uſque ad *Maternum II*, per ducentorum ferme annorum ſeriem, nihil certi de Epiſcopis Colonienſibus ex antiquitate conſtitui poſſe, Rev. Autor monet, cum eorum nomina Seculo II & III barbarorum incurſionibus fuerint obliterata, imo tota regio, quæ Belgica dicebatur, adeo devaſtata, ut nec, qui Eccleſiis præfuerint, pronum ſit definire. Nihilo tamen ſecius ſcriptores recentiores, v. g. *Crombachius* in *Serie Epiſcoporum Colonienſium*, nec non *Stangefolius* in *Annalibus Weſtphalici circuli*, Præſules iſtius ævi recenſere, eorumque nomina & vitas deſcribere, tentarunt. Dubitat Rev. Autor, an hodiernis Criticis inventa horum ſcriptorum ad palatum futura ſint. Ne tamen lectores ea neſcirent, illisque occaſio deeſſet, de his rebus judicandi, verba iſtorum ſcriptorum integra appoſuit, neque, quæ in contrarium dici poſ-
Pag. 18- ſint, reticuit. Certiora de Epiſcopis, qui inde a *Conſtan-*
21. *tini M.* temporibus vixerunt, dici poterant, inter quos *Ma-*
22. *ternus II* agmen ducit. Quæ igitur a priſcis ſcriptoribus monumentisque varie & ſparſim de Præſulibus Colonienſibus ſunt tradita, ea hic, ſervato temporis ordine, compoſuit, & in ordinem digeſſit, Rev. Autor, multaque, in antiquis horum Epiſcoporum catalogis non obſervata, ſupplevit. Perducitur iſta ſeries uſque ad *Joſephum Clementem*, Bavarum, qui anno Seculi præteriti octavo & octogeſimo, conceſſione Pontificis Maximi *Innocentii XI*, & Imperatoris *Leopoldi I* beneficio, a clero Colonienſi primario, per novem ſuffragia electus eſt Archiepiſcopus, contra *Wilhelmum*, Cardinalem, & Epiſcopum Argentinenſem, per tredecim ſuffragia poſtulatum. Inde bellum, archi-diœceſi valde exitioſum, exſtitiſſe, dum Galli *Wilhelmum* per vim intrudere conarentur, *Joſephum Clementem* tamen viciſſe, eumque tandem, ſecundum leges pacis Ryswicenſis, A. 1697 poſſeſſione quieta potitum eſſe, Rev. Autor obſervat. Ulterius ei progredi non licuit, ob religionis, quod ſuſcepit, votum. Nimirum in Cartuſiæ Co-

Ionienſis

lonienſis eremo per quinque & quinquaginta jam annos inclufus, de rebus eo tempore geſtis, certi quid ſcribere non potuit. Ut vero omnia hujus libri contenta uno intuitu cognoſcere poſſint lectores, indicem chronologicum adjecit, in quo ſecundum temporis ordinem omnia, in eo expoſita, annotantur, numeris paginarum e regione ſemper appoſitis. Laudanda utique eſt Rev. Autoris hoc in Opere adhibita diligentia. Inſignem illud utilitatem afferet iis, qui in cognoſcenda Germanarum Eccleſiarum hiſtoria laborant, dummodo a narrationibus abſonis, quæ non parce in libro alias præclaro occurrunt, diſcedas. Optandum etiam eſſet, ut majori cura opus fuiſſet impreſſum. Cum enim impreſſio cœpta fuerit ex apographo, Autore prorſus ignaro, innumerabiles fere in textum irrepſerunt errores, qui ſenſum maximopere turbant; imo quamplurima, eaque notatu digna, omiſſa ſunt, quæ Rev. Autor poſt primam deſcriptionem addiderat. Ex avtographo quidem hæc ad calcem Operis emendata ſunt, & addita; verum hac ratione nondum lectoribus ſatis proſpectum eſt, Pag. 177.
qui, quotieſcunque dubii hærent, ad iſtos indices debent confugere, quæ res tædio non caret. Quodſi nova aliquando & curatior prodierit libri editio, commodior longe ejusdem uſus, jucundior ejus evolutio, evadet.

JOANNIS JACOBI SORBER, J. U. D. COMmentatio de Comitiis veterum Germanorum antiquis, ex Hiſtoria, monumentis, Diplomatibus, & ſcriptoribus fide dignis, eruta, qua conventuum qualitas & forma tum ante Caroli M. ævum, tum ſub illius & priorum ſucceſſorum regimine, demonſtratur.

Jenæ, ex officina Ritteriana, 1745, 4.
Alph. 1 plag. 4.

Miſcent utile dulci, qui antiquitates, nominatim patrias, prudenter & curioſe ſcrutantur. Quid eſt tam jucundum? quam priſcos majorum ritus, tot vel hodiernarum conſuetudinum incunabula, penitius noſſe? Et nonne plura

 hinc

hinc in linguam, in jura, in mores, emolumenta redundant? Apti sunt potissimum ad illud ostendendum Jureconsulti accuratiores. Illorum itaque labor, argumentis antiquitatum impensus, prima statim fronte spem ostendit tanto majorem. Talem etiam, Consf. *Sorberi* Commentationem lustraturi, concepimus, nec omnino falsam fuisse, Operis monstrabit conspectus. Habet Opus *duas* post Procemium *Partes*, quarum *prior* de conventibus Germanorum ante *Carolum M.* agit; *posterior* statum comitiorum Teutonicorum sub imperio *Caroli M.*, & paulo post ipsius obitum, proponit. In Procemio barbariæ maculam a majoribus nostris abstergere laborat pie satis & facunde, nescimus autem an ab omni suspicione λογομαχίας remote. *Partis prioris Caput primum* agit de

P. I Cap. 1. modo comitia coercendi in campis, & sub dio, ante regimen *Caroli M.* Confirmatur idem formulis variis, exemplis, ac testimoniis. Ad postrema spectant eo pertinentes scriptores, *Aimoinus Lib. IV Cap. 74, Eckhartus* in *Comment. de rebus Franciæ Orientalis Tom. I Lib. 24 §. 26 pag. 548, Struvius* in *Corpore Juris publ. Imp. Rom. Germ. Cap. 23 §. 4 pag. 810, Frid. Brummerus de Scabinis Cap. 4 §. 3 seq. Heineccius* in *Elem. Juris Germ. Lib. I §. 108, Schottelius de Juribus singularibus Germ. Cap. 4 pag. 114, Gryphiander de Weichbild. Saxon. Cap. 66 n. 2, Herm. Adolph. Meinders de Judiciis centenariis*

2. *& centumviralibus veterum Germ. Cap. 4 §. 45*, & alii. Quæ sequuntur, tangunt conventus gentium Germanicarum in lucis ad arbores, lapides, montes, & fontes. Unde dictæ *Hage-Spracken* collocutiones in lucis, quæ deinceps corrupte efferebantur *Hagelssprachen*, docet *Jo. Georg. Keyslerus* in *Antiquit. Septentrional. & Celt. Sect. I Cap. 4 §. 11.* Non autem videmus, quare tempora ante *Carolum M.* percensens Autor, nonnulla

3. depromat exempla ætatis *Carolo* recentioris. Memorantur porro tempora, quibus conventus instituti, & quoties anno quoque Germani convenerint. Fiebat id potissimum noctu, cum nox diem ducere putaretur, quippe quam die priorem esse, majorum ex traditione acceperant; cujus rei causam ex rerum omnium fabricæ historia derivare nititur *Hugo Grotius de Veritate*

ritate

ritate religionis Christ. Lib. I §. *16.* Bis autem potissimum anno. Inde *Hincmarus Epist. XIV Cap. 24* ex *Adelhardi* libello de ordine palatii: ***Consuetudo autem tunc temporis talis erat, ut non sæpius, sed bis in anno, placita duo tenerentur; unum, quando ordinabatur status totius regni ad anni vertentis spatium*** (sc. mense Martio); ***quod ordinatum nullus eventus rerum nisi summa necessitas, quæ similiter toti regno incumbebat, mutabatur.*** Conf. *Wildvogelii* Dissert. ***de Statibus provincialibus*** §. *41*, *Burchardus Gotth. Struvius* in *Corpore Juris publ. Cap. 23* §. *2 seq.* & *du Fresne* in *Glossar.* voc. *Placitum.* Personæ, quibus liberum fuit, populum convocare, postquam paulisper a rigidiore libertatis studio recesserunt, fuere Reges, vel Comites, potissimum. Signa, quæ locum congregationis demonstrarunt, erant arbores, statuæ, cruces, &c. sub dio positæ, atque notatæ. Ab ejusmodi signo *Mahl* nonnulli vocabulum *mallus* derivant, quod alii a *Mahl*, convivio, tunc potissimum celebrari solito, deducunt; qua occasione in mentem nobis venit, vocabulum Germanicum in sensu priore cum Græco & Latino *μῆλος*, *malus*, cum arbores & perticæ essent signa, comparare, atque a priore posteriorem sensum deducere, dum ad illud signum, ut jusjurandum erecta manu a judicibus dicebatur, unde ***Handmahl***, ita convivia, de quibus & *Tacitus* loquitur, habebantur. Forma diætarum erat paulo confusior, dum nec accurate conveniebant, nec ordinem observabant in loquendo. Fuerunt quoque speciales illi veterum Germanorum conventus, dum varias in civitates, nullo communi vinculo nexas, Germania dividebatur. Frequentabant ergo Concilia, ferebantque suffragia in majoribus universi, neque mulieribus exclusis. His sanctum aliquid inesse arbitrati, multa illarum arbitrio commiserunt. Sic Celtæ & Galli, quicquid erat contentionis atque intestinorum odiorum, per fœminarum interventum composuerunt. Vid. *Jodocus Willichius* ad *Tacitum P. I Cap. 16*, & *Plutarchus de virtutibus mulierum.* Placita ipsa præcedere solebant superstitiones variæ, unde & sacerdotes intererant, summamque administrabant potestatem.

[Margin: Cap. 4. (beside "Personæ, quibus…"); 5. (beside "potissimum. Signa…"); 6. (beside "Forma diætarum…"); 7. (beside "Fuerunt quoque…"); 8. (beside "Frequentabant…"); 9. (beside "Placita ipsa…")]

Adhæc

Adhæc autem penes Principes etiam ante negotia tractabantur, ac penes ceteros in conviviis. Eligebantur etiam in
Cap. 10. ejusmodi comitiis, adhibitis singularibus solennitatibus, Reges, Duces, Comites, Principes, quorum dignitates tunc neutiquam
11. hæreditatis jure obtinebantur. Negotia, quorum ergo comitiis intererant, publica maxime fuerunt & gravissima. Accusationes pariter ibidem instituebantur, pœnæque sumebantur. Antequam autem aliquis duceretur, explorationem præcedere oportebat accuratissimam, propriamque vulgo confessionem. In iisdem comitiis arma tradebantur juvenibus,
P. II atque leges ferebantur. Sed opus est, ut & *Partem posteriorem*
Cap. 1. *riorem* vel obiter tangamus. Agitur hic initio de modo, placita, mallos, vel comitia, coercendi ætate *Caroli M.* &
2. priorum in regno successorum; de translatione conciliorum e campis in curtes, vel domos, iis consecratas, aut villas
3. publicas, aut palatia Regum; de terminis, quibus majores tunc temporis ad conventus confluxerunt, & quoties con-
4. veniebant; quod bis, ter, quater, anno factum est; de iis, quibus populum convocare licebat, Comitibus scilicet atque aliis: Comites quippe singuli uni primum pago, post pluribus, tan-
5. dem & civitatibus, jus dicebant; de notis, quarum ope locum consultationibus destinatum indicare consueverunt Teutones,
6. arboribus præsertim & crucibus ligneis; de forma comitiorum, quæ antiquiorem imitabatur, præterquam quod ordo
7. esset adstrictior. Porro demonstratur, comitia sub ævo *Caro-*
8. *lino* pariter communia & generalia exstitisse. Hinc dicitur de personis, quibus concilia visitare licuit, nempe tam sacris,
9. quam civilibus, in classes suas distributis. Examinantur, quæ conventus præcedere consueverunt: nempe deliberationes exactissimæ, quas inter non erant ultimæ sacri ordinis partes.
10. Denique agitur de electionibus Regum, Principum, Comitum,
11. aliorum, in comitiis facta, deque causis reliquis ejusmodi conventuum, magni non tunc solum in republica momenti, sed hodieque ponderis, dum jura non pauca, consuetudines non paucæ, inde derivantur.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ
Calendis Martii Anno MDCCXLVII.
Pars II.

CODICE DIPLOMATICO DEL SACRO MILITARE Ordine Gerosolimitano, &c.

hoc est,

CODEX DIPLOMATICUS SACRI MILITARIS Ordinis Hierosolymitani, hodie Maltensis, ex variis ejus documentis collectus, ad historiam illius Ordinis illustrandam, cum serie chronologica magnorum Magistrorum, qui ei præfuerunt; opera SEBASTIANI PAULI, Congregationis B. Virginis.

Tomi II.

Luccæ, apud Salvatorem & Joannem Dominicum Marescandoli, 1733 & 1737, fol.

Tom. I Alph. 6 plag. 1, Tom. II Alph. 6 plag. 22.

Celebratissimus utique est Equitum Hospitalis S. *Joannis in Hierusalem* Ordo, qui & ob summam antiquitatem, de qua jure suo gloriatur, & ob illustrissimos, qui nunquam non ei nomen dederunt, homines, & ob res in toga sagoque præclare gestas, singulos merito in sui admirationem convertit. Quamvis autem quamplurimi ex eruditis Ordinum militarium historiam conscripserint; neutiquam tamen adhuc Ordinis *Joannitici* fata satis accurate esse exposita, Rev. hujus Operis Autor, qui, uti ex epistola nuncupatoria,

ad magnum Ordinis Magistrum datæ, intelligitur, in hocce sodalitium receptus est, judicat. Illos etiam, qui de facris expeditionibus egerunt, adeo parce, & quasi per transennam, horum Equitum mentionem injicere, dictitat, ut eorum facinora adhuc maximam partem oblivionum tenebris manserint sepulta. Defectum hunc ex documentis, quæ in scriniis horum Equitum reposita sunt, supplendum censuit. Nemini ante ipsum scrinia hæc licuit excutere. Per Cyprum enim, Ptolemaidem, Rhodon, aliaque loca, istæ chartæ cum Ordine ipso migrarunt, tandemque in Cancellaria Maltensi sedem stabilem fixerunt, ubi cum omnibus scriptis, ad Ordinem pertinentibus, summa diligentia custoditæ, satis diu eruditis incognitæ manserant, neque ullus eorum, qui historiam Ordinis concinnarunt, eas perquirere, & in rem suam convertere, potuit. Successu temporis series magnorum sodalitii hujus Magistrorum, qui in Palæstina ei præfuerunt, ope horum documentorum, quorum nonnulla lucem adspexerant, cœpit constitui, cum antea valde confuse, & minus accurate, ea a scriptoribus exposita fuerit. Cum autem Rev. Autor in insula Malta degeret, plurimas, quas ibi reperit, huc facientes chartas diligentissime descripsit, easque evulgare apud animum constituit. Communicavit hocce consilium cum Viro his in rebus versatissimo, *Fontanino*, qui, cum ea, quæ Rev. Autor jam ipse descripserat, legisset, & examinasset, consilium ipsi præbuit, ut reliqua etiam documenta a viris non ineruditis describi, atque cum prioribus junctim excudi, curaret. Perfecit igitur nunc illud opus, ad cujus editionem a tanti nominis viro excitatus est. Et, quamvis, nonnulla ex illis Diplomatibus a se omissa esse, profiteatur, hoc tamen præstantiæ operis nihil omnino detrahit, cum ea partim res non adeo magni momenti contineant, adeoque notatu vix digna videantur, partim eorum contenta jam in aliis documentis eisdem pæne verbis deprehendantur. Insignem vero utilitatem præbet hæc ipsa Diplomatum antiquorum editio. Hinc enim dignoscuntur incrementa & opum acquisitio, quam Ordo *Joanniticus* fecit. Nomina & sedes multorum Præsulum,

Præsulum, eorumque continua, nec tempore belli sacri interrupta, series, ex eis intelligitur. Geographia, per hæc obscura & barbara secula, insignem accipit lucem. Stirpes atque res gestæ Regum & Principum Hierosolymitanorum, nec non leges & consuetudines Ordinis, familiæque eorum, qui hoc in sodalitium recepti sunt, his ex monumentis possunt indicari. Hinc recte judicavit, cum specimen hujus collectionis ipsi offerretur, Cel. *Muratorius,* eam & Italiæ, & Autori, & Ordini *Joannitico,* inprimisque Gallis, qui stirpes majorum suorum hic illustratas deprehensuri sint, insignem honorem allaturam esse. In *duos* autem Opus hocce *Tomos* abit. *Prior Tomus* complectitur Diplomata, res Ordinis inde ab anno Christi 1083 usque ad annum 1290 spectantia. Ordine chronologico maximam partem eadem disposita sunt, utque eo facilius & celerius inveniri, &, quid contineant, intelligi possit, indicem eorum Rev. Autor apposuit, qui & annum, quo confecta sunt, & libri, in quo exstant, paginam, ostendit. Seriem quoque chronologicam magnorum Ordinis Magistrorum constituit, atque recensuit, eamque a *Gerbardo*, qui anno Christi 1099 huic muneri præfuisse dicitur, usque ad *Joannem de Villers,* qui A. 1289 eundem honoris gradum conscendit, perduxit. Regum etiam Hierosolymitanorum, & Principum Christianorum, qui tunc temporis in Syria imperitarunt, genealogiam & historiam operosissime exposuit & enarravit, atque tabulam geographicam, regni Hierosolymitani situm exhibentem, curavit confici. Observationes insuper geographicas, illustrandis hisce documentis & historiæ Ordinis egregie inservituras, addidit. Notis denique Diplomata hæc instruxit amplissimis, quæ ad Ordinis fata cognoscenda itidem haud parum conferunt. Appositi etiam sunt indices Legatorum Apostolicorum, Patriarcharum Hierosolymitanorum & Antiochenorum, nec non Archiepiscoporum Tyri, Cæsareæ, Nazareti, Petræ, una cum insigni aliorum Præsulum, qui circa ea tempora per Syriam floruerunt, & quorum mentio in hisce Diplomatibus injicitur, numero, paginis libri, in quibus de eis agitur, semper annotatis. Eadem ratione alii viri celebres,

Pag. 329. 346. 415 seq. 451 seq. 557.

 qui

qui belli sacri tempore vixerunt, & quorum hoc opus me-
Pag. 561. minit, enarrantur. Et, ut nihil esset, quod lectores moraretur, vocabula etiam, nostris auribus paulo insolentiora, quæ tamen sæpius in hisce chartis occurrunt, excerpsit, atque se-
569. paratim proposuit, Rev. Autor. *Alter* hujus Collectionis *Tomus*, *prioris* continuationem continens, quadriennio serius demum evulgatus est. Varia enim negotia a labore, quem cœperat, absolvendo Rev. Autorem retraxerant, insuperque, cum ab insula Malta esset remotior, aliquot sæpe menses præterlapsi sunt, priusquam ipsi de rebus scitu necessariis responsa darentur. Neque omnino ad umbilicum hocce Opus perducere potuisset, nisi quorundam illustrium virorum dexteritas ipsi aditum ad scrinia, hujus generis chartas continentia, munivisset. Laudat eo nomine Lib. Baronem *de Schade*, Ordinis *Joannitici* ad Sedem Apostolicam Legatum, cujus intercessione apud summum Pontificem effectum esse profitetur, ut, quæ in Bibliotheca Vaticana ad rem suam pertinentia inveniret, ea describeret. Nec minus Comitis *de Marcolini* liberalitas Rev. Autori, hanc Collectionem adornanti, profuit, cujus quippe autoritas effecit, ut ex Bibliotheca monasterii S. *Paterniani* insignis documentorum, ad hunc Ordinem spectantium, apparatus, ab Abbate *Cennio*, cum in insula Malta quondam moraretur, descriptus, cum Rev. Autore communicaretur. Ab alio insuper amico, equite Luccensi, varia non solum accepit ex libris jam evulgatis Diplomata, verum is etiam Operis hujus impressionem procuravit, cum Rev. Autor a loco, ubi imprimebatur, longius abesset. Varios scriptores, qui de rebus Ordinis disseruerunt, documenta quædam citasse & attulisse, quæ frustra hoc in Opere quisquam quæsiverit, profitetur. Verum, istos homines sensum & contenta eorum minus accurate exposuisse, seque, quamvis nulli pepercerit diligentiæ, genuinum eorum textum ex insula Malta obtinere non potuisse, queritur. Quamobrem ea penitus omittere, quam lectoribus fucum facere, & historiam Ordinis obscurare, maluit. Documenta, obsidionem Rhodi illustrantia, admodum pauca allata

allata sunt. Cum enim illo tempore in tanta rerum perturbatione res ab hisce Equitibus gestæ non in scripturam redactæ fuerint, verum, obtenta demum victoria, bellum illud a *Wilhelmo Cacursino*, qui Ordini ab actis erat, fuerit descriptum, nemo certe mirabitur, documenta illius temporis desiderari. Ceterum hic *alter Tomus* eodem ordine, quo *prior*, est dispositus, ut adeo, fusius de eo hic differere, nihil attineat. Statuta Ordinis, Seculo decimo sexto condita, non quidem addidit Rev. Autor, fortassis quoniam in aliis Collectionibus, v. c. apud *Lunigium*, ea jam comparent; at Constitutionem *Sixti V*, qua eadem confirmantur, exhibuit. Gratulamur de hac Collectione omnibus, qui fata Ordinis *Joannitici* penitius cognoscere desiderant. Nihil enim dubitamus, varia istius historiæ capita ope horum documentorum constitui & emendari, multa etiam, nondum observata, egregie suppleri, posse. Pag. 246.

Versuch einer Kirchen-Historie, sofern solche als eine Einleitung zur geistlichen Rechts-Gelahrheit kan angesehen werden, im dritten Jahrhundert, &c.

id est,

SECULUM TERTIUM HISTORIÆ ECCLESIAsticæ, introductionem ad Jurisprudentiam ecclesiasticam complexæ, Autore JOANNE GEORGIO PERTSCHIO, JCto, Consiliario aulico Regio Britannico, Assessore Judicii aulici Wolferbuttelensis, Syndico primo ac Directore Consistorii sacri Palæo-Hildeneshemensium. Accedit in fine Index.

Wolferbuttelæ, impensis Joannis Christophori Meisneri, 1738, 4.

Alph. 3 plag. 8.

Illustri ac Consultissimo Autori nullæ terrori, vel impedimento, sunt censuræ, quo minus stadium, quod iniit, intrepidus decurrat. In Præfatione, sese omnem Novi Test. hi-

ſtoriam eccleſiaſticam 7, vel 8, conſimilibus *Voluminibus* complexurum eſſe, liberaliter promittit. Seculum quartum & decimum ſextum majori cura digeret, edetque copioſius elaboratum. Reliqua, vel obſcuriora, vel notiora, penicillo minutiori adumbrabit. Faxit modo Deus, ut vita ei ad colophonem deſtinationi addendam ſuppetat! Minatur eis reſponſionem, qui acerbis ipſum, ac inprimis Seculi primi hiſtoriam, ſalibus exceperunt. In hiſce *Novis Eruditorum Actis* paucula non tam refellendi animo, quam ut ejus attentionem provocaremus, notavimus, quæ quidem non penitus improbat, admonitionibus tamen & ſtricturis diluet nonnullis; quam ipſius ingenuam promiſſionem, ſub initio Hiſtoriæ eccleſiaſticæ Vet. Teſt. effectui dandam, tantum abeſt, ut moleſte feramus, ut, ab humanitate ejus non niſi elimata & probe exculta profectura, ſperemus, id unum ægre ferentes, vocem *perperam* nobis invitis in recenſionem noſtram irrepſiſſe. In poſterum vero, ne diligentiam & inſtitutum ejus moremur, vix ultra recenſionis legem in operibus ejus ad epitomen adſtringendis progredi, fas eſſe exiſtimamus. Atque, ut rem ipſam ordiamur, methodo eadem, qua antea, Autorem eſſe uſum, ſignificamus. *Caput primum* de ſtatu Chriſtianæ religionis & eccleſiæ generatim exponit, qui inter varias adverſariorum inſultationes ſemper exſtitit amplior ac diductior, incrementisque indies exſplenduit lætioribus. Pacis ſtudium, & religionis puræ progreſſus, Chriſtianis erant remoræ ac infectationi externæ. Chariſmata, vitæ puritas, & religionis
Pag. 5. propagandæ ardor, latiſſime per Arabiam, Gallias, Armeniam, Helvetiam, Scotiam, Romanique imperii orbem, Chriſtianis progreſſum ſuppeditabant. Adjuvabat amplificationem Chriſtianæ doctrinæ conſtantia in perferendis calamitatibus ac martyriis truculentis, vita doctorum intaminata, eruditio, amor
6 ſeq. omnibus patens, favor ſummatum. In numero librorum canonicorum referri tum, credit Noſter, etiam *duos Esdræ libros, librum Judith, tres Maccabæorum libros, Clementis Epiſtolas, conſtitutionesque Clementis.* Ignoſcat Autor, ſi hæc nobis minus probentur. Nos enim hoſce libros non videmus

in

in canonem ſacrum relatos a *Melitone*, Epiſcopo Sardenſi, apud
Euſebium Hiſt. Eccleſ. IV, 26, ad A. 171, nec ab *Origene ad A.
230,* apud eundem *Euſebium Hiſt. Eccleſ. VI, 25,* & *in Pſ. I.
Gerbardus van Maſtricht Canonem S. Scripturæ ſecundum ſeriem
Seculorum Novi Teſt. collectum, notisque illuſtratum,* edidit, re-
cuſum a *Theodoro Haſæo Biblioth. Bremenſ. Cl. VII Faſc. I pag.
1 ſeq.* ac ab ipſo juvene doctiſſimo *Baraticro*, pauciſſimis ad-
jectis, repetitum in *Conſpectu Canonis Scripturæ Sacræ eccleſia-
ſtici.* Contendi cum his oportet ea, quæ *Humfredus Hodius*,
Profeſſor Oxonienſis, A. 1707 defunctus, ad calcem egre-
gii libri *de Bibliorum textibus originalibus* habet. Sed pro-
cedimus in inſtituto. Traditiones Apoſtolicas fuiſſe Seculo Pag. 7.
III laudatas, Autor oſtendit, ſed quæ a ſcriptis Apoſtolicis
haud diſcreparint. *Cyprianus Epiſt. 74,* non traditioni, ſed
ſacris literis, doctrinas rei Chriſtianæ eſſe ſuperſtruendas, mo-
nuit curate. In ritibus eccleſiaſticis ſolebat ad regulam ca- 8.
tholicam reſpici & provocari, id eſt, ad conſuetudinem in ec-
cleſia propagatam. Conſuetudines ejusmodi appellatas fuiſſe
canones, ac ex earum privatis collectionibus exſtitiſſe Canones
Apoſtolicos, Conſtitutionesque Apoſtolicas, Noſter oſtendit.
Sacramentum fidei tunc idem erat ac Chriſtiana fides, *ſacra-
menta divinæ traditionis* notabant ſacras literas, *ſacramenta
cœleſtia* deſignabant veritates divinas. Ii, qui ſenſum ſacri 9.
Codicis abditum exponebant, dicebantur *ſacramenta occulta
nudare.* Crux Chriſti vocabatur *ſacramentum ſalutis.* Sa-
cramentum vocabatur quodcunque ſanctum, inviolatum, pre-
tioſum, & præſtantiſſimum. Via examinis patebat eis, qui
norant ſcientiam ratiocinandi, doctrinasque expendendi, auto-
re *Origene.* Philoſophiæ vocem haud faſtidiebant Chriſtia- 10.
ni. *Cyprianus* in libro *de Lapſis* vitam Clericorum jam nota-
vit & reprehendit. Nævos ipſos recenſet Autor. Unitatem 15.
eccleſiæ poſuit *Cyprianus* in conſenſu orthodoxo eccleſiæ ex-
ternæ, ad quam ſalutem duntaxat pertinere exiſtimavit, &
quæ dici cœpit *catholica. Cyprianus* eccleſiam externam con- 17.
fœderatam vocavit matrem, extra quam ſalus nulla ſit ſperan-
da. Eccleſia, Romæ collecta, autoritate excellere cœpit.

Nihilo

Nihilo minus Christus a *Cypriano* vocatus fuit *petra*, & ipse non monarchiam ecclesiasticam, sed aristocratiam, Episcopis
Pag. 18. innixam, statuit. Symbola fidei, extrinsecus consignata, extitisse tum ætatis, Noster inficiatur, & loca, id præferre visa,
19 seq. aliter exponit. Christiani credidere, doctrinam suam non novam religionem, sed repurgatam reformatamque Judaicam religionem, existere. *Capite secundo* disseruit Autor de doctoribus ac celeberrimis ecclesiæ Christianæ viris, de *Narcisso*
23. & *Alexandro*, de *Minucio Felice*, quem causarum patronum fuisse existimat, de *Hippolyto*, quem pro Episcopo & Martyre, Cel. *Heumannum* haud secutus, habet, de *Julio Afri-*
26. *cano*, de *Aristide*, ad quem *Julius Africanus* epistolam con-
29. scripsit, de *Cajo*, chiliasmi impugnatore, de *Ammonio Sacca*, Philosopho Christiano, ad gentes fortassis regresso, sectæ *Platonicæ* junioris ac eclecticæ hyperaspista, de *Patroclo*, ac *Ori-*
34. *gene*, adamantinam diligentiam comprobante, de discipulis *Ori-*
47. *genis*, de *Origenianis* scriptis, de ejus *Tetraplis*, *Hexaplis*, & *Octaplis*, de erroribus, ei post excessum impactis, de judicio
50. ejus non satis magno, de amore ejus in Philosophiam *Platonicam*, & mysticas sacri Codicis expositiones, de *Origenianis*, de *Demetrio*, de *Heracla*, *Plutarchi* fratre, de *Pionio*, Presby-
55 seq. tero Smyrnensi, de *Dionysio*, Alexandrino Episcopo, conjugii haud exsorte, & *Apocalypsin Joanni* denegante, de *Grego-*
63. *rio Thaumaturgo*, *Origenis* discipulo, quem *Gregorius Nysse-*
74. *nus* descripsit, fabulisque nonnullis maculavit, de *Felice Nolano*, miraculis fortasse effictis celebri, de *Cypriano*, unitatis externæ & aristocratiæ promacho, quem fuse ac copiose, nec
97. immerito, Autor descripsit, de ejus sententia rebaptizandi baptizatos ab hæreticis ac imbecillitate, qua laboravit, domina-
102. tus episcopalis, de *Laurentio*, Romæ Diacono, cujus acta fabulis exornata, de *Ambrosio*, de *Alexandro* carbonario, de
108. *Eusebio* & *Anatolio*, de *Dionysio* Parisino, de *Arnobio*, Afri-
111. cano Rhetore, de *Theona*, Episcopo Alexandrino, de *Pierio*,
114. Presbytero ac Philosopho, atque *Achille*. Exposuit porro de *Methodio*, Episcopo, varie in *Origenem* animato, ac sublimitatem dictionis affectante, qui, *Mariam* utero aperto peperisse,

credidit,

credidit, ac millenarium Christi regnum suo assensu comprobavit. Progreditur deinde ad *Asterium Urbanum*, virum disertum, qui adversus Montanistas scripsit; ad *Cajum*, Pag. 116. *Irenæi* discipulum, Athenis tandem Episcopum; ad *Archelaum*, Carchæ in Mesopotamia Episcopum; ad *Tryphonem* & *Geminium*; ad *Hesychium*, Glossarii Græci autorem; ad 118. *Theognostum* Alexandrinum, 7 Libris *Hypotyposes* complexum, e quibus Synodus Nicæna puriorem doctrinam fuit mutuata, licet *Photius* in eis deprehendere sibi visus fuerit formulas, Arianis ac Macedonianis faventes. Hinc se- 119. riem Romanorum Pontificum Seculi tertii percurrit, nominatim *Zephyrini*, *Calixti I*, *Urbani I*, *Pontiani*, *Anteri*, *Fabiani*, post cujus obitum cathedra aliquantisper vacavit, *Cornelii I*, *Lucii I*, *Stephani I*, sub quo de rebaptizandis eis, qui 129. ab hæreticis fuerant baptizati, controversia in nervum erupit, & quem affectati in Episcopos reliquos principatus Noster insimulat, *Sixti II*, *Dionysii*, *Felicis I*, *Eutychiani* Italica origine. Epistolæ decretales, quibus nomen eorum fuit præfixum, sunt suppostitiæ. Decreta, quæ ipsi sanxisse traduntur, sunt efficta. Mortes eorum, martyrio plenæ, testimoniis veterum nequeunt comprobari. *Capite tertio* Autor de statu hierarchiæ exposuit, ratus, Seculo III Episcopos Presbyteris antecelluisse & autoritate & potentia ac prin- 135. cipatu. *Cyprianus*, ut ostenderet unitatem ecclesiæ, in sensus incurrentis, docuit, ecclesiam super *Petrum* esse fundatam, *Epist. 73*, singulis Episcopis eandem autoritatem largitus, licet Romano Pontifici principatum ordinis, non jurisdictionis, 136. attribuere haud fuerit dedignatus. Ipse, unicum in ecclesia dari Episcopatum, docuit, qui in concordiam Episcoporum, eadem sentientium, resolvatur, siquidem unicus duntaxat sit grex Christi. Si argumenta expenderis, quibus id *Cyprianus* sese confecturum credidit, ea destinationem fallere, scopoque excidere, haud difficulter animadvertas. Eadem ratione *Cyprianus* existimavit, unicam duntaxat dari ecclesiam adspectabilem, qua contineantur singuli externi conspicuique 137. cœtus sacri. Quæ de ecclesia Christi minus conspicua in

Novi Testamenti tabulis leguntur, *Cyprianus* ad unitatem ecclesiæ externæ stabiliendam traxit. Quare *Origenes*, eadem sentiens, ac *Cyprianus* hierarchiæ ecclesiasticæ semina & fundamenta prima protulerunt, quibus Romana deinceps ecclesia complexum potestatis suæ superstruxit. *Ecclesia* adhuc notavit quidem *omnium Christianorum multitudinem*, sed *Cyprianus* addidit, eam Episcopo esse debere subjectam & adhæ-
Pag. 138. rentem. Eum enim, qui Episcopo haud obsequebatur, ab ecclesia extorrem esse credebat. Unum Episcopum alteri esse obnoxium, vel ad rationem alii, ac Deo, reddendam obstri-
141. ctum, *Cyprianus* negavit. Literas, quæ *Formatæ* dicebantur, Autor habet pro eis, quæ scriptura, literæ ductu, genere papiri, inscriptionisque formula, potuerint distingui ab
143. aliis cœtibus, Deo sacratis. Literas *communicatorias*, *pacificas*, *paschales*, quibus dies celebrandi Paschatis ab Episcopo Alexandrino proximis Episcopis & per hos aliis rursum denuntiabatur, *commendatorias*, *dimissorias*que, explanat idem.
147. Nec omittit significare, Seculo tertio viros, gregis divini doctores, dictos fuisse *Clerum*, *Clericos*que, schema Leviticum fuisse propugnatum, sacrificia proprie dicta Clericis fuisse attributa, *Laicos* vilipendio fuisse affectos, quippe inter quos
148. pœnæ loco illi in sacris consistere debuerint, qui ab hæreticis fuerant Episcopis ordinati. De Episcopis, Presbyteris,
150 seq. Diaconis, ac recens inventis hominibus, Subdiacono, Lectore, Acolutho, Exorcista, & Ostiario, idem distincte commentatur, suspicatus, per *Clero proximos Cypriani* intelligenda esse *Seminaria theologica*. De prærogativis & autoritate
154 seq. Episcoporum copiosius pro ejus ætatis natura exponit Vir Illustris. Hi enim clavem solventem & ligantem singulari & eminenti sensu, immo jus gladii spiritualis, id est, potestatem immorigeros sibi ex ecclesia ejiciendi, sibi attribuebant. *Cyprianus*, salutem hominum a valida Episcopi electione pendere, ac electionem illam pondus a vitæ ejus illibata purita-
157. te trahere, sibi persuaserat. Episcopis olim singulis singulas paruisse parochias, idem commemoravit, ratus, Episcopos non nisi Deo subesse. In pagis habitasse Episcopos, Noster collocat

collocat extra dubitationem. Presbyteri, absente Episcopo, ea obierunt ac perfecerunt omnia, quæ ipse solebat coram curare & agere, testibus *Firmiliano* apud *Cyprianum Epist. 75*, & Pag. 160.
Cypriano ipso *Epist. 5, 6.* Præsentibus Episcopis, Presbyterorum erat, nutum episcopalem sequi. Presbyterorum alii docebant gregem sacrum, alii, ut singula ordine curarentur, providebant. Episcopi Presbyterorum suorum consilia sæpius 163.
exquirebant in consessu, qui *presbyterium* appellabatur. Diaconi solebant vocari *Levitæ* ab eis, qui Episcopis ac Presbyteris nomen *sacerdotum* imponebant. Diaconi vicem lectorum sustinuere, ac vinum consecratum præbuerunt bibendum, ex arbitrio Episcopi baptizarunt alios, ac, urgente necessitatis telo, absente Presbytero, eis, qui in gradibus pœnitentiæ profecerant, graviterque ægrotabant, interventu impositæ manus aperiebant reddebantque reconciliationem & commercium cum ecclesia. Ipsi eleemosynaria dona distribuebant 164.
egenis, vinctis & captivis suppeditabant adminicula, ab ecclesiis collecta, fidelibus varias doctrinas impertiebant, ac consilia subministrabant. Sacerdotium eis haud tribuitur, ad sacrificandum haud admissis. *Archidiaconis* Seculum tertium caruit. *Hypodiaconorum* contra frequens fit mentio. *Lectorum* 166.
primus meminit *Tertullianus*. *Catechetarum* peculiaris haud exstitit ordo, siquidem e Presbyteris, vel Diaconis, optimum quemque & aptissimum Episcopum infirmioribus instituendis destinavit. *Acoluthos* memorat *Cyprianus*, Græcis & posthæc 169.
diu incognitos. Ipsorum fuit, captivis Christianis ea, quibus viverent, alimenta perferre, ac literas ultro citroque portare. *Exorcismi* formulæ aberant a recens baptizatis. Exorcismum exercebant & Clerici & Laici, quotquot ea dote ac virtute divinam per gratiam erant instructi. Charismate sensim exstincto, *Exorcistarum* peculiaris exstitit ordo, qui catechumenos elementis doctrinæ cœlestis imbuerunt, ac fortassis, ab eis, dum baptizati fuere, cacodæmonem profligaturos sese, crediderunt. In literis *Cornelii*, quarum *Eusebius Hist. Eccles. VI, 43*, partem conservavit, fit de *Ostiariis* mentio. *Cyprianus* eos ignorat. Canones Apostolici *Cantores* me- 171.

 morant,

morant, quos tamen ubique fuisse rebus sacris obeundis adhibitos, probabile non est. *Notariorum*, qui & Exceptores, Ὀξυγράφοι, Ταχυγράφοι, dicti, non una videntur fuisse munia. *Cyprianus* aluit unum, *Ambrosius*que *Origeni* quen-
Pag. 173. dam adscivit. Literas ab una ad alteram ecclesiam tulerunt
176. Diaconi, Subdiaconi, Confessores, alii. *Diaconissae* erant senes, vel viduae, vel coelibes, a docendo exclusae. Uxores Episcoporum *Episcopissae*, Presbyterorum *Presbyterissae*, Diaconorum *Diaconissae*, dictae. Viduae senes, uno marito orbatae, certis muniis destinatae, audierunt *Presbytides*. Concilii Laodiceni Canone XI ipsae memorantur. Virgines sanctae coelibesque elogiis ornatae. *Monasteria* earum nondum erant nota. Grex universus *eligebat* Episcopos, Presbyteros, Diaconos,
181. nisi extraordinarii quiddam incideret. *Paulus Thebaeus* fuit anachoreta, sed minime stilo aetatis nostrae. Virgines, quae perpetuam voverant virginitatem, commercia aliorum hominum non abhorrebant. Vota illa poterant tolli & revocari.
180. Precibus ipsarum alii aliaeque sese commendarunt. Electionem sequebatur ordinatio, quam Episcopus impositione manus ad modum Apostolorum perficiebat, quibus credidit sese
188. successisse. *Ordinatio*, ab orthodoxo Episcopo peracta, non debuit iterari, quo ipso via ad doctrinam de charactere sacer-
191. dotum indelebili fuit strata. Ambire & expetere munus ecclesiasticum haud licuit. Ambitus crimen fastidiri solitum. *Translationes* personarum ecclesiasticarum ab una ecclesia ad
193. alteram non nisi suadente necessitate permittebantur. Clerici haud dignoscebantur peculiari *vestitu;* nonnulli pallium phi-
195. losophicum gestarunt. *Baronius*, ab Autore secus statuens, merito refutatur. *Matrimonia Clericorum* satis erant frequentia, licet eorum coelibatus praedicaretur. *Nuptiis secundis* qui sese addixerant, negotiorum ecclesiasticorum partem non
200. poterant suscipere. Episcoporum autoritas coepit splendore
203. urbis, cui ipsi praesidebant, aestimari. *Clerici Romae* habebantur eximii ac singularis pretii. Episcopi tamen adhuc pro paribus reputati. Sacerdotibus coepit *sacrificatio* proprii sen-
213. sus adscribi. Censurae & proscriptiones ecclesiasticae creve-

runt

runt & numero & autoritate. De suspensione & depositione Clericorum quæ solide disseruit Ill. Autor, cum eis, quæ sequuntur, in compendium redigere, nobis non est integrum. Ex fimbria exhibita de texto judicare licebit Lectori. *Capite quarto* exponitur de locis temporibusque sacris, *quinto* de cultu religionis externo, *sexto* de baptismo, *septimo* de Agapis, sacra cœna, & pœnitentia, *octavo* de excommunicatione & pœnitentia gravissima, *nono* de bonis ecclesiasticis, *decimo* de judiciis ecclesiasticis & Conciliis, *undecimo* de hæresibus, *duodecimo* de persecutionibus, *decimo tertio* de statu conjugali & domestico, *decimo quarto* de cura pro ægrotis & defunctis, *decimo quinto* de statu Judæorum & gentium. Sequuntur addenda, & Index, longe elaboratissimus, qui aliis exempli loco esse possit. Lubet ex capitibus, quæ summatim designavimus, ea, quæ nobis videntur quam maxime singularia, decerpere, ut aliorum vel suffragia tentemus, vel diligentiam acuamus, & ad argumenta nonnulla penitius perpendenda accendamus. Divisionem provinciarum politicam fuisse ansam, ut Episcopi urbium primariarum Episcopos urbium minorum Pag. 205 seq.
ad nutum suum ac arbitrium converterent, solide Autor demonstrat. Huic certe seculo natales illius episcopalis parochiarum determinationis debentur, licet *Orlendius* haud vereatur, eam ab ortu Christianæ doctrinæ derivare. An templa plane separata, morem hujus ætatis referentia, Christianis 229 seq.
fuerint Seculo tertio, ipse copiose disquirit, ac ad quæstionem respondet negando, solide excussis *Ciampini* ac aliorum argumentis. Post *Decianam* persecutionem in domibus designatis certisque Episcoporum ac ditiorum acti fuerunt conventus sacri. Domus hæ non erant diversæ ab aliis ædibus privatorum. Templa publica, Romanis similia, deerant Christianis usque ad Seculi hujus limen & decursum exeuntem. In cœmeteriis ipsi coire consueverant, id est, in 237.
specubus & antris, in quibus defunctos suos terræ mandarant. Noctu & clanculum conveniebant, sacris operaturi, fervente insectationum æstu; auram tolerabiliorem nacti, halcyoniisque recreati, interdiu coibant. *Conventiculorum* nomen honestum 239.

hisce conventibus attributum. Diem dominicum, hebdomadam magnam, sabbatum paschæ instanti proximum, diem parasceves, vigilias paschæ, festum paschale, pentecosten, Martyrum dies emortuales, solennius ipsi celebrarunt. De na-
Pag. 245. tivitatis Christi die res est in incerto. Jejunia, alias frequentiora, cessarunt diebus sabbati, solis, eisque, qui Pascha inter & Pentecosten intercedunt. Quadragesimale jejunium a
248. 40 horis potius, quam diebus, dictum. Libertas Christiana in jejuniis observata. *Stationes* dicebantur, quando nonnulli die Mercurii & Veneris ad horam tertiam pomeridianam mane-
252 seq. bant impransi. Formulas precum determinatas jam tum in cultu publico præter orationem dominicam exstitisse, Autor inficiatur, ratus, Episcopos, Presbyteros, & Christianos, preces extemporales & ex animo expressas amasse. *Processiones* designabant precum observationes, procedendo recitatarum,
254. quibus sese exonerabant ii, qui stationibus erant perfuncti.
256. Deum unum ac trinum nemo non coluit. Angelos, cœlitesque & sanctos, nemo invocavit, vel adoravit. Crux, admodum frequens signum, visa habere vires singulares, nempe in animo eorum & devotione, quibus ea uti placuit. Horæ statæ cultui publico nondum semper præstitutæ, nisi intra ædes privatæ religionis. Lectio Sacræ Scripturæ frequentata, cantilenæ *Davidicæ* decantatæ, *homiliæ* & *allocutiones* ad
260. populum expromtæ a sedentibus. Episcopi laicis nonnunquam permittebant potestatem docendi cœtum publice congregatum. Dona, a coeuntibus pro arbitrio collata, cedebant inspectioni Episcoporum, eisque absentibus curæ Presbyterorum, ut inde agapæ & sacra cœna administrarentur, & egeni
265. reficerentur. Nomina eorum, qui munera obtulerant gratuita vel suo, vel defunctorum, nomine, publice recitabantur. Missæ Pontificiorum nondum auditæ. Nomina defunctorum, qui in fide Christiana de vita decesserunt, publice recitata ad
266. diem, quo obierant, & quo alii nomina eorum obtulerant, id est, nomine ipsorum munera ad mensam sacram adduxerant. Pro eorum salute oravit Deum nemo. Pro Martyribus eadem ratione oblatum, quos nemo non ad amplexus & gloriosam

Christi

Christi in cœlis præsentiam accessisse affirmabat. De repetitione baptismi variæ sententiæ fuerunt agitatæ, quæ penes Autorem copiose possunt legi. Chrisma baptismo adjectum pro necessaria accessione. Pædobaptismus ubique floruit, ac objectiones eorum, qui contra senserunt, infirmiores visæ. *Baptismum necessitatis* conferre licebat viris, fœminis haud æque. An baptizati simul nomina fuerint indepti, haud adeo certum. Ea, quæ ad conficiendas agapas & sacræ cœnæ epulas in mensam sacram offerebantur, dicta fuerunt *sacrificia* ratione laicorum potissime. Ii singuli, qui sacra cœna utebantur, vocabantur *sacrificantes*. *Sacrificia dominica* vocabantur panis & vinum in usu sacræ eucharistiæ, quia hisce symbolis sumtis sacrificium passionis mortisque Christi repræsentetur ac repetatur. Mensæ sacræ vocabantur aræ & altaria, schemate Levitico, quod inprimis *Cyprianus* urgebat, ita exigente. De ritu *offerendi nomina* Ill. Autor distincte solideque exponit. De tempore celebratæ eucharistiæ, de consecratione symbolorum, de usu orationis dominicæ, ac historia institutionis sacræ cœnæ, copiose differit, demonstrans, ecclesiam tunc ignorasse dogma transsubstantiationis, ratam, panem & vinum precibus & gratiarum actione consecratum manere panem & vinum, quod comprobat ex *Origene ad Matth. XV*, Autore apud *Cyprianum de Cœna Domini*, ac *Cypriani Epistola 63*. Symbola eucharistica tunc adoravit nemo. Panis eucharisticus probabiliter fractus, & ita distributus fuit; vinum aqua temperatum. A jejunis æquo ac pransis sacra cœna adhibita, ab universis quidem sub specie utraque. Ægrotis ac infantibus datus panis consecratus, vino imbutus. Laicis, urgente necessitatis momento, permissum, sacram aliis administrare cœnam, fœminis haud æque, sed species utraque jam ab Episcopo, seu Presbytero, erat consecrata, quam domum secum ferre, ac ob instantia periculosiora tempora asservare, solebant. Infantibus sacra cœna data, simul ac fuerant sacro fonte tincti, ut in communione sanctorum versarentur, hæredesque vitæ sempiternæ constituerentur. Utraque eis præbita species. Disciplina arcani in ritibus nonnullis

Pag. 270 seq. 272 seq. 281. 286. 288. 290. 293. 296 seq. 297. 299. 302. 305.

nullis viguit, verum doctrinæ ipsæ neminem celatæ, licet catechumenis haud initio proponerentur, vel instillarentur, mysteria, sed cibi facilioris alimenta. Qui secus statuunt, elusum eunt argumenta, quibus ipsorum religio arguitur convinciturque immutationis ac novitatis. Confessio auricularis, & absolutio a peccatis, quam minister ecclesiæ vice Dei impertit confessis pœnitentibusque, Seculo tertio nondum audita, quo existimabatur solus Deus male actorum facere gratiam, ac Episcopus, vel Presbyter, nomine ecclesiæ impertiit eis remissionem peccatorum, qui ecclesiæ pravis exemplis fuerant offendiculo, & ad frugem redierant bonam. Presbyter pœnitentiarum Constantinopolitanus non ad stantes, sed ad lapsos, ac pœnitentiam male actorum præ se ferentes, pertinuit. Eum fuisse sublatum, imperante *Theodosio I*, satis constat. Ante sacræ cœnæ usum quotidianum confessionem peccatorum a stantibus haud editam, Noster it demonstratum.

Pag. 307 seq.

309.

311.

312. Absolvi credebantur homines a peccato per baptismum, per martyrium, veluti baptismum sanguineum, per eleemosynas, per condonationem peccati inter fratres mutuam, per emendationem vitæ, per exercitia operum bonorum, per pœnitentiam severam, autore Deo. Qui in disciplinam ecclesiasticam, qua actiones externæ dirigi solitæ, peccaverat, a juribus cœtus sacri remotus, & a communione exclusus fuit, nec receptus, donec ecclesiæ suam testatus fuisset ac approbasset pœnitentiam, seu satisfactionem, cujus interventu *merebatur*, id est, consequebatur remissionem peccatorum ab ecclesia, ac in communionis usum recipiebatur. In ejectione & segrega-
317 seq. tione hac Episcopi suum *jus gladii* positum esse credide-
320 seq. runt, sæpius eo abusi. *Philippum* Cæsarem Christiano cœtui sese aggregasse, ac excommunicationis sententiam pertulisse, Autor merito inficiatur. Reliqua legantur apud Autorem, qui veteres recusat ad modulos nostræ ætatis interpretari, sed Historici mensuram fidemque, licet haud queat usquequaque sectatoribus certorum rituum probari, implere studet. De confessione peccatorum denuo commentatur *pag. 341 seq.* Bona ecclesiæ constiterunt tum ex oblatis, primitiis præcipue, decimis,

aliisque

aliisque libere donatis, quæ aſſervabat Epiſcopus, ut inde Clerici ſtipendia obtinerent laborisque mercedem, egeni ſolatia, captivi alimenta. Eleemoſynis expiari peccata, crediderunt plerique, quod omnino de pœnis temporalibus valet. Pag. 347.
Paulus Samoſatenſis, primus judicium & tribunal ſibi vindicare auſus in modum magiſtratus civilis, eam ob cauſam munere ſuo fuit exutus. Epiſcopi ex compromiſſo primum lites dirimere ſolebant, exeunte ſeculo, tribunalia & judicia ſibi tribuenda, arbitrati. Synodorum recenſionem hiſce ſubjunxit 351 ſeq.
Autor. Qui Epiſcopo & Presbyterio minus gerere morem 358 ſeq.
viſus, facillime Schiſmatici, vel Hæretici, notam incurrit. Schiſmaticis nomen *fratris* datum, eisque *Novatus* & *Novatianus* adſcribendi, quos Noſter ex hæreticorum albo expunxit. *Cypriani* opinionem de rebaptizandis eis, qui ab hæreticis fuere baptizati, refellere non poſſunt ii, qui, nullam dari remiſſionis peccatorum gratiam, exiſtimant, extra eccleſiæ ſuæ externæ ſepem, & eam ob rationem *Auguſtinus* neſciit, quomodo 397.
Cyprianum refelleret ſolide. Quæ enim affert adverſus fidem Epiſtolarum *Cypriani*, ea ſua ruunt infirmitate. *Firmiliani* epiſtolam, *Joannes Clericus*, a *Cypriano* fuiſſe ad arbitrium 398.
ſuum elicitam, ſibi perſuaſit, quem Noſter affectatur. Quam vellemus, ipſe vidiſſet ac refelliſſet ſcriptorem nuperum, qui *Firmiliani* literas pro ſuppoſititiis nobis venditare, remis velisque allaboravit. Gnoſticos Philoſophis ſectæ cujusdam 400.
Platonicæ Noſter adjungit, qui ad dogmata ſua illuſtranda ſacras ſubinde literas adhibuerint. *Noëti* ſententias erroneas non ſatis innotuiſſe, tradit. De *Artemone* omnia fere ignorari, demonſtrat. Valeſiani ab *Epiphanio* memorantur, 403.
quos ortos eſſe in *Dacatha*, vico Arabiæ juxta Philadelphiam, ille memoriæ prodidit. Hoſce Autor credit nusquam exſtitiſſe. Animadvertimus obiter, legendum eſſe apud *Epiphanium Bacatha*, non *Dacatha*. Vid. *Hadriani Relandi Palæſtina Lib. III pag. 612*. *Sabellium*, Autor ſuſpicatur, noluiſſe tres 408.
in una Dei eſſentia admittere *hypoſtaſes*, ne in polytheiſmum prolaberetur, & inde exſtitiſſe diriſſimam logomachiam.

X *Paulus*

Pag. 412. *Paulus Samosatenus* ei videtur docuisse, Christum esse nudum hominem, viribus divinis instructum, de reliquo arrogan-
416. tiam & fastum amasse. Chiliasmum Seculo tertio plurimi doctores impune docuerunt. De *Mane* & Manichæismo, *Beausobrium* secutus, fuse disputat, ejusque doctrinam genuinam plane exequitur. Ubi de hæreticis certa nos literarum monumenta destituunt, ipse pronuntiat in gratiam reorum. Si qui paucula suffragiis suis indigna censuerint, eis tamen pleraque non possunt non esse ad palatum. Universa tractatio exquisitam spirat diligentiam, lucernamque olet, Criticum demonstrat, ingenio sectario minus respondet, at Historicum præfert, qui in hac parte homines de ecclesia verbis in factum temperatis ita delineat, ut ordinem ecclesiasticum dimittat intactum, nævos & vitia temporis nonnullorumque hominum labeculas candide, licet modeste, notet & describat. Nostrum est, adjicere illud unicum: *Plaudite.*

OPERIS DE FLUXIONIBUS, A CEL. MAC-LAURINO editi, Recensio continuata.

Substitimus nuper in fine *primi Voluminis. Alterum* hujus egregii Operis *Volumen* incipit a *Capite XII*, cujus triplex est argumentum. Scilicet primo ostendit doctissimus Autor harmoniam methodi infinitesimalium & methodi fluxionum, cujus certitudinem, per singulas ejus partes eundo, evidentissimis demonstrationibus hactenus evicit. Consistit autem illa harmonia in hoc, quod quantitatum variabilium differentialia, seu elementa infinite parva, sint præcise in eadem ratione, in qua sunt earundem fluxiones. Nam, si magnitudo variabilis uniformiter fluit, fluxio ejus exponitur & mensuratur incremento, vel decremento, quod dato tempore gignitur; &, si magnitudo motu variato fluit, incrementum ejus, dato tempore genitum, in duas partes, uti ex superioribus constat, distinguendum est, quarum altera fuisset genita, si per datum tempus motus generans uniformis fuisset, altera autem accelerationi, vel retardationi, motus debeatur, &,

hac

hac parte rejecta, illa sola exponit fluxionem magnitudinis variabilis. Jam in hypothesi incrementorum infinite parvorum accidit, quod hic ab Autore generatim ostenditur, ut ea pars incrementi, quæ secundum methodum fluxionum rejicienda est, altera parte infinities minor sit. Hinc vera elucet ratio, cur in expressione elementi is terminus, qui in relatione ad reliquum sit infinite parvus, omnino rejiciendus sit, ut differentiale primi ordinis habeamus; & simul apparet, methodo infinitesimalium ad conclusiones non prope veras, ut quibusdam visum est, sed exacte veras, perveniri. Hisce præmissis, doctissimus Autor ad aliquas objectiones contra methodum infinite parvorum respondet. *Secundo* harmoniam inter methodum fluxionum, & methodum rationum primarum, vel ultimarum, incrementorum nascentium, vel evanescentium, qua *Isaacus Neutonus* frequenter usus est, demonstrat; & usum hujus methodi insignem ad quantitatem fluxionum brevi & expedita via definiendam pluribus exemplis propositionum, quæ in superioribus per longiores demonstrationes evictæ fuerant, ostendit. *Tertium* hujus *Capitis* argumentum solutionibus aliquot Problematum mechanicorum absolvitur. His quædam de motu centri gravitatis theoremata, tanquam fundamenta, substernit, scilicet, in systemate corporum summam motuum in data directione æqualem esse corporis, quod summæ illorum corporum æquale, & velocitate communis centri gravitatis præditum sit, motui ad eandem directionem reducto; & commune centrum gravitatis duorum pluriumve corporum ab actionibus eorundem in se mutuo, exclusis omnibus externis actionibus, non mutare statum suum motus, vel quietis; item, summam motuum, juxta eandem directionem æstimatorum, non mutari solis actionibus corporum in se mutuo. Ex his principiis deducit notas leges communicationis motus inter duo corpora, directe sibi mutuo illisa, tam elastica, quam elasticitate destituta; & *Hugenii* Theorema de celeritate ultimi plurium corporum continue proportionalium, quam a primo, mediantibus reliquis, accipit. Monet autem Cel. *Maclaurinus*, eam velocitatem, etiamsi eo

major sit, quo plura corpora in continua proportione inter primum & ultimum interponantur, nunquam tamen fieri posse infinitam, sed ultimo habere ad velocitatem primi corporis rationem subduplicatam primi corporis ad ultimum. Eadem illa principia, eaque sola, adhibet ad determinandum generaliter plurium corporum, in aliquo plano datis celeritatibus & directionibus incedentium, quorum unum in reliqua omnia juxta horum directiones simul impingit, motus post collisionem; cujus paulo difficilioris Problematis casus quosdam speciales jam olim excellentissimus Geometra, *Jo. Bernoullius*, in eleganti Dissertatione *sur le Mouvement*, sed ope Theorematis de conservatione vis vivæ, solutos dedit. Autor vero, postquam illud Problema alia solverat methodo, ostendit demum, in hujus quoque Problematis conditionibus obtinere conservationem virium vivarum, seu æqualitatem summæ productorum ex massis & quadratis celeritatum tam ante, quam post, collisionem; sic enim potius, e Cel. Autoris mente, loquendum esset, quippe qui, ut jam ex aliis ejus scriptis inter Geometras constat, *Leibnitianæ* virium vivarum mensuræ minime est addictus, & in hoc ipso hujus Operis *Capite* aliquas hujus mensuræ reprehensiones passim attulit. Postea considerat motus corporum, a corpore incurrente simul percussorum, sed juxta directiones, in quibus progredi per obstacula externa ipsis non licet; & in hoc quoque casu, si corpora sint perfecte elastica, summam productorum ex quadratis celeritatum & massis ante & post conflictum eandem esse demonstrat, licet summa motuum, ad eandem directionem reductorum, hoc in casu non conservetur. Nihilo tamen secius quammaxime alienus est ab eorum sententia, qui conservationem summæ istorum productorum ante & post conflictum pro lege motus universali habent. Negat, hanc legem universalem esse, propterea quod ea tantum de corporibus perfecte elasticis valeat; & monet, plurimorum Problematum, quæ ope hujus principii soluta fuerunt, dari posse solutiones alias generales & directas, principiis evidentibus innisas, si primo corporum non elasticorum motus determinentur, & inde definiatur,

tur, quid in hypothesi velocitatum relativarum, ante & post collisionem æqualium, vel datam rationem ad se invicem habentium, obtineat. Pergit ad determinandos motus corporum gravium, quæ, dum descendunt, in se mutuo vel immediate, vel mediantibus vectibus, agunt; & in singulis casibus, qui sub hoc Problemate continentur, demonstrat hanc legem servari, ut summa productorum ex singulis massis & earum, quas respective sic acquirunt, celeritatum quadratis æquetur aut summæ productorum ex singulis massis & quadratis respectivarum celeritatum, quas descensu libero verticali per easdem altitudines acquirere potuissent, si omnia corpora descendant; aut, si quædam adscendant, differentiæ inter summam productorum ex massis descendentibus multiplicatis per quadrata celeritatum, descensui libero per easdem altitudines respondentium, & summam massarum adscendentium multiplicatarum per quadrata respectivarum celeritatum altitudinibus, per quas adscendunt, in libero descensu debitarum. Ex his facile deducit legem *Hugenianam* de conservatione vis adscendentis, quod scilicet, si plura corpora celeritatibus, quas ex gravitate & mutuis in se invicem actionibus acquisiverunt, iterum adscendant, soluto eorum systemate, per eandem altitudinem adscendere queat commune gravitatis centrum, per quam antea descenderit. Sed, etsi his posterioribus legibus omnis generis corpora tenentur, tamen, eas pro universalibus habendas esse, quæ nonnullorum Autorum sententia fuisse videtur, negat Cel. *Maclaurinus.* Supponunt enim illæ leges, mutuas corporum actiones cum ipso descensu ex gravitate initium capere; hinc, si grave unum jam per quoddam spatium lapsum est ante, quam in reliqua corpora agere incipit, seu generatim, si motus corpori alteri ab altero subito communicatur, & relativæ eorum velocitates in suis respective directionibus post illam actionem statim minores fiunt, quam ante actionem fuerant, tunc neque summa productorum ex massis & quadratis celeritatum, neque altitudo, ad quam centrum gravitatis commune eorum corporum solutorum adscendere potest, tanta erit, quanta per illas leges esse debebat:

id quod per exempla facilia & obvia hic declaratur & confirmatur. Hæc autem omnia ab Autore eo potissimum fine prolata sunt, ut appareret, nullam in mechanicis doctrinam alicujus momenti obnoxiam esse incertitudini, in quam æstimatio virium vivarum per lites, quæ ob illam huc usque inter Mathematicos fuerunt, adducta esse videtur; & sic redargueretur ea quoque criminatio, quam nonnulli ex hoc capite in Mathematicos conjecerunt. Pergit Cel. Autor ad tradendam theoriam de centro oscillationis, quam, methodo *Hugenii* utens, breviter proponit. Sequitur theoria de motu aquæ ex vase cylindricæ, imo cujuslibet, figuræ, per foramen in fundo effluentis; quod difficilius argumentum satis copiose duplici modo pertractat, primo adhibens cataractam *Neutonianam*, (quo ipso totam *Neutoni* methodum in *Princip. Phil. Nat. Lib. II Pr. XXXVI* præclare illustrat,) deinde in auxilium vocans principium de conservatione virium vivarum, & methodum Cel. *Danielis Bernoullii* in *Comment. Petropol. Tom. II* imitatus, qui, ex Autoris sententia, primus recte docuit modum, quo motus aquæ, ex aliquo vase effluentis, acceleratur. Hac theoria absoluta, quasdam generales observationes in argumenta *Capitis X* & *XI* suppeditat: primo aliquot propositiones *Capitis X* brevius per methodum limitum rationum demonstrans, & his nonnulla theoremata de angulo contactus & curvatura in lineis curvis adjiciens; posthæc nonnullas generales, & sibi mutuo valde affines, proprietates trajectoriarum, curvæ celerrimi descensus, catenariæ, & curvæ, quam mobile breviori tempore, quam aliam isoperimetricam & inter eadem extrema contentam, describere potest, exponens. Sed, ut de variorum horum argumentorum tractatione plura dicamus, non permittit recensendi brevitas; transeamus potius ad sequens *Caput*, in quo multa se nobis offerunt notatu dignissima. In hoc enim *XIII Capite* celebratissima inter Mathematicos Problemata novis, iisque elegantissimis, methodis soluta videmus. Celeberrima sunt Problemata de curvis, quæ maximum minimumve producunt, quibus sub initium hujus Seculi principes Geometrarum magno animi ardore operam de-

derunt;

derunt; & constat, illos ita instruxisse plerorumque hujus generis Problematum analyses, ut ad differentialia secundi tertiive ordinis ipsis deveniendum esset, elemento curvæ in duas, vel tres, partes infinite parvas resoluto. Hoc autem in loco Cel. *Maclaurinus* ejusmodi methodos exhibet, quæ in fluxionibus primi ordinis subsistere permittunt, & una syntheticas solutionum demonstrationes facile suppeditant. Ordo, quem in hisce Problematibus tractandis tenet, hic fere est. Principio methodo directa tradit analysin Problematis de linea brachystochrona, primo posita gravitate uniformi, & in directionibus parallelis agente, secundo in hypothesi gravitatis, ad datum centrum tendentis. Utriusque casus solutiones syntheticis demonstrationibus confirmat. Porro solvit Problema de linea brachystochrona datæ longitudinis, in quacunque gravitatis hypothesi invenienda. Posthæc omnia isoperimetrica Problemata ad duo generalia revocat, quorum primum est: Inter omnes curvas, æquales perimetros habentes, & per data duo puncta transeuntes, invenire eam, quæ producat maximam minimamve aream, si super ejusdem curvæ abscissis erigantur ordinatæ, quæ sint quibusvis functionibus ordinatarum curvæ quæsitæ æquales; secundum: Inter omnes curvas ejusdem longitudinis, & data duo puncta pro terminis habentes, eam invenire, quæ producat curvam maximæ minimæve areæ, posito, quod ordinatæ hujus curvæ exprimant functiones arcuum curvæ quæsitæ. Utriusque horum duorum Problematum analyses seorsim tradit, non nisi primi ordinis fluxionibus utens; solutionem prioris Problematis synthetice demonstrat, denique idem Problema, magis universaliter conceptum, solvit eadem methodo, & similem dat Problematis de solido minimæ resistentiæ analysin. Dignitas rei exigere videtur, ut earum methodorum, quæ a se invicem parum discrepant, specimen quoddam Lectoribus nostris exhibeamus. Quem in finem huc transcribemus analysin secundi Problematis isoperimetrici generalis. Præmittitur lemma: Datis puncto A, rectaque AG positione, rectis autem AE, b & u magnitudine, ducatur in AG perpendicularis EK; &, si tangens anguli AEK fuerit

TAB. II Fig. 1.

fuerit ad finum totum, ficut u ad b, erit $EK \times b + AK \times u$ maximum. Quod lemma fic demonftratur. Centro A intervallo AE defcriptus fit circulus, rectam AG fecans in G. Erigatur Gg perpendicularis in AG, fic, ut Gg, KE, fint ad diverfas partes rectæ AG. Ponatur $Gg : AG = u : b$, & jungatur Ag, quæ ergo data erit pofitione. Huic Ag producta EK occurrat in O. Et, cum fit $KO : AK = gG : GA$, erit $AK \times u = KO \times b$, ideoque $EK \times b + AK \times u = EO \times b$, quod rectangulum fit maximum, ubi EO eft maxima. Tunc autem maxima eft EO, cum tangens circulum ET parallela eft rectæ Ag, feu cum angulus EAg rectus eft. Ergo, fi fuerit AK tangens anguli AEK ad finum totum EK, ut u ad b, erit $AK \times u + EK \times b$ maximum. Similiter apparet, datis magnitudine rectis Ee & v, & ducta ek perpendiculari ad AG, fore $ek \times b + AK \times u + Kk \times v$ maximum, ubi tangens anguli AEK ad finum totum fuerit, uti u ad b, & fimul tangens anguli Eek ad finum totum, uti v ad b. Nam in hoc cafu $AK \times u + EK \times b$ maximum eft; &, ducta Em ad AG parallela, $Em \times u + em \times b$ etiam eft maximum. Hinc univerfaliter, fi rectæ quotcunque AE, Ee, ef, fD, magnitudine datæ, ita juxta fe difponantur, ut, ductis in datam pofitione rectam AG perpendiculis EK, ek, fl, DL, & in his fumtis partibus Ku, kv, lx, Lz datis totidem rectis æqualibus, fint tangentes angulorum AEK, Eek, efl, fDL, refpective æquales rectis Ku, kv, lx, Lz, pofito finu toto $= b$: completis parallelogrammis $AruK$, $Ksvk$, $klxt$, $lLzy$, erit fumma rectanguli $LD \times b$, & areæ $Arusvtxyz L$ major, quam in alio quovis fitu rectarum AE, Ee, ef, fD. Sint nunc $AEDL$ & $ABMIL$ duæ figuræ curvilineæ, ad communem axem AL conftitutæ, & fint PE, PM, duæ ordinatæ in directum pofitæ, quarum hæc PM fit data functio arcus AE, fitque ubique in curva AED anguli AEP tangens ad finum totum $= PM : b$. Fac, Aed aliam effe lineam æqualem ipfi AED, & arcum $Ae = AE$, & ducta ubique recta epm ad DL parallela, quæ AL fecet in p, fiat femper $pm = PM$, ex quo generetur area $ABmil$: ergo, per modo oftenfa, erit $DL \times b$

TAB. II Fig. 2.

$+ ABMIL$

$+ABMIL$ semper major, quam $dl \times b + ABmil$. Quare, si sit $dl = \pm DL$, erit area $ABMIL$ major, quam $ABmil$. Et coincidentibus d & D, il & IL, sumtaque AH datæ magnitudinis in AB, & ducta $HqQG$ parallela ad AL: area $HBMIG$, genita per ordinatam QM, major erit, vel minor, quam area $HBmIG$, genita per ordinatam qm, prout HG & AL vel ad easdem, vel ad diversas, partes curvæ MNI fuerint positæ. Ergo, cum sit $QM = PM \mp AH$, apparet, lineæ AED, quæ inter omnes isoperimetricas, per A & D transeuntes, det maximam minimamve aream $HBMIG$, cujus ordinatæ QM determinatis functionibus arcuum AE æquales ponuntur, hanc esse proprietatem, ut tangens anguli AEP ad sinum totum, seu fluxio abscissæ ad fluxionem ordinatæ, sit in ratione summæ, vel differentiæ ordinatæ QM, & constantis AH, ad constantem b. Initio *Capitis XIV*, quod *Libri primi* ultimum est, Autor, illustris *Hospitalii* vestigia legens, bene multas, & ad ea, quæ sequuntur, demonstranda utiles, proprietates ellipsis breviter demonstrat, hancce curvam tanquam sectionem cylindri considerans. Deinde aliquot Theoremata de sectionibus conicis, nominatim de earum per data quinque puncta descriptione, compendiosa methodo ostendit, quæ in hoc consistit, ut illa prius de circulo evincantur, & postea ad sectiones conicas transferantur, spectatas tanquam circuli projectiones in planum oblique positum per radios, e dato puncto divergentes. Reliqua hujus *Capitis* argumenta omnia tendunt ad accuratius determinandum quædam consectaria theoriæ gravitatis *Neutonianæ*, de figuris puta planetarum, & de fluxu refluxuque maris. Et primo quidem Autor doctissimus brevem, sed idoneam, tradit theoriam gravitationis versus sphæras & corpora sphæroidea, in hac hypothesi, quod particulæ eorum solis ipsarummet mutuis attractionibus afficiantur, & vires attractrices sint in duplicata inversa ratione distantiarum; ex qua theoria definit & directionem & magnitudinem vis, qua particula in superficie sphæroidis posita attrahitur. Quibus præmissis, ponit, in omnes sphæroidis fluidi particulas agere novas vires, in directionibus,

Y aut

aut perpendicularibus axi vel plano æquatoris, aut partim parallelis axi, partim in eundem normalibus, viresque singulas variare in ratione distantiarum ab axe, vel æquatore, cui perpendiculares sunt: & demonstrat 1) vim, ex attractione sphæroidis & externis istis viribus compositam, semper agere in directione superficiei sphæroidis normali, 2) singulas columnas fluidas se mutuo sustinere in centro sphæroidis, 3) unamquamque sphæroidis particulam quaquaversus æqualiter urgeri. Ex quibus consequitur, si particulæ sphæroidis fluidi uniformiter densi se mutuo attrahant viribus, quadratis distantiarum reciproce proportionalibus, & eædem particulæ aliis præterea viribus afficiantur, quæ aut directiones habeant vel axi, vel æquatori, perpendiculares, & in ratione distantiarum ab axe, vel ab æquatore, varient, aut saltem resolvi possint in ejusmodi vires; sit autem vis totalis in polo ad vim totalem in peripheria æquatoris, ut diameter æquatoris ad axem; fluidum fore in æquilibrio ubique, & superficies similes ac concentricas extremæ superficiei fore horizontales in qualibet profunditate, & vires, quæ æquales particulas in illis superficiebus versus sphæroides trahunt, exponi rectis in illas superficies normalibus, & ad planum æquatoris, vel ad axem, terminatis. Ante, quam hoc theorema ad specialia applicet, determinat gravitatem in polo sphæroidis, & ostendit, ejus mensuram requirere quadraturam hyperbolæ, si sphæroides sit oblongum, circuli vero, si sit latum. Ex hac gravitate eleganter deducit gravitatem in circumferentia æquatoris, in cujuslibet paralleli peripheria, in plano æquatoris producto, & in axe producto, per formulas tam simplices, ut nullis novis quadraturis, vel computis, opus sit. His peractis, demonstrat fundamenta diversarum methodorum determinandi rationem axis ad diametrum æquatoris in planeta uniformis densitatis & figuræ sphæroidis, sed a sphærica haud multum discrepantis. Si notæ essent gravitas versus planetam in æquatore D, & vis centrifuga ibidem V, dictis semidiametro æquatoris $= b$, & rectangulo sub summa & differentia semidiametri & semiaxis $= cc$, determinari posset quam proxime ratio

ratio inter illam diametrum & axem per hanc analogiam $cc : bb = 5V : 2D + \frac{12}{7}V$. Sed absque obſervationibus, ſub æquatore inſtitutis, eadem ratio definiri etiam poterit, primo menſurando gradum meridiani in aliqua latitudine, & longitudinem penduli, quod ibidem dato tempore datum numerum oſcillationum abſolvit. Nam ex magnitudine gradus dimenſi innoteſcit vis centrifuga v in æquatore ſphæræ, in cujus circulo maximo gradus æqualis eſſet gradui dimenſo, & quæ eodem tempore, quo planeta ille, circa axem volveretur; & longitudo penduli manifeſtat gravitatem g, quacum corpus in illa latitudine verſus planetam deſcendit. Dicto nunc ſinu latitudinis s, erit quam proxime $cc : bb = 5v : 2g + 5ssv - \frac{2}{7}v$. Secundo poteſt etiam hæc ratio cc ad bb erui, comparando gravitatem ſatellitis, in plano æquatoris moti, ad vim centrifugam in peripheria æquatoris planetæ. Etenim, ſi m ſit exponens rationis, quam habet diſtantia ſatellitis a centro planetæ ad ſemidiametrum æquatoris, n vero ſit ad unitatem in ratione compoſita ex triplicata ipſius m ad 1, & ex duplicata temporis revolutionis planetæ circa proprium axem ad tempus periodicum ſatellitis; erit $cc : bb = 1 : \frac{2}{5}n - \frac{3}{10mn} + \frac{9}{14}$ proxime. Si ſecundum haſce duas methodos exquiritur ratio diametri telluris ad axem, adhibendo dimenſiones graduum meridiani terreſtris, a *Picarto* in Gallia, & a Cel. *Maupertuiſio* in Lapponia, factas, & lunæ diſtantiam, tempusque periodicum, omnes computi, ſecundum modo traditas regulas inſtituti, ſatis bene conſpirant in rationem diametri ad axem terræ $= 230 : 229$, a *Neutono* jam traditam. Sed præter haſce methodos dantur pro telluris dimenſione duæ aliæ, in quibus longitudines pendulorum iſochronorum, vel magnitudines graduum in meridianis, diverſis in latitudinibus obſervatæ, ſecum invicem comparantur. Si duorum iſtiusmodi pendulorum longitudines ſint L, l, & ſinus latitudinum reſpective S, $ſ$; erit in hypotheſi, quod tellus a ſuperficie uſque ad centrum uniformiter denſa ſit, $cc : bb = LL - ll : LLSS - llſſ$. Poſitis vero longitudinibus duorum graduum G & g

 in

in latitudinibus, quarum sinus sint S, s: erit semper, & sine respectu ad ullam gravitatis, vel densitatis, hypothesin, $cc : bb = G^{\frac{2}{3}} - g^{\frac{2}{3}} : G^{\frac{2}{3}}SS - g^{\frac{2}{3}}ss$. Jam per hasce methodos differentia inter diametrum æquatoris & axem terræ inventa notabili excessu superat eam, quæ illis prioribus methodis debetur. Nam ex comparatione longitudinum pendulorum, Pellone in Lapponia & Parisiis minuta horæ secunda indicantium, prodit apud Autorem $cc : bb = 1 : 102, 8$; & ex aliis ejusmodi pendulorum observationibus dicta ratio adhuc major colligitur. Comparatio autem graduum, sub polari & in Gallia dimensorum, dat $cc : bb = 1 : 89\frac{1}{3}$, adhibita Cel. *Maupertuisii* correctione mensuræ, a *Picarto* peractæ. Cum ex hac discrepantia justa enascatur suspicio, satis magnam esse varietatem in densitate internarum partium telluris; progreditur Cel. Autor ad tractationem hujus Problematis, quales proportiones diametri ad axem, & gravitationis in polo ad gravitationem in æquatore, e diversis hypothesibus densitatis variabilis internarum partium terræ oriantur; per gravitationem intelligendo excessum gravitatis supra vim centrifugam. Ex iis, quæ hac de re subtiliter disputat, elucet, 1) si densitas tantum prope centrum aucta ponatur, intelligi quidem posse, cur gravitatio inde ab æquatore versus polos magis crescat, quam in casu densitatis uniformis, non autem, cur differentia inter diametrum & axem major sit; 2) si densitas prope centrum minor ponatur, magis quidem crescere debere gradus in meridiano ab æquatore versus polos, quam in sphæroide uniformiter denso, sed inde non explicari posse majus incrementum gravitationis versus polum; 3) eadem obtinere, si densitas a superficie ad centrum continue crescere, vel decrescere, ponatur; item si tellus in plures orbes similes & concentricos divisa esset, quorum singuli quidem essent uniformis densitatis, sed centro propiores altioribus densiores; 4) si vero tellus fingatur solidum sphæroides cavum, intus nucleum, sive sphæricum, sive sphæroidem, continens, & exterior crusta duabus ellipticis superficiebus similibus terminata uniformis densitatis, nec non gravitatio columnæ fluidæ

in

in æquatoris diametro gravitationi columnæ in axe æqualis ſupponatur; tunc explicari poſſe, cur & pondera & gradus meridiani terreſtris verſus polos magis creſcant, quam in terra uniformiter denſa. Notatione dignum videtur, hanc Telluris figuram cum ea convenire, quam dudum *Hallejus*, acus magneticæ phænomena explicaturus, propoſuit. Verum enim vero, cum in hac hypotheſi quædam precario aſſumta videantur, hanc theoriam de gravitatione verſus ſphæroides variabilis denſitatis noluit doctiſſimus Autor latius extendere. Tunc enim, inquit, certius demum conſtare poterit, quodnam cuique hypotheſi de interna telluris conſtitutione pretium ſit ſtatuendum, ſi quando plures gradus meridiani terreſtris fuerint accurate dimenſi, & longior ſeries obſervationum, de gravitationis ab æquatore verſus polos incremento omni cura inſtitutarum, exſtiterit. Pergit ad inveſtigationem figuræ Jovis ſecundum præcedentes theorias, & oſtendit, probabile eſſe, quod ejus denſitas a ſuperficie ad centrum uniformiter creſcat, donec in centro quadrupla ſit denſitatis in ſuperficie; monet etiam, periodica tempora ſatellitum Jovis ad ſe invicem ſecundum haſce theorias in majori eſſe debere ratione, quam ſecundum legem *Kepleri*; cum gravitas in plano æquatoris planetæ ſphæroidis, axem diametro minorem habentis, variet in majori, quam duplicata, reciproca diſtantiarum ratione; verum hanc diſcrepantiam inter theoriam & *Kepleri* legem adeo exiguam eſſe, ut, per obſervationes eam detectum iri, nulla ſpes relinquatur. Tandem Cel. Autor ſuperius Theorema de æquilibrio particularum ſphæroidis fluidi ad theoriam de æſtu maris applicat, & *Neutonianam* hac de re doctrinam egregie illuſtrat. De univerſo hoc *Capite* dicere poſſumus, id illuſtrem eſſe commentarium in duas poſtremas *Sectiones Libri I* & multas propoſitiones *Libri III Principiorum Philoſophiæ naturalis mathematicorum*. Aliquot earum propoſitionum, quæ in hoc *Capite* continentur, Autor jam dederat in *Diſſertatione de cauſa phyſica fluxus & refluxus maris*, quam illuſtris Academia Regia Scientiarum Pariſiis A. 1740 edendam curavit; ſed plura hic adjecta reperiuntur.

Hactenus enarravimus argumentum *Libri primi*, qui quidem tres fere quartas hujus Operis occupat, sed eam tamen Analyseos recentiorum Mathematicorum partem, cui & Geometriæ & Physicæ eximia incrementa maxime debentur, intactam relinquit. Hanc partem, algebraicam puta, Cel. Autor *secundo Libro* servavit, & a parte geometrica consilio separavit: ut ne vi ac evidentiæ demonstrationum, quibus principia hujus artis in *Libro primo* munire voluit, apud sciolos Analyseos obtrectatores obesset usus symbolorum, quibus pars algebraica, quippe methodos computandi tradens, carere nequit, & quæ tamen istis hominibus ad celandum artis defectus tantum inventa esse videntur. Sic quidam signum — & signum quantitatum imaginariarum mysteriosæ obscuritatis accusarunt, quos Autor sub initium hujus *Libri* meliora edocet. Orditur autem alteram hanc Operis sui partem a demonstrationibus primarum regularum calculi differentialis, seu methodi fluxionum directæ, indoli algebraicarum quantitatum adaptatis, quæ non æque ac geometricæ motu genitæ concipi possunt. Et, quanquam ex regulis methodi fluxionum pro quantitatibus geometricis, *priori Libro* demonstratis, facile potuissent regulæ ejusdem methodi pro quantitatibus algebraicis tanquam corollaria deduci, tamen, cum ad hanc viam ineundam nulla impellat necessitas, maluit doctissimus Autor aliud genus demonstrationum hic adhibere, ut methodi bonitas & certitudo, pluribus modis ostensa, eo clarius elucerет. In quantitatibus algebraicis variabilibus nihil considerare licet, nisi quod augeantur, vel minuantur, quod quædam per variabiles differentias crescant, vel decrescant, aliis interea uniformiter crescentibus, vel decrescentibus, & quod aliæ aliis magis augeantur, vel minuantur. Sic, crescente A per successiva incrementa æqualia a, $2A$ crescit per æquales differentias $2a$, ideoque interea, dum quantitas A augetur, quantitas $2A$ duplo magis augeri censenda est. Est itaque aliquis gradus αὐξήσεως, vel diminutionis, in variatione quantitatis non constantis; & propterea Autor hic definit fluxiones quantitatum per mensuras respectivorum graduum auctionis, vel

vel diminutionis, earundem, dum ſimul variant. Si duæ quantitates ſimul variant per incrementa, vel decrementa, ſibi mutuo ſemper proportionalia; manifeſtum eſt, fluxionum menſuras in hoc caſu ipſa illa eſſe incrementa, vel decrementa, aut quantitates quasvis, iis incrementis proportionales. Sin autem, altera quantitate uniformiter variante per differentias a, altera B, quæ functio ſit ipſius A, per differentias continue creſcentes, vel decreſcentes, variat, difficilior eſt fluxionum determinatio. Autor ad eam demonſtrandam hoc utitur Axiomate: poſitis iisdem, quæ modo diximus, ſint radicis A ſucceſſivi valores $A-a$, A, $A+a$ &c. & radicis B ſimultanei valores $B-\beta$, B, $B+b$ &c. & creſcentibus continue incrementis β, b quantitatis B, ipſa B magis augebitur, quam quantitas uniformiter creſcens per differentias minores, quam β, minus autem augebitur, quam quantitas uniformiter creſcens per differentias majores, quam b; contra, differentiis β, b continue decreſcentibus, B magis augebitur, quam quantitas uniformiter creſcens per incrementa minora, quam b, minus autem, quam quantitas creſcens uniformiter per incrementa ipſo β majora; ſimiliter, decreſcente variabili B, & poſitis ſucceſſivis valoribus $B+b$, B, $B-\beta$, ſi $b < \beta <$ &c., magis diminuetur B, quam ſi uniformiter decreſceret per decrementa minora, quam b, minus autem, quam ſi variaret per decrementa majora, quam β. Hinc prona eſt conſequentia, ſi fluxio quantitatis A exponatur per a, in caſu creſcentis B per incrementa continue creſcentia, fluxionem ipſius B non poſſe eſſe minorem, quam β, nec majorem, quam b; ſi B creſcat per incrementa continue decreſcentia, fluxionem ejus non fore $> \beta$, nec $< b$; &, B diminuto per decrementa continue creſcentia, fieri non poſſe, ut ejus fluxio ſit $< b$, vel $> \beta$; &c. Ex his principiis Cel. Autor oſtendit, expoſita fluxione radicis A per a, eſſe fluxionem quadrati $= 2\,A\,a$, & fluxionem potentiæ A^n exponi per $n\,A^{n-1}\,a$, denique fluxionem logarithmi quantitatis N eſſe ad fluxionem ipſius N, ut modulus ſyſtematis logarithmici ad quantitatem N. Ex his vero Theorematibus reliquas regulas calculi differentialis per deductiones

ctiones algebraicas demonstrat. En specimen illarum demonstrationum in exemplo Theorematis primi, quod fluxio quadrati A^2 sit $2\,Aa$, si fluxio ipsius A exponatur per a. Sint nimirum tres successivi valores radicis $A-u$, A, $A+u$; & respondentes valores quadrati erunt $A^2-2\,Au+u^2$, A^2, $A^2+2\,Au+u^2$. Ergo A^2 augetur incrementis continue crescentibus, $2\,Au-uu$, $2\,Au+uu$, &c. Igitur vi praecedentis Axiomatis, exposita fluxione radicis per u, fluxio quadrati non poterit exponi per quantitatem $> 2\,Au+uu$, nec per quantitatem $< 2\,Au-uu$. Jam, si negas, fluxionem quadrati exponi per $2\,Aa$, exponatur primo per quantitatem majorem, velut hanc $2\,Aa+oa$, & sit o incrementum ipsius A majus, quam u: &, quia est $a:u=2\,Aa+oa:2\,Au+ou$, sequitur, ut, si fluxio ipsius A exponatur per u, fluxio quadrati A^2 exponenda sit per $2\,Au+ou$, ideoque per quantitatem ipsa $2\,Au+uu$ majorem. Quod antea ostensis repugnat. Si ponas, fluxionem quadrati minorem esse quantitate $2\,Aa$, sit ea $=2\,Aa-oa$. Ergo, quia $a:u=2\,Aa-oa:2\,Au-ou$, quae minor est, quam $2\,Au-uu$; exposita per u fluxione radicis, fluxio quadrati nunc exponeretur per quantitatem minorem, quam $2\,Au-uu$. Quod etiam repugnat. Sub finem hujus *Capitis* Autor de fluxionibus altiorum ordinum exponit, & indicat viam demonstrandi praedicta Theoremata tam secundum *Neutoni* methodum rationum ultimarum, quam secundum methodum infinitesimalem *Leibnitii*. In *II Capite*, explicatis signis algebraicis fluxionum, & repetitis regulis methodi fluxionum directae, per haec signa expressis, fundamenta ponit methodi inversae. Primo ea monet, quae in fluentis ex fluxione inventione de constantis adjectione tenenda sunt. Postea, traditis omnium primis regulis calculi integralis, quae ex regulis differentialis immediate fluunt, docet fluxionem hujus formae $(a+z)^m z^n dz$, in qua m est numerus negativus, vel fractus, usitata methodo transformare in aliam, cujus fluens in terminis finitis assignabilis est; & porro conditiones integrabilitatis formae $(e+fx^n)^r x^m dx$ explicat. Inde pergit ad methodos, quarum usus est in inveniendis fluentibus,

tibus, quæ terminis algebraicis accurate nequeunt exprimi. Et primo quidem tradit modum, eas inveniendi resolutione fluxionis in seriem infinitam convergentem. Huc potissimum faciunt Theoremata *Neutoni* & *Moivræi* de potentiis binomiorum & infinitinomiorum; quæ propterea hoc in loco Cel. Autor non solum proponit, sed & eorum elegantem analysin, ex regulis calculi differentialis petitam, suppeditat. Simili methodo demonstrat Theorema *Taylori* $y = E + \frac{z\,dE}{dz} + \frac{z^2\,ddE}{1.2\,dz^2} +$ &c. ubi dz est constans, & E, dE, ddE, sunt valores ipsarum y, dy, ddy, posita $z = o$, nec non Cel. *Jo. Bernoullii* Theorema, in his *Actis A.* 1694 exhibitum, $\int y\,dz = yz - \frac{z^2\,dy}{1.2\,dz} + \frac{z^3\,ddy}{1.2.3\,dz^2} -$ &c. quæ duo Theoremata etiam permagnum usum in hoc negotio habent, ut hic multis selectisque exemplis declaratur. Præter hæc Theoremata, quædam, etiam huc spectantia, ex Tractatu *Neutoni* de Quadratura curvarum, & Commercio epistolico, laudat. Sequitur explicatio secundi artificii, quo uti solent Analystæ iis casibus, in quibus fluens in terminis finitis algebraicis inveniri nequit, reductionis puta ad fluentes ejusdem quidem conditionis, sed formæ simplicioris ac notioris, quæ per approximationes facilius & exactius haberi possunt, cujusmodi sunt inprimis areæ circulares, hyperbolicæ, ellipticæ, & arcus omnium sectionum conicarum. Hanc doctrinam, quæ in *Capite III* proponitur, inchoat Cel. *Maclaurinus* ab expositione analogiæ inter sectores ellipticos & hyperbolicos, ex qua varia deducit Theoremata generalia pro multiplicatione & divisione arcuum, vel sectorum, circuli. Deinde docet, quomodo elementa arearum reducenda sint ad rectificationem arcuum circuli & elementa logarithmica, tum si ordinatæ exprimantur quantitatibus rationalibus, tum si earum valores binomium, vel trinomium, irrationale contineant. Post hæc considerat elementa, quæ a rectificatione ellipsis & hyperbolæ pendent; & de

 non-

nonnullis aliis casibus, in quibus fluens altioris generis ad fluentem simplicioris formæ reduci potest, pauca subjungit. Theoremata maxime utilia & fœcunda, quæ in hac parte calculi integralis a Cel. Viris, *Leibnitio*, *Bernoulliis*, *Neutono*, *Cotesio*, *Moivræo*, passim tradita fuere, laudatis ubique eorum Autoribus, hic collecta, & apte inter se connexa, reperiuntur. Sed, quemadmodum hactenus Autor de ejusmodi tantum curvarum areis egit, quarum & ordinatæ & abscissæ sunt functiones algebraicæ cujusdam quantitatis variabilis z: ita, cum præter tales curvas sint multæ, in quibus hæc conditio locum non invenit, in *Capite IV*, quæ de harum quoque areis quadrandis notanda sunt, proponit, contemplatus primo aream, cujus ordinata datur per aream alius curvæ, secundo aream, cujus & abscissa & ordinata per areas aliarum curvarum determinantur. Reliqua pars hujus *Capitis* doctrinæ de summatione & interpolatione serierum impenditur. Habentur hoc in loco quædam Theoremata valde generalia, ex methodo fluxionum deducta, pro approximationibus ad summas serierum per areas curvarum, & conversim, pro computandis areis, si communis methodus series nimis tarde convergentes suppeditet, nec non pro solvendis variis Problematibus, quæ ad *Neutoni* methodum differentialem referri solent. In specie traduntur hic Theoremata, quæ faciunt ad inveniendam summam quarumvis potentiarum terminorum progressionis arithmeticæ, & summam logarithmorum talium terminorum; & resolvitur Problema de invenienda ratione, quam habet uncia medii termini in binomio, ad altiorem dignitatem evecto, ad summam omnium unciarum, per methodum a methodis Cel. Virorum *Stirlingii* & *Moivræi* diversam; denique ratio computandi aream ex aliquot ordinatis æque distantibus, & interpolandi terminos intermedios datæ seriei, ex iisdem principiis generalibus, deducitur. Hactenus traditis generalibus regulis methodi fluxionum, pergit doctissimus *Maclaurinus* in *quinto Capite*, quod hujus Operis ultimum est, ad usum earum in solutionibus Problematum geometricorum & physico-mathematicorum ostendendum. Traditis formulis generalibus,

ralibus, quæ tangentibus & normalibus curvarum ducendis inserviunt, exponit regulas methodi maximorum & minimorum, & exemplis illustrat. Quas Vir doctissimus in *nono Capite Libri primi* dederat regulas de puncto curvæ, ad quod ordinata est maxima, vel minima, a puncto flexus contrarii discernendo, eas hic repetit, & brevi demonstratione derivat ex Theoremate *Taylori*, quod data fluxione abscissæ dx, & posito E valore ordinatæ, ubi $x = o$, fit $y = E + \frac{x\,dE}{dx} + \frac{x^2\,ddE}{2\,dx^2} + \frac{x^3\,d^3E}{6\,dx^3} +$ &c.; nam, iisdem positis, erit ad æqualem abscissam negativam $y = E - \frac{x\,dE}{dx} + \frac{x^2\,ddE}{2\,dx^2} - \frac{x^3\,d^3E}{6\,dx^3} +$ &c. & ex his duabus formulis prædictæ regulæ prona consequentia fluunt. His nonnulla hic addit Autor, quæ digna sunt, ut in ipso hoc Opere evolvantur. Deinde suppeditat formulas pro radiis osculi, & causticarum constructionem docet. Progressum facit ad theoriam trajectoriarum, solvitque tum directum Problema de lege vis centripetæ, data trajectoria, invenienda, tum inversum, de trajectoria ex lege vis centripetæ determinanda. Inhæret potissimum exemplo trajectoriæ, quæ describitur viribus, in reciproca ratione quintuplicata distantiarum existentibus, qui casus hoc singulare habet, ut corpus possit quidem descendere ad centrum perpetuo, neque tamen intrare circulum, isto centro intervallo determinato descriptum, vel a centro perpetuo recedere, & circuli tamen peripheriam, circa idem centrum radio determinato descriptam, nunquam transgredi. Hæc species trajectoriarum generatim per arcus sectionum conicarum, & in quibusdam particularibus casibus per logarithmos, construi potest; quæ Vir Cel. seorsim ostendit. Porro tradit regulas pro computando tempore descensus per arcus datarum curvarum, easque præcipue applicat ad descensum in

 cycloide,

cycloide, & ad descensum per datum arcum circuli, cujus tempus determinare docet supposita rectificatione arcuum sectionum conicarum, nec non per series infinitas. Sequuntur regulae pro determinandis motibus in mediis resistentibus, pro figuris catenariae & brachystochronae definiendis, pro cubandis solidis, rectificandis arcubus curvarum, & quadrandis superficiebus curvis. Inter haec occurrit methodus facilis, determinandi ope logarithmorum partes meridionales, seu arcus meridianorum in Mappis nauticis *Mercatoris*, non solum in hypothesi telluris sphaericae, sed etiam in hypothesi terrae sphaeroidis, sive oblongae, sive ad polos complanatae. Exinde simplex haec & facilis regula existit, pro partibus meridionalibus in hypothesi terrae sphaeroidis, complanatae ad polos, computandis, supposita tabula partium meridionalium pro tellure sphaerica: scilicet, posita ratione distantiae focorum meridiani elliptici ad diametrum aequatoris $= 1:n$, & posito sinu datae latitudinis $= u$, evolvantur in tabula partes meridionales pro latitudine, cujus sinus $= \frac{u}{n}$, quibus per numerum n divisis, quotus subtrahatur a partibus meridionalibus, datae latitudini in tabula respondentibus; numerus residuus erit quaesitus. Pro tellure figurae sphaeroidis oblongae aeque simplex hic reperitur regula. Post tractationem hujus Problematis, Cel. Autor resumit materiam de attractione versus corpus sphaeroides, & calculo determinat gravitationem tum in polo, tum in aequatore, per arcus circuli, vel logarithmos, in hypothesi attractionis, versus quamvis particulam cuilibet potestati distantiae reciproce proportionalis. Postea, breviter exposito computo centri gravitatis, centrique oscillationis, aliquot quaestiones de maximis, vel minimis, solvit; quarum 1) est de ratione potentiae ad onus idonea ad hoc, ut machina dato tempore maximum effectum praestet, non solum abstrahendo a frictione, sed & hujus ratione habita; 2) qualis esse debeat positio plani, motu parallelo in data directione & data celeritate lati, ut flumen, data celeritate in id incurrens, maxima vi idem impellat; 3) de optima positione alarum

alarum molendini, a vento moti, de qua Autor monet, alam, ſic poſitam, ut cùm directione venti angulum 54° 44′ comprehendat, initio tantum motus maximum impulſum pati, ſed, producto jam motu, commodiſſimam alæ poſitionem per majorem angulum determinari; 4) de maxime idonea poſitione veli, ut navis, cujus data eſt celeritas, a vento datæ velocitatis in data directione maxima vi impellatur; 5) de arcu circuli ſic dividendo, ut productum ex quibuslibet potentiis ſinuum ſingularum partium ſit maximum; 6) denique de optima directione navis, & commodiſſima veli poſitione, ut navis in data recta incedat, vel a data recta recedat, quam fieri poteſt velociſſime. Harum quæſtionum ſolutiones excipiunt quædam præcepta de reductione æquationum differentialium ſecundi gradus ad primum, & hac occaſione Autor de curva elaſtica, quam in omni caſu per rectificationem conicarum ſectionum conſtrui poſſe docet, nec non de vibrationibus chordæ tenſæ, agit. Denique methodum ſuam pro ſolvendis per primas fluxiones Problematibus iſoperimetricis, quam ex *primo Libro* in ſuperioribus deſcripſimus, applicat ad ſolvendas alias quæſtiones de maximis, vel minimis, in quibus curvæ quæſitæ ſub certis limitationibus arearum, ſolidorum inde genitorum, &c. ſpectantur; cujus generis eſt quæſtio de inveniendo ſolido, quod inter omnia æqualis voluminis, & æqualibus ſuperficiebus terminata, minimam in fluido reſiſtentiam patiatur.

Vernünfftige und Schrifftmäßige Gedancken von der Heiligen Schrifft, ꝛc.

id eſt,

DOCTRINA DE SCRIPTURA SACRA, EX Rationis, & rei Chriſtianæ, fundamentis propoſita a JOANNE ERNESTO SCHUBERTO, Conſiſtorii Ducalis Vinarienſis & Iſenacenſis Aſſeſſore, & Facultatis Philoſophicæ Jenenſis Adjuncto.

Pars I.

Jenæ, ex taberna libraria Melchoriana, 1746, 4.
Alph. 2 plag. 8.

Pergit nunc Cl. Autor interrupta ſerie id perſequi opus, quod ante aliquod tempus aggreſſus eſt, cum *Doctrinam de veritate Chriſtianæ religionis, naturæ & gratiæ lumine perluſtratam*, librum doctum & lectu dignum, cum orbe communicaret literato. Omnis ejus labor atque opera, quam in hoc ſtadio percurrendo ſibi mente propoſitam habuit, utilitatem lectorum, ſalutaris doctrinæ cupidorum, ſpectat. Hinc factum eſt, ut & vernacula ſcribendi ratione, & plano facilique dicendi genere, uteretur. In *duas* vero *Partes* hanc tractationem de Scriptura Sacra diſtinguit, quarum *prior quinque* continet *Capita*, ad res hiſtoricas potiſſimum pertinentia; *poſterioris* deinde *Partis* totidem daturum ſe *Capita* promittens, quæ dogmati-
Pag. 1. cas fere res omnes in ſe contineant. In *Capite* itaque *primo* de divina Scripturæ Sacræ inſpiratione agit, ubi ſub initio ſtatim illam deſcribit ita, quod ſit liber, continens Prophetarum, Evangeliſtarum, atque Apoſtolorum, monumenta, literis conſignata, & qui a Chriſtianis pro divina revelatione habeatur. Hæc hujus libri ſancti ipſi eſt finitio. Ex quo ad ea Autor progreditur, quibus confirmari poſſit, librum hunc ex divina revelatione eſſe enatum. Indicat hic præcipua tantum rerum momenta, lectorem ad ea ablegans, quæ in ſuperiori ab ipſo ſunt enucleata libro. Ampliorem vero ſibi dicendi ſegetem propoſitam eſſe Noſter exiſtimat in definienda & di-
4. ſtincte tractanda doctrina de inſpiratione divina. Duo ad hoc negotium perficiendum argumenta requiri oſtendit, quorum prius ad mandatum refertur divinum, poſterius autem ad res ipſas, quas perſcribere juſſi ſunt autores ſacri, omnino pertinet. Utrumque neceſſario ad conſtituendam inſpirationis divinæ formam pertinere ait, licet prius momentum ob pauci-
6. tatem adverſariorum minus a Theologis urgeatur. Quia vero revelare nihil aliud ſignificat, quam occultam & ignotam rem notam atque celebriorem reddere; hinc, quale intercedat diſcrimen inſpirationem inter & revelationem, probe tenendum eſſe monet, nec utrumque ſub revelationis vocabulo com-

comprehendendum eſſe, niſi a vera vocis poteſtate recedere velimus, clarius docet. *Muſæum* hac de re a Theologis Vitebergenſibus eſſe accuſatum, quam tamen *Calovius* & *Quenſtedius* liberrimo ore profiteantur, in tranſcurſu Noſter miratur. Per mandatum divinum ad ſcribendum neceſſarium in- Pag. 7.
telligitur omnis Spiritus Sancti operatio, ex qua ſcriptores ſanctiores fuerunt certiores redditi de voluntate Dei, literis aliquid conſignandi. Repetuntur hic teſtimonia quædam, ſatis nota, ex tabularum ſacrarum autoritate, quibus humanæ 9.
quædam adduntur ſententiæ. Nec deſunt mandata, conceptis formulis a Deo data, nec ſenſiones internæ, & externæ quædam occaſiones, quæ ad ſcribendum excitarunt viros di- 13.
vino flamine tinctos. A mandato divino pergit ad res, ſanctiſſimis hominibus vel revelatas, vel inſpiratas, quarum ad priores referuntur myſteria fidei, ad poſteriores omnes aliæ, quæcunque ex rerum geſtarum memoria cognitæ fuerunt, ſed tamen ea ratione, quæ Deo placuit, a viris ſanctis in tabulas ſunt relatæ. Quod niſi concedatur, ratio reddi nulla 19.
poteſt, quare non omnia, quæcunque geſta ſunt, ſed ea tantum, quæ ad religionis ſive directa, ſive indirecta, capita, & arbitrium divinum, reduci debent, ſcriptis ſuis prodiderint. His plenius paulo pertractatis, objectiones quaſdam ſtrenue 23.
remotas legimus, quibus altera de verbis, quæ viris ſanctis ſuggeſta ſunt, aſſerta atque confirmata redditur veritas, ubi tamen quæſtio omnis de linguis originalibus eſt capienda, qua- 27.
rum ſingularum annectitur adhibita a Deo ratio. Diverſa 32.
poſtea Noſter profert genera, quibus ſe Deus manifeſtavit hominibus, inter quæ primo ponitur inſpiratio, ſenſu ſtrictiori ſumta, qua inter meditationes ſacras hominibus ſe appropinquavit Deus, atque univerſales religionis doctrinas illis conſcribendas ſuggeſſit, nec tamen immediata voce uſus. Ad hanc rem conficiendam teſtimonia afferuntur divina ex *2 Sam. XXIII, 2, 3,* & *1 Petr. I, 11.* Alterum genus divinæ manifeſtationis dicit ecſtaſin, quæ vigilantibus contingit hominibus, qui, externo ſenſuum uſu privati, in ſtuporem vertuntur. Hic 34.
ex *Pauli* exemplo demonſtratur, Deum & auditu, & viſu, 36.
quod

quod *Petri* teſtatur autoritas, uti, ita, ut res auditæ & viſæ
videantur, licet corporis ſenſibus nihil tale percipiatur atque
Pag. 37. ſentiatur. Ex eo pergit ad ſomniorum divinorum & ſugge-
ſtionem, & interpretationem, in quo utroque immediata
38. quædam obtinet locum ſuggeſtio divina. Alloquium, quo
immediate Deus ſe hominibus manifeſtum reddidit, ad quar-
41. tum genus divinæ refertur manifeſtationis. His de Bathkol
46. Judæorum, eorumque Urim & Thummim, ſubnexas Autoris
legimus cogitationes, inter quas in locos quosdam, ſpeciem
repugnantiæ præ ſe ferentes, incidit, *Actuum* ſcilicet *Cap. IX,*
4, & *Cap. XXII, 9,* quos recte conciliat, diſtinguendo inter
ſonum vocis, & vocem ipſam, diſtincte auditam. Non dubi-
tamus, quin Cl. Autor, ſi verba Græca inſpexiſſet, hoc ple-
nius potuiſſet confirmare, licet per ſe ipſius ſententia omni
49. aſſenſu digna ſit. Præter hæc denique adduntur aliæ
ſpecies, quibus Deus uſus eſt, hominibus voluntatem ſuam
declaraturus, quales fuerunt appáritiones angelorum viſibiles,
externæ objectæ imagines, quo urbs Babylonica, *Ezechieli* per
imaginem repræſentata, & conſeſſus Dei, temporibus *Achabi*
51. a *Micha* viſus, refertur. Denique, per ſortem, & alios cor-
poris ſenſus, Deum voluntatem ſuam cum hominibus com-
municaſſe, docetur. Accedimus nunc ad quæſtionem, ab Au-
tore expeditam, de inſpirationibus & ſuggeſtionibus diabolicis.
Sed, ut cautius atque curatius ea, quæ proferuntur, eſſent per-
56. tractata, quam maxime vellemus. Qua ratione enim diabolo
omnes fere inſpirationis divinæ modi poſſint adſcribi, non ſa-
tis intelligimus, &, quid ſibi velit Noſter per ſubtile corpus
diabolicum demonſtrare, non videmus. Nec facile admit-
tendæ ſunt omnes ſpecies diabolicæ, a *Wiero* viſæ. Denique,
quomodo malus ex orco genius, mediante corpore ſuo pro-
prio, pro lubitu aliam induere queat formam, non ſatis expli-
58. catum legimus. Hac occaſione Sibyllarum contexuit fata
Cl. Autor, monumenta earum ſcripta recenſens, &, quale ſit
judicium de illis ferendum, docens, ita, ut, caute admodum
64. ipſum in hoc enarrandi & diſputandi genere verſatum fuiſſe,
non negari poſſit. Concludit denique hoc *Caput* Noſter.
ſigna

ſigna recenſendo, quæ ſuggeſtionem divinam a diabolica ſecernunt, tum ex parte eorum, quorum miniſterio utitur Deus,
tum aliam ex parte aliorum, quibus concreditur revelatio di- Pag. 68.
vina cuſtodienda & propaganda. *Secundum Caput* diviſio- 72.
nem librorum, in Codice ſacro comprehenſorum, tradit, quorum alii ante, alii poſt, natum Chriſtum in vulgus editi fuerunt. Vulgarem hanc diſtinctionem amplius declarans, de utroque Autor agit Teſtamento, & differentiam utriusque breviter oſtendit, indicem ſubnectens librorum Vet. 74.
Teſt. quos ex ordine LXX interpretum *Lutherus* recenſuit, qui diverſus eſt ab ordine & diviſione ſpeciali, quam Judæi
uſu receptam habent, licet, Chriſtianorum diſtinctionem fir- 81.
miori niti fundamento, unicuique appareat. Pari ratione
libri Novi Teſtamenti recenſentur in univerſum, &, quæ 84.
Capitum ac verſuum ſit origo atque autoritas, breviſſimis docetur. Pergit deinceps Noſter ad enarrandas ſcriptorum
ſacrorum vitas, inter quos ſub *Capitis tertii* initium *Moſes* 85.
agmen ducit, cujus origo, nativitas, educatio, & reliqua
vitæ fata, ex Codicis ſacri & *Joſephi* teſtimoniis dilucide 87.
recenſentur. Demonſtratur deinde, *Moſen* eſſe antiquiſſi- 90.
mum ſcriptorem, eundemque vere autorem ſuorum librorum eſſe dicendum. Tempus ſcriptionis circa tempora
exitus populi Iſraelitici ex Ægypto ab Autore ponitur, ubi 97.
non omittendam quæſtionem proponit, quare Deus non ante
ea tempora revelationem literis conſignatam hominibus ex- 99.
hibuerit, quæ facile ex orali traditione, ante ea tempora ſufficiente, poſt *Moſis* vero ætatem minus commoda, expeditur. Accedebat etiam, *Moſis* ætate maximas mutationes cum populo Iſraelitico factas eſſe, quæ omni poſterorum
memoria dignæ erant. Hinc conſpectus rerum, a *Moſe* per- 100.
ſcriptarum, uno intuitu exhibetur, & rationes ex prioribus dictis redduntur, quare *Moſes* ad ſcribendum a Deo fuerit
excitatus. Hinc ad *Joſuam* fit progreſſus, qui *Moſi* ſuc- 103.
ceſſit, & autor libri eſt, qui ſub nomine ipſius circumfer-
tur, licet alii ſine gravi cauſa de eo dubitarint, pluribus re- 106.
futati ab Autore, qui tres inprimis potiores dubitandi ra- 109.
tiones, a libro juſtorum, a loquendi quibusdam formu-

lis, & a rebus post mortem *Josuæ* gestis, desumtas, facile
Pag. 112. solvit. Contenta deinde hujus libri breviter adducuntur, interpositis causis, & civilibus, & religiosis, quæ *Josuam* ad scribendum librum suum ex Dei mandato impule-
117. rant. De libro *Judicum* varii enarrantur Autores, inter quos *Samuel* verisimiliter verus fuit, & deinde usus ipsius libri, & finis conscriptionis, ostenditur. Sequitur ordine libellus *Ruth*, & *Samuelis* libri, eadem ratione, qua ceteri, pertractati;
127. ubi sub finem monet Autor, & *Nathanem*, & *Gadum*, historiæ a *Samuele* perscriptæ contexuisse filum. Libros *Regum*, & annales Israeliticos Judaicosque, ab autore esse perscriptos, qui vel sub captivitate Babylonica, vel post eam, vixerit, Noster ex eo conjicit, quoniam plurimi fere interpretes ad autorem *Esdram* hos libros retulerunt, quem *Chronicorum* saltem esse scriptorem, ex sententia Judæorum, non solum non negat Noster, sed ex allatis quibusdam rerum argumentis et-
130. iam confirmare studet. In recensione libelli *Esdræ* contra *Huetium* pugnat, trepide affirmantem, quin imo duabus ex rationibus negantem plane, libri omnis autorem fuisse
137. *Esdram*, quod quidem sine multis ambagibus facili negotio confutatur. Eandem diligentiam, & commendandam brevitatem, in enarrandis opusculis *Nehemiæ* & *Esthere* posuit, & de horum autore, qui *Mardochai* putatur, cum *Huetio* non infeli-
140. citer pugnavit. *Jobi* perlustrans fata Cl. Autor, tria expedit in limine de existentia, tempore, & patria, hujus vexatissimi viri. De prioribus confidenter, & satis tute, profitetur, *Jobum* vere fuisse, quod vel ex testimoniis divinis pa-
142. teat, & tempora ipsius incidere in ea, quæ mortem *Josephi* sequuntur, & *Mosis* originem antecedunt. De gente vero *Jobi* dubie pronuntiat Noster, *Jobum* forte ex posteris *Na-*
143. *horis* esse natum existimans, quod vel ex regione, quam incolebat, appareat. Ad ipsum librum quod spectat, nihil hic memoratu dignum videmus ab Autore allatum, nisi quod pu-
146. tet, *Mosen* esse scriptorem hujus libri, & testimonia, pro resurrectione mortuorum in *Jobi* libro inventa, ad hanc doctrinam
152. nullo modo pertinere. Ex hoc ad *Davidis* cantiones, & *Salomonis* opera, pedem refert Autor, succincte omnia pertractans,

ſtans, & diligentis ſcriptoris laudem ſuſtinens. In *Propheticis* Pag. 160.
libris enarrandis ita verſatum Noſtrum videmus, ut in fronte
hujus tractationis ea ponat, quæ ad vates divinos omnes, ratio-
ne muneris legationisque ſuæ, ut & doctrinarum & oratio- 161.
num ſuarum, pertinent. Tempora deinde, docet Autor, eſſe
diſtinguenda, quæ ſcriptis & concionibus ſuis perluſtrarint Pro-
phetæ; ſimul etiam docens, quanto intervallo Propheta re-
rum geſtarum ſcriptorem poſt ſe relinquat. Omnium optima
hic nobis videtur obſervatio, qua declaratur, vaticinia Prophe-
tarum res modo futuras declarare, & non amplius, quam ad
tempora Chriſti, pertingere, eo tamen probe dijudicato, quod,
his etiam ſtantibus, nihilo minus de vita beata, & æternis
pœnis, quamplurimæ inter Prophetarum libros doctrinæ oc-
currere poſſint. Ceterum hanc ſuam ſententiam alii occa- 163.
ſioni plenius deducendam reſervat. His prælibatis, *Jeſaiæ*,
Jeremiæ, *Ezechielis*, atque *Danielis*, percurrit fata, & tempo-
rum ſimul reipublicæ Judaicæ continuam injicit mentionem, 177.
quorum enarrationem reliqui minores, qui dicuntur, Pro- 192.
phetæ excipiunt. Quæſtio ſub finem additur de Prophetis
poſt *Malachiam* ſuperſtitibus, quæ ita affirmatur, ut facile ex
teſtimoniis quibusdam librorum Novi Teſt. & *Joſephi* auto-
ritate pateat, inter populum Judaicum poſt *Malachiæ* fata ex-
ſtitiſſe Prophetas, quorum ſcriptis tamen non opus fuerit, cum
omnia jam prædicta eſſent, quæ ad venturum referebantur 198.
Meſſiam. Circa ſcriptores Novi Teſt. vita Chriſti primo tan-
gitur, & deinde ad *Matthæum*, reliquosque Evangelicæ hi-
ſtoriæ præcones, tranſitur. Illud modo hic notatu neceſſa-
rium ducimus, teſtimonia, quæ vulgo traduntur, & ab Autore 199.
noſtro repetuntur, ſcilicet *Marc. II, 13, 14, Luc. V, 27, 28, 29*, de
Matthæi vocatione plane agere non poſſe, cum nulla omnino 210.
ibi hujus mentio fiat. Ad dogmaticos libros accedens Noſter,
primo recenſet vitam *Pauli*, cujus enarratio ex Epiſtolis ipſius,
ad cœtus Chriſtianos perſcriptis, ut & ex *Lucæ* Actibus Apo- 215.
ſtolorum, ſatis vulgari diligentia eſt contexta. In definiendis
temporibus, quibus ille gentium doctor literas ſuas ad diver-
ſos ſanctiores dedit cœtus, *Uſſerii* & *Ludovici Capelli* adopta-
tur temporum ratio, quo, quid certi ſit, quidve veri habeat

 ſimili-

Pag. 217. ſimilitudinem, ex illorum ſententia appareat. Ipſæ Epiſtolæ
deinde ex eo, quem inter nos obtinent, ordine pertractantur, ita, ut de regione, incolis, occaſione, & argumentis
primariis, ſuccincta exhibeatur expoſitio. Epiſtolam ad Ebræos
231. *Paulo* eſſe aſſignandam, vel hanc ob cauſam Noſter putat, quia
ab hac antiqua ſatis opinione non recedendum ſit, niſi gravis-
237. ſimæ, quæ tamen deſint, cauſæ proferantur. In gente *Jacobi* perluſtranda, tres *Jacobi* dicuntur fuiſſe, alius ſcilicet *Alphæi*, alius *Cleophæ*, alius *Zebedæi*, filius. Illum, qui *Cleopham*
patrem habuerit, fratrem Chriſti plerumque dici, quoniam
conſanguinitate cum illo fuerit conjunctus, docet Autor.
Sed vel hanc ob cauſam affirmare debuiſſet unum eundemque eſſe *Jacobum*, qui *Cleopha* & *Alphæo* prognatus dicitur,
ſiquidem inter doctos viros abunde conſtat, nomen *Alphæi* &
Cleophæ uni perſonæ, ob ſimilitudinem vocabulorum, eſſe
140. attribuendum. *Quartum Caput* de autoritate Scripturæ S.
divina agit, quæ illa eſt dignitas, atque inſignis excellentia,
quæ nos obligat, ut omnia, quæcunque in ea continentur, ac-
142. cipiamus, & in iis acquieſcamus. Dupliciter vero autoritas
poteſt conſiderari, quatenus eſt vel normativa, ſeu canonica,
vel imperativa; & deinde, quatenus abſoluta, & reſpectiva,
147. intelligenda eſt. Hinc etiam fit, ut rationi repugnare nequeat,
quia hoc modo autoritas ipſius facile everti poſſet, licet hic
probe tenendum ſit, quod Cl. Autor de veritatibus neceſſariis,
155. & contingentibus, ſcite diſſerit. Reliqua, quæ ſequuntur, ad
majeſtatem ſtili, ad veritatem & ſanctitatem Scripturæ, & denique ad ea, referri poſſunt, quæ circa reſpectivam Scripturæ
autoritatem ſunt notanda, in quibus plurima e majorum ſcri-
284. ptis repetuntur, quædam etiam illuſtrantur. Præter ea hic
etiam occurrit diſputatio de libris apocryphis, &, quid vere de
306. iis ſit ſtatuendum, dilucidius docetur, quamque verſiones
318. habeant virtutem, ſub finem hujus *Capitis* exponitur. Perfectionem Scripturæ *Caput quintum* profert, ubi ſub initio
ſtatim oſtenditur, hanc perfectionem tum ad ipſam eſſentiam
ſcriptæ revelationis, tum etiam ad partes ejus ſingulas integras-
319. que, reſpicere. Ex his omnia, quæ in hoc *Capite* occurrunt,
facile dijudicanda ſunt, dum primo oſtenditur, Scripturam S.
partibus

partibus gaudere essentialibus revelationis scriptæ; deinde, nullum librum esse deperditum, qui Deum autorem habuerit, & ad libros sanctiores pertinuerit; tum Codicem utrumque, & Hebraicum, & Græcum, mansisse incorruptum; denique Scripturam esse sufficientem ad ea in hominibus efficienda, ob quorum caussam illa a Deo fuit tradita. Omnia hæc plane & ample sunt pertractata, ita tamen, ut nihil fere habeamus, quod potissimum hinc excerpamus, quodve novitatis specie se commendet. Interim hanc Cl. Autori gloriam non invidemus, quam ob verborum suorum & sententiarum perspicuitatem, ut in aliis ejus libris, sic in hoc etiam volumine, prorsus insignem, ab omnibus lectoribus facile impetrabit. Pag. 404. In fine demum affirmat, Deum nihil in civilibus rebus revelare hominibus, & *Danielem* ea exhibere, quæ ad mutationes rerum publicarum nostris temporibus sint referenda; quo modo vero hæc posterior sententia cum alia superiori, *pag. 161* prolata, possit conciliari, jam non inquirimus.

Herrn D. Fried. Andr. Hallbauers, hochverordneten Kirchenraths, und berühmten Lehrers der Theologie in Jena, kurtze Vorschläge zu nöthiger Verbesserung des Schulwesens, &c.

hoc est,

D. FRID. ANDR. HALLBAUERI, RERUM SAcrarum Consiliarii, & Doctoris disciplinæ sanctioris celeberrimi in Academia Jenensi, Consilia breviora, seu desideria necessariæ scholasticarum rerum emendationis, ex Latina lingua in Germanicam translata, & annotationibus aucta, a J. G. H.

Jenæ & Leucopetræ, apud Jo. Christoph. Crœckerum, 1746, 8. Plag. 6.

Laudabilis æque ac deplorandæ cœtus sacri & civilis conditionis fundamentum est educatio juventutis. Non igitur contemnendum, quin magni potius æstimandum, quicquid ad pravam exstirpandam, accuratam vero promovendam ac stabiliendam, pertinet. Inde & hos labores haud indignos judicamus, in commentariis qui nostris commemorentur. Immo vero hoc digniores sunt commendatione, quod passim, magno rei pu-

blicæ detrimento, labi res ſcholaſtica videatur & corrumpi. Queritur hac de re in Præfatione Clariſſ. Editor; quem eſſe *Jo. Gothofr. Hauptmannum*, eloquentiæ atque elegantiorum literarum in Gymnaſio provinciali Ruthenico Profeſſorem, ex fine Dedicationis, qua Nobili *de Freiesleben*, Mæcenati ſtudiorum ac promotori, opus conſecravit, apparet. Idem tamen ſimul vindices humanitatis in Germania alios laudat, eosdemque primarios. Adulationis vitium peroſus, tacet, quos Lipſia fovet, quosque doctores ac patronos coluit, per ſeſe jam notiſſimos. Nominat vero *Stemlleros*, *Kœcheros*, *Winckleros*, *Reinhardos*, inter rei ſacræ nunc antiſtites, ſcholarum antea magiſtros; in Academiis autem *Bergeros*, *Leyſeros*, *Hoffmannos*, *Baumgartenios*, *Mosbemios*, *Heumannos*, *Geſneros*, atque alios, prædicat. Inprimis ipſi commemorandi videntur, in Academia Jenenſi, *Walchius* & *Hallbauerus*. Poſterior eſt, cujus tractationem de præparatione ad recte formandam juventutem in Academiis inſtituenda, & deſideria ſcholaſtica, quæ collectionis operum *Sturmianorum* de inſtitutione ſcholaſtica, Præfationi ſubjuncta reperimus, dictorum, inter alia, documenta profert. Mandato ac deſiderio Autoris ſatisfaciens, poſteriora, noſtram in linguam converſa, ſingula, & ampliſſimis partim annotationibus, confirmavit, explicuit, auxit, illuſtravit. Neque enim omnino imparatus ad iſtam occupationem acceſſit, qui, continuare ſe huc ſpectantium librorum lectionem atque diſquiſitionem, ipſe profitetur; aliis jam eo ſpectantibus Commentationibus innotuit; novem propemodum annos gymnaſticæ juventuti præfuit; atque ultra biennium totam Rectoris & Conrectoris provinciam ſimul adminiſtravit; nec raro, ad triginta per hebdomadem horas, recitationes ſimul privatiſſimas inſtituens, quid proſit juventuti, quid obſit, perſpexit, ut alia taceamus. Atque omnino ipſa deſideria ita ſunt comparata, ut expendi mereantur. Unum ſaltem & alterum ſpectemus. Cura ſcholarum inſtituendarum & conſervandarum Principibus ac magiſtratibus quam maxime injungitur. Inſpectores flagitantur, qui poſſint ac velint ſalutem ſcholarum promovere. Doctores ſacri per cathedram ad ſuggeſtum debent adſcendiſſe. Scholaſticum ad munus præparatio debet in Academiis ſuſcipi ſingularis. Ad has ex ſcholis & Gymnaſiis

nemo

nemo nisi linguis, artibus, scientiis, eo pertinentibus, rite instructus, & post acceptam vitæ Academicæ laudabiliter degendæ institutionem, dimittatur. Omnibus scholæ ordinibus idonei tantum præficiantur doctores, pii scilicet, eruditi, humani, patientes, diligentes, docendi præditi dono, fideles, prudentes, autoritate pariter & corporis viribus pollentes; itemque plures, ne tædio capiantur tam pauci. Majore honore ac præcedendi dignitate gaudeant iidem, atque lautioribus etiam reditibus, speque ampliore. Nihilo minus, tædio qui capiuntur, aliis, quibus apti, muneribus præficiantur; seniores rude donentur, ac honeste cum suis sustententur; removeantur indigni. Superioribus præsertim magistris major relinquenda est potestas, ea, quæ ad salutem spectant juventutis, in doctrinæ ac disciplinæ ratione, dirigendi. Omnium doctorum summa sit concordia; eademque omnibus auxiliis ac modis promoveatur. Omnes ordines vel hebdomade semel visitentur, ad doctorum & discipulorum diligentiam ac dexteritatem explorandam, confirmandam, excitandam. Omne doctoribus auxilium, quatenus possunt, parentes ferant & cives. Emendatio animi, voluntatis non minus, quam intelligentiæ, scholarum sit primarius scopus. Nec vero corpus negligatur; quodque ad externam pertinet commendationem, ac totius vitæ bonam directionem. Ingenium potius & judicium, quam sola memoria, spectetur ac juvetur. Non scholæ, sed vitæ, discendum. Cognitio linguarum & scientiarum, verborum ac rerum, conjungatur. Ratio docendi ad rerum naturam, discentium facultatem, numerum, scopum, accommodetur. Confusio, nimia varietas & festinatio, cane pejus atque angue fugiantur. In linguis addiscendis usus potius atque exercitatio, quam nugæ ac minutiæ grammaticæ, spectentur. Repetitio sit anima studiorum. Audita reddere & proponere ipsi jubeantur alumni. Exercitationes eloquentiæ sint crebriores. Nihil discatur, vel in infimis ordinibus, in spem venturæ oblivionis; sed discendorum legitimus sit ordo, ut pergat alter magister, ubi antecedens desiit. Nemo nisi aptus & idoneus recipiatur, aut in superiorem ordinem promoveatur. Singulis artibus potius, quantum fieri potest, singulæ classes constituantur, tractandisque

ctandisque

ctandisque & absolvendis certum temporis spatium definiatur. Publice non nisi omnibus utilia doceantur; cetera privatim. Attentio studiose suscitetur. Diligentia promoveatur ac sustentetur præmiis, beneficiis, atque aliis auxiliis. Et quæ hujus generis alia monita, maxime salutaria, restant; quæ si quis, judicio pollens, & præconceptis opinionibus carens, legerit, facile consentiet, multum ad optatam scholarum emendationem collatura.

HERMANNI FRIDERICI TEICHMEYERI, HÆREditarii in Camsdorff & Wenigen-Jena, Phil. & Med. Doct. Anat. Chirurg. & Botan. P. P. O. Sereniss. Saxoniæ Ducum Vinariens. & Isenacens. Consil. Aul. & Archiatri, Academ. Nat. Curios. Imperial. Leopold-Carolinæ & Reg. Societat. Scient. Borussicæ Sodalis, Institutiones materiæ medicæ, sive introitus apertus ad materiam medicam, & methodum medendi, in usum auditorum conscriptæ. Accedit PAULI HERMANNI, Medici & Professoris Lugduno-Batavi, dum viveret, Celeberrimi, Lapis materiæ medicæ Lydius, a D. CHRIST. LUDOV. WELSCHIO antea editus.

Jenæ, sumtibus Jo. Adami Melchioris, 1737, 4.
Alph. 1 plag. 12.

Valet maxime de *Teichmeyeri* libris, quod, si unum noris, omnes novisse videaris. Omnes enim ad eandem normam composuit, quoniam ubique eundem finem, auditorum scilicet suorum emolumentum, quibus, ut alios suos libros, ita & hunc, in recitationibus suis Academicis explicare constituerat, respicere solebat. Breviter scilicet nervoseque omnia complexus est, quæ ad disciplinæ suæ argumentum pertinere intellexerat. Eodem enim modo & hic de medicamentorum, e. g. emeticorum, sudoriferorum, &c. definitione, elementis & particulis constitutivis, morbis, quibus conveniunt, usuque practico, iis, quæ usum vetant, sive, ut vocantur, contraindicantibus, abusu, regimine, & cautionibus, agit, & deinceps syllabum remediorum, cuivis classi adscribendorum, longo ordine, sed solis nominibus, percenset, qui, quoniam more in formulis medicinalibus consueto contextus fuit, maximum libri spatium conficere videtur. Neque enim in omni medicamentorum classe textus æqualiter amplus reperitur, quoniam momenta, quæ jam commemoravimus, non omnia perstringuntur, sed nunc plura, nunc pauciora. *Caput* de Salivatione reliqua amplitudine superat. Nonnulla alia *Capita* vix decem duodecimve lineis constant.

* * *

NOVA ACTA
ERUDITORUM,
publicata Lipsiæ
Calendis Aprilis Anno MDCCXLVII.

PROSPERI CARD. LAMBERTINI, POSTEA BENEDICTI XIV, P. M. Commentarii duo, de D. N. Jesu Christi, matrisque ejus, Festis, & de Missæ sacrificio, retractati atque aucti. Ex Italico in Latinum sermonem vertit MICHAEL ANGELUS DE GIACOMELLIS, ex intimis Autoris Capellanis.

Patavii, typis Seminarii, apud Joannem Manfré, 1745, fol. maj. Alph. 6 plag. 14.

Quæ A. 1740 Italico sermone prodierunt Cardinalis *Lambertini Annotationes* cum *in Festa Jesu Christi et Mariæ*, tum *in Missæ sacrificium*, novo nunc et Autore, ad summum Romanæ Ecclesiæ fastigium evecto, plane digno conspiciuntur habitu, ita adornatæ, ut, cum amplissimum Autoris Opus *de Servorum Dei beatificatione, et Beatorum canonizatione*, ab eodem typographo paulo ante *quatuor Tomis* evulgatum sit, istæ *Tomum quintum* Operum B. Patris constituere posse videantur. Cave autem, credas, præter externum habitum, et Latini sermonis cum Italico factam commutationem, nihil in opere ipso fuisse immutatum. Hujus enim conscribendi laborem Autor, qui tunc Bononiensem regebat ecclesiam, hanc potissimum ob causam susceperat, ut partim iis subveniret, quorum est, diebus festis commissum sibi populum de illis mysteriis pro concione docere, partim, qui in Bononiensi diœcesi sese Deo et Ecclesiæ vove-

sant, Fratres excitaret, animum ut ad dogmata Theologiæ converterent, nec, Scholasticæ Theologiæ spatio decurso, cessarent, sed ad sacras historias, et controversias, quæ in iis disceptantur, cognoscendas transirent. Continebantur itaque in libro Italice edito *Annotationes ad Acta Sanctorum ecclesiæ Bononiensis*, nunc plane summotæ, tum ne præter modum cresceret voluminis magnitudo, tum quod illa Acta non ad universalem, cujus usibus nova hæc versio accommodata est, sed ad Bononiensem tantum, ecclesiam pertinebant. In earum locum varia successerunt additamenta, quæ Autor subcisivis paravit temporibus, cum ipsi a publicis curis, in domestica Bibliotheca secluso, paulum licuit respirare.

His præmissis, ad argumentum novi hujus Operis cum Lectoribus breviter communicandum nosmet accingimus. *Voluminibus duobus* constat, quorum prius, de *Festis Jesu Christi, matrisque ejus*, posterius *de Sacrificio missæ*, tam copiose, tam docte, tam luculenter, agit, ut, quæcunque apud veteres recentioresque scriptores ad illas res pertinentia reperit *Lambertinus*, ea fere omnia congesta, et bene disposita, huc conjecisse videatur. *Voluminis prioris Partes* sunt *duæ*. *Prima* Jesu Christi Festa secundum Calendarium, seu Ecclesiæ Romanæ
Pag. 1. fastos, solerter pertractat, a nobis quoque enumeranda. 1) *Festum circumcisionis*, & *Octava nativitatis* ejusdem, quæ Cal. Januarii celebrantur. Expositis, quæ et de institutione circumcisionis, et de illius effectibus, et de circumcisione Christi speciatim, opportuna videbantur, de ipso festo dicitur, quo fit Sacramenti commemoratio, & circumcisum Dominum ado-
2. ramus. Inter alia, circumcisionem non ab Ægyptiis ad Hebræos, sed ab his ad Ægyptios, profectam esse, contra *Marshamum* & *Spencerum*; neque eandem ut Sacramentum Vet. Testamenti per se gratiam justificantem contulisse, contra illos
3. disputatur, qui Sacramentis Vet. Testamenti eandem cum his, quæ Christus in Novo instituit, virtutem tribuunt. Ante finem Seculi quarti videtur hoc Festum cœpisse celebrari. 2)
11. *Festum Epiphaniæ*, quod postridie Nonas Januarii celebratur.
12. Tres hac die recoluntur Christi apparitiones ab Ecclesia. Comme-

Commemoratio fit *adorationis Magorum*, qua Dominus commonſtratus eſt gentibus; *baptiſmatis*, quod a *Joanne* ſuſcepit, cum, voce delapſa de cœlo: *Hic eſt filius meus dilectus*, Judæis innotuit; et *converſionis* denique *aquæ in vinum*, qua factus eſt manifeſtus diſcipulis. Sed, num terna hæc miracula Pag. 17.
eodem anni die contigerint, apud ipſos Pontificios ita adhuc diſceptatur, ut *Baronius*, quocum Autor noſter et plurimi magni nominis Theologi faciunt, cum litem dirimit, bina priora tantum iſti diei vindicet, ultimum autem eodem quidem anno, at diverſo plane die, factum eſſe, contendat. Variæ circa tres illas apparitiones quæſtiones notantur & explicantur, v. g. quænam ſtella magorum fuerit; quot magi; quæ horum nomina; qualis titulus & conditio, & patria; ubi Chriſtus a Magis repertus ſit; quo cultu ipſum adoraverint; num Chriſtus ante baptiſmum *Joannem* Baptiſtam, & hic Chriſtum, de facie noverit; an baptiſmus *Joannis* ejusdem virtutis fuerit cum baptiſmo Chriſti; quanam ratione Judæi uſi ſint, confitendi apud *Joannem* peccata; quæ virtus fuerit remiſſionis peccatorum, ſeu abſolutionis, a *Joanne* factæ; cur Chriſtus baptizari voluerit; utrum per immerſionem, an vero per perfuſionem, in capite factam; an aqua in nuptiis in rubrum vinum converſa; quis ſponſus fuerit; quæ hydriæ; cur *Herodes* infantum cædem diſtulerit, eosque a bimatu interfici juſſerit; quæ Feſti Epiphaniæ origo, celebritas, et vetuſtas; quibus miraculis illud feſtum in eccleſia illuſtratum ſit; quænam conſuetudo illud celebrandi, tum apud Orientales, tum Occidentalis Eccleſiæ, Chriſtianos ſervata ſit, et hodie ſervetur; reliqua. Nimis quidem operoſum foret, cujuslibet diſcuſſionis indicare ſummam; pauca tamen delibare, & ſpeciminis inſtar lectoribus allegare, juvabit, ut & inſtituti ratio, & dicendi materia, et methodus, qua uſus eſt *Lambertinus*, eo pateant luculentius. De *ſtella magorum*, inquit, nihil aliud nobis exploratum eſt, quam, ut ſapienter monet *Lamy*, inſolitum quendam fulgorem eorum in ſe oculos convertiſſe, 15.
qui ſideribus contemplandis operam dabant, eorumque animos monuiſſe, ut de re aliqua magna, inuſitata, nova, inaudita,

cogitarent, quæ tum temporis accidisset. Tres fuisse Magos,
neque plures, neque pauciores, recepta, & multis recentiorum
Pag. 14. testimoniis hic confirmata, docet ecclesiæ sententia. Quæ vero
nomina ipsorum fuerint, de hoc nihil nobis esse compertum,
15. prudenter cum affirmat Autor, id tamen non eo vult dictum,
ut Coloniensis ecclesiæ piæ traditioni quidquam detrahatur,
quæ Magos sub nominibus *Melchioris*, *Casparis*, et *Balthasaris*,
16. veneratur. Reges fuisse Magos, saltem Dynastas, opinione
quidem creditur valde probabili, sed nuspiam habetur in Ec-
30. clesia Catholica articulus fidei. Ex Arabia Bethlehemum pro-
18. fecti tres illi sancti, tredecim post diebus a nativitate Christi
ad præsepe hujus aderant, & puero, ut Deo thus, ut Regi
19. aurum, ut homini myrrham, offerebant, Deum et hominem
in una eademque persona devenerati. Quæstionem de virtute
baptismi *Joannis* dijudicaturum, tria baptismata, quorum Scri-
22. ptura meminit, bene oportet distinguere. Primum erat *Ju-
dæorum*, nimirum sacra quædam cerimonia, qua vel se præ-
parabant, si quid inceptarent, vel ad aliquam legalem ma-
culam eluendam utebantur. Alterum est *Baptisma Joannis*,
quo homines ad sanctificationem per Christi baptismum susci-
piendum præparabantur. Disponebat enim hoc tantummodo
ad gratiam, non conferebat; neque ejus effectus, sed tantum
ritus, a Deo fuit. Tertium denique est *Jesu Christi Baptisma*,
vi sanctificandi, et remittendi peccata, præditum. Judæis con-
fessio peccatorum *Joanni* facta neque Sacramentum erat, neque
per *Joannem* ita remittebantur peccata, ut per confessionem
24. a Christo institutam fieri, Ecclesia novit. Christus baptizandus
omnino in aquam immersus est, cum Spiritus sanctus non
25. phantasticæ, sed veræ, columbæ forma delaberetur. Vinum
in nuptiis Canæ Galilææ in vinum rubrum conversum fuisse,
negatur, propterea quod, architriclinium mutationem aquæ in
26. vinum demum gustando deprehendisse, constat, qua re opus
non fuisset, si in oculos incurrisset color mutatus. Sponsus
in his nuptiis non fuit *Joannes* Evangelista, sed vel *Simon* Ca-
nanæus, vel *Nathanael*. Cum non defuerunt, qui religionis
impulsu hydrias illas nuptiales conservarent, quæ Lutetiæ
Parisio-

Parisiorum, Coloniæ, Bononiæ, et alibi, asservantur, in sua venerationis professione possunt relinqui. Stella non ante illuxit, quam Christus Jesus natus esset; Magis autem, non e Perside, seu Chaldæa, sed ex Arabia, profectis, tredecim post dies Bethlehemum venire, perquam facile erat. Fuga Christi in Ægyptum non nisi post quadraginta dies a nativitate ejusdem contigit. Proinde, qui ex mandato *Herodis* de infantibus trucidandis alia ac plane diversa colligunt, ex ipsa Evangelistarum narratione refelli possunt facili negotio. *Matthæus* enim *Cap. II* scribit: *Cum ergo natus esset Jesus in Bethlehem Juda in diebus Herodis Regis*, *ecce Magi* &c. Vox autem *ecce* non adhiberi solet rebus indicandis, quæ longo post tempore contigerunt, & certe duorum triumve annorum, quem scriptores quidam fingunt, interjectum prorsus excludunt; neque ex Evangelio erui quidquam potest stabiliendæ ipsorum opinioni idoneum, cum *Herodem* metu et pavore, veluti furiis, miserrime divexatum, ne in re, quam agitabat animo, ullus esset errandi locus, in eam partem peccare maluit, ut furorem suum, etiam ubi non esset opus, quam latissime funderet, et ad bimulos etiam pueros crudelitatem suam proferret. Tanta hujus Festi apud veteres semper fuit celebritas, ut illi vel impiissimi Imperatores, e. g. *Julianus* Apostata, *Valens*, &c. adesse voluerint. Christiani, teste *Chrysostomo*, media nocte ab Ecclesia, in memoriam baptismatis Christi, quo aquæ sunt consecratæ, domum afferre solebant aquam, eamque ad annum integrum, seu plures, incorruptam reservare. Hujusmodi miracula aquæ benedictæ, per multos annos nullo vitio infectæ, in Ecclesia plura contigere. Fontes varii hoc ipso die vino manarunt, uti *Epiphanius* memoriæ prodidit, neque *Casaubonus*, etsi secta Calvinianus, in dubium vocare ausus est. In orientali ecclesia Epiphania eodem cum Festo nativitatis celebrabatur quondam die; in occidentali autem festa hæc dies semper sexta Januarii, at non una ratione, celebrata est. In quibusdam Ecclesiis præibant Vigilia atque Jejunium; nunc vero tantum Vigilia sine Jejunio. In quarundam civitatum ecclesiis etiamnum fit benedictio aquæ in Vigilia Epiphaniæ. Inter alia, quæ ad

Pag. 28. 29. 31. 32. 33. 34. 35.

Officium hujus diei sanctum pertinere docet Autor, hoc prætereundum nobis non esse ducimus, quod hac die in Missa, quæ in Ecclesia Cathedrali solenniter celebratur, post Evangelium Archidiaconus, vel Canonicus, vel Beneficiarius, seu quivis alius, secundum locorum consuetudinem, totius ineuntis anni Festa mobilia populo e suggestu denuntiet.

Ex his cum facile judicare possit sapiens Lector, quam & quibus rebus narratio singulorum Festorum in hoc Opere instructa sit; huic Festo diutius immorandi neque tempus, neque spatium, habentes, ad reliqua progredimur, id operam daturi, ut potiora Operis capita Lectores per transennam videant. 3)
Pag. 36. *Sanctissimi Nominis Jesu Festum* celebratur secunda post Epiphaniam Dominica. Quamvis enim in circumcisionis die hu-
37. jus rei jam facta sit mentio; pietas tamen fidelium postulare creditur, ut certa quadam et peculiari die idem Festum instauretur. Officium hujus Festi, quod antea Franciscanorum fa-
38. miliæ tantum solenne erat, *Innocentius XIII, Caroli VI* Imperatoris precibus inductus, A. 1721 universali ecclesiæ commendavit. 4) De officio, *Dominica Palmarum* instituí solito, acturus Autor, integram Evangelistarum narrationem *Matth. XXI, Marc. XI, Luc. XIX*, de ingressu Christi in urbem affert, explicat, & quæstionibus cum utilibus, tum curiosis, nec injucundis, animos lectorum, ut per totum Opus, studet recreare. Ritus ecclesiæ, quorum fit descriptio, præcipui sunt, processio
44. in memoriam triumphalis Christi ingressus, consecratio palma-
46. rum, et prætorea multa alia, quæ olim in hac Dominica, sive apud Orientales, sive apud Occidentalis Ecclesiæ Christianos,
49. servabantur, nunc autem obsoleverunt. Tum 5) de *Matutinis tenebrarum* agitur, quæ *quarta*, *quinta*, et *sexta*, feria magnæ hebdomadis vesperi recitantur. Præter ea, quæ ad officium sacrum et varios ritus hoc luctuosissimo ecclesiæ tempore spectare videntur, 6) ad *Feriam quintam in Cœna Domini*, & 7) ad *sextam in Parasceve*, de ultimo, quod Christus celebravit, paschate, de instituto Christi et Romanæ ecclesiæ, ab-
49-134. luendi pedes, de institutione S. Cœnæ, de proditione *Judæ*, de passione & morte Servatoris, ponderosas sane, difficiles, imo

imo plures, quæſtiones et ardui momenti res, non levi brachio,
ſed operoſe, pertractatas deprehendimus. Chriſtum verum Pag. 56.
Paſcha cum Judæis celebraſſe, legali cœna expleta pedes Apo- 66.
ſtolorum laviſſe, tum in vulgari cœna Sacramentum inſtituiſſe, 70.
ſuum ipſius corpus et ſanguinem ſumſiſſe, idemque tradidiſſe
proditori *Judæ*, inter alia multis argumentis & ſuffragiis, quæ
inſtar argumentorum plerumque eſſe ſolent, evincitur. Ultimis 134.
cruciatibus, dictis, factisque, Jeſu Chriſti ſolerter expenſis, quæ
mortem ipſam inſecuta ſunt, allegantur prodigia et miracula, atque hæc tam e profanis, quam ex ſacris, ſcriptoribus vindicantur. Servatorem ſepultum 8) *Sabbathum ſanctum* excipit, feria 149.
hebdomadis ſeptima, quo quietem Chriſti in ſepulcro, deſcenſum ad inferos, et ea, quæ ad ſtatum animæ Chriſti a corpore
ſeparatæ pertinent, recolit Eccleſia Romano-Catholica. Va- 156.
riis, quæ in controverſiam hic vehire ſoleut, excuſſis, cum in
Sabbathi ſancti cerimoniis etiam reſurrectionis celebrari ſoleat myſterium, ſequentis Feſti argumentum præoccupatur, &
de reſurrectione ipſa ſermo inſtituitur. Tractationem omnem
in *quinque Capita* diviſam ita voluit Autor, ut *primo* veritatis reſurrectionem demonſtret; *ſecundo* de tempore & hora,
qua Chriſtus revixit, diſſerat; *tertio* hujus rei circumſtantias
afferat; *quarto* de qualitate agat corporis reſurgentis, & *poſtremo* de iis ſermonem habeat, qui reſurrexerunt cum Chriſto. Brevibus hæc expediuntur, quo & diſciplinæ, & ceri- 167.
moniis, aliisque ritibus, cum vetuſtis, tum novis, enarrandis
locus ſit, quæ in eccleſia hoc die in conſuetudinem abierunt.
9) *De Dominica Paſcha*, ac de *duobus Feſtis*, quæ conſequun- 174.
tur, jam non eſt, quod diſputet Autor præter originem feſti
ac vocis, & diſſenſum Eccleſiarum Aſiæ a Romana de tempore celebrandi Paſchatis paucis memorandum. 10) *Feſtum* 176.
Adſcenſionis celebratur Feria quinta, quæ Dominicam quintam poſt Paſcha conſequitur. Hæc, quam ingreſſus eſt Autor, tractandi ratio cum poſtulet, ut, quæcunque de rebus
Chriſti a reſurrectione ad adſcenſionem geſtis in Evangeliſtarum hiſtoria ultimam paginam faciunt, in diſquiſitionem veniant; nihil prætermiſſum eſt, quod de variis reducis Chriſti e
ſepulcro

Pag. 164. sepulcro apparitionibus, quarum prima B. Virgini facta esse
181. creditur, de qualitate corporis, de novis miraculis Christi, de potestate *Petro* data, ut caput esset universæ ecclesiæ, quod
188. argumentum vix digito attingitur, de morte *Joannis* ad *Jo. XXI, 22*, de baptismo Apostolis, qui & ipsi ante adscensionem baptizati esse perhibentur, demandato, de benedictione super Apostolos ultima, de adscensione ipsa secundum singulas circumstantias, & de variis denique, ad statum exaltationis pertinentibus, videbatur memorabile.

196. Non minorem ad solennitatem 11) *Festi Pentecostes* depingendam Autor industriam adhibet, monumentum rerum hoc die & ante gestarum ex *Act. Apost. I, 15, II, 1-47*, multa & varia disputatione illustrat, ac tandem, quos ritus Ro-
208. mana Ecclesia huic Festo sacros esse jubeat, edocet. 12) *Fe-*
211. *sto Trinitatis* breviter immorato, & 13) ad *Festum Corporis Christi* progredienti, major dicendi, & cum de origine, variis Sanctorum visionibus, & portentosis narratiunculis, conspicua, tum de cultu hujus Festi rite instituendo, quidem se offerebat disputandi materia, sed, id cum indicasset *Lambertinus*, quod
214. summa causæ erat, modum orationi posuit, 14) ad *Festum Inventionis S. Crucis* provolans, quod die 3 Maji solenne habetur. Hic cum non unius miraculi veritatem in dubium vocare audeant, quos dicit, hæretici, id sibi potissimum negotii datum esse credidit, ut & ista, quæ de forma Crucis in cœlo a *Constantino M.*, dum pararet exercitum, repente visa memorant, & hæc, quæ de inventione crucis, qua Christus affixus est, cum duabus aliis, S. *Helena* imperante effossis, fabulantur scriptores, ab audaciorum, uti vocantur, hominum vindicet ar-
220. gutiis. At majori longe fide digna sunt, quæ 15) *Festo transfigurationis Domini* die 6 Augusti celebrando ansam præbuere, ex limpidissimis sacri Codicis fontibus *Matth. XVII, Luc, IX*, hausta, observationibus & interrogatiunculis hic docte am-
227. plificata. 16) *Festum Exaltationis sanctissimæ Crucis*, quod die 14 Sept. in memoriam crucis hostibus ereptæ celebrant, eandem, quam *Festum Inventionis*, diligentiam flagitat; hoc autem, quod Ecclesia vere Catholica ubivis terrarum die 25

Decem-

Decembris solenne esse jubet. 17) *Natalis Domini Jesu Chri-* Pag. 230.
sti festum præ ceteris multis dignum erat, cujus originem, 250.
beneficia, & cultum, longa Dissertatione, at docta, utili, jucunda, Autor exponeret. Quicquid enim de Christo nascente Scriptura tradit, sacri interpretes commentantur, alii disputant, alii fabulantur, hic fere congestum, aut dijudicatum, aut notatum, aut delibatum, inveniet lector.

Verum ad *prioris Voluminis Partem secundam* accedi- 251.
mus, qua *Beatæ Mariæ Virginis Festa* recensentur. Horum notasse sufficiet nomina, dies, &, sicubi opus erit, piæ celebritatis causam atque originem. 1) *Festum Desponsationis B. Ma-*
riæ cum S. Joseph, die 23 Januarii. Illa enim, quamvis perpe- 254.
tuam virginitatem Deo, primo *sub conditione*, deinde absolute, vovisse statuatur, verum tamen cum *Josepho* iniisse 252.
creditur matrimonium, antequam angelus ipsi nasciturum ex 263.
ipsa Dominum annuntiaret. 2) *Festum Purificationis*, die 2 Fe- 256.
bruarii. 3) *Festum Annuntiationis*, die 25 Martii. In utroque 262.
Festo quarum rerum memoria fit solennis, ex ipsis Evangeliis
notissimum est. 4) *Festum Dolorum* B. Virginis, feria 6 269.
Hebdomadis Passionis, seu die Parasceves, quo Christus crucifixus est, ad *Luc. II, 35.* 5) *Festum Visitationis* B. *Mariæ* 274.
Luc. I, 39 seq. 6) *Festum* B. *Virginis* de *Monte Carmelo*, die 278.
16 Jul. In eo monte, traditio est, adhuc vivæ B. Virgini ædiculam esse exstructam a piis quibusdam viris, qui eam noverant, quique *Joannis Baptistæ* prædicatione Christi adventum satis cognitum habentes, Evangelium amplexati, quotidie illuc convenire consueverant, ex quo nomen Fratrum Montis Carmel illis inditum esse creditur. Huc, fabulari pergunt, venisse *Vespasianum*, percontatum, an, quod agitaret animo, futurum esset, sibi ut bene verteret, & fausto responso a *Basilide* sacerdote dimissum. Sed fabula ipsi Autori ita displicet, ut, hoc, quemadmodum alia plura, *pie tantum creditum* esse, pronuntiet, & cum hoc ipso, tum etiam alia occasione, monitos esse lectores velit, multa in Ecclesia Romano-Catholica *pie credi*, & in ejusmodi Festis populo pie credulo 279.
proponi, quorum aut non constet veritas, aut falsitas in

aprico sit. Alia tamen, neque minus miranda, celebrandi
hujus Festi in promtu est ratio. Apparuit B. Virgo *Simoni Sto-
ckio*, Ordinis Carmelitarum Seculo XIII ineunte Generali, de-
ditque tanquam Ordinis Carmelitani tesseram *scapulare*, in
præcipuæ protectionis suæ peculiare signum; deinde quinqua-
ginta post annis eadem *Joanni XXIII*, Summo Pontifici, appa-
ruit, eumque monuit de plurimis indulgentiis, quas a Chri-
sto, filio suo, Fratribus & Sororibus Carmelitani Ordinis impe-
Pag. 281. trasset, addita promissione, se, quotquot Carmelitano *Mariæ*
cultui addicti fuerint, primo post eorum obitum Sabbatho a
purgatorii igne erepturam. Quas indulgentias cum Pontifex
die 3 Martii A. 1322 promulgasset, & *privilegium* ob eam
rem *Sabbathinum* diceretur, & de visione *Stockii*, & de *Joan-
nis XXIII* Bullæ autoritate, diu vehementer et ancipite præ-
282. lio inter ipsos Romano-Catholicos dimicatum est, donec *Pau-
lus V*, rei Carmelitarum prospiciens, novo decreto contentio-
nes diremit. Quod antea Carmelitarum Ordini tantum institu-
tum esse voluerunt Festum Pontifices, *Benedictus XIII* uni-
versæ ecclesiæ paucis abhinc annis solenne esse jussit. 7) *Fe-
stum dedicationis Ecclesiæ S. Mariæ ad Nives*, seu Basilicæ S.
Mariæ Majoris, die 5 Augusti. Templum, de quo sermo est,
Romæ in Exquilino monte situm, perpetuæque Virgini *Mariæ*
consecratum, inter alia, quæ ibi contigisse ferunt, miracula,
nomen propterea ad *Nives* nactum est, quod, *Liberio* Pon-
tifice, ipsis Nonis Augusti, quo tempore gravissimi Romæ esse
solent calores, precibus pii cujusdam *Joannis* noctu nix in
Exquilinum collem delapsa, & *Joannes* ipse per somnium a
B. *Virgine* monitus, dicitur, ut in ea collis parte, quam nive
tectam videret, templum exstrueret, suoque nomini dedica-
284. ret. Quod cum *Joannes Liberio* Pontifici nuntiasset, & hic
idem sibi a B. *Virgine* per somnium significatum esse affirma-
ret, templum *Joannis*, ejusque uxoris, sumtibus exstructum est.
287. Ex æstivæ nivis miraculo igitur solennitas hujus Festi tanta
est, ut ista Dedicatio Romæ non solum, sed in omnibus uni-
288. versi orbis Ecclesiis, jam celebretur. 8) *Festum Assumtionis
B. Virginis*, ad diem 15 Augusti. B. *Mariam* vere mortem
quidem

quidem obiisse, paulo post tamen quoad corpus & animam in cœlum sublatam fuisse, vera est ecclesiæ Romano-Catholicæ sententia. Christo *adscensionem*, Matri ejus *assumtionem*, tribuunt. Hanc autem Deiparæ assumtionem, quanquam non Pag. 294.
inter articulos fidei referatur, qui tamen negaverit, eum temeritatis summæ notandum Autor statuit; quid? quod longa 294-298.
disputatione studet comprobare. 9) *Festum Nativitatis* B. 300.
Virginis, die 8 Septembris. Ubi cum de die soloque natali *Mariæ* disquiritur, etiam parentum B. *Mariæ* & Festorum, 304.
quæ in honorem ipsorum Ecclesia instituit, injecta est mentio. 10) *Festum Nominis Mariæ*, Dominica infra Octavam 306.
Nativitatis. Quanta nominis *Mariæ* sit in Ecclesia veneratio, vel ex eo apparet, quod non solum haud pauci perhibent, ex angelica revelatione hoc nomen ipsi inditum fuisse, sed etiam, idem nomen mirabiliter conferre ad æternam salutem etiam ex opere operato, sicut valent aliqua alia sacramentalia, Theologi quidam existimant. 11) *Festum B. Mariæ de* 307.
Mercede, die 24 Septembris; quod originem suam novæ apparitioni B. Virginis debet, qua Arragoniæ Regem, *Jacobum*, aliosque Sanctos, monuit, ut in sui honorem Ordinem religiosorum hominum instituerent, cujus liberandorum e Turcarum servitute Christianorum partes essent præcipuæ; a quibus Sanctis deinde *Regularis Ordo sub Invocatione B. Mariæ de Mercede Redemtionis captivorum* primordia sumsit. 12)
Festum Rosarii Beatissimæ Virginis, prima Dominica Octobris. 309.
Hujus cultum antequam exponeret Autor, ipsum Rosarium, sive formulam precandi, ab objectionibus vindicandam duxit, & morem, ad globulos salutationes angelicas recensendi, pervetustum esse, ut lectoribus persuaderet, allaboravit. 13) *Festum* 312.
de Patrocinio B. Virginis, in tertia Dominica Novembris; id quod memoriam orationis & intercessionis *Mariæ* pro hominibus apud Deum celebrat, institutum non universæ Pontificiorum Ecclesiæ, sed ecclesiasticæ tantum ditionis, provinciis, & Hispaniarum Regi subjectis, est solenne. 14) *Festum* 313.
præsentationis B. *Virginis*, die 21 Novembris, in memoriam mysterii, uti quidem hic appellatur, quo B. Virgo a suis paren-

parentibus in templo præsentata est. Quo autem, quæ ad imitationem Festorum Christi de cultu *Mariano* huc usque
Pag. 316. sancita videt Lector, perficiantur, additum est 15) *Festum Conceptionis* B. *Virginis*, die 8 Decembris. Hanc enim cum non sanctificatam in utero, sed a communi omnium hominum contagione & originali labe, per gratiam, in primo conceptionis momento infusam, prorsus immunem factam fuisse, affirmant, merito cultu religioso persequuntur ejus rei memoriam.
322. Gravem satis igitur in ipsis ecclesiæ visceribus ea de re agitatam controversiam ita dijudicat Autor, ut, Ecclesiam ipsam immaculatæ conceptioni favere, nondum tamen Apostolicam Sedem eandem tanquam fidei articulum definiisse,
326. statuat. 16) *Festum Translationis sanctæ Domus* Lauretanæ, die
330. 10 Decembris. 17) *Festum exspectationis partus B. Virginis*, die 18 Decembris. 18) *Officium S. Mariæ in Sabbatho;* cum qualibet Sabbathi die non impedita Officium de S. *Maria* soleat recitari.

Vol. II. Ad *alterum Volumen* nunc properandum est paucis memorandum, ne Lectorem moremur justo diutius. Commentarium de sacrificio Missæ continet, eorum in usum conscriptum, quorum est, populum docere de ritibus, cerimoniis, aliisque, quæ ad Missam pertinent, & sacrificium facere. In *duas* ille *Sectiones* divisus est, quarum *prima* sequentia com-
Pag. 4. plectitur capita: 1) de *loco*, in quo primis ecclesiæ seculis ac
6. medii ævi temporibus Missa celebrabatur, ubi templorum consecrationem ex Apostolica institutione comprobatum it Autor;
8. 2) *de altari, quod lapideum esse debet & consecratum, & ornamentis*, quibus debet instrui, ut in eo Missæ sacrificium rite fieri possit; 3) *de vasis sacris*, aliisque, ad sanctum Missæ sacrificium celebrandum necessariis, Calice, Patena, Corporali, Purificatorio, Palla, Velo, Bursa, Ampullis, Vino, &
14. Aqua; 3) *de vestibus sacerdotalibus*, coloribus, earumque
22. vestium significatu; 4) *de ministro, qui sacerdoti celebranti in-*
34. *servit*, de ablutione manuum, antequam sacerdos sacras vestes induat; de Psalmis & Orationibus, in præparatione ad
36. Missam a sacerdote recitandis; 5) *de etymologia Missæ*, & qua

qua lingua recitanda ſit; 6) *de Miſſæ initio uſque ad introitum;* 7) de introitu Miſſæ uſque ad *Evangelium;* 8) de ea Miſſæ parte, quæ Evangelium inter & *Offertorium* interjicitur: ubi & Symbolorum ſit mentio; 9) de Miſſa *ab Offertorio* uſque ad manuum ablutionem; 10) de Miſſa ab *ablutione manuum* uſque ad Canonem; 11) de Canone Miſſæ; 11-16) de prima, ſecunda, tertia, quarta, quinta, ſexta, *Oratione Canonis;* 17) de Miſſa ab iis verbis, *Oremus praeceptis* &c. uſque ad Communionem; 18) de *Communione Sacerdotis;* 19) de Communione *populi;* 20) de Orationibus, quæ *ſubmiſſa voce* dicuntur in Miſſa; 21) de Miſſa a Communione uſque ad finem.

Pag. 42. 46. 59. 67. 74. 80. 84-119. 130. 144. 152.

Sectio ſecunda varios caſus circa ſacrificium Miſſæ continet, qui proponuntur & reſolvuntur. Horum tam ingens eſt multitudo, ut deſcribendis nudis quæſtionibus tantum operæ & ſpatii tribuendum eſſet, quantum totius Operis enarratione vix conſumſimus. In utroque Commentario circa hæc, quæ leviter indicavimus, argumenta, imo longe plura, ita Autor Summus verſatus eſt, ut, utrum inſignem & Antiquitatum & Hiſtoriæ, tam ſacræ, quam profanæ, & univerſæ Theologiæ, & legum eccleſiaſticarum, notitiam, an vero lectionem Patrum, ſcriptorumque, qui inter Romano-Catholicos præcipui ſunt, quin & Proteſtantium, diffuſam, ordinem, dictionis genus grave, moderatum, luculentum, admireris, certe incertus ſis. Traditionum & doctrinarum, quas Eccleſia, cujus ſummas hodie tenet, conſtanter ſervat & propugnat, ingenuus amator & defenſor, nugas & quisquilias otioſorum in monaſteriis hominum, quarum *Baronios*, *Bellarminos*, aliosque emunctæ naris viros, puduit, haud raro refellit, præterit, aut unicuilibet ſua pie credenda relinquit; præclaris vero, quæ Gallia tulit, ingeniis, *Launojo*, *Nat. Alexandro*, *Tillemontio*, & ipſorum in re ſacra auſis, rariſſime favet, ſæpe alienum, aut offenſum, ſe præbet. E Proteſtantibus hi, quorum intereſt, noſſe Eccleſiæ Romanæ traditiones, adhuc vigentes, ſpeciales doctrinas, & domeſticas controverſias, iſto utantur Cornu copiæ. Utilia fructum, curioſa delectamentum, dabunt. 156-237.

THESES JURIS PUBLICI AD LEGES FOEDERati Belgii fundamentales, Præside CHRISTIANO HENRICO TROTZ, JCto, Publ. & Priv. Jur. Antecess. commilitonum disputationi subjectæ.

Franequeræ, excudit Gulielmus Coulon, Illustr. Frisiæ Ordinum atque eorundem Academiæ typographus ord. 1745 & 1746, 4.

Alph. 2 plag. 6.

Antiquus error est, qui non paucorum insedit animis, ut res domesticas atque patrias spernant, & peregrinis duntaxat cognoscendis omne studium atque operam impendant. Quo vero turpius, & viro docto indignius, est, patriæ res, instituta, & leges, ignorare, eo certe majorem laudem atque applausum meretur Cel. *Trotzii* institutum, qui singularem & egregiam, qua pollet in omni Jurisprudentia, peritiam ad illustrandas patriæ suæ leges fundamentales transtulit, juvenesque nobilissimos, qui sub ipsius auspiciis ad penitiorem legum cognitionem pervenire laborant, ad eandem patrii Juris cognoscendi cupiditatem allexit. Loquuntur hoc duodecim Thesium specimina, quæ cum erudito orbe communicavit, quibus ipsas Belgii leges fundamentales, patrio sermone conscriptas, & inter eas Privilegium *Mariæ* Burgundicæ, præmisit, ad quarum illustrationem istæ Theses, a juvenibus quibusdam optimæ spei, quorum etiam nomina singulis speciminibus præfixa sunt, sub Cel. Autoris Præsidio in cathedra defensæ, faciunt. Ut igitur, quale pretium hisce lucubrationibus statuendum sit, Lector cognoscat, ex illis quædam excerpta, exempli loco, nunc afferemus. Sub initium statim ea proponit, quæ a Juris publici interprete requiruntur. Jus publicum adeo fœderati Belgii jure naturæ, sive publico universali, jure patriæ privato, doctrina politica, quin & historia Comitum Hollandiæ & confœderatorum diplomatica, niti, neutiquam vero cum his studiis confundendum esse, monet Cel. Autor. In officiis JCti non solum ponit

ponit legum patriarum interpretationem, & ad facta applicationem, verum etiam, nævos harum legum Juris interpretem indicare debere, contendit. Consilium Regis Angliæ *Henrici VIII* de seminario ministrorum publicorum, sive schola politica, instituenda ipsi egregie arridet, cum non semper is, qui excellentius se in literarum studiis gerit, ad publica negotia sit idoneus. Belgas, quamvis inæquali fœdere Romanis juncti fuerint, jus tamen majestatis retinuisse, ex *Grotio* docet. Abusos vero Romanos jure fœderis fuisse, ex *Taciti Lib. IV Histor. Cap. 14* comprobare satagit. Comites, qui, potentia nimium confisi, regnum affectarunt, contra leges patrias, & jus naturæ, peccasse, docet, hancque rem exemplo *Florentii V* illustrat, cujus res, & motus, per eum excitatos, fusius persequitur. Majores Belgarum legibus suis procemia adjecisse, laude dignum censet. Errare illos, constituit, qui, jubere solum, non ratiocinari, legislatoris esse, putant. Immo hanc ipsam esse notam status popularis, in quo leges, ratione & consensu suffultæ, civibus insinuentur, non obtrudantur, docet. Munus gubernatorum jam ante Burgundos cœpisse, neque tantum absentibus Comitibus fuisse gubernatores constitutos, ob Instrumentum, quod *Schrevelius* in *Harlemo pag. 176* affert, Cel. Autori vero videtur simile. Incolas regionis, in statu libero constitutæ, minus recte subditos dici, verum cives dicendos esse, dictitat, remque exemplis, ex Instrumentis Comitum depromtis, ubi semper cives, non subditi, memorantur, illustrat. Comitissas quondam matrimonium sine consensu ordinum & agnatorum inire haud potuisse, docet, idque nihil injusti habere, statuit. *Adam* tamen Comitissam contra jus ab imperio ideo fuisse remotam, simul profitetur. Sexus sequioris imperium juri naturæ neutiquam adversari, pro certo sumit. In maritatis idem jus esse, contra *Grotium* atque *Thomasium* evincit, præclare monens, distinguendum esse inter imperium domesticum & publicum. Illi per pacta renuntiasse videri nubendo, minime huic, si regnum fuerit hæreditarium, legeque fundamentali a successione non fuerint remotæ. Successionem fœminarum

Pag. 3. 4. 5. 11. 12. 14. 16.

rum in Hollandia fuisse receptam, ex Instrumento pacis inter Amstelii dominos & *Florentium V*, Comitem Hollandiæ,
Pag. 19. comprobat. Constitutionem de peregrinis ab officiis & muneribus publicis removendis utilissimam vocat, & quamplu-
24. rima decreta, in Belgio hac de re emissa, adducit. Majores Belgarum filiabus Comitum conditionem de peregrinis haud nubendis nunquam præscripsisse, miratur, eoque magis miratur, quoniam familiæ illustrissimæ illa ætate in patria floruerint, quibus jungere eas, dedecori non fuisset Comitibus. Hoc pacto nunquam peregrinorum imperio parere eos fuisse
28. coactos, asseverat. Legem, de pluribus muneribus in unam personam haud conferendis, quæ in Belgio obtinet, valde laudat, eamque apud Frisios, per Privilegium *Caroli V*, A. 1524 die 20 Decembris emissum, confirmatam esse, docet. Deprehenditur hoc Privilegium in libro legum Frisiæ, cui titulus est: *Landbouck van Friesland*, cujus MSto Codice ex liberalitate illustris *ab Aylva* uti se, Cel. Autor profitetur. Idem jus ad Clericos extensum esse, tradit, &, recte ita factum
29. esse, statuit. In curia Frisica ordinem judiciorum valde confusum ubivis deprehendi, observavit jam olim *Jacobus van Stavelen*, Curiæ Frisicæ Senator, in *Relatione de forma processus in Curia Frisica & minoribus judiciis emendanda*, quæ apud *Gabbemam* in *Verbaal van Leeuwarden* comparet, ejusque rei emendandæ causa consilium suppeditavit, quod, Belgice conscriptum, Cel. Autor apponit. Varia autem in illo consilio reperiri, quæ nimis obstrictum Imperatori prodant *Stavelenium*, quæque hodiernis Frisiis parum placere possint, dictitat. Moris antiquitus fuisse, ut litigantes ipsi causam suam in publico tuerentur, contendit. Hoc vero in tanta veterum innocentia, & felici vitiorum ignorantia, fieri potuisse
37. commodius, quam hodie, asseverat. Odium Germanorum
38. veterum erga advocatos Romanos, ex *Floro* monstrat. Hodienum eos, qui, studiorum fiduciam habentes, causas proprias in foro perorare volunt, a limine judicii apud Frisios
39. non arceri, tradit. De graphiariis (*greffiers*), eorum origine, & officio, fuse disputat. Officium nempe eorum in hoc consistere,

sistere, ut suffragia Senatorum accurate notent, quæ in consilio agitata & conclusa sunt, in ordinem redigant, mandata collegii literis consignentur, in unum volumen colligant, atque tabulario perpetuo custodiant, statuit. Tempore Comitum ad Imperatorem sæpius provocatum esse, fatetur. Immo & ipsos Comites ad aulam Imperatoris citatos esse, hancque sequelam necessariam fuisse, ex quo facti fuerint imperii Principes, asseverat. Frequentes tamen fuisse ejusmodi provocationes, negat, & raro, nec nisi a viris principibus, vel vicinis potentioribus, institutas fuisse, dictitat. Incolæ & cives vix ausi sunt potentioribus dicam scribere, neque facultates, & sumtus, litiumque diuturnitates, permittebant, ut ad supremum Imperatoris tribunal provocarent. Inutilis etiam fuisse videtur Cel. Autori provocatio, cum res gravioris momenti in comitiis fuerint tractatæ, id quod ex verbis Instrumenti, ex Archivo depromti, comprobat. Hinc, neque mirum videri debere, constituit, ignotas, vel desuetudine saltem adumbratas, fuisse provocationes, id quod testimonia adducta evincunt. Differentiam inter sententiæ reformationem, & provocationem ab illa, qualem leges Belgicæ constituant, accurate exponit. Reformatio nempe curiæ tantum demandata est, provocatio ad curiam Principis supremam unice spectavit. Ordinem quoque provocationum in patria sua edisserit. A sententia scilicet judicum paganorum primum in Hollandia provocatum est ad *Ballivum*, et tandem ad curiam Hollandicam. Antiquitus judices in Belgio libere judicasse secundum mores patrios & jura scripta, Cel. Autor observat. Jura enim antiqua manserunt salva, quamvis forma judiciorum fuerit mutata. Confirmata hæc jura fuisse sæpius, privilegia adducta declarant. Tempus et dies exercendi judicii pro lubitu Comitum videntur constituta fuisse. *Philippum* Regem per singulas septimanas binos judiciis præfinivisse dies, ex privilegio ejus d. A. 1561 elucet; unde, diem Martis & Veneris a vocabulis juris *dingen* & *vryen* nomen traxisse, Cel. Autor judicat. Judicia oriente sole exercenda, & eodem die finienda erant. Si causa occurreret gravior, &

Pag. 52. 64. 68. 69. 107.

altioris indaginis, peritiores in consilium erant adhibendi. Honorarium pro tali instructione, quod jurium peritis solvendum erat, *Consultatien Geld* dicebatur. Quamplurima insuper, ad formam judiciorum apud Belgas cognoscendam facientia, ex
Pag. 109. legibus patriis Cel. Autor adducit. Jura Academiæ Lovaniensis, ex privilegio Ducis Brabantini, & Comitis Hollandiæ, *Joannis*, A. 1426 edito, quod apud *Emundum Martene* in *The-*
110 seq. *sauro Anecdotorum Tom. I p. 1766* exstat, fuse edisserit. Controversias circa telonia publicas sæpius vehementer agitari, dicit. Jus, ea constituendi, ad universum pertinere populum, pro certo sumit. Belgas tamen, ad exemplum aliarum gentium, hoc fluminum publicorum emolumentum Comitibus
147. concessisse, observat. In quo satis prudenter ab illis actum, neutiquam sibi persuadere potest, exitum quoque populi votis non respondisse, contendens. Mansit enim onus, res illas publicas, v. c. aggeres, pontes, portus, conservandi, penes populum, nec vectigalia inde minora, verum potius majora, exstiterunt. Jus telonii constituendi ad Imperatorem pertinuisse, negat, &, de facto duntaxat, non item de jure, ejusmodi vectigalia per hos tractus constituisse Cæsa-
148. res, monet. Confutat *Philippi de Leyden* sententiam, qui, in præjudicium fisci exemtiones a telonio civitatibus olim concessas, improbat. Cum enim acquisita territoria cum principatu Comitum conjungerentur, æquissimum Cel. Autori videtur, privilegiis illa devincire, & ad concordiam pacemque firmandam in unum corpus coadunare, iisdemque juribus copulare, præcipue cum novis illius territorii acquisiti re-
149. ditibus damna fisci facile potuerint compensari. Quidnam *jus anchoræ*, cujus in Belgarum legibus mentio injicitur, sibi velit, non satis in propatulo esse, profitetur. Jus gubernandi navem hac voce indicari, *Peckius* & *Vinnius* existimarunt, quorum verba Cel. Autor adducit. At vero, minus recte eos ita sensisse, verum *jus anchoræ* fuisse jus, proprium Comiti in Zelandia, exigendi telonia pro carina navis, statim ac navis mari, vel fluminibus, quibus Zelandia cingitur, commissa erat, pluribus ostendit. In illis hoc telonii ge-

nus

nus unice ipſi videtur uſitatum, & a peregrinis navibus tantum exactum per Balivum aquaticum, unde & inter præcipua Comitis domania referri conſuevit. Vexatam quæſtionem Pag. 153.
circa amiſſionem privilegiorum Cel. Autor proponit. Diſceptatum videlicet eſt, an Comes, propter culpam & delictum commiſſum, pro arbitrio ſuo civitatibus pagisque eripere privilegia potuerit, an vero hoc prævio Ordinum conſenſu fieri debuerit. Diſtinguendum Cel. Autori videtur inter illa, quæ ex imperio ejus procedunt, vel domania ejus reſpiciunt, & illa, quæ publici juris ſunt. De his dicit, non poſſe adimi provinciæ, vel civitati, niſi omnium conſenſu. Particularia autem, a Comite profecta, ob delicta civitatum ſæpius ademta fuiſſe, ex quamplurimis exemplis docet. Amplius tamen nonnunquam, & præter æquitatem, graſſatos eſſe Comites, innuere ſimul videtur. Confutat quoque *Zypæum*, qui in *Notitia Juris Belgici pag. 5* ſtatuit, ſucceſſores non rite conceſſa in priſtinum ſtatum poſſe reducere, ut olim multa, a *Maria* Burgundica, minorenni Principe, extorta, privilegia, multum domaniis derogantia, per ſucceſſores ſint
abolita. Res, in mari inventas, navesque ad littus appulſas, 199.
ad domania de Jure Belgico quondam pertinuiſſe, Cel. Autor affirmat. Habebantur pro barbara ſeculi conſuetudine pro commodis & acceſſoriis littorum, cum & terra marique praedari liceret, & latrocinia in honore & virtute ponerentur, uti quamplurimi veterum loci, ab Autore appo-
ſiti, declarant. Mature tamen Belgas ab inhumano more, eje- 210.
cta & expulſa ad littus ſibi vindicandi, receſſiſſe, niſi repreſſaliarum jure id facere cogerentur, ex quamplurimis teſtimoniis comprobat. *Carolus Audax* primum Hollandis ſeptentrionalibus ad dies vitæ ſuæ conceſſit, ut bona, naufragio amiſſa, vindicarent. Verum bona ſibi ſubjectorum tantum, non æque peregrinorum, naufragio amiſſa, vindicare permiſit, eosque ſolos a pœna fiſco olim ſolvenda, ſi quis illa bona repeteret, liberavit. Quod ad dies vitæ indulſerat *Carolus*, illud in legem æternam abire poſtmodum juſſit *Maria*, ſolos tamen ſibi ſubjectos, non exteros, reſpiciens; cum his enim

 pactis

pactis de hoc juris articulo conventum est. Eo refert Cel. Autor tractatum commerciorum *Maximiliani* & *Mariae* cum *Eduardo IV*, Rege Angliae, cujus contenta ex *Jo. du Mont* opere, quod inscribitur *Corps diplomatique*, *Tom. III P. II pag.* 32 exhibet. Similia in foedere cum *Henrico VII*, Rege Angliae, sanxisse *Philippum*, *Mariae* filium, ex eodem Corpore di-
Pag. 212. plomatico apparet. De jure, monetam cudendi, varia lectu digna Cel. Autor in medium profert. Ad tria potissimum capita tractationem de jure illo, Comitibus Hollandiae quondam competente, revocat. Primo monet, jus, monetam novam cudendi, relictum quidem fuisse Comiti, sed cum restrictione, ne valorem ejus sine consensu & Ordinum, & Senatus magni, mutaret. Si his insciis cuderetur moneta, poenas, in Brabantia & Flandria constitutas, contra monetae magistros decretas esse, observat. Officinam monetariam, secundum morem antiquum Dordraci fuisse exercendam, notat. Veterem querelam de corrupto nummi interno valore, in Belgio saepius agitatam, adducit. Principes, monetae valorem lucri causa mutantes, maximos subinde motus & querelas provocasse, observat. Minores quoque dominos, jus monetae habentes, eoque jure abutentes, item civitates, monetam adulterando quaestum fecisse, conqueritur. Hoc autem perpenso, summo jure Ordines jus monetam cudendi, & ejus valorem mutandi, sibi ex parte reservasse, consti-
220. tuit. Originem precariarum a decimis minus accurate repetere nonnullos, contendit. Pinguiores enim fuisse contributiones, relatione ad decimas habita, prout rationes antiquae passim ostendunt, necessarium etiam tunc hoc fuisse debitum, nec rogare illud debuisse Comitem, suo jure utentem, nec pro lubitu negare potuisse ejus exactionem populum; quin Nobiles jus exigendi decimas, delato in Comitem imperio, non potuisse retinere. Apud Frisios tamen olim decimas loco precariarum Comitibus fuisse solutas, ex Instrumento Episcopi *Dieterici* & *Wilhelmi*, Comitis Hollan-
251. diae, ostendit; quamvis, ex jure Frisiorum domestico & singulari non esse ducendam conclusionem ad Hollandiae precarias,

rias,

rias, inculcet. Annuam fuisse & ordinariam hanc contributionem apud Frisios, monet, ejusque originem ex jure Episcoporum Trajectinorum, & decimis Cleri, sub cujus patrocinio Frisii olim degebant, repetendam esse, contendit. Varia autem circa jus precariarum nova & singularia per privilegium *Maximiliani* & *Mariæ* A. 1480 fuisse introducta, observat. In præfatione nimirum dicti privilegii ipsi fatentur, tempore necessitatis majoribus suis concessas fuisse justas precarias in perpetuum & futurum. Has etiam ad tempus octo annorum concessas sibi fuisse, scribunt. Crevisse Statuum jura per Pag. 254.
temporum intervalla, & casuum haud cogitatorum olim raritatem, dein frequentiam, monet. Post *Mariam* nova precariarum facies, novæ etiam querelæ & lites, exstiterunt. Semel ordinato jure, variæ difficultates circa distributiones illarum inter conferentes sunt exortæ; quamobrem in privilegio *Philippi*, quod *Tom. IV Placit. Holl. pag. 6* habetur, cautum esse, ut Dordracenses cum reliquis civitatibus ratione distributionum concilientur, Cel. Autor asseverat. Cum- 256.
que civitates in precarias nollent consentire, nisi distributio accurata ab Ordinibus institueretur; idem *Philippus* in eodem privilegio constituit, precarias non prius esse exigendas, quam quotæ distributionum de novo essent formatæ. Alias adhuc limitationes, quas ultimus Comitum *Philippus II* addidit, Cel. Autor exponit. Res furto ablatas autoritate superioris in 257.
quolibet loco vindicare, dominasque manus illis injicere, sine metu pœnæ in legibus Belgicis concedi, monstrat. Fures etiam convictos pœna suspendii olim jam affectos fuisse, docet. Neque mirum esse dictitat, materiam de furtis in jure 315.
publico & lege fundamentali tractari, ejusque rei duas affert rationes. Primo nempe observat, crimina omnia publici esse juris, inprimisque hoc maleficium, quod pacem publicam violat. Deinde, Comitem, seu superiorem, accepisse Werigeldum, quod per Constitutionem criminalem postea sublatum sit. Paulo aliter *Mariam* Brabantinis prospexisse, docet. Capiendi nempe jus, & ad judicem deferendi, indulsit *Maria*, si in domo deprehendatur fur. Sin etiam resi-

ſtenti vulnera, aut mors, inferantur, impunitatem occiſori promiſit. Exceptionem tamen ſubjecit, ſi præter neceſſitatem defenſionis cædes perpetrata fuerit. Cavit etiam de vi, domumque, januam, & feneſtras, ſine ulteriori læſione effringentem, religioſam peregrinationem inſtituere juſſit. De rei vindicatione autem cum nihil ſtatuiſſet *Maria*, rem omnem
Pag. 316. *Philippus*, filius, uti Cel. Autor docet, abſolvit. Plura harum theſium contenta cum Lectoribus noſtris communicaremus, niſi jam ex illis, quæ dedimus, poſſet intelligi, quid de eis judicandum ſit. Nulli profecto dubitamus, Cel. Autorem apud cives ſuos multum reportaturum eſſe gratiæ, quod legibus patriæ evulgandis & explicandis tam præclaram impenderit diligentiam. Verum exteri quoque non ſine voluptate haſce Theſes legent, cum non injucundum eſſe poſſit, jura Belgii noſſe, cumque haud pauca etiam Juris publici univerſalis, & gentium, capita egregie a Cel. Autore pertractata hic deprehendantur.

AUR. CORN. CELSI DE MEDICINA Libri octo, cum Notis integris JOANNIS CÆSARII, ROBERTI CONSTANTINI, JOSEPHI SCALIGERI, ISAACI CASAUBONI, JOANNIS BAPTISTÆ MORGAGNI, ac locis parallelis, cura & ſtudio TH. J. AB ALMELOVEEN, Med. Doct. & Profeſſoris. Accedunt J. RHODII vita C. Celſi, Variæ Lectiones ex tribus antiquis editionibus, itemque loci aliquot Hippocratis & Celſi, ab HENRICO STEPHANO παραλλήλως *concinnati.*

Lugduni Batavorum, apud Jo. Arn. Langerak, 1746, 8 maj. Alph. 2 plag. 7.

Ad viros bonorum librorum cupidos ſi fama pertulerit, nova & variorum annotationibus exornata *Celſi* exemplaria in Belgio nitide typis exſcripta ac publicata eſſe, procul dubio exſpectabunt nomen alicujus viri celebris, cujus

consilio & opera Medicorum Latinorum princeps splendida hac veste indutus prodierit. Iidem vero, si intellexerint, omnia, quæ hac editione *Celso Celsi*que lectoribus praestita sint, beneficia unice bibliopolæ, hujusque lucrum suum augendi studio, accepta ferenda esse, mirabuntur profecto, &, nisi nos fallit conjectura, indignabuntur, tam bonum omnibusque literarum amatoribus tam carum librum, & in quo poliendo, novaque luce perfundendo, dudum viri doctissimi desudant atque elaborant, hunc librum, inquam, si *Josephi Scaligeri* antea non editas observationes exceperis, nec ulla parte explicatiorem, nec emendatiorem, in Belgio emitti potuisse. Sed perspexisse videtur catus & quæstui suo serviens bibliopola vanitatem istorum hominum, qui sæpe imparati, nonnunquam etiam ad ejusmodi opus rite peragendum inepti, cujuscunque scriptorum veterum editionem procurandam avide suscipiunt, &, securi admodum publicæ utilitatis, sola variarum annotationum collectione officio boni editoris se satisfacturos, & abunde merituros esse, confidunt, ut nomina sua, splendidis exemplaribus præfixa, per orbem terrarum innotescant, &, si fors juvet, gloriæ commendentur sempiternæ. Satis gnarus bibliopola Lugdunensis, ad talem librum hac ratione edendum nullam fere eruditionem requiri, & a se suique similibus facili negotio tantum non omnia præstari posse, quæ nonnulli popularium suorum in aliis scriptoribus præstiterant, in nullius reprehensionem incursurum se putavit, si novam *Celsi* editionem ipse adornaret. Unicum superest, ut hoc genus hominum discat artem ejusmodi annotationes scribendi, in quibus id unice agitur, ut illorum scripta, qui vocem, aut phrasin, in scriptore edendo occurrentem, illustrarunt, magno numero allegentur, & consuetæ ac vulgares librariorum aberrationes annotentur. Hoc quoque callidi mangones librorum si didicerint, & ob facilitatem rei discere poterunt, actum erit de lucro & fama hominum, qui, ob talia in rem literariam merita elati, alios, se longe majore laude dignos, contemnunt ac despiciunt.

Nunc, ut novorum *Celsi* exemplarium emtores propius inspicere

inſpicere queant, quid ab his commodi ſperare debeant, pro inſtituti ratione commemorabimus omnia, quæ hunc librum commendant, ornamenta. *Langerakius*, qui ſuis ſumtibus *Almeloveenianam* librorum *Celſi* editionem A. 1730 iteraverat, huic libro denuo exſcribendo cum animum adjeciſſet, deficeret autem (hæc ipſius verba ſunt in Præfatione,) homo eruditus, qui limam huic libro adhiberet, id ſibi negotium datum eſſe putavit, ut virorum doctorum, quorum *Almeloveenius* excerptas dederat, jam integras annotationes in fine libri adjiceret. Acceptis igitur a V. C. *Abr. Gronovio Joannis Cæſarii* & *Rob. Conſtantini* editionibus, horum virorum obſervationes omnes ſuis exemplaribus addidit. Cum vero nonnullas *Cæſarii* annotationes a *Conſtantino*, nulla facta *Cæſarii* mentione, totidem verbis repetitas videret, ea, quæ jam in *Cæſarianis* occurrunt, ne iterata nauſeam lecturis crearent, e *Conſtantinianis* ſuſtulit. Sed rectius lectoribus conſulturus fuiſſet, ſi paucis literis, vel ſignis ſaltem, indicaſſet, quæ *Cæſarii* annotationes *Conſtantino* ita placuerint, ut pro ſuis eas agnoverit. Sic judicare potuiſſent, quod jam, niſi priſcus liber ad manus ſit, facere non poſſunt, novorum exemplarium poſſeſſores, utrum talia ſint, quæ *Conſtantinus Cæſario* ſurripuiſſe dicitur, ut iſte merito a viris doctis plagii reus agatur. *Joſephi Scaligeri* obſervationes, quæ, nunquam ante publicatæ, huic editioni proprium decus conciliant, comparent variorum annotationibus inſertæ. Deſumtæ ſunt hæ non ex aliquo libro *Scaligeri* manu notato, ſed ex *Franciſci Vertuniani* exemplari, qui in Bibliotheca Lugduno-Batava inter *Voſſianos* libros aſſervatur. Hunc *Vertunianum*, *Scaligero* amiciſſimum, omnes hujus caſtigationes in ſuum librum tranſtuliſſe, affirmat *Langerakius*. Qua fide nobis bibliopola hæc confirmet, nos ignoramus. Ipſe enim profitetur, ſe exemplaris, A. 1554 forma minore exſcripti, & *Scaligeri* manu in margine notati, communicationem a poſſeſſore V. C. *Jo. Antonid. van der Linden* impetrare non potuiſſe. An igitur plura ac meliora ex *Lindenii* libro dari potuiſſent, nobis jam non licet judicare. Obſervationes tamen ante, quam ederet, *Scaligeria-*

nas

nas laudabili consilio *Langerakius* perlegendas dedit V. C. *Tib. Hemsterhusio*, ut ille videret, ne *Scaligeriano* nomine indigna exscriberentur, adeoque tanti viri fama detrimentum caperet. Accidit tamen & his *Scaligeri* in *Celsum* meditationibus, quod plerisque omnibus virorum doctorum posthumis scriptis accidere solet, ut nimirum bonis & absolutis misceantur nonnulla leviora, nec satis perfecta, quæ, ultimam limam abfuisse, arguant. Id ut Lectores nostri magis ex ipso conspectu judicent, quam verbis nostris credant, *Scaligeri* omnes in Præfationem *Celsi* annotationes excerpere, & huc transscribere, non gravabimur:

Pag. 1 lin. 1 *A. Corn. Celsi Medicinæ Liber primus*) *Auli Cornelii Celsi Artium Liber sextus, idemque Medicinæ primus.* Ad marginem adscriptum: *Grammatica: Rhetorica: de re militari: de agricultura.* Pag. 1 lin. 3 *Ut alimenta*) Transitio ab agricultura ad Medicinam. Pag. 1 lin. 8 *Prompta*) Græci ἕτοιμα. Pag. 2 lin. 1 *Quos tamen Homerus*) Columella Lib. IX Cap. 177. Pag. 2 lin. 7 *Esse tentatas*) *Probatas*, id est, *expertas*, *quarumque facta sit experientia.* Pag. 2 lin. 14 *Vitiarant*) *Tentarant* melius est. Pag. 2 lin. 23 *Agitari cœpit*) *Et mutas agitare inglorius artes.* Virgilius Æn. Lib. XII. Pag. 2 lin. 25: *Sic corpori inimica est*) Transpositio hic est. *Sic corpori inimica est, scilicet his hanc maxime requirentibus, qui corporum suorum robora inquieta cogitatione, nocturnaque vigilia, minuerant. Primoque medendi scientia sapientiæ pars habebatur, ut & morborum curatio, & rerum naturæ contemplatio, sub iisdem autoribus nata sit. Ideoque multos* &c. Pag. 3 lin. 20 *Vendicaverunt*) *Vindicaverunt* melius est, licet idem. Pag. 3 lin. 26 *Aliqui non mediocres viri*) V. C. *Alii quoque non mediocres viri.* Utrumque bonum. Pag. 3 lin. 33 *Agitante*) V. C. *Cogitante.* Pag. 4 lin. 3 *Quædam in senectute deflexit*) Recte. Non, ut *Constantinus, ab iis in quibusdam deflexit.* Nam *deflexit aliquod spatium* Latine dicimus, quod ille ignorabat. Pag. 4 lin. 5 *Increvit*) *increbuit.* Pag. 4 lin 27 *Neque enim credunt, posse eum scire*) V. C. *Neque eum credunt posse scire.* Indifferens.

Pag. 5 lin. 15 *Non enim quidlibet*) V. C. *Nec enim quilibet.* Utrumque bonum. Pag. 5 lin. 18 *Quod ante conjectura aliqua duxissent*) R. V. C. *quo ante conjectura aliqua duxisset.* Pag. 6 lin. 5 *Digeruntur*) Hoc verbo nunquam pro concoctione utitur *Celsus*; at bene *Seneca*. Vide infra pag. 10 lin. 25. Pag. 6 lin. 6 *Venæ*) Male *Constantinus* pro *venæ* reponit *arteria*, cum φλέβας etiam *Aristoteles* vocet ipsas arterias libro *de Respiratione*. Vide *Gellium*, qui ex professo caput ea de re scripsit ex *Erasistrato Lib. XVIII Cap. 10.* Vide infra pag. 10 lin. 28. Pag. 6 lin. 10 *Inter hæc nascentibus*) Satius est, legere *internascentibus*, sed non ausim mutare, quia constare potest, ac si *inter ea* dixisset. Pag. 6 lin. 10 *Ex quibus quam maxime*) V. C. *quia maxime.* Pag. 6 lin. 20 *In corpus omne diduci*) Græci διαφορεῖσθαι, διοικονομεῖσθαι. Pag. 6 lin. 24 *Teritur*) Autor Græcus, a quo hoc desumpsit, scripserat τρίβεται, id est, *teritur*, vel *atteritur.* Nec potuit aliter vertere. Pag. 6 lin. 34 *Perceperit*) *præceperit.* Unde *præcipere animo*, præsumere. Pag. 7 lin. 11 *Posituram*) *positum.* Gr. θέσιν. Pag. 7 lin. 13 *Contactum*) Ruell. *contractum.* Σύμπτωσιν vocat *Hippocr. Aph. 3 Lib. 1* compressum, contracturam; *contractum* ergo legendum. Pag. 7 lin. 22 *Cujusquam*) Ald. *cujusque.* Utrumque bonum. Pag. 8 lin. 5 *Quoniam incomprehensibilis*) C. Vet. *non ut comprehensibilis.* Pag. 13 lin. 12 *Perfectum*) Glossema est. *Quamvis non faciat medicum, aptiorem tamen medicinæ reddit. Verique simile* &c. Pag. 14 lin. 1 *Periclitari conjecturam suam*) Semper *periclitari* accusativo jungit *Cicero* in *Lælio*, & omnes veteres. *Vires ingenii periclitari.* Pag. 14 lin. 8 *Rationabile*) *rationale.* Aliud tamen melius, ut videre est passim apud *Lucretium.* Pag. 15 lin. 9 *Unum adstrictum, alterum fluens, tertium mixtum*) στεγανὸν, ῥοῶδες καὶ μικτόν. Pag. 15 lin. 16 *Digerendum*) id est, *fluidum reddendum*, quod familiare *Celso.* Pag. 19 lin. 11 *Quod cœlum, quod tempus anni sit*) *Quod* potius, quam *quid.* Utrumque autem eodem modo scriptum est in veteribus Codicibus. Pag. 19 lin. 24 *Quoque assuetus*) Glossema est ineptum. Pag. 19 lin. 25 *Homo sustinet*) Glossema est.

Jam

Jam pergamus in consideranda *Langerakii* cura, in *Celsi* editionem impensa. Satis magna diligentia adhibita est, ne liber vitiis typothetarum deformis prodiret. Folia & versus novorum exemplarium, quamvis majore forma exscripta sint, prioribus respondent. Nec reprehendendo consilio variorum Codicum scripturæ, quæ in proxima editione ad finem libri rejectæ fuerant, nunc in margine infimo *Celsi* verbis, suo quæque loco, subjectæ sunt. Imaginem *Celsi*, quæ ex iconibus, a *Sambuco* editis, præfixa erat prioribus exemplaribus, bibliopola majori æri, ut majusculæ chartæ modum æquaret, incisam novo *Celso* adjecit. Ne tamen minor tabula ænea, quæ a prioribus editionibus hujus libri supererat, ipsi periret, istam imaginem typographicis figuris circumdatam & ampliatam vitæ *Celsi* præmisit. Maluit igitur, ut agnoscamus ingenium bibliopolæ, eandem imaginem bis exhibere emtoribus libri sui, quam tabulæ suæ, antequam plane attrita foret, usu carere.

Nos vero rogamus & adhortamur viros præstantissimos, qui insigni doctrina præclarisque subsidiis instructi ad hoc opus accesserunt, & in perpurgando atque illustrando *Celso* jam dudum operam collocarunt, ne credant, hac nova editione amatorum *Celsi* votis satisfactum, aut desideria eorum lenita esse; sed potius meminerint, quo sæpius hæc crambe repetita fuerit, eo avidius novas ac lautas dapes, si quas ipsi daturi sint, exceptum iri.

D. Johann Andreas Segners Einleitung in die Natur-Lehre, rc.
id est,

D. JO. ANDR. SEGNERI INTRODUCTIO in Physicam.

Gottingæ, 1746, 8.

Alph. 1 plag. 12, Tabb. æn. 14.

Quod ad Compendia, quæ vocant, scientiarum conscribendi animum plerumque illi appellant, qui ipsi tradendis elementis insudant, nullaque alia fere de causa hunc laborem

ſuſcipiunt, quam ut Scriptorum famam conſecuti, vel auditorum favorem, vel illorum, qui, cum in tuenda eruditi fortuna aliquid poſſint, eruditionem ejus tamen aliunde, quam ex voluminis, quod conſcribillavit, magnitudine, æſtimare ſæpius vix norunt, gratiam aucupentur; inde effectum eſt, ut, infinitam ejusmodi libellorum multitudinem augere, dedecori fere ſibi ducant conſummati in aliquo doctrinæ genere viri. Eoque major gratia rependenda his eſt, qui, cum aliis modis ſcientiarum fines proferre, nomenque obtinere, poſſent, diſcentium tamen in gratiam minus glorioſum hunc, neque tamen propterea minus difficilem, laborem ſuſcipere dignantur. Facile vero ex ipſo libri intuitu dijudicari poteſt, utrum elementarius aliquis doctor omnia ſcientiæ ſuæ arcana in eum effuderit, an vere eruditus, quæ tironibus neceſſaria viderat, reſectis tamen ſuperfluis, commodo ordine, facillimaque, quam, niſi valde in vero inveſtigando tradendoque verſati, rarius aſſequuntur, methodo, digeſſerit, ita quidem, ut, multo plura illum ſcire, quam ſcripſit, ex opere, intelligens facile conjectare queat. Eam laudem libello, quem jam præ manibus habemus, lubentes meritoque tribuimus, quod, niſi aliunde jam Celeberrimus ejus Autor cognoſceretur, ſatis eſſet indicaturus, eum ad id ſcientiæ faſtigium perveniſſe, ut nova inveniendo, non repetendo antiqua, gloriam conſequi poſſit. In articulos diſpertitum eſt opus, quorum ſumma capita ſi a nobis enumerarentur, cum non niſi vulgatiſſimarum rerum nomina nobis eſſent ſcribenda, ne tædio ea res Lectoribus futura eſſet, vereremur. Igitur partem aliquam libelli ſeligendam nobis cenſemus, quæ, recenſita a nobis, ideam aliquam methodi Autoris ſententiarumque exhibere poſſit. Commodum vero videtur, ea proferre, quæ de vaporibus habet, quod diſcrepent inter ſe Phyſicorum de illorum natura ſententiæ, poſſitque adeo, quid Cel. Autor ſentiat, quæri. Vaporum vero originem *Art. 274* ab expanſione fluidorum, a calore orta, deducit, unde elater inſignis illorum proficiſcatur. Qui, cum tantus ſit, ut & fortiſſima vaſa, eum coercitura, diſrumpat, non poteſt expanſioni aeris, ad hoc efficiendum minime ſuffecturæ, adſcribi.

Vapores

Vapores igitur, præcipue ex aqua adſcendentes, pro ſeparato fluidi genere habet, cum aere non commixto, ſed plerumque omnem aerem ex loco, quem occupat, excludente; ut vaporis, in aere adſcendentis, eadem ſit ratio, quæ guttæ olei, in aqua adſcendentis. Partibus enim aqueis ab igne expanſis, fluidum aqua levius producitur, cui ſi calor decedat rurſus, partesque ita rurſus ad ſe accedant, ut attrahere ſe mutuo poſſint, in guttas confluunt. Hi ipſi elaſtici vapores, ex aqua ſurgentes, ſi aqua undique vaſe aliquo, ut olla *Papiniana*, claudatur, agitationem partium augent, multumque conferunt ad majorem vim caloris aquæ conciliandam, quam in libero aere obtinuiſſet. Adſcenſum vaporum experimento ſatis noto explicat, quo, ſi vas, collo anguſtiore præditum, aqua repleatur, & inverſum vino rubro, aut ſpiritui vini tincto, immergatur, fluidum levius fumi ſpecie per gravius adſcendit. Ipſa antlia pnevmatica monſtrat, vapores in aere ut fluidum levius in graviore adſcendere, quia, ſubducto aere, decidunt. Si in vacuo *Guerikiano* ope lentis cauſticæ tus aut reſina, vaſculo amplo & aperto impoſita, incendantur, vapores ſe expandunt, hemiſphæriumque, in vaſculo poſitum, formant. Unde & vis elaſtica vaporum & attractrix perſpicitur, quæ ultima, ne omnino diſſipentur, impedimento eſt. Neque tamen omnia corpora ſolida in vaporem abeunt, cum alia & igne fortiſſimo vel plane non, vel non tota, in aerem agantur. Unde corporum in *fixa* & *volatilia* diſcrimen oritur. Retinent vero vapores corporum, unde orti ſunt, naturam, quatenus ea non ab aliis partibus, a quibus avulſæ ſunt, pendet. Ita vapores ſpiritus vini flammam concipiunt, acidorum vapores cum vapore ſpiritus urinæ uniuntur. Qui vero aeri inſunt vapores, ad tria potiſſimum genera *Art. 594* referuntur, aqueos, ſalinos, & oleoſos, licet vix unum genus purum, neque alteri commixtum, in aere reperiatur, quod præcipue de ultimis duobus valet. Reliqua genera corporum, quæ vaporum modo elevantur, nimis incognita nobis ſunt, quam ut certi quidquam indicare de illis liceat. Calor autem præcipua quidem cauſa vaporum elevatrix, non tamen unica, exiſtit. Idem putredo & fermentatio

efficiunt, ex nive & glacie vapores adſcendunt, omnisque evaporatio vento multum promovetur. In putreſcentibus corporibus atque fermentantibus particulæ quædam ab aliis, quibus ante junctæ exiſtebant, avelluntur, inter alias transferendæ. Unde majores eorum corporum partes aliam nactæ magnitudinem, figuram, denſitatem, ad alia, quam ante, efficienda aptæ ſunt. Quæ dum peraguntur, ſi partibus a reliquis ſeparatis vis a ſe invicem recedendi inſit, elaſticus vapor oritur, animalibus hominibus plerumque inimiciſſimus. Is autem perinde, ac qui a calore elevatur, propter levitatem ſuam in aere adſcendit. Quo autem modo ex nive & glacie vapores procreentur, difficilius explicatu eſt, cum ipſius glaciei ortus fere adhuc nos lateat. Neque enim aqua paulatim, dum congelaſcit, inſpiſſatur, quod ceræ, dum calore, quo fluxerat, rurſus privatur, accidit, ſed unico momento a ſumma fluiditate ad ſummam duritiem tranſit, & quaquaverſum ſubito expanditur, unde etiam illa glacies, quæ ex aqua aere privata oritur, levior aqua exiſtit. Hæc parum ſe concipere, Cel. Autor fatetur. Ventos autem auferre vapores, qui ſupra aquam conſederant, aliisque locum facere, exiſtimat.

Jam de ordine, quo vapores in aere locentur, hæc conjicit: Aqueos, & ſpirituum ardentium, & alcalicos volatiles, qui magna copia ex putreſcentibus animalibus & plantis ſurgunt, leviſſimos eſſe. Graviores tamen, quos ultimo nominavimus, effici, ſi acidi quidpiam illis admiſceatur, quo propius ad ſalem ammoniacum accedant. Acidorum vapores graviores eſſe, interque hos graviſſimos, cum quibus ipſum acidum elevatur, ut eos ſulphuris vulgaris & vitrioli, qui ſæpius in ipſo aere libero fundum petant. Oleoſos inter ponderoſiores eſſe, ſaltem pondere plurimis acidis prævalentes. Igitur in ſumma aeris regione ſine dubio pauci vapores præter aquoſos reperiuntur, niſi illi, quibus cum ardentibus affinitas intercedit, copioſius adſcendant. Proximi ſub his poſiti videntur, qui ex ſale alcalico volatili, vel puro, vel leviſſimo acido mixto, ſurgunt. Oleoſi vero acidique, inprimis graviores, parum a terra recedere videntur, quod ipſa obſervatio vaporum vitrioli-

corum,

eorum, maxima copia in metallifodinis & cryptis fimilibus repertorum, docet. Aquei vapores ex fuperficie lacuum majorum furgunt, in quibus ipfum fal fuum, & paulo altius, quod oleofum ipfis ab animalibus forte aquæ incolis inerat, derelinquunt. Eadem paludum ratio eft, cum contra vapores fontium feparatione hac non indigeant. His copiofi vapores ex animalibus & plantis junguntur, heterogeneis, quæ fibi admixta habebant, etiam utplurimum depofitis. Quanta illorum fit multitudo, inde patet, quod e mediocris magnitudinis fpatio 24 hor. $1\frac{1}{4}$ libræ vaporibus decedant; homo vero pro regionum aliarumque circumftantiarum diverfitate eodem tempore $2\frac{1}{2}$ ufque ad 5 lib. perdat; aqua neque foli, neque vento, nimium expofita anni fpatio ad altitudinem 29 dig. Rhen. evaporet. Aquei vapores aeri fæpius adeo commixti funt, ut confpici in illo non poffint, neque in aliis corporibus fentiantur, fi hæc ejusdem cum aere caloris fint, paucis exceptis, quæ attrahendo illos diffluunt, ut falia, ex plantis incineratis extracta, cum quibusdam aliis. Frigidis autem corporibus vapores hi fpiffius adhærent, magis quidem, fi præterea illos attrahant, minus autem, fi forte occulta quadam vi eos repellant. Inde hygrometrorum natura explicatur. De rore hæc habet: Paulo poft occafum folis, aere frigidiore reddito, terra autem maximam partem caloris fui adhuc retinente, tenuia plantarum folia calorem fuum mox & prius caule perdunt, radix vero diutius adhuc calorem retinet. Durat ergo circulus humorum, illique pro parte in vaporem commutantur, qui, cum ad extrema ufque foliorum defertur, ob frigus in guttas aqueas abit. Hoc genus roris & varias partes heterogeneas admixtas habet, quæ ex plantis vaporibus junctæ abire folent, adeoque diverfis in plantis diverfæ funt. Reperitur enim in plantis, ita tectis, ut nihil ex aere decidere in illas potuerit. Neque tamen omnes plantarum vapores ita in foliis confluunt, fed ex terra adhuc calida alii elevantur, quæ partim confluunt & recidunt, partim altius affurgunt. Hi corporibus fibi obviis adhærent, illaque tanto citius obvelant, quo propiora terræ funt. Vapo-

res,

res, altius adhuc assurgentes, a corporibus, ut dictum est, attrahuntur, & partim in illa recidunt. Vitri hoc in negotio maxima vis est, minima metallorum, ad splendorem usque politorum. Colores etiam, corporibus inducti, phænomena hæc variant, sine dubio ob singularem pulverum, aut liquorum, quibus constant, naturam. Pruina ex vaporibus, dum ad frigida corpora appellunt, congelascentibus nascitur, imo, si satis frigidus sit aer, in eo ipso vapores in moleculas glaciales abeunt, quæ ipsæ splendente sole conspicuæ sunt; neque enim, nisi magna copia aerem repleant, radiorum lucis transitum rectilineum impediunt. Nebula, dum ex particulis constat, lucem refringentibus, efficit, ut radii, ex objecto quodam per eam in oculum transituri, mirum in modum curventur, neque adeo distincte conspici res possint.

Hæc, quam multa paucis in hoc libro dicantur, satis ostendunt. Id adjicimus, iis, quos vidimus, Physicæ libris elementariis, (vidimus autem plurimos,) hunc, quem præ manibus habemus, soliditate, concinno ordine, rerum delectu, & quæcunque aliæ possunt esse talis libri virtutes, multum antecellere. Sententias habet aliquas particulares, ut, ignem fatuum non congeriem esse vaporum, qui tanta copia adesse, tantaque velocitate moveri, vix possint, sed examen insectorum lucentium. Ceterum, quæ ad Physicam proprie sic dictam generalem spectant, hic saltem reperiuntur, pauca ex historia trium naturæ regnorum, a scopo scriptoris brevitateque sine dubio exclusorum. Principia physica vera, id est, *Neutoniana*, Autor amplectitur. Mathesi, quo pluribus intelligi possit, parcius utitur, sæpiusque rem ad naturalem Geometriam reducit, quod ipsum efficere, consummati Geometræ est; cum alii scriptores physici, leviter Geometria tincti, exiguam ejus, quam habent, copiam ubique ostentent. Sunt vero etiam in libro, quæ probant, ultra crepidam suam judicare eos, qui, sublimioris Matheseos usum nullum in physicis existere, sibi persuadent. Celeberrimus vero Autor ut Academiæ Georgiæ Augustæ, totique orbi literario, quam diutissime prosit, ex animo vovemus.

CHRIST.

. III
I.

CHRIST. FRID. OECHLITZII, A. M. ANALYSIS solutionis suæ Problematis Catoptrico-Analytici, in Nov. Act. A. 1746 Mens. Mart. P. I pag. 134 traditæ.

Vix opus esse arbitror, ut de Problematis hujus cum difficultate, quam prima fronte præ se ferre videtur, tum præstantia & utilitate, qualem in ipsis Analyseos finibus ulterius proferendis habere potest, plura verba faciam; cum de utraque re jam ab ejus Autore, in sublimioribus studiis longe eminentissimo, in solutione sua (vid. *Nov. Act. Erud. A. 1746 pag. 230*) dictum sit, quod ad ejus commendationem abunde sufficiet. Tres autem huc usque ejus in his *Novis Actis* comparuerunt solutiones, pressa tamen Analysi, quibus idem diversissimis prorsus methodis tentatum est. Non igitur abs re esse judico, si solutionis, a me anno præcedente exhibitæ, integram Analysin, qua ad ipsam deductus sum, hic clare exponam; quo partim Viris, quorum in scientiis hisce judicium veneror, qualiacunque mea hac de re cogitata sistam, partim alios ad vires suas in eodem adhuc exercendas excitem. Ne autem ea in nimiam molem excrescat, primo tantum casum particularem parallelismi, ibidem separatim consideratum, hic explicare constitui; cum is & sua se simplicitate imprimis commendet, & ex eo jam tota methodus, qua nititur Problematis generalis solutio, satis possit perspici.

1. *Problema* igitur hoc in casu hujus erit tenoris: *Invenire Curvam continuam M A m ejus indolis, ut, si radius quivis axi A B parallelus N M incidat in Curvam in M, ejusque reflexus M m Curvæ denuo occurrat in m, hujus reflexus m n evadat iterum axi parallelus.* Sumto itaque initio abscissarum in *A*, sit $AP = x$, $PM = y$, $MR = dx$, $R\mu = dy$; ponatur facilitatis causa $\frac{dx}{dy} = p$, unde p est *tang.* PMT ad rad. 1; item, concurrente Mm cum axe in V, dicatur $AV = u$, & *cotang. ang.* $MOV = v$. TAB. III Fig. 1.

2. Ad naturam Problematis æquationibus exprimendam ante omnia opus est, ut generatim pro Curva quavis definiatur positio radii reflexi Mm, ex dato MN incidente in punctum quodvis M. Quod facile fiet, ducendo MO tangenti normalem. Erit enim $TMV =$ (ex natura reflexionis) $= MR =$ (ob parall.) MTV; unde $VM = VT$. Pariter $VMO = OMN = MOV$; unde $VO = VM = VT$, seu $VO = \frac{1}{2} TO$. Hinc $AV = AP + PO - VO = x + \frac{1}{2}\frac{ydy}{dx} - \frac{1}{2}\frac{ydx}{dy} = x - \frac{1}{2}yp + \frac{1}{2}\frac{y}{p} = u$. Dein *tang.* $MVO = \frac{PM}{VP} = \frac{y}{x-u} = \frac{2p}{p^2-1}$, seu *cotang.* $V = \frac{p^2-1}{2p} = v$; quæ proinde a sola positione tangentis in M pendet.

3. His positis, licebit nunc ipsam aggredi Problematis Analysin. Siquidem quæstio esset ita comparata, ut ex data Curva AM quæratur altera ei adjungenda Am, talis, ut qualiscunque radius axi parallelus NM, a Curva AM in M reflexus, & inde in Curvam Am incidens, ab ea iterum parallele reflectatur; res expediretur per methodum talem, ut statim daretur æquatio ipsius Am. Tunc vero non nisi in casu speciali, & forte fortuna, accideret, ut Curva Am sit ipsa AM continuata. Contra Problema præsens requirit semper Curvas continuas, ideoque peculiarem prorsus methodum sibi deposcit. Quem in finem ponatur MAm talis, qualis requiritur, & reflectatur parallelus aliquis NM in MV, & cogitetur, AV, seu u, dari (ex §. 2) per x, vel y, vel p; pariter *cotang.* V, seu v, dari per easdem quantitates. Primo igitur necesse est, ut eidem u aliud adhuc punctum M respondeat; nisi enim hoc esset, radius MV Curvæ haud amplius occurreret. Debet ergo æquatio inter u & x, vel y, vel p, quam Curva præbet, ita esse comparata, ut pro quavis u dentur duo valores ipsius x, vel y, vel p, ambigue prorsus eidem respondentes. Quod si in Curva quapiam locum habeat, gaudebit ea jam hac proprietate, ut, quovis parallelo NM in V reflexo, radius

radius aliquis, ex V denuo in Curvam incidens Vm, reflectatur iterum in parallelum mn. Sed hoc ipso Problemati nondum satis fit, quod ulterius desiderat, ut $MV\ Vm$ eandem rectam continuam constituant. Hac altera conditione definitur relatio, quam duo puncta $M\ m$ inter se habere debeant, talem nempe, ut utrique idem ang. V, hoc est, eadem v, respondeat.

Si ergo dicatur $tang.\ pmt = \frac{mr}{r\mu} = p'$, erit (§. 2) $\frac{p^2-1}{p}$

$= 2v = \frac{p'p'-1}{p'}$, unde prodit $p' = -\frac{1}{p}$, (alter enim valor $p' = p$ instituto nostro non satisfacit,); quod ostendit, angulum pmt esse complementum anguli PMT ad rectum, seu tangentes $MT\ mt$ concursu suo efficere rectum, ut etiam ex natura parallelismi facile a priori demonstrari potest.

4. Cum ergo relatio punctorum $M\ m$ exprimatur per tangentes $p\ p'$, considerabo nunc aequationem, non inter u & x, vel y, sed inter u & p. Haec ergo habebit duas has conditiones, ut primo cuivis u duae $p\ p'$ ambigue respondeant, his autem vice versa unica u competat; dein ut harum relatio sit talis: $pp' = -1$, seu $p' = -\frac{1}{p}$. Quia ergo duabus $p\ p'$ una eademque u respondet, necesse est, ut u sit talis functio ipsius p, quae non mutetur, mutato p in $-\frac{1}{p}$; quo ipso ex natura aequationum facile patet effici, ut, si vice versa p quaeratur per u, habeantur ambigue duo valores p & $-\frac{1}{p}$. Ne autem valor ipsius u ambiguitatis sit capax, requiritur, ut u sit functio rationalis ipsius p, vel tamen irrationales nullas, quarum exponens sit par, contineat. Manifestum autem est, talem functionem ipsius p, quae non mutetur, mutato p in $-\frac{1}{p}$, generatim haberi, si sumatur functio qualiscunque ipsius

$p - \frac{1}{p}$. Habebimus ergo ſolutionem generalem Problematis, hac conditione expreſſam, ut u ſit functio quævis rationalis (vel irrationalis exponentis imparis) ipſius $p - \frac{1}{p}$, ſeu $\frac{p^2-1}{p}$. Ceterum potuiſſet ad eandem conditionem, quod nempe u debeat eſſe functio rationalis ipſius v (quæ, cum ſit $= \frac{1}{2}(p - \frac{1}{p})$, ex natura rei ita comparata eſt, ut ei duæ $p, -\frac{1}{p}$, ambigue reſpondeant,) aliis etiam ratiociniis, & forſan brevius, perveniri; ſed illud, quod & maxime perſpicuum, & ex ipſa rei natura petitum eſſet, elegiſſe ſuffecerit.

5. Poſtquam itaque detecta eſt relatio inter u & p, res eo redit, ut exinde inveniatur ipſa æquatio inter x, y. Quod facile per jam cognita methodi tangentium inverſæ artificia præſtabitur. Nam ex æquatione (§. 2) $2u = 2x - yp + \frac{y}{p}$ eliminetur x, differentiando & ſubſtituendo pdy pro dx, & fiet: $2du = pdy - ydp + \frac{pdy - ydp}{p^2}$. Unde integrando prodit: 1) $y = 2p \int \frac{du}{p^2+1}$. Quoniam nunc u per hyp. eſt functio ipſius p, dabitur y per p. Ergo $x = \int pdy$ dabitur etiam per p. Imo ſecunda hac integratione ne quidem opus eſt. Nam 2) $x = u + \frac{1}{2}yp - \frac{1}{2}\frac{y}{p}$; unde, quia $u\ y$ jam dantur per p, x quoque per eam dabitur. Si ergo $\int \frac{du}{p^2+1}$ eſt integrabilis, erunt duæ æquationes pro $x\ y$ & p algebraicæ; unde eliminando p ipſa æquatio inter $x\ y$ reperiri poteſt. Vel, ſi ſumma iſta non ſit algebraica, conſtructio Curvæ ſemper in promtu eſt. His igitur formulis continetur Solutio

generalis

generalis Problematis, præbentque ex infinita Curvarum algebraicarum & transcendentium genera.

6. Considerabo nunc speciatim varias Curvas algebraicas simpliciores, quæ ex formulis præcedentibus derivari possunt. Cum ergo u debeat esse functio rationalis quævis ipsius $\frac{p^2-1}{p}$, seu $2v$, primo quidem simplicissimus ejus valor erit, si sit functio ejus nulla, hoc est, constans a. Tunc autem eidem u infinitæ p respondent. Fit vero jam $\int \frac{du}{p^2+1} =$ constanti arbitrariæ c; unde 1) $y = 2cp$, 2) $x = a + cp^2 - c$, seu $y = \sqrt{4c(x+c-a)}$ pro Parabola quavis, cujus axis AB, focus V; qualem Problemati satisfacere abunde constat.

7. Sumatur nunc $u = a + bv$. Quare, cum sit $dv = \frac{p^2+1}{2pp}dp$, erit $\int \frac{du}{p^2+1} = c - \frac{b}{2p}$, ubi constans c arbitraria. Hinc fiet 1) $y = 2cp - b$, 2) $x = a + cp^2 - c$, unde $y = -b + \sqrt{4c(x+c-a)}$, quæ denotat Parabolam quamvis, cujus AB est diameter aliqua; ut rei natura generatim exigit.

8. Ponatur porro $u = a + bv + cv^3$, fietque $\int \frac{du}{p^2+1} = C + \frac{3cp}{8} + \frac{3c-2b}{4p} - \frac{c}{8p^3}$. Fiat simplicitatis causa $C = 0$, $2b = 3c$, & pro c scribatur $4c$, eritque 1) $y = 3cp^2 - \frac{c}{p^2}$, 2) $x = 2cp^3 - \frac{2c}{p}$, ac $u = \frac{1}{2}c(p^3 + 3p - \frac{3}{p} - \frac{1}{p^3})$. Ex prima colligitur $p = \pm\sqrt{\left(\frac{y+\sqrt{(y^2+12c^2)}}{6c}\right)}$, unde in secunda datur x per y. Cuivis ergo y respondet duplex p, ac proinde duplex x. Exinde patet, Curvam habere ramos similes & æquales circa AC ipsi AB normalem, quam secant in distantia $AC = 2c$, ubi $p = 1$, seu angulus ipsorum cum TAB. III Fig. 2.

cum AC semirectus. Posito $+y=\infty$, fit $p=\infty$, posito $-y=\infty$, fit $p=o$, unde Curva habet formam, *Fig.* 2 delineatam, & constat duabus Paraboloidibus, se decussantibus ad rectos in C. Eliminato vero p, prodit aequatio quinti ordinis. In hac ergo, sumta quavis $AQ=y$, si capiatur $Aq=-\frac{5y+4\sqrt{(y^2+12c^2)}}{3}$, radius NMQ reflexus in m inde denuo reflectetur in qmn. Nam dicatur $Aq=y'$, eritque $y'=8cp^2-3y=\frac{3c}{p^2}-cp^2$; unde, quia ex natura Curvae $y'=3cp'p'-c:p'p'$, erit $p'=-\frac{1}{p}$, seu tangentes in Mm rectum efficiunt. Sed porro utrique puncto idem u respondet; quare radii $MVmu$, a parallelis $NMnm$ reflexi, eandem rectam constituunt, seu vice versa MVm reflectitur in mn.

9. Assumatur jam $u=\frac{a}{2v^2}=\frac{2ap^2}{(pp-1)^2}$, fietque $\int\frac{du}{p^2+1}=c+\frac{a}{(pp-1)^2}$. Ponatur constans $=o$, eritque 1) $y=\frac{2ap}{(pp-1)^2}$ 2) $x=\frac{(3pp-1)}{(pp-1)^2}a$. Exinde prodit $p=\sqrt{\left(\frac{2x+3a+\sqrt{a(8x+9a)}}{2x}\right)}$, unde ex prima datur y per x. Eliminato vero p, inveni aequationem hanc: $y^4-(2x^2+9ax+\frac{27}{4}a^2)y^2+x^4+ax^3=o$, quae adeo denotat Curvam quarti ordinis valde simplicem, circa axem utrinque similiter positam. Sunt autem 4 ordinatae possibiles, si $+x$, aut $-x>a$, duae tantum, si $-x<a$. Si $x=\infty$, fit $p=\pm 1$, & $y=\pm x$; unde videtur quatuor cruribus hyperbolicis pergere in infinitum.

19. Ponatur generatim $u=2^{-n}\alpha v^n$, eritque $\frac{du}{p^2+1}=n\alpha$

$= n\alpha(p^2-1)^{n-1}p^{-n-1}dp$. Sit primo n positivus, & quidem par, & in hac expressione semper occurret terminus aliquis $\frac{dp}{p}$, unde summa erit partim algebraica, partim a logarithmis pendens; sin vero impar, erit hæc semper algebraica. Sit dein n negativus, unde fiet $-n\alpha(p^2-1)^{-n-1}p^{n-1}dp$, cujus integralis fiet algebraica, quoties n est par, logarithmica vero, quoties impar. Unde ex sola hac formula alternatim determinari possunt infinitæ Curvæ algebraicæ & transcendentes. Quin imo ex duobus casibus, logarithmos præbentibus, oriri possunt expressiones algebraicæ, conjungendo duas pluresve tales formulas, ut logarithmi se mutuo destruant.

11. Hoc quidem modo possent plures functiones pro u assumi, atque inde Curvæ algebraicæ derivari. Sed, quoniam in hujusmodi Problematibus desideratissimum est, exhibere formulam generalem, omnes possibiles Curvas algebraicas includentem, etiam hoc præstabimus. Pendet autem totum negotium a $\int\frac{du}{p^2+1}$. Quæritur ergo, qualis pro u functio assumenda sit, ut sit hæc summa algebraica. Ut ergo pro du habeatur u, resolvatur, ut constat, in $\int\left(\frac{du}{p^2+1}-\frac{2updp}{(pp+1)^2}+\frac{2updp}{(pp+1)^2}\right)$. Cujus integralis est $\frac{u}{pp+1}+\int\frac{2updp}{(pp+1)^2}$. Quare proposita summa erit algebraica, si hæc posterior sit talis. Sit ergo ea $=P$, & erit $u=\frac{(pp+1)^2\,dP}{2pdp}$. Si itaque sumatur P generatim functio quævis algebraica ipsius p, dabitur exinde u per quantitates mere finitas, sitque ipsa $\int\frac{du}{p^2+1}=\frac{(p^2+1)\,dP}{2pdp}+P$. Sic quidem priori conditioni satis-

ſit, ut $\int \frac{du}{p^2+1}$ ſit algebraica; ſed reſtat ſpeciatim in Problemate noſtro altera conditio implenda, ut nempe u ſit functio rationalis ipſius $\frac{p^2-1}{p}$, ſeu $2v$. Quo ergo pateat, qualis aſſumenda ſit P, ut etiam huic ſatisfiat, introducatur v loco p in valorem ipſius u, ſubſtituendo $v+\sqrt{(v^2+1)}$ pro p, & prodibit $\frac{2(v^2+1)^{\frac{3}{2}}dP}{dv}$, ubi P, quae ponitur functio quaevis ipſius p, denotabit etiam functionem quamlibet ipſius v. Quia nunc haec debet eſſe functio rationalis ipſius v, neceſſe eſt, ut ipſa P ſit irrationalis, atque irrationales diviſione ſe mutuo tollant. Ponatur ergo $P = \frac{Q}{\sqrt{(v^2+1)}}$, denotante Q functionem rationalem ipſius v, & ſubſtituendo fiet $u = \frac{2(v^2+1)dQ}{dv} - 2Qv$; ſeu introducendo iterum p, $u = \frac{(p^2+1)dQ}{dp} - \frac{(p^2-1)}{p}Q$. Ipſa vero $\int \frac{du}{p^2+1}$ evadet $= \frac{dQ}{dp} + \frac{Q}{p}$. Quare, ſi nunc ſumatur Q functio qualiscunque rationalis ipſius $\frac{p^2-1}{p}$, utrique conditioni ſatisfiet, & dabuntur (per §. 5) $y\,x$ per p expreſſione mere finita.

12. Praecedentes formulae poſſunt etiam aliter atque paulo ſimplicius concinnari, ſi coordinatae $y\,x$ Curvae noſtrae non quaerantur, ut hactenus, per p, ſed per v, quo ipſo valores Q, dQ, ſtatim habentur ſimpliciſſime. Quem in finem introducatur in formulas illas ubique v loco p, & ſcribatur facilitatis cauſa R pro $2Q$, & valores ipſarum u, $y = 2p\int \frac{du}{p^2+1}$, & $x = u + vy$, prodeunt, qui ſequuntur:

$u =$

$$u = \frac{(v^2+1)\,dR}{dv} - vR$$

$$y = \frac{\sqrt{(v^2+1)}\,dR}{dv} + R$$

$$x = (v + \sqrt{(v^2+1)})\,\frac{\sqrt{(v^2+1)}\,dR}{dv}$$

$$\text{seu } (v^2+1+v\sqrt{(v^2+1)})\,\frac{dR}{dv}$$

In his formulis R denotat functionem quamvis rationalem ipsius v, eæque proinde generalissime & facillime Problema solvunt. Quin & ipsæ statim suam demonstrationem præ se ferunt. Nam, quia (§. 2) v est *tang.* PMV, seu *cot.* PVM, ac per eam exprimuntur $x\,y$ irrationaliter, sequitur, uni eidemque v duo puncta Curvæ respondere, hoc est, duos radios, a duobus parallelis reflexos, axi sub eodem angulo V occurrere; quia vero ulterius u exprimitur rationaliter per v, duobus hisce punctis unum tantum punctum V respondet, proinde duo isti radii unam eandemque rectam MVm constituunt. Sit e. g. $R = \alpha + \beta v$, & fit $u = \beta - \alpha v$, $y = \alpha + \beta\,(v + \sqrt{(v^2+1)})$, $x = (v + \sqrt{(v^2+1)})\,\beta\sqrt{(v^2+1)}$, unde prodit $y = \alpha + \sqrt{(2\beta x + \beta^2)}$; similique modo plures Curvæ algebraicæ pro lubitu determinari poterunt.

13. Sed & inter transcendentes silentio minime prætereunda est Curva simplicissima, Geometrisque dudum celebratissima. Ponatur nempe in formulis præcedentibus $R = a.A.$ *tang.* v ad rad. 1; unde, ob $dR = \frac{a\,dv}{v^2+1}$, fiet $u = a - avA$, $y = \frac{a}{\sqrt{(v^2+1)}} + aA$, $x = a + \frac{av}{\sqrt{(v^2+1)}}$, seu, substituendo ex ultima valorem ipsius v, $y = \sqrt{(2ax - x^2)} + a.A.$ *tang.* $\frac{x-a}{\sqrt{(2ax-x^2)}}$ ad rad. 1, seu, (quod eodem redit,) —

TAB. III *A. tang.* $\frac{a(a-x)}{\sqrt{(2ax-x^2)}}$ ad rad. a. Quodsi ergo radio AC
Fig. 3.
$= a$ describatur circulus ADB, erit $PQ = \sqrt{(2ax-x^2)}$, & ducta CQS, tangens $DS = \frac{a(a-x)}{\sqrt{(2ax-x^2)}}$, quare arcus supra dictus est ipse DQ; unde, si capiatur $QM = arc.\ DQ$, erit M in Curva. Cum vero ipsi $\sqrt{(2ax-x^2)}$ ambiguum signum tribui possit, tribuatur ei etiam negativum, & habebitur ad alteram partem ordinata ipsi PM æqualis, proinde Curva partes similes & æquales circa axem AB habebit. Sed ex dictis jam intelligitur, Curvam esse ipsissimam *Cycloidem*. Nam, capta $PO =$ quadranti AD, erit $OM = AD + PQ - DQ = PQ + AQ$; unde, si diametro Ab describatur circulus aqb, erit $OM = Oq + aq$; ideoque prodit Cyclois aME, cujus radius generator est a. Cum autem sit $OP =$ quadranti, liquet, axem AB bisecare basin Cycloidis bE. Quare Cyclois tantum circa eum convertenda erit in situm bmF, translato E in b, ut habeatur integra Curva proposito satisfaciens. Si ergo incidat radius quivis basi normalis NM, is ex M in m reflexus evadet basi iterum normalis mn. Quæ proprietas Cycloidis catoptrica haud sane inferior videtur aliis bene multis, a Geometris jam pridem detectis. Cæterum eadem etiam a priori corroborari potest. Constat enim, Causticam Cycloidis aME pro radiis basi normalibus esse aliam Cycloidem bCE, cujus diameter generator ipsius AB dimidius, quæ, cum circa axem AB utrinque similiter ponatur, respondebit eadem non minus alteri bmF; unde, quia radii NM reflexus ML tangit Causticam in L, is in m productus omnino ab altera Cycloide reflectetur iterum in normalem mn. Hinc simul patet, reflexum Mm radio circuli CQ semper esse parallelum. Simili prorsus ratione poterunt infinitæ aliæ Curvæ transcendentes elici, a quadratura circuli, vel logarithmis, vel aliis quibuscunque integralibus, pendentes, si pro R substituatur functio quævis, ex algebraicis & transcendentibus composita, modo & harum elementa sint rationalia.

14. Atque

14. Atque hæc de Solutione præsentis Problematis sufficiant. Sed, quo pateat, methodum, hic usurpatam, ad alia quoque resolvenda cum successu adhiberi posse, adjungam hic paucis solutionem Problematis, huic tam respectu objecti, quam methodi, affinis. Quemadmodum enim ea proprietas in sola Parabola locum habet, ut radius quivis axi parallelus post duplam reflexionem ei iterum parallelus evadat, & quidem reflexus Mm semper per punctum constans transeat; infinitis vero aliis lineis competere potest, si ea conditio omittatur, ut reflexus semper per idem punctum transire debeat: ita simili modo series infinitarum linearum reperiri poterit, si nunc, ea conditione, ut radii sint semper axi paralleli, neglecta, quæratur Curva talis, ut pro quovis punctó M detur radius incidens NM, cujus reflexus MA, per punctum constans A transiens, Curvæque denuo in m occurrens, inde reflectatur in mn, ipsi NM parallelum. Vel, quod eodem redit, poterit etiam sic enuntiari *Problema: Invenire Curvam continuam MCm ejus naturæ, ut, si e puncto intra eam dato A emanet radius quivis MAm, Curvæ in duobus punctis occurrens, duo ejus reflexi MN, mn, sint inter se paralleli.* Dicatur $AP = x$, $PM = y$, $\frac{dx}{dy} = p$, ut ante, & TAB. III Fig. 4.

$\frac{x}{y} = q$, quæ ergo denotat *tang. AMP.* Instituendo jam simile ratiocinium, quale §. 3, 4, formatum est, patet, duo puncta M m habitura, ut ante, eam relationem, ut tangendes MT mt efficiant rectum. Cum ergo utrique unum idemque q respondeat, debet q esse talis functio ipsius p, quæ non mutetur, mutato p in $-\frac{1}{p}$; unde elicitur $q =$ functioni cuivis rationali ipsius $\frac{p^2 - 1}{p}$, seu $2v$. Ut jam ex relatione inter p q eruatur æquatio inter x y, differentietur æquatio $x = yq$, positoque $dx = pdy$, erit $pdy = ydq + qdy$.

$+ q\,dy$. Exinde prodit $ly = \int \frac{dq}{p-q}$, unde, ob datam q per p, dabitur y per p, hinc $x = \int p\,dy$, vel $= yq$, etiam per p. Quare, sumta quavis functione ipsius p, prædictam conditionem habente, determinabuntur exinde Curvæ omnes possibiles. Sit e. g. $q = 2nv$, unde $\int \frac{dq}{p-q} = \int \frac{n(p^2+1)\,dp}{p(1-n.\,p^2+n)}$, quæ, posito $\frac{n}{1-n} = m$, per logarithmos integrata, dat $y = cp(pp+m)^{\frac{m-1}{2}}$, & $x = nc(p^2-1)(pp+m)^{\frac{m-1}{2}}$. Ponatur $n = \frac{1}{2}$, seu $m = 1$, & est $y = cp$, $x = \frac{1}{2}c(p^2-1)$, hoc est, $y = \sqrt{(2cx + c^2)}$, pro Parabola, cujus parameter $2c$ & focus A, uti requiritur. Si omnes Curvæ algebraicæ desiderentur, quæratur generatim, qualis functio ipsius p debeat esse q, ut sit $\int \frac{dq}{p-q}$ per logarithmos integrabilis. Quem in finem resolvatur in $\int \left(\frac{dq-dp}{p-q} + \frac{dp}{p-q}\right)$, cujus integralis est $-\log.(p-q) + \int \frac{dp}{p-q}$. Sit ergo summa posterior $= lP$, denotante P functionem algebraicam ipsius p, & prodit $q = p - \frac{P\,dp}{dP}$, ideoque ipsa summa proposita $= l\frac{dP}{dp}$; unde $y = \frac{dP}{dp}$ & $x = \frac{p\,dP}{dp} - P$. Sumta ergo P tali functione, ut q conditionem præscriptam habeat, exinde y x exprimentur simplicissime. Posset etiam hic adhiberi methodus §. 11 ad ipsas q y x per v determinandas. Sed de his jam satis.

MISCEL-

MISCELLANEA GRONINGANA.
Tomus IV.

Groningæ, apud Hajonem Spandaw, 1743, 1744, & 1745, 8.
Alph. 2 plag. 1.

Quartus hic eſt, idemque ultimus, *Miſcellaneorum*, adhuc a Max. Reverendo D. *Daniele Gerdeſio* Groningæ editorum, *Tomus*. Qui cum & ipſe *quatuor* conſtet *Faſciculis*; quid ſingulis contineatur, paucis exponemus. In *primo* videlicet proferuntur *pag. 1-7 Frid. Adolphi Lampii* Notæ exegeticæ, nondum editæ, ad *Pſalmum VIII*; *pag. 7-11 C. A. Heumanni* Conjectura de quindecim Pſalmis המעלות. Suſpicatur Autor, hoc eſſe nomen ejus Poetæ, qui cantica hæc compoſuit, nec quidquam obſtare oſtendit, quo minus verbum iſtud ſit nomen hominis proprium. Nec tamen acriter propugnat hanc ſententiam, ſed aliorum ſubjicit judicio. *Pag. 11-41* exhibetur libri *Iſeliani de N. T. canone* continuatio. Conſiderantur hic catalogi librorum canonicorum, a ſcriptoribus ſexti & ſubſequentium trium Seculorum confecti. *Pag. 42-130* doctis oculis nunc primum ſubjicitur *Antonii Drieſſenii*, Theologi Groningani, Carmen hexametrum *de literatura Hebræa*; cujus in *Sectione prima* docetur, linguam Biblicam eſſe primigeniam; in *ſecunda* de ſcriptura Decalogica diſſeritur; in *tertia* de ſcriptione Hebræa a dextra verſus ſiniſtram, deque ordine literarum Hebræarum prorſus naturali; in *quarta* de literarum valore hieroglyphico; in *quinta* de vocalium Hebræorum nominibus ſignificativis; in *ſexta* de accentibus Biblicis: ubi tota exhibetur Judæorum accentuatio; in *ſeptima* de poeſi Hebræorum; in *octava* de conjugationum formis, deque vera verborum geneſi. Sciant autem Lectores e *pag. 130*, Celeberrimum Autorem eodem metro compoſuiſſe totam Grammaticam Hebræam, & alio tempore editurum eſſe. *Pag. 131-139* interpretatur *A. F. Kummelius Pſalmi CXXXIII verſum tertium*, putans, male Latinos interpretes dicere, *rorem Hermonis deſcendere ſuper montes Zion*, cum ita reddi hunc

 locum

locum oporteat: *Ros separatus*, id est, egregius & præstans, *descendit in montes Zion. Pag. 140-189* exhibentur *Magni Crusii*, Theologi Gottingensis, Analecta de antiquissimis *Harmoniæ Evangelicæ* circa resurrectionem Christi oppugnatoribus & defensoribus; quibus annectitur *Epiphanii* junioris scriptum ἀνέκδοτον de dissidio quatuor Evangelistarum in historia resurrectionis Christi, e Græco Latine nunc primum editum. Non est hic prætereundum silentio, Græcum hujus *Epiphanii* textum ab eodem Theologo non ita multo post exhibitum esse in *Bibliotheca miscellanea Hamburgensis Tomo primo pag. 898 seq.*

In *Fasciculo secundo* hæc insunt: *Pag. 197-223 F. A. Lampii* pererudita, sed nondum ad finem perducta, Dissertatio *de coma Naziræorum. Pag. 223-233 Jac. Wilh. Feurlini*, Theologi Gottingensis, Observatio de *Wilhelmi Lindani Concordia discorde*, libro rarissimo, Augustanæ Confessioni opposito, deque ejus testimonio de originali hujus Confessionis Latinæ exemplari, in archivo Bruxellensi asservato. Qua occasione etiam vita *Lindani* studiose describitur. *Pag. 234-259 C. A. Heumanni* comparatio adscensus *Eliæ* in cœlum cum Christi, eodem tendentis, abitu. Exhibetur hic primo paraphrasis historiæ Biblicæ de transitu *Eliæ* in cœlum, qua ex ipsius historiæ visceribus multæ supplentur circumstantiæ, & ita insignis ista narratio multo lucidior fit ac plenior. Deinde multæ ostenduntur diversitates inter *Eliæ* & Christi adscensum; e quibus elucet, tantum interesse inter *Eliam* & Christum, ut, illum servum Dei fuisse, hunc filium Dei esse, divinamque habere majestatem, manifestissime appareat. *Pag. 259-262* ejusdem Observationes duæ ad *Tertullianum*, quibus totidem ejus locis obscurissimis lux affunditur. *Pag. 262-275 E. F. Neubaueri*, Theologi Giessensis, Observatio critica ad voces nondum a quoquam intellectas & explicatas, *Merià sis*, quibus de *Metatrone*, sive Messia, usus est autor libri Rabbinici *Berith Menucha*. Docet, corruptam esse hanc scripturam, & legi oportere *Mare asis*, id est, dominus fortis. Agit hac occasione de Metatrone Rabbinorum, ab iisque

iisque hac appellatione affici docet Messiam. *Pag. 275-280* ejusdem defensio versionis N. T. Syriacæ, quæ vulgo accusatur omissæ *Rom. I, 31*, vocis ἀσυνέτꙋ. *Pag. 281-306 Ambrosii Dorbout* Exegesis *Psalmi LXVIII, 17*. *Pag. 307-315 Jo. Rudolphi Iselii*, JCti Basileensis, Observatio ad *Julii II*, Pontificis Romani, Diploma, quo jus monetandi concessit Basileensibus. *Pag. 315-329 Dan. Gerdesii* Epitome duarum suarum Dissertationum ad *1 Corinth. XV*. *Pag. 329-368* ejusdem recensio novissimarum Disputationum *Nonnenii, Schrammii, Ikenii*, & *Heumanni*.

In *tertio Fasciculo* hæc reperiuntur. *Pag. 369-403 Joannis Fabricii*, Theologi prius Altorfini, postea Helmstadiensis, Dissertatio, dudum edita, sed rarior nunc, de erroribus pictorum in Historia sacra. *Pag. 403-454 Theodori Dassovii* primum A. 1701 edita doctissima Dissertatio de imaginibus rerum Hebræarum; in qua notantur pictorum in historia V. T. errores, a minus doctis hominibus sive orti, sive propagati. *Pag. 454-466 F. A. Lampii* Differt. posthuma ad *1 Corinth. XIV*, de nomine προφήτης & verbo προφητεύειν. *Pag. 467-494* recensentur *Jo. Jac. Zimmermanni*, Theologi Tigurini, duæ Dissertationes pereruditæ de visionibus priorum quatuor Seculorum; & *pag. 494-514 E. L. Vriemœti* Dissertationes de Messia; & *pag. 514-528 Dan. Gerdesii* Introductio in Historiam Reformationis; qui & *pag. 529-543* respondet acerbiori cuidam hujus operis censori. *Pag. 545-556* junioris *Schultensii* Dissertatio inauguralis ad *Phil. II, 5-11*, recensetur.

In *quarto*, eodemque postremo, *Fasciculo pag. 557-616* recusa est *Jac. Rhenferdii* Comparatio expiationis anniversariæ Pontificis maximi in V. T. cum unica & æterna expiatione Jesu Christi; quam Dissertationem etiam inseruerat A. 1736 *Meuschenius* suo N. T. e Talmude illustrato *pag. 1013 seq.* *Pag. 616-631* exhibetur *G. R. Trevirani* Commentatio *de lavacro regenerationis*, ad *Tit. III, 5*, intelligi per id, contendentis, *doctrinam Evangelicam*; quæ interpretatio cum & Socinianis arrideat, Autor credere jubet lectores, se antea, quam cognoverit, eos ita sentire, in hanc

ingressum

ingressum fuisse sententiam. *Pag. 632 - 653* eduntur, quæ nondum prodierant in lucem, *F. A. Lampii* Conjectanea quædam, expositioni *Psalmorum* præmittenda. Agitur hic de autoribus *Psalmorum*, de artificio eorum poetico, deque ordine eorum. *Pag. 653 - 662* ejusdem producitur Dissertatiuncula de fide salvifica, ejusque actu reflexo. *Pag. 663-670* profertur *Georgii Pasoris* ad *Henr. Altingium* Epistola; ad quam docet Editor, illum novæ sectæ grammaticæ conditorem, *Psochenium*, ducem suæ opinionis habuisse *Pasorem*, & æmulatione serventem erga *Coccejum* propugnasse suam sententiam studiose magis, quam erudite. Ad eundem *Altingium* duæ *Jo. Piscatoris* Epistolæ, adhuc ineditæ, prodeunt *pag. 671 - 678*. Atque ita huic *Miscellaneorum* operi finem imponit Editor Celeberrimus, cum posthac ad pertractandam Historiam Reformationis, edendaque huc pertinentia monumenta luce dignissima, suam convertere operam constituerit.

NOVA LITERARIA.

Nova haud ita pridem, eaque elegantissima, elegantissimi Poetæ Gallici *Boilavii Operum* editio *quatuor Voluminibus* in forma octava Dresdæ conspexit lucem. Prodiit illa impensis *Georgii Conradi Waltheri*, Bibliopolæ Regii, qui in adornanda ea nulli labori nullisque pepercit sumtibus, & cui tam bene successit opera, ut sive typorum elegantiam, sive tabularum æri incisarum venustatem, sive adhibitam in expurgandis mendis curam, spectes, hanc novam editionem nulli illarum, quæ eam antecesserunt, postponendam, omnibus æquiparandam, plurimis anteponendam esse, absque omni adulationis suspicione possimus affirmare. Obmutescet, speramus, erubescetque, hac visa, bibliopola ille Gallus, qui instruendæ in Germania typographiæ magno inter Germanos Principi suasor nuper exstiterat atque impulsor. Supersedere certe potuisset incitationibus suis vir consilii nimis plenus, hanc si vidisset nitidissimam *Boilavii* operum editionem. De hoc monendus adhuc videtur Lector, in eo novam hanc reliquis omnibus, ante in lucem datis, præstare editionibus, quod vita Poetæ, a *Maizeauxio* conscripta, apposita ei conspiciatur.

✲ ✲ ✲

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Maji Anno MDCCXLVII.

M. TULLII CICERONIS OPERA. EDIDIT JOSEPHUS OLIVETUS, cum delectu Commentariorum.

Volumina IX.

Parisiis, apud J. B. Coignard, P. J. Mariette, H. L. Guerin, J. Desaint, J. Guerin, 1739-1743, 4 maj.
Alph. 32.

Cum *Jos. Olivetus*, Vir Clarissimus, in sermonibus de bonarum literarum studiis interdum jecisset, optabilem esse editionem *Ciceronis* Operum ejusmodi, in qua non, de nostri seculi more, omnes omnium interpretum notæ, sed ita excerptæ, haberentur, ut neque bis quidquam, neque, quod nemo facile in legendo requireret, reperiretur, idque apud eos, quibus erudiendi *Delphini* cura tum esset commissa; cœpta est ab eo *Ciceronis* hac ipsa lege edendi opera exigi, cum *Delphinus* eo maturitatis videretur brevi venturus esse, ut ad *Ciceronis* lectionem admittendus esset. Nam, quem consilii istius autorem haberent, quique, *Tusculanis* & *de Natura Deorum* libris Gallice interpretandis illustrandisque, satis sibi *Ciceronem* familiarem probasset, eum maxime ei rei perficiendæ admovendum putabant. Horum igitur autoritate permotus *Olivetus*, suscepit laborem, cujus nuper absoluti ratio nobis jam explicanda videtur. Prima cura fuit ipsius *contextus*, in quo constituendo usus est ducibus quatuor-

viris, de *Cicerone* immortaliter meritis, *Victorio, P. Manutio, Lambino*, & *Grutero*. Sed in ea re hanc sibi ipse legem dixit, ut primo, quibus in lectionibus omnes inter se consentirent, ab iis nullo modo recederet, in quibus autem dissiderent, unum tamen ex iis sequeretur, ceterorum varietate notata. Qua re hoc quoque se consecuturum putavit, ut hæc una editio omnium illarum quatuor editionum textum referret. Sed eæ lectiones variantes non sunt ejusdem generis. Aliæ enim ad sententiam & verba simul pertinent, aliæ ad verba tantum, eadem tamen sententia. Quæ istius generis sunt, quæ fere sunt paucæ, sub ipso contextu propositæ sunt, ceteræ ad calcem singulorum *Voluminum* rejectæ. Neque vero aliorum Criticorum conjecturas contemnendas, aut omnino prætermittendas, putavit, sed earum quoque ita rationem habuit, ut in Commentariis locum daret. Hæc est ratio, quam in textu constituendo sequi voluit. Sed, ea si vel maxime probetur, tamen eam non ubique secutus est. Sic *de opt. gen. dic. Cap.* 7 recepit, ex emendatione *Morelii, Mureti* & *P. Fabri* lectionem: *qui a senatu, in senatu*; recte utique, sed non e consilio & promissis. Item ad *Att. X, 10*, conjecturam *Manutii* & *Grævii* recepit; *XI, 6, Gronovii*; *de Nat. D. III, 6, Walkeri*, &c. Sed veremur, ut illam legem ipsam omnino probet doctis. Quanquam melius est, in hanc partem peccare, quam in aliam. Sed Commentariorum, qui partim ad emendandum, partim ad illustrandum, *Ciceronem* pertinerent, hanc rationem esse voluit, ut ex omnibus iis, qui vel in *Ciceronem* universum, vel ejus unum & item alterum librum, scripserunt, vel loca obscura & corrupta aut peculiaribus libellis, aut sparsim & obiter, tentarunt, decerperet, & ad autores suos decerpta subscriptis nominibus referret. Qui in *Ciceronem* universum, aut ejus aliquam partem, scripserunt, commemorantur in Præfatione *Tomi prioris*, adjunctis de quoque judiciis, veris sane plerisque & elegantibus, nisi ubi forte nationis amor in transversum agit. Sed Præfatio illa est ipsum Programma, quod de consilio edendi *Ciceronis* proposuerat. Itaque, quæ post id scriptum ei oblata sunt, ibi non

comme-

commemorantur, ut *Capperonerii* notæ in libros *de Inventione*, *Wopkensii* Lectiones *Tullianæ*, quas primum ad *Tusc. II, 16,* adducit, fateturque, se, qui sit *Wopkensius*, ignorare, *Pearcii* notæ in libros philosophicos, *Facciolati* & *Ferratii* notæ in Orationes *Ciceronis*, *Ernesti* Clavis *Ciceroniana*, &c. Commentarios autem nòn, ut hodie mos est, subjecit textui, sed, de more vetere, ad calcem singulorum *Voluminum* rejecit. Sed de singulis *Voluminibus* separatim dicamus.

Tomus igitur *primus* continet libros *rhetoricos*, præter eos, qui sunt *ad Herennium*, quos, quia non sunt *Ciceronis*, in *Tomum IX* rejecit. In notis ad libros *de Inventione* dominatur *Capperonerius*, a quo notas in eos libros, nondum editas, accepit. Quid de *Capperonerio* sentiant Critici, notum est. Noster vero ejus *Quintilianum* & ipsum *Capperonerium* in cœlum tollit laudibus. Eæ autem notæ valde jejunæ sunt, pleræque occupatæ in tricis rhetoricis, & commemorandis Græcæ Rhetoricæ vocabulis, laudandisque Græcorum & Latinorum Rhetorum locis, ubi eadem materia tractatur. Sic v. c. ubi in *Ciceronis* textu commemoratur genus demonstrativum, nota *Capperonerii* docet, Græce dici ἐπιδεικτικὸν, item ἐγκωμιαστικὸν, id enim quærebat, aut curabat *Delphinus*, & lectorem ad *Quintilianum*, de eodem genere docentem, amandat, interdum etiam ad celebratas illas ad *Quintilianum* notas. Hic scire velimus, quare *Olivetus*, cum e ceteris notis tantum decerperet, quæ necessaria essent ad intelligendum, has omnes tamen admiserit, quibus facile omnibus omnes carerent. Eadem admiratio nos tenet de notis *Prustei*, qui quondam rhetoricos libros edidit in usum *Delphini*, adjunctis notis sæpe nimis puerilibus. Ex quo genere permultæ tamen ab *Oliveto* servatæ sunt, veluti cum ad *Or. II, 1, pag. 593* extr. *stili* definitio in nota proponitur. Utinam notas suas potius V. C. quam *Capperonerianas*, aut *Prusteanas*, dedisset! Sed in libros *de Oratore* allatæ quoque sunt magni *Petavii* notæ ineditæ, quas ille quondam Remis, cum ibi eloquentiam doceret, auditoribus dictavit. His quoque edendis nec *Petavii* famæ, nec suæ editioni, consuluit. Nam eæ notæ & a nondum

magno *Petavio* profectæ, & pueris dictatæ sunt, adeoque sæpe pueriles reperiuntur. Nam ab initio Capitum fere distributio Capitis proponitur, vulgares historiolæ commemorantur, loci morales illustrantur, &c. quædam etiam male explicantur, quæ post illa tempora, (dictatæ enim sunt A. 1609,) rectius perspecta & explicata sunt, quale est illud, quod *pag. 594 b.* de *autoritatibus præscriptis* tradit. Sed sunt tamen quædam etiam bonæ notæ, quæ scilicet solæ erant proponendæ, verum perpaucæ illæ. Ad *Brutum* notæ sunt prope omnes historicæ, & ex eodem omnes *Corrado.* In quo tamen duo nobis mira visa sunt: primum, quod a *Cap. 14* demum initium notarum fit, ubi de Latinis Oratoribus dicendi initium *Cicero* facit; alterum, quod recentiorum inventis non satis usus est. Sic ad *Cap. 45* de *M. Mario Gratidiano* simpliciter *Corradi* nota proponitur, non quæ *J. F. Gronovius* in *Observationibus*, & *Perizonius* in *Animadversionibus*, de eo dixere, quorum tamen indicium præbere *Ernesti* Clavis poterat, cujus partem historicam tum jam habebat *Olivetus*, ut e notulis aliquot, inde decerptis, patet. Ceterum argumenta librorum rhetoricorum pleraque sunt *Ernestina.*

Tomus II & *III* complectuntur libros *philosophicos.* In horum Commentariis ineditæ ante sunt *Pearcii*, V. C. notæ conjecturales, ut vocat, quas misit *Oliveto*, cum de ejus consilio audisset. Eæ quales sint, colligere poterunt, qui ejus notas, editas in libros *de Oratore*, cognoverunt. Spirant illæ ingenium hominis & doctrinam, sed pleræque valde audaces sunt, nimisque a vestigiis vulgatæ lectionis recedunt, ut fere sunt hodie Britannorum criticæ conjecturæ. Id ut intelligatur, lubet specimina quædam proponere. *De Nat. D. II, 30* initio, proponitur Stoica distributio loci de providentia Deorum in tres partes. Earum *secunda est, quæ docet, omnes res subjectas esse naturæ sentienti, ab eaque* omnia *pulcherrime geri, quo constituto, sequitur, ab animantibus principiis* eam *esse generatam.* Hic, *Pearcius* putat, primo delendum esse *τὸ omnia*, quod requiratur *omnes*, vel *eas*, ut referatur ad *res*; deinde pro *eam generatam* legere jubet *eas generatas*, ex eadem ratione.

Ipse

Ipſe ſane *Olivetus* olim ſic interpretatus erat, ſed nunc aliter ſentit, recteque ſe habere lectionem vulgatam putat. Recte. Nam non eſt neceſſe, ut *omnes* eſſe debeat, parumque verſatus ſit oportet in veteribus Græcis & Latinis ſcriptoribus, qui ignoret, poſt maſculina & fœminina pluralia ſæpiſſime neutra poni, ut hic fit. Deinde, ſi diligentius, quæ *Cicero Cap. 32 ſeq.* de hac altera parte loci de providentia differit, legiſſet, vidiſſet *Pearcius*, *eam eſſe generatam* non referenda eſſe ad *res omnes*, ſed ad *naturam ſentientem*, quam Stoici dicebant ex animantibus principiis generatam eſſe, quia aliter ſentiens eſſe non poſſit. *De Leg. I, 10, Cicero* dicit, naturam hominem non ſolum celeritate mentis ornaſſe, ſed etiam ſenſus attribuiſſe, & *rerum plurimarum obſcuras & neceſſarias intelligentias enudaviſſe, quaſi fundamenta quædam ſcientiæ.* Eum locum corruptum judicans, legendum conjicit: rerum plurimarum obſcuras, *nec ſatis enodatas, intelligentias* (ſcilicet attribuiſſe) *q. f. q. ſ. Non ſatis enodatas* intelligit eas, quæ etiam *inchoatæ* a *Cicerone* dicuntur. Sed ſcire velimus, primo quorſum *Cicero*, cum eas intelligentias jam *obſcuras* dixiſſet, etiam addat *non ſatis enodatas;* deinde quorſum natura obſcuras intelligentias attribuerit. An ea poſſunt eſſe fundamenta ſcientiæ? Sed ſana ſunt omnia. Natura nobis enudavit intelligentias, ſine ejus ope obſcuras futuras, quia neceſſariæ erant ad vitam humanam, & ſine iis fundamenta ſcientiæ non haberemus. Sic idem *Cicero Cap. 16* de eadem re dicit: *Nec ſolum jus & injuria a natura dijudicatur, ſed omnino omnia honeſta ac turpia. Nam & communis intelligentia nobis notas res efficit, easque in animis noſtris inchoavit*, &c. Quanquam hic quoque hæret *Pearcius*, non concoquens, quomodo res notæ eſſe poſſint, & tamen tantum inchoatæ. Itaque legit præter neceſſitatem: *nobis notas res efficit eas, quas in a. n. i.* Res autem ſic intelligi poteſt. Communis intelligentia notum nobis facit natura, v. c. pactum eſſe ſervandum; ut nemo de eo dubitet. Sed eſt tamen ea intelligentia tantum inchoata, adde, etiam obſcura. Si dubites, conſule Philoſophos, &, quam laborent in hac re enodanda & de-

monſtranda, aliis aliunde per multas ambages demonſtrationem repetentibus. In ejusdem libri *Cap. 12* bis *Ciceroni jus* obtrudit, primo in hoc: *Atque hoc in omni hac diſputatione ſic intelligi volo, quod dicam naturam eſſe*; pro quo legit: *jus, quod dicam, natura eſſe*; & paulo poſt: *Recte Socrates execrari eum ſolebat, qui primus utilitatem a* natura *ſejunxiſſet*, pro quo item legit: *a jure, naturæ ſejunxiſſet*. Cum ex tota *Ciceronis* diſputatione manifeſtum ſit, *naturam* eſſe honeſtatem, & juſtum a natura commendatum, quod etiam e libris *de Officiis* patet, in quibus *Socrates* dicitur execratus eſſe eum, qui primus utilitatem ab honeſtate ſejunxiſſet, contra naturam, quæ utramque arcte copulaſſet. Hujus generis ſunt pleræque. Sed ſunt tamen etiam probabiles; qualis eſt, cum *de Leg. III, 8*, ubi de legationibus liberis ſermo eſt, pro vulgatis: *quid ſit turpius, quam ſine procuratione ſenator, legatus ſine mandatis*, &c. aliter interpungendo ſic legit: *ſine procuratione ſenator legatus, ſine mandatis, ſine ullo reip. munere*. Item *Offic. I, 4*, ubi vulgo legitur: *Cauſas rerum videt, earumque progreſſus & quaſi anteceſſiones non ignorat*, legendum cenſet *prægreſſus* e *Cap. 19 de Fato*; & cum *Maturantio* intelligit ea, quæ cauſas antecedunt, ut prognoſtica, e quibus intemperies aeris intelligitur futura, quæ eſt cauſa peſtilentiæ. Ceterum *Tomo tertio* adjuncta ſunt *Petri Valentiæ Academica*, & ipſius *Oliveti* diſputatiuncula *de Philoſophia Græcanica*, olim Gallice in capite Interpretationis librorum *de Nat. D.* propoſita, nunc Latine converſa. Argumenta librorum pleraque ſunt ex editione Lipſienſi nupera.

Tomus IV, V, & VI, continent *Orationes*, in quorum primi Præfatione *Olivetus* judicat, e *Sanctii Minerva* plus auxilii & luminis ad intelligendum *Ciceronem*, quam ex omnium interpretum *Tullianorum* Commentariis, exiſtere poſſe. In fronte *Tomi IV* eſt primo *Chronologia Orationum*, deinde *Indiculus legum* e *Fr. Hotomanni* & *Jo. Aug. Erneſti* Collectaneis. Ad calcem Orationis frumentariæ, hoc eſt, *tertiæ Verrinæ*, *Collectanea de re frumentaria e Lipſio & Contareno*. Orationi *pro Murena* ſubjecta eſt *Oratio Palearii in Murenam*. In

calce

calce *Tomi V Orationes, Ciceroni ſuppoſitæ*, rectius in calce *Tomi VI* fortaſſe collocandæ. Omnium autem horum *Voluminum* finem obtinent *diſpoſitiones rhetoricæ Orationum*. Quod ad notas attinet, habentur hic pleniores paulò notæ *Frontonis Ducæi* in Orat. *de Provinc. Conſ.* & *Phil. IX.* Præter *Manutium* inprimis uſus eſt notis *Facciolati in Orat. pro Quintio* & *Roſcio Amerino, Ferratii* in Orationes *Ciceronis*, & Clave *Ciceroniana Erneſti*, qua etiam uſus eſt in notis ad *Epiſtolas*, inprimis in Græcis illuſtrandis.

Tomus VII complectitur *Epiſtolas ad Familiares*, ordine antiquo *Tironis*; addita tamen *Epiſtolarum omnium*, etiam *ad Atticum*, &c. *Chronologia*. Ad calcem *Voluminis* reperitur *H. Ragazonii*, hoc eſt, *Sigonii*, *Commentarius* & *Index hiſtoricus eorum, ad quos Cicero ſcripſit*, in quo cujusque hiſtoria & mores breviter exponuntur, autore *Philiberto Quarterio, e S. J.* qui quondam eas *Epiſtolas* in uſum *Delphini* edidit; denique *Variantes Lectiones*, e *Grævianis* excerptæ. Collectio major parata erat, ſed ea caſu quodam interiit; quod etiam in iis, quæ ad *Epiſtolas ad Atticum* pertinebant, accidit. Ceterum in *Epiſtolarum* Voluminibus notas non ad calcem rejecit, ſed ſub contextu poſuit.

Tomo VIII, in quo ſunt *Epiſtolæ ad Atticum*, præmiſſæ ſunt Præfationes *Victorii*, *Corradi*, *Malaſpinæ*, *Boſii*, *Grævii*; quod in hoc ſolo *Volumine* factum; deinde argumenta librorum *Malaſpinæ*.

In *Tomo IX* denique reperiuntur *Epiſtolæ ad Q. Fratrem*, & *ad Brutum*, & *Fragmenta*. *Fragmentis Arateis*, qua *Phænomena*, addita ſunt Supplementa *Grotii*, notæ etiam adjectæ docti viri, ſed anonymi; quædam etiam *Buberii*, Viri illuſtris. Quod ad Fragmenta incerta attinet, ea collectio brevior eſt vulgata, ejectis quippe iis, quæ non ſunt proprie Fragmenta, ſed pro Fragmentis a compilatoribus inter Fragmenta collocatis, quod ea loca in aliis Autoribus repererant, ſimpliciter laudato *Cicerone*, nec ſciebant, unde petita eſſent, cum in integris *Ciceronis* libris reperiantur. Ceterum non audet præſtare, omnia ea, quæ exhibentur, Fragmenta eſſe *Ciceroniana*. Habetur hic porro libellus *Q.* *Ciceronis*

Ciceronis de Petitione Consulatus cum notis delectis *Facciolati*, *Ciceronis Vita Fabriciana*, in qua percommode hoc curavit *Olivetus*, ut loca Autorum accurate notarentur, additis librorum, capitum, interdum etiam paginarum, numeris; denique quatuor Indices. *Primus* est *Græcus* cum nuda interpretatione verborum; *secundus Index Latinitatis*, cujus lectionem valde commendat, totus excerptus ex *Ernestina Clave; tertius nominum*, quem ductum dicit e *Frobenii* Penu, & eadem illa *Clave*. Sed, si quis inter se comparabit, videbit, totum propemodum ex hac esse, nil deberi *Frobenio*. Sic v. c. Clavis *Ernestina* habet XVIII *Metellos*, prænominibus, cognominibus, parentibus, ætate, honoribusque, distinctos. Hos totidem, iisdem attributis, habet *Oliveti* Index; *Frobenii* Penu duos omnino. Idem in ceteris reperietur. *Quartus Index* est rerum præcipuarum.

Hæc quidem singulis *Voluminibus* continentur. Nunc redeamus ad Opus universum, & ad *Olivetum* separatim. Atque, ut mittamus ea, quæ jam ab initio dicta sunt, fatendum est, hanc editionem permagnam habere commendationem chartæ & contextus correcte nitideque expressi. Quod ad delectum Commentariorum attinet, sane difficile est, atque adeo ἀδύνατον, satisfacere omnibus, quo magis non nimis acerbus quisquam in eo exigendo esse debet. Itaque fatendum erit, eum in *Tomis* inprimis posterioribus *sex*, in quorum scilicet libros maxime idoneos & copiosos interpretes habemus, satis bene processisse; paulo minus bene in libris philosophicis, parum probabiliter in libris rhetoricis, non, ut opinamur, quod in his minus sapiebat, aut eleganter judicabat, *Olivetus*, sed maxime, quod meliores interpretes non habebat. Scilicet *Capperoneriis Prusteis*que utendum erat. Sed tamen etiam in excerpendis *Corradi* in *Brutum* Commentariis elegantiam *Oliveti* paululum desideravimus. Quis enim in omnibus nominibus requirit historias? Nisi forte de *Delphino* hoc suspicabatur. Aut cur non potius ad indicem nominum amandabat, qui de iis scire desideraret. Ut autem hoc magis appareret, delectum a se rite habitum esse, *Tomo V* subjecit auctarium notarum ad Orationem *pro Domo*, ex editione *Græviana*, quarum nullam in illo

illo delectu rationem habuit, ut comparando intelligeretur, nihil omissum esse, quod quisquam magnopere, præter ea, quæ attulisset, ad intelligendam istam *Orationem* requirere posset; ex quo de ceteris quoque judicari jubet. Ceterum non dubitamus, fore, qui putent, ab hac editione, e consilio Clariss. *Oliveti*, commode abesse potuisse *Valentiæ Academica*, *Oliveti de Philosophia Græca* Disputationem, *Collectanea frumentaria*, *Palearii Orationem*, *Quarterii Indicem*, & *Præfationes ad Epistolas ad Atticum*. Sed, quoniam putamus esse, qui, quales ipsius *Oliveti* notæ, passim adspersæ, sint, cupiant cognoscere, de iis quoque, speciminibus propositis, dicendum videtur. In universum si judicandum sit de notis *Oliveti*, quæ perpaucæ & perraræ sunt in *Voluminibus* prioribus, paulo plures in ultimis, eæ modestiam in corrigendo, diligentiam in vulgata defendenda, perspicaciam denique & quandam elegantiam in explicando, probant, ut, quemadmodum ante diximus, optandum esset, ut in rhetoricos libros ipse potius, ubi idonei interpretes desint, notas scribere voluisset. Sed id rationes ejus non tulerunt, cum ab initio nihil omnino de suo addere in animo haberet. In *Oratione pro Domo Cap. 18 init.* vulgata sic habet: *Hæc cum ita sint in re, ubi crimen est? ubi accusator? ubi testes? Quid indignius, quam, qui neque adesse sit jussus, neque citatus — de ejus capite — conductos sicarios — suffragium ferre*, &c. Animadvertit *Olivetus*, hæc, sic posita, commodum intellectum non habere. Sed ei rei eleganter medetur interrogationibus sublatis, omninoque interpunctione mutanda, hunc in modum: *hæc cum ita sint in re, ubi crimen est, ubi accusator, ubi testes:* (de quo genere scilicet rei in superioribus dixerat,) *quid indignius* &c. Ita omnia optime cohærent. In eadem *Oratione Cap 34* hæc sunt de *Clodio*, qui *Ciceroni* objecerat, quod dicere se *Jovem*, *Minervam* autem sororem suam, soleret. Respondet *Cicero: Non tam insolens sum, quod Jovem esse me dico, quam ineruditus, quod, Minervam sororem Jovis esse, existimo. Clodii* dictum inde natum videtur *Oliveto*, quod

primo se *servatorem urbis* dixerat *Cicero*, quod erat nomen *Jovis*, deinde, quod in exilium abiens signum dedicarat cum inscriptione: *Minervæ* urbis præsidi. Jam, si *Cicero* ad verbum dixisset, se *Jovem* esse, *Minervam* sororem suam, indocte sane dixisset, cum *Minerva Jovis* filia sit, non soror. Sed *Clodius* facetus esse voluerat, & invidiæ faciendæ causa illa superiora duo sic interpretatus erat. Ironice igitur *Cicero* & facete, par pari relaturus, non serio refutaturus *Clodii* dictum, respondet, non tam insolens esse, quod se, ut *Clodius* exprobraret, *Jovem* dixisset, quam ineruditum, quod fratrem *Minervæ*. Hoc multo magis placet nobis, quam quod est in *Græviana*: *non tam ineruditus*, quod commodum quidem sensum habet, sed non ita bene respondet sequentibus, ubi *Cicero* pergit: *sed tamen ego mihi sororem virginem ascisco, tu sororem tuam virginem esse non sivisti.* Ex quibus apparet, *Ciceronem* simulare, se ista dixisse, sed in iis non tam insolentiam, quam inscitiam, reprehendendam fuisse. Præterquam quod *Græviana* lectio hoc habet incommodi, ut in ea *quod* ferri non possit, cum post illud duplex *non tam* necessario requiratur *ut*. Eleganter quoque *Olivetus* judicat, verba *in sororem tuam*, quæ *pro Cæl. Cap. 15* addidit e MSto *Gruterus*, recepit in suam editionem *Grævius*, in his: *Tu vero, mulier*, — — — *si ea, quæ facis, quæ dicis, quæ insimulas, quæ* in sororem tuam *moliris, quæ arguis, probare cogitas, rationem tantæ familiaritatis, tantæ consuetudinis — reddas & exponas necesse est*, ea, inquam, aliena esse, neque recipienda fuisse. Neque enim in sororem suam aliquid moliebatur *Clodia*, sed in *Cælium*. Forte nec inelegans quibusdam videbitur conjectura ad *Or. in Pis. Cap. 3*, ubi in verbis: *ut, quod est indignissimum, scelus imperatoris in pœnam exercitus expetitum esse videatur*, legit: *Scelus id in p. e. e. e. v. Scelus* id intelligit de imperatore *Pisone*, *imperatoris* verbo e glossa orto. Is expetitus dici potest, ut ait, a *Clodio* & *Clodianis*, a quibus provinciam acceperat. Sed non tam *Piso* expetitus est Proconsul Macedoniæ, quam Macedonia a *Pisone* expetita,

ut

ut pluribus locis *Ciceronis* conſtat. Vulgata recte habet. Barbari ſcelus *Piſonis* illud, quo ipſis pacem vendidit, videntur expetiiſſe in pœnam, ſeu interitum, exercitus, quem conſecutum *Cicero* dicit. Si quid mutandum eſſet, potius placeret nobis legi: *expetiiſſe videatur. Scelus imperatoris in pœnam exercitus expetiit*, interiori latinitate dicitur, pro uſitatiori: Scelus imperatoris expiavit interitu ſuo exercitus. *In Piſ. Cap. 33* vulgo ſic legunt: *Si aſpernaretur amicitiam meam, ſeſeque mihi implacabilem* inexplicabilemque *præberet.* Non placebat illud *inexplicabilem* cum aliis, tum *Grævio*, qui habet *inexpiabilem. Olivetus* ait, Viro cuidam docto *inexpiabiles homines* dici non videri. In animo habuit *Erneſtum* in *Clav. Cic.*; ipſi ſecus videtur. Nam, ſi *expiare* dici, pro placare, poſſit, conſequens eſſe, ut etiam *expiabilis* & *inexpiabilis.* Atqui *Ciceronem* ipſum *in Piſ. Cap. 7* dicere: *expiare manes mortuorum*, quod nil aliud ſit, quam placare. Fatendum eſt, erraſſe *Erneſtum;* ſed non minus falſus eſt *Grævius*, qui, *inexplicabilem* pro implacabili dici non poſſe, putavit, quod ſecus eſſe demonſtravit *Erneſtus;* manetque nihilo minus, quod hic vult, ut *inexplicabilis* in contextu ſervetur, & commodam interpretationem habeat. In *Epiſt. ad Fam. IX, 4*, ſcribit *Cicero: Si hortum in bibliotheca habes, deerit nihil. Manutius* intelligebat hortum illatum, quod genus veteres *hortos Adonidis* appellabant, hoc eſt, flores & plantas in teſtulis & vaſis. Sed, de his valde contemtim ſenſiſſe veteres, conſtat, eosque mollium hominum putatos. *Badius in bibliotheca* interpretatur in loco bibliothecæ vicino. Sed *Olivetus* in ea interpretatione putat eſſe hoc incommodi, quod *Cicero* ſic ignoraverit, utrum hortum vicinum bibliothecæ haberet, nec ne; quod non ſit veriſimile. Ipſe igitur, hunc ſenſum eſſe, dicit: *Varronem* non egreſſurum e bibliotheca, niſi ut in horto ſe delectet ambulando; itaque, ſi fieri poſſet, ut hortum in bibliotheca haberet, nihil ipſi defuturum, cujus cauſa exire e bibliotheca poſſet. Scripſiſſe *Ciceronem*, de more ſuo, facete, nec grammatice intelligen-

dum esse. *Ad Att. XVI, 11,* eleganter explicat *vallum Lucilianum*, pro quo alii *sillum Lucilianum*, alii *salem*, maluerunt. *Sine vallo Luciliano* recte interpretatum putat *Corradum: Sine exceptione*, sed non explicata interpretationis ratione. Eam sic explicat *Olivetus: Lucilius*, ut est apud *Ciceronem*, nolebat ab omnibus legi, neque ab omnino indoctis, nec a doctissimis; hos igitur removebat a lectione scriptorum suorum. Atque hoc est *vallum Lucilianum. Atticus* scripserat, locum in libro *Ciceronis*, qui esset de *Sica*, esse talem, ut *Sica* ægre sit laturus. Respondet *Cicero* ita, ut, verum esse, dicat, sed excuset se, & polliceatur, se eum locum mitigaturum, ut omnes, sine exceptione, etiam *Sica* legere possent. Ex his speciminibus facile de ceteris poterit judicari.

PETRI DE EBULO CARMEN DE MOTIBUS Siculis, & rebus inter Henricum VI, Romanorum Imperatorem, & Tancredum, Seculo XII gestis. Nunc primum ex Codice MSto Bibliothecæ publicæ Bernensis erutum, notisque cum criticis, tum historicis, illustratum, cum figuris edidit SAMUEL ENGEL, supremi in Republica Helveto-Bernensi, ut & Academici, Senatus ibidem Assessor, & Bibliothecæ publicæ præfectus.

Basileæ, typis Emanuelis Thurnisii, 1746, 4.

Alph. 1, Tabb. æn. 8.

Hic est titulus integer libri, ob novitatem satis, ut putamus, placituri. Exemplar, quod coram oculis habemus, perquam pulchrum est, nitidæque tam chartæ, quam typi. Atque hanc elegantiam doctissimus Editor in talem librum, qui placere facile & prodesse nonnullis potest, liberaliter profudit. Barbaries hujus Poetæ neminem offendere debet; est enim illi ætati familiaris, & rerum narratarum copia compensata.

pensata. Sed bene fecisset Editor, si breviter totam historiam, quam fusius enarrat Poeta, sub uno quasi conspectu exhibuisset, ut sciret nempe lector, qua de re agatur, & nosset personas hujus dramatis.

In Præfatione occasionem edendi hujus opusculi, & de *Petro* isto, huc usque ignorato, exponit. Codex, e quo proditus hic liber, ex Editoris opinione unicus est, & idem ille, quem Autor heroi suo, *Henrico* nimirum *sexto*, ipse obtulit, ut ex elegantia membranæ, picturarum, characteris, & reliquo nitore, constat. Quod autem Cl. Editor eum putet in orbe terrarum unicum hujus opellæ Codicem esse, inde est, quod neque *Montfauconius*, neque *Fabricius*, diligentes id genus monumentorum indagatores, neque alii, ullam ejus faciant mentionem. Sic scriptus est hic Codex, ut cuivis paginæ scriptæ opposita sit pictura, poeticam narrationem vivis coloribus depictam oculis subjiciens. Quarum aliquas Editor pro specimine nunc jam addidit edito textui; ceteras omisit, ne sumtus nimis crescerent, tentaturus emtorum judicium. Proponit tamen reliquarum omnium picturarum, æri incisarum, lege subscriptionis editionem, si qui sint, qui, monstrosa hac ævi medii elegantia delectati, omnes desiderent. Codex fuit olim *Jacobi Bongarsii*, cujus cum reliquis libris, & multis, ut fama accepimus, & quibusdam magni faciendis, (ut est *Damasceni Lexicon Græcum* ineditum, cujus editionem *Leo Allatius* aliquando promisit,) in Bernensem Bibliothecam transiit. Quomodo autem ad *Bongarsium*, non male conjicit Editor, ad quem ablegamus, quisquis nosse cupit. Sed mutilus est Codex, & ab indoctis militibus discerptus, quapropter, eum integrari posse, cum unicus sit, nulla spes est.

Autor, *Petrus de Ebulo*, quis fuerit, in alto scriptorum silentio non constat. Videtur in aula *Henrici VI* munere quodam functus fuisse; & opus suum anno Christi 1195 condidisse, oriundus ex urbe Ebolo, vel Ebulo, quod perinde est, in agro Salernitano. Porro scribit Editor, a multis eruditis viris, & præsertim ab Illustrissimo Comite, *Henrico*

 Bunavio,

Bunavio, ad editionem hujus opusculi fuisse impulsum, & ab *Hieronymo Stettlero*, Scholæ Bernensis Conrectore, in concinnandis notis adjutum.

Carmen ipsum *tribus Libris* absolvitur, quorum *primus* 1114 versibus constat, *secundus* 310, *tertius* 243. In fine parcas spargit notas Editor, initio, id est, per *primum Librum*, eo fusiores admensus. In quibus id agit, ut, conferendo scriptores earundem rerum, a suo *Petro* dicta obscurius illustret, &, si quos ille spargit flores elegantiores, eorum fontes, Autores veteres, commonstret. Sunt etiam loca, in quibus criticam exercet, &, quæ corrupta, emendat. Sed alia, nimis graviter affecta, relinquere debuit meliori medico. Ut illud *pag. 24 Lib. I v. 289:*

Quam geris aurata, Cæsar, diadema thiaræ,
Signat te aplicas participare vices.

Ad posteriorem *versum* in nota monet, in margine Codicis legi *Apulicas* pro *aplicas*. Videtur id adscripsisse *Bongarsius*. Sed erravit. Aut male scripsit librarius *aplicas* pro *pplicas*, aut lectores ejus Codicis non satis assecuti sunt librarii manum. Certe *pplicas* aliud nihil est, quam *papalicas*. *Signat te papalicas participare vices*. Id est: notat, quod Papam, cujus insigne est tiara, repræsentes. Qui adjectas inspiciet tabulas æneas, deprehendet, *pp*, seu duplex *p*, cum superimposita linea transversa, huic scribæ Papam notare. Neque quemquam ab admittenda hac lectione absterreat peccatum in legem Pediam. Ille mos erat eorum temporum, & nostri, pro lubitu scandere, ut patet ex *versu 561* & aliis. Utinam possemus alterum quoque locum *pag. 52 vers. 567* pariter sanare:

Te vir dimisit, non vir sed Apts egit.
Hostia pro nobis prædaque dulcis eris.

His inter alia conviciis *Constantiam*, *Henrici VI* uxorem, lacessunt & terrent perfidi Salernitani. Notat Editor ad hunc locum, hoc scripturæ compendium *Aptus* in Codice sic extare,

ſtare, quod recentior manus in margine per adſcriptum *Apertius* explicet, alia per *Apoſtolus.* Ipſe conjicit, legendum forte *Apolus*, per ſyncopen, pro *Apoſtolus*, ut *compoſtus*, *extinxem*, *porgite*, *largibar*, *audibam.* Hæc quo pertineant, non videmus. Fingamus enim, (quod evincere tamen valde erit operoſum,) *Apolus* dictum pro *Apoſtolus;* non tamen ſic verſus ſibi conſtabit, qui rectus ibit, ſi *Apoſtolus* legatur. Forte verum vidit, qui *Apertius* ſcripſit. Id forte Archiepiſcopo Salernitano nomen erat. Neque ſatisfacit nobis Editor in explicatione hujus loci, ut multa alia ſicco pede tranſiit. Quid enim ſibi vult: *te egit Apoſtolus?* etiamſi per Apoſtolum intelligamus dictum Archiepiſcopum. Et quare vir & Apoſtolus tanquam duo contraria ſibi opponuntur? Et hoc reſpectu certe neque illud *Apertius*, quod modo probabamus, ſatisfacit. Quicquid ſit, non meretur hæc barbaries, ut cerebrum in ea nobis turbemus. In notis hæc fere ſunt præcipua, quæ docentur, grammatica: *pag. 42* quod *auguriare* ponat *Petrus* pro *conjectare*, *pag. 49 lacrymabilis*, pro eo, qui multum flet, *pag. 54 famoſus* pro infami, *pag. 56 repedare* pro retrocedere, *pag. 71 imperioſus* pro eo, cui parendum eſt, *pag. 76 autumnus* pro vino, *pag. 81 cavare* pro perfodere, *pag. 89 parapſis* pro paropſis, *pag. 93 galeare* pro galea tegere, *pag. 96 enſare* pro enſe armare, *pag. 104 gutta pedum* pro podagra, *pag. 134 apodixa* pro cautione de accepta pecunia, & *eſcriniare* pro aperire. Ceterum notamus, Editorem Latino uti ſtilo haud ſatis Latino & puro. Nolumus tamen hoc noſtro judicio quidquam ejus laudi detractum.

JO. FRID. STAPFERI, ECCL. BERN. INSTItutiones Theologiæ polemicæ univerſæ, ordine ſcientifico diſpoſitæ.

Tomus II & III.

Tiguri,

Tiguri, apud Heideggerum & ſocios, 1744 & 1745, 8.
Tom. I Alph. 1 plag. 17½, Tom. II Alph. 1 plag. 16.

Primus Operis *Tomus* capita Theologiæ polemicæ non niſi iſagogica complectebatur. *Tomus* nunc *ſecundus* tractationem controverſiarum ipſam & elenchum ex parte exhibet. Religio eſt vel naturalis, vel revelata. Pugnandum itaque eſt contra duplex adverſariorum genus, quorum illi Deum conſervatorem ac creatorem, hi Deum ſalvatorem peccatoris, negant. *Tomus* hic ad poſteriores nondum deſcendit. Expugnatur enim eo Atheiſmus, Deiſmus, Epicuræiſmus, Ethniciſmus, ac Naturaliſmus. Rev. Autor, ex uſu eſſe, exiſtimavit, ut de Atheiſmo generatim, deinde de Spinoſiſmo ac Materialiſmo, ſpeciatim exponeret, antequam Deiſmum ſuſciperet debellandum. Nexus ac vincula tractationis tam accurate fluunt, & invicem conſequuntur, ut nihil ordinatius cogitari poſſit. Ipſe atheiſmi, ſtricte & directe ſic dicti, quem-
Pag. 587. quam in opere ſuo accuſare non ſuſtinet. Sufficit propoſito ejus, eos refutaſſe, vel veritatis conviciſſe, in quorum animis, invitis etiam, conflictus ac dubitationes oriuntur de eo, an exiſtat Numen ſupremum, an veritates connexæ, ad eum ſtabiliendum aptæ, dentur. Hunc vero animi ſtatum vocat Scepticiſmum philoſophicum, Pyrrhoniſmum. Significat ſimul, Cel. Tigurinorum Theologum, ***Zimmermannum***, in eo eſſe occupatum, ut illos, qui ex veteribus ac recentioribus atheiſmi fuerunt accuſati, ab hoc crimine vindicet. Spinoſiſmus admittit unicam modo ſubſtantiam, duobus
589. ſummis attributis præditam, cogitatione ſcilicet & extenſione infinita, e quorum varia modificatione varia corpora, vel animæ variæ, oriantur. Materialiſmus habet mundum materialem pro Deo, ſeu ente a ſe. Atheorum errores primarios recenſet Noſter & refellit. Notas atheiſmi enumerat. Timorem, ſeu metum, juſtitiæ Dei, malas actiones pu-
606. nituri, eſſe originem atheiſmi, oſtendit. Hunc metum ipſi
612. excutere ſtudent. Ambitio & ignavia malum augent. Nutrices ſunt prava educatio, hominum impiorum commercia,

malus

malus ſtudiorum uſus, crebra profanorum librorum lectio. Occaſiones atheiſmo ſuppeditantur ſæpius per itinera pernicioſa, per religionis in ſectas varias ſciſſionem, per Theologorum acerbas diſceptationes, per vitam eorum, qui ſe Chriſtianos profitentur, ſæpius impuram & perverſam, & per libros, quibus religioni objiciuntur multi, qui non ſolvuntur, ſcrupuli, immo etiam per defenſionem veritatum religionis ineptam, vel infirmam. Arma atheiſmo opponenda ſunt vel directe, vel indirecte, talia. Direxit jam armamentarium Autor adverſus atheos *Tomo primo*, argumentum a contingentia deſumtum executus. Nunc vero apogogica utitur demonſtratione, oſtendens, atheiſmum cum contradictione confligari. Ecquando enim atheus firmiter docebit, fieri non poſſe, ut Deus, a mundo diverſus, exiſtat? Quibusnam ipſe utitur argumentis? Hypotheſis ejus nullo nititur fundamento, nullis ipſe inſtructus eſt principiis certis. In atheorum ſyſtemate mera eſt caligo. Inibi ne minimæ quidem rei ratio perſpicitur. At, poſito Deo vero, plana & facilis præſto eſt rerum omnium clavis. In ſyſtemate atheorum certe rerum in mundo evenientium nullus datur ſcopus, nulla deſtinatio, nullus finis. Quanta caligo? Ecquando atheus demonſtrabit, mundum eſſe illud ens a ſe? Mundus certe eſt ens contingens, ac eapropter non neceſſarium abſolute, nec ens a ſe. Atheus admittit in complexu doctrinæ ſuæ id, quod eſt impoſſibile, nempe progreſſum in infinitum, eumque independentem vel rectilineum, vel circularem. Athei admittunt immenſum menſurabile, rem contradictione plenam. Iidem e mundo auferunt id, quod eſt pulcherrimum, ideoque præſtantiam ejus cummaxime deprimunt. Negant ipſi, quod optimum & maxime optabile eſt. Quid autem Deo optimo eſt melius? Athei ſolvunt & evertunt vincula ſocietatis humanæ, tollunt vim fœderum, vim jurisjurandi. Athei ſibi ſunt ipſi contrarii, dum ſingulare rationis ſuæ acumen admodum jactant, ac, doctrinas ſuas effutiendo, ſe plane ſtupidos eſſe, teſtantur, caſui fortuito omnia immergentes. Si atheus eſt certus, non dari Deum, cur igitur non-

Marginal page references: Pag. 618. (beside "per Theologorum"); 622. (beside "fieri non"); 624. (beside "In atheorum ſyſtemate"); 628. (beside "In ſyſtemate atheorum"); 631. (beside "progreſſum in infinitum"); 633. (beside "Iidem e mundo"); 639. (beside "Negant ipſi"); 653. (beside "ſe plane").

ens odio persequitur, & frustra debellat? Si dubitat tantum, cur igitur partem tutiorem & probabiliorem haud sequitur, ut alias facere solet? Ipse exsors est tranquillitatis animæ, nec tamen de hypothesi sua certus, per quam tranquillitate ex-
Pag. 658. cutitur. Solet igitur sæpius usu venire, ut athei, conscien-
663. tia territi, in summam rejiciantur superstitionem. Si atheus certo scit, animam esse mortalem, frustra immortalitatem animarum humanarum debellat; si dubitat, male agit, dum sic vivit, quasi anima sua esset mortalis. Quibus expositis,
678. Autori visum est dissolvere atheorum objectiones. Monent hi, Dei notionem dari nullam, omnem cognitionem per sensus, in quos tamen Deus haud cadit, acquiri, attributa Dei esse incomprehensibilia, immutabilitatem Dei rebus creatis necessitatem conditionis expertem secum ferre, creationem in
687. Deo mutationis fore causam, notionem de Deo esse callidorum hominum inventum ad plebem indomitam in officio continendam, *Mosen* exstitisse impostorem, varias esse religiones & sectas, Theologos continuis controversiis distineri, providentiam Dei in mundo haud apparere, difficultatibus expositam esse de immortalitate animarum doctrinam. His objectionibus dissolvendis parem sese præbet Au-
718. toris philosophia. Accedit deinde ad remedia atheismo profligando adhibenda. Pantheismum, seu Spinosismum, ex fontibus deducit ac debellat, laudatis illis doctrinis atque ratiocinationibus, quibus Ill. *Wolfius Tomo II Theologiæ naturalis* Spinosismum profligavit.

733. Ad objectiones Spinosistarum solide respondet, ac *Bælii* additamenta pervestigat, eaque dissolvit. De *Materialismo* disserit docte ac evidenter. Fontem erroris recludit. Obje-
742. ctiones excutit ac repellit. Deismum, ejusque errorem præcipuum, in neganda Dei providentia positum, describit ac profligat. Causa Deismi potissima sita est in conscientia pœnæ, peccatis promeritæ, ac eo, qui inde oritur, Numinis non placati metu, in terrorem prolapso. Refutat tandem opiniones Deisticas, ac objectiones præcipuas felici conatu dissi-
766. pat. Perplacuit nobis id, quod Autor ad objectiones, quibus

bus significatur, improbis subinde cuncta prospere & ad vota fluere, piis contra cum cumulo calamitatum esse conflictandum, respondit. Objectionem, quæ a multitudine malorum moralium, orbem terrarum premente, desumi solet, solide Pag. 783.
extricat, ac eam, quæ nostram inter & Dei perspicientiam intercedit, differentiam demonstrat curate. Nisi libertas homini fuisset divinitus impertita, virtuti locus haud esset. En rationem, cur Deus homini libertatem veluti donum indulserit, nec obstruxerit facultatem eo abutendi. *Paragraphum* 786.
121 Capitis VI omisit, indicio hoc addito: *Hunc Paragraphum ut omittam, jussit Venerabilis Facultas Theol.* Indubie inibi ea fuerunt allata, quæ ad usus, quos Deus ipse ex hominis, abutentis libertate sua, momentis ad regnum suum universum per decretum permissionis voluit redundare, spectant, ac referri a nonnullis solent. Labem peccati innati ita per- 789.
sequitur docendo, ut *Belio* fiat satis. Unus ex censoribus librorum theologicorum venerandis ibi addidit rationibus Autoris nonnihil, e Theologia revelata depromtum, ne consul- 791.
ta Autoris viderentur *Formulæ Consensus Helveticæ* ullo pacto repugnare. Tum vero Rev. Autor ad Epicuræismum evertendum sese accinxit. Deista enim est subtilis Epicuræus, & 794.
Epicuræus est crassus Deista. Uterque plenæ actionum indifferentiæ & moralitatis subversioni assentitur. *Archelaus* ex schola Ionica, *Theodorus atheus*, Cyrenaicæ sectæ addictus, *Pyrrhonii*, *Carneades*, aliique veterum, in hac cymba navigarunt. * *Leucippus* & *Democritus* Deum creatorem repudiarunt, mundum ex fortuito atomorum concursu productum fuisse, rati. *Seneca de Benef. IV*, 4, *Epicurum* providentiam Dei su- 798.
stulisse, docet. Adde *Senecæ Cap. 19. Diogenes Laertius X Sect. 77* adstipulatur *Senecæ*, de *Epicuro* exponens. Docet vero Noster, dari obligationem actionum liberarum internam & externam, hominem ad certa officia alii cuivis præstanda 805.
per naturam esse obstrictum, dari legis naturalis obligationem divinam, hominem ad observandam legem civilem esse obligatum, immo ad religionem naturalem. Objectionum nebu- 811.
las deinde dissipat & diverberat. Procedit porro ad Poly- 821.

 theismum,

theiſmum, ſeu Ethniciſmum, debellandum. Varias ejus ſpecies exponit. Idololatriam ſubtilem & craſſam aggreditur expugnare. Errorem primarium & eos, qui inde
Pag. 837. fluunt, protrahit in lucem. Eos tamen, dum Diis colendis operati fuerunt, ſine omni religione fuiſſe, negat. Adminicula placandi Deum commentitia percenſet. Occaſionem ethniciſmi explicaturus, monet, maximam linguarum
841. diverſitatem ex diſperſione gentium *pedetentim* ortam, traditionem Patrum fuiſſe corruptam ab imperitis, culturam rationis evanuiſſe, pietatem excuſſam, ſuperſtitionem veritati ſubſtitutam, animum corruptelis infectum, & a Dei amore averſum fuiſſe. Docet e contrario, unicum exiſtere Deum,
844. perfectiones Dei limitum eſſe expertes, mundum, ceu unum connexum quid, a pluribus Diis dependere haud poſſe, ac ethniciſmum nullo niti fundamento. Diſſerit poſthæc de falſis ac genuinis modis convincendi, ac ad veritatem revocandi,
848. Polytheos. Socinianorum methodus eſt culpanda, quippe qui religionem divinitus revelatam convertunt in naturalem. Huc referendus eſt Anonymus, qui librum ſcripſit: *Lettres ſur la Religion eſſentielle à l' homme, diſtinguée de ce qui n' en eſt que l' acceſſoire.* Idem jam antea ſcripſerat libellum: *Le Siſteme des Anciens & des Modernes ſur l' Etat des Ames ſeparées des Corps.* Refellit Noſter ea, quæ Anonymus Theologiæ oppoſuit naturali, reliqua refutaturus, quando ad So-
856. cinianiſmum debellandum ipſe ſtadium ſuum decurret. Monet, ea, quæ *Paragrapho 58* contenta fuere, deleri juſſiſſe
875. venerabiles librorum theologicorum cenſores. Locum *Ebr. XI, 6,* dextre debiteque exponit, ac, quid illud εὐαρεστῆσαι ſit *v. 5,* curate definit. Præcepta admittit evangelica, ac methodum in convertendis ad Chriſtum hominibus *Paulinam*
881. ediſſerit. *Capite 10* de Naturaliſmo exponit, quem diſtinguit in philoſophicum & theologicum. Prior a ſtatoribus ſaluti hominis peccatoris ſufficere exiſtimatur; poſterior revelationis veritatem admittit, neceſſitatem hypotheticam re-
883. pudiat. Ille eſt Antiſcripturarius, hic non item. Autor errorem utriusque palmarium evolvit, erroresque adjungit, illi junctos.

junctos. *Tindalius*, & ante eum *Antonius Collinus*, exstiterunt Naturalistæ recentioris ætatis Angli. Illius liber, *Christianity as old as the Creation*, Londini A. 1730 prodiit, a nobis suo loco expensus. *Fosteri* refutatio, cum hoc libro conjuncta, exiit in lucem Francofurti ac Lipsiæ, in vernaculum conversa, A. 1741, 8. *Tindalius* locum inter Naturalistas Philosophos occupavit. Summam opinionum ejus Autor exhibet ex parte potiori. Causas Naturalismi pandit. Occasiones & Pag. 923.
adjumenta ejus addit. Subjungit etiam pronuntiatis Naturalistarum refutationem rei convenientem. Ostendit vero ex principiis veris, tum revelationem religioni naturali superaddendam necessariam esse, tum sacris literis criteria divinæ revelationi propria congruere & accommodatissima esse. Largitur, religionem naturalem & revelatam sibi invicem repugnare; negat vero, posteriorem perfectioni prioris aliquid demere. Exhibet utriusque concordiam, tabula repræsentatam. Ostendit, utramque hanc religionem ex duplici hominis ad Deum relatione fluere, nec unam alteri repugnare. Perfectionem religionis naturalis fusius exponit pro ea ad Deum relatione, qua gaudet ipsa. Addit etiam, per sacras literas religionem naturalem nitori suo restitutam esse. Ostendit præterea, religionem naturalem saluti sempiternæ consequendæ, morsibusque mentium tollendis, minus sufficere. 935.
Omittimus reliqua in præsens, cedro digna. Docet solide, religionem peccatoris non esse mysterii expertem. Largitur, religionem naturalem esse immutabilem, & perfectam, & clarissimam. Negat vero, illam revelatæ esse opponendam, siquidem peccatum intercessit, ut nova Deum inter & hominem revelatio accesserit. *Tindalius* perperam sumsit, hominem religioni naturali ad amussim servandæ in statu peccati sufficere, ac illam omnino servare. Frustra sumsit, satisfactioni locum haud esse ad hominem cum Deo reconciliandum. Cur non ostendit, illam ab homine præstari posse? Male existimavit, adminicula felicitatis humanæ, quæ uno tempore hominis felicitatem perficere potuerunt, alio tempore, quo homines peccato erant jam infecti, eundem effectum præstare 947. 960. 967.

 posse.

posse. Revelatio non Dei, sed hominum, culpa apud gen-
Pag. 971. tes nonnullas fuit oblivioni data. Postea etiam multi populi impedimento fuerunt ipsi, quo minus janua Evangelio fuerit patefacta. Addit Noster, Deum a nemine plus requisiturum, quam acceperit, & unumquemque respectu luminis sibi concessi a Deo judicatum iri, *Rom. II, 12.* Ad objectiones, quæ a variantibus lectionibus & obscuritate sacris literis exprobrata desumi solent, promte solideque respondet, *Tindalium* præcipue refellens, cujus argumenta singula, veritati Vet. Test. opposita, demolitur, simulque ostendit, exempla, a *Tindalio* prolata, cum jure naturæ ac immutabilitate religionis naturalis haud pugnare. Videtur Autor *Hoseam* Prophetam
1032. pro Sacerdote summo reputare. Obdurationem, *Pharaoni* divinitus immissam, qualis vulgo fuisse existimatur, melius exposuisset cum *Overkampio* per divinam *declarationem*, quia conjugatio *hiphil* fuit adhibita. Laudibus ei ducendum, quod objectiones etiam chronologicas dissolvit. Vellemus, solvisset curatius contradictionem illam apparentem locorum *2 Chron. XXI, 20, XXII, 2,* & *2 Reg. VIII, 26,* ubi
1066. filius patre biennio major fuisse videtur. Filii enim fuere non tantum natura, sed etiam lege; non tantum proximi, sed etiam remoti, generis. Proponimus igitur Chronologis denuo dubii hujus extricationem, rati, inventum iri in Theologorum numero, qui difficultatem non secet, sed ratione
1071. adhibita enodet. Vaticinia Vet. Test. vindicat Noster egregie. *Adæquatam mysteriorum cognitionem impossibilem* pronuntiat, intelligens, eam impossibilitatem respectu intellectus
1121. finiti esse capiendam. A Jesu singulas impostoris notas abesse, solide monstrat ex ipsius tam doctrina, quam factis & vita moribusque. Pervadit ac perrepit nulla non adversariorum latibula, ac ne micam quidem objectionum dimittit in-
1173. tactam parumque extricatam. Excutit præterea loculos Naturalistarum, & arma enervat, quibus veritatem Nov. Test. tentant, & in discrimen conjicere laborant. Gratias ut agamus Viro Pl. Reverendo pro tot laboribus, in honorem & tutamen rei Christianæ collocatis, ac præcipue pro hujus

Tomi

Tomi diligentiſſima elaboratione, nos non ſolum publico, ſed etiam noſtro, nomine nos commotos ac obſtrictos eſſe ſentimus, adjungentes merito vota ſincera fucique expertia pro fauſtitate ejusdem omnigena ac diuturna incolumitate, & crediturі perpetuo, hoc etiam præmio divino laborem ejus haud indignum ab omnibus bonis iri exiſtimatum.

Tertium Tomum Patruo Pl. Rev. Autor inſcripſit, ſimulque, Philoſophiam & Theologiam ſibi mutuam afferre lucem & conſortionem, oſtendit. In Præfatione laudavit eum, qui *Tomi I* recenſionem *P. XXVI Relationum Jenenſium de libris ac ſcriptis novis theologicis* attente & cum cura exhibuit, ac nonnihil ſubmonendo adjecit. Inter alia ſic habet: *Syſtema, Eccleſiæ Reformatæ & cenſuræ publicæ Facult. Theol. ſubjiciendum, mihi exhibendum fuit, prolixior paulo alias in exponenda decreti divini ratione objectiva fuiſſem. Tomo* hoc *tertio* continentur *Capita duo, undecimum* & *duodecimum. Prius* in *Sectiones* abit *duas*. Illa de Judaiſmo, hac de Muhammedaniſmo, exponitur. *Poſterius* de Sociniani ſmo & Antitrinitariis inſcribitur. Stilus, methodus, ſoliditas, obtinent antiquum. Id unum monemus ad *pag. 14*, non omnes Judæorum doctores liberationem a Meſſia exſpectare temporariam, nec inter eos abeſſe, qui nullum exſpectent Meſſiam. Perplacuit nobis conatus ille potiſſimum, quo Autor *Woolſtoni* ac Judæorum objectiones, reſurrectioni Jeſu infeſtas, laborioſe ſolideque retudit. Lector certe tempus ſuum nunquam utilius impendet, quam ſi *Stapferianum* hunc quoque *Tomum* attente perlegerit, qui, vel decies perlectus, non poteſt non probari ac placere.

LETTERE DELL' ABATE D. ANTONIO SAMBUCA, ſcritte al Signor Abate D. ANDREA BACCI, Canonico, &c.

id eſt,

EPISTOLÆ, QUAS ABBAS D. ANTONIUS SAMBUCA ad Abbatem D. ANDREAM BACCIUM, inſignis templi collegiati ad S. Marci Romæ Canonicum, ſcripſit.

Brixiæ,

Brixiæ, ex typographeo Joannis Mariæ Rizzardi, 1745, 4.
Plag. 10.

Eminentissimi Purpurati *Quirini* laudibus hæ Epistolæ sunt
refertissimæ, nec immerito. Quis enim illius in scientias
omnes studium ac favorem ignorat? *Benedictus XIII* eum
Pag. 9. Episcopatui Brixiensi in Longobardia Veneta præesse jussit,
purpuraque donavit illum, qui Archiepiscopatum Corcyrensem
temporibus difficillimis egregie administrasse credebatur.
Primordia Corcyræ, a Purpurato illo conscripta, hic laudata, alibi
nos ipsi laudavimus. Omittimus specimina benignitatis, quam
19. pauperibus exhibuit. Laudant Casinensis Congregationis participes
ac sodales eam, qua Abbatiam *Buschi*, ipsi commendatam,
sibi curavit restituendam, liberalitatem ac munificentiam.
Ipse eidem Congregationi est adscriptus. Diligentiam
ejus prædicat nomine haud uno Ven. *Sambuca*. Copiosos
ipse sumtus reficiendis ædificiis sacris, ac eorum partibus
40. perficiendis, impendit. Episcopatum Patavinum, sibi oblatum,
recusavit, Brixiensi ornando devotus ac intentus. Batavus
quidam de hac recusatione iniquius judicaverat. Purpuratum
ipsa defendit Roma, acrius infestatum maledico rumore.
Binæ sunt literæ, quibus Ven. *Sambuca* tanti Viri famam, minus
benigne habitam, vindicavit. Subjiciuntur huic Epistolarum
bigæ inscriptiones, passim in honorem Emin. *Angeli Mariæ
Quirini*, tituli S. *Marci* Purpurati, Episcopi Brixiensis,
ac Bibliothecæ Vaticanæ præfecti, publice propositæ. Ex eis
intelligitur, ipsum in basilica *Marci* Romæ nova in presbyterio
sedilia, veteribus fatiscentibus, construxisse, parietesque
holosericis peristromatis honestasse A. 1735, sacellumque san-
3. ctissimi Sacramenti in ipsomet sepulcro, *Marci Barbi*, Card.
Aquilejensis, cineribus asservandis exstructo, theca eucharistica,
septis, aliisque ornamentis, A. 1740 instruxisse. Ad annum
1744 vocatur *titularis S. Praxedis* & S. *Marci Commendatarius*.
Titularium usui amœnum secessum, hibernam mansionem,
ambulacra bina, adaptavit. Ipse in Vaticanam donum,
8. librorum accessionem, contulit A. 1732. Sacellum sacrarii
S. *Gre-*

S. *Gregorii* in Monte Cœlio a cornu Epiſtolæ ornavit, ut gratus eſſet in Monachos Camaldulenſes, ædis incolas, in quorum ordine Abbatiam Vangadiciæ obtinet. Ibidem ad aram a cornu Evangelii indicavit, ſe die S. *Andreæ* A. 1723 in baſilica S. *Marci* Epiſcopalem unctionem recepiſſe. Tem- Pag. 10.
plum S. *Gregorii* pluribus annis inſtruxit ornamentis præclaris. Statuam marmoream *Benedicti XIII* ad ejus tumulum in æde S. *Mariæ* ſuper Minervam curavit A. 1735 apponendam. *Ludovico Pico Mirandulano*, Epiſcopo Portuenſi, cui in titulo S. *Praxedis* ſucceſſit, in templo S. *Praxedis* A. 1744 monumentum poſuit. Abbas & Monachi Hieronymiani in templo S. *Alexii* in monte Aventino eidem tunc exegerunt grati animi monumentum, Hieronymianæ quippe familiæ patrono ac protectori. Templum Brixienſe Epiſcopale ſuo ære 19.
large collato, & ara maxima, & ſplendidis aliis ornamentis, decoravit munificentiſſime. Eam ob cauſam Septemviri Brixiæ ejus effigiem marmoream in presbyterio novæ baſilicæ, A. 1605 ædificari cœptæ, ac inſcriptionem additam, poſuerunt A. 1737. Non eſt noſtrum, *Inſcriptiones* ipſas huc transſcribere, quibus Emin. *Quirinus*, fama ſuper æthera notus, oblivioni mortalium ingratæ ſurdæque poſteritati ereptus fuit. Suſpiciunt coluntque tanti Viri memoriam eruditi per Europam, quosque fabuloſus lambit Hydaſpes, & qui habitant ultra Garamantas & Indos.

BREVE STORIA DELLA VITA DI CATTERINA VIZzani, Romana, che per otto anni veſti l'abito da uomo, &c.

id eſt,

JANI PLANCI, SEU JOANNIS BIANCHI, ANAtomes Profeſſoris Senenſis, Hiſtoria brevis, vitam narrans Catharinæ Vizzanæ, Romanæ, quæ per octo annos virum mentita eſt, famulatum præſtans, quæ, cum poſtremo poſt varios caſus occiſa fuerit, virgo reperta fuit anatome ſui cadaveris.

Venetiis, typis Simonis Occhi, 1744, 8.
Plag. 2.

In hac historia, seu narratione, a *Jano Planco*, Medicinæ Doctore Ariminensi, & quondam in Academia Senensi Anatomes Publico Professore, historia elegans & scitu digna describitur cujusdam Virginis Romanæ, *Catharinæ Vizzanæ* nomine, quæ a sexto decimo anno usque ad vigesimum quintum circiter habitum virilem mentita est, quibusdam Nobilibus in Hetruria famulatum præstans, quo tempore & antea nunquam cum viris sanguinem miscuit, licet cum ipsis sæpenumero dormierit. Verum perdite mulieres amabat, propter quas cum varia infortunia perpessa sit, tandem, cum duas virgines in Librafracta, oppidulo ditionis Pisanæ, rapuisset, ictu sclopeti in genu prope Senas vulnerata fuit, quo vulnere interiit Senis, cum in nosocomio per quindecim dies ægrotasset. Aliquot horas ante mortem mulieri cuidam Senensi revelavit, se mulierem esse & virginem, petiitque, ut corona florum post mortem suam caput ornaretur; ita enim mos est in Italia ornare, quæ virgines moriuntur. A *Planco* & ab ejus adjutoribus dissectum fuit ejus cadaver, & in eo reperta est integra hymenis membrana, quæ hic cum valvula coli describitur; at canaliculi cysthepatici & hepatocystici in jecore negantur. Hoc totum a *Planco* additur, ut contradicat aliquibus Senensibus, qui autoritatem *Pinelli* cujusdam, Illicinensis Anatomici, hymenem in scriptis suis negantis, fuerant secuti. Sic post *Heisterum* valvulam *Bauhini* in colo iterum asserit contra *Biancum*, Taurinensem Anatomicum, ut olim jam fecerat in Epistola sua anatomica; in qua etiam canaliculos illos cysthepaticos & hepatocysticos negarat, quos nunc negare pergit, licet *Winslowius* eos subobscure admittat, quem illos non αὐτοψίᾳ vidisse, sed ratione tantum & analogia admisisse, judicat; rationem, docens, & analogiam in materia facti interdum vacillare, ut vacillarent, si quis, ut *Plancus* ait, contenderet, ductum cysticum esse in brutis omnibus tortuosum & valvulis conspersum, quod re ipsa talis sit in hominibus.

L. E.

L. E. DE NUMERIS AMICABILIBUS.

Problemata, quæ circa indolem ac proprietates numerorum versantur, hoc tempore, quo Analysis mathematica ad multo profundiores speculationes aditum aperuit, fere penitus a Geometris derelicta videntur; ac plerique arbitrantur, contemplationem numerorum nihil prorsus ad augmentum Analyseos conferre. Verum tamen certe investigatio proprietatum numerorum sæpenumero multo majorem sagacitatem requirit, quam subtilissimæ quæstiones geometricæ; atque ob hanc ipsam causam quæstiones arithmeticæ immerito istis postponi videntur. Ac summa quidem ingenia, quibus maxima Analyseos incrementa accepta sunt referenda, numerorum affectiones non indignas censuerunt, in quibus evolvendis plurimum operæ & studii collocarent. *Cartesium* scilicet constat, etiamsi amplissimis cum universæ Philosophiæ, tum Matheseos, meditationibus esset occupatus, tamen non parum in eruendis numeris amicabilibus desudasse; quod negotium deinceps *Schotenius* majori studio est persecutus. Vocantur autem numeri amicabiles, duo ejusmodi numeri, quorum alter, si ejus partes aliquotæ omnes in unam summam colligantur, alterum producat; cujusmodi numeri sunt 220 & 284; prioris enim 220 partes aliquotæ, seu divisores, ipso minores $1 + 2 + 4 + 5 + 10 + 11 + 20 + 22 + 44 + 55 + 110$ summam præbent 284: atque hujus numeri 284 partes aliquotæ $1 + 2 + 4 + 71 + 142$ vicissim producunt 220. Nullum autem est dubium, quin præter hos duos numeros plures alii atque adeo infiniti dentur, qui eadem proprietate sint præditi; neque tamen *Cartesius*, & post eum *Schotenius*, plura, quam tria, talium numerorum paria elicuerunt, etiamsi non parum studii ad plura eruenda impendisse videantur. Ac methodus quidem, qua uterque est usus, ita est comparata, ut ejus ope vix plures numeri amicabiles inveniri queant; assumserunt enim, hujusmodi numeros in his formulis $2^n xy$ & $2^n z$ contineri, ubi x, y, & z, numeros primos denotent; quos ita comparatos esse oportet, ut sit primo $z = xy + x$

 $+ y$,

$+y$, tum vero ut sit $2^n(x+y+2) = xy+x+y+1$. Exponenti ergo n successive varios tribuerunt valores, ac pro singulis ejusmodi indagaverunt numeros primos x & y, ut posteriori æquationi satisfieret: qui si simul tales fuerint, ut $xy+x+y$ præberet numerum primum, formulæ assumtæ $2n\,xy$ & $2^n z$ exhibebant numeros amicabiles. Facile autem intelligitur, hoc modo ad majores exponentes n procedendo, mox ad tantos numeros $xy+x+y$ perveniri, qui utrum primi sint, nec ne, discerni amplius nequeat, cum tabula numerorum primorum ultra 100000 nondum habeatur extensa.

Perspicuum autem est, hanc quæstionem præter necessitatem non leviter restringi, dum numeri amicabiles in his tantum formulis assumtis includi assumantur. Quod cum perpendissem, vocatis in subsidium nonnullis artificiis, ex natura divisorum petitis, plura alia numerorum amicabilium paria sum adeptus, quorum cum tribus jam notis triginta hic communicabo; eos autem, quo eorum origo & natura clarius perspiciatur, per factores expressos exhibebo. Sunt igitur numeri amicabiles:

I.	$2^2 . 5 . 11$	&	$2^2 . 71$
II.	$2^4 . 23 . 47$	&	$2^4 . 1151$
III.	$2^7 . 191 . 383$	&	$2^7 . 73727$
IV.	$2^2 . 23 . 5 . 137$	&	$2^2 . 23\ 827$
V.	$3^2 . 5 . 13 . 11 . 19$	&	$3^2 . 5 . 13 . 239$
VI.	$3^2 . 7 . 13 . 5 . 17$	&	$3^2 . 7 . 13 . 107$
VII.	$3^2 . 7^2 . 13 . 5 . 41$	&	$3^2 . 7^2 . 13 . 251$
VIII.	$2^2 . 5 . 131$	&	$2^2 . 17 . 43$
IX.	$2^2 . 5 . 251$	&	$2^2 . 13 . 107$.
X.	$2^3 . 17 . 79$	&	$2^3 . 23 . 59$.
XI.	$2^4 . 23 . 1367$	&	$2^4 . 53 . 607$
XII.	$2^4 . 17 . 10303$	&	$2^4 . 167 . 1103$
XIII.	$2^4 . 19 . 8563$	&	$2^4 . 83 . 2039$
XIV.	$2^4 . 17 . 5119$	&	$2^4 . 239 . 383$
XV.	$2^5 . 59 . 1103$	&	$2^5 . 79 . 827$
XVI.	$2^5 . 37 . 12671$	&	$2^5 . 227 . 2111$

XVII.

XVII.	$2^5. 53. 10559$	&	$2^5. 79. 7127$
XVIII.	$2^6. 79. 11087$	&	$2^6. 383. 2309$
XIX.	$2^2. 11. 17. 263$	&	$2^2. 11. 43. 107$
XX.	$3^3. 5. 7. 71$	&	$3^3. 5. 17. 31$
XXI.	$3^2. 5. 13. 29. 79$	&	$3^2. 5. 13. 11. 199$
XXII.	$3^2. 5. 13. 19. 47$	&	$3^2. 5. 13. 29. 31$
XXIII.	$3^2.5. 13.19.37.1583$	&	$3^2.5.13.19.227.263$
XXIV.	$3^3. 5. 31. 89$	&	$3^3. 5. 7. 11. 29$
XXV.	$2. 5. 7. 60659$	&	$2. 5. 23. 29. 673$
XXVI.	$2^3. 31. 11807$	&	$2^3. 11. 163. 191$
XXVII.	$3^2.7.13.23.79.1103$	&	$3^2.7.13.23.11.19.367$
XXVIII.	$2^3. 47. 2609$	&	$2^3. 11. 59. 173.$
XXIX.	$3^3. 5. 23. 79. 1103$	&	$3^3. 5.23.11.19.367$
XXX.	$3^2. 5^2. 11. 59. 179$	&	$3^2. 5^2. 17. 19. 359$

Glaubwürdige Nachrichten von dem Leben des Heil. Valentini, beyder Rhätien Apostels, &c.

hoc est,

DESCRIPTIO VITÆ S. VALENTINI, utriusque Rhætiæ Apostoli, cum animadversionibus chronologico-historico-geographicis, adornata ab ANTONIO ROSCHMANNO, J. U. Lic. Bibliothecario Cæsar. & Regio, Universitatis Notario, & Provinciæ Tyrolensis Historiographo.

Ulmæ, proſtat in officina Bartholomæi, librarii, 1746, 4.

Alph. 1.

Qui Veldidenæ, urbis in Rhætia quondam nobiliſſimæ, antiquitates, de quibus proxime dicemus, egregie expoſuerat, *Antonius Roſchmannus*, Vir πολυμαθέστατος, vitæ poſtea S. *Valentini*, Rhætorum Apoſtoli, deſcriptionem concinnare, & hoc pacto rebus Eccleſiæ patriæ lumen affundere, apud animum conſtituit. Digniſſimus nimirum ipſi videbatur *Valentinus*, cujus memoria ſummo ſtudio conſervaretur, qui & doctrinam cœleſtem diligentiſſime auditoribus ſuis inculcavit, & poſt

mortem etiam miracula quamplurima, & vix unquam audita, perpetrasse dicitur. Testem hujus rei Cl. Autor nominat tabulam aliquam plumbeam, quæ Seculo quinto confecta videtur, juxta corpus Sancti istius inventam, atque ab *Anonymo Passaviensi* descriptam. Ceterum inter fontes, ex quibus notitia vitæ *Valentini* hauriri potest, *Eugippii Vitam S. Severini* numerat, eique *Venantium Fortunatum*, atque *Aribonem Frisingensem*, adjungit. *Ottonem* vero *Frisingensem* nimis parce de S. *Valentino* egisse, conqueritur. *Bernardum Noricum* etiam nonnulla, huc pertinentia, attulisse, docet, ejus vero ætatem adhuc ignorari profitetur, cum præsertim nondum typis exscriptum sit ejusdem opus, verum excerpta duntaxat, quæ Cl. *Hansitzius* attulit, hodienum suppetant. Ex hisce fontibus recentiorum scriptorum tantum non omnes sua hauserunt. Cum autem isti in Geographia potissimum Tyrolensi atque ratione temporum constituenda hinc inde lapsi sint; Cl. Autor eorum nævos corrigere, & certiorem hujus Sancti historiam reddere, annisus est. Tempus adeo, quo natus sit *Valentinus*, certo definiri posse, negat, ex tabula tamen plumbea, de qua supra dictum est, clarum fieri judicans, Sanctum illum jam circa medium Seculi quinti sacerdotem fuisse, multa itine-
Pag. 1. ra confecisse, & in *Leonis M.* notitiam pervenisse. Taxat ideo eruditorum haud paucos, qui, anno Christi 340, aut circa initium quinti Seculi, *Valentinum* vivere jam desiisse, sibi persuaserunt. Ex Belgio oriundum esse *Valentinum*, non sine fundamento statui posse, credit. Cumque iste tractus, *insula Batavorum* olim dictus, in Romanorum eo tempore potestate fuerit;
3. inde, nomen Romanum nostro esse inditum, Cl. Autor censet. Ex Christianis vero parentibus eum esse progenitum, ideo contendit, quod insula Batavorum jam eo tempore Christiana sacra susceperit. Passavium inde petiisse *Valentinum*, tabulæ plumbeæ autoritate inductus, statuit, idque ideo factum esse credit, quod in insula Batavorum milites noviter allecti, & eum in locum tanquam colonia transmissi, ab eo in verbo Dei
7. instituendi fuerint. Non satis feliciter autem ipsi hunc laborem cessisse, observat, cum plurimi auditorum Ariana hæresi

infecti

infecti essent, ipsique etiam Catholici adeo turpem vitam agerent, ut vel paganos impietate vincerent. Vicinis tamen simul locis eum Evangelium prædicasse, Cl. Autor dictitat. Pag. 8. Romam deinceps concessit *Valentinus*, ubi a *Leone M.* Episcopus consecratus, Passavium quidem repetiit, ab incolis tamen non sine contumelia mox ejectus est. Interim, eum non 14. ordinarium Passavii Episcopum, sed extra ordinem a Pontifice ea in loca delegatum, fuisse, Cl. Autor observat, indeque rationem dari posse censet, cur in catalogo Præsulum Passaviensium ejus nomen exulet. Abbatis vero munus antea obiisse nostrum, id quod nonnullis visum est, constanter pernegat. Cum autem Arianorum furor potissimum Passavio ejecerit *Valentinum*; de istorum hominum placitis quædam 18. disputat, & per Gothos, in vicinia Norici constitutos, eorum errores Passavium pervenisse, contendit. Tyrolin 24. vero cura S. *Valentini* ab hac labe immunem esse servatam, contendit. Relicto nempe Passavio, ejusque vicinia, Rhætiam primum is petiit, sub quo nomine Tyrolis etiam eo tempore 26. comprehendebatur. Hodiernis Grisonibus primo, dein Tyrolensibus, eum doctrinam cœlestem tradidisse, Cl. Autor statuit. Accidisse hoc statim post *Attilæ* mortem, observat, eoque tempore Christianam religionem per ea loca non quidem penitus exulasse, concedit, miserrimum tamen & valde turbatum rei publicæ per hæc loca statum fusius enarrat. Quam 38 seq. indefesso studio doctrinam salutarem ibi disseminaverit noster, tabula plumbea, & *Anonymus Passaviensis*, declarant. Tandem, 50. senio, ut videtur, fractum, solitudinem & otium quæsivisse *Valentinum*, & in loco *Mays* dicto, consedisse, Cl. Autor monet, de situ & nomine istius loci varias subjungens conje- 56. cturas. Quamvis ergo juxta eum locum in solitudine viveret *Valentinus*; eum tamen sæpius in urbem concessisse, cultui divino ibi interfuisse, & incolas istius tractus, una cum collega S. *Lucillo*, ad pietatem erga Deum excitasse, Cl. Autor contendit. In eodem loco postea mortuus, 70. in ædicula, in solitudine ædificata, sepultus dicitur. Cujus rei fidem facit mensa, juxta altare istius ædis conspicua, in

qua,

qua, quamvis altare nullas Sanctorum reliquias servet, missæ
tamen sacrificium ideo offerri solet, quod *Valentinus* ipse-
met illam ædem consecrasse credatur. In honorem S. *Ste-
phani* autem hanc ædiculam fuisse a *Valentino* exstructam, &
ara quædam, ibi obvia, honori *Stephani* dicata, confirmare
videtur, & ex eo apparet, quod perpetuo protomarty-
ris istius patrocinio manserit commendata, & ecclesia cathe-
dralis Passaviensis, a *Valentino* certissime consecrata, ejusdem
Pag. 72. Sancti nomen tulerit. Mortuum ibi esse *Valentinum* die septi-
mo Januarii, ex variis martyrologiis Cl. Autor demonstrare an-
nititur. De anno mortis certi quid constare, negat; interim
75. tamen, ante annum 477 eum obiisse, conjicit. Quamvis de
loco sepulturæ nihil certi tradiderint scriptores; *Valentini* ta-
men corpus in ædicula supra memorata non procul ab altari
repositum esse, asseverat, aliorumque sententias, qui locum
sepulturæ in ipsa urbe *Mays* quærunt, confutat, illos *Matzsch*
76. & *Mays* confudisse, sibi persuadens. De tabula deinceps
illa plumbea, in translatione corporis istius Sancti inventa,
81. fuse Cl. Autor disputat. Observat, ejusmodi tabularum, juxta
Martyrum corpora inventarum, quam plurima apud scripto-
res exempla deprehendi, hancque tabulam satis antiquam, &
statim post mortem *Valentini* confectam, videri, variis argu-
82. mentis comprobat. Postea, temporum injuria, adeo vetu-
state corrosa est, ut *Anonymus Passaviensis*, eam describens,
cum verba ejus legere omnia non posset, contenta duntaxat
84. exposuisse dicendus sit. Decennio post mortem vix præter-
lapso, dies mortis *Valentini* a S. *Lucillo*, ejus discipulo, solen-
90. niter jam celebratus est. Seculo postea sexto summo in ho-
nore *Valentini* memoriam fuisse, ex Poemate *Venantii For-
97. tunati*, quod Cl. Autor Theodiscis versibus expressit, li-
quet. Seculo octavo *Corbinianus*, Frisingensis Episcopus,
103. sepulcrum *Valentini* veneratus dicitur, de quo adeo *Cor-
biniano* quamplurima memoratu digna Cl. Autor in medium
profert. Eundem *Corbinianum* in loco quodam, inter rivos
Timonem & *Finalem* sito, & *Camina* dicto, postea con-
108. sedisse, ibique ædiculam in honorem *Valentini* ædificasse,
obser-

obſervat, quamvis hodie iſta ædicula adhuc ſuperſtes, a S. *Mauritio* nomen acceperit. Mortem dein *Corbiniani*, ejusque corporis translationem juxta ſepulcrum *Valentini*, quæ non ſine miraculo (ſi quidem ejusmodi hiſtoriolis fides habenda,) contigit, Cl. Autor exponit. Vigilias, in ædi- Pag. 114.
cula illa celebrari ſolitas, poſtea deſcribit, & quamplurima miracula, a *Valentino* poſt mortem perpetrata, ex *Aribone* adſtruit, ſi quidem talia ab autoritate ſcriptorum fidem accipere poſſunt. Tridentum corpus *Valentini* a Longobardis delatum deinceps fuiſſe, docet; quare & quando autem hoc factum fuerit, non adeo liquere monet. Tandem vero
A. 769 Paſſavium translatum a *Thaſſilone* corpus hujus San- 125.
cti fuiſſe, commemorat. *Corbiniani* oſſa, mox Priſingam in 127.
ædem iſtius loci cathedralem translata, quamplurima ibi miracula edidiſſe, & ægrotis ſanitatem reſtituiſſe, perhibentur.
Innumera etiam miracula, a *Valentini* corpore, cum Paſſavii 132.
quieſceret, ſubinde perpetrata, Cl. Autor lectoribus obtrudit. Magna religione cultas ibi fuiſſe iſtius Sancti reliquias, 140.
oſtendit, &, hodienum adhuc ejusdem caput ſupereſſe, feſtisque diebus publice exponi, teſtatur. Friſingæ etiam 142.
memoria *Valentini* ſtato die colitur, & in ejus honorem 147.
juxta illam urbem ædicula exſtructa eſt, in qua, interceſſione hujus Sancti, quamplurimos ægrotos ſanitatem recuperaſſe,
Cl. Autor contendit. Idem de Epiſcopatu Churienſi affir- 148.
mat, atque de diebus feſtis, in honorem *Valentini* celebrari ſolitis, nec non templis ejus, & miraculis, quæ perpetrare dicitur, diſputat. In Tyrolenſi tractu, eccleſiæ ſub 149.
inſpectione Churienſi conſtitutæ, *Valentinum* religioſe colunt, quas inter eccleſia parochialis, in ditione Nauderſpergenſi
ſita, eminet, ad quam peregrinationes religioſæ inſtitui fre- 150.
quenter ſolent. Eccleſiæ in Epiſcopatu Brixienſi quam-
plurimæ *Valentino* dicatæ ſunt. Idem per Epiſcopatum Tri- 152 ſeq.
dentinum & Felitrenſem factum eſſe, ibique varias iſtius Sancti
reliquias ſervari, Cl. Autor monet. Nonnulla quidem tem- 163.
pla, in honorem *Valentini* exſtructa, alterius cujusdam Sancti, idem nomen habentis, patrocinio commendata ſunt; verum,

hoc tantum non ſemper per errorem factum eſſe, atque ex actis Sanctorum minus ſinceris hanc ſententiam promanaſſe, & re vera noſtrum hunc *Valentinum* iſtarum eccleſiarum dici debere patronum, Cl. Autor quamplurimis argumentis demonſtrat. Nonnulla tandem, ad librum hunc & emendandum & augendum pertinentia, ad calcem operis attexuit. Ita autem hoc ipſum opus compoſitum eſt, ut neque ingenium, neque diligentiam, neque doctrinam, in eo deſideres. Et, ſi a narrationibus quibusdam abſonis, quibus Cl. Autor plus juſto fidem habuit, diſcedas, illud pro inſigni ampliſſimæ eruditionis theſauro habere nulli dubitamus.

Pag. 172.

JO. DIETERICI WINCKLERI, S. Theol. D. Eccleſ. Hildeſienſ. Superintend. Conſiſt. Aſſeſſ. Primar. & Gymnaſ. Ephori, Hypomnemata philologica & critica in diverſa Scripturæ Sacræ, tam Veteris, quam Novi, Teſtamenti, loca. Accedit Mantiſſa gemina, ſimilis argumenti Diſſertationes exhibens.

Hamburgi, apud Chriſt. Wilh. Brandt, 1745, 8.

Alph. 1 plag. 7.

Maxime Reverendus & elegantiſſimus harum Obſervationum Autor non ex ingenti illorum eſt copia, qui, literas ſacras & locos Fœderis utriusque ex profanis illuſtrare Scriptoribus ſuſcipientes, non legerunt ipſi Autores & pervolverunt, ſed ex horum ſaltem indicibus, atque Latina, ſi idiomate Græco ſunt conſcripti, verſione, aut vocabula phraſesque deſumunt, aut bonas aliorum animadverſiones, non nominatis harum parentibus, compilant, aut ex undecim denique, ut fit, libris libellum aliquem duodecimum, miſellum quamvis atque ſatis incomtum, conſcribillant. In his enim certe ὑπομνήμασι interior partim & ſubacta ſacri cum Codicis, tum exterorum Scriptorum, lectio, partim magnus præſtantiſſimorum omnis generis Autorum numerus, denique probe verſatum in explicandis multis ac difficillimis locis criticumque

ticumque judicium, conſpicitur atque eminet. Neque alia deſunt, quæ laudem non magis merentur ſuam. Quando enim interpretum quorundam temeritas & audacia detegenda fuit, non ſiluit quidem timidiuſcule Autor Ampliſſimus, ſed tam moderati tamen Cenſoris & tam modeſti partes egit, ut meritorum, quibus viri ceterum magni eminuere, non immemor, quod vel humanitati, vel tantorum hominum obſervantiæ, contrarium eſſet, nihil omnino dixerit. Jam vero, quia ad centenarium uſque aſſurgit explicationum variarum in diverſos Scripturæ S. locos, & ſatis interdum copioſe adductarum, philologicarum, criticarum, non raro etiam theologicarum, numerus, omnes hic adducendas quis poſtulaverit? Interim aliquas tamen, ſpeciminis inſtar, ſeligemus, non illas potiores quidem, quia æquali omnes præſtantia repletæ ſunt; ſed quæ aut primum ſe nobis obtulere, aut quæ novi quidpiam ſecum apportaſſe ex Epiſtolis manuſcriptis & aliis adhuc ineditis videbantur; unde etiam de reliquis egregium ferri judicium poterit. Igitur ad locum *Jeremiæ XVII, 9*, Reverendus Autor *Jo. Henr. Maji*, patris, literas exhibet ἀνεκδότους, ad Cel. quondam Philologum, *Jobum Ludolfum*, ſcriptas, in quibus vocabulum עקב per *fraudulentum* & *inſidioſum* exponitur, ut ſenſus ſit: *doloſum eſt cor ſupra modum.* Nam *Ludolfus* ante *clivoſum* voluerat. Sed hæc & ipſa admitti interpretatio poteſt. Quia enim clivoſum opponitur plano & recto, hinc cor, quod non planum & rectum eſt, doloſum habetur atque fraudulentum, id eſt, clivoſum. Præterea *Jo. Saubertus*, quem ex *Oper. poſthum. pag. 91* adduxit Autor doctiſſimus, *Lutherum*, ut nobis videtur, non recte reprehendit, ac ſi ille, omiſſa, quod putat, particula מכל, reddiderit עקב per *trotzig*. Nam bene vidit *Lutherus* vim vocabuli. In prima enim editione habuerat: *ein heilloſs tückiſch Ding über alles iſt das Herz.* In altera vero, vocabula עקב & מכל uno Germanico verbo melius exprimi, putavit, poſſe per *trotzig*, id eſt, *contumax*, *protervum*, quod eandem plane vim habet cum illis: *doloſum per omne ac fraudulentum.* Sed pergamus ad aliam obſervationem. Inter argumenta,

Obſ. V pag. 30-32.

Obſ. IX.

Pag. 48- gumenta, quibus, *Juditha* librum parabolam meram esse, *Hu-*
55. *go Grotius* & alii demonstraverunt, desumtum est unum ex *Capite XVI, comm. 31*, in quo festivitas aliqua ob *Juditha* victoriam annua commemoratur; cujus festi quod nemo ex Scriptoribus Hebraicis mentionem fecit, nec ulla reperitur memoria penes Judæos, *Grotius* hoc argumentum contra ipsius libri autoritatem urget. Sed contrarium placuit illustri quondam Episcopo Abrincensi, *Petro Dan. Huetio*, qui in *Demonstr. Evang. Prop. IV Cap. 14 pag. 221* arbitratus est, licet festivitatis hujus in Hebræorum literis mentio nulla occurreret, fieri tamen potuisse, ut ea, quemadmodum res multæ aliæ sic fierent, tempore abrogata fuerit. Ab hac itaque sententia dissensum suum testatus est celebris olim JCtus & Consiliarius Gothanus, *Jo. Frid. Breithaupt*, literis ad *Huetium* datis, quarum responsorias ex avtographo Rev. Autor cum orbe erudito communicat. In his literis *Huetius* mentem suam fuse explicat, putatque, etiamsi nulla nunc memoria hujus festi occurreret in libris Judaicis, potuisse illud tamen tempore abrogari, ac petitum proinde ex eo argumentum *Grotii* vim nullam habere. Denique ex silentio scriptorum Judaicorum non sequi, nullam omnino & olim festivitatem fuisse. Hic quidem non adjecit Doctiss. Autor, an satis ipsi hæc faciat explicatio *Huetii;* quamvis certum videatur, ex *Grotii* hoc solo argumento libri *Juditha* γνησιότητα infringi, si non alia suppeterent, unice non posse; libros tamen quorundam commemoravit, qui iisdem, quibus hic *Huetius*, armis pugnarunt, e quibus adduxisse juvabit *Bernard. Montefalconium,* in libro, qui inscribitur *la Verité de l'Histoire de Judith*, *P. III pag. 296*, & *Jo. Seldenum Lib. III de Synedr. Hebr. Cap. 13 §. 10*, ut nihil jam de reliquis dica-
Obs. XX mus. Porro difficilis locus est in *Psalmi XXXII v. 9*, quem
pag. 91, plerumque ad verbum sic convertunt: *ne sitis tanquam*
92. *equus & mulus absque intelligentia, in freno & lupato* עדיו *ad constringendum.* Sed quis non videt, vocabulum hic deesse, quod supplet τὰ *in freno & lupato?* Jam, missa *Ariæ Montani* sententia atque versione, vera significatio vocis עדיו est *ornamen-*

ornamentum. Nam sic adhibetur *Exod. XXXIII, 4,* & alibi. Igitur simplicissima est expositio Chaldaica, quæ sensum ita exprimit: *ne sitis sicuti equus & mulus, cui non est intellectus. Lupatum & frenum est ornamentum ejus, quo constringitur, ne appropinquent ad me.* Quo eodem etiam modo *Jo. Buxtorfius* in *Concordantiis* suis עדין per *ornamentum* reddidit. In alia Observatione multus est Autor Rev. ad *Genes. XIX, 26,* in recensendis variorum sententiis, qui de fato uxoris *Lothi*, & de salis statua, exposuere. Inter alias tamen non ei probatur opinio *Jo. Bapt. Ottii*, Viri doctissimi, quod, *Josephum* in *Antiquit. Jud. Lib. I Cap. 12* secutus, fieri existimavit potuisse, ut suo tempore adhuc exstiterit hæc salis statua. Sed quidni, quæsumus? Nos enim non videmus, cui bono tam longam statuæ durationem *Josephus*, non ultimi nominis Historicus, excogitasset. Voluisse certe eum hoc loco alios decipere, verisimile non videtur; aut, si dixisset falsa, mendacii potuisset ab omnibus coargui. Præterea non satis nobis facere argumenta Viri docti, C. W. possunt, cujus Dissertationem de hoc argumento Autor Rev. commemoravit. Verbum enim, quod ille urget, ἱστορεῖν, huc prorsus non pertinet. Deinde, miraculum fuisse, si statua salis usque ad *Josephi* tempora superfuisset, neminem putamus futurum, qui dixerit. *Mosen* autem nihil de ea re dixisse, facile concedi potest, quia *Josephus* aliquot mille annorum vixit serius Judæorum legislatore, *Moses*que data opera non indicare voluit, an *Josephi* ætate superesse illa statua aut possit, aut debeat. Denique, totam rem fide historica carere, dici quidem a docto citatæ Dissertationis scriptore, sed oppositum refutari non potest. At ulterior indagatio hujus loci non est. Quæ ceterum Rev. Autor ex *Pausania*, *Clemente Alexandrino*, & aliis, de *Niobe*, filia *Tantali*, & *Amphionis* conjuge, in saxum & statuam mutata, addit, ea magnam præ se & eruditionis & non vulgaris lectionis ubertatem ferunt, sua laude hic non defraudanda. Jam ad *Matthæi XVIII, 1 seq.* acute observat Ampliss. Autor, male sedulæ curiositatis exempla præbuisse aliquos, quando nomen pueruli, a Servatore sanctissimo suis discipulis

Obs. XXV pag. 108-115.

Obs. XXX pag. 129-135.

discipulis exempli loco commendati, sollicite indagare studuerint. Latinæ enim Ecclesiæ doctores *Martialem*, Lemovicensium in Gallia Episcopum, puellum fuisse illum, autumarunt; at Græcæ contra Ecclesiæ ministri *Ignatium*, Antiochenum Præsulem, intellexere, quem propterea θεόφορον fuisse appellatum, arbitrati sunt. Λῆροι, λῆροι! Sed & ineruditæ prorsus, ne quid pejus dicamus, interpretationes sunt *Bedæ*, qui, Christum se ipsum constituisse in medio, deinde *Hieronymi*, qui, per puerum istum Spiritum S. significari, putaverunt. Post hæc suam adjicit sententiam Clariss. Autor, & vere probat, τὸ παιδίον hoc loco non esse puerum aliquem jam grandiorem, quemadmodum Pontificiæ & Reformatæ Ecclesiæ doctores vulgo censent, quando fidem in Christum denegare infantibus volunt, sed propria & prima significatione *infantem*, qui nec ambulare adhuc potest, & portatur a fœminis. *Eustathius* certe, atque alii Grammatici, τὸ παιδίον *infantem* interpretantur, *matris, aut nutricis, uberibus adhuc inhærentem;* copioseque & eleganter monstrat Vir doctissimus, si occurreret vocabulum πολύσημον, simpliciter atque nude positum, propriæ tam diu significationi inhærendum esse, quamdiu aliam isti præferre, non summa, qualis in hoc loco nulla esset, necessitas nos cogeret.

Obs. LXVIII pag. 226-233. In ejusdem divi *Matthæi* verbis, *XI, 12*, commemoratis, multi jam & summi nominis interpretes insudarunt, quorum explicationes videndæ inprimis apud *Matth. Polum* in *Synops. Critic. Vol. IV pag. 190*, & *Jo. Christ. Wolfium* in *Curar. Vol. I pag. 195*. Noster autem Eruditiss. Autor, præter illas sententias, aliorum etiam expositiones, nondum examinatas, & nominatim illam *Hermanni von der Hardt*, profert, quam in *Explicatione* manuscripta *difficiliorum 4 Evangelistarum locorum* stitit; deinde aliam *Jo. Conr. Schwarzii*, V. C., recenset, qui in *Monument. ingenior. Tom. II pag. 177* Epistolam ad Cl. Theologum Altorfinum, *Jo. Guil. Baierum, de nova*, (uti illam inscripsit,) *& probabili interpretatione hujus loci*, inseruit. Atque *Hardtius* quidem in Explicatione MSta, quam Doctiss. *Wincklerus* possidet, & ex qua multa in his Observationibus

specimina

ſpecimina deſcripſit, hanc fovet opinionem, quaſi οἱ βιαςαὶ Judæi vocarentur, qui violenta manu Evangelium ſupprimere conati eſſent, dum omni modo doctrinam Jeſu e medio tollere contendiſſent. Hos enim velut perſecutores ſui & diſcipulorum a Chriſto reprehendi, qui curſum Evangelii turbarent & inhiberent. Nam rapere & diripere illos regnum Dei; quod idem eſſet, ac Phariſæos atque reliquos Judæos præfractos, more prædonum, hoſtili manu adverſus Evangelium ferri, ut id perditum & exſtinctum eant. Atque hæc quidem B. *Hardtius*. Cel. autem *Schwarzius* loco citato ſic verba reddit: *A Joannis Baptiſtæ temporibus, uſque ad hæc, res divinæ vim ſentiunt, & violenti eas rapiunt.* Hæ igitur ſententiæ toto inter ſe cœlo differunt. Sed nude ſaltem eas adduxit, nec falſitatis ſpeciatim redarguit, Rev. Autor, quod facile potuiſſet, ſi ipſi libuiſſet. Hoc unice adjecit, Cel. *Schwarzii* opinionem aliquanto probabiliorem eſſe illa, quam *Anonymus* quidam in ejusdem *Schwarzii Continuat. Collect. Novantiqu. Theologicor. pag. 130* excogitaſſet, qui per τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν Judaicam Eccleſiam, qualis illa *Joannis* & Chriſti exſtiterit temporibus, intellexerat. Denique etiam *Chriſt. Schættgenii*, V. Cl. ſententia, tanquam falſa, ab illo pronuntiata eſt. In his tamen omnibus optaſſemus majorem in modum, ut propriam nobiſcum ſententiam Rev. Autor communicaſſet de hoc loco controverſo, neque ita adhuc explicato, ut nullis amplius difficultatibus laboraret. Sed ulterius quædam videamus. In loco *1 Chron. XXIX, 29*, Obſ.
tria occurrunt *Prophetarum* Hebraica vocabula, נביא, רואה, LXXV
& חוזה, de quorum diſcrimine inter eruditiſſimos viros di- pag. 251-
ſputatum eſt. Quippe res geſtæ *Davidis* ſcriptæ ibi dicuntur 258.
tur 1) in verbis *Samuelis* הרואה, *videntis; 2)* in verbis *Nathanis* הנביא, *Prophetæ;* & 3) in verbis *Gadi* החוזה, *cernentis.* Vir magnis in Eccleſiam & rem omnem literariam meritis venerandus, *Jo. Gottlob Carpzovius*, Lubecenſium hodie Præſul Celeberrimus, obſervavit in aureo ſuo & excellenti opere *Introductionis in libr. Canon. Vet. Teſt. P. III Cap. 1 pag. 5*, *Samuelem* frequenter dici רואה; *Gadum* autem חוזה;

utrumque

utrumque vero נביא; ſed nunquam inverſo ordine *Samueli* elogium חוזה, *Gado* titulum רואה, dari, *Nathanem* autem appellari unice נביא. Ex quo concludit Vir ſummus, diſcrimen quidem omnino aliquod inter hæc tria vocabula occurrere; ſilentibus tamen omnibus libris antiquis, non audet plane enuntiare, quale illud fuerit. Igitur Autor doctiſſimus Epiſtolam ſatis longam, a *Jo. Engelb. Steubero*, Rintelienſis Academiæ primario Theologo, ad ſe ſcriptam, communicavit cum eruditis lectoribus, in qua Rev. *Steuberus* ad hunc *Carpzovianæ* Introductionis locum diſcrimen inter hæc tria verba conſtituere in ſe ſuſcepit. Sententia ejus huc redit breviter. Vox *Nabi*, נביא, ſignificationem generalem admittit, & eum notat, cui quacunque ratione revelatio obtigit, quam cum aliis communicat. *Roeh*, רואה, deſignat illum, cui in viſione & ſomnio voluntas divina manifeſtata fuit. *Choſeh*, חוזה, tandem aliquem indicat, qui per ænigmata & figuras de rebus divinis certior factus eſt. Hæc quidem *Steuberus* doctiſſimus. Si modo & vera eſſent! Nam ipſe, quicquid eſt dictorum, conjecturam meram nominat, dubitationesque adhuc nonnullas de eadem ſe ipſum fovere, ultro fatetur. Interim gratum fecit Rev. Autor amatoribus Philologiæ ſacræ, quod revocare eam ipſis rem in memoriam voluit; ſi qui forſitan exſtiterint, qui data opera diſcrimen ſpeciale trium horum vocabulorum conſtituere vellent; cujus rei perficiendæ cauſa ipſis integrum *Caput I Partis III Introductionis Carpzovianæ*, ut & *Herm. Witſius* in *Miſcell. S. Lib. I Cap. 1 §. 19*, denique *Scipio Sgambatus Lib. II Archiv. V. T. Tit. 22*, egregiam opem atque non contemnendum auxilium ſubminiſtrare poſſent. Finire igitur jam poſſemus, niſi tribus, quod ajunt, verbis de Mantiſſa, quæ eruditi hujus Operis latus claudit, nobis dicendum eſſet. Exhibet ea geminas Diſſertationes Viri Reverendi, quarum prior in Acade-
Pag. 331. mia Lipſienſi, ante decennium, *de Luca Evangeliſta Medico*, Reſpondente Viro Cl. *Carolo Chriſt. Woog*, nunc Antiquitatum Eccleſiaſticarum in eadem Acad. Publ. Profeſſore, habita,
399. & nunc multis additionibus amplificata; poſterior autem in Acade-

Academia Rintelienſi, pro ſummis in Theologia honoribus obtinendis, ventilata, & *de Philoſophiæ Platonico-Pythagoreæ fraudibus, ſeu placitis erroneis, a Paulo atque Petro improbatis, & vitari juſſis*, inſcripta; utraque propterea hoc loco adjecta eſt, quia, quamvis ſufficiens, ut Autor ſcribit, exemplorum numerus excuſus eſſet, tam crebro tamen deſiderari cœperat, ut multi hinc inde eam efflagitarent. Nos non difficile his dictis fidem habemus, quia utraque Diſſertatio & eruditiſſima eſt, & ſuum argumentum exhaurit, & ſalivam nobis movet, plures ejus generis ſcriptiones a Viro Maxime Reverendo videndi; cui proſperos ſemper ſuſceptarum rerum ſucceſſus, finiendumque inprimis mox certamen, quod ipſi in theſi aliqua theologica cietur, ex animo precamur.

NOTIZIA DELLE ACADEMIE, &c.

id eſt,

NOTITIA ACADEMIARUM, ROMÆ ERECTArum juſſu Papæ BENEDICTI XIV.

Romæ, opera Joſephi Collini, 1740, 1742, 1743, & 1744, 12.

Plag. 10.

Ex quo *Benedictus XIV* ſolium Pontificale Romanum conſcendit, nihil ipſi magis fuit curæ cordique, quam ut veternum civibus ſuis excuteret, rei literariæ infeſtum. Condidit igitur Romæ Academias haud unas, quæ Hiſtoriæ eccleſiaſticæ Chriſtianæ excolendæ, notitiæ Conciliorum, rei liturgicæ antiquæ, ac hiſtoriæ antiquitatibusque Romanorum veterum, intenta eſſet. *Joannes Ciampinus* exſtitit primus, qui hoc ſaxum volvere, ac conſimile inſtitutum condere, habuit in animo, & A. 1671 rationes illius cum P. *Benedicto Mazzoni*, Romirano diſcalceato *S. Auguſtini*, Abbate Paſtritii, Lectore Theologiæ polemicæ in illo Collegio, & cum *Pompejo Sala*, nobili Sabaudo, communicavit. Fuere Purpurati curiæ Romanæ uno plures, quibus id inſtituti arriſit. *Clemens XI* deſtinavit ei in protectorem Cardinalem *Gabriellium*, Ciſtercienſem Reformatum. A. 1708, precibus Academicorum inductus,

ductus, indulsit ei pro Præside *Albanium*, nepotem suum, dignissimum nunc curia Romana Cardinalem. Erant in numero Academicorum ea ætate viri, & dignitatis & literariæ rei ornamentis excellentes. *Benedictus XIV* tandem hoc institutum ad summum dignitatis pretiique fastigium evexit, constituens initio, ut Academicorum unus singulis 14 diebus differat secundum temporis ordinem, unus de Concilio quodam, alter de Canonibus ecclesiasticis, tertius de theologica quæstione. Nunc jussit, duodecim cujusque Academiæ consortes esse, quorum singuli singulis mensibus de re quadam ardua exponant in societate illa sua literaria. Primus tractat in *Academia Conciliorum* quæstiones, ad notitiam eorum facientes, cum suis. Quæstiones ipsæ sunt præscriptæ, ac in his libellis exhibitæ. Academia secunda *Historiæ ecclesiasticæ Pontificiæ* excolendæ est addicta. Quæstiones illi 12 sunt propositæ, de quibus socii exponant pro ordine 12 mensium. Academia tertia est *rerum liturgicarum*, eadem ratione conformata. Academia quarta facit ad *Historiam* & *ad Antiquitates Romæ*, Polytheismo adhuc faventis. Singulis Academiis duodecim ornamento sunt socii, Præses unus, ac unus, qui societatis est a secretis. Non recursant in distinctis hisce societatibus literariis nomina eadem. Diversorum cœtuum diversi sunt sodales. Singulis societatibus 12 quæstiones enucleandæ sunt propositæ A. 1740, anno denuo 1742, ac A. 1743, & A. 1744. Veniemus in rem præsentem. In Academia Conciliorum A. 1740 enodandæ fuerunt hæ quæstiones: 1) *Ad Historiam; de tempore & causa Concilii Hierosolymitani* Act. XV, *& quibus argumentis usi sint hæretici Judaizantes ad suadendam observantiam circumcisionis aliorumque legalium, & quibus eis confutarit Apostolus Paulus; qui modus, & qua ratio in quæstione definienda servata sit; an præter Apostolos & discipulos etiam laici interfuerint, & obtinuerint jus suffragii.* 2) *Ad Jus Canonicum; quid vetitum intelligatur verbis illis*: ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione; *cur bujusmodi interdictum latum sit ab Apostolis; an quoad omnes ejus partes perpetuum fuerit, vel temporarium; abstinentia a sanguine*

Pag. 22.

guine & suffocato quamdiu in ecclesia duraverit. 3) Ad Theolo-
giam; an lex vetus omnino post Christi mortem abrogata sit;
an ea post templi Hierosolymitani eversionem, vel ante, evaserit
mortifera; quænam fuerit controversia inter Cepham & Paulum,
inter Hieronymum & Augustinum; & an Cephas fuerit Petrus.
4) Ad Historiam; cujus jussu & quæ Concilia adversus Paulum
Samosatenum congregata fuerint; quid in illis actum sit; quæ
fuerint crimina, de quibus Paulus Samosatenus accusatus sit;
& quomodo plura in Epistola synodica apud Eusebium relata Pag. 26.
intelligantur. 5) Ad jus Canonicum; an Epistola Dionysii
Alexandrini, & altera sex Episcoporum ad Paulum Samosate-
num, causam ad Romanum Pontificem retulerint; an Aurelia-
nus Imperator interpellatus fuerit ab Episcopis tanquam judex;
& quæ sententia ab eo lata sit. 6) Ad Theologiam; cur Pa-
tres Antiocheni nomen ὁμοούσιον, hoc est, consubstantiale, damna-
rint; an & quo sensu Paulus Samosatenus unam vel duas hypo- 28.
stases in Christo asseruerit; an divinitas Christi ex traditione
ecclesiæ catholicæ & testimoniis Patrum, qui fuerunt ante exor-
tam hæresin Artemonis, a Paulo Samosateno renovatam, probari
possit. 7) De Concilio Illiberitano ad Historiam; quo tempore
habitum sit Concilium Illiberitanum; an Episcopi, qui in eo con-
venerunt, fuerint catholici, an hæretici; quæ fuerit urbs Illi-
beris, & num ea adhuc exstet; quodnam fuerit Capitolium, ad
cujus idolo sacrificandum adscendere prohibeantur Christiani
Can. 59. 8) Ad Jus Canonicum; an primis Ecclesiæ seculis
matrimonium inter fidelem & infidelem habitum sit nullum,
Can. 15; an iisdem temporibus licuerit in matrimonium ducere
sororem propriæ uxoris; & quando id vetitum sit; an & quo
tempore ab Ecclesia sint constituta matrimonii impedimenta. 30.
9) Ad Theologiam; an cereos accendere in honorem Sancto-
rum sit consentaneum moribus antiquæ Ecclesiæ, Can. 34; an
aliquæ Sanctorum animæ maneant adhuc in terris, & supersti-
tioso cultu, vel alio modo, inquietari possint; an spiritus immun-
di, quibus vexantur energumeni, sint Dæmones, hoc est, Angeli
reprobi, vel potius animæ impiorum, Can. 37. 10) Ad Histo-
riam; qui judicati sint antiquitus posse baptizare in casu ne-
cessitatis, an etiam laici & fœminæ; quid intelligatur nomine 32.

 benedi-

benedictionis Episcopalis, qua perfici debent baptizati a Diacono, Can. 77; *quomodo sola manuum impositione quis fieri potuerit Christianus.* 11) *Ad Canones; quid fuerint literæ pacificæ; & quando cœperit earum usus in Ecclesia catholica; an loco tesserarum hospitalium fuerint introductæ; cur fœminis vetitum fuerit sine maritorum nominibus eas scribere, & ab aliis excipere*, Can. 81. 12) *An liceat idola, aliaque superstitiosi*
Pag. 34. *cultus instrumenta, domi retinere, ne quis se Christianum manifestet*, Can. 41; *an aliquis occisus ob fracta idola, vel ob deleta, aut scissa, persecutionis edicta, inter Martyres habendus sit; quid necessarium sit juxta morem ecclesiæ Catholicæ, ut quis inter Martyres recenseri possit.* In his quæstionibus exsolvendis Academia Conciliorum A. 1740 & 1741 fuit occupata.
36. Academiam vero Historiæ ecclesiasticæ Pontificiæ exercuerunt quæstionum, ex antiquissima de Episcopis Romanis historia desumtarum, enodationes. Spectant illæ quæstiones ad præ-
40. stantiores Romanorum Pontificum catalogos, quibus vera eorum series & successio continetur; ad historiam Pontificiam Seculi primi, ad successionem quatuor primorum Episcoporum,
42. ad librum Pontificalem, vulgo attribui solitum *Anastasio* Bibliothecario, ad gesta divini *Petri*, ad cathedram S. *Petri*, ejusque primatum, in ecclesia Romana fundatum, ad Canonem
48. sacrarum literarum, & ad Evangelium S. *Marci*, a B. *Petro* approbatum, ad itinera B. *Petri* ultima, ad acta passionis S. *Petri*, ejusque sepulcrum, ad gesta S. *Clementis* & acta passio-
52. nis ejus, ad S. *Clementis I* opera genuina & apocrypha, & ad gesta S. *Anacleti.* Academiam rerum liturgicarum exercent ritus Christianorum. En quæstiones, primo biennio Academicis propositas: 1) *Quo ritu, quove idiomate, Apostoli, & Apostolicorum temporum sacerdotes, eucharisticum sacrificium celebraverint; an Apostoli Liturgiam ullam scripto tradiderint, quæ adhuc exstet; quænam ex nunc exstantibus liturgiis antiquissima omnium dicenda sit.* 2) *De vocis Missa tum antiquitate, tum origine, quo tempore istiusmodi vox uni divino altaris officio cœperit attribui; de aliis Latinis Græcisve nominibus, quibus idem servitium usitatius appellatum est.* 3)
54. *De numero, ætate, & auctoritate, Ordinum Romanorum; de antiquitate*

tiquitate Ordinis, quo ad Missæ celebrationem in præsens utitur Ecclesia Romana; de aliis Latinis Ordinibus, etiamnum ab Romana Ecclesia ultro permissis. Omittimus in præsens reliqua, monentes id unum, quæstiones examinandas in altera pagina Latino, in adversa altera Italico, seu Etrusco, sermone scriptas exhiberi.

MISCELLANEA LIPSIENSIA NOVA, AD INcrementum scientiarum, ab his, qui sunt in colligendis Eruditorum Novis Actis occupati, per Partes publicata.

Voluminis IV Pars IV.

Lipsiæ, in officina hæredum Lanckisianorum, 1746, 8.
Plag. 12.

Sic tandem *Volumen Miscellaneorum quartum* ad finem ac umbilicum Deo propitio est adductum. Habes hic, Lector, præter Indicem geminum, sex tractationes, quibus tute vel laudandis, vel notandis, poteris vacare. Nostrum est, exponere, quid in hoc fasciculo fuerit præstitum. Præmissa fuit reliquis opusculis *J. C. Harenbergii Expositio Odæ Davidicæ LX, ad Criticam sacram exacta.* Adornandam esse *Psalmorum* translationem, historiæ, accentuationi, & vocibus, conformem, Autor monet, causatus, quod interpretationibus Pag. 578. huc usque tritis nonnihil nævorum adhæserit. Ostendit, *Vulgatam* Latinam ab *Hieronymo* haud satis fuisse emendatam, judice Cardinale *Gottio*, sed incaute ad modulum Alexandrini Interpretis Græci attemperatam, Interpretis nec voces, nec accentuationem, fontium Ebraicorum ubique secuti. Exhibet Autor novam metaphrasin *Odæ LX.* Explicat vocem עדות per ἰδυθῶν, genus tibiæ, a *Jedithuno*, Propheta & vate, 584. appellatum. שׁוּשַׁן, *Schuschan*, hoc judice, est *Sisinnis*, seu *Sicinnis*, species tripudii, tibiis juncti, modestissima, omnique animi motu vacans. *Versiculis 8, 9, 10,* contineri oraculum divinum, existimat. Regionem Aramnaharaim interponit tractui Damasceno ac Menassitidi Transjordanicæ. Regionem Aramææ Zobensis per tractum Laodiceæ Cabiosæ, ad Antilibanum

Pag. 587. libanum sitæ, exponit. Definit salis vallem ad oram maris
mortui. Vocem אלף per *principem* familiæ reddit, ratione
adjecta. Oppida Succoth & Mazor enodat. Dogmata &
sententias morales, ex *Oda* colligendas, adjungit. Fert ju-
dicium de interpretatione veteri Alexandrina, de veteri La-
608. tina, ac de ea, quam *Sebastianus Schmidius* adornavit, æque
Latina, de difficultatibus quibusdam, in quibus contradictio
subesse putatur, dissolutis. Excipit hanc expositionem B.
610. *Petri Zornii Diss. de Christo Servatore, quatenus is apud Mu-
hammedanos verbum Dei & filius Dei appellatur.* Nomen hoc
Christo in Corano & alibi a Muhammedanis tribuitur, at sen-
616. su minus genuino, minus sano. Verbum Dei, *Algazelus* pu-
tat, esse complexum Corani, quippe qui in ipsa Dei essentia
consistat. Jesum Muhammedani vocant *filium Dei*, eo quod
*sine patre, modo plane extraordinario & miraculoso, adflatu
angeli Gabrielis*, fuerit progenitus. Eodem sensu ipsi eum
in amuletis suis vocant *Spiritum Dei.* Sunt tamen nobiliores
ac sapientiores multi inter Muhammedanos Sunnitas, qui,
618. Christum, affirmant, esse & Deum & mundi redemtorem. Si
quis Christo maledicat, vel *Mariæ*, ejus matri, is gravem apud
Muhammedanos incurrit pœnam. Succedunt huic bellario
620. *Joannis Conradi Schwartzii Correctiones quædam & amplifi-
cationes quarundam Grammaticarum Hebraicarum.* Patent
hæ correctiones ad integrum Grammaticarum campum, di-
gnæ, quæ ab architectis earum propius inspiciantur. Disse-
ret posthæc, si vivet, Vir laudatissimus de *Barbarismis*, quos
669. impietas hominum confingere ausa est, nec non de Chaldais-
mis, & ceteris figuris. Arridebunt Lectori *Jo. Georgii*
670. *Schelhornii Singularia de libris quibusdam.* Exposuit ipse in
hisce deliciis de *Daphnæi Arcuarii Apologia pro polygamia*, de
libro quodam ascetico Hungarico, de *Stanislai Hosii judicio &
censura super judicio & censura Heidelbergensium Tigurino-
rumque ministrorum*, de *libro, historiam Sfortiarum Principum
complexo*, de *Cardin. Pallavicini Historia Concilii Tridentini*,
de *Stephani ex Nottis opere remissionis a pœna & culpa*, de
Jos. Scaligeri carminibus, noctu in lectulo sine lucerna factis, de
686. *Julii Cæsaris Scaligeri Exercitationibus in Cardanum de Subti-
litate*,

litate, an quatriduo inter alios labores ſcriptis? de *Annalibus Baronii*, ſomnio natales debentibus, & ob *Tomum XI* fata Pag 695.
expertis ſiniſtra, quæ *Baronius* epiſtola, hic inſerta, ad *Philippum III*, Hiſpaniæ Regem, ſtuduit amoliri; ac tandem de 704.
Odorici Raynaldi Tomo Annalium eccleſiaſticorum nono, eoque poſthumo, qui anno demum 1676 & 1677 Romæ cura alio- 706.
rum typis excuſus fuit, alienas manus paſſus, non uni *Raynaldo*, ſed *Colloredo* etiam ac *Marcheſio*, nec non Anonymo cuidam, adſcribendus. Provocat attentionem Lectoris poſt- 707.
hæc M. *J. F. Friſchii Animadverſio de Uſu participii præteriti Romano altera, ad Voſſii Lib. VII de Arte grammatica Cap. XLI.* Participia enim præterita paſſiva ſæpius activam induunt ſignificationem, & caſum quartum citra ellipſin adſciſcunt. Ita *Tacitus* vocat *Arminium oblitum fa-* 711.
ciem ſuo cruore, *Ann. II, 17, §. 5*, ſignificaturus, eum faciem cruore ſuo obleviſſe. Attulit Cl. Autor exempla complura. Ipſe *inſcriptos nomina regum flores* Virgilii exponit de floribus, qui inſcripſerant in foliis ſuis nomina Regum. Claudunt 726.
agmen *Frid. Ottonis Menckenii ad duo loca Ovidii Animadverſiones criticæ.* Leguntur in *Ovidii Triſt. III, 3, 21*, hi verſiculi: *Si jam deficiam, ſuppreſſaque lingua palato, vix inſtillato reſtituenda mero.* Inſolens quiddam ſpirat *ſuppreſſa lingua palato.* Legendum potius: *Si jam deficiat ſuppreſſo lingua palato*, ut *ſuppreſſo palato* ſit dativus caſus. *Deficere* verbum caſui tertio ſæpius junxit *Naſo*. Promuntur luculenta ex eodem exem- 743.
pla. Leguntur in *Metam. III, 269*, hæc *Junonis*: *Semele mater, quod vix mihi contigit uni, de Jove vult fieri.* Reſidet difficultas in voce *uni*; nam plures fœminæ e Jove traduntur peperiſſe prolem. *Unus* pro *unicus*, *unicus* autem pro *excellenti, formoſo*, ſæpe ponitur. Senſus *Ovidii* hic eſt: *Ex Jove concipere optat Semele, quod mihi vix contigit, quæ parem aut forma, aut poteſtate, nullam habeo.* Tantum de *Parte quarta*. Lectorem non poſſumus non, ſi plura ſcire avet, ad tractationes ipſas remittere. Eidem ſalvum ſtat & illibatum in hæc quoque ſpecimina judicium.

M. CAR. HENR. LANGII, GYMNAS. LUBEC. CONR. Societat. Teuton. Lipſ. & Lat. Jenenſ. Membri honorarii,

Inſtitu-

Institutiones stili Romani, secundum disciplinam veterum praeceptis & exemplis adornatae. Accedunt Indices necessarii. Editio auctior & emendatior.

Lubecae, sumtibus Jonae Schmidii, 1745, 8.

Alph. 1 plag. 15.

Cujus, decennio ante, Institutiones non sine plausu exceperat orbis literatus, plaeclarissimi *Langii* nunc novo beneficio devincitur studiosa juventus. Non modo repetitur editio, sed emendatur etiam atque augetur. Hoc nimirum intra spatium, quae ad cultiores literas pertinent, laetiorem multa faciem induerunt, multa e tenebris in lucem revocata sunt, multa dies ipse atque usus edocuit, nonnulla denique amicorum monita suggesserunt; quibus omnibus sapienter Noster cumque judicio usus, non potuit non, quod dies diem doceat, significare. Itaque primum, si quae novae librorum commendatorum editiones prodierunt, indicatae sunt omnes, novaeque praeterea tum vel nondum editorum, vel Autori non visorum, librorum percensiones adjectae, ut & hac ex parte, quantum in ipso esset, perfectior labor evaderet. Deinde, quae loca ex *Aristotele, Demetrio, Theone, Longino, Luciano, Aphthonio*, Graece tantum, in prima libri editione producta erant, de consilio amicorum, Latine versa subjecit, ut & illi juvenes, qui sine praeceptoris auxilio proficere coguntur, nihil admodum, in quo possent offendere, reperirent. Tum, ex quorundam eruditorum literis, id sibi datum credidit, ut, praemisso singulis Capitibus conspectu, quae sint prima dicendorum initia, quove se ordine singula excipiant, uno velut obtutu perspiciant lectores. Porro, quod *Ernestiana Ciceronis* editio maxime juventuti accommodata est, *Tulliana* loca illius ad paginas revocavit. Denique Indicis etiam hanc rationem habuit, ut & auctior multo & accuratior jam appareret, neque tamen in ordine quidquam novaretur. Ad extremum, cum juventutis ante omnia saluti consulere vellet, in quibusdam capitibus distinctius quaedam tractavit ac distributius, vel in particulas divisit minores; quod, uti in aliis, ita nominatim in capitibus de stilo sublimi, philosophico, itemque historico, factum esse videmus. Tam sane manet intricata, torque antiquorum ac recentiorum Rhetorum definitionibus ac distinctiunculis confusa, de stilo doctrina, ut, ubi pedem figere possimus, subinde nesciamus. Dux igitur & autor hic vel inprimis opus est, qui oculo singula philosophico lustret, & a supervacuis utilia, aque nugis necessaria, sejungat. Tractata jam sunt peculiaribus commentationibus, distincte satis ac fuse, illius genera quaedam; merentur autem & cetera hujusmodi limam. Neque hoc satis; omnium quoque inter sese distinctiones, definitiones, regulae, cautiones, junctim & uni velut adspectui sunt sistendae. Atque hac in parte, quamvis nondum expediverit omnia, pro spatii tamen ratione non exiguam laudem reportat nobilissimus Autor, quae quidem ut & in posterum calcar habeat gloria, vovemus.

* * *

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Junii Anno MDCCXLVII.

Pars I.

C. PLINII CÆCILII SECUNDI PANEGYRICUS, Cæſ. Imp. Nervæ Trajano Aug. dictus; quem ex XII Cod. MSt. librisque collatis recenſuit, ac notis, obſervationibusque, item & numis, ære exſcriptis, illuſtravit, ſimulque adjectis integris pariter atque excerptis Virorum eruditorum commentariis inſtruxit, CHRISTIANUS GOTTLIB SCHWARZIUS, Com. Pal. Cæſ. Acad. Altorf. Prof. P. & Senior.

Norimbergæ, apud Jo. Georg. Lochnerum, 1746, 4 maj. Alph. 5 plag. 5.

Ergo tandem licet reſtinguere ſitim, quam eruditis hominibus, ſpe *Pliniani* Panegyrici emendandi illuſtrandique facta, commoverat *C. G. Schwarzius*, Vir Celeberrimus. Ita enim cognita erat & ſpectata Viri in hoc genere literarum doctrina, ea deinde κρίσεως in *Plinio* exercendæ ſpecimina, obſervationibus ſelectis editis, dederat, iis denique præſidiis librorum inſtructum conſtabat, ut facile intelligeretur, eum ſuperiores editores, atque illum ipſum *Plinii*, ut vocat Vir Clariſſimus, ſoſpitatorem, *Lipſium*, longe ſuperaturum eſſe. Nam, qui nuper *Panegyrico Pliniano* emendando admoverunt ingenia, *Geſnerus* & *Arnzenius*, Viri doctiſſimi, e *Schwarzianis* maxime fontibus hortulos ſuos irrigarunt, ejusque emendationes partim in contextum receperunt, partim vehementer laudarunt. Qua re luculentam ſane publici de hac *Schwarziana* editione

judicii prærogativam dedere. Eam autem minime vanam fuisse, eventus probat.

Quadraginta prope anni sunt, cum in Academiam Altorfinam vocatus Lipsia V. C. initia Professorii muneris commendare enarrando *Plinii* Panegyrico institueret. Ibi eum paulo curiosius in excutiendo contextu versatur, animadvertit, eum plurimis in locis medicina egere, ejusque faciendæ facultas ut sibi, oblatis antiquis libris, detur, optat. Forte fortuna in manus ejus venit egregius Panegyricorum veterum Codex membranaceus. Is primus & spem rei perficiendæ movet, & animum plura subsidia conquirendi affert. Mox illius Codicis adjumento edit *Observationum Plinianarum* quinque libellos, more Academico disceptandos. Interea undique Codices alios MStos, editiones superiores, variasque Codicum lectiones, conquirit. In quo haud parum eum fortuna adjuvat. Nam primo e Vaticana per *Passioneum*, Cardinalem, accipit exemplar Panegyrici, ex optimis membranis ad verbum descriptum, cum trium aliorum Codicum variis lectionibus, in margine notatis. Mox e Bibliotheca D. *Marci* Veneta, itemque ex alia, mittuntur, per *Marc. Ant. Maderum*, amicosque, duorum Codicum lectiones Patavini porro Codicis varietatem obtinet a *Facciolato*, V. C. Accessere Variæ Lectiones e Codice *Thuaneo*, a *Scheidio*, Professore nunc Hafniensi, excerptæ. E Bibliotheca Episcopali Salisburgensi mittitur Codex membranaceus ad mensium aliquot usum; in cujus margine etiam variæ lectiones descriptæ. Is Codex in plerisque convenit cum eo, quem ipse possidet. Guelpherbytani etiam Codicis varietatem accipit a *Burcardo*, V. C. quem vidit in plurimis cum uno e Vaticanis consentire. A *J. A. Fabricio*, τῷ μακαρίτῃ, porro duo exempla Panegyrici, quæ quondam *Gudii* fuerunt; quorum margines Varias Lectiones habebant, partim e *Cuspiniana* editione, partim e Guelpherbytano Codice, qui ipse quondam *Gudii* fuit, aut simillimo, descriptas. Denique Excerpta *Vossiana* e Lugdunensi Bibliotheca accipit, e pluribus Codicibus petita; in quibus etiam Patavinus ille fuisse videtur. His Codicibus editiones

tiones ultra quinquaginta acceſſere. Ex quo facile intelligitur, quam bene inſtructus ab hac parte, ad hoc opus *Plinianum* expoliendum acceſſerit. Iis autem omnibus copiis ita dextre uſus eſt, ut appareat, eas in meliores manus venire vix potuiſſe. Vel Obſervationes illæ, quas, per partes, ante diximus, prodiiſſe, nunc autem iterum recenſitæ, auctæ, magisque expolitæ, ad calcem Panegyrici reperiuntur, inſigni documento eſſe poſſunt, quanto cum ingenio, doctrina, diligentiaque, V. C. ſit in iis copiis utendis verſatus; quod etiam e ceteris brevioribus, ſub ipſo contextu poſitis, animadverſionibus apparet. Omnia propemodum Viro Cel. venere in mentem, quæcunque vel ingenium ad inveniendam veram lectionem, vel doctrina, partim ad conjecturas inanes vitioſasque lectiones refellendas, partim ad veras ſtabiliendas, ſubjicere poteſt. Tum in recipiendis novis lectionibus tanta circumſpectione, tantaque modeſtia, utitur, ut, quod dicit ſe in animo habuiſſe, ut juventuti ſpecimen juſtæ & modeſtæ κρίσεως daret, id eum planiſſime adeptum eſſe, vere poſſimus dicere. Nam fere ita in ea re verſatur, ut primo, vulgatam lectionem per contextum ſenſusve manifeſtam abſurditatem ſtare non poſſe, oſtendat, tum e Codicibus, vitioſarumque lectionum in iis, antiquisque editionibus; veſtigiis, eruat veram lectionem. Eam textui aptam & conſentaneam, interdum etiam a latinitate non abhorrentem, oſtendit; denique, voces illas, quas de contextu tollit, & in contextum reſtituit, a librariis permutari ſolitas fuiſſe, exemplis docet. Quæ autem emendationes ſola conjectura nituntur, non & Codicum autoritate adjuvantur, eas perraro, & non niſi in ſumma evidentia, in contextum recipit.

Sed cura Viri Cel. non modo lectionem textus *Pliniani* complexa eſt: quanquam hoc maxime egit: eſt enim in hac parte caput & ſumma rei: verum etiam res formasque loquendi attigit. In quo, fatetur, ſe non ſolum doctiſſimis ſcripſiſſe, ſed etiam juventuti & mediocriter doctis conſulere voluiſſe. Itaque paſſim v. c. antiquitatis capita illuſtrantur quædam, de quibus valde in his rebus verſatus lector nihil requirat, ut de congiariis, baſilicis, aliisque talibus rebus. Sed

in ea re tamen moderatione justa utitur, ut qui necessitati juvenum consulere, non jactantiæ & vanitati obsequi, voluit. Itaque etiam tirones, & mediocriter docti, notis *Schwarzianis* adjuti, poterunt Panegyricum hunc, sine offensione, legere, atque e notis de magna interioris latinitatis parte, de multis antiquitatis capitibus, accurate cognoscere. Neque enim e Lexicis & Compendiis ea congesta, sed e fontibus hausta, sunt.

Præter suas autem notas, etiam adjunxit alias doctorum Virorum observationes. Et sub ipso quidem contextu reperiuntur notæ *Pataroli*, Veneti; ad calcem autem Operis reliquorum dispositæ leguntur, *Lipsii*, *Gruteri*, *Livineji*, &c. integræ; nisi quod *Baudii* & *Catanæi* notas, quia nimis prolixæ sunt, prætermisit; quanquam & ex his excerptas quasdam suis notis inseruit. Omisit etiam *Gesnerianas* posteriores, (nam prioris editionis, quæ mere criticæ sunt, accessere,) & *Arnzenianas*, ad verbum addere. Eorum tamen sententias, vel abhorrentes a sua, vel consentaneas, cum suis momentis, narravit. Accessere dein pauculæ conjecturæ, quas exemplo Panegyrici adscripserat *J. F. Gronovius*; item *Heumanni*, V. C. ad *Schwarzium* Epistola, super locis quibusdam *Plinianis*, e *Pœciles Tom. III Lib. IV.* Lucem porro *Plinio* affundere tentavit, adjectis *LXI nummis*, ad res *Trajani* pertinentibus, cum luculentis explicationibus; quibus etiam subjectus est index locorum, quibus illustrandis numi propositi serviant. Denique *Tabula Chronologica* Consulatuum & numerorum tribunitiæ potestatis *Trajani*, cum *Vita Trajani* & *Plinii*, a *Jac. de la Baune* descripta. Claudunt Opus IV Indices: primus MStorum Codicum, quibus usus est, alter editionum Panegyrici *Pliniani* omnium, tertius rerum & verborum, in notis illustratorum, quartus denique latinitatis *Plinianæ*. Nunc, quoniam ἰδέαν quandam hujus editionis exhibuimus, exemplis quibusdam proferendis, fidem dictis, de notarum & observationum *Schwarzianarum* ratione, faciemus. In quo poterimus esse breviores, quod pleræque emendationes Viri Clariss. in Observationibus propositæ, jam vel ex editis antea Obser-

Obſervationum libellis, vel e *Geſneriana* & *Arnzeniana* editione, notæ ſunt.

Cap. V vulgo ſic legitur: *Quorum quidem* (Deorum) *in te, Cæſar Auguſte, judicium & favor, tunc ſtatim, cum ad exercitum proficiſcereris, & quidem inuſitato, enituit.* Hic primo *Plinio* reſtituitur *Auguſti* nomen e Cod. & Ed. variis: unde concidit *Pagii* obſervatio, *Trajanum* in hoc Panegyrico nuſpiam *Auguſtum* dici; deinde ex editionibus nonnullis *inuſitato indicio*, quod etiam *Geſnerus* & *Arnzenius* recepere. Porro pro *enituit* quinque Codices, *Vatic. Pariſ. Venet. Saliſb.* & *Schwarz.* & editio *Sichardi*, habent *enotuit*, idque *Arnzenium* conſtat recepiſſe. Vir Cl. quid faceret, ambiguus hæſit. Nam & *enotuit* & *enituit* commode explicari, & aptum eſſe huic loco, videtur; quod etiam *eniteſcere* pro *innoteſcere* poni poſſe putat. Loca quidem, quibus utitur ad hanc notionem illuſtrandam, inclareſcendi & exſplendeſcendi vim habent, ut apud *Ciceronem*, etiam *enituiſſe ſtudia*, id eſt, ſplendorem ac nitorem accepiſſe, dicuntur. Sed aptior fuiſſet locus *Ciceronis Tuſc. II, 4*, ubi, fruges in ſegetem datæ, ipſæ ſua natura *enitere* dicuntur, id eſt, ſurgere e terra, in conſpectumque venire, quanquam tamen non ſatis convenit. Nam ſegetibus *nitor* tribuitur, exque *nitere* etiam dicuntur Latinis; quod aliter eſt de judicio & favore, quibus *nitor* non convenit. Itaque melior ſane eſt lectio *enotuit*, quam lectionem mallet V. C. a ſe receptam eſſe. Eſt tamen fortaſſe, & contra hoc verbum quod objici poſſit. Nam *favor* non ſatis apte videtur dici *enoteſcere*; neque nunc nos pœnitet conjecturæ, quæ nobis dudum in mentem venit, ut legendum putaremus *eminuit*; quod verbum proprium eſt *favori*, cum ille in hominibus, certis quibusdam ſignis, e vultu geſtuve, intelligitur; diciturque etiam de aliis rebus, quæ hoc modo agnoſcuntur. Ut poſterioris generis exempla mittamus, quorum nonnulla reperias e *Cicerone* notata in *Clave Ciceroniana*; *Livius* ſæpe in comitiis magiſtratuum favorem & ſtudia populi dicit *eminuiſſe*. Confirmandæ conjecturæ noſtræ etiam prodeſt locus *Ovid. Heroid. XII, 37: Quis enim bene*

celat amorem? Eminet indicio prodita flamma suo, ubi quædam Edd. male, *enitet;* etsi magis poeticum putat *Heinsius*, cum ne quidem aptum sit illo in loco. Pariter *emineret* & *eniteret* permiscentur a librariis apud *Suetonium* in *Calig. Cap. 15.* *Cap. VIII Trajanus* dicitur, *simul filius, simul Cæsar, mox Imperator & consors trib. pot. & omnia pariter & statim factus esse;* quæ verba V. C. & in notis & in explicatione nummorum *pag. 7* illustrat. Posteriori illo tamen loco miratur, quare in numo prolato, & ad h. l. pertinente, non commemoretur nomen *Imperatoris.* Sed hic se sic expedit, ut dicat, aut spatium non cepisse hoc verbum, aut id nomine *Cæsaris* & tribunitiæ potestatis contineri. Verum est fortasse, quod contra dici possit. Nam, quod de spatio dicitur, id nihili est. Adjicitur enim in aliis numis. Et, si adjiceretur in fine, tamen non talem Imperatorem indicaret, qualis hic dicitur, sed nomen victoris esset, ut ipse vidit in notis. Si autem *Imperatoris* nomine intelligitur Proconsularis potestas, quæ ad provinciarum & militiæ jus pertinet, ut *Pagio* placet *Crit. Baron. Tom. I pag. 90 b, 93 a, 118, 119*, neque facile negari potest; non potest trib. pot. nomine contineri. Verum, ista omnia simul data *Trajano*, non satis certum videtur. *Tillemontius* quidem *Hist. des Emp.* in *Vita Nervæ pag. 147, 148*, ostendit, *Nervam* non statim omnia & simul adoptato *Trajano* tribuisse; unde colligas, hæc a *Plinio* oratorie dicta esse.

Cap. XI post verba: *Qui hoc ipsum imperium peperere, quod modo hostes invaserant, contemserantque*, e vestigiis Codicis Salisb. recte recepit verba: *quoniam Imperator is;* ut nos quoque jam legendum esse censuimus, cum de *Arnzeniana* editione diceremus *A. 1740 Mens. Febr. pag. 55.* Sed tamen V. C. eam emendationem non debet nobis; quippe, illam plagulam, in qua hic locus occurrit, tum jam exscriptam typis fuisse, scimus, cum *Arnzenianus Plinius* prodiret. In eodem *Capite* in verbis: *sed ut majestatis crimen induceret*, variant Codd. & Edd. aliis *numen*, aliis *nomen*, aliis, iisque plurimis, *crimen*, habentibus, quod postremum probat & recipit *Schwarzius. Numen* quidem ex *nomine* factum esse videtur,

detur. Utrum autem *crimen*, an *nomen*, præferendum ſit, fatemur, nos ambigere. *Nomen* quidem nobis exquiſitius videtur, modo recte intelligatur. Nempe *majeſtas* eſt ipſum crimen majeſtatis læſæ. Sic eſt non ſemel apud *Ciceronem. Judicium majeſtatis Verr. I, 5*; quid eſt, niſi judicium de crimine læſæ majeſtatis? Ergo *nomen majeſtatis inducere* eſt, novi criminis de majeſtate genus ac nomen inducere, ut per id nocere poſſis. In quo *Plinius* videtur imitari voluiſſe *Ciceronis* ſui verba, *Epiſt. ad Fam. I, 4: nomen fictæ religionis inductum eſſe* ab obtrectatoribus Lentuli.

Cap. XIV capitalis primo emendatio proponitur, pro *Parthorum* reponendo *barbarorum;* quæ, etſi nullius libri, vel ſcripti, vel editi, autoritate nititur, tamen ita evidens, ita elegans, ac neceſſaria, eſt, ut & *Geſnerus* & *Arnzenius* receperint in contextum: quod Noſter quoque fecit: deinde recte, poſt *Imperator eras*, maximam interpunctionem adhibet. Poſt, e veſtigiis Cod. Saliſb. in quo ſcriptum eſt: *Germaniam*, legendum cenſet: *Germaniam quidem;* quod etiam, poſt *Geſnerum*, qui tamen *Schwarzio* debet, in contextum recepit: quod nollemus factum: non, quo *Arnzeniana* ratio nobis probetur, quam V. C. recte repudiat, aut non illud *quidem* ſic dicatur, ut aptum ſit huic loco; ſed quod obſervavimus, illud *que* a ſcriptoribus argenteæ ætatis, atque adeo aureæ, in rebus narrandis, tranſitionibus inſervire, & ab initio ſectionis poni, hac vi, ut ſit *porro, præterea*. E *Suetonio* jam exemplum ſuccurrit, quod loco noſtro eſt ſimillimum. In *Neron. Cap. 38*, cum clades narraſſet *Suetonius*, quibus omnes reipublicæ partes *Nero* afflixit, inprimiſque incendium urbis, ſic finit: *Atque, ne non hinc quoque, quantum poſſet prædæ & manubiarum, invaderet, pollicitus cadaverum & ruderum gratuitam egeſtionem, nemini ad reliquias rerum ſuarum adire permiſit: collationibuſque non receptis modo, verum & efflagitatis, provincias privatorumque cenſus prope exhauſit.* Hic, opinamur, item apparet, *punctum* poſt *permiſit* requiri, cum in omnibus vulgatis ſit colon. Nam, in hac interpunctione, collationes eſſent intelligendæ ad inſtaurandam urbem, quod

non

non poteſt probari; ſibi enim petebat collationes, ut intelligere videmus etiam *Schwarzium* ad *Cap. 41 init.* Manifeſte novum genus cladis commemorat. Itaque punctum poni debebat. Sed particula *que* non intellecta fecit, ut in loco *Plinii*, ut ea verba cum antecedentibus cohærere viderentur. Illud autem *que* nil aliud ibi ſignificat, niſi *porro, præterea*, ſervitque tranſitioni ad aliud genus cladis. Si quis ibi vellet rationibus *Schwarzianis* uti, poſſet ſimiliter *quidem* legere, quod non eſt neceſſe. Nam ſic eſt & alibi, & quidem in eodem *Nerone Cap. 44: Partem* etiam *cenſus omnes ordines conferre juſſit*; *&* inſuper *inquilinos privatarum ædium atque inſularum penſionem annuam repræſentare fiſco. Exegitque ingenti faſtidio & acerbitate numum aſperum, argentum puſtulatum*, &c. Etiam *Cicero* ſic habet ad *Fam. IV, 1: Trebatio*que *mandavi.* Arbitramur igitur, etiam in loco *Pliniano que* ſic poni, ut in his locis, neque emendatione locum, hac quidem in parte, indigere. Sed eſt alia difficultas ex ipſa re. Nam *Pyrenæus* dicitur, inter alios montes, *Germaniam munire ac dirimere.* In qua difficultate multorum ingenium fruſtra laboravit. Planiſſimum & facillimum eſt, quod Cel. *Schwarzius* aſſert. Nempe hoc recte dici potuiſſe propterea, quod nullæ legiones ex Hiſpania in Germaniam, & viciſſim hinc illuc, venire terreſtri itinere poſſunt, niſi Pyrenæum tranſierint. Denique, etſi in contextu reliquit V. C. *immenſique alii montes, niſi his compararentur, muniunt dirimuntque*, cum in uno tantum Codice *Gudii*, tum, cum illud caput exſcriberetur, *compareutur*, inveniſſet, tamen, cum obſervationes expoliret, malebat, receptum eſſe *comparentur*; quod etiam poſtea in Codd. Vaticanis & Saliſb. invenit. Recte. Nam etiam conſecutio temporum *compararentur* repudiat; quod vidit Cel. *Geſnerus*, qui *comparentur* recepit.

Cap. XX: Quam diſſimilis nuper alterius Principis tranſitus? ſi tamen ille non populatio fuit; cum abactus hoſpitum exerceret, omniaque dextra lævaque peruſta & attrita, ut ſi vis aliqua, vel illi ipſi barbari, quos fugiebat, inciderent. Primus nodus eſt in pronomine, *ille*, quod quidem referri poteſt ad

ad *transitus*, sed non satis e ratione Latina, quæ requirit: *si tamen illa non populatio fuit;* atque ita legendum nos aliquando putabamus, aut *adventus*, *transitus*ve, verbum repetendum. Itaque bene fecit Noster, quod reposuit e Codd. & Edd. antiquis *transitus ille;* quod etiam correctionis ratio requirit. Deinde post *exerceret*, exspectet aliquis, ut recte *Schwarzius* monet, *perureret attereretque*. Sed nil, neque in scriptis, neque in editis, reperitur, quod ad hanc lectionem ducat. Fuisse autem, dicit, qui legendum putaret *exercitus;* eamque conjecturam primo in Observationibus non indignam esse dicit, quæ memoretur, deinde in Supplementis notarum & Var. Lect. certissimam judicat; verum ita, ut *exercitus* substantive accipiatur pro turba magna; qua ratione etiam *abactus* fit participium, cum substantive sumtum insolens sit. Fatemur, elegantem conjecturam esse; sed lenius tamen videtur, legere *exercerentur*, vel *exerceretur*, quod, diu est, cum in mentem nobis venit. Passiva forma necessaria est; non tempus perfectum. Ingrata fuissent ὁμοιοτέλευτα, *exercerentur*, *perurerentur*, & *attererentur*, uno versiculo; itaque participia posuit. Quod denique *Cortii* sententiam repudiat, qui ad *Epist. VIII, 24*, e Cod. Guelpherb. legi volebat *hospitium*; recte eleganterque facit. Possit etiam aliquis hærere in verbo *inciderent*; quod esse debebat *incidissent*. Sed Scriptores *Plinianæ* ætatis non sunt in hoc genere accuratissimi; nilque Codices variant. Ceterum in eodem *Capite* extremo, *tanti tuum constat*, etsi multis Codicum & Editionum autoritatibus nitatur, tamen vix convenire putat *Plinii* sententiæ. Non enim apparet, cur solius *Trajani iter* dicatur *tanti constare*. Nec intelligitur, quare illud *tuum* tam simpliciter sit positum, cum vox *iter* nimis longe antecesserit. Si paulo majori audacia uti liceret in conjiciendo, se non alienum esse ab ea sententia, ut legeretur: *Principes*, *velint*, *nolint*, *sciant tamen; propositisque duobus exemplis* &c. Nam, & duplicem uno versiculo παρένθεσιν duram esse, & compendium scripturæ *sciant tamen* potuisse parere *tantum* & *tuum*, inde paulatim, adjecto de glossa verbo *constat*, vulgatum effici. Sed,

Pp quoniam

quoniam non vult audacior esse, legit *tanti constat ἐν παρέργῳ* ... *ρευθέσει*; & quidem eo sensu, quo saepe, apud *Ciceronem* aliosque, vel ipsa, vel similes formulae occurrunt, etiam apud *Plinium Epist. II, 14.* Atque hanc conjecturam in contextum recepit. Locus est ejusmodi, ut, quicquid conjicias, vix satisfacere vel tibi, vel aliis, possis. Parem moderationem adhibuit *Cap. 23*, ubi valde inclinabat in verbis: *Gratum, quod occursantium populus te quoque, te immo maxime, adstaret*, legere, *arctaret*, sive *artaret*, quod in margine editionis Gedanensis, incertum, unde sumtum, pro varia lectione, reperitur. Nam nec accusativus verbo *adstandi* jungi solet; nec intelligi potest, quare populus dicatur prope *Trajanum* quoque, immo maxime prope eum, stetisse; quae dubitationes tolluntur, si reponas *artaret*. Nam mira facilitas est in Principe, si patiatur, se quoque, immo inprimis, a confluente populo premi & urgeri. In eodem *Capite* verba haec vulgo sunt: *Quam similis illi dies, qui hunc genuit diem! ut plena altaribus! augusta victimis cuncta!* In his verbis offendit nos vox *diem*. Scimus, interdum verba ita ab optimis scriptoribus repeti; sed hic valde semper inclinavit animus, ut eam delendam putaremus. Sed nihil adjuvant Codices & editiones. Neque *Gesnerus*, aut *Arnzenius*, aut *Schwarzius*, ea repetitione offensi sunt. Fastidium ergo stomachi nostri accusemus potius, quam lectionem vulgatam. In eo autem eleganter fecit Noster, quod pro *augusta* rescripsit *angusta*, e Codicibus *Salisb. Vatic. Paris. Guelpherb. Schwarz.* & editionibus *Gruteri* & *Livineji*; ut ante jam fecit *Arnzenius* e *Guelpherb.* ne *Gesnero* quidem improbante, contextu autem magnopere suadente. Mox etiam cum *Arnzenio* habet: *ut in unius salute collata omnium vota.*

Cap. XXIV superiores editiones fere omnes habent: *nihil in ipso te fortuna mutavit*; omnes Codices MSti habent, *nihil ipso te.* Id servarunt Editores, usque ad *Boxhornium*, qui de conjectura reposuit, *in ipso te.* *Arnzenius* hanc lectionem dicit Codicibus confirmari. Sed ipse usus tantum est *Exc. Voss.* & *Cod. Guelpherb.* Atqui in hoc est *nil ipso te.* Illa

Illa autem excerpta neque ſemper Codicibus, neque certis, nituntur. Itaque non magnum momentum faciunt. Noſtro in mentem venit, legere, *nil ipſa te fortuna mutavit*, unius literæ mutatione; eleganter ſane; idque in textum recepit, recte, majorique jure, quam ſuperiores conjecturam, *in ipſo*, receperant.

Illa vero eximia emendatio eſt, qua V. C. *Cap. XXX* expellit abſurdam, & in omnia Lexica ex h. l. receptam, vocem, *expanditor;* in qua corrigenda ſuperiorum ingenia fruſtra laborarunt. Nempe ille e Codd. *qui expandebatur, expandatur*, *cum expandatur*, etiam totidem verbis, *cum expanditur*, ut Vatic. & Guelpherb. ſic reſcribit: *neque enim vagus ille, cum expanditur, amnis* &c. Itaque non mirum, eam cupide a *Geſnero* & *Arnzenio* receptam eſſe. Unde, cum jam nota ſit, non attinet, plura de ea dicere; quæ res facit, ut plures alias ſimiles vel ſilentio prætermittamus, vel tantum attingamus, qualis eſt v. c. *Cap. 35*, cum pro vulgato: *mille pœnarum indagine incluſos*, e Codicibus profert, *in illa pœnarum i. i.*

Inprimis difficilis eſt ad intelligendum locus *Cap. XXXVI, 1*, de ærario: *Nunc templum illud, nunc vere Deus; non ſpoliarium civium, cruentarumque prædarum ſævum receptaculum, ac toto in terrarum orbe locus unus, in quo, optimo Principe, boni malis impares eſſent.* Difficultas eſt in ultima hujus ῥήσεως parte, in qua explicanda mire ſe torſerunt interpretum ingenia. Vel *Arnzenii* & *Geſneri* interpretationes, judice *Schwarzio*, contortæ ſunt, neque nobis probantur. Noſter ſic explicandum cenſet, ut in *ac* repetatur negatio *non* e præcedentibus membris, quem uſum copulæ pluribus exemplis illuſtrat. Ex quo fit, ut hæc verba non ad *Trajanum* pertineant, ut ceteris viſum eſt, niſi quatenus aliquid ab ejus conſuetudine & inſtitutis removent. Id quod etiam, ut recte monet *Schwarzius*, e verbo ſubſtantivo *eſſent* intelligitur. Nam, ſi de *Trajano* diceretur, ſub eo bonos malis impares eſſe, dicendum fuiſſet, *ſunt*, non *eſſent*. Nempe, ut nos quoque aliquid lucis, ſi poſſimus, addamus,

Plinius Trajani instituta de ærario opponit institutis superiorum Principum & malorum & optimorum, quos superiori *Capite* laudavit, *Titi* & *Nervæ*. Dicit ergo, ærarium sub *Trajano* non esse, quod sub superioribus fuerit, neque spoliarium civium & prædarum cr. 5 receptaculum, ut sub *Nerone, Domitiano*, &c. neque tale, quale etiam sub optimis Principibus superioribus, *Tito* & *Nerva*, fuerit; qui, cum quædam salutariter de ærarii causis sanxissent, tamen nondum effecissent, ut semper boni malis superiores essent; sed, cum omnibus aliis locis ac judiciis boni malis superiores fuissent, in solis ærarii causis impares fuisse, quod species ac nomen utilitatis publicæ, bonæ ac justæ privatorum causæ interdum obesset. Hoc autem tandem effecisse *Trajanum*, adstruendo quædam illorum decretis ac legibus (vid. *Cap. 35 extr.*) quibus boni in talibus causis invicti præstarentur, neque tamen utilitas publica, aut legum autoritas, convelleretur, ut paulo post dicit. Maneamus ergo in *Schwarziana* interpretatione, & verbis & rebus aptissima.

Sed in eodem *Capite* perobscurus est locus de fisco: *Liberum est autem, disceptanti dicere: nolo eum eligere*. Obscuritatem affert ambiguitas *disceptantis*, & verbum *eligendi*, quæ haud facile inter se componuntur. Nam, si *disceptans* est litigator, abhorrere videtur verbum *eligendi*, quod sic non dicitur. Nam, quæ exempla *Gesnerus* attulit, ea *Schwarzius* de arbitro accipit; qui & ipse judex interdum vocatur, recteque *eligi* & *sumi* dicitur. Tum, etiam si recte de judice diceretur, tamen non arbitraremur hanc sententiam commodam esse, quam *Gesnerus* vult: *Potestatem habet litigator dicendi*, *nolo procuratorem Cæsaris* (de hoc enim sermo est) *eligere judicem causæ meæ*. Quid enim? Procurator est judex ordinarius causarum fiscalium? An hic a litigatore eligitur? Non profecto. Rejici potest, non eligi. Est enim delectus a Cæsare ad illas causas disceptandas. Quid ergo *Schwarzius* noster? *Disceptantem* intelligit Prætorem fisci; quem putat institutum a *Trajano*, ac proinde apud *Pompon. O. J. §. 32* legendum, *Nerva Traj.* Liberum esse litigatori, ut possit

huic

huic Prætori dicere: *nolo*, vel *volo*, *eum* (hunc, vel illum, causæ judicem) *eligere*. Nam etiam *volo*, quod multi Codices habent, præfert. Sic nullam esse ταυτολογίαν, sic sequentia planius cohærere, ubi *Trajanus* dicatur, nullam necessitatem suis beneficiis addere, cum etiam Prætore fisci uti non liceat. Sed facile existimamus apparere, difficultatem in verbo *eligendi* sic manere, quæ *Gesnerianam* interpretationem premebat; quod nempe Procurator est judex ordinarius, a Cæsare delectus, quem litigator rejicere potest, non eligere; quod si de aliis judicibus ordinariis causarum fiscalium capias, ut indicare videtur nota *i pag. 144*, oritur altera difficultas. Nam non apta esset oratio antecedentibus & consequentibus, ubi de Procuratoribus est sermo. Tum, plane non esse sermonem de Prætore fisci, putamus, cujus nulla mentio, sed de solis Procuratoribus. Sensus loci manifeste hic est: Procuratores *Trajani*, cum in urbe, tum in provinciis, sunt æqui, justi, mites, &c. ut iis judicibus quisque libenter & sine periculo uti possit, idque sic provisum a *Trajano*, ut nulla querimoniæ causa supersit. Sed, etiamsi jam impudens videri possit, tales Procuratores non habere judices velle, licet omnibus litigatoribus, eos rejicere, atque adeo Cæsaris illo beneficio non uti; in eoque magna beneficii commendatio inest. Sed huic sententiæ tam perspicuæ & certæ repugnat verbum *eligere*. Requiritur: *nolo eo uti*, vel *nolo eum habere judicem*. Itaque dudum est, cum nobis verbum *eligere* glossæ nomine suspectum visum est. Nam non moris est, in his formulis verbum tale, etiamsi rectum sit, addere, præsertim in breviloquentia, qua *Plinius* utitur. *Plinius* scripsit: Licet autem discept. dic. *nolo eum* scil. Procuratorem, qui judex mihi datus est a *Cæsare*. Hac forma ante usus erat, hac *Cicero* utitur, & alii. Aliquis parum intelligens adscripsit glossam ineptam: *eligere*; ea in textum irrepsit. Talibus glossis inprimis fœdati sunt a librariis imperitis scriptores brevitatis acutæ studiosi, e quo genere est *Plinius*. Atque hoc modo in contextum venisse videtur etiam illud *scienter Cap. LXIV: scienter fefellisset*, pro quo multi *sciens*

reponi voluerunt, cum Noster defendat ἀναλογίας lege, sæpe illa fallaci & usui repugnante, ut, quia *sciens* dicatur non modo de perito & intelligente, sed etiam de eo, qui de industria aliquid facit, &c. sic etiam *scienter* utroque modo dicatur. Ceterum non male fecit, cum in contextu, propter consensum Codicum, retinuit. Volebamus adhuc referre, quam bene V. C. repudiarit lectionem *ministeria*, a Cl. *Arnzenio Cap. 48, 8*, pro *mysteria* receptam, atque alia nonnulla, Lectoribus grata futura, sed jam longiores justo fuimus. Itaque desinemus cum gratulationibus & votis, ut Deus venerandum Senem hujus tam egregii Operis gloria per multos adhuc annos frui jubeat.

DANIELIS GERDESII HISTORIA REFORMAtionis, sive Annales Evangelii, Seculo XVI passim per Europam renovati, doctrinæque reformatæ. Accedunt varia monumenta pietatis & rei literariæ, utplurimum ex MStis eruta. Tomus secundus, qui res gestas per omnem Germaniam & Helvetiam ab A. 1520 ad 1530 complectitur. Subjuncti sunt Indices in utrumvis Tomum necessarii.

Groningæ & Bremæ, apud Hajonem Spandaw & Gerh. Wilh. Rumpf, bibliopolas, 1746, 4.

Alph. 3 plag. 16.

Cum olim (*A. 1744 Mens. Jun. P. I pag. 301 seq.*) eximii hujus Operis *Volumen primum*, quod introductionem in historiam reformationis sacrorum complectitur, in his nostris Commentariis commemoraremus, ejusdemque præcipua momenta strictim exponeremus, continuationem illius a Cel. Autore precibus efflagitavimus; cujus nostri voti cum compotes simus facti, & nobis, & rei literariæ, eo nomine gratulamur, spe certa freti, fore, ut reliquæ illius Historiæ Partes justo tempore sequantur. Expeditis superiori *Tomo* iis, quæ sacrorum emendationi vel viam muniverunt, vel occasionem præbuerunt, in

præſenti res in civitate Chriſtiana geſtæ inde ab A. 1520 ad 1530 ordine explanantur, ſubjunctis monumentis, quæ *alteram Partem Voluminis* hujus conſtituunt, tum rarioribus, tum nondum editis, ad confirmationem & illuſtrationem hiſtoriæ illius temporis plurimum facientibus. Effigies ſummorum, & de ſacrorum renovatione optime meritorum, virorum, eleganter ære expreſſæ, numero quinque, *Caroli* nempe V Imperatoris, *Adriani VI*, P. M. *Berchtoldi Halleri*, *Ambroſii Blaureri*, & *Joachimi Vadiani*, Operi decus haud vulgare conciliant.

In Præfatione modeſte ſolvit objectiones Cel. *Heumanni* de eo, utrum *Lutherus*, an *Zuinglius*, prior ſacra inſtaurare ſit aggreſſus. Agnoſcit ſumma illius in eccleſiam merita, concedit, ipſum priorem fuiſſe, qui jam A. 1517 ſchedularum venialium nundinationi ſe oppoſuerit, quod a *Zuinglio* anno demum 1519 fuerit factum; hoc tamen pertendit, ac evidentibus teſtimoniis ſibi videtur probatum dediſſe, *Zuinglium* A. 1516, cum apud Glaronenſes & Einſidelenſes adhuc hæreret, plebem ſacram *a cultu ſanctorum ad fidem Chriſti, atque ab hominum figmentis ad Scripturæ ſacræ placita & doctrinam*, tranſtuliſſe. Hiſtoria ipſa *duobus* abſolvitur *Capitibus*. *Primum* eſt de *progreſſu Reformationis* in Germania ab A. 1520 ad 1530; *alterum* de *progreſſu Reformationis in Helvetia* ab A. 1520 ad 1530. Præmittit quædam de electione Imperatoris *Caroli V*, &, quibus legibus potentia ipſius circumſcripta fuerit, declarat. *Sectione I Cap. I, Lutherum*, refert, cum *Eccium* Pag. 1-4.
Romam, ut a Pontifice dirarum fulmine percuteretur, profectum intelligeret, literas ad *Carolum V* Auguſtum dediſſe, ad imperii item proceres, *Leonem X*, alioſque præſules, homines item privatos, ſcripſiſſe, quo invidiam ſibi factam amoliretur, ſpemque his feciſſe certam, fore, ut, ſi erroris ex divinis literis convinceretur, ab inſtituto deſiſteret. In literis ad *Leonem* multam prodit modeſtiam, dolens illius vicem, quod ab aſſentatoribus ſe ab æquo & juſto abduci pateretur; verum tantum abfuit, ut hic admonitionibus daret locum, ut potius decreta aſpera adverſus eum publicaret. Gravius excepit Theologos *Lovanienſes* & *Colonien-* 5-10.

ſes,

ses, qui aliquos ex libris ipsius damnarant, & rogo dignos
judicaverant, quorum malevolentiam & ignorantiam pro me-
Pag. 10- rito depexam dedit. Scribebatur Roma *Friderico* Principi
12. Electori, ipsum Pontifici & senatui sanctiori male audire,
quod hominem erroribus pestiferis infectum, hostem eccle-
siæ teterrimum, in terris suis foveret. Criminationem hanc
ita diluit Princeps: *Lutherum* erroris alicujus reum adhuc non
esse actum, culpam omnem residere in *Eccio*, qui ipsum suis
12-13. litibus irritarit, ut ad alia, itemque alia, sit progressus. Hoc
ipso anno d. 15 Jun. Pontifex publicas dat literas, quibus
Lutherum ac socios diris omnibus devovet, doctrinam ejus
damnat, scripta flammis addicit, *Luthero*que imperat, ut in-
tra 60 dies errores suos revocet. Harum non idem apud
omnes fuit effectus; alii plane non, alii non nisi ægre, admi-
serunt, alii iisdem assurrexerunt, librosque *Lutheri* una cum
ipsius effigie igne aboluerunt; *Lutherus* ipse illis ita fuit
affectus, ut, convocato studiosorum cœtu, illas una cum jure
14-16. Pontificio d. 10 Dec. flammis tradiderit. Quæ res fuit ori-
go gravissimarum contentionum, quibus hoc effectum est, ut,
veritatis luce agnita, plurimi a societate ecclesiæ Romanæ se
sejungerent. Inde Pontifex d. 4 Jan. A. 1521 *Lutherum* ana-
thematum fulmine vibrabat; hic contra celeberrimum de *ca-
ptivitate Babylonica* edebat librum, in quo multa cum *παῤῥη-
σίᾳ* errores & ulcera Pontificiorum tangit, eisdemque bel-
16-18. lum quasi indicit. In Frisia orientali hoc anno insignis rerum
conversio contigit. *Edzardus* Comes scriptis *Lutheri* delecta-
batur. Hujus exemplum brevi cives sunt secuti, & ministerio
Georgii Aportani purior religio, nequicquam adversariis con-
19-24. tra nitentibus, passim, *Emdæ* potissimum, invaluit. A. 1521
d. 6 Martii publicis Imperatoris literis *Lutherus*, cum certa
ipsi de itu & reditu fides facta esset, Wormatiam invitabatur,
quo, licet nonnulli dissuaderent, impavido animo contendit,
25-27. urbem ingressus d. 16 Aprilis. Postero die in consessum Im-
peratoris & Principum introducitur; flagitatur, ut, quæ scri-
pserit, revocaret; ille, moram diei pactus, graviter respon-
dit, se, quæ de fidei doctrina commentatus sit, nisi erroris
ex

ex ſacris literis arguatur, retractare non poſſe. Die 24 Aprilis de novo arceſſitur, præſentibus Principe Electore *Joachimo*, *Georgio* Saxone, Præſule Auguſtano, aliisque proceribus; ſed, cum is in ſententia ſua perſiſteret, *Eccius* decretum Cæſaris promulgavit, ut e veſtigio Vormatia excederet, & ne in poſterum vel voce, vel ſcripto, populum commoveret, dato 21 dierum ad redeundum ſpatio. Pag. 27-32.

Diſcedit igitur d. 26 ejusdem menſis, ſed *Fridericus*, veritus, ne quid ſiniſtri ipſi in via eveniret, juſſit illum Wartburgum clanculum abduci, ubi ſub nomine nobilis *Georgii* (*Juncker Gœrgen*) per tempus aliquod delituit, variis ſcriptis elaborandis, potiſſimum autem diviniorum literarum verſioni, intentus. 32-35.

Hic dum hæreret, inſtinctu *Hieronymi Aleandri*, nuntii Pontificii, a Cæſare proſcribitur d. 8 Maji. Decretum hoc durioribus conceptum eſt verbis, quæ ab *Aleandro* profecta eſſe multis videbantur; quare proceribus quibusdam non omnino arridebat. 35-38.

Sub idem tempus Pariſienſes damnant doctrinam *Lutheri*, *Albertus* Moguntinus de novo Halæ Saxonum ſchedulas veniales exponendas curat, & verbi divini miniſtrum conjugatum carceribus eo adigit, ut conjugem dimitteret; quam rem adeo indigne tulit *Lutherus*, ut epiſtola gravi Præſulem caſtigaret, acrimoniam iſtam improbante *Capitone*. 38-40.

Exiſtimaſſet aliquis, facta proſcriptione, cauſam *Lutheri* omnino proſtratum iri, ſed, ut divina providentia rebus humanis intervenit, ita fuerunt plures, qui Cæſaris inſtitutum palam improbarent. Evangelii doctrina paſſim lætius efflorescebat, & ſuperſtitio Pontificia ſupprimebatur. *Vitembergæ* ab *Auguſtinianis* fratribus Miſſæ ſolitariæ & alii ritus ſuperſtitioſi abrogabantur. 41,42.

Ipſo illo anno vel lux Evangelii de novo eſt exorta, vel nova ſumſit incrementa, *Zuiccaviæ*, *Fribergæ*, *Erfurti*, *Halberſtadii*, *Hamburgi*, *Vormatiæ*, *Ulmæ*, *Argentorati*, in *Pomerania*, *Francofurti ad Mœnum*. 45-49.

Bartholomæus Bernh. a Feldkirchen, Præpoſitus Kembergenſis, primus uxorem duxit, cujus vitam, conjugium, & quæ ipſi propterea lites fuerint motæ, accurate exponit B. *Jo. Henr. Feuſtkingius* in *Hiſtoria Clerogamiæ Evangelicæ*, Vitembergæ A. 1703, 4, edita, quem non ita multo poſt 49-57.

Pag. 57, alii ſunt ſecuti. A. 1521 d. 9 Dec. *Leo X* viventium numero
58. inopina morte eripitur, in cujus locum *Adrianus VI* ſedem Pontificiam conſcendit d. 9 Jan. A. 1522. Hic, ſtudium reformandi curiam & eccleſiam Romanam initio præ ſe ferens, ab illo aſtu *Franciſci Soderini Volaterrani*, Præneſtini Cardinalis, alienus factus fuiſſe dicitur, parum æquus *Luthero*, ejusque ſociis, ut etiam igne ac ferro adverſus illos agendum
58-63. eſſe ſuaſerit. Hæſerat adhuc *Lutherus Wartburgi*, ſed, cum acciperet, nonnullos Vitembergæ rebus novis ſtudere, non conſulto Saxone, eo rediit, ſeque apud Principem literis, divinam animi magnitudinem ſpirantibus, excuſavit. Hoc
63-67. anno grave adverſus veritatis Evangelicæ confeſſores edictum Norimbergæ eſt promulgatum, paſſim etiam Principes adverſus illos duriora moliebantur; nihilo tamen minus mira Dei providentia eſt effectum, ut in aliis Germaniæ oris doctrina purior primum reciperetur, in aliis læta incrementa ſumeret. *Vratislaviæ* fauſtis auſpiciis ſalutarem doctrinam prædicarunt *Ambroſius Moibanus* & *Jo. Heſſus*, quod poſt in reliqua Sileſia eſt factum. Eadem fortuna in Cimbria obtigit *Holſatis* & *Ditmarſis*. *Bremæ* huic ſacro negotio operam ſuam accommodavit *Henricus Zutphanienſis*, qui tandem apud Ditmarſos ob Evangelii profeſſionem ignis ſupplicio eſt affectus; ne quid dicamus de urbibus Germaniæ, vel illi proxime adjacentibus, de quibus Vener. Autor ſuccincte commentatur.
68-87. Ipſo hoc anno verſionem Novi Teſt., in receſſu Wartburgenſi adornatam, *Lutherus* per partes publicavit, cui poſtea libri Veteris Teſt. acceſſere, qui labor quanti conſtiterit, quot moleſtias pepererit, quos ſocios habuerit, accurate exponitur. *Jo. Bugenhagius* diem illum, qui operi huic immortali finem impoſitum vidit, quotannis cum ſuis inter hymnos &
87-91. gratiarum actiones ad Deum directas religioſe celebravit. In comitiis Norimbergenſibus, quæ A. 1523 continuabantur, legatus Pontificius, *Franc. Cheregatus*, de *Luthero*, & motibus, ab ipſo excitatis, multum querebatur, ad quæ proceres libere reſponderunt, *centum gravaminibus nationis Germanicæ* adverſus curiam Romanam propoſitis. De decreto Norimbergenſi

gensi *Lutherus* sententiam suam publice declaravit, docens, illud a multis in præjudicium purioris doctrinæ accipi; potissimum ferendum non esse, quod in eodem sit sancitum, in sacerdotes uxoratos ex lege Pontificia animadvertendum esse. Scripta, a *Luthero* hoc anno divulgata, nominantur, illorumque argumentum breviter exhibetur. Quid hoc anno circa sacrorum instaurationem in *Saxonia*, Ducatu *Bipontino*, *Borussia*, *Dantisci*, in *Livonia*, *Lignitii*, *Hamburgi*, *Halæ Suevorum*, *Eslingæ*, *Argentorati*, & *Isenaci*, (ubi quædam de *Jac. Straussio* commemorantur, qui, ob præcipitem suum fervorem & imprudentiam in causa rusticorum tumultuantium, munere suo exutus, & in custodiam est datus,) fuerit actum, justo ordine traditur. *Hadrianus VI* d. 14 Sept. h. a. decedit, cui d. 19 Nov. *Clemens VII*, ex domo Medicea, successor est datus, qui sua pertinacia Evangelicorum causam plus promovit, quam impedivit. Die 18 Aprilis, instinctu *Laurentii Campegii*, oratoris Pontificii, a Principibus in negotio religionis novum conditur decretum, sed quod nec Imperatori, nec legato, nec *Luthero*, omni ex parte probabatur. Cum Episcopus Argentoratensis a senatu postularet, ut sacerdotes uxoratos plecteret, contra senatus pertenderet, ut Præsul impuræ libidini sacerdotum obicem poneret, is in verba hæc minus casta & offendiculi plena prorupit: *Quod sacerdotes fiant mariti, multo esse grandius peccatum, quam si plures domi meretrices alant.* Hoc anno *Lutherus* cucullum exuit, vestemque, Doctore Theologo convenientem, sumsit. *Melanchthon Corpus doctrinæ* edidit. *Philippus*, Hassiæ Princeps, edixit, ut cives ac subditi vitam doctrinæ Christianæ congruam agerent. *Argentoratensis* ecclesia hoc tempore insigniter floruit, ut ab exteris in doctrina religionis consuleretur, & causa religionis exules exciperet. In Ducatu *Megapolitano*, *Magdeburgi*, *Bremæ*, in Comitatu *Lippiaco*, *Ducatu Brunsuicensi* & *Cellensi*, Comitatu *Hoyensi*, Principatu *Jeverensi*, *Annabergæ*, *Cygneæ*, vel primum Evangelium doceri est cœptum, vel ulterius doctrina illius provecta. Seditio rusticorum erupit A. 1525, quæ apud veritatis hostes

Pag. 91-97. 97-99. 99-115. 115, 116. 116-118. 118-120. 120-127. 128-136.

reformationi invidiam creavit. Illam *Christophorus Schappelerus*, reformator Memmingensis, nec approbavit, nec fovit. In Saxonia, *Friderico* demortuo, succedit *Joannes*, cui favor in doctrinam Evangelicam perpetuus nomen *Constantis* peperit. Motus bellici inter *Carolum V* & *Franciscum I* halcyonia præbuerunt ecclesiæ evangelicæ. *Lutheri* scripta, hoc anno luci exposita, recensentur, potissimum liber *de servo arbitrio*, qui ipsius esse, consensu summorum virorum probatur. Hujus matrimonium cum *Catharina Borenia* adversariis multam criminandi ansam dedit. Idem consilium agitavit *Albertus* Moguntinus, sed irrito effectu. Religionis negotium passim in Germania, & extra illam, feliciter procedit. *Carolus* Imperator in sententia sua persistebat, ut Lutheranismus e Germania proscriberetur; quare Saxo & Hassus, vim metuentes, fœdus pepigerant A. 1526, quibus post alii Principes & civitates imperii accesserunt. In comitiis Spirensibus, d. 25 Jun. cœptis, edicti Vormatiensis observatio urgebatur, ut vetus religio conservaretur, nova contra exterminaretur, sed intercesserunt Saxo & Hassus; quare illius sententia ita est mitigata, *ut Principum quisque in religionis negotio ita se gereret, uti Deo & Cæsari rationem se reddere posse arbitraretur.* Ita Deus sæpenumero hominum cogitatis sua providentia intervenit, eademque alio flectit. Sub idem tempus *Ludovicus*, Rex Hungariæ, luctuosa strage cæsus, perierat, & Hungari de novo Rege eligendo dissentiebant. Ut igitur *Ferdinandus* Principes Germaniæ sibi adjungeret, illos offendere tutum non erat.

Pag. 136, 137. 137-141. 141-143. 143-159.

159-162. Pace inter *Carolum* & *Franciscum* conciliata, pactum erat, ut hæresis *Lutherana* communibus auxiliis exterminaretur, quod quo minus effectui daretur, perfidia Pontificis in causa fuit. Hic enim, cum Imperatorem tota Italia exclusum cuperet, Gallum jurisjurandi religione exsolvit, cumque illo & Venetis contra Imperatorem est pactus. Quod cum intelligeret *Carolus*, Pontificis autoritatem per totam Hispaniam abrogat, exercitum urbi admovet, illam capit, Papamque in castellum S. Angeli fugere cogit, & arcta obsidione cingit; cui æque ac Purpuratis milites quovis ludibrii genere insultant, ut tandem condi-

conditiones, a Cæſare præſcriptas, acceptare cogeretur, cum interea in Hiſpania publicæ ſupplicationes pro liberatione Pontificis inſtituerentur. In Haſſia, curante *Philippo*, Pag. 162-
Homburgi menſe Octobri collatio cum Pontificiis eſt habita, 164.
qui cum vel non comparerent, vel præter convicia nihil proferrent, plenior reformatio eſt ſuſcepta. Quid novi hoc 164-167.
anno circa ſacrorum emendationem contigerit in *Saxonia*, Ducatu *Jægerndorſienſi*, *Boruſſia*, *Friſia orientali*, recenſetur. Data occaſione in laudes *Mariæ*, Reginæ Hungariæ, poſt gubernatricis Belgii, purioribus ſacris faventis, excurritur. Progreſſurus hinc Autor, ad A. 1527 faciem orbis delineat. Pontifex, a 167-179.
Cæſareanis multa ludibria paſſus, tumque Cæſari reconciliatus, cum illo de exſtirpandis hæreticis in ſolennem pactionem deſcendit. *Jo. Fridericus*, Dux Saxoniæ, ſpe potiundæ *Catharinæ*, ſororis Cæſaris, dejectus, petit *Sibyllam* Cliviacam; quæ res ad religionem emendatam in terris iſtis diſſeminandam & confirmandam plurimum fecit. Quid in *Holſatia* & *Scania* hoc 180-185.
anno in negotio religionis fuerit actum, proditur, Academia Marburgenſis aperitur, inſtructio viſitatorum & ſumma doctrinæ *Phil. Melanchthonis* omnibus per Saxoniam commenda- 185-189.
tur; quæ res malevolorum criminatione non caruit. In *Sileſia*, ſpeciatim Ducatu *Lignicenſi*, *Magdeburgi*, *Halæ Saxonum*, *Ulmæ*, *Nordlingæ*, & alibi locorum, ſuſceptum religionis negotium felici cum ſucceſſu promovetur. *Lichtenbergii* va- 189-193.
ticiniis, hoc anno denuo publicatis, *Lutherus* lucucentam præmiſit Præfationem. A. 1528 indicio *Ottonis Packii* Sa- 193, 194.
xo & Haſſus ſatis numeroſum exercitum conſcripſerunt, & ad bellum omnino ventum eſſet, niſi ſuſpicio exemta, & res pactione confecta fuiſſet. *Lutherus* utramque edidit Catheche- 194-196.
ſin. In Comitatu *Diepholdiano* lux Evangelii exſplenduit, *Brunſuigæ* in univerſum doctrina purior introducitur, *Bugenhagius* Ordinationem eccleſiaſticam conſcribit, *Bremæ* reformatio proſpero ſucceſſu procedit, & ſchola aperitur, *Hamburgi* pariter ſchola *Joannea* conſtituitur, *Goslariæ* item, in *Marchionatu Brandenburgico Franconico*, (ubi de 23 Articulis viſitatoriis, diſtinguendis a *Suobacenſibus*,) in Comitatu *Montisbelgar-*

densi, *Argentorati*, in *orientali Frisia*, religio a sordibus magis
Pag. 196- atque magis purgatur. A. 1529 in comitiis Spirensibus multa
208. in detrimentum emendatæ religionis statuebantur, quæ cum
minus arriderent Principibus ac civitatibus, emendatæ sacrorum
doctrinæ addictis, provocarunt ad Cæsarem rectius informandum,
& ad Concilium *liberum* & *universale*, a quo tempore illis *Protestantium* nomen adhæsit; legationem etiam ad Cæsarem in
Italiam destinarunt, sed illa ob sinistram interpretationem mi-
208-212. nus benigne est excepta. Metuentes igitur, ne res in nervum
erumperet, fœdus Protestantes inter se conciliant de vi depellenda; a quo cum *Lutherus* exclusos vellet Principes & civitates, Helvetiorum de sacra cœna doctrinam sequentes, colloquium *Marburgense*, ut partes dissidentes in concordiam redigerentur, est institutum, in quo, licet de modo præsentiæ
Christi in sacra Cœna convenire non possent, mutuam tamen
212-216. caritatem sibi sunt polliciti. *Carolus Barcinone* die 29 Jun. fidem
addixerat, se Protestantes, nisi ab religione desisterent, armis
ad id coacturum esse. Idem mense Nov. promiserat Pontifici
Bononiæ. *Argentoratenses* religionis causa civitatum & Statuum
imperialium numero excluduntur; quare, ut de securitate sibi
prospicerent, cum Helvetiis societatem ineunt. *Ulmenses*
ab Helvetiis reformationis modum sibi expetunt. *Mindenses*
pariter atque *Gottingenses* sacra puriora per urbem suam re-
216-224. stituunt. Quibus gradibus passim per Germaniam res Protestantium sacra fuerit aucta, docet epistola *Bugenhagii*, quæ
224-226. integra inseritur. Qua ratione *Simon Grynæus* insidias, Spiræ
sibi structas, evaserit, ex historica narratione *Melanchthonis*
refert.

226, 227. *Capite II*, quid *Oswaldus Myconius*, *Berchtoldus Hallerus*, *Seb. Meyerus*, *Joachimus Vadianus*, *Thomas* & *Ambrosius Blaureri*, itemque *Seb. Hoffmeisterus* apud *Lucernenses*, *Tigurinos*, *Basileenses*, *Bernenses*, *Constantienses*, *Lausannenses*, *Uranios*, *Suitenses*, *Tugienses*, *Friburgenses*, *Abbatiscellanos*, *Soloduri-enses*, *Rhætos*, *Waldshutanos*, & *Scaphusanos*, in negotio re-
228-251. ligionis præstiterint, summa fide & accuratione narratur. His
præmissis, quid ab A. 1523 quovis anno memorabile contigerit,

gerit, luculenter Autor ediſſerit. *Bernenſes* edictum promulgant, ne quis ſacerdotum aliquid proferat, quod ſacrarum literarum autoritate firmari nequeat. Parum tamen abfuit, quin *Hallerus*, *Thom. Wittenbachius*, & *Seb. Meyerus*, urbe fuerint ejecti. Apud *Biennenſes* religionis negotium ex voto procedit. Pag. 251-
Zuinglius ab Helvetiæ Ordinibus graviter accuſatur, 253.
quod popularium ſuorum militiam ſub exteris Principibus diſſuaſerat; ſed Tigurini ipſius patrocinium in ſe ſuſcipiunt. Præſul Lauſannenſis mandatum promulgat, quo Clerici omnes jubentur ab hæreſi *Lutheri* ſibi cavere; viſitationem etiam inſtituit, cujus ergo cum *Bernam* adire vellet, ab ſenatu repulſam accipit. *Mulhuſani*, decreto d. 12 Mart. edito, ſe 253-256.
reformationi faventes declarant. *Conr. Pellicanus* una cum *Jo. Oecolampadio* Baſileæ publicus Theologiæ doctor conſtituitur. Apud *Lucernenſes* Evangelii doctrina per illius ho- 256,257.
ſtes fere ſuffiaminabatur, nec *Tugiorum* conditio erat melior. Apud *Scaphuſanos* ſuperſtitioſi quidam ritus ſunt ſublati. Inter *Sarganenſes* erant, qui doctrinam puriorem publice prædicarent. *Conſtantienſes* habebant *Jo. Zwickium*, *Jo. Vannium*, *Ambr. Blaurerum*, viros doctos & pios, opus Domini ſtrenue urgentes. A. 1524 d. 26 Jan. in Helvetiæ comitiis 257-262.
Edictum, puriori doctrinæ noxium, firmatur. *Bernæ* quædam libertati Chriſtianæ adverſa imperantur, nonnullæ tamen cerimoniæ religioſæ migrare jubentur. *Tigurini* templa ab ima- 262-264.
ginibus religioſis purgarunt, quæ res invidiam ipſis apud reliquos pagos creavit. *Scaphuſii* multa in doctrinæ & rituum emendationem ſuſcipiuntur, virgines ſacræ clauſtris exeunt, viriſque nubunt, ex ipſis etiam veritatis hoſtibus quidam illius doctores & propugnatores fiunt. Senatus *San-Gallenſis* imagines templis noctu efferri jubet, paſtoribusque injungit, ut verbum Dei pure annuntient. *Mulhuſani* ſacerdotibus meretricum & concubinarum uſu interdicunt, conjugium permittunt, &, inſtituto colloquio, Miſſam aliosque ritus Pontificios proſcribunt. *Baſileæ* reformatio felicibus gaudet ſucceſſibus. *Tog-* 264-268.
genburgenſes Zuinglius egregia epiſtola confirmat. *Jo. Eccius*, 268 276.
Theologus Ingolſtadienſis, *Zuinglium* ad diſputationem publicam

cam vel *Badam*, vel *Lucernam*, invitat, sed hic, insidias veritus,
eo venire detrectavit; intercessit quoque senatus Tigurinus,
causatus, autoritatem suam minus decere, civium suorum ali-
Pag. 276- quem ad dicendam causam alio evocari. Ipso illo anno etiam
280. Pontificii pagi visi sunt reformationem aliquam moliri, sed illa
280-282. tantum spectavit Clericos, quo in ordinem redigerentur. *Gri-
sones* praeterea ad sacra emendata inclinarunt. Memoratu di-
gnum est, quod de *Samuele Frickio*, Pastore Meyenfeldensi,
memoriae est proditum. Is ante strenuus erat priscae super-
stitionis vindex, ac ea de causa Romam ad Pontificem ten-
debat, quo illius praesidium sibi exoraret, sed ipse, motus vi-
tiis, in urbe inter primae dignitatis sacerdotes & Clericos do-
minantibus, a Pontificia religione descivit, reformatis docto-
ribus se applicuit, & eximiam ecclesiae operam navavit, di-
283, 284. cere solitus: *se Romae factum esse Evangelicum.* A. 1525 li-
bello *Valentini Comparis*, qui in publicis Uraniensium co-
mitiis praelectus erat, *Zuinglius* scriptum moderatum, & mul-
284-288. tae frugis plenum, opposuit. Apud *Vitodurenses*, *Scaphusa-
nos*, *Constantienses*, *Bernenses*, *Rhaetos*, *Basileenses*, *Glaro-
nenses*, & *Biennenses*, publicis magistratuum edictis varii abusus
sunt eliminati, & religio ab inveteratis sordibus magis atque
288-298. magis est purgata. Annus 1526 insignis fuit duobus colloquiis,
a quibus ingens rerum mutatio pependit. Primum habitum
est *Ilantii*, superioris Rhaetiae oppido, in publicis procerum
comitiis, in quo Pontificii inscitiam suam multis modis pro-
diderunt, ut ex ipsorum sociis aliquot in Reformatorum par-
tes transirent, & proceres edictum conderent, ut cuicunque
liberum esset, quam vellet, religionem sequi, porro ut ec-
299-304. clesiarum doctores verbum Dei non nisi pure praedicarent.
Secundum institutum est *Badenae* d. 17 Maji pariter in publi-
cis comitiis, congredientibus *Jo. Eccio* & *Oecolampadio*, quo-
rum ille clamoribus & impudentia, hic modestia & argumen-
torum pondere, vicisse est judicatus. Habito colloquio, a pa-
gis Pontificiis est definitum, ut prisca religio immota mane-
ret, *Zuinglius*, & qui cum ipso facerent, diris omnibus ab
ecclesia secluderentur; quae tamen ab *Oecolampadio* prolata
fuere,

fuere, multorum animis adeo alte infixa hæserunt, ut novæ reformationi occasionem dederint. Subjiciuntur quædam de inconstantia religionis, quæ in *Erasmo* fuit animadversa, & quo modo *Zuinglius* se ab adversariorum criminationibus, quod Badenæ non comparuisset, defenderit. Referuntur etiam quædam de actis hujus colloquii, postea editis. *Badensis* autem disputatio, & septem pagorum renisus, non impedivit, quo minus in instaurandis sacris, & ad pristinam simplicitatem revocandis, pergerent, ubi de *Conradi Pellicani* ad linguæ Ebraicæ Professionem vocatione, & *Henrici Bullingeri* ministerio apud Capellenses. *Bernenses* suasu septem pagorum decretum, emendatis sacris non admodum favens, emittunt, sed non multo post benigniores se illis præbent, *Berchtoldo Hallero* in munere suo confirmato, cui *Franc. Kolbius* post collega est datus. Apud *Basileenses* nova incrementa cepit reformatio, *Turgovienses* item, *Regusienses*, *Toggenburgenses*, *Mulhusinos*, *Scaphusanos*, *Abbatiscellanos*, *San-Gallenses*, quibus multum profuit sua doctrina & in religionem studio *Jo. Vadianus* Consul, itemque *Christoph. Schappelerus*, turbis anabaptisticis minus favens, qui, relictis Memmingensibus, ad *San-Gallenses* suos rediit. Septem pagi Pontificii quosdam ex civibus suis religionis ergo in exilium mittebant, quos Tigurini excipiebant. Hoc anno vivis excedunt *Thom. Wittenbachius* & *Conr. a Rechenberg*, quorum prior sacrorum instaurationem pro virili promoverat, hic eidem adversus non fuerat. Anabaptistæ novas dederunt turbas, quorum quidam, obnitentes magistratui, ultimo affecti sunt supplicio, quod Cel. Autor non omnino probat. *Bernæ*, contra nitentibus Imperatore & pagis Pontificiis, d. 17 Dec. publica disputatio inter Reformatos & Pontificios indicitur; *Basileenses* superstitiosos aliquos ritus in exilium mittunt; apud *Mulhusanos* pariter, *Capellenses*, *Scaphusanos*, *Glaronenses*, & alibi, reformatio prospero successu gaudet. A. 1528 d. 7 Jan. initium fit disputationis *Bernensis*, quæ per 18 sequentes dies continuatur; convolant ex Reformatis plures; Præsidem agit *Vadianus*; disputationis lex hæc figitur, ne quid nisi ex sacra Scriptura definiatur.

Pag. 306-311. 312-317. 317-319. 319-322. 322-333. 333, 334. 335. 335-337. 337-344. 344-351.

finiatur. Pontificii, ægre congredientes, in arctum sunt compulsi, ipsorumque ignorantia & causæ imbecillitas abunde est cognita. Quare, finita disputatione, publica magistratus autoritate non solum *Bernæ*, verum etiam in omni agro subjecto, Missæ, aræ, atque statuæ, sunt remotæ, imo totus pagatus abrogatus, monasteria in scholas conversa, speciatim Academia
Pag. 351-363. *Bernensis* est aperta. Bernensium exemplum secuti sunt *Constantienses*. *Genevæ* etiam tum per Bernates, eodem subinde divertentes, tum per Cleri luxuriem, potissimum vero effrænem Præsulis libidinem, initia quædam futuræ reformationis sunt facta. Aliis etiam in locis opus hoc læto cum progressu est promotum.
363-370. *Basileæ* adhuc in quibusdam templis priscus cultus fuerat retentus; quæ res cum multarum contentionum causa esset, tandem cives senatum adegerunt, ut superstitio omnibus templis
371-374. eliminaretur. Quo facto, *Ludov. Berus* cum Canonicorum collegio, & nonnullis Academiæ Professoribus, Basilea Friburgum abierunt; secutus etiam *Erasmus*, ne suspicionem aliis moveret, ac si cum Reformatoribus conspiraret, in quorum locum Heidelberga *Simon Grynæus* & *Seb. Munsterus* sunt vocati, &
374-383. alia in emolumentum ecclesiæ constituta. Hoc exemplo reliqui Helvetii exciti, ultimam manum reformationi admoverunt, eamque ad perfectionem perduxerunt, a quibus, ubi in reliquiarum arcana accuratius inquisiverunt, variæ sacrificulo-
383-387. rum fraudes sunt detectæ. Pagi Pontificii, mutatione sacrorum offensi, a Tigurinis & Bernensibus suscepta, in illorum perniciem conjurarunt. Hi igitur, ne sibi deessent, arctioris fœderis vinculo se consociarunt, sibique mutuum auxilium, si quidem
387, 388. vim paterentur, sunt polliciti. A. 1529 duo Concilia nationalia sunt coacta, alterum in urbe *Toggenburgensi* d. 13 Febr. alterum *Frauenfeldæ* d. 10, vel 12, Dec. in iisque aliqua, ad bonum ordinem, & vitam Christianam, spectantia, sunt decreta.
394, 395. Ipso illo anno pagi Pontificii fœdus cum *Ferdinando* Rege pepigerunt, quo Tigurinos & Bernenses, religione abs se dissentientes, opprimerent. Quare hi adversus illos copias suas educunt, sed, in eo dum essent, ut congrederentur, interventu reliquorum

quorum pagorum celebris illa pax *Arovia* d. 26 Jun. est conciliata. Qua cum nimium concessisse se adversariis arbitrarentur Pontificii, odii flammas corde coxerunt, quæ post eruperunt. Pag. 395-
Recenset Autor *Zuinglii* libellum *de providentia Dei*, A. 1530 397.
divulgatum, in quo, non negat, ipsi duriusculas aliquas locutiones excidisse, quod aliis, idem argumentum tractantibus, *Augu-* 397-400.
stino juxta atque *Luthero*, contigit. A. 1530 *Waldenses* duos ex Pastoribus suis, *Georgium Maurelum* & *Petrum Latomum*, ad diversos reformatos cœtus in Helvetia, etiam extra illam, ea mente mittunt, ut illorum doctrinam cognoscant, ab iisdemque in veræ religionis notitia confirmentur, & rectiora, sicubi errarent, doceantur. Quem in finem totam rationem doctrinæ suæ, formæ regiminis ecclesiastici, & vitæ, exposuerunt *Jo. Oecolampadio*, qui sententiam de illis pie & nervose declaravit. Quid hoc anno in reformationis nego- 401-418.
tio apud *Tigurinos*, *Wilenses*, *Glaronenses*, *Solodurienses*, *Scaphusanos*, & *Neocomenses*, sit actum, justo ordine exponit. De- 418-422.
liberatum etiam est de disciplina ecclesiastica, sed prudenter temperata, reducenda, quam quidem *Basileenses* suasu *Oecolampadii* admiserunt; reliqui pagi diversas rationes, maxime a reipublicæ conditione petitas, in contrarium attulerunt. Se- 422-424.
quuntur lemmata paragraphorum, & Supplementa ad *Tom. I* 425-451.
& *II*. Mendis indicatis adjiciemus illud, quod habetur *pag. 105*, ubi in *not. a)* pro *A. 1726* legendum est *A. 1526*. Monumenta, quæ huic *II. Tomo* adhærent, sunt numero XXVIII, quorum indiculum texere, ab instituto nostro alienum non erit. Est igitur 1) *Epistola Lutheri ad Imp. Carolum V*; 2) *Lutheri &* 3-5.
Melanchthonis Epistolæ ad Jo. Thurzonem, Episcopum Vratislaviensem, desumtæ ex Sculteti Annal. Decad. I pag. 59-62; 3) *Leonis* 6-8.
X Epistola II ad Albertum Moguntinum A. 1520, ex MSto avtographo, ubi α) mittit ipsi rosam auream; β) queritur de *Ulrici Hutteni* libro in sedem Romanam injurio; γ) responsum dat ad Epistolas *Leonis*; 4) *Leonis X Bulla secunda adversus Lutherum*, 8-14.
edita d. 4 Jan. A. 1521, transsumta ex *Bzovio*, qua *Lutherum* damnat, Romam citat, eundemque omnibus muneribus & be-

Pag. 15- neficiis exuit; 5) *Passio Lutheri*, ex *Celestino* producta, qua
24. actiones Vormatienses repræsentantur; 6) *Epistola citatoria Im-*
24-31. *peratoris*, ut *Lutherus* Vormatiæ se sistat, d. 6 Mart. A. 1521, *salvus conductus*, uti inscriptio habet, *Luthero, Vormatiam eunti, concessus*, *edictum imperiale*, quo *Lutherus* cum asseclis est proscriptus, d. 8 Maji A. 1521; 7) *Tragædia*, quæ Parisiis
31-47. coram Rege *Francisco I* acta fuisse dicitur A. 1524; 8) *Mis-*
48-55. *sa de nuptiis Andr. Carolostadii* A. 1522; 9) *Apologia Senatus Vratislaviensis adversus Adrianum VI, P. R. pro reformationis a se factæ decreto*, petita ex *Sculteti* Annalibus ad A. 1523; 10) *Formula conventus Ratisbonensis A. 1524 inter Ferdinandum & Principes catholicos*, ex *Raupachii* Austria evangelica il-
61-67. lustrata; 11) *Documenta* quædam, ad primam reformationem Argentinensem pertinentia, ex MStis eruta, scil. 1) *Formula evocationis* ab Episcopo Argentinensi ad *Wolfg. Scultetum*, Presbyterum, qui matrimonium inierat, A. 1524 d. 7 Jan.; 2) ejusd. Episcopi Epistola ad senatum Argentinensem contra ecclesiasticos uxoratos, eodem anno; 3) Senatus Argentinensis Epistola ad Ecclesiastas Evangelicos, ut suæ doctrinæ apologiam consignent; 4) *Epistola Wolfg. Fabric. Capitonis ad Ambros. Blaurerum* d. 4 Maji A. 1524; 5) *Dominici Sleupneri*, concionatoris Norimbergensis, Epistola ad *Capitonem*, d. 2 Dec.
68-78. A. 1524; 12) *Georgii, Marchionis Brandenb. ad fratrem Casimirum* Epistola A. 1526 pro reformatione Franconica, ex *Scul-*
78 81. *teto*; 13) *Huldr. Zuinglii Epistola ad Berchtoldum Hallerum* A.
82-86. 1522, & hujus ad illum *responsum*; 14) Ejusd. *Zuinglii Episto-*
86-93. *la apologetica ad Jo. Eccium*; 15) *Articuli disputationis Rhæti-*
93-95. *cæ* A. 1526, ex *Fueslino* hausti; 16) *Huldr. Zuinglii Epistola ad XII pagorum legatos de disputatione, in conventu Badensi*
95-106. *instituenda*, A. 1526; 17) *Wolfg. Fabr. Capitonis Epistola ad Ludov. Berum de negotio colloquii Badensis A. 1526*, ex MSto;
107-110. 18) Ejusd. *Capitonis Epistola ad Huldr. Zuinglium* a. eod.; 19)
111-114. *Theologorum Argentinensium Epistola ad Jo. Fabrum* a. eod.
115-117. qua ipsum ad disputationem invitant; 20) *Capitonis Epistola*
118-120. *ad fratres Basileenses*, ex *Sculteto* A. 1527; 21) *Reipubl.*

Bernensis

Bernensis Edictum in causa religionis A. 1527, ex *Fueslino*, quo jubentur verbi divini ministri verbum Dei pure prædicare, retentis vero priscis cerimoniis; 22) *Disputationis* Pag. 120-
Bernensis habitæ, A. 1528 celebratæ, *indictio solennis* A. 1527; 123.
23) *Ordinum Bernensium literæ tres ad Episcopum Lausannen-* 123-129.
sem A 1527 & 1528, quibus ipsum ad disputationem Bernensem invitant; 24) *Jacobi Monasteriensis, sacrificuli Solodo-* 129-133.
runi, Epistola ad amicum de disputatione Bernensi d. 29 Jan. A. 1528, ex *Sculteto*, qua de ignavia atque inscitia Pontificiorum valde queritur; 25) *Jo. Oecolampadii Epistola ad Capi-* 133-137.
tonem A. 1529 d. 13 Febr. de reformatione Basileensi; 26) 138-142.
ejusd. *Oecolampadii Epistola ad Capitonem de ecclesia Solodu-*
riensi, A. 1529 d. 6 Mart. ex avtographo; 27) *Jo. Oeco-* 142,143.
lampadii & *Sim. Grynæi Epistolæ mutuæ* de hujus vocatione ad Professionem linguæ Græcæ in Academia Basileensi; 28) 144-152.
Basileensium Epistola ad Mulhusanos de tollendis simultatibus & contentionibus d. 6 Nov. A. 1529. Opus claudit Index 153-159.
copiosus & accuratus in utrumque *Tomum*. Librarius nihil, quod externum splendorem præstantissimo huic Operi conciliare posset, desiderari est passus. In sequenti *Tomo III* enarrabuntur doctrinæ Evangelii emendatæ initia & progressus in *Belgio*, *Gallia*, *Britannia*, *Suecia*, *Dania*, *Hungaria*, *Transsylvania*, *Polonia*, in *Italia* etiam, *Hispania*, *Austria*, *terris Bohemicis*, *Bavaricis*, & *Coloniensibus*, in quibus veritatis lux ob hostium vim & truculentiam post omnino defecit; quo ut Summe Venerandus Autor nos quantocyus beet, ipsum publico nomine quam studiosissime rogitamus, gratiam Dei, valetudinem, vires, otium, ex optimo animo ipsi apprecantes.

BREVIS VETERUM MONUMENTORUM, AB Amplissimo Viro, GERARDO PAPENBROKIO, Academiæ Lugduno-Batavæ legatorum, descriptio, in duas Partes divisa, quarum prima Græcos Latinosque titulos, aris, urnis, ædiculis, bustis, arcis, laminisque lapideis,

inscriptos, uti & anaglypha, continet; secunda statuas, imagines, capita Deorum, illustriumque virorum &c. complectitur. Studio & opera FRANCISCI OUDENDORPII.

Lugduni Batavorum, apud Samuelem Luchtmanns & filium, 1746, 4 maj.

Plag. 10, Fig. xn. 3.

Non docendus es multa, Lector, qui summa limatissimæ hujus tractationis capita cognoscere ex rubro potes. Lapides omnes cum figuris suis quam accuratissime describuntur, Inscriptiones fideliter exhibentur atque explicantur, Autores demum, fusius de iisdem agentes, nominantur. Difficillimus esset descriptionum selectus; Inscriptionum autem, vel exempli causa, nonnihil excerpemus. Prima statim est flavescentis coloris lapidea in mole scripta:

IOVI. O. M. SVMMO
EXSVPERANTISSIMO
SOLI. INVICTO. APOLLINI
LVNAE. DIANAE. FORTVNAE
MARTI. VICTORIAE. PACI
C. ANTISTIVS. ADVENTVS
LEG. AVG. PR. PR.
DAT.

Ubi quidem de vocabulo *exsuperantissimo* notatur, ad tempora illud pertinere *M. Antonini*, sequentium temporum in
Pag. 6. scriptis, nominatim *Apuleji*, haud infrequens. Tertia hæc est, Batavis perhonorifica:

GENS
BATAVORVM
AMICI. ET. FRATRES
ROM. IMP.

11. Qui nono loco sistitur lapis argillaceus, seu cretaceus, inscribitur:

DEAE

DEAE
NEHALENI
AE T. FLAVI
FORTVNAT
LIB. ⁝ ⁝
PRIMITIVS
V. S. L. M.

id est, Deæ Nehaleniæ Titi Flavii Fortunati Libertus Primitius votum solvit lubens merito. Quales lapides votivi passim occurrunt, hunc pariter ordini suo, non ultimo loco, vindicantes, nusquam adhuc typis vulgatum. *Num. 48* literæ, Pag. 39.
Inscriptioni subjectæ, A. D. M. H. M. notant *absit dolus malus huic monumento.* Hic æque, ac alibi sæpius, *bene merens patronus* nominatur, titulo adhuc passim solenni. Inscriptio 41.
50 præbet inprimis exemplum rationis scribendi lapicidarum maxime inemendatæ. Scribitur e. c. SAEPELITAM pro *sepultam*, VNO DOLOREM pro *dolore*, NYPPTV pro *nuptum*, MYSERAE pro *miseræ*, &c. Inscriptio 65, propter modum 51.
scribendi pariter notabilis, impolitissime est expressa, inque medio sistit aviculam, quam Spiritum sanctum repræsentare, conjicit Cel. Autor. Est autem hæc:

PAVLVS ASCLEPIVS
bONE
MEMO (hic avicula) RIAE
QVI VI XIT ME-
SIS WI. DI. EBVS. X. VIII
NATVS. VIII KALENDAS OCTObRIS

id est, *Paulus Asclepius bonæ memoriæ, qui vixit mensibus viginti uno, diebus duodeviginti. Natus octavo Kalendas Octobris.*

Ceteras reliquias ac statuas, vel inscriptione carentes, vel nudis literis notatas, cum æqualis plurimæ pretii videantur, neque selectum facile permittant, harum rerum studiosis in ipso libro excutiendas relinquimus, bonum ceteroqui factum interpretantes, quod Cel. *Oudendorpius* pulcherrimas has veteris

veteris ævi reliquias ab oblivione vindicandas, transmittendasque ad posteritatem, duxit.

DE VESCICATORI DISSERTAZIONE, &c.

id est,

JANI PLANCI, SEU JOANNIS BIANCHI, Medici primarii Urbis Ariminensis, de Vesicantibus Dissertatio, habita mense Junio A. 1746 in Lynceorum Academia.

Venetiis, apud Joannem Baptistam Pasqualium, 1746, 8.

Plag. 3.

Janus Plancus, Medicus primarius Ariminensis, cum edidisset Linceorum notitiam, quam præmisit novæ editioni Phytobasani *Columnæ*, a se, cum adhuc in Etruria degeret publicus Anatomes Professor Academiæ Senensis, adornatæ, in patriam reversus, quo eum honorificis conditionibus sui cives revocaverant, Lynceorum Academiam Arimini restituit, cujus novæ leges *Ciceronis* & *Gravinæ* stilo in Ephemeridibus Florentinis A. 1745 referuntur. Is, ut fœtum haberemus aliquem Academiæ illius instauratæ, cujus ipse restitutor perpetuus inscribitur, Dissertationem hanc edidit, quam ipse in eadem Academia Junio mense anni superioris habuit. Laudandi sunt cœtus omnes Academici, præsertim autem ii, qui suis fœtibus non tantum oratorio & poetico lenocinio aures demulcent: qui cœtus frequentissimi sunt in Italia; sed qui solide humanam societatem experimentis & ratione adjuvant; qualis hic est fœtus, quem *Janus Plancus* edidit, quo humanum genus a crudeli & barbaro vesicantium remedio liberare studet. Quod ut faciat, ostendit primo, hoc remedii genus ignotum fuisse primis Medicinæ parentibus, *Hippocrati* & *Galeno*, æque ac reliquis Medicis Græcis & Latinis. Quin immo, ignotum fuisse, dicit, vel Arabibus ipsis, quos, utpote barbaros, autores exstitisse hujus crudelis remedii, aliqui arbitrantur.

tur. Autores veſicantium Medici recentiores, qui *Hippocraticam* Medicinam inſtaurarunt, dici non poſſunt. Nam horum aliqui ita veſicantia averſati ſunt, ut diabolicum remedium appellarint, ut fecit *Valliſnerius* in Epiſtola ad *Baptiſtam Scarellam*, Botanicum Patavinum, in qua duodecim argumenta, ſeu concluſiones, adverſus veſicantia adducit. *Malpighius* ita veſicantia deteſtatus eſt,ut,publico teſtamento ſcripto, hæreditate ſua privarit ſuos, ſi permitterent, ut in aliquo gravi morbo, quo ipſe ſequi nequiret, veſicantia corpori ſuo admoverentur. Ita *Lucas Tozzius*, & alii quamplures Medici Itali, veſicantia deteſtati ſunt. Oſtendit igitur *Plancus*, veſicantium uſum non eſſe admodum antiquum ; & in Italia natum vix ante 150 annos. Autores propagati hujus uſus dicit fuiſſe præcipue *Hieronymum Mercurialem*, Forolivienſem, & *Herculem Saxoniam*, Profeſſorem Patavinum, præſertim vero hunc poſtremum, qui veſicantia adhiberi ſuaſit pro peſte profliganda a ditione Piſaurenſi, de qua eum conſuluit Dux Urbini, Piſauri dominus. At contra *Saxoniam* ſcripſit *Alexander Maſſaria*, Profeſſor item Patavinus. Quare & in ipſa origine contradictores acerrimos invenerunt veſicantia, & poſt eorum receptum uſum ſemper acutos & doctos Medicos ſibi adverſantes habuerunt. Quin immo ipſi veſicantium fautores inter ſe diſcordes de eorum uſu ſunt. Alii enim in hoc, alii in illo, morbo ea rejiciunt, ut ſummatim hinc concludi poſſit, pro nullo morbo eſſe adhibenda. Verum *Plancus*, ut incommoda & noxam veſicantium oſtendat, ad examen revocat cantharidas, & reliquas res, quas adhibent ſeplaſiarii & Chirurgi in compoſitione hujus remedii, & reperit, omnia eſſe venenata, & naturæ admodum ſtimulantis, quæ inficere poſſint ſanguinem, ſi intra ipſum ingrediantur, quemadmodum ſemper nocent ſtimulis ſuis externis, ſomnum impediendo, delirium excitando, augendoque, ſi adſit, & coctiones naturæ perturbando. In ipſa apoplexia non eſſe illa ſalutaris uſus, dicit, neque in aliis ſoporiferis affectionibus, licet in his morbis propter ſtimulos vi-

deantur indicari. Nam, ut ait, in omni morbo tollenda est causa; quare, si multæ apoplexiæ a convulsionibus originem ducant, vesicantia non proderunt, quæ dolorem & convulsionem ipsam inducunt. Præterea in omnibus affectionibus soporosis semper turgent sanguine venæ capitis, ut sectione anatomica compertum habet; remedium igitur erit, sanguinem mittere a jugularibus præsertim, ut meninges & cerebrum a pressione sanguinis liberentur, & sopor tollatur, non vero admovenda vesicantia, quæ excitent quidem ægrum, sed causam morbi non tollant, qui redire, & ad extrema ægrum perducere, soleat solo vesicantium usu, neglecta sanguinis missione. Ita damnat vesicantia in morbis omnibus acutis, propter rationes superius allatas, & præsertim in pectoris inflammationibus, rationesque ad id probandum adducit pæne invictas. Ridet in fine Medicos quosdam practicos, satis ineptos quidem & indoctos, qui in omni morbo gravi vesicantia adhibent, ut nemo per eos orcum invisat, nisi corpore sit istis vesicantibus obsignatus.

TRAITE' DE LA COMETE, &c.

hoc est,

TRACTATUS DE COMETA, QUI APPARUIT mense Decembri A. 1743, & Januario, Februario, Martio, A. 1744, continens, præter observationes Autoris, alias, a CASSINO Parisiis, & a CALANDRINO Genevæ, institutas. Annexæ sunt variæ Observationes & Dissertationes Astronomicæ. Autore J. P. LUDOVICO DE CHESEAUX.

Lausannæ & Genevæ, apud Marcum Michaelem Bousquet, 1744, 8 maj.

Plag. 20, Tabb. æn. 6.

Cometa nuperrimus, qui permultos in sui contemplationem rapuit, variisque vario successu exarandis scriptis, quibus

quibus res literaria partim ornata, partim onerata est, ansam præbuit, etiam præsenti tractationi occasionem dedit. Præmissa est Introductio, *Partem I* occupans, eorum maxime in usum, qui principiis mathematicis imbuti non sunt, conscripta, quæ generalia, circa motum siderum in genere, & in specie Cometarum, methodum eos observandi, orbitasque ipsorum determinandi, & conjecturas circa eorum corpora & caudas, inprimis harum curvaturam, ipsorumque reversionem, complectitur; qua occasione quædam haud injucunda circa causas Cometarum finales Autor attulit.

In *Parte II* primo describit Observationes proprias circa Cometam illum, primis 19 diebus, nempe a 13 Dec. A. 1743 usque ad 1 Jan. A. 1744, institutas, quibus totam ipsius theoriam superstruxit. Usus est hac in re Quadrante 18 pollicum, duobus telescopiis instructo, cujus fulcro ad situm ejus exacte determinandum alius Quadrans & Semicirculus affixi sunt, quemque ad 15″ exactum prædicat, duobusque telescopiis, altero communi 14 pedum, altero *Gregoriano* 2 pedum, æqualem prorsus effectum præstantibus. Ad motum Cometæ in orbita parabolica ex observationibus hisce definiendum, adhibuit methodum propriam, quam quidem tunc *Neutoniana* simpliciorem, & in exequendo calculo faciliorem, credidit, sed quam, in fine Operis ingenue fatetur, huic, propter multas, quas requirit, fictiones, imo longiores calculos, multum cedere; quapropter in ea explicanda haud morabimur. Apponemus tantum elementa præcipua, inde deducta, prout ea correctiora *pag. 124* exhibet, ut cum aliorum inventis comparari possint:

Cometa per *Perihelium* transiit A. 1744 d. 1 Mart. 9h. 26′, tempore medio, Lausannæ.

Distantia *Perihelii* a ☉ = 0, 22192, posita Telluris distantia a ☉ media = 1.

Angulus inter *Perihelium* & nodum adscendentem = 151°. 14′. 2″.

 Longi-

Longitudo nodi adſcendentis = ♉ 16°. 5'. 24".
Inclinatio = 47°. 49'. 53".

Ipſi vero Cometæ nullum ſimilem reperit Autor, præter eum, qui A. 1301 apparuit, unde prodiret tempus periodicum 442 annorum, & orbita, adeo prope ad Parabolam accedens, ut maxima a Sole diſtantia ſit 527 vicibus major minima. Ex hac theoria, obſervationibus jam dictis innixa, conſtruxit etiam Tabulam, qua motus ejus pro tempore reliquo, a primo Januarii nempe uſque ad Junium, definitur, addita ſimul quantitate lucis pro diverſis locis; motumque ejus tam verum, quam apparentem, aliquot Tabulis æneis ante oculos poſuit. Ad confirmandam vero etiam per obſervationes theoriam præcedentem, exhibet *Parte III* obſervationes, tam proprias, Lauſannæ factas, quam alias, a Cel. *Caſſino* Pariſiis, & a Cl. *Calandrino* Genevæ, inſtitutas, uſque ad 1 Mart. continuatas, unde & egregiam ſyſtematis *Neutoniani* cum omnibus Cometæ apparentiis congruentiam exponit. Simul etiam, quicquid de Cometa A. 1301 memoriæ mandatum reperire potuit, recenſet.

In *Parte IV* deſcribuntur Obſervationes circa corpus & caudam Cometæ. Prima vice d. 13 Dec. A. 1743 ab Autore caſu detectus, fixis tertiæ, aut quartæ, magnitudinis ſimilis apparuit, nec niſi per teleſcopium breviſſima cauda inſtructus. D. 9 Jan. jam ſecundæ magnitudinis viſus eſt, ipſum etiam caput diſtincte conſpici potuit. D. 23 diameter hujus $\frac{1}{2}$ diametro Saturni annulo carentis apparuit. Inde continuo crevit, ita ut initio Martii a quibusdam, Sole ſupra horizonte conſtituto, conſpectus ſit. Forma atmoſphæræ, caput circumdantis, etiam ſubinde mutata eſt. Cum enim initio illud ex omni parte æqualiter cingere videretur, medio Februarii verſus caudam collecta eſt, ibique forma nubeculæ obſcuræ apparuit, quæ varias viciſſitudines experta eſt. Caudæ primum d. 31 Jan. annexa videbatur alia exigua, quæ continuo ab illa magis magisque ſeparari, atque in diverſas cœli partes dirigi, cœpit, ſed dein plenilunii & crepuſculi cauſa haud adeo bene diſcerni

ni potuit. Obfervatio autem notatu digniffima accidit d. 8 Martii, quo die hora 4 matutina in horizonte ortivo apparuerunt quinque caudæ permagnæ, ufque ad 22° elevatæ, fingulæ circiter 4° latæ, in medio obfcuræ, in extremitatibus autem ftriis lucidis terminatæ, una cum fexta breviffima; ipfo corpore Cometæ adhuc infra horizontem latente. Ut autem hoc phænomenon eo minus pro meteoro quodam aerio haberi poffit, tenendum eft, illud iterum die 9 infequente, cœlo fereniffimo, ab hora $2\frac{1}{2}$ usque ad $4\frac{1}{2}$ obfervatum effe. Hanc apparentiam mira fua fpecie atque raritate fefe commendare, nemo ibit inficias. His expofitis, oftendit Autor methodum, ex obfervata caudæ pofitione apparenti veram determinandi, quam ad Cometam noftrum applicat, & in Tabula, pro variis obfervatis caudæ longitudinibus, longitudines veras, deviationes, tempusque, quo vapores adfcendere potuerunt, exhibet. Ita e. g. d. 14 Jan. longitudo apparens fuit fere 8°, unde prodit longitudo vera = 2286 earum partium, quarum diftantia ejus a Sole tunc erat 12519, & deviatio = 4°. 11′; utraque autem continuo crevit, ita ut d. 8 Mart. media ex quinque obfervatis fuerit longitudinis apparentis 45°. 20′, ideoque ejus longitudo vera = 7527 earum partium, quarum diftantia a Sole erat 3390, deviatio = 113°. Curvatura caudæ, convexitate verfus eas partes, in quas corpus movetur, directa, etiam fuit maxime fenfibilis. Hæc phænomena caudæ illuftrat Autor comparatione, cum caudis Cometarum A. 1577 & 1680 inftituta, quarum longitudines & deviationes pro variis obfervationibus determinat. Denique paucis oftendit, parallaxin Cometæ ex obfervationibus, ad hunc finem non fatis exactis, definiri non poffe; ficque difquifitiones circa Cometam noftrum claudit, indicatis cauffis, cur eum a menfe Martio inde ulterius obfervare haud licuerit.

Pergimus ad varias Differtationes & Obfervationes Aftronomicas, *alteram* Opufculi *Partem* occupantes. Prima continet difquifitionem circa *Inftrumenta Aftronomica*. Duo im-

primis hic genera confiderat, ea, quæ in menfurandis angulis ufu veniunt, ac ea, quæ ad determinandam variorum fphæræ circulorum pofitionem adhibentur; variasque præfcribit praxes, tam eorum bonitatem examinandi, quam pofitionem exacte determinandi atque verificandi. Defcribit etiam fulcrum, quadrante & femicirculo inftructum, cujus ope inftrumentum perquam commode & exacte in datum fitum difponi poteft. Denique proponit modum, telefcopia dioptrica perficiendi. Cum enim in eo maxime a catoptricis fuperentur, quod radii heterogenei in his exacte reuniantur, fuadet, ut pro illis vitra objectiva colorata adhibeantur, quo facto, radiis homogeneis tantum tranfitus permitteretur, etfi claritati objectorum quidquam decederet; quod vero in Sole, Luna, Venere, fixis, haud obeffet, pro reliquis autem remedium afferri poffet, vitra ejusdem cum ipfis coloris adhibendo. Sequuntur cogitata de *luminis fixarum quantitate & propagatione, ipfarumque diftantia,* quæ breviter huc redeunt: Si fixæ omnes ponantur Soli æquales magnitudine & quantitate luminis, conftat, quantitatem lucis relativam, quam fixa in quavis diftantia a Terra ad hanc emitteret, fore ad quantitatem lucis folaris, in ratione inverfa duplicata diftantiarum fixæ & Solis. Concipiantur nunc plures vortices, noftrum ambientes, eique æquales, fitque numerus fixarum in quovis ftrato fphærico, cujus centrum fit Sol, exiftentium proportionalis fuperficiei hujus ftrati, id eft, quadrato diftantiæ ejus a Sole; eritque lux tota ab omnibus fixis hujus ftrati ad nos transmiffa, vi modo dictorum, femper conftans, (ratione directa & inverfa quadrati diftantiarum fe mutuo eliminantibus,) in ratione nimirum duplicata diftantiæ Solis a Terra ad diftantiam fixarum proximi ftrati, feu primæ magnitudinis. Invenit vero ex obfervationibus quibusdam diametrum apparentem harum fixarum $\frac{1}{129}$ unius fecundi, unde colligit diftantiam earum fere 240000 vicibus majorem diftantia Solis a Terra; atque inde, fecundum Cel. *Bouguerii* theoriam de intenfitate lucis, invenit, fi modo fpatium ftellatum effet 760 000 000 000 000 vicibus

majus

majus vortice solari, quodvis punctum coeli eandem lucem habiturum, ac punctum Solis ejusdem magnitudinis, ideoque lucem totam utriusque hemisphærii cœlestis fore 91850 vicibus luce, quam a Sole accipimus, majorem; si vero spatium hoc repletum esset fluido, radios intercipiente, & 330 000 000 000 000 000 vicibus rariori, quam aqua, sufficere hoc ad lucem totius hemisphærii adeo minuendam, ut tantum 33 vicibus major evaderet luce, quam in Novilunio pars disci obscura refert. Tertia Dissertatio exhibet *Specimen novæ Theoriæ lunaris*, quæ inprimis continet hypothesin, quod alter orbitæ lunaris focus moveatur in ellipsi parva, cujus centrum sit focus, in quo versatur Terra, vi cujus Tabulas *la Hirii* & *Cassini* correctiores reddidit. Adjecta est methodus facilis, diametrum Lunæ apparentem, ex observato transitu limbi integri, & partis falcatæ, vel gibbæ, per meridianum, determinandi. Sequitur tandem supellex variarum Observationum circa elevationem poli Lausannæ; inveniendam positionem lineæ meridianæ, item locorum Lunæ, Eclipsium, reliquorumque Planetarum, nec non altitudinis nubium ex observato instanti, in quo a Sole occidente illuminari desinunt. Plura de rebus modo recensitis verba facere, instituti ratio non permittit. Ceterum Autoris studium, quod in excolenda Astronomia posuit, ejusque observationes atque annotationes, quæ theoriæ Cometarum magis perficiendæ inservire possunt, omni laude dignas censemus.

VELDIDENA, URBS ANTIQUISSIMA, Augusti colonia, & totius Rhætiæ princeps, in tractu præcipue Wiltbinensi & Oenipontano, e tenebris eruta & vindicata, insertis compluribus adhuc ineditis, quæ per Tyrolim supersunt, monumentis Romanis, ab ANTONIO ROSCHMANNO, J. U. Lic. Almæ Universitati Cæsareo-Leopoldinæ a Secretis & Actis, & Illustriss. Provinciæ Ordinum Historiographo.

Ulmæ,

Ulmæ, proſtat apud Danielem Bartholomæi & filium, 1744, 4.

Plag. 22.

Ex quo tempore Ordinum provinciæ Tyrolienſis Hiſtoriographus conſtitutus eſt Clariſſimus hujus libri Autor, illud potiſſimum ſibi agendum eſſe cenſuit, ut antiquitates iſtius regionis, minus curioſe adhuc inveſtigatas, e ſitu & tenebris eriperet, ereptasque cum eruditis communicaret. Specimen hujus laboris ex antiquitate profana jam dedit, quando hiſtoriam urbis Veldidenæ, quæ hodie *Wilthen* audit, & juxta Oenipontem ſita eſt, data opera enarravit; ſacræ autem ſimul antiquitatis rationem habens, vitæ S. *Valentini*, Rhætiorum Apoſtoli deſcriptionem vernaculo ſermone concinnavit, de quo libro nuper nos dicere meminimus. Nobiliſſimam & celebratisſimam urbem fuiſſe olim Veldidenam, totiusque Rhætiæ caput, & ex *Antonini* Itinerario intelligitur, & recentiorum eruditorum haud pauci, quos inter præcipue *Cluverium*, *Lambecium*,
Pag. 2. & Ill. *Maſcovium* noſtrum, Cl. Autor nominat, dictitarunt. In aliam vero conceſſerunt ſententiam viri in orbe literato admodum celebres, *Lipſius*, *Scaliger*, *Gruterus*, alii, qui, *Marci Velſeri* autoritate nimium confiſi, Auguſtam Vindelicorum Rhætiæ caput fuiſſe, ſummopere contenderunt. Contra eos igitur potiſſimum pugnat Cl. Autor, &, Veldidenæ ſuæ uti honorem, a quibusdam ademtum, reddat, annititur. Tyrolim igitur hodiernam ſub Rhætiæ quondam nomine com-
7 ſeq. prehenſam fuiſſe, oſtendit. Duraſſe hoc uſque ad initium ſexti circiter a Chriſto nato Seculi, aſſeverat, quo, invaleſcentibus in Tridentino tractu Longobardorum rebus, pars iſtius tractus eorum regno accenſita ſit. Reliquam vero Tyrolin, teſte *Aribone* & *Paulo Diacono*, Bojis dominantibus, Noricum fuiſſe dictam, contendit, & exinde varia antiqua documenta iſtius ævi illuſtrat. Seculo tandem decimo tertio integer Comitatus ab arce, ad Atheſin fluvium ſita, & *Terioli* in Notitia imperii Romani occidentalis dicta, Tyrolis compellationem

lationem assumsit. Veldidenæ antiquitatem & nobilitatem Cl. Autor probaturus, ejus nomen jam in Itinerario antiquo, quod Cel. *Wesselingius* evulgavit, occurrere, observat, illudque Itinerarium primo, aut secundo, post Christum natum Seculo confectum esse, certissime sibi persuadet. Præter Itinerarium, Veldidenæ mentionem Tabulam *Peutingerianam* quoque injicere, contendit, quæ, quamvis, ex plerorumque sententia, *Theodosii* junioris demum ævo confecta sit, non tamen pro prima haberi debere Cl. Autori videtur. Ex manuscripto enim Codice, quem Bibliotheca Augustana asservat, orbem terrarum jam ante istius Imperatoris tempora ita fuisse dimensum, docet. Imo, antiquissimos jamjam Romanos atque Græcos tabulas geographicas habuisse, monet, &, ex eo palam fieri, dictitat, hanc superstitem tabulam, *Theodosio* longe antiquiorem, & florentibus olim Romanorum rebus delineatam, esse, atque proin inserta ibi loca antiquissima pariter censeri posse. Adjunxit ei *Notitiam dignitatum utriusque imperii*, quam aut *Theodosii M.*, aut junioris, tempore confectam esse, concedit. Locum proin Itinerarii istius, quod vulgo *Antonini* dicitur, huc facientem, apponit. In Tabula *Peutingeriana*, loco *Veldidenæ*, *Vetonina* ea urbs vocatur, neque, ut in aliis urbibus celebrioribus illa in tabula factum est, muri turresque binæ in ea cernuntur. At vero, illam tabulam, prout hodie visitur, ante Seculum sextum, aut septimum, non videri confectam, Cl. Autor ostendit, adeoque mirum non esse, quod tot librariorum vitiis depravata sit, dictitat. Quod autem nullis turribus & muris Veldidenam distinxerit hæc tabula, id ideo accidisse judicat, quod jam A. 452, immissis per *Attilam* copiis, ea urbs fuerit destructa. Augusta quidem Vindelicorum, *Attilæ* furorem similiter experta, nihilo secius binis turribus in ista tabula nobilitatur. Hujus autem rei ea est ratio, quod, uti emporiis & urbibus limitaneis plerumque contingit, mox reparata videtur. In Notitia imperii in figuris decem locorum sub duce Rhætiæ primæ & secundæ, ejusque insignibus, inter

Pag. 10. 14. 15. 21.

Tt depicta

depicta castra & mansiones, primo statim loco ac ordine, bina
veluti munimenta, majori ambitu & decore præ ceteris instru-
cta, conspiciuntur, quorum priori, *Augustanis*, alteri, *Phibia-
nis*, inscriptum legitur. Per *Phibiana* quid intelligatur, in-
ter interpretes non constat. Cl. Autor vero, per *Augustana*
Augustam Vindelicorum, Rhætiæ secundæ metropolin, deno-
tari, concedit, sub nomine *Phibianorum* autem Rhætiæ pri-
mæ urbem principem latitare, existimat, eamque sententiam,
Pag. 25. allatis quamplurimis argumentis, quæ summum ejus ingenium,
& insignem Geographiæ antiquæ notitiam, testantur, confirmare
laborat. Partem illam Itinerarii *Antonini*, quæ Illyrici, No-
rici, ac Rhætiæ, urbes ac mansiones recenset, *Augusti* jam
ævo confectam esse, ac proin quoque Veldidenam, toties
per harum provinciarum directiones recurrentem, non ævo
recentiorem, sed forte antiquiorem, arguere, pronuntiat, imo,
ante *Augustum* jam stetisse, aut saltem stare potuisse, illam ur-
29. bem, fuse commonstrare annititur. Coloniam quoque Ro-
manam Veldidenam fuisse, affirmat. Solebant nimirum Ro-
mani locis a se devictis colonias immittere, tanquam præsidia
partis bello provinciis. Cum igitur Rhætos domuerit *Augu-
stus*, dubitari non posse, Cl. Autor inculcat, etiam ea in lo-
33. ca colonias fuisse deductas. Rhætiæ autem principem dicen-
dam esse Veldidenam, ex eo comprobat, quod in Itinerario
Antonini ter pro termino assignetur, quale de aliis per Ty-
rolin locis non constare, & non nisi urbibus nobilibus hoc
accidisse, jam *Bergierius* & *Cellarius* observarunt. Cum ve-
ro, prout jam supra vidimus, *Marcus Velserus* aliter longe his
de rebus judicet, Vindeliciam & Rhætiam propriam in unam
provinciam coivisse statuens, atque Augustam Vindelicorum
ejus fuisse metropolin asseverans, eo, quod urbes Augustæ,
quæ a populis cognomina acceperunt, istorum populorum
principes urbes fuerint, ejus verba, huc pertinentia, diligenter
Cl. Autor apponit, ut de hac controversia eo melius lector
41. judicare possit. Ad ejus dein placita convellenda accedens,
Rhætos & Vindelicos a scriptoribus antiquis constanter a se

invicem

invicem diſtingui, monet, eamque in rem locum *Horatii Carm. IV, 4, 17*, affert, ibique voculam *&* in optimis editionibus comparere, obſervat. Lapides etiam *Tacito* adhuc recentiores, quibus verba, *Rhætiæ & Vindeliciæ*, ſunt inſcripta, exhibet. Inſuper, Auguſtam nunquam dici *coloniam Rhætiæ*, ſed ſemper *Vindelicorum*, obſervat. Quamplurimas autem in Rhætia colonias fuiſſe, ex Inſcriptione, quam ipſemet jam *Velſerus* edidit, Cl. Autor oſtendit. Nummos, quos *Velſerus* pro ſua ſententia attulit, neutiquam rem conficere, inſigni doctrina atque acumine docet. Auguſtam quidem Vindelicorum coloniam eſſe, a *Druſo* deductam, atque in *Auguſti*, patris adoptivi, honorem, nomen hoc obtinuiſſe, Cl. Autor concedit, teſtimonium *Sexti Rufi* pro hac re ſtabilienda adducens. At vero, Rhætos atque Vindelicos ab antiquis ſcriptoribus vere a ſe invicem diſtingui, adducta inſigni exemplorum copia, iterum inculcat. Rhætiam vero ſecundam, cujus metropolis Auguſta exſtitit, non niſi ubivis jam concuſſo a barbaris imperio, neutiquam vero *Hadriani* ævo, ut aliis viſum, innotuiſſe, obſervat, quamplurimos locos, huc facientes, apponens. Rhætiam & Rhætos jam A. U. C. 640, adeoque centum annis prius, quam Vindelicos, Romanis cognitos fuiſſe, ex *Plutarcho* & *Strabone* oſtendit, imo & alia monumenta, ultimam iſtius gentis antiquitatem probantia, affert. Summopere Rhætorum fortitudinem miratos eſſe Romanos, & loca, quæ inhabitarunt, muri inſtar imperio Romano poſtea fuiſſe, commonſtrat. Montis *Brenneri* Tyrolenſium jam apud *Herodotum*, *Strabonem*, aliosque ſcriptores, mentionem fieri, ex quamplurimis eorum locis confirmat. Voces etiam *Pyrene*, & *Pyrenei*, non tam a Græco πῦρ, quam potius a Celtico *Brenner*, deſcendere, & cacumen montis deſignare, ſtatuit, Cl. *Wachterum* noſtrum in *Gloſſario Germanico* conſentientem adducens. Incolæ iſtius tractus, *Brenni*, aut *Breuni*, per errorem vero *Brenci*, ac *Breuci*, paulo poſt vero rurſus nomine *Briones*, ac *Breones*, moxque iterum non ſine vitio *Ibriones* ac *Pæones*, dicti ſunt. Ut igitur, gentes illas antiquiſſimis

Pag. 54. 56. 57. 60 ſeq. 71. 74. 75 ſeq. 79. 89. 91. 96. 99 ſeq. 103.

tiquissimis jam temporibus innotuisse, Cl. Autor ostenderet, scriptores, qui illorum meminere, secundum ordinem, id est,
Pag. 105. ætatem, adduxit, ex quibus omnibus liquet, Brennos illos Rhætiæ incolas, Rhætos autem a Vindelicis diversissimos, fuisse, cum hi Galli, seu Germani, Illyriique, fuerint, illi contra e Græcia, Lydia, terra Chanaan, sive ex Ægypto, in Italiam delati, id quod *Maffæus* jam in *Originibus Etruscis* ostendit, & per plura dein Secula huic ipsi imperitasse Italiæ, dicantur. Urbes etiam Rhæti nonnullas exstruxerunt, quarum multas postea in bello Rhætico expugnarunt Romani, quemadmodum *Vellejus* testatur de condito Tridento, & de altera ad Brennenses urbe *Plinius*. Hunc vero morem apud Gallos non viguisse, eosque vicatim sine muris habitasse, *Polybius* affirmavit. Omnia hæc Cl. Autor diligenter & copiose comprobat, atque *Velseri*, unam eandemque Rhætorum ac Vindelico-
115. rum fuisse gentem, statuentis, sententiam explodit. His præmissis, Veldidenam *Augusti* coloniam fuisse, ostendere annititur. Monstrat primo, moris apud Romanos fuisse, in loca a se devicta colonos mittere. Ostendit dein ex *Vellejo*, in bello, contra Rhætos gesto, multas urbes & castella *Augustum* per suos expugnasse. Hinc, eum, pro more Romanis solenni, hæc in loca deduxisse colonos, & vero videtur simile, & lo-
121. cus *Dionis* appositus haud obscure indicat. Rhæti insuper, gens admodum bellicosa, coloniarum fræno coercendi erant. Hinc *Augustus* ipsemet post bellum confectum se in Rhætiam contulit, (id quod A. U. C. 740 factum esse, in vita *Horatii* statuit *Massonus*,) ibique res Rhæticas constituit, quo in negotio præcipua ei coloniarum cura fuisse utique videtur. Et, quamvis Autores, qui de coloniis *Augusti* nonnulla prodiderunt memoriæ, nullius in Rhætia neque ab *Augusto*, neque ab aliis, deductæ coloniæ meminerint, Cl. Autor tamen ex collectoribus Numismatum atque Inscriptionum varia, huc pertinentia, detexit. Tridentum igitur, nec non Teriolos & Veldidenam, colonias deduxisse *Augustum*, pro certo statuit.
123. De Tridento Inscriptionem aliquam probationis loco attulit, pro

pro reliquis autem conjecturis duntaxat militat, neque ipsi probabile videtur, Veldidenam, quæ in Itinerario ter pro termino assignata est, adeoque urbs nobilissima fuit, honore coloniæ caruisse, qui tamen Teriolis & Tridento contigerit. Ulterius Pag. 124.
tamen in subsequentibus hanc suam de Veldidena sententiam confirmaturus, nummum aliquem ex *Mediobarbo*, nunquam hactenus explicatum, adducit, ejusque inscriptionem, ex meris siglis constantem, per verba: *Colonia Augusta*, *Latino Veldidena Emerita Rhætorum*, exponit, hujusque interpretationis rationem in subsequentibus reddit. Certe, si hæc num- 126.
mi explicatio admittatur, res omni carebit dubio. Non autem patitur hic locus, has de hoc nummo Cl. Autoris conjecturas ad amussim vocare; sed eas potius eruditi lectoris judicio & examini relinquimus, hoc interim affirmantes, ejus in interpretatione nummorum solertiam omnium admirationem & plausum promereri. A. 356 a Suevis Veldidenam fuisse deletam, ob locum *Ammiani Marcellini Lib. XVI* quibusdam videri poterat. Verum illum locum de Rhætia secunda, quæ antiquis Vindelicia dicta est, Cl. Autor exponit, &, per Suevos hic *Alemannos* intelligendos esse, sibi persuadet. Quodsi enim tunc periisset Veldidena, ejus nullam mentionem injicere potuisse Tabulam *Peutingerianam*, quippe quæ hujus ætatis sit, dictitat. *Velserus*, etsi *Augustam* totius Rhætiæ caput & 139.
urbem principem fuisse, existimet, *Curiam* tamen Rhætiæ primæ alterum fuisse caput, simul affirmat. Cum autem luce meridiana clarius sit, urbes principes in directionibus Itinerarii aut capita, aut terminos, fuisse, insuperque Curia *Constantii* Imperatoris tempore non sit antiquior; facile hanc *Velseri* sententiam confutavit Cl. Autor, *Cellarium*, hac in parte 140.
secum facientem, adducens. Tridentum caput Rhætiæ fuisse, *Cluverius* censuit. Ejus autem urbis cum ne quidem Notitia imperii meminerit, cumque *Antoninorum* jam ævo non ad Rhætiam amplius, sed ad Venetum tractum, ea civitas relata fuerit, prout ex *Ptolemæo* potest intelligi; facile patet, quam longe & hæc *Cluverii* sententia a vero distet. Similiter *Freins-*

hemium, qui in Supplementis *Livianis*, *Drusomagum* Rhætiæ caput fuiſſe, dixit, Cl. Autor confutat. *Drusomagum* nempe hodiernum *Bulsanum* eſſe, ponit. Qui locus quamvis ad Rhætiam olim pertinuerit, & antiquiſſimus planeque nobilis ſit, eum tamen cum Veldidena comparari poſſe, Cl. Autor negat, cum nullum adſit in nummis, lapidibus, vel ſcriptoribus, coloniæ Romanæ eo deductæ veſtigium, ex quo tamen dignitas urbium inprimis intelligitur. Neque titulus *Augustæ* ei tribuitur, neque unquam in Itinerario occurrit tanquam caput directionis, neque in Notitia imperii locum invenit, quæ omnia de urbe principe neutiquam dici poſſunt. Veldidenam anno Chriſti quingenteſimo octavo a Bojis deſtructam fuiſſe, *Aventinus* prodidit. Verum hæc *Aventini* narrata dudum a *Velsero*, *Brunnero*, atque aliis rerum Bojicarum ſcriptoribus, jam exploſa ſunt. Veldidenam ergo ſtatim poſt medium Seculi quinti funditus everſam eſſe, Cl. Autor pronuntiat, neque Bojos, ſed Hunnos, illam deleviſſe urbem, contendit. Hujus ſententiæ rationem reddituras, profitetur quidem, certis ejus ævi teſtimoniis hoc confirmari non poſſe; interim tamen, admodum crudeliter cum univerſa Rhætia *Attilam* egiſſe, ex eo intelligi poſſe credit, quod in adverſos ei admodum durus fuerit. Cum autem probe noſſet, Briones, ſive Breones, (ſub quo nomine tum latuiſſe omnes Tyrolenſes, Cl. Autor pro certo ſumit,) *Aetio* adverſus illum auxilia in Galliis præſtitiſſe, genti iſti eum infenſiſſimum fuiſſe, & ejus delendi occaſionem avidiſſime arripuiſſe, non vane licet augurari. Cum *Aetio* autem Breones contra *Attilam* dimicaſſe, *Jornandes* & *Freculphus* commemorant. Inſuper duabus adhuc aliis conjecturis ſententia hæc fulcitur. *Gregorio* nempe *Turonensi*, qui Seculo inſequente ſexto floruit, non amplius cognita fuiſſe Veldidena videtur, & Geographus ille Ravennatenſis, qui Seculo ſeptimo videtur vixiſſe, eam urbem plane ſilentio præteriit. Certe, ſi ævo adhuc illo urbs princeps fuiſſet Veldidena, ejus duumviri iſti haud dubie meminiſſent. Alii viri docti contrariam huic hac de retulerunt ſententiam. Propter natam

Pag. 143.
145.
147.

tam scilicet, sensimque auctam, urbem Oenipontanam, Veldidenam decrevisse, imo ex ejus ruderibus incrementa sumsisse Oenipontem, dictitarunt. Falso, ex mente Cl. Autoris, qui, eos confutaturus, observat, illud oppidum valde remotum, & ultra Oenum ad pedem pagi Hœttingensis situm fuisse. Hodie adhuc uberrima antiquitatum circa Veldidenam messis est, cum insignis urnarum, numismatum, lapidumque veterum, effodiatur subinde numerus, ex quo Cl. Autor colligi posse dicit, locum illum ambitu quondam suo amplissimum, Romanorum frequentia nobilem, & dignitate ceteris præstantiorem, fuisse. Capitolium quidem, circi, theatra, thermæ, templa, in aliis Romanorum coloniis obvia, hic desiderantur, & ex hoc fundamento nonnulli, Veldidenam fuisse coloniam Romanam, subdubitarunt. At enim vero, in ipsa Roma has antiquitatis reliquias sæpius frustra quæri, *Joannes Jucundus Veronensis* ante duo jam Secula & dimidium conquestus est. Quod sigillatim ad theatra attinet, forte jam Etruscorum tempore ac more ea his in locis lateritia fuerunt, & hinc eo facilius potuerunt destrui. Credidit insuper non raro religiosa nimis Christianorum sollicitudo, e re catholica esse, hæc paganorum monumenta funditus everti, quod præcipue etiam cum lapidibus factitatum est, quibus quippe Deorum Dearumque nomina subinde inscripta erant. Cumque hoc ipsum Veronæ, urbi amplissimæ, & omni ævo splendidissimæ, *Maffeo* teste, acciderit, Veldidenam, funditus eversam, eandem sortem habuisse, nemo mirabitur. Inter præcipua monumenta, illic reperta, quæ *Augusto* adhuc antiquiora videntur, Cl. Autor lapides milliares quatuor, inscriptionibus carentes, numerat, cum dictus modo *Maffæus* jam observaverit, *Augusti* tempore primum lapidibus hisce inscriptiones fuisse inditas. Neque præter rem Cl. Autor optat, ut jussu Principis lapides tam inventi, quam adhuc forte inveniendi, in locum aliquem publicum convehantur, & ibidem ordine repositi, in communem utilitatem literariam, omnibus, præsertim vero antiquitatum scrutato-

Pag. 194. 160. 162.

Pag. 163. ſcrutatoribus, pateant. Veldidenæ nomen in medio ævo pro barbarie temporum vehementer depravatum eſt, & in tabulis Tyrolenſibus iſtius ævi *Willetein*, *Wyllentin*, nec non *Wiltban*, hic locus vocatur. Cumque ager vicinus fruticibus & dumis obſitus eſſet, inde nomen *Wiltau* exſtitit; quamvis in tabulis publicis nullus, aut ſaltem rariſſimus, iſtius compellationis uſus ſit. Hodie communiter *Wilthen* dicitur. Solent enim Germani nomina urbium Latina contrahere, uti ex quamplurimis exemplis conſtat. Et hunc quidem in modum Veldidenæ ſuæ antiquitatem Cl. Autor expoſuit. Applaudimus nos ampliſſimæ, quam ille ſibi acquiſivit, hiſtoriæ veteris notitiæ, ſummopere optantes, ut antiquitatum Tyrolenſium enarrationem, quam meditatur, tam præclare cœptam, ad umbilicum feliciter perducat. Aſſurget ei omnis eruditorum chorus, & his conatibus nos quoque inter primos favebimus & ſuffragabimur.

NOVA LITERARIA.

Apud viduam *Caſp. Fritſchii* & *Bernh. Chriſtoph. Breitkopſium* venalis proſtat *Tomus primus Novi Theſauri Linguæ Latinæ*, a *Jo. Matthia Geſnero* editus in folio. Pretium ei conſtitutum eſt unius aurei Batavi; eodemque venient etiam ceteri *Tomi;* quorum *ſecundus* & *tertius* menſe Septembri proximo, *quartus* autem & *ultimus* futuri anni mercatu vernali, prodibunt. Magnam Opus habet commendationem chartæ & typorum; majorem diligentiæ atque doctrinæ; quam comparando cum ceteris hujus generis libris tantam reperient intelligentes, ut ei principatum in ſuo genere facile ſint conceſſuri. Ceterum de hoc Opere pluribus agemus, Deo volente, ubi *ultima* ejus *Pars* prodierit. Jam, ne nihil dicamus, elegantioribus literis læta illa, quæ ex inſigni hoc Opere certiſſime exſpectari poſſunt, incrementa, & magnum hunc ſuæ dignitatis vindicem, qui inter paucos labantia humanitatis ſtudia egregie fortiterque ſuſtinet,

Geſnerum, gratulamur.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Galendis Junii Anno MDCCXLVII.

Pars II.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ, &c.

id eſt,

ORIGENIS OPERA OMNIA, QUÆ GRÆCE, VEL Latine tantum, exſtant, & ejus nomine circumferuntur. Ex variis editionibus, & Codicibus manu exaratis, Gallicanis, Italicis, Germanicis, & Anglicis, collecta, recenſita, Latine verſa, atque annotationibus illuſtrata, cum copioſis Indicibus, vita Autoris, & multis Diſſertationibus. Opera & ſtudio Domini CAROLI DE LA RUE, Presbyteri & Monachi Benedictini e Congregatione S. Mauri.

Tomus II.

Pariſiis, typis Jacobi Vincent, 1733, fol.

Alph. 10 plag. 13.

Quæ *primo* novæ hujus editionis *Volumine* Syntagmatum nomine exhibentur *Origenis* ſcripta, ea olim, cum argumentum illius exponeremus, ordine ſuo commemoravimus. Sequuntur jam *Commentarii*, quibus ſacræ Scripturæ libros olim interpretari aggreſſus eſt *Adamantius*, & qui Exegeticorum nomine vulgo veniunt, quorum tamen tanta pars temporis injuria jam pridem interiit, ut non niſi vel Græcæ orationis, vel Latinæ tantum interpretatio-

 nis,

nis, fragmenta ad nostram ætatem pervenerint. Et præsens quidem *Volumen* ea complectitur, quæ in nonnullos Veteris Testamenti libros, in *Pentateuchum*, in *Josuam*, *Judices*, *Ruth*, *libros Regum*, *Jobum*, & tandem in *Psalmos*, nobis supersunt, ex parte jam typis excusa, ex parte vero nondum in lucem edita. Quæ, interprete *Rufino*, tantum Latine exstant, ea Cl. Editor ad veterum MStorum fidem recensuit. Græca unde huic editioni accesserint, peculiaria docent *Monita*, quæ Commentariis vel inferius adjecta, vel singulorum etiam fronti præfixa, fuerunt. Sunt vero illorum Græcæ orationis non pauca, quæ ibi leguntur, eademque sæpe prolixa, fragmenta; erant adhuc plura, sed prudens tenendus erat eorum delectus, ne pro veris & genuinis admitterentur supposititia. Constat enim, multa quidem sub *Origenis* nomine circumferri, præsertim in antiquis Patrum Græcorum Catenis, tum MStis, Parisiensibus nempe & Anglicanis, tum iis, quæ a *Corderio*, *Barbaro*, *Ghislerio*, *Comitolo*, *Patritio Junio*, aliisque, fuere editæ; at vero, cum fidem iis tuto habere non liceat, & vel scriptorum, e quorum fragmentis Catenæ sunt compilatæ, ita persæpe inter se confundantur nomina, ut, quæ una illarum adscribit *Origeni*, eadem alii tribuat altera; vel etiam unanimi illæ consensu fragmentum aliquod *Origeni* vindicent, quod tamen ipsius non esse, aliunde probatur; hinc non nisi ea Vir doctus huic editioni inserenda esse existimavit, quæ vel ex *Rufini*, *Hieronymi*, aliorumque, antiquis interpretationibus *Origenis* esse constabat, vel falso huic adscripta fuisse, ex aliorum in sacram Scripturam commentationibus probari non poterat. Reliqua, quæ hujus generis non erant, scripta, aut scriptorum fragmenta, prudenti ille consilio omisit, exceptis tantum duobus, quorum prius *tres Libros in Jobum*, qui ad finem hujus *Tomi* leguntur, posterius prolixum *in Jobum Commentarium*, exhibet, qui, ne præsens *Volumen* in molem excresceret, *tertio* Græce & Latine accedet. Hos libros, quamvis *Origenis* nomen aperte mentiantur, tamen, quia in *Genebrardi* editione habentur, non æque facile omittendos esse, Noster existimavit, ne, si in præsenti desiderarentur, justam

conque-

conquerendi causam præberet Lectoribus. Ceterum unicuique Librorum adjectæ sunt variantes Codicum MStorum lectiones, præterea notæ & animadversiones, quibus vel sacræ Scripturæ loca, vel antiquitates, ecclesiasticæ æque ac profanæ, subinde illustrantur, interdum etiam, quæ male & incongrue ab *Origene* asserta sunt, castigantur. Accedunt *Monita*, ut dicuntur, singulis librorum præfixa, quibus, quæ ad cujusque historiam spectant, Autor exposuit, eadem plane, quam in *primo Volumine* servavit, methodo, de qua ut iterum verba faciamus, opus non est. Omni tamen silentio præterire non possumus, quæ fuse & oportune ille de methodo disputat, quam in interpretatione Scripturæ propriam sibi & peculiarem fecit *Origenes*. Constat nimirum, quando iste Librorum sacrorum egit interpretem, sensus literalis dignitatem raro ab eo servatam, potius ingenio suo indulsisse eum, & allegorias quæsivisse in iis etiam locis, ubi, præter *Origenem*, nemo eas ante quæsiverat, multo minus invenerat; quod sicuti nullus, qui in Patris hujus, cetera doctissimi, lectione librorum versatus est, facile inficias iverit, ita, operæ pretium facturos nos esse, existimamus, si, quam in Præfatione Vir doctus dedit *Origenianæ* illius methodi brevem & succinctam delineationem, eam inde exhibeamus. Tota vero redit ad sequentia capita: *Quod* 1) *triplex sit Scripturæ sensus, literalis, moralis, & mysticus, seu allegoricus;* 2) *triplex iste sensus non ubique Scripturarum reperiatur;* 3) *si generatim res spectetur, ad institutionem & ædificationem simplicium sensus literalis sufficiat;* 4) *sæpe tamen litera in se habeat falsa, absurda, secum pugnantia, impossibilia, & cetera hujusmodi, unde nati sint errores propemodum infiniti;* 5) *mysticus, seu allegoricus, sensus nitatur autoritate Novi Testamenti, sitque omnino necessarius, ut ab adversariis tuta maneat veritas Scripturarum, & ipsæ Deo dignæ efficiantur;* 6) *difficillimum sit, imo impossibile, mysticos assequi sensus, quos in se complectatur Scriptura;* 7) *iis tamen assequendis conducere queant regulæ sequentes: Primum, si lex cerimonialis adeo tota figuris plena existimetur, ut singula Scripturarum loca, quæ ad illam refe-*

runtur, ne uno quidem excepto, non literaliter, sed mystice tantum, accipiantur; deinde, si, ubicunque sermo est de Jerusalem, de Ægypto, Babylone, Tyro, aliisque locis terrenis, totum id referatur ad cœlestia loca, quæ animarum sint habitacula; ac demum, si ad mysticum sensum confugiatur, & litera deseratur, quoties falsa, inutilis, ac Deo indigna, visa fuerit. Omnem his legibus Scripturarum interpretationem adstrinxisse *Origenem*, Noster deinde, per singula eundo capita, disertis comprobavit illius testimoniis. Postea suas ipse adjecit animadversiones, quibus integrum Systema docte examinavit, &, quid in eo reprehendendum, & ab Ecclesiæ Doctoribus reprehensum jam olim fuerit, postquam fuse commemoravit, recte tandem asseruit, frequentem allegoriarum usum periculo non vacare, & in iis etiam locis, ubi figurati sensus veritas in dubium vocari nequeat, summa cautione opus esse, ne illius prætextu detrimentum aliquod patiatur sensus historici veritas.

JACOBI PEIRCII PARAPHRASIS ET NOTÆ philologicæ atque exegeticæ in Epistolam ad Hebræos. Latine vertit, & suas ubique Observationes addidit, JOANNES DAVID MICHAELIS, Phil. Prof. Publ. in Academia Georgia Augusta.

Halæ Magdeburgicæ, sumtibus bibliopolii Lüderwaldiani,
1747, 4.
Alph. 2 plag. 5.

Editis ante annum *Georgii Bensonii* laboribus exegeticis in Epistolam *Jacobi*, & a Cl. Editore in linguam Latinam conversis, specimen nunc succedit secundum, quod circa celeberrimi *Peircii* occupationes literarias, in Epistolam *Pauli ad Hebræos* collatas, versatur, & eandem præ se fert diligentiam Interpretis, quam ex superiori jam perspectam habemus atque cognitam. Gratiam hinc a Lectoribus nos inituros esse speramus, & plane confidimus, si faciem hujus libelli depictam atque delineatam propius adspiciendam ipsis præbe-

præbeamus. Frontem libelli exornant *Josephi Halletti* junioris conatus, ad detegendum Epistolæ ad Hebræos scriptorem, linguamque, qua scripta primum est, investigandam, relati. Notissimi jam unicuique isti sunt Commentarii, ex quo scilicet tempore B. *Wolffius* hanc disquisitionem *Tomo tertio Curarum* suarum *philologicarum & Criticarum* adjecit, Latina civitate donavit, & observationibus suis adauxit. Ex eo etiam factum est, ut Editor noster adornandæ novæ versionis Latinæ labore supersedere posset, dummodo adjiceret, quæ ex industria B. *Wolffius* omiserat, & quæ pro *Halletto* defendendo contra illum in medium proferenda erant. Ex iisque causis, in controversiam actis, quædam delibabimus, reliqua omissuri, ne cramben bis sæpiusque coctam apponamus, cum satis jam constet, *Hallettum Paulo* Apostolo non solum has literas vindicasse, sed pro lingua etiam Hebraica, sive Syro-Chaldaica, tanquam originaria harum literarum, acerrime pugnasse. *Hallettus* inprimis facilitatem firmam, qua Hebræi circa usum linguæ Syriacæ pollebant, in causa sua urserat. Sed *Wolffius* refellit hanc sententiam ex eo capite, quia, non ad Judæos Hierosolymitanos, sed Asiæ incolas, scriptam videri sibi Epistolam, dicebat, addendo, Apostolum alios credentium usu Epistolæ exclusos non voluisse, hinc Græce fuisse scribendam. Ad hæc regerit Noster: Fieri non potuisse, quin illa lingua, quam intelligerent omnes, scriberetur Epistola, & ea potissimum, qua utebantur illi, ad quos primo mittebatur. Hinc, rem satis alienam Apostolum fecisse, statueretur, si Græcis literis, ad Hierosolymitanos scribens, uti voluisset. In eo nunc cardo rerum versatur, ut dilucidius exponatur, Hierosolymitanos primos harum literarum ex mente Apostoli fuisse lectores atque auditores, quod in peculiari disquisitione ostendere conatus est Interpres noster, de qua mox dicendi erit occasio. Jam in stadio incepto pergimus, ea attingentes argumenta, quæ *Hallettianis* sunt adjecta, ea nimirum ratione, ut evincatur, Hebraice hanc ad Hebræos scriptam fuisse Epistolam. Refertur huc Græca scribendi forma, quam minime cum *Pauli*

Pag. 36.

38.

convenire ſtilo, Noſter ait, & tribus exemplis illuſtrat. Deinde ad hanc claſſem etiam vocantur dicta Vet. Teſtamenti, quæ in contextu Græco ita leguntur, ut nihil ad *Pauli* ſcopum facere videantur; qui tamen facile apparet, ſi ex Hebraico textu, aut Chaldaica *Onkeloſi* paraphraſi, nervus demonſtrandi excite-
Pag. 39. tur. Confertur hanc in rem teſtimonium *Pauli* ex *Cap. IX*, *23*, coll. *Geneſ. XLVII*, *31*, ex quo evincitur, *Jacobum* moribundum tanquam ſupplicem, & gratias Deo agentem, ſiſti, quanquam ex Græcis literis vix tale quid erui poſſit. Poſt hæc reliqua hujus rei enarrantur argumenta, & fidenter in hanc pronuntiatur ſententiam, Epiſtolam hanc Hebraice ſcriptam quidem, ſed a viro ſancto ac divinitus afflato in ſermonem Græcum ſumma cum diligentia translatam eſſe, quod aliis etiam contigiſſe Epiſtolis *Paulinis*, affirmatur. Reſponſiones denique ad prolatas objectiones finem huic Commenta-
48. tioni imponunt. Excipit hanc *Michaelis* noſtri diſquiſitio de Hebræis, ad quos data eſt hæc Epiſtola *Pauli*, deque ejus ſcopo & occaſione. In aciem hic primo producitur triplex doctorum ordo, qui de eadem re, ſed diverſis armis, diſceptarunt. Autor ei ſe adjunxit parti, quæ de Hieroſoly-
50. mitanis hic cogitat lectoribus. Adſtruit hoc effatum tam ex univerſæ antiquitatis conſenſu, quam ex Epiſtolæ inſcriptione, quam ei tribuunt Patres, & quæ ad Judæos illos pertinere videtur, qui, Palæſtinam colentes, Hebraice loquebantur, cum reliqui Judæi tunc temporis jam Helleniſtæ audirent. Reliqua argumenta ex ipſis Epiſtolæ viſceribus ſunt depromta, ex qua apparet, res circumſtantes, ibi occurrentes, non admittere, ut de diſperſis per Græciam, Macedoniam, Aſiamque, cogitare queamus, quin imo reliquarum eccleſiarum ſtatum plane ab eorum eſſe ſeparatum conditione,
54. ad quos Apoſtolus has literas dedit. His omnibus additur, *Paulum* in Epiſtola ad Hebræos ne unico quidem in loco de tolerantia gentium mentionem injicere, cum tamen in reliquis Epiſtolis nihil habeat prius & antiquius, quam ut Chriſtianos de ea graviſſime admoneat, quo ex Judæis & gentibus converſi homines amorem mutuum magis magisque colerent,

& hinc

& hinc veri non diſſimile videri, ad Hebræos Hieroſolymitanos has literas eſſe perſcriptas. In diluendis objectionibus cum B. *Wolffio* rem inprimis habet Autor, non infeliciter pugnans. Præterea, ex Italia hanc Epiſtolam eſſe datam, cum in prioribus adhuc vinculis Romanis *Paulus* detineretur, circa tempus paſchale, ex quibusdam non contemnendis rationibus dicitur, & ea quidem occaſione, cum eccleſia Hieroſolymitana poſt mortem *Feſti*, Pontifice atroci *Anano*, maximis urgeretur calamitatibus. Ad Commentarium ipſum *Peircii* accedimus, de quo conſtat, quod in ſectiones plurimas dividat hanc Epiſtolam, quibus ſingulis ea, quæ continentur, ſtrictim præmittuntur, ipſa textus verba circumlocutionibus doctis deſcribuntur, & annotationibus muniuntur, quibus ſuas etiam adjecit Cl. Editor lucubrationes. Initium verborum Apoſtolicorum ex translatione Interpretis noſtri ita fluit: *Idem Deus, qui per particulas, & variis rationibus, mentem ſuam ſub priſci Fœderis œconomia notam fecit Judæorum patribus, voce Prophetarum, per ultimam hanc œconomiam, ſeu tempore Meſſiæ, ad nos locutus eſt per filium.* Ultimi dies, ex mente doctiſſimi *Michaelis*, dicuntur ideo, quia ſeculum Meſſiæ extremum eſt orbi terrarum, & ſub hoc nomine vel majus, vel minus, temporis ſpatium contineri arbitratur. Arctius tamen iſtam appellationem eſſe conjungendam cum temporibus rei publicæ ſacræ Judæorum putamus, ſecundum quæ ultima ſunt tempora iſta, ſub quibus Servator in his terris vitam agebat. Poſt ea ſcilicet, parvo interjecto annorum intervallo, omnis ruebat res cerimonialis, & ſub ruderibus templi ſepulta manebat. Circa easdem paginas nobis arridet explanatio vocabuli Hebraici ירש, hic annotanda, quod non *hæreditandi* primum ac proprium habere ſignificatum affirmatur, ſed *occupandi*, a רשת ſcilicet, ſeu *capiendis* piſcibus, ita dictum, uti תירש, quod caput occupare ſolet. Per *αἰῶνας* *Peircius* recte intellexit res, quæ videntur, omnes, in tempore conditas, quam explanationem contra *Oederum* docte tuetur Noſter, cum oſtendit, vanas eſſe ætates eccleſiæ per Chriſtum digeſtas, ab illo in hoc teſtimonio ingenioſe fictas.

Pag. 56. 59. 64. 67. 68.

Idem

Idem *Peircii* castigat sententiam, quam de Filii Dei essentia
Pag. 71. alia, quam Patris, incautius & pro more hodierno civium suo-
80. rum scripserat. Tempus, quo sedere cœpit Salvator in solio gloriæ, seu quo rex unctus & constitutus est, incidere in *παλιγγενεσίαν*, seu secundos natales excitati a mortuis, & in vitam revocati, Christi, ex quo vocabulum היום explicandum esse, putat Anglus, addens, Christum, cum jam aliis nominibus filius Dei esset, tum hoc inprimis ita celebrari,
83. quoniam illi occiso novam Deus pater vitam indidit, qui excitasse eum ex mortuis dicitur. Circa verba: *Ego vero pater ipsius, & ipse mihi erit filius*, amplam & doctam Cl. *Michaelis* instituit disputationem cum *Peircio* & *Whistono*, excitationi Apostolicæ ita consulens, ut autoritatis divini scriptoris ratio ab illo habita esse intelligatur. Eandem etiam dili-
95. gentiam in reliquis, a *Paulo* adductis, testimoniis collocatam laudamus, quæ in eo maxime est conspicua, quia labores *Peircianì* & supplentur, & diligentissime expenduntur, rationibus
96. rerum & verborum ubique additis. Phrasis Græca: *λέγει πρὸς τοὺς ἀγγέλους*, *de angelis dicit*, recte exponit Anglus, cui hoc addit roboris Noster, quod accurate hæc respondeat Latinæ illi: *Aliquid in aliquem dicere*, ad quæ conferri iubet *Luc. XX, 19*, *Rom. X, 21.* Ceterum, ne ad verbum λέγει nomen, ὁ Θεὸς, suppleatur, cavet; nec enim Deum ipsum in *Psalmo CIV*, sed Poetam sacrum de Deo, loqui, ad-
104. struit. Idem occasione *Davidicæ* vocis, ex *centesimo secundo Psalmo* a *Paulo* repetitæ, affirmat, hanc *Davidicam* cantionem spectare ad tempora exilii Romani, in quo ad hunc usque diem versatur gens misera Judaica. Rationes hujus asserti sequentes affert; quia Sion urbs collapsa, & in ruinas redacta, dicitur; quia gens tota Israelitica vagabunda, & restitutionem desiderans, describitur; quia restitutionis fructus erit, ut gentes Jehovam revereantur & colant. Hæc omnia quam accurate sint dicta, non disquirimus. Maxima, præter alias, nobis hic difficultas expedienda videtur ista, qui fieri queat, ut de Judæis, qui nostro tempore sunt superstites, dici possit, eos preces unquam ad Jehovam facere, cum Mes-

siam,

ſiam, tanquam deprecatorem omnium hominum, aſpernantur, & maximis conviciis afficiunt. Id quidem recte affirmari poſſe putamus, hanc cantionem eſſe propheticam, atque ad exulem ſpectare Judæum, non quidem ex Romano exilio
ſuperſtitem. Quo etiam voces Rabbinorum referendæ ſunt, ab Pag. 105.
Autore noſtro in medium prolatæ. Angelos λειτεργικὰ 114.
πνεύματα eleganter Noſter dici putat, quia Græci per λειτεργὸν non gregarium quemcunque miniſtrum, ſed publicum, eundemque, qui gravia in civitate munera gerit, intelligere ſolent. Perplacet quidem nobis hæc obſervatio, ſed deſideramus exempla, quæ addi inprimis opus erat. Per an- 119.
gelos adminiſtros in monte Sinaitico cum *Peircio* conſentit Noſter, &, vi argumentorum atque veritate coactus, ab eorum ſejunxit opinione ſententiam ſuam, qui a Filio Dei latam at-
que promulgatam eſſe arbitrantur legem. Pari facilitate re- 121.
liquæ enodantur difficultates, quæ circa hanc occurrunt enar-
rationem, a *Moſe* & *Stephano* recitatam. Ceterum notandum 127.
eſt, magiſtratum angelorum eſſe abrogatum, hinc etiam, non omnia, quæ tabulæ priſci Fœderis de angelis, rerum humanarum arbitris, habent, ad tempora Novi Teſtamenti referen-
da eſſe, recte cenſetur. Chriſtum ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας eſſe 137.
eo ſenſu, cum Britanno Noſter dicit, quo ἀρχηγὸς dux, ſive princeps, dicitur, qui alios præcedit & anteit, & in quem ſequentes, eandem viam ingredientes, intuentur; & ſic Chriſtus princeps ſalutis eſt, qui primus mortalium ſalutem ſempiternamque ingreſſus vitam, ad eandem nos ſalutem perducit.
Miſericordem & commiſerantem Chriſtum eſſe ſacerdotem, 157.
Apoſtoli verba ſatis abundeque oſtendunt, quæ cum Interprete noſtro ita accipienda eſſe exiſtimamus, ut ingratum quendam ac triſtem alienæ calamitatis ſenſum indicent, ad opem afflictis ferendam ſtimulos addentem. Ita enim exiſtimamus, Chriſtum quidem ratione divinitatis ſuæ perpeſſiones & calamitates piorum habuiſſe cognitas, & vere perſpectas, ſed, ne quid dubitationis in animis piorum relinqueretur, neceſſe idem eſſe duxit, ut vivam harum vexationum ſubiret ſen-
ſionem, in corpore ſuo ſanctiſſimo ſuſcipiendam. Quæ res 160.

omnis quam maxime in ſolatium vexatiſſimis cedit Chriſtianis,
ſiquidem certum & indubitatum eſt, ſua quemque mala prom-
Pag. 185. tiorem reddere ad juvandos alios, iisdem malis vexatos. Per
quietem Dei, in quam ingreſſuri erant fideles, intelligit Noſter
ſtatum Chriſtianorum ſub Novo Fœdere, ſeu animi illam quie-
tem, quæ ex ſenſu exiſtit hæreditatis ſpiritualium bonorum,
conjunctam cum immunitate a lege Levitica, cujus officia ab
ipſo *Moſe* ſervitia vocari ſolent. In hanc quietem tempore
Meſſiæ ingreſſuri erant credentes Iſraelitæ, ita tamen, ut re-
liqui, quibus dura & atrocia erant pectora, aditu hujus quie-
196. tis prohiberentur. Vivum Dei verbum, de quo multa di-
ſputant interpretes ad Epiſtolam noſtram, Britannus non de
ſubſtantiali verbo, Chriſto ſcilicet, vult intelligere, ideo, quia
Joanni ſoli hæc loquendi ratio ſit uſitata, ſed de verbo a
Deo prolato, eoque inprimis, quod comminatorium e *Moſe*
197. excitatur. Adoptat hæc, & ſua non ſolum facit, ſed ube-
rius etiam explanat, Autor noſter, in ſubſidium afferendo ea
omnia, quæ in tabulis ſanctioribus hanc in rem poſſunt dici.
217. De Chriſto ſacerdote notat Britannus, eum non niſi a reſur-
rectione ex mortuis factum eſſe talem, quam inter & com-
munem ſententiam de Chriſto ſacerdote, mortis ſupplicium
219. ſubeunte, aperto quaſi Marte decernitur. Argumentis, quæ
excitat, hic ſuperſedemus aſſerendis, id modo monentes,
Autorem noſtrum ita ſentire, nihil in hac inveniri opi-
nione, quod ſatisfactionem pro peccatis noſtris morte Chri-
ſti factam oppugnet, eam tamen vim non habere, ut ſibi
perſuaderi plane poſſit, Chriſtum ante ſuum in cœlum ingreſ-
243. ſum nullum ſacerdotem fuiſſe, & recte habitum eſſe. Quæ de
relapſu *Paulus* monet, ex communi ſententia explicantur, pau-
ciſſimis modo cautionibus additis. *Melchiſedecum* ſine pa-
tre, ſine matre, ſine genealogia, dici ideo, quia a *Moſe* ori-
gines gentis ſuæ omittantur, veriſimile eſt Noſtris, & do-
265. ctiſſimus quidem Interpres elegantem ex *Senecæ Epiſt. CVIII*
affert locum, ubi dicitur, duos Romanos Reges fuiſſe, quorum
alter patrem non habuerit, alter matrem. Eadem ratione de
hominibus obſcuri nominis more Romanorum fertur, quod
homines

homines ſint ſine nomine, quorum parentes lateant. *Melchiſedecum* aſſimilatum fuiſſe filio Dei, id eo valere Noſter putat cum *Whitbyo*, ut per filium Dei hic intelligatur angelus, cui ratione immortalitatis factus fuiſſet ſimilis, quem ad modum *Lucas* ſub reſurrectionem noſtram immortales nos & ſimiles angelis filioque Dei fore prædiceret. Finem denique *Pauli* in hac comparatione *Melchiſedeci* eum eſſe, oſtendit Noſter, ut declaret, conſtituto ſacerdote ex claſſe *Melchiſedeci*, totam legem Leviticam uno impetu ruere. Sacerdotes γεγονότες ſunt iſti, qui vivere deſierunt; hinc opponuntur ſacerdotio Chriſti, quod in æternum permanet, ubi acute Noſter plus ſimplici vice hanc vocabuli vim ediſſerit atque confirmat. De thuribulo, in ſancto ſanctorum aſſervato, Britanni & aliorum recenſentur ſententiæ, quæ quidem omnes Autori noſtro minime placent; hinc conjecturis ſuis aurem præbet, & ſuſpicatur, *Paulum* non de thuribulo, ſed de operculo arcæ fœderis, egiſſe, ſive Græci interpretis lapſu, ſive librariorum culpa, hanc transmutationem eſſe factam, præſertim cum ſine gravi negotio hæc transfuſio vocabulorum fieri potuiſſet, ut pro ἱλαστηρίῳ θυμιατήριον ponèretur. Sed parum probabilis hæc nobis conjectura videtur, ideo, quia ex ſententia Autoris culpa in interprete quærenda non eſt, utpote docti & divinitus afflati viri, ſi ex mente Autoris hoc affirmare velimus; nec etiam in librario, quia multis literis, inprimis quidem initialibus atque prioribus, hæc vocabula Græca inter ſe differunt, &, unius oſcitatione omnia hujus Epiſtolæ exempla corrumpi potuiſſe, non veriſimile, imo nec credibile, putatur. Ceterum, quæ hujus libelli accurata & diligens ſit enarratio, a Britanno & Autore noſtro ſuſcepta, in oculos & animum lectoris ſtatim incurret, ſi paucula illa, quæ hic deguſtanda appoſuimus, in uſum ſuum convertere velit. Quod reliquum eſt, optamus, ut Cl. Autor rem literariam ornare ſcriptis ſuis, & de diviniori inprimis ſcientia mereri præclariſſime, ut cœpit nuper, ita diu pergat.

Pag. 268. 274. 283. 312.

D. CHRISTIANI GOTTLIEBII CLUGII

de Baptismo Adami Commentatio theologica, qua simul argumentum de tunicis pelliceis primorum hominum paulo uberius enarratur, & cogitata profana de peccato originis, nuper admodum in linguam Germanicam transfusa, breviter strictimque confutantur.

Vitembergæ, impensis Gottlieb Henrici Schwarzii, 1747, 4. Alph. 1 plag. $5\frac{1}{2}$.

Ab *Adamo* inde Vir Cel. controversias exorditur, pugnans cum *Jacobi Rhenferdii* manibus, ac obscœni libri vernaculi architecto, Halæ A. 1746, 8, clanculum in lucem protrusi sub titulo hederave, *Disquisitio philosophica de conditione & statu hominis in peccato originis, quo fontes, causæ, & effecta, hujus peccati indicantur.* Theologum quendam summum id sibi detulisse honoris, ut in consessu eruditorum Disputationem *Clugianam* excitarit, suoque muniverit suffragio, id vero est, quod ipse inter alia in Præfationis limine candidum docet lectorem. Amicus sententiam eum rogavit de opinione, quam Ven. *Clugius* in Diss. inaugurali de ritu interrogandi infantes ante baptismum susceptum de fide propugnaverat. Amico ipse fecit satis respondendo. Quid ad responsionem eam respondit amicus? Id autem Noster ita recitat: *His a me dictis amicus ille facile acquiescebat, monebatque simul, ut fidem exsolverem, & telam cœptam, edita altera Commentationis parte, continuarem.* Ut hisce precibus velificaretur Cel. Vir, *reculas suas perscrutatus, nihil omnino de chartis suis reperire potuit.* Nec tamen animum despondit, vel anxium amicum sub cultro reliquit. Incidit in manus ejus *Oratio*, inaugurali ritu habita *de fictis Baptismi originibus*, omnino polemica, & sigillatim sententiæ *Jacobi Rhenferdii*, Philologi quondam Franequerani, de Baptismi Christianorum antiquitate evulgatæ, opposita. Iverat hic oratione solenni quadam originem baptismi nostri vindicatum ipsi paradiso, ac præcipuum sententiæ suæ fundamentum in tunicis pelliceis, homini lapso divinitus impertitis, & quidni in quatuor fluminibus paradisi? collocaverat. Habes, Lector, occasionem conscriptæ de Baptismo *Adami* Com-

Commentationis. Qua vero ratione *Clugius* instituto suo defungitur? Judicat is ipse sic de semet: *Morem antiquum obtineo, de rebus mihi obviis libere candideque pronuntians, eaque in re Erasmum sequens ducem, qui Coleto suo per epistolam narrat, se* liberum & toto pectore *divinas literas aggressurum esse, ita etiam dicendi rationem planam facilemque affero, bene memor, qui intelligi nolit, ejus scripta nec legi oportere.* Tuam, Lector, fidem! An Egoismum practicum hæc quodam tenus redolent? An testimonia domestica & encomia sunt semper maximi facienda? *Encomium Moriæ, Erasmo* tribuendum, collaudat Noster, pungens & fodicans eos, quorum aures præter *propositiones, conclusiones,* & *corollaria,* nihil admittant. Ipse credit, *Erasmum* in futurum quasi prospexisse, ac in Encomio Moriæ *Theologiam, ad Aristotelis nostræ ætatis, seu illustris Wolfii, sententias methodumque* apte *conformatam, & inventiunculis conclusiunculisque minutulis fœdatam, vivis coloribus depinxisse.* Quid Vir ille porro? *Hoc ego* Erasmi *judicio tectus, omisso neoterico Theologorum genere, Theologiam, antiquiorem illam & saniorem, scriptis Lutheri, Melanchthonis, Brentii, Hunnii, aliorumque, & illustratam & vindicatam, amplector, aliosque ad amplectendam illam sedulo cohortor.* Mallemus, ipse Theologiam divinioribus literis comprehensam haud omisisset! Ita est. Suus cuique odor bene olet. Nostrum non est, cohortationibus tanti faciendis intercedere. Erunt tamen, qui de rebus sibi obviis haud secus libere candideque pronuntiare didicerunt. Nos de cetero ignoramus recentiorem illam Theologiam, si argumentum & rem ipsam spectes. Eos, qui perperam se vocari *Wolfianos* queruntur, ad unum omnes barbari factitiique sermonis sordibus ac portentis, omnium bonarum literarum inscitiæ ac linguarum imperitiæ, deditos esse, Autori, qui volent, credant, ejusque fiducia persuadeant sibi, in utramvis aurem dormitantes. Nobis tam lynceis esse haud licet, ut sodales illos ex universo barbaros animo oculisque nostris repræsentare possimus, quibus nomen *Wolfianorum* vulgus imposuit. Si qui sunt, qui nec propositiones, nec conclusiones, nec corollaria, mente comprehendunt ac de-

 signant,

ſignant, aliquid rationibus ſuis æſtimaturi, eos cum ratione credimus inſanire. Ad ſummam Commentationis provehimur, quadraginta & duabus *propoſitionibus* conſtantem. Enarrat tractationis exordium diſceptationem de origine Baptiſmi Chriſtiani, inter *J. A. Danzium* & *G. Wernsdorſium* agitatam.
Pag. 5. Monet, ſententiam *Danzii* ne *Buddeo* quidem, tunc Præſidi, probatam fuiſſe. *Jacobi Rhenferdii Opera philologica* Cl. *David Millius* edidit Trajecti ad Rhenum A. 1722, eisque ſubje-
6. cit *Orationem* ejus *de antiquitate Baptiſmi*. In hac Oratione *Rhenferdius* contendit data opera, ut lectori perſuadeat, in ipſo Paradiſo inſtitutum eſſe a Deo Baptiſmum, ac *Adamum* lapſum, propoſito fœdere gratiæ, primum aqua tinctum, & cum Deo denuo ſic conjunctum fuiſſe. In *Jacobi* familia ipſe
8. etiam Baptiſmum ſe vidiſſe credidit *Gen. XXXV*, 2, ratus, veſtes pelliceas primorum parentum ſymbolum fuiſſe juſtitiæ Chriſti per fidem applicatæ. Veſtes has diligentius excutit & perluſtrat Noſter. Præmonet idem, ea, quæ de lapſu *Adami* a *Moſe* enarrantur, non allegorice, nec ſymbolice, ſed hiſtorice, ac in *ſenſu literali*, accipienda eſſe. In alia
11. omnia abeunt *Jo. Bapt. Helmontius* & *Adrianus Beverlandus*. Hunc pœnitendis voluptatibus, nec tamen allegoricæ interpretationi de primo peccato, renuntiaſſe, putat. *Henricus Corn. Agrippa* in *Declaratione de originali peccato P. II Oper. pag. 556 Beverlando* jam turpiſſimam illam opinionem maxima ex parte præiverat, id ipſum haud inficiato *pag. 36. Beverlandus* tamen per arborem ſcientiæ boni & mali, ejusque fructus, deſignari putavit verenda *Adami* & *Evæ*, ac fœtus pro-
14. deuntes. *Agrippa* ſerpentem tentatorem pro membro *Adami* virili habuit; *Beverlandus* pro diabolo ipſo, per baſiliſcum fraudibus inſtruendis operante. Arbor recenſetur inter *ligna*, forma fuit ſpectabili, fructu fuit plena. Mulier ex fructu ejus edit, & ex ea edere potuit ſola. Hæc allegorico ſenſui
17. illi famoſe obſcœno obſtant ſatis. Conjugium jam ante lapſum erat inſtitutum. *Beverlandi* ſententiam utique abſurdam Noſter ſolide refellit. *Helmontium* ſoliditate eadem repellit proſtratum. Homo profanus ac impius, religionis profeſſione

Romano-

Romano-catholicus, *Beverlandi* ſpurcam & obſcœnam opinionem haud ita pridem, paucis aſſutis, repoſuit in libro: *Supplement au glaneur hiſtorique, critique, politique, moral, literaire, galant, & calotin*, & quidem numero decimo, ubi diſſerit de *hiſtoria naturali arboris vitæ*. A. 1746 tenebrio quidam in eadem navigavit puppi, libro e lingua Gallica translato, editoque ſub hujus tituli inſcriptione: *Philoſophiſche Unterſuchung von dem Zuſtand des Menſchen in der Erbſünde, wo man die Quelle, die Urſachen, und die Folgen, dieſer Sünde in der Welt anzeiget, nach der ſechſten verbeſſerten Franzœſiſchen Ausgabe überſetzt von M. Franckfurth und Leipzig, 1746, 8.* Ipſe illud הִיא *Gen. III, 15,* ampleſtitur *pag. 142,* ac, ſeſe Italum, cultorem Papæ & S. *Ignatii*, eſſe, *pag. 169* ſignificat. An ſerio hæc prodiderit, aliis diſquirendum relinquimus. Liber ipſe Gallicus jam A. 1714 prodiit inſcriptus ita: *Etat de l'homme dans le peché originel, ou l'on fait voir, quelle eſt la ſource & quelles ſont les cauſes & les ſuites de ce peché dans le monde.* Idem liber A. 1731 denuo Gallice excuſus eſt, titulo aliquantulum immutato. Autor pleraque, teſte Præfatione, a *Beverlando* mutuatus eſt. In eo tamen a *Beverlando* diſſentit, quod, *Evam* initio cum ipſo ſerpente, membra viri genitalia induente, congreſſam eſſe, &, hac voluptate perfuſam, *Adamum* ad coeundum ſolicitaſſe, fingit. Idem docet effigies fœdiſſima, libello præfixa. Non eſt, quod libri ſummam, a Noſtro enarratam, repetamus, adeo ſpurcam, ſtultam, & abſurdam, ut, de qua ſermo inſtituatur, ea ne quidem ſit digna. *Balthaſar Beckerus* præterea & *Thomas Burnetius*, hiſtoriam *Adami* lapſi ſymbolice eſſe accipiendam, ſibi perſuaſerant, licet a *Beverlandi* nugis longe eſſent alieni. *Chriſtianus Democritus* redivivus eadem chorda oberravit. Allegoriſtæ primorum a C. N. Seculorum, *Origeniſtæ* præcipue, *pelliceas tunicas* per corpus ac carnem mortalem expoſuerunt. At *Origenes* ipſe ſententiam eam rejecit. Merito hiſtoriam lapſi *Adami* Noſter citra allegoriam expoſuit. Fecerunt enim ſcriptores divini haud ſecus. Tum vero ad *tunicas pelliceas* illuſtrandas progreditur Cel.

Pag. 27. 28. 29. 34. 37. 40.

Pag. 55. Cel. Autor. Pelles ex officina coriariorum & pellionum ejus temporis depromsit *Isaacus Peyrerius*, Præadamitarum architectus. An pelles illas Deus creaverit, an *Adamus* jussu Dei bestias ceciderit, pellesque eis detraxerit, carnibus sacrificio destinatis, disquirit Noster. Sacrificia jussu divino niti, idem
73. commonstrat. Ex pelliceis vestibus extundere Baptismum, est sane difficilius, quam si ex pumice aquam exspectes. Potuit tamen eo sententiæ *Rhenferdius* delabi. Hunc si ab argumentis solidis destitui, ac opera facili a Nostro devictum esse, dictitemus, ab errore & injuria perstabimus immunes. Facilis vero fuit *Rhenferdio* is ad illam sententiam descensus. Ipse
177. enim Reformatæ, quam vocant, Ecclesiæ erat addictus. Hujus autem doctores habent id pro Sacramento, quicquid ad promissionem divinam facit confirmandam. Ex eo existimant, in statu quoque innocentiæ jam exstitisse Sacramenta. *Hermannus Witsius* eorum numeravit quatuor, *Jo. Braunius* duo,
180. *Calvinus* unum, scilicet arborem vitæ. *Rogerius Boyle* monuit, locum *de Sacramentis in genere* subjiciendum esse tractationi, de specialibus Sacramentis inscriptæ. Eam causam
181. Noster approbat, addens: *Rationem non video, quare, pertractatis iis, quæ ad circumcisionem pertinent,* Jo. Fr. Buddeus *in Institut. Theol. dogmat. confestim locum de* Sacramentis in genere *subjungat, immo hos ipsos Locos iis, quæ de Christo Redemtore, & de actibus gratiæ applicatricis, tradenda sunt, anteponat.* Finge tamen, B. *Buddeum* alium ordinem instituisse. An vero tunc iis, qui dissentiendo & refutando vitam terunt, fuisset materies refellendi ac reformandi satis ampla? Spem reformandi ordinem locorum theologicorum Noster ita facit
182. ecclesiæ eruditæ: *Nec tamen omnia ac singula ita perfecerunt Theologi, ut non subinde, adhibito scrutinio accuratiore, commodior & facilior, Locos Theologicos digerendi, & inter se colligandi, habita maxime ratione controversiarum recens ortarum, appareat, suaque se utilitate commendet.* Addit ipse complura, ad corymbos eosdem annectenda. Si ad inscriptionem libri, in vertice semper repetitam, respicias, dubitabis, an hæc de ordine locorum theologicorum ad *Baptismum*

Adami

Adami ſpectet. Sit tamen, ſit pax rebus. Baptiſmus cenſetur in numero Sacramentorum, Sacramenta inveniuntur in ſylloge locorum theologicorum, & tractatio de particula mundi, de asbeſtite, feneſtram patefacit ad diſſerendum de mundo univerſo. Rationem igitur videmus, cur in hac Commentatione de inſtruendo locorum theologicorum ordine copioſius præcipiat. Vix vero rationem videmus, cur, dimiſſo *Rhenferdio* ac Baptiſmo *Adami*, Cel. Vir titulum libri continuaverit, ac nihilo minus de *novis in Theologia veritatibus*, denturne tales, nec ne, diſputet. Dari eas reſpectu intellectus humani, in dies addiſcentis, ac ex cognitis in Theologia, præcipue mixta, Logices miniſterio deducentis vel ſibi, vel aliis, incognita, affirmavit Cl. *Jacobus Carpovius* in *Præfatione, Pſychologiæ ſacratiſſimæ* præfixa. Hunc Noſter *novellum Theologum* vocat. Noſtrum non eſt, controverſiæ illi recenſendæ dare operam. Subjungimus id *Clugianum* duntaxat: *Theologi Wolffiani noſtræ ætatis, Canzius, Carpovius, Riebovius, aliique, in eandem* (Philoſophiæ in Theologia non ancillæ) *viam ingreſſi, infelici auſu Theologiam novis veritatibus, vel erroribus potius novis, locupletarunt, adeo, ut, ſicut Petrus van Maſtricht Carteſianarum dedit, ita facili opera Wolffianarum novitatum gangrænam ſuppeditare poſſim.* Ita eſt: Qui ſibi admodum placet & ultra modum, ei diſplicent omnes & omnia. Supereſt, ut nonnihil moneamus de eo, quod nec nos, nec *Nova Acta* hæc *Eruditorum*, Viro πολεμιστάτῳ placeut. Nec id unquam exſpectavimus. Dictum fuit de ejus *Animadverſionibus in Meditationes B. Reinbeckii philoſophicas de anima, ejusque immortalitate,* in *Supplem. ad* hæc *Nova Erud. Acta Tom. V Sect. IV pag. 181.* In Præfatione, Baptiſmo *Adami* præmiſſa, multum deſiderare videtur in ea recenſione. Nondum legeramus tunc illa Autoris: *His a me dictis amicus ille facile acquieſcebat.* Quare his jam dictis in præſens acquieſcimus. Vindicias noſtras legent, ſi tanti hæc res fuerit, Lectores in *Miſcellaneis novis Lipſienſibus* quam proxime. E re literaria publica haud duximus fore, ſi judicio Cel. *Klugii* commoveremur. Non indignamur, licet ipſe pro more ſuo no-

Pag. 192.

197.

biſcum agat. Nec inficiamur, ipſum perſpicue, ubique propemodum pure, & facili benignaque Minerva, notiones ac cogitata animi in chartis librisque evolvere. Non inficiamur, ipſum de *Rhenferdio*, *Beverlando*, Anonymo Gallo, aliisque erronibus, in hac Commentatione juſtiſſimum triumphum reportaſſe. Non inficiamur, ipſum indole vivida dotibusque variis eminere, meritisque ſuis excellere. Id vero nobis, ſit venia verbo, diſplicet, quod fere nihil ipſi placere poſſit, unico illo excepto, quod ipſi eſt proximum, vel potius illud *ego* magnum. Diſplicebimus ipſi hac etiam confeſſione. Id unum tamen monemus ac rogamus eundem, ne ipſe ſibi perſuadeat, nos unquam credituros, judicio ipſius *Nova Acta* noſtra vel ſtatura, vel caſura. Nos certe generoſo contemtu impetus quoscunque excipiemus, rati, nos in operæ noſtræ conatu facillime acquieturos, ſive ille laudabilis, ſive ille prorſus illaudabilis, ab hoc, vel illo, rei ſuæ patrono appelletur.

JO. HERMANNI BENNER, S. S. THEOL. D. & Prof. Ordin. Superint. & Conſiſtorii Collegæ, Pædagogiarchæ, ac Scholar. per Princip. Haſſ. ſuper. Ephori, Lerna Zinzendorfiana, ubi Comitis inſtitutum metaphraſticum excutitur, B. Lutherus vindicatur, peſtiferis novæ ſectæ corruptelis occurritur, diſpuncta diſquiſitione inſolentiſſima Viri Cl. POLYCARPI MÜLLERI, Eccleſ. Unit. fratrum Epiſcopi.

Lipſiæ, literis Breitkopfianis, 1744, 8.

Alph. 1 plag. 1.

Ediderat Vir Venerandus *Tirocinium Zinzendorfianum*, in quo mentem ſuam de nova interpretatione Novi Teſt. apertius declaraverat. Illud *Polyc. Müllerus* multis conviciis laceſſiverat. Quare, ne communi cauſæ eccleſiæ, ſibi, ſuoque honori, deeſſe videretur, & ne ſilentium ille cauſæ ſuæ juſtitiam interpretaretur, ipſe, diœceſi ſuæ ab iſtis hominibus metuens, ſcriptum hoc publicare, e re eſſe judicavit. Adverſarium

versarium suum κατὰ πόδα sequitur, ipsiusque prolegomenis prolegomena opponit, &, prout ille V Capita suæ disquisitionis fecerat, ita Noster pariter totidem constituit. In Prolegomenis ægre fert, vocem τέκτων *Marc. VI, 3,* per *Zimmergesell* verti, causatus, hoc ipso honoris haud parum detrahi Christo. Queritur de conviciis, in se & alios doctores Pag. 2-4.
Evangelicos plenis buccis effusis. Societatem suam *Zinzendorfiani sectam* appellari nolunt, reliquos cœtus ecclesiasticos hoc nomine insigniunt. Ubi errores illorum eruuntur ac refelluntur, martyria se pati quiritantur. 8-13.

Cap. I, quod est *de instituto & animo Comitis metaphrastæ incassum vindicato,* anquiritur, num licitum fuerit Comiti, novam adornare Novi Test. metaphrasin, & an etiam expediverit; num recte fecerit, causam & occasionem edendæ novæ metaphraseos celando. Novam adornavit versionem, ne quid cum Lutherana ecclesia commune haberet, & ut idem faceret, quod *Lutherus.* Nec juvat dicere, ipsum ad metaphrasin se accinxisse, cum ecclesiam nondum apud se collectam haberet. Num circumspecta prudentia sit usus, ubi, memoriæ felicitate fretus, versionem contexuit, textum Græcum, quod de se jactitat, ne quidem inspiciendo. Qualis præparatio requiratur, ubi quis ad novam versionem animum appellit, & num illa Comes sit usus, vel uti voluerit. Nec satis sufficiens tempus operi huic impendit. Num ita instruxerit versionem, ut nihil sectæ suæ admiscuerit. Num dari possit metaphrasis, quæ, si determinatus sensus oraculorum divinorum exhibetur, se probare queat sectis omnibus. Comitem, adhibendo stilum vulgarem, dignitati Scripturæ sacræ minus consuluisse. Nimia festinatio, qua in vertendo usus, non est probanda. Non sufficiunt rationes, quas allegat, quare tot nævi in versione deprehendantur. Notatur temerarium ipsius effatum, Christum multas forte phrases rusticas, aut idiotismum operariorum Nazarethæ, adhibuisse, saltem Evangelistas tales retulisse. 13-19. 25-31. 31-39. 40-47. 47-68.

Cap. II Vindiciæ metaphraseos B. Lutheri a ficta similitudine nævorum exhibentur. Comitem minus recte institu- 68-125.

tum vertendi Nov. Test. & nævos, in metaphrasi admissos, exemplo *Lutheri* excusare. Vindicatur versio *Lutheri*, πολίτευμα reddentis per *Wandel*, & illud ἐξ ȣ̃ referentis ad ȣ̓ρανοῖς, scilicet quod ad sensum, *Phil. III, 20. 2 Petr. III, 16*, in nonnullis Codd. legitur ἐν ὅις: *Lutherus*, transferendo *in welchen*, non clare expressit, num ad antecedens ἐπιςολαῖς, an ad τίνα, quod sequitur, sit referendum. Recte etiam se habere illius interpretationem *Rom. XIII, 5*, ubi illa διὸ ἀνάγκη ὑποτάσσεσθαι explicat, *so seyd nun auss Noth unterthan.*

Pag. 128-136. Porro docet, *Lutherum* in regulas grammaticas *Col. II, 14, Rom. I, 19, 20*, non impegisse. Nec nexum orationis solvisse *1 Tim. I, 3-5*, qui priori non sit connectendus per ȣ̃τως, cum vocula δὲ opponatur proxime antecedentibus, quæ habentur *v. 4*, δὲ autem, ut alibi, ita & hic, recte per *enim* reddi posse.

137-141. Πρῶτον *Rom. I, 8, Lutherus* recte exponit per *aufs erste*, quod etiam exemplis exterorum scriptorum probatur, Comes *zu forderst*, non rationem prægnantem habet, quare a B. Viro discedat. Præter rationem etiam taxat illum, τȣ̀ς πάντας *Rom. XI, 32*, vertendo per *alles*, cum talis locutio, ubi sermo est de omnibus hominibus, non insolens sit scriptoribus sacris

141-143. & profanis. Adhæc non mutasse tempora, ut sensus inde prodeat minus verus, aut concinnus. *2 Tim.* (non *1 Tim.*) *IV, 8, Lutherus* ἠγαπηκόσι bene reddit in præsenti; præteritum enim, a *Paulo* adhibitum, actum continuum involvit. Idem dicendum de loco *Matth. XIX, 29*; quare, quod hic in præterito dicitur, alibi per præsens, idemque futurum, exprimitur.

143-145. Non vocibus prætcrea & phrasibus tribuisse sensum alienum, nec voces & phrases cum aliis permutasse. Vindicantur hinc Scripturæ loca, quæ in exemplum adducta erant, v. c. *Ebr. IX, 8*, ubi *Lutherus* ἅγια reddit per *Heiligkeit*,

147-148. quoniam designetur locus, sanctum sanctorum, in quo sanctitas Dei in propitiatorio apparebat. *Rom. I, 32*, idem vocem δικαίωμα, cujus diversi significatus recensentur, recte convertit *die Gerechtigkeit*, quamvis non negetur, etiam *praeceptum*, & *praeceptum legis*, exponi posse. Locum *Ebr. XI, 3*,

148-152. a *Luthero* accommode explicari de rerum omnium, quæ ante non

non exiſtebant, per omnipotentiam Dei productione, curate & prolixe demonſtrat, rejecta erronea *Mülleri* interpretatione, per *αἰῶνας* determinatas rerum mutabilium periodos, & per *Φαινόμενα* ſigna prognoſtica futurorum contingentium, intel- Pag. 152-
ligentis. *Lutherum* aliquando verborum modos & genera mu- 167.
tare, non ſine difficultate & mutatione ſenſus, *Müllerus* ex *Ebr. VI, 4-6, 1 Cor. VI, 4, Gal. III, 7,* adſtruere conatus erat, ſed contrarium oſtendit Noſter. Eundem in verſione ſua 167-170.
ſubinde erraſſe, non quidem diffitetur, ſed plures longe errores admiſiſſe Comitem, in illis etiam locis, in quibus *Lutherum* notavit, quorum plures ex ſola Epiſtola *2 Petri* in 170-173.
medium profert. Aliquando Virum illum magnum lapſus commiſiſſe, puram doctrinam tollentes, vel impuram introducentes, idem ex *Rom. XIII, 5, VIII, 3, Ebr. XI, 3, Jo. I, 9, 1 Cor. XV, 44,* firmare ſategerat, ſed vero, quam infeliciter hic conatus ipſi ceſſerit, docetur. In exercitatione ſua Vener. 174-180.
Bennerus loca quædam Scripturæ illuſtraverat, v. c. *2 Cor. V, 11, 12, 1 Petr. III, 21, Ebr. XII, 1.* Circa illa *Müllerus* partim aliqua notaverat, partim in alienum ſenſum traxerat; hæc igi- 184-195.
tur de novo explicat & vindicat. *2 Cor. V, 21,* voculam *ὑπὲρ* non ſatis emphatice *noſtro bono* declaraſſe Comitem, cum manifeſta ſurrogatio indicetur. Adduntur *1 Jo. III, 16, Gal. III, 13, Ebr. II, 9.* Num Spiritus ſanctus pater Chriſti ratione hu- 200-205.
manæ naturæ haberi queat, diſceptatur, & contrarium adſtruitur. *Müllero*, extenuanti errores, a Comite circa locorum nonnullorum interpretationem commiſſos, v. c. *Rom. VII, 4, Gal. V, 4, IV, 1, 1 Petr. I, 4, 5, Rom. VII, 6, Gal. IV, 17, 1 Cor. XIII, 4, Rom. VII, 8, 18, 2 Cor. V, 21,* fortunam non faviſſe, non veritatis normam ſectatum eſſe, ſed hujus hoſtibus herbam ſubinde porrexiſſe, docte oſtenditur. 205-226.

Caput III de ficto Comitis tirocinio male edito inſcriptum eſt. Comes edendo tirocinium a levitate immunis pronuntiari non poteſt. *Ψευδερμηνείαν* locorum *Ebr. XII, 1, 2 Petr. I, 21,* 228-232.
Rom. VII, 25; in apricum locat. Statuit Comes, Chriſtum Na- 233-237.
zarethæ inter operarios educatum, pariterque inter mercenarios lignariorum, antequam munus propheticum aggrederetur,

tur, verſantem, poſt, ad docendi munus cum acceſſiſſet, dicendi genere plebejo fuiſſe uſum, ut hinc illius ſermo obſcurus exiſtat illis, qui iſtiusmodi humili dicendi generi aſſueti non ſint. Hanc temerariam opinionem Cel. Autor a perſona & ſtilo Chriſti ita depellit, ut, niſi Comes veritati dato ſtudio reſiſtere velit, in contrariam ſententiam pedibus ire debeat. Quodſi enim vel maxime datur, Chriſtum, quamdiu vitam privatam egit, operam ſuam patri ſuo putatitio, *Joſepho*, addixiſſe, illud tamen ipſi in dedecus non cedit. Concedamus etiam, ipſum in familiari vitæ conſuetudine dialecto Nazarethana uſum fuiſſe, & forte illud dicendi genus, quod uſu tritum fuit inter opifices, ſectatum eſſe, num inde conſequitur, ipſum Prophetam & doctorem iſtiusmodi loquendi rationem & modum in uſum ſuum traduxiſſe? Theologi, & quidem recte, affirmant, Prophetas θεοπνεύστους ita in poteſtate ſpiritus fuiſſe, ut non res ſolum, verum etiam verba, ſuggeſſerit. Quod ubi de Prophetis gregariis eſt dicendum, quanto magis de Prophetarum omnium maximo, θεανθρώπῳ, cujus conjuncta divinitas mentem ipſius humanam ita rexit, ut non ſolum myſteria regni cœlorum perfecte cognita ipſi reddiderit, verum etiam verba præformarit, quibus illa convenienter rebus efferrentur.
Pag. 260- *Caput IV de corollariis Zinzendor-*
273. *fianis* agit. Refutatur ſententia Comitis, aſſeverantis, pecca-
276-282. tum proprie non niſi unum eſſe, incredulitatem. Nec ferre vult, ut dicatur peccatum originale. Quod de triplici peccatorum remiſſione ex ſententia Comitis diſſeritur, ad examen
282-287. revocatur. Lutheraniſmum, qua cœtum, non modo non eſſe unicam, ſed ne veram quidem, eccleſiam, pronuntiaverat Comes, cujus opinionis momentis ſcite libratis, con-
287-295. trarium evincitur. Num cœtus *Zinzendorfianus* ſine controverſia ſit ſancta & pura eccleſia, purior eccleſia Corinthiaca,
296-298. diſceptatur. Illuſtratur locus *1 Cor. VII, 4. Paulum 1 Cor. VI* tradere *principia canina, & ut corrupta naturæ & conſuetudini ad tempus cederet*, quod ſibi perſuadet Illuſtriſſimus *Zinzendor-*
299-314. *fius*, ſolide retundit. Ubi loquitur is de eccleſia, non niſi ſuam intelligit. Quo jure, quave injuria, jactitet, *neminem ſalva con-*

conscientia ministrum ecclesiæ Lutheranæ esse posse, nisi vel homo simplicissimus sit, vel omnibus numeris absolutus, excutitur. Num recte faciant auditores, se a sacræ cœnæ usu, & commercio pastorum, in quibus aliquid est labis, sejungendo. Pag. 325. 334.
Contra Scripturæ autoritatem dici, Spiritum sanctum genuisse & educasse Christum. In injuriam meriti Christi & dignitatem credentium Vet. Test. vergere, ubi dicatur, illos non fuisse sine macula, vel irreprehensibiles, credentes contra Nov. Test. esse sine macula & irreprehensibiles, cum illi justificati sint per legem, hi per fidem. 334-338. *Cap. V de animo Cl. Mülleri in disquisitione sua demonstrato* differit. Animum suum cum illo *Mülleri* confert Rev. Autor. 338-344. Qui illud sit intelligendum, si male scripsisset Comes, id fassuram fuisse ecclesiam, declarat. 346-352. Ut istiusmodi animum induat, qualem optat *Müllerus*, deprecatur. *Müllerus* id agit, ut Comes habeatur pro *Luthero*, &, qui illi devoti non sunt, pro Pontificiis, *Emsero* similibus. 352-356. Iniquum esse *Müllerum*, judicantem, se in exercitatione sua usum esse stilo ludicro, nec tamen negat, levitatem atque ineptias Comitis conveniente stilo notavisse. 358-362. Judicium de damno, quod *Müllerus* censet *Bennerum* sua exercitatione fecisse, expendit. 364-367. Autores Novorum Francofurtensium, compendium exercitationis *Bennerianæ* dantes, vindicantur. 370-378. Totum opusculum hoc comto, terso, ac festivo, stilo est exaratum, amor pro puritate doctrinæ evangelicæ ubique elucet, illis argumentorum ponderibus utitur eximius *Bennerus*, ut in angustias adversarios conjiciat, artes, quibus Comes nova dissidiorum semina spargere, suamque factionem amplificare, contendit, deteguntur.

BRACHYLOGUS JURIS CIVILIS, SIVE CORpus legum, paulo post Justinianum conscriptum, pandens totum Juris Justinianei ambitum, cum notis perpetuis LUDOV. PESNOTI, PARDULPHI PRATEJI, & NIC. REUSNERI. Edidit, præfatus est, emendavit, cum sex Appendicibus, & Indice gemino, in usum

usum Auditorii sui D. HENR. CHRISTIAN. SENCKENBERG.

Francofurti & Lipsiæ, 1743, 4.

Alph. 2 plag. 11.

Si eo meliores in Jure Romano progressus facere tirones creduntur, quo commodiore via ad sanctas ejusdem perducuntur reliquias; omnes certe, sive adhuc inter discentes versentur, sive docentium jam spartam ornent, applaudant, necesse est, gratiasque agant maximas, Perillustri *Senckenbergio*, antea JCto Gissensi, nunc gravissimo Senatus Imperialis aulici Collegæ, quod elegans hoc Jurisprudentiæ civilis Compendium, cujus prope memoria aboleverat, novo instructum ornatu, in lucem conspectumque proferre voluerit. Cum, ut Præfatio indicat, cujus potiora recensebimus argumenta, in hujus libri exemplar forte incidisset Editor, scriptorum methodicorum amantissimus, exultavit lætitia, Autorisque virtutes, olim nec sibi satis cognitas, nec etiam in Germania & Belgio amicis, instituto diligentiori examine, mirificas esse, ac paucorum proprias, animadvertit. Mox igitur de recuden-
§. 2, 3, 4. do hoc Brachylogo cogitavit, cujus quatuor exstare monet editiones. Primam Vir Celeberrimus eam esse opinatur, quæ Lugduni A. 1559 forma, quam octavam dicimus vulgo, studio *Ludov. Pesnoti*, eruditi librarii, absoluta est, adjectis partim suis, partim antiquioribus, notulis. Deinceps hic ipse liber in *Vol. V pag. 499 seq. Corporis Juris glossati ibid. A. 1562 fol.* priori editione longe correctius, recusus est, cum brevibus *Prateji* observationibus. Tum tertiæ editionis in se curam suscepit *Nic. Reusnerus* Frf. A. 1590, 8, textumque in paragraphos partitus est, & notas perpetuas adjecit, nimium autem indulgens ingenio, multa inseruit aliena, multa etiam vel immutavit temere, vel in diversum nonnunquam sensum detorsit. Idem ille meminit editionis Lovaniensis, adeoque quartæ, cujus inspiciendæ occasionem nactum se esse, negat Ill. *Senckenbergius*. Effecit tamen, pro suo inserviendi omnibus studio, ne novæ huic editioni quidquam deesset,

deesset, quod laudati modo viri ad libri usum ac splendorem contulerunt, imo ut aptior redderetur tironibus, non tria §. 6, 7.
solum graduum cognationis schemata adjecit, a *Charonda* editioni Institutionum addita, pariterque *Cujacii* indicem obligationum & actionum, quem *Alexander Chassanaeus* Paratitlis suis ad Instituta jam inseruerat, sed varias etiam abesse noluit appendices, scilicet *Matth. Wesembecii* Epistolam de formando studio Juris; *Simonis a Leuwen* Historiam Juris; *Sam. Strykii* rationem allegationis jurium; M. *G. J. C.* scriptum, ostendens, quae in cujusque tituli legumque elucidatione observanda; *Christ. Besoldi* Breviarium Institutionum; denique indicem titulorum omnium & Civilis & Canonici Juris.
Quod ad aetatem ac patriam Autoris attinet, lucem eum ad- 9, 10, 11.
spexisse minimum temporibus *Justini II*, Imperatoris, suspicatur, idque ex his rationibus, quod stilus sit graecissans, nec ad Longobardorum dicendi rationem effictus; quod MSti Codices vetusti sint, iisque adjuncti *Paulus*, *Ulpianus*, & *Cajus*, qui medio aevo nullius pretii erant apud Glossatores; quod stilus nitidior, ac forma libelli alia, videatur, quam quae Glossatorum aetati conveniret; quod nemo JCtorum, qui medio aevo vixerunt, vel verbo Autoris mentionem injecerit, ac postremo, quod verba Juris Romani retenta fuerint, &, ad *Justiniani* praeceptum, sola exposita paraphrasi. Natione Italum, aut Afrum saltem illic commoratum, esse Autorem, persuasum sibimet habet Perillustris Editor, argumento tamen, si ad Africam respexeris, non adeo stabili, uti ipse haud diffitetur. Quae huic de aetate ac patria Autoris sententiae reponi forsitan possent, ea non removet solum & infringit, sed 12, 13.
de MStis quoque exemplaribus, in Gallia inventis, loquitur, quae cum accuratius describere jam non licuerit, alio forsitan tempore se id praestiturum pollicetur, quod nunc vero graviora Viri summi negotia vix, nisi prorsus fallimur, permittent. Nomen libelli, qui modo Brachylogus, modo Cor- 14, 16.
pus legum, dicitur, unde potissimum derivari debeat, & quanta sit ejusdem in explicando Jure ac discendo utilitas, luculenter ostendit Editor, imo plura nonnunquam exhiberi ob-

§. 21, 22. servat in eo, ac in universo Corpore Juris civilis, quod vel ex solo evinci *Libro IV* potest, ubi totius Juris Romani processus ordine pertractatur. Ratio est, quia *Justinianus*, suis scribens Græcis & Romanis, quibus procedendi modus quotidie ante oculos erat, eo minus necesse putavit omnia fusius enarrare, quo magis habebatur certum, hoc ipsum non ad JCtos pertinere, sed ad Rhetorum scholas, ex quibus noster multa de-
23 seq. sumsit. Hunc cum Italum, aut Afrum, fuisse dictum sit supra; satisfactum etiam iis est, qui, falsis seducti principiis, Juri Romano omnem prope ante *Lotharium* autoritatem in Italia denegarunt. Inde Perillustris *Senckenbergius* excurrens nonnihil, de usu Juris *Justinianei* differit plura notatu digna, eo quidem consilio, ut destruat simul historiam Amalphitanam, scilicet nullo illius temporis autore probari posse, quod Pandectæ ex Amalphitana urbe delatæ Pisas fuerint. Novimus lites, nostra ætate a viris doctissimis de hac fabula mo-
39, 40. tas, quibus eleganter expositis, ad hodiernam Jura docendi methodum transgreditur. Onerantur tirones, ubi vix præcipuos artis terminos intelligunt, horrendis adspectu Commentariis, & mille nugas, mille inanes resolutiones, a præceptoribus audiunt. Addunt isti ingeniorum tortores observationum nubem, in quibus, frigidis licet, calamo tamen excipiendis, vetustissima, & abrogata dudum, Pandectarum capita magnificis verbis commendant, de ipso usu forensi parum solliciti. Quam perversam seculi consuetudinem sicut merito dolet atque improbat Editor, reconditæ eruditionis laude fulgentissimus; ita etiam, quasi supplementi loco, ad
46 seq. Dissertationem, quam Gissæ A. 1742 divulgaverat, *de Jurisprudentia certa methodo tractanda*, varios addit scriptores, quos vocat methodicos in Jure, iisdemque concludit Præfationem, lectu dignissimam.

OBSERVATIO DE SATELLITE VENERIS, facta a JACOBO SHORT, Reg. Soc. Lond. Socio, mane d. 23 Octobr. A. 1740. Translata ex Transact. Philos. Anglic. Num. 459 pag. 646.

Cum

Cum Telescopium reflectens, cujus focus esset 16, 5 pollicum, & apparatu motum diurnum prosequendi instructum, Venerem versus direxissem, observavi stellam exiguam ipsi valde propinquam. Cepi statim aliud Telescopium ejusdem foci, objecta circiter 50, aut 60, vicibus augens, & Micrometro gaudens, cujus ope distantia sideris a Venere mensurari posset; eamque inveni 10°, 2′, 0″. Cum autem Venerem valde distinctam, adeoque aerem maxime serenum, animadverterem; Telescopium ita adornavi, ut 240 vicibus magnitudinem augeret; quo facto, summa cum admiratione, stellam istam ejusdem cum Venere phaseos conspexi. Idem prorsus adhuc inveni, cum Telescopium tantum 140 vicibus augendi vi instruxissem. Diameter stellulæ circiter tertiam, aut quod decedit, partem diametri Veneris constituere videbatur. Lumen ejus non erat adeo coruscans & vividum, attamen insigniter distinctum & probe terminatum. Recta, per ipsam & centrum Veneris ducta, occurrebat Æquatori sub angulo circiter 18, aut 20, graduum. Vidi eam hoc mane repetitis vicibus per integrum horæ spatium; ast, splendore solis oriundi increscente, circiter quadrante horæ post octavam penitus e visu perdidi. Diebus insequentibus, quoties tempus matutinum esset serenum, eandem oculis lustravi; sed nunquam mihi licuit esse adeo felici, ut ipsam denuo conspicerem. De simili Observatione in Astronomia sua mentionem facit *Cassinus*. Observavi quoque duas maculas obscuriores in disco Veneris; erat enim aer apprime serenus.

DANIELIS EBERHARDI BARINGII DESCRIPTIO Salæ Principatus Calenbergici locorumque adjacentium.

Lemgoviæ, sumtibus Joannis Henr. Meyeri, 1744, 4.
P. I Alph. 1 plag. 21½, P. II Alph. 1 plag. 19½.

Præclare de patria sua Opere hoc, lingua scripto Germanica, etsi titulo ex parte Latino ornato, meretur Cl. Autor, qui prope Hemmendorfium in Principatu Calenbergico, Electoralium Brunsuico-Luneburgensium terrarum parte, lucem vitalem

 adspexit.

adſpexit. Præfationem conſecravit recenſendis de fluviorum origine ſententiis ita, ut, illos ex marinis aquis, in hydrophylacia telluris redeuntibus, primordia capere, doceat, ratus, aquas in fundo maris eſſe dulces. Laudat ipſe *J. J. Schüslerum*, Rectorem ſcholæ Eimbeccenſis, qui Leinam flumen ac amnes, ſe in illum exonerantes, Programmatibus haud unis deſcripſit. Partem Leinæ inveſtigavit Phyſicus Gœttingæ *Cyriacus Henricus Ebelius.* Notat Autor nævos *Caſp. Schneideri*, qui *Saxoniam veterem & novam*, *magnam in parvo*, collegit, *Joannem Conradum Knauthium* editorem & acceſſionum architectum nactus. Omiſit certe *Schneiderus* amnes bene multos, ac paſſim reddidit eos anonymos, quibus nomina ſunt ſua. Loca ipſa & fluvios haud obiit *Schneiderus*, e mappis quippe geographicis pleraque duntaxat edoctus. Luſtravit Noſter ipſe Salam, Lauenſteinenſis præfecturæ fluvium, A. 1739 & 1741, ac ſingula ibi loca peragravit. Enumerat fluvios, quibus æque nomen eſt *Salæ*. Hiſtoriam ſalinarum Hemmendorfienſium ex Diplomatibus repræſentavit. Inſeruit his monumentis ineditas notitias *Joannis Lezneri* de vico Wallenſen, de Cœnobio Marienau, ac de oppido Eltze. Diſſeruit de vocibus paſſim vetuſtis, eisque Teutonicis, de loco Dudingen, de cantilena *Henneke Knecht wat wut du daun*, de ſpecu *Lippoldi*, de Lauenſteinenſi dynaſtia, de *caminatis*, de fodinis lithanthracum, de officina vitriaria Oſterwaldenſi, de fonte medicato, de urnis Lauenſteinii detectis, ac de Eccleſiaſtis locorum

Pag. 1. ſingulorum. Flumina ſcilicet ſale fœcunda quondam

4. dicebantur *Salæ*. Sala Lauenſteinenſis ſupra villam Capellenhagam e nonnullis fontibus ſcatebriſque oritur, ac prope op-

8. pidum Elze, ſeu Aulicam, ſeſe Leinæ committit. Dudingæ natus fuit *Joannes Georgius ab Eckhart* patre *Joanne Caſparo Eckharto*, præfecto rei venatoriæ ſuperiori, gente Thuringus. Majores ipſius habitarunt prope monaſterium Portenſe. Ipſe A. 1721 a glorioſiſſimæ memoriæ Imperatore *Carolo VI*, cui *Origines Habspurgo-Auſtriacas* inſcripſerat, ad honores nobi-

16. litatis fuit evectus, Wirciburgi A. 1730 defunctus. *Wallenſen*, ſeu *Walhauſen*, olim *Walehuſon*, villa pagi *Gudingen*, Seculo

jam

jam XI claruit. Dynastæ Homburgenses locum mœnibus altis, quorum rudera supersunt, cinxere. Archidiaconus Pag. 25.
Walhusensis quondam rectorem ecclesiæ ibi in functionem parochialem per *traditum altaris cornu* immisit. Nostro visum est, per hoc *cornu* designari reditus, e parochia percipi solitos. Quid vero impedit, quo minus cornu Parocho novo traditum fuerit? Dantur variæ ejusmodi ævo medio traditiones symbolicæ. *Cornu* tunc temporis quoque dicta fuit *mitra cornuta*, *almutium cornutum*, gestamen ad altare adhibendum.
M. Samuel Erich fuit in Wallensen ad tempus ecclesiastes, qui 33.
A. 1643 edidit *Exodum Hamelensem*, ac Epigrammata Latina condidit, quorum pars prior Lipsiæ A. 1698, posterior Brunsuici A. 1700, 8, evulgata est. Vitam ejus Noster succincte
enarravit. Pater *Baringii* fuit *Henningus*, Ecclesiastes Oberg- 37.
gæ, mater vero *Berckelmannia*. Ipse vero in prima ætate Hemmendorpii ad Salinas fuit educatus. Idem animadver-
tit, circa annum 1530 in Saxonia inferiori desiisse in dicaste- 42.
riis usum dialecti patriæ, inductamque in ea fuisse dialectum Misnicam. Salinæ Hemmendorfienses jam Seculo XII floruere, ac Hemmendorfium dictum fuit *Swalenhusen*, pago Gu- 50.
dinge proprium. Vox *Sock* ibi denotat quadratam salis cor-
bem, quinque & dimidium modos capientem, quos vocant 56.
Himpten. Villas, ibi olim sitas, postea desolatas, enumeravit Cel. Autor haud unas. *Tarras* est farina ex tophite pi-
stillis incussis parata, cui si admixta fuerit calx optimæ notæ, 111.
inde oritur materia conglutinans, intra aquas indurescens mirum in modum. De septem acervis lapidum Fallingbostelanis fusius exposuit Noster. *Erasmus Francisci*, polygraphus, 124.
natus fuit Lauensteinii patre *Erasmo Fix*, Consiliario Ducum Brunsuico-Luneb. ac prosatrape Lauensteinii ac Lauenaviæ.
Juvat hic legisse vitam illius *Erasmi Francisci*. Divertit No- 158.
ster porro ad Speigelbergam, ac Comites, inde denominatos.
Speigelberg Saxonibus vetustis erat locus declivis montanus, 177.
e cujus sulcis, seu canalibus devexis, aqua sese proluendo præ-
cipitat, quasi dicas *Spæhlberg*. Non vacat nobis in præsens 185.
sacellum S. *Annæ* Speigelbergense cum Cel. Autore intueri.

Zz 3 *Hozin-*

Pag. 231. *Hozingessen villa* ab eo revocatur ad villam Heinsen. Nisi illa ad pagum, a Gudinge diversum, spectasset, haud repugnaremus. *Heinsen* villa procreavit *Jacobum Lampadium*, Procancellarium Hannoveranum. In villa vero vicina *Esbeck*
237. patre ecclesiaste natus fuit *Justus Gesenius*, postea Superintendens generalis Calenbergicus. Vitam & scripta utriusque
244. Noster exposuit accurate. Ad cornua Ammonis Marienhagensia hinc procedit. Illustrat villas eversas *Osethe* ac *Ledè*.
260. Episcopatum Hildeneshemensem primordia Aulicæ debere, tradit. Nobiles de *Aulica*, *Eletsc*, *Elze*, dictos, indicat bene
265. multos. Hæc potissime ad *Partem priorem* spectant. *Posteriori* vero recensentur scriptores de salinis generales & speciales, exponitur ordo defluentis Salæ, exhibentur 58 Diplomata, generosissimorum Dominorum *de Bock* genealogia expromitur, ac septem catalogi ecclesiastarum, *Parte priori* omissi, subjunguntur. Laborem feliciter exantlatum Cl. Autori, in itineribus ipsis ad commoda publica attento, ex animo gratulamur.

BIBLIOTHECA RINCKIANA, SEU SUPELLEX librorum, tam impressorum, quam MStorum, quos per omnia scientiarum genera collegit Vir quondam Illustris, Dominus EUCHARIUS GOTTLIEB RINCK, *JCtus, hæreditarius in Stœtteriz, Sacræ Cæs. Maj. Consiliarius, Academiæ Noricæ Senior, ac Antecessor primarius, cum Præfatione* ADAMI FRIDERICI GLAFEY, *JCti.*

Lipsiæ, apud viduam B. Casp. Fritschii, 1747, 8.

Alph. 3 plag. 19.

Notum satis est atque celebratum inter eruditos beati *Rinckii*, de Academia Altorffina pariter atque orbe literato præclarissime promeriti, nomen. Ante biennium is, debitum naturæ solvens, ad meliorem vitam secessit quidem; fama autem optimi Viri, tantum abest, ut morte ejus fuerit obliterata, ut

ut in omnium, qui virtutes *Rinckianas* norunt, animis perpetuo ſuperſtes futura ſit. Reliquit enim, præter varia eruditionis & ingenii ſpecimina, Bibliothecam, omnis generis doctrinæ ſcripta continentem, & apud privatos vix alibi inveniendam. Gaudemus igitur, notitiam tanti theſauri nobis impertitam a Viro Illuſtri atque Celeberrimo, *Adamo Friderico Glaſey*, Viro inſignis in aula Saxonica famæ, & ob doctrinam pariter, atque in rebus gerendis ſolertiam, ſumma veneratione digniſſimo. Auſpicatiſſimo is matrimonio cum filia B. *Rinckii* junctus eſt, eamque ob cauſam de catalogo Bibliothecæ, a Socero relictæ, compilando ſerio cogitavit, nulliſque laboribus ac tædiis, quæ tale opus afferre ſolet, publicis licet negotiis haud parum diſtractus, pepercit. Vivus nimirum adhuc *Rinckius*, nullo unquam catalogo, ne minimo quidem unius plagulæ, uſus eſt, ſed ex tanta librorum copia, nullo fere ordine collocatorum, (tanta erat Viri ſummi memoria,) facillimo negotio quemvis deſideratum librum invenire potuit. Varia, uti facile eſt ad intelligendum, ex tumultuaria hac librorum diſpoſitione hæredibus nata ſunt incommoda, & nos Illuſtri hujus Catalogi Autori, multiplicatum hac ratione vehementer laborem quiritanti, facile fidem habemus. Grates interim ipſi agimus ampliſſimas, quod ſplendidiſſimum hunc librorum apparatum, Regum opes æquantem, in egregium non ſolum ordinem digeſſerit, verum etiam de variis libris obſervationes admodum ſelectas, & ex intimis Hiſtoriæ literariæ penetralibus depromtas, adſperſerit. Ut ergo, quantum debeant *Glaſeio* βιβλιόφιλοι, eo melius cognoſcatur, ordinem, quo hoc in Catalogo concinnando uſus eſt, delineabimus, & ex adjectis annotationibus ſpecimina quædam afferemus. Univerſam Bibliothecam *ſex Partibus* generalibus Ill. Autor deſcripſit, quarum *prima* Theologiam, *altera* Jus privatum, *tertia* Hiſtoriam & Jus publicum, *quarta* artem medicam, *quinta* Philoſophiam, *ſexta* denique Codices manu ſcriptos, & qui illis ob raritatem accenſentur, ſub artis typographicæ incunabula impreſſos, complectitur. Singulas vero Partes in varias Sectiones ſubdiviſit, cujus ordinis

nis rationem, & tabulæ, in fronte Catalogi positæ, exhibent, & Præfatio, admodum docte & eleganter conscripta, fusius declarat. Placuit interim ei, Caput præliminare, libros de mediis ad eruditionem perveniendi complectens, quale in aliis Bibliothecarum universalium catalogis, minus tamen recte, omitti solet, præmittere. In hac classe inter alia comparet *Jo. Philippi Slevogtii* Parergon *de ἀχρισίᾳ maledici disputatoris*, Jenæ A. 1688 emissum. Observat hoc de libello Ill. Autor, eum *Puffendorfio* dedicatum a *Slevogtio*, cum famam, a *Puffendorfio*, qui præcipitanter nimis dixerat, *neminem Jenæ esse, qui pure & eleganter Latine scriberet*, vindicare anniteretur. De *Cornelii Agrippæ a Nettesheym* libro, *de vanitate omnium scientiarum*, Hagæ Comitum A. 1662 typis impresso, monet, in quibusdam ejus editionibus varia, quæ non e re Ecclesiæ Romanæ erant, omissa esse, hanc tamen editionem cum prima,
Pag. 2. eademque incorrupta, anni 1530 consentire. *Partis primæ*, theologicos libros exhibentis, *Caput primum* de fontibus Theologiæ agit. Comparent ibi quamplurimæ sacri Codicis editiones, quas inter *Biblia polyglotta Antwerpiensia* emi-
3. nent. *Capite secundo* scripta Patrum, vetustiorumque Theologorum, recensentur. Agmen in his ducunt *Cotelerii Patres Apostolici*, Amstel. A. 1724 excusi. In *Tomo* hujus Operis *secundo, Parte secunda*, post *paginam 268 Guilielmi Beveregii Codicem Canonum ecclesiæ primitivæ vindicatum* apponi, Ill. Autor docet. Quamvis autem integer is liber appareat, Dedicationem tamen ad *Wilhelmum*, Episcopum Cantuariensem, nec non
6. Canones Apostolicos, in eo desiderari, conqueritur. Reliquæ Patrum editiones, hic recensitæ, neque copia, neque præstantia, se commendant. *Caput tertium*, Scriptores Historiæ Ecclesiasticæ amplectens, in varias Sectiones subdivisum est. In prima Sectione collectores subsidiorum, seu apparatus ad Historiam Ecclesiasticam, exstant, qui tamen totus apparatus unico duntaxat libro non adeo magni pretii absolvitur. Majoris multo facienda est Sectio secunda, in qua Scriptores Historiæ Ecclesiasticæ universales, tam antiqui, quam recentiores, enarrantur. In antiquis eminent *Eusebii*, *Socratis*, *Sozomeni*, aliorumque

rumque Græcorum Historia Ecclesiastica, Cantabrigiæ junctim edita, de cujus editionis præstantia Ill. Autor erudite disputat, a *Samuele Parckero* hosce Scriptores in Anglicam linguam translatos, monens. Inter recentiores hic nominari merentur *Cæsaris Baronii Annales, duodecim Tomis* Moguntiæ A. 1601 excusi. *Baronium quindecim Tomos* horum Annalium composuisse, tresque nondum editos apud Patres Congregationis Oratorii latere, ex *Hieronymi Vecchieti* opere *de sacrorum temporum ratione* Ill. Autor docet. Hanc vero editionem Moguntinensem ab ipsomet *Baronio* fuisse recognitam, & præstantiorem esse Antwerpiensi, quippe in qua Tractatus *de Monarchia Siciliæ* desideretur, monet, deque aliis *Baronii* editionibus, quas bibliopolæ Itali pararunt, disputat. Occasione *Abrahami Bzovii Historiæ Ecclesiasticæ*, ex *Annalibus Baronii* exceptæ, & Coloniæ A. 1617 *tribus Tomis* excusæ, monet, *Bzovio* acerrimum hostem contigisse *Herwartum*, Consiliarium Bavaricum. Is enim in controversia de *Ludovico IV* Imperatore, cum ipso agitata, non subsitit, sed vindictam suam in omnia ejus scripta extendit, siquidem in mantissa, operi suo de *Ludovico* defenso adjecta, hoc *Bzovianum* opus acerbe satis perstrinxit. *Duos* autem duntaxat hujus Operis *Tomos* ipse *Bzovius* composuit, ac tertium *Jo. Fridericus Mathenesius* adjecit, in eoque *Bzovii* epitomatorem egit. Centuriarum Magdeburgensium editionem Basileensem, A. 1560 *tredecim Voluminibus* impressam, primam vocat Ill. Autor, deque altera hujus operis editione, A. 1624 publici juris facta, quamplurima lectu dignissima in medium profert. *Sectione tertia* Scriptores Historiæ Ecclesiasticæ particulares, secundum gentes, regna, & provincias, insigni numero & delectu recensentur. Exstant inter eos *Melchioris Inchoferi*, e societate Jesu, *Annales Ecclesiastici regni Hungariæ*, quos rarissimos vocat Ill. Autor, eorumque *Tomum secundum*, a sociis offensis suppressum, nunquam prodiisse, observat. Excipit illam *Sectionem* Historia Conciliorum & colloquiorum theologicorum, eamque singularia themata Historiæ Ecclesiasticæ sequuntur. Deprehendimus in illis opus valde volu-

Pag. 8. 9. 13.

minosum atque egregium, quod *Acta Sanctorum* audit, nec non *imaginem primi seculi societatis Jesu, a provincia Flandro-Belgica ejusdem societatis repræsentatam.* Istius libri rarissimi, Antwerpiæ A. 1640 emissi, compilatorem *Joannem Tollenarium* dici, atque huic libro, de quo Jesuitæ vehementer gloriabantur, alium quendam, *Elixir Jesuiticum* inscri-
Pag. 27. ptum, oppositum esse, Ill. Autor observat. De variis etiam editionibus *Catologi testium veritatis Flaciani* docte admodum disputat, nonnulla a *Buddeo*, in *Isagoge historiæ theologicæ* nondum observata, supplens, &, editionem Francofurtensem, A. 1666 a *Jo. Conrado Dieterico* adornatam, quam Catalogus
29. hic exhibet, ceteris omnibus præstare, judicans. Occurrit quoque inter hos libros aliquis, *le Jesuite secularisé* dictus, nec non alter, qui inscribitur *Critique du Iésuite secularisé*, Coloniæ A. 1683 impressus, quem librum acerbissimam contra Jesuitas continere censuram, qualis vix unquam prodierit, eumque ab homine Sociniano fuisse compositum, ab Ill. Autore docemur.
31. Inter scripta, historiam Theologiæ gentilis continentia, qualia in *Sectione septima* comparent, agmen ducit *Gerhardi Joannis Vossii de origine ac progressu idololatriæ Tractatus*, quam *Vossii* lucubrationem inter omnia, quæ is scripsit, principem obtinere locum, & editionem Amstelodamensem, A. 1668 impressam, reliquis longe præstantiorem esse, ex *Colomesii Biblio-*
32. *theca selecta* annotatur. *Caput quartum* continet Commentatores & interpretes Scripturæ sacræ, *quintum* Compendia & Systemata theologica, *sextum* libros, Theologiam naturalem explicantes, quos inter *Julii Cæsaris Vannini Amphitheatrum*
38. deprehendimus. *Capite septimo* libri, ad Theologiam moralem pertinentes, *octavo* fontes ac dogmata Theologiæ gentilis, inter quos tamen libros variæ etiam Alcorani editiones haben-
41. tur, comparent. *Caput nonum* scripta Theologiæ polemicæ, *decimum* libros concionum, precum, & cantionum, exhibet, quibus admixti sunt nonnulli Pontificiorum hujus generis sat lepidi libelli, uti est *Abrahami a S. Clara heilsames Gemisch-*
47. *Gemasch. Undecimo Capite* opera theologica varii generis habentur. *Duodecimo* miscellanea & singularia opera

theolo-

theologica comparent. Quamplurimis horum librorum titulis præclaræ annotationes ab Ill. Autore adjectæ sunt, de quibus fusius dicere, angusto nimis spatio inclusis nobis haud licet. Properamus enim ad reliquas Catalogi partes, quæ libros, Juris scientiam illustrantes, atque adeo B. possessori inprimis familiares, continent. *Pars* ergo Catalogi *secunda* libros Juris privati sistit, eaque ob argumenti amplitudinem, librorum copiam, & meliorem ordinem, in libros, capita, & sectiones, subdivisa est. *Liber primus* Juris civilis, tam Romani, quam Germanici, subsidia exponit, ejusque *Caput primum* fontes Juris Romani aperit. In hunc censum referuntur variæ Codicis *Justinianei* atque *Theodosiani* editiones, quas inter *Gregorii Haloandri* editio *Codicis Justinianei, Noribergæ* A. 1530 excusa, eminet, cujus quippe raritatem scriptores, ab Ill. Autore citati, mirantur. Idem dicendum de *Jacobi Cujacii Codice* Pag. 66.
Theodosiano, A. 1586 cum fragmentis annexis edito. Fragmenta enim, huic editioni adjecta, apud *Gothofredum* frustra quæri, *Georgius Beyerus* jam monuit. *Joannis Heroldi Origines ac antiquitates Germanicæ*, leges veterum Germanorum comprehendentes, præstantiores sunt editione *Lindenbrogii*, cum & priscæ voces Theodiscæ, quas *Lindenbrogius* omisit, hic appositæ, & in fine etiam nonnulla, a *Lindenbrogio* prætermissa, adjecta sint. In *Capite secundo* fontes Juris Saxonici, tam 67.
communis, quam Electoralis, habentur. Excipiunt eos libri, ad Jus statutarium provinciarum ac civitatum Germaniæ spectantes, ubi quamplurimæ simul Dissertationes, peculiaria certorum locorum jura illustrantes, in fasciculos collectæ, comparent. Inter Systemata Juris civilis Romano-Germanici *Everardi Ottonis Thesaurus Juris Romani* quoque relatus est, reliqua non adeo magni facienda sunt. Commentatores in peculiares quasdam Juris civilis species dein sequuntur, quorum prior classis Jus militare continet, quam Jus metallicum, œconomicum, criminale, cambiale, aquaticum, excipit. Inter Commentarios ad fontes Juris civilis *Marquardi Freheri libri* πειθανῶν exstant, A. 1622, curante *Jo. Boschio*, Norimbergæ typis impressi. Primam operis hujus editio-

 nem,

nem, quam A. 1588 Francofurti ipsemet *Freherus* procuravit, patri ipse suo cognomini nuncupavit. Hanc vero dedicationem *Boschius* in hac operis editione omisit, eundemque librum A. 1628 sub novo titulo, *Verosimilium* nempe, ac si nova esset editio, lectoribus obtrusit. Inter Decisiones, Responsa, & Consilia JCtorum, quorum ingens farrago hic apparet, *Jo. Ludovici Benderi Conclusionum decisivarum practicarum librum singularem* relatum esse, cognovimus. Ad capessendos summos in Jure honores, *Benderum* in Academia Tubingensi conclusiones 38, de revisione in Camera imperii agentes, ad disputandum proposuisse, easque hic novo Commentario, anno 1598, quo ipso in numerum Assessorum judicii cameralis, a circulo Rhenano superiori præsentatus, recipiebatur, primum edito, illustrasse, Ill. Autor observat. Postea quidem hic libellus in quarto sæpius recusus est, nihil vero mutatum in eo deprehenditur. Excipiunt hos libros Scriptores practici & processuales Juris civilis, quorum certe & multos, & utilissimos, selegit *Rinckius;* quemadmodum & inter opera, ad Jurisprudentiam elegantiorem spectantia, haud pauca optimæ notæ, nec non summæ raritatis & pretii, uti sunt *Cujacii Opera omnia*, se nobis obtulerunt. Occurrit quoque in horum librorum classe *Francisci de Amaya* in tres posteriores Codicis *Justinianei* libros Commentarius, Lugduni A. 1667 in folio excusus. Quamplurimos hujus operis titulus decepit, cum non nisi decimi tantum Codicis libri commentarium sistat ipsum opus, reliquis ad edendum quidem paratis, sed Autore morte impedito, quo minus promissis stare potuerit. Quamplurimos Tractatus & Dissertationes, specialissimas Juris materias tractantes, hic etiam adesse cognovimus. Rariores profecto sunt tales libelli, & difficulter parantur; unde eo majoris ejusmodi eorum collectio facienda est. Idem de libris, Jus feudale illustrantibus, dicendum, quorum itidem apparatus ob numerum pariter atque delectum se nobis mirifice commendavit. Obtulit inter alia se nostris oculis *Lunigii Corpus Juris feudalis Germanici*, in qua collectione *Schickfusii Consuetudines Silesiæ feudales*

Marginal references: Pag. 92 (at "ter Decisiones"); 97 (at "se, Ill. Autor observat"); 100 (at "pedito, quo minus").

feudales continentur. Hoc autem opus ab eruditis tam anxie deſideratum, tamque rarum, antea fuiſſe, Ill. Autor obſervat, ut non ſolum aliqui manu deſcriptum ejus exemplar ſibi Pag. 168. comparaverint, ſed & *Struvius* in *Bibliotheca juris* de impreſſione ejus unquam facta dubitaverit. *Henrici a Roſenthal Synopſis Juris feudalis*, quæ hic comparet, ſæpius eſt excuſa, deque variis ejus editionibus fuſe Ill. Autor diſputat. Plurimas quoque Diſſertationes, peculiaria Juris feudalis capita 169. tractantes, hic invenimus. Etiam Juris Canonici ornamentis hæc Bibliotheca ſuperbit, quæ egregios iſtius Juris fontes, uti ſunt *Wilhelmi Beveregii Pandectæ Canonum*, rarioresque Corporis Juris Canonici editiones, oſtentat, inſignemque apparatum Commentatorum Juris Eccleſiaſtici, tam Pontificiorum, quam Proteſtantium, ſuppeditat. Inter illos Ill. Autor præ aliis laudat *Henrici Wagnereckii Commentarios ſanctorum Canonum*, Dillingæ A. 1672 editos, opus hoc, poſt mortem Autoris publicatum, ob jura Canonica cum juribus Eccleſiarum Germanicarum conjuncta, noſtratibus præ aliis ſcriptoribus Pontificiis commendans. Jus Canonicum exci- 200. pit Jus privatum regnorum & provinciarum exterarum, quem etiam in cenſum jus Græcorum, atque libri Βασιλικῶν, ex editione *Fabrotti*, relati ſunt. Cum B. *Rinckius* Juri publico Germaniæ præcipuam impenderit curam, ſcripta, huc pertinentia, *tertiam*, eamque peculiarem, hujus Catalogi *Partem* conſtituunt, in varios libros & capita ſubdiviſam. Enarrantur hac in *Parte* primum ſubſidia, ad hoc eruditionis genus inprimis neceſſaria, inter quæ Hiſtoria paginam dubio procul utramque facit. Libri ergo, ad diſciplinas, quæ ad Hiſtoriam præparant, pertinentes, agmen hic ducunt, quorſum Geographi, itinerum deſcriptores, nec non libri, Genealogiam illuſtrium familiarum exponentes, referuntur. Eminet in his *Hieronymi Henninges Theatrum genealogicum*, *ſex Voluminibus* in folio comprehenſum, & Magdeburgi A. 1598 typis exſcriptum. Hujus operis ſummam raritatem & pretium Viri literatiſſimi, *Vogtius*, *Reimannus*, *Gundlingius*, alii, celebrarunt. *Hubneri* vero, in *Bibliotheca genea-*

logica hoc de opere differentis, errorem Ill. Autor erudite
Pag. 253. convellit. *Genealogiam Ruthenorum Comitum, & Dominorum in Plauen*, prioribus emendatiorem, Norimbergæ A. 1715 editam, *Jacobum Wilhelmum Imhoffium* compilasse, nonnulli crediderunt. At enim vero, *Henricum decimum tertium*, Graitziæ inferioris dynastam, in tabula operis hujus septima sibimet
257. ipsi hunc librum vindicare, Ill. Autor observat. Occasione libri *heraldici*, Theodisco idiomate compositi, qui inscribitur *Martini Schrotii Wappenbuch*, Monachii A. 1576 excusi, de præcipuis insignium descriptionibus erudite idem dis-
272. putat. Inter interpretes vocabulorum medii ævi agmen ducit *Caroli du Fresne Glossarium latinitatis mediæ*, cujus operis duæ editiones, altera Francofurtensis, anno hujus Seculi decimo *duobus Voluminibus* excusa, altera Venetiis A. 1736 impressa, *sex Tomos* in folio continens, hic comparet. Monet Ill. Autor, *Cangium* in fine hujus operis addidisse Dissertationem *de inferioris ævi numismatibus*, prima vice Lutetiæ Parisiorum anno Seculi præteriti septuagesimo octavo editam. Hanc tamen Dissertationem, licet operi, quo Imperatorum Constantinopolitanorum familias describere aggressus est *Cangius*, destinatam, *Historiæ* tamen *Byzantinæ*, quam A. 1682 is publicavit, non adjectam esse, docet. Hanc quoque negligentiam neque Venetos, qui recuso corpori Historiæ Byzantinæ *Cangii* Historiam Byzantinam, omissa hac Dissertatione, inseruerunt, nec fratres Benedictinos, novæ editionis Glossarii hujus procuratores, correxisse, con-
277. queritur. Inter scripta diplomatica *Mabillonii* consummatissimum opus eminet, de cujus diversis editionibus varia
278. notatu digna Ill. Autor affert. Inter collectiones Diplomatum, privilegia & pacta urbis Francofurtensis ad Mœnum, anno hujus Seculi vicesimo octavo compilata, prostant. In hoc volumine potissimum notanda esse Sigilla imperatoria, a *Friderici II* temporibus usque ad *Carolum VI* accuratissime delineata, nec in ullo alio opere tam eleganter expressa, Ill. Autor monet. Ne autem Sigilla antecedentium Imperatorum, a *Carolo M.* nempe usque ad *Fridericum II*, desiderarentur,

tur, ea omnia B. *Rinckius* ſibi ſeorſim comparavit, & in fine voluminis adjecit, quamvis eadem, paulo negligentius delineata, his Francofurtenſibus æquiparari non poſſint. Hiſtoricos omnis generis, maximo numero collectos, hic deprehendimus. Hiſtoria quidem ad circulum philoſophicum communiter ſolet referri; cum autem B. *Rinckius* eam Juris publici potiſſimum cauſa magni fecerit, libros, ad eam pertinentes, hanc in claſſem ideo Ill. Autor retulit. Fontes hiſtoriarum, ſeu ſcriptores coævi plurimarum gentium, agmen inter eos ducunt, inter quos & Pariſienſis editio Scriptorum Hiſtoriæ Byzantinæ comparet, cui tamen, ut nihil in tanta collectione deeſſet, *Geneſius* quoque, Venetiis excuſus, acceſſit. Collectores inſcriptionum, nummorum, & antiquitatum, in Pag. 292. eundem cenſum relati ſunt, ubi, præter *Grævii*, *Gronovii*, & *Montefalconii*, theſauros, egregium librorum, antiquitates illuſtrantium, deprehendimus apparatum. Plura tamen ſimul hic occurrunt ſcripta, quæ non de antiquis nummis, verum de hodierna re nummaria, deque eo, quod juſtum eſt circa nummorum permutationem, exponunt. Inter ſcripto- 318. res Hiſtoriæ univerſales *Petri Balii* exſtat *Dictionarium*, ejusque editio Roterodamenſis, anno Seculi hujus ſecundo emiſſa. Prima hujus operis editio anno Seculi præteriti ſexto & nonageſimo prodiit. Hæc vero ſecunda princeps vocari meretur. Nam *Balius* ipſe omnem curam adhibuit, ut caſtigata, & a mendis purgata, appareret. De reliquis editionibus omnibus, quæ poſt *Balii* mortem prodierunt, dolendum eſt, in iis labores ipſius *Balii* cum aliorum additionibus ab editoribus commixtos. Bene autem promeritos eſſe de hoc libro Genevenſes, qui in Supplementis ad hanc editionem, A. 1722 editis, quæ hic *quartum Volumen* conſtituunt, peregrina ſepararunt a *Balianis*, Ill. Autor declarat. In cenſu 327. librorum, ad hiſtoriam ſtatuum Germaniæ pertinentium, obtulit ſe nobis rariſſimum ſcriptum, cui titulus *Furſtenbuch von Oeſterreich und Steyrland*. Primam hujus libelli editionem Autor ejusdem *Hieronymus Megiſerus* A. 1618 in octava forma procuravit. Hæc autem editio adeo rara eſt, ut ipſe

Lambe-

Lambecius, in *Commentario ad Bibliothecam Vindobonensem* Codicem ejus manuscriptum recensens, nesciverit, librum hunc jam typis fuisse impressum. Postea *Jo. Petrus a Ludewig* eundem *Tomo IV Lib. IV pag. 191 Reliquiarum MStorum omnis ævi Diplomatum* inserere constituerat, jamque ad plagulam usque *T* perductum opus erat, cum autoritas ministri aulæ Cæsareæ instaret, efficeretque, ut plagulæ jam impressæ supprimerentur. Exemplar vero, quo B. *Rinckius* usus est, in quo tamen plagula *S* deficit, ex involucris fasciculi cujusdam, quem aliquis bibliopola Halensis Norimbergensi transmiserat, ad eum casu pervenisse, Ill. Autor commemorat.

Pag. 401. Post Historiam omnis generis, fontes Juris publici Romano-Germanici aperiuntur. Inter hos agmen ducit *Collectio legum imperii fundamentalium*, quæ, præter auream Bullam, ac *Friderici III* reformationem, omnes Constitutiones, ab anno 1495 ad annum 1507 usque evulgatas, septendecim numero complectitur, solo Recessu Augustano de anno 1510 omisso.

605. Præter illam, quamplurimæ, eæque præstantissimæ, Recessuum imperii Collectiones comparent, in quarum numero aliqua, Ambergæ A. 1607 adornata, exstat, quam *Marquardi Freberi* diligentiæ deberi, Ill. Autor conjicit. Rarissimam eandem esse, ac, præter varia documenta notatu digna, eos etiam Recessus, qui in Corpore Juris publici vulgo desiderantur, sistere, idem contendit. Quamvis etiam *Goldastus* iisdem documentis Constitutiones, quas edidit, imperiales locupletarit, hanc tamen editionem, ex archivis quippe protractam, longe accuratiorem esse, Ill. Autor monet. Ita & Recessuum imperii exemplaria avthentica, quæ eo ipso anno, quo comitia finiebantur, jussu Imperatoris, vel Electoris Moguntini, in loco, ubi habita erant comitia, ab anno 1532 ad 1654 impressa sunt, 21 fasciculis comprehensa, hic comparent; quam Collectionem rarissimam esse, & a B. *Rinckio* magna industria congestam, Ill. Autor docet. *Melchioris Goldasti Constitutionum imperalium Tomi tres*, Francofurti A. 1673 excusi, in eadem classe sunt olvii. Observat Ill. Autor, novam hujus Collectionis editionem anno hujus Seculi tertio & decimo prodiisse, sed

ſed nihil ne in indicibus quidem mutatum additumque eſſe, niſi quod *Tomus quartus* duas partes Statutorum & Reſcriptorum imperialium exhibeat, quæ omnia A. 1627 ſeparatim prodierunt. Nemeſis Carolina, ab *Ivone Scheffero* A. 1538 impreſſa, hic etiam comparet, quæ editio pro rariſſima merito habenda eſt. Inter libros, de pace publica tractantes, *Franciſci Burckbardi Antinomia*, Monachii A. 1593 edita, agmen ducit, cujus libri editiones varias Ill. Autor recenſet. Quis compoſuerit hoc ſcriptum, injuriarum & conviciorum contra Evangelicos pleniſſimum, inter eruditos valde diſceptatum eſt, cum alii illud aut *Gaillo*, aut *Erſtenbergero*, JCtis, alii vero Jeſuitis Colonienſibus, adſcribant. At enim vero, *Franciſcum Burckbardum*, Cancellarium Colonienſem, qui, teſtantibus actis electionis *Maximiliani II*, Francofurti A. 1563 editis, huic actui legatus Colonienſis interfuit, ſcriptum hoc confeciſſe, & ab aliis oſtenſum eſt, & ab Ill. Autore pro certo ſumitur. Oppoſuit huic ſcripto quidam, ſub ficto nomine *Antonii Benbellonæ de Gudentiis* latitans, *Commentationem ad pragmaticam Conſtitutionem de pace religionis*. Sub hoc nomine *Eberbardum a Weibe* intelligi debere, ſtatuit *Rechenbergius* in Diſſertatione, quæ inſcribitur: *An ejus ſit religio, cujus regio eſt; Rinckius* vero, *Bartbolomæum Gericium* verum libri Autorem eſſe, exiſtimavit. Scripta, de pace Weſtphalica, Pragenſi, & Noviomagenſi, tractantia, maximo numero atque delectu hic ſunt diſpoſita, ita, ut nihil fere, ad hanc materiam pertinens, deſideretur. Capitulationum Imperialium optimas editiones collectas hic deprehendimus. Actorum publicorum ampliſſimus hic adeſt apparatus, interque ea *Friderici Hortlederi* opus *de Cauſis belli Germanici*, vernaculo ſermone compoſitum, exſtat, de quo opere eleganter admodum Ill. Autor diſputat. *Hortlederus* nimirum jam A. 1604 quatuor Diſſertationes *de Juſtitia belli Germanici, a Carolo V geſti*, Jenæ ventilavit, quæ huic operi majori, A. 1617 primum publicato, anſam dederunt. *Goldaſtus* multa ad illud opus perficiendum ſuppeditaſſe dicitur, ejusque rei fidem illud facere, quod nihil in operibus *Goldaſti* de bello hoc Germanico reperiatur, Ill. Autor dictitat. Quam acriter *Fridericus Ul-*

Pag. 606. 616. 625.

ricus, Dux Brunſuicenſis, ob ſcripta quædam, *Libro IV* inſerta, quæ lites, inter domum Saxonicam & Brunſuicenſem olim agitatas, poſtea vero ſopitas, tangunt, a Duce Vinarienſi flagitarit, ut reſidua hujus operis exemplaria fiſco addicerentur, *Electa Juris publici Tom. VI pag. 46* exponunt, ſimulque commemorant, Autorem ita ſe exculpaſſe, ut Dux Brunſuicenſis a ſuo poſtulato tandem abſtinuerit. In præſenti inſuper editione, quæ Gothæ A. 1645 prodiit, nihil eſſe omiſſum, ut temere quidam exiſtimarunt, ſed potius varia ei acceſſiſſe, Ill. Autor teſtatur. Comparent etiam hic *Meieri Acta pacis Weſtphalicæ*, nec non ejusdem *Acta pacis executionis publica*, quo in toto opere *Meierum* nunquam tabularia nominaſſe, ex quibus documenta & acta, ipſi transmiſſa, acceperit, ne forte offenderet eos, qui cum ipſo quædam communicaverant, aut fidem læderet, qua adſtringere ſolent Miniſtri eos, quibus tabulas publicas ad edendum tranſmittunt, Ill. Autor obſervat.

Pag. 627. Quæſtio autem eapropter exorta eſt, an huic operi fides habenda ſit, & an id tute poſſit citari; id quod dubium *Reuſchius*, Profeſſor Helmſtadienſis, evulgato Schediaſmate *de Uſu & præſtantia Actorum pacis Weſtphalicæ*, quod hic *primæ Parti* operis *Meieriani* præmiſſum eſt, erudite diſcuſſit. *Rymeri Acta publica gentis Anglicæ, Theatrum Europæum*, pluresque alias Actorum publicorum collectiones, hic deprehendimus. Syſtemata, Compendia, & Tractatus Juris publici, per partes eundo, hic recenſentur fere innumerabiles; ita, ut vere poſſimus affirmare, nullam Juris publici tam Germaniæ, quam aliorum regnorum, partem eſſe, cujus non optima ſubſidia poſſederit *Rinckius*. *Bilderbeckii Statum imperii Germanici*, ſermone vernaculo conſcriptum, anno hujus Seculi triceſimo octavo ipſemet Ill. *Glaſeius* Lipſiæ recudendum curavit, ſeque in hac editione multas quæſtiones practicas, non ubivis obvias, extricaſſe, &
634. plurima hoc in libro emendaſſe, non diffitetur. Ad *Moſeri*
638. *Compendium Juris publici*, Tubingæ A. 1731 impreſſum, monet, in hac ejus editione, aliisque eo tempore editis libris, Cel. *Moſerum* nomine gentis de *Filſeck* & *Weilerberg* adhuc uſum eſſe, in altera vero editione de A. 1735, reliquisque operibus inſecutis, eundem hoc cognomen omiſiſſe. Poſtquam nempe

nempe illustris gens de *Filseck* & *Weilerberg*, in Suevia satis celebris, ipsi eo nomine dicam scripserat, consultum duxit, hoc cognomen ad vexas evitandas dimittere, simplici *Moseri* nomine assumto, etiamsi certo sibi persuaderet, familiam suam cum illustri hac gente ejusdem esse originis. Quamvis autem Juris publici disciplinæ plurimum operæ & impensarum *Rinckius* impenderit; non tamen sine admiratione, insignem quoque omnis generis librorum medicorum in ejus Bibliotheca repositum fuisse apparatum, cognovimus, quales libros *Pars Catalogi quarta* exhibet, quorum etiam librorum titulis varia notatu digna Ill. Autor subinde adspersit. De opere, quod inscribitur: *Recreatio mentis & oculi in observatione animalium testaceorum*, a *P. Philippo Bonanni* Romæ A. 1684 edito, Ill. Autor monet, primam ejus editionem in Italica lingua Romæ A. 1681 prodiisse, ipsum vero *Bonannum* hunc librum in Latinam linguam transfudisse, additis centum testaceorum iconibus, quarum quædam errore artificis minus accurate delineatæ sint. Hunc vero errorem *Bonannum*, a *Listero* admonitum, in *Museo Kircheriano*, quod auctius edidit, correxisse. *Thomæ Nicolsii libellum de Gemmis*, ex *Martini Rulandi Lexico Alchymiæ*, nec non ex *Boetii a Bod* de eadem materia libello, haustum esse, Ill. Autor observat. Libri, ad Philosophiam atque πολυμαθείαν pertinentes, in *quintam* Catalogi *Partem* rejecti sunt. Comparent ibi primo loco opera philosophica, in quorum numero etiam non pauca veterum Philosophorum, *Aristotelis* puta, *Xenophontis*, *Athenæi*, scripta deprehenduntur. In *Francisci Baconis de Verulamio* opusculis, Amstelædami A. 1663 junctim impressis, multa reperiri, quæ in Lipsiensi Operum *Verulamii* editione frustra quæruntur, Ill. Autor observat. Physici libri insignem rariorum operum constituunt apparatum. Ita v. c. *Hortum Eystatensem cum Figuris æneis* hic deprehendimus. Splendidissimus hic liber, qui omnes suæ ætatis splendore superat, a *Basilio Beslero*, Pharmacopola Norimbergensi, adornatus est. Sub istius nempe auspiciis hortus ille ad id fastigium adscendit, ut omnibus aliis, in universa Europa, palmam præriperet. Ab Episcopo postea *Joanne Conrado*, ex gente *Gemmingorum* oriundo,

Pag. 783.

785.

779.

undo, ad deſcribendos horti frutices rariores, is excitatus, cum huic operi imparem ſe ſentiret, *Ludovico Jungermanno*, viro adhuc juvene, rerumque botanicarum non ſatis gnaro, in conſortium adſcito, poſt longam recuſationem opus tandem aggreſſus eſt, ita quidem, ut *Jungermannus* plantarum & florum deſcriptiones, *Beslero* dictitante, calamo exciperet. Variæ autem exſtant libri hujus editiones, quas Ill. Autor omnes juſto
Pag. 780. ordine recenſet. Libri præterea mathematici, & morales, quos inter & illi, qui cerimonias aulicas deſcripſerunt, nec non qui de Jure publico univerſali, & de Jure divino univerſali, egerunt, habentur, maximo numero hic exſtant. Summa nobis cum voluptate eorum nomina & deſcriptiones, quas Ill. Autor more ſuo adjecit, leguntur, cum ubivis libri rariſſimi, & ſingularia tractantes argumenta, ſe lectorum oculis ſiſtant. Quantum Hiſtoriæ literariæ deliciis dederit *Rinckius*, præſtantiſſima opera hujus generis, in Bibliotheca ejus collecta, declarant. Scriptores, vitas eruditorum exponentes, quamplurimos hac in claſſe invenimus. Exſtat quoque in his *Jo. Conradi Zeltneri Theatrum eruditorum correctorum*, Norimbergæ anno hujus Seculi viceſimo evulgatum. Liber hic primum A. 1716 ſub titulo *Correctorum in typographiis eruditorum Centuriæ* ſpeciminis loco prodiit, ſed, emtoribus deſtitutus, poſt mortem *Zeltneri* novo titulo ornatus eſt. Quamvis autem iſte liber de accuratis correctoribus, ac de librorum accurate imprimendorum ratione, agat; mendis tamen vehementer eundem deformatum eſſe, Ill. Autor monet. Optandum igitur eſſe, ut Germani Hiſpanos imitentur, ubi correctores librorum, publica autoritate conſtituti, abſoluta impreſſione, novum librum cum MSto conferant, errores notent, ac pretium libri, communiter pro plagula ſex Meravedis computatis, defi-
865. niant, non vane idem contendit. De *Pauli Freheri Theatro virorum eruditione clarorum*, Norimbergæ A. 1688 excuſo,
880. obſervat, *Freherum*, anno Seculi ſuperioris octogeſimo ſecundo fatis functum, hoc opus imperfectum reliquiſſe, illudque dein ipſius agnatum, *Carolum Joachimum Freherum*, Medicum Norimbergenſem, ad umbilicum perduxiſſe. Rarioribus vero libris hoc opus annumerandum ideo eſſe, Ill.

Autor

Autor contendit, quia iterata ejus editio non speranda sit, cum tabulæ æneæ, ad illud pertinentes, perierint. Præter uberrimos varii generis Historiæ literariæ fontes, vitæ etiam & facta heroum toga sagoque illustrium, historiæ rei militaris & ordinum militarium, historiæ variarum disciplinarum, rhetores denique, poetæ, & epistolographi, magno numero comparent. Verum nec manuscripti Codices, & qui illis raritate æquiparantur, statim post inventam typographicam artem impressi, tanquam præcipua insignium Bibliothecarum decora, hic desiderantur. *Sexta* enim & ultima Catalogi hujus *Parte* haud spernendum ejusmodi Codicum sistit apparatum Illustris Autor, de singulis hisce Codicibus multa notatu dignissima commemorans, foliis cujusque manuscripti Codicis semper indicatis, pretio quoque, quod pro illis ab emtoribus exigetur, addito. Inter Codices sacros Bibliorum versio *Lutheri*, Augustæ Vindelicorum A. 1535 excusa, agmen ducit. Totum opus Biblicum ex versione *Lutheri* Vitebergæ primum prodiisse, Ill. Autor monet, hanc vero editionem, *tribus Voluminibus* constantem, splendore atque ornatu Vitebergensem longe superare, idem docet. In membrana insuper excusus est nitidissima, quæ res ipsi pretium singulare conciliat. Vix centum thalerorum pretium ei imprimendo satis fuisse videtur. Et, quamvis antiquitas pretium augeat, pro dimidio tamen eum vendere hæredes *Rinckiani* parati sunt. Insignia, quæ in ligatura Codicis exstant, eum a Comitibus Bentheimensibus quondam fuisse possessum, indicant. Ceterum locus classicus *1 Jo. V, 7*, in eo desideratur, quamvis in editione Francofurtensi, A. 1574 excusa, suppletus sit. Biblia sacra Latina, Argentorati anno Seculi decimi quinti octogesimo secundo impressa, manuscriptis merito accensentur. Et, quamvis *Uffenbachius* hujus ætatis Codicibus Biblicis viginti imperiales pro pretio assignaverit, duodecim tamen offerenti ab hæredibus *Rinckianis* tradetur. Libellus precum *Lutheri*, in membranis A. 1522 excusus, holoserico rubro involutus est, atque orationem pro animabus, in purgatorio constitutis, nec non *Ave Maria*, continet, ex quo intelligitur, istum libellum eo tempore confectum esse, quo *Lutherus* non- Pag. 1012.

dum omnia repurgaverat. Insignem vero hujus libelli raritatem Autores *Novellarum Lipsiensium ad Annum 1736 pag. 220*
Pag. ex eo recte æstimasse, Ill. Autor contendit, quod neque
1021. in operibus *Lutheri* deprehendatur, neque a Duce Brunsuicensi, *Rudolpho Augusto*, qui omnes antiquas librorum *Lutheri* editiones sollicite conquisivit, possessus, neque a *Seckendorffio* & *Frickio* ullibi fuerit citatus. Pretium ejus viginti imperiales constituunt. Inter Codices juridicos duplex Institutionum *Justiniani* exemplar membranaceum occurrit. Alterum a *Petro Schœffero* A. 1468 cum glossa splendidissime excusum est, calamo autem exscriptum, cum glossa adjecta, est alterum. De prioris Codicis præstantia Cel. *Schwartzium* in *Dissertatione ad Proœmium Institutionum* disseruisse, in altero autem, qui Seculo decimo tertio scriptus videtur, ultimos quinque paragraphos Tituli *de Publicis judiciis* deesse, Ill. Autor monet. Prior Codex pro 24, alter pro 30, imperialibus venum prostat. *Joachimi a Beust* Tractatus *de Sponsalibus & matrimoniis*, Vitebergæ A. 1586 impressus, notis, ab ipsomet Autore adscriptis, locupletatus est, atque unum thalerum solventibus cedet. Fragmentum Decretalium, quod incipit a Titulo *de his, qui maritum accusare possunt*, & usque ad Titulum *de Regulis juris* perducitur, a quodam *Nicolao Waltislao* descriptum est, id quod ex propria istius hominis confessione, circa finem Codicis comparente, liquet. Exstat etiam hic *Wilhelmi Durandi rationale divinorum officiorum*, in membrana Seculo decimo quarto, ut videtur, scriptum, eique viginti imperiales pro pretio assignati sunt. De hoc ipso *Duran-*
1022. *do*, sive *Durante*, varia Ill. Autor commemorat. Fuit nempe Narbonensis, nobili genere natus. Professoris Juris munere primo functus est, eamque ob causam *pater Practicæ* dictus, usque dum a Pontifice splendidissimis muneribus admoveretur. *Rationale* audit ejusdem liber, quia rationes eorum reddit, quæ in rebus ecclesiasticis aguntur. Quamplurimos autem *Durandi* locos ope hujus Codicis explicari posse, Ill. Autor
1023. testatur. Insignem præter hos Codicum optimæ notæ & varii argumenti apparatum, inque eo antiquissimam *Speculi Juris civilis & feudalis Alemannici* editionem, Augustæ Vindelicorum

corum A. 1480 adornatam, eruditis hucdum incognitam, & a vulgatis exemplaribus haud parum discrepantem, hic deprehendimus, deque eis omnibus quamplurima notatu digna libenter adderemus, nisi verendum nobis esset, ne longior recensio tædium allatura sit Lectoribus. Notasse igitur adhuc sufficiat, ipsum B. *Rinckium* fronti variorum librorum observationes selectas inscripsisse, quarum notitiam hic Catalogus suppeditat. Ita *Natalis Alexandri Historiam Ecclesiasticam*, Parisiis excusam, Romæ damnatam esse, & in Indice librorum prohibitorum comparere, *Rinckius* monuit, ejusque rei causas edisseruit. Ad *Balii Dictionarium historico-criticum* annotavit, Abbatem *Renaudotum* censuram ejus, Gallico sermone conscriptam, emisisse, eum vero in Supplementis Dictionarii, *Volumini quarto* adjectis, confutatum esse. *Clavis historiæ Thuanæ*, Ratisbonæ A. 1696 emissæ, *Petrum Bessinum* autorem esse, ad frontem libri *Rinckius* notavit. Quinam composuerit Tractatum de hodierno statu Ducatus Sabaudiæ & Pedemontii, vernaculo sermone conscriptum, & Norimbergæ A. 1670 excusum, inter eruditos non constitit. *Rinckius* vero, a bibliopola, cujus sumtu impressus est liber, edoctus, *Matthiam Kræmerum*, linguarum occidentalium magistrum sat celebrem, Tractatus istius Autorem dicendum esse, contendit. Tandem quoque monendum est, Ill. *Glaseium* Bibliothecam hanc, quæ jam Stœtterizii, prædio Lipsiæ vicino, asservatur, ante Calendas Septembres hujus anni, viginti millia florenorum Rhenanorum repræsentanti, totam venditurum esse. Quodsi intra hoc spatium nullus ejusmodi emtor inveniatur, singula dein opera pro justo pretio erunt venalia. Ante Septembrem vero ne libellus quidem ex tota Bibliotheca sigillatim vendetur. Qui ergo desiderio tam insignis Bibliothecæ perlustrandæ flagrat, is post primum Junii diem adeat Cl. *Schutzium*, Bibliothecæ Paulinæ Lipsiensis custodem, cum quo etiam de Bibliotheca vel integra, vel quibusdam in eo contentis operibus, emendis deliberari poterit. Hæc vero omnia de impressis tantum libris capienda sunt. Codices enim manuscriptos Dresdæ servat Ill. *Glaseius*, ubi quidem inspici, & pretio soluto comparari,

Pag. 10. 327. 334. 342.

parari, poterunt. Nos interim maximopere optamus, ut egregius hic Catalogus studiosorum manibus assidue teratur. Ejus enim lectione insignem optimorum librorum notitiam comparari, & Historiæ literariæ cognitionem mirifice ornari atque augeri posse, vere meritoque judicamus.

NOVA LITERARIA.

Lugduni Batavorum sub prelo *Jo. Arnoldi Langerakii* sudare accepimus librum, ita inscriptum: *Barnabæ Brissonii,* JCti, Regii Consistorii Consiliarii, Amplissimique Senatus Parisiensis Præsidis, Opera minora varii argumenti, nimirum Antiquitatum ex Jure civili selectarum Libri quatuor, de solutionibus & liberationibus Libri tres; ad Legem Juliam de adulteriis liber singularis; Commentarius ad L. Dominico de Spectaculis in Cod. Theod. & I. Omnes dies Cod. de Feriis; de ritu nuptiarum liber singularis; de jure connubiorum liber singularis; παρέργων liber singularis; de regio Persarum principatu Libri tres; quæ omnia recensuit, emendavit, variis annotationibus, praefationibus, & indicibus, instruxit, *Albertus Dietericus Trekell,* JCtus. Pro fundamento fuit editio Operum variorum Paris. A. 1606, 4, quippe quæ & locupletissima, & posthumis quibusdam Autoris accessionibus aucta fuerit, praesertim in libris *Selectarum Antiquitatum; ad Legem Juliam de Adulteriis; de Ritu Nuptiarum,* & *de Jure Connubiorum.* Quia tamen ipsa Opuscula in illa editione sine certo ordine collocata sunt; placuit, ordine potius chronologico in hac editione collocare, ita, ut in ipso titulo fuit indicatum. Quoniam vero dicta editio Parisiensis, quod ad contextum, variis mendis inquinata fuit; opera potissimum data est, ut ipsa Opuscula cum optimis & accuratissimis editionibus conferrentur, earumque ope menda tollerentur, ut ita nova hæc editio quam emendatissime prodiret. Nihil in toto hoc opere tædiosius & difficilius fuit, quam evolutio locorum veterum scriptorum, quorum multa millia ab Autore adducuntur. Illa igitur omnia, quantum fieri potuit, secundum optimas & recentissimas editiones adducta sunt, & præcipue variæ lectiones in notis indicatæ. Græcis veterum scriptorum locis Latina explicatio ex optimis Interpretibus addita fuit. Eadem cura in Legibus adducendis fuit adhibita. Porro operam dedit Clarissimus Editor, ut omnia opuscula brevibus annotationibus, & totum Opus accuratis Indicibus, ad commodiorem Lectorum usum, illustraret, ut ipse pluribus in Præfatione indicabit. Denique, quod ad correctionem & externum operis cultum attinet, nihil a typographo fuit prætermissum, quod ad ejus commendationem pertineat.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Julii Anno MDCCXLVII.

NOTITIA HUNGARIÆ NOVÆ HISTORICO-Geographica, divisa in Partes quatuor, quarum prima Hungariam cis-Danubianam, altera trans-Danubianam, tertia cis-Tibiscanam, quarta trans-Tibiscanam, universim XLVIII Comitatibus designatam, expromit; regionis situs, terminos, montes, campos, fluvios, lacus, thermas, cœli solique ingenium, naturæ munera & prodigia, incolas variarum gentium, atque horum mores, provinciarum magistratus, illustres familias, urbes, arces, oppida, et vicos propemodum omnes, singulorum præterea ortus & incrementa, belli pacisque conversiones, & præsentem habitum, fide optima, accuratione summa, explicat. Opus, huc usque desideratum, & in commune utile, sacratissimis auspiciis D. CAROLI VI, Cæsaris & Regis indulgentissimi, elaboravit MATTHIAS BEL. Accedunt SAMUELIS MIKOVINII Mappæ singulorum Comitatuum, methodo astronomico-geometrica concinnatæ.

Tomus IV.

Viennæ Austriæ, impensis Pauli Straubii, Bibliopolæ, typis Jo. Petri van Ghelen, typographi Regii, 1742, fol. maj. Alph. 8 plag. 12, cum Mapp. geogr. 8.

 Supe-

Superatis tandem & numero multis, & prorsus summis, difficultatibus, quas occupatissimo in ornanda patria, & opus in commune utilissimum alacriter urgenti, *Belio*, sive bellorum, ut omnem Europam, ita inprimis etiam Hungariam, misere affligantium, atrox terror, sive contagionis, pulcherrimam hanc regionem pervastantis, infelix malum, sive privatorum hominum, quibus demandata fuerat operis procuratio, torpor ac perversissima consilia, objecerant, prodit nunc, quod felix & gloriosum sit illustrissimæ & omni ex parte florentissimæ regioni, *Hungariæ novæ*, ejusque *Cis-Danubianæ*, *quartum* ordine *Volumen*, novam nobis & largissimam admirandæ *Belianæ* Musæ, qua nulla elegantior, nulla ex omni parte ornatior, nulla communi dignior applausu, est, materiam suppeditans. Nimirum, quo majora hujus Operis & decora sunt, & in omne literarum genus redundantia commoda, hoc magis adhuc boni omnes dolebant, id ipsum lentius procedere; nec dubitandum videbatur, si quod malum fatum honestissima Autoris destinata interciperet, id magno non præsentis tantum, sed secuturæ etiam, ætatis detrimento futurum. Habendæ igitur præstantissimo Viro ab iis omnibus, qui literis bene cupiunt, solennes gratiæ sunt, quod publicas seculi calamitates privata sua & constantia, & industria, vicit, &, Deorum providentiæ confisus, in pertexenda, quam ante complures annos cœperat, tela hac pulcherrima strenue multumque desudavit. Gaudentes enim ex præmissa huic *Volumini* Præfatione, quam qui semel lectam non iterum legere velit, næ omni eum ejusmodi suavitatum carere sensu necesse est, cognovimus, latere jam in scriniis Autoris absolutum & perfectum *Hungariæ novæ* universum opus, & ita omnia disposita, ut, quæ lucem adhuc exspectant, *tria* numero *Volumina*, aut, favente temporum opportunitate, ab Autore ipso, aut, si huic, quod nollemus, humani aliquid acciderit, aliquando a filiis duobus, *Carolo Andrea*, Philosophiæ in nostra Academia Professore celeberrimo, & *Matthia Godofredo*, in literarum studiis ita, ut *Belii* decet filium, versante, publica donari luce possint. In quo, cum nemo facile futurus sit, qui suspectam *Belii*,

Belii, Viri probi, & verba dare nescii, fidem habeat; nostrum est, quantulamcunque hanc moram, quam editioni Operis præclari interponere nuper fatalis quædam necessitas cœpit, & interpositura fortassis deinde est, patienter ferre, & in *Beliis*, sive patre, sive filiis, eam fiduciam collocare, ut, quantum in ipsis est, ille suis, hi paternis, facturi satis promissis sint, nec Operis, quo illustrius non vidit ætas nostra, *Partibus* residuis frustraturi orbem literatum. Nos interim, quæ nobis liberaliter donata sunt, & donari ab optimo *Belio* ad hunc diem potuerunt, muneribus jucunde fruemur, in his etiam, quicquid demum de ceteris fata decreverint, animi pabulum dulcissimum, & quasi speculum quoddam, in quo contemplari liceat ingenii & doctrinæ *Belianæ* imaginem, habituri. Atque hujus voluptatis ut participes nobiscum fiant, quibus hæc scribimus inprimis, Lectores nostri, *quartum* hoc, quod omnium postremum est, *Hungariæ novæ Volumen* non prius manibus deponemus, quam omnem ejus rationem, materiam, & quicquid in eo decoris & ornamenti est, velut in tabula exposuerimus, &, descripta generatim forma Operis, eorum, quæ singularia & maxime notatu digna hic leguntur, plurimumque adeo aut roboris, aut gratiæ, ab Autoris non doctrina tantum, sed insigni etiam facundia, acceperunt, aliquem Lectori gustum dederimus.

Continetur igitur *Volumine* hoc *quarto*, in cujus fronte augustissimum *Mariæ Theresiæ*, Hungariæ Reginæ, nunc Romanorum Imperatricis, nomen, sideris instar, & *Caroli Andreæ Belii* ad parentem *Matthiam* Carmen pium & venustum, gemmæ loco, fulget, historia *Comitatuum Hungariæ Cis-Danubianæ quatuor*, *Neogradiensis*, *Barschiensis*, *Nitriensis*, & *Hontensis utriusque*; quibus cum addere, quod in animo habebat primum, duos alios, *Trentsiniensem* & *Aruensem*, per accrescentem libri molem non licuerit Autori, jam reservandi hos *Hungariæ Trans-Tibiscanæ*, ornaturæ totius Operis *Volumen sextum*, capiendum sibi consilium vidit. Horum, quos diximus, quatuor Comitatuum Mappæ, ad leges astronomico-geometricas exactæ, eadem, quæ in superioribus *Hungariæ*

novæ Partibus tot artis suæ dederat pulcherrima specimina,
Samuelis Mikovinii dextra nobilique manu accesserunt, accuratam nobis terrarum, oppidorum, arcium, vicorum, & si quid aliud notari maxime meretur, imaginem exhibentes. Quod vero ad ipsam horum Comitatuum historiam attinet, hanc ita executus est *Belius* noster, ut, more sibi dudum familiari, singulorum Comitatuum *Partes duas*, *generalem* alteram, alteram *specialem*, faceret. Et illam quidem, *generalem*, *Membris duobus* distinxit; *physico*, situm, naturam, & opportunitates, Comitatus explicante; & *politico*, incolas Comitatus, magistratus, prærogativas, & ditiones, commemorante; hujus autem, *specialis*, capita, seu *Membra*, dedit tot, quot Comitatus cujusque *Processus* sunt, quorum arces, oppida, & vici, separatis *Sectionibus* descripti sunt. Hunc sibi narrandi ordinem definivit *Belius*; hunc & ipsi nos in repetendis rerum narratarum potioribus momentis sequemur. De *Neogradiensi* Comitatu, cum *Belianam* industriam primus occu-
Pag. 3. paverit, nos primum dicemus. Comitatui huic nomen datum est ab arce *Novigrad*, Slavorum lingua *arcem novam* significante. Hæc Hungaris *Nograd*, & tota inde regio *Nograd Varmegye*, appellatur. Regionem ab occidente brumali Comitatus *Gömöriensis*, ab æstivo *Hevesiensis*, ab occidente
4. *Nagy-Hontensis*, a septentrione *Kis-Hontensis*, cum *Zoliensium* limite, a meridie *Hevesiensis*, & ora *Pestiensis*, claudunt. Lon-
5. gam Autor milliaria duodecim, latam modo sex, modo quinque, dicit, totum adeo ejus ambitum milliarium circiter 35 faciens. Montes, sive ambientes, sive varie dividen-
6. tes regionem, hi sunt: *Matra*, *Medves*, *Satoros*, *Butsony*, *Karants*, *Malna-Patakenses* & *Kornenses*, *Osztrossky*, *Dobrocsenses*, *Jenöienses*, *Naszaly*, *Szanda*, & *Liszetz*. Nec silvis regio
9. caret, quarum aliis *Cserbat*, aliis *Medves-Allja*, aliis *Banensium*, aliis *Malnapatakensium*, aliis denique *Cornensium*, nomen est. Sed in his, ob intempestivas incolarum venationes, raræ
10. nunc, quæ olim frequentissimæ, feræ hospitantur. Si quas tamen invenias, ursi sunt, linces, apri, cervi, damæ, vulpes, martes, lepores, & feles silvestres. Avium silvestrium

varia

varia ſunt genera, tetraones, attagines, perdices, turdi, ficedulæ, nec nihil phaſianorum. Fluvios majores Autor duos, Pag. 11.
Ipolam & *Zagyvam*, amniculos minores quatuor & decem, acidorum fontium inprimis octo, numerat. Terra *Neogradienſis* 18.
ſtannum, plumbum, ferrum, aurum, & argentum, generat. Ingenium ſoli ad ſeptentriones, & intra ſinus mon- 19.
tium, ſterile eſt, fœcundius in montium radicibus, optimum a *Szetſinenſi* ora in meridiem. Vineæ nunc melius, quam ſuperiori ætate, ſe habent, & in vinorum generibus celebrantur inprimis *Zölejenſia*, *Galaboczenſia*, *Szoloſienſia*, *Bujakenſia*, *Kürtöſienſia*, maxime vero *Kosdienſia*, *Radenſia*, *Etſegienſia*, & *Jobbagyenſia*. Mediocris eſt hujus regionis 21 ſeq.
res hortenſis æque ac pecuaria. Habitarunt olim has terras Jazyges Metanaſti, quos ſecuti ſunt Hunni Avares, ac po- 24.
ſtremo Hungari. Ex horum ſanguine omnis Nobilitas origi- 26.
nem ducit, avitæ virtutis tenax, & literarum æque ac militiæ laude illuſtris. Magnum inprimis nomen eſt *Verböczii*, Hungarorum Ulpiani, ac de horum Juriſprudentia immortaliter meriti, & *Nicolai Toldy*, militis non ſtrenui tantum, ſed inprimis etiam corpore robuſti, ut, quæ de eo vulgo narrari ſolent, ſuperare fidem videantur. Singulares in hac 27.
regione ritus funerum ſunt, quos jucunde eleganterque de- 28.
ſcriptos hic legere neminem pœnitebit. Fœminæ nobiles & 29.
venuſtate, & rei familiaris cura, & virtutis, maxime vero caſtitatis, ſtudio, ſunt commendatiſſimæ. Viduæ raro ad ſecunda vota tranſeunt; unde dicterium natum: Viduas Neogradienſium nobiles novam, ſuo iſto more, hæreſin invexiſſe. Ex ruſticis illi, qui Slavicæ gentis ſunt, præſtant Hun- 30.
garis, non morum tantum ſimplicitate, ſed laborum etiam ſtudio, a quibus ita abhorrent Hungari, ut vix unum invenias, qui non agreſtes labores in villa ſua permittere Slavis ſoleat. Magiſtratus *Neogradienſes* Autor noſter æqui juſtique, inpri- 31.
mis in imponendis tributis, ſtudioſiſſimos dicit. *Qua quidem æquitate*, ita ſunt verba Autoris, *fieri neceſſe eſt, ut & præ-* 34.
ſtandis tributis tum quoque par ſit plebs, cum ſunt tempora difficillima; neque ad vertendum ſolum iniqua nimietate adigatur.

tur. Supremorum Comitum dignitatem inde a Seculi, & quod excurrit, ſpatio illuſtris gens *Forgachiorum* tenet, ex
Pag. 35. qua primus prodiit *Sigismundus II*, quem ſecuti *Adamus I*, *Adamus II*, *Joannes Adamus III*, & *Franciſcus IX*, nuper demum ad faſtigium hoc evectus. Gentis *Forgachianæ* origines vetuſtas, & in patriam merita, cognoſcere licet ex *Ferdinandi III*, Rom. Imperatoris, Diplomate, quod hic integrum
36 ſeq. profertur. Ante *Forgachios* dignitatem hanc adminiſtrarunt *Bebekii*, *Raskaji*, *Orszagii*, & *Loſontzii*, ſed quorum nunc
42. in illa gente vix nomen ſupereſt. Ex aliis gentibus, quæ hac etiam ætate egregie florent, Comites fuerunt *Balaſſii*, *Banffii*, & *Berenyi*, ex quibus *Balaſſiorum* inprimis gentem
44. vetuſtas & rerum bellicarum gloria commendat. De equitum *Neogradienſium* ordine id univerſe affirmare licet, militiæ inprimis eſſe deditos, & pro patria fortiter pugnare; quæ cauſa a nonnullis putatur, cur inſignia *Neogradienſia* oſtendant virum cataphractum, & criſtata ornatum galea, qui dextra porrecta ſtrictum gladium, ſiniſtra inſignia regni Hungariæ, huic innixa, tenet; quæ inſignia ita aucta ſunt *Leopoldi* Imp. gratia, ut accederent regni inſignia, quæ jam vir cataphractus ſiniſtra prenſat, haud ſine virtutis ſignificatione. Præ-
45. ter Comites etiam Vice-Comites habet regio, quorum, ex antiquiori ætate, ab A. 1395 ad 1550, Autor ſex & viginti, ex recentioribus ſeptem & viginti, numerat. Qui nunc rerum potitur, *Georgius Szentivany* eſt, vir bonis ominibus ex
46. merito proſequendus. Regio tota novem Dynaſtiis, quas vulgo *Dominia* vocant, diſtincta eſt, *Gatſenſi*, *Divinenſi*, *Kekkoienſi*, *Gyarmathenſi*, *Filekienſi*, *Saghienſi*, *Salgoienſi*, *Bu-*
49. *jakienſi*, & *Neogradienſi*. Inter prærogativas Comitatus illud inprimis referendum eſt, quod a *Leopoldo* Imp. ei conceſſum eſt jus *Neo-Acquiſticum* ſingulari Diplomate, quod in-
51. tegrum hic legitur. *Proceſſibus* Comitatus iſte abſolvitur quatuor, *Loſonczienſi*, *Filekienſi*, *Szetſenienſi*, & *Kekkoienſi*. *Loſonczienſis* Proceſſus, ab oppido cognomine dictus, totus montoſus, & ſilvis ex omni parte ſeptus, ab oriente *Filekienſem* Proceſſum, ab occidente *Kekkoienſem*, a meridie *Szetſe-*

Szetſenienſem, a ſeptentrione denique Comitatum *Zolienſem*, vicinitate attingit. Arces huic proceſſui duæ, *Gats* & *Divin*, Pag. 52. ſunt. Illa, ab *Halitzlis*, Ruſſiæ rubræ populo, cognominata, impoſita monti, atque adeo amœna æque ſitu, ac ad defenſandum idonea, diruta olim a *Joanne Corvino*, ſed a Comite *Sigiſmundo Forgach* funditus inſtaurata, ſuperioribus diſſidiis civilibus incolumis perduravit, nuperis autem *Rakoczianis* a nobilitate fortiter fuit defenſa; hæc, in prærupta & inacceſſa rupe poſita, A. 1576 in Turcarum venit poteſtatem, a Comite *Palffyo* recuperata A. 1593, longo tempore poſt, anno 56 ſeq. nempe 1674, ab *Emerico IV Balaſſa*, turbulentiſſimo homine, per inſidias capta, ſed huic a *Straſoldo*, Cæſariani exercitus duce, rurſus erepta, & ſolo æquata, nunc in triſtiſſimo hoc ſtatu *Zichyorum* illuſtri genti paret. Oppida *Loſontzienſis* Proceſſus tria ſunt: *Loſontz*, mercatibus annuis, & *Joannis* 60 ſeq. *Corvini* clade, quam conſtat A. 1451 contigiſſe, illuſtratum, *Gats*, ſuos & ipſum mercatus habens, & *Divin*, ab arce cognomine appellatum, & eo nobilitatum, quod *Balaſſæ*, quem modo diximus, ſedes fuit, ceterum mercatibus ſolennibus 64. clarum, & cives alens, olim fortes & ſtrenuos, nunc agreſtes, & venationi deditos. Vicos Proceſſus iſte unum & quinquaginta, ſed alios aliis majores & memoratu digniores, habet. 65 ſeq. *Filekienſis* Proceſſus totam eam oram, quæ ab *Heveſienſium* confinio, per *Gömörienſium* & *Kis-Hontenſium* limites, uſque ad *Zolienſium* terminos, procurrit, ambitu ſuo complectitur. Arces huic ſunt quinque: *Filek*, quæ, in edito monte poſita, & anno 72 ſeq. jam 1262 validis munitionibus inſtructa, olim in *Raſcayorum*, poſtea in *Bebekiorum*, poteſtate fuit, A. 1553 a Turcis capta, brevi poſt a *Tieffenbachio* recuperata, inde A. 1604 a *Botskajanis* expugnata, ſed ex pacis Viennenſis conditionibus Cæſari reddita, tum medio fere Seculo XVI a *Tökölio* direpta 86 ſeq. & deleta fuit; *Salgö*, olim ſatis nobilis, nunc ad vaſtitatem redacta; *Somosko*, a Turcis A. 1576 capta, ſed ab his rurſus A. 1593 relicta; *Zagyva*, a *Matthia Corvino* exſciſſa; & 89. *Baglyas-Vara*, nunc adeo deſtructa, ut vix veſtigium arcis præbeat. Oppidum huic Proceſſui unicum, *Filek*, eſt, olim 91. floren-

florentissimum, nunc adeo desolatum, ut vix plateas, aut ædes,
Pag. 92. hic invenias. Vicos Processus iste numero 64 habet, in quibus
98. *Karants-Bereny* illustri genti Comitum *Bereny*, a Cel. Autore in
104 seq. tabulam genealogicam redactæ, originem dedit. *Szetsenienfis* Processus, ab arce & oppido *Szetseny* nomen habens, ab oriente *Zagyva*, ab occidente *Ipola*, fluviis, a septentrione *Filekiensi* regione, a meridie *Kekköiensi*, jungitur. Arces ei sex, *Szetseny*, *Holloko*, *Bujak*, *Ecsegh*, *Samson-Vara*, seu *Feierko*, & *Szanda*; oppidum unicum, *Szetseny*; vici sunt 63; quorum Autor singulorum fata, vicissitudines, veterem ac hodiernum statum, ita diligenter describit, ut nihil memoratu dignum intactum
125 seq. relinquat. Ultimus est Processus *Kekkoienfis*, ab arce *Kekko* ita cognominatus, qui per limites Comitatus *Nagy-Hontenfis* in insulam usque *Totfalusiensem* perpetuo tramite decurrit. Ex ar-
127. cibus hujus regionis prima est, quam modo diximus, *Kekko*, a petræ, quam occupat, colore dicta, cujus fata discimus ex antiquo hoc marmore, portæ arcis interiori inædificato: *Anno Domini 1237 sum Arx Kekkö ab inclyta Domo Balassa fundata, & continue possidebar. Anno 1576 in potestatem perveni Turcicam. Anno 1593 a Turcis pulvere disjecta, ac derelicta. Domini Imperatoris Romanorum, ac Regis Hungariæ, Rudolphi II, præfectorum incuria, ad extremam deveni ruinam. Anno 1609 a Serenissimo Rege Hungariæ, Matthia II, hæreditariis meis reddita dominis, industria spectabilis ac magnifici Domini, Sigismundi Balassa, muris ac propugnaculis e fundamento ampliata, habitationibus exornata, in hunc, in quo ante fui, perveni statum. Ab eadem illustri familia ut ævo durante feliciter possidear, faxit Deus Ter. Opt. Max. cui laus & gloria, Anno 1612.* Turbantibus omnia *Rakoczianis* armis, nefarius quidam *Kokay* arcem universam, subjecto tectis igne, exussit.
131. Ceteræ arces sunt *Balassa-Gyarmath*, unde nomen habet bellicosissima Comitum *Balassiorum* gens, ab Autore nostro diligentius descripta; *Nograd*, a Turcis capta A. 1544, sed A. 1594 recuperata a *Matthia*, Austriæ Archiduce; denique *Kamor*, dubiæ, at vetustæ, ætatis rudus. Oppida Processus iste habet quinque: *Kekko*, *Balassa-Gyarmath*, *Nagy-Oroszy*, *Nograd*,

Nograd, *Vadkert*; vicos quinque & quinquaginta. Jam progressurus erat Autor ad describendam *Hontensis* Comitatus historiam; sed, notitiarum adhuc inopia laborans, vidit sibi eam Operis sui partem in meliores temporum opportunitates differendam, magno, ut ait, dolore suo, & totius Operis incommodo. Convertit se igitur ad *Barschiensis* Comitatus fata exponenda; quem, a civitate *Barsch* dictum, ab oriente *Zoliensis* & *Hontensis*, ab occidente *Nitriensis*, a meridie *Strigoniensis* & *Comaromiensis*, Comitatus claudunt. Qua septentrionem spectat regio, montibus *Cremniczienfibus*, *Ujbanyensibus*, aliisque multis, obsidetur. Sed per mediam et- Pag. 158.
iam provinciam juga passim montium spectantur, quorum præcipui sunt *Klyag*, *Hruschowienses*, & *Ghymesiensis*. Amœ- 159.
nam per se regionem fluvii fœcundant, *Granus*, *Nitra*, & 160 seq.
Sitva, cum tenuioribus multis, inter quos Autori nominantur *Cremnitziensis* rivus, *Sanctæ Crucis* amnis, *Sklenensis*, *Wihnensis*, & *Zernoviczensis* amniculi, denique *S. Benedicti* rivus. Nec aliis muneribus carere hanc regionem natura voluit, quæ thermas ei & fodinas auri dedit. In illis maxime *Sklenenses*, 164.
quæ Germanis *Glashüttner-Bad* vocantur, in his *Cremnitzienses*, & *Ujbanyenses*, celebrantur. Ingenium incolarum sim- 166.
plex, candidum, laborum, & duri vitæ generis, amans, est. Quod stomachum allio inprimis pascant, id reprehensione 170 seq.
carere ideo videtur Autori nostro, quod, magnam adversus 173.
venena & nauseam Hungaricam allio vim inesse, sit longo usu exploratum. Illustriora Comitatus *Dominia* sunt *Sas-Köiense*, *Revischtyense*, *Cremniczienfe*, *S. Crucis*, *Levense*, *S. Benedicti*, *Kis-* 176.
Topolcsanense, *Marotense*, *Verebelyense*, & *Sallajense*. Ceteras regionis terras præclaræ ac nobiles familiæ *Esterhazyorum de* 177.
Frakno, & *de Galantha*, *Forgaciorum*, *Palffyorum*, *Zichiorum*, *Majtheniorum*, & his plurium, tenent. Supremorum Comitum, qui regunt hanc provinciam, temporaria dignitas est, quam nunc esse penes *Georgium Erdödy de Monyorokerek*, merito regionis cives gaudent. Distinguitur Comitatus universus *Processibus quatuor*, *Oszlanensi*, *Levensi*, *Kis-Topoltschanensi*, & *Verebelyensi*. *Oszlanensis* Processus, cujus pars

superior *Granensis* districtus, inferior *Oszlanensis* speciatim, dicitur, duas habet liberas regiasque urbes, *Cremnitzium* & *Regiomontum Hungariæ*. De *Cremnitzio*, quippe montanarum ac metallicarum urbium metropoli, paulo, quam solemus de ceteris, copiosius dicemus. Incertæ nominis æque ac ipsius ur-
Pag. 182. bis origines sunt. Probabilis tamen Cel. Autoris conjectura est, illud a *Kramcze*, Slavorum vocabulo, quo illi montana tuguriola, a Saxonum coloniis hinc & illinc auri commodius scrutandi ergo posita, appellare solebant, derivantis, hujus autem natales ad ætatem *Colomanni*, hoc est, annum circiter
183 seq. 1100, referentis. Incrementa sua & florem urbs hæc montana munificentiæ Regum Hungariæ, ut fere omnium, ita inprimis *Caroli Roberti*, *Ludovici I*, *Sigismundi*, *Alberti*, *Matthiæ I*, *Vladislai II*, & *Ludovici II*, accepta retulit. Oppi-
185. dum hoc verius, quam urbem, ex omni parte vasta montium juga cingunt, ut adventantium vix prius, quam ejus portis immineant, obtutui subjiciatur. Ædium numerus, si sacras duas, alteram assumtæ ad cœlos B. V. *Mariæ*, alteram S. *Francisco*, dicatam, excipias, tricenarium non excedit; nec, præter Germanos, quos ad rem metallicam prisca ætas aptissimos cognovit, ulli alii genti jus olim civitatis hic concessum est. Inter ædes illas duæ sunt publicæ, rei monetariæ caussa exstru-
188 seq. ctæ, altera *Pisetaria*, altera *Camera Cæsareo-Regia*, dicta, quarum cum originem, antiquitates, memorabilia, exponit Autor, simul, quæ *Pisetarii*, quæ *Exploratoris*, seu *docimastæ*, *monetalis*, *montium & silvarum magistri*, *Procuratoris Cameræ*, *Sculptoris ferramentorum*, *fodinarum procuratoris*, *supremi Cementarii*, *Scribæ metallici*, *Promi condi*, *Tribuni monetariorum*, sive *Libripendis*, in administranda re monetaria partes sint, copiose ac diligenter explicat. Metallifodinarum, urbem hanc nobilitantium, regionem, constat, in posteriorem & anteriorem (*Hinter-und Vorder-Zech*) dispesci. Et po-
198 seq. sterior quidem juris tota est Cæsareo-Regii, nemine privatorum in laboris, aut fructuum, societatem admisso. Fodinas hæc numero septem habet, quibus nomen est *putei Rudolphi*, *S. Annæ*, *Kribani*, *Matthiæ Archiducis*, *Leopoldi*, *Divinæ Benedictionis*,

nedictionis (*Gottes-Seegen-Schacht*), & *fundi* (*Grund-Schacht*). Anterioris duas fodinas, alteram *opacæ stellæ* (*Finster-Stern*) dictam, alteram a *Sacra Triade* (*Heilig-Dreyfaltigkeit-Schacht*) cognominatam, sibi vindicant Reges Hungariæ, alias tres, quarum appellatio est *Communium urbis operarum* (*Gemeiner Stadt-Handel*), *Assumtionis B. V. M. in cælos* (*Mariæ Himmelfahrts-Stollen*), & *S. Joannis Evangelistæ* (*St. Johann-Evangelisten-Stollen*), universa Cremniczienfis civitas communi jure tenet, nonnullas etiam proprio jure colunt nobiliores urbis cives, in quibus præcipuæ sunt illa *Rothiorum de Rothenfels*, *Hülff Gottes-Schacht* appellata, & alia, *nova benedictio divina* (*Neu Gottes Seegen Handlung*) dicta, cui excolendæ præcipuos sumtus gens *Schindleriana* impendit, denique illis aliquando par futura, cui ab operis in spem futuri reditus susceptis (*Hoffnungs-Gebæu*) nomen dedit, qui in perficienda ea totus est, *Laurentius Bukowa*. Harum fodinarum aliæ aurum, aliæ argentum, aliæ vitriolum, sed omnes metallum purum, & in suo genere optimum, reddunt. Olim, ut dixi- Pag. 203.
mus, soli in urbe Germani jus civitatis tenuerunt; nunc commune id cum Slavis tenent, juribus tamen adhuc propriis quibusdam & peculiaribus utentes. In his, si de plebe homines spectes, ingenium ad ferendos labores aptum, sed hebes cetera & impolitum, mores rudes & inconcinnos, sermonem rusticum & prorsus incultum, si de optimatibus requiras, erectiorem animum, consilii præsentiam, morum insignem quandam suavitatem, animadvertas. Familias opulentas & illustres nunc *Cremnitzium* paucas habet; sed habet tamen *Freyseiseniam*, *Lemoniam*, *Mashgoam*, *Möszianm*, *Ortliam*, *Perevelliam*, *Rosnaueriam*, *Rothiam de Rothenfels*, *Schindleriam*, *Schmideggiam*, *Schrœteriam de Wohlgemuthsheimb*, denique *Weisziam*, consulares plerasque, & muneribus publicis sæpe
iterumque defunctas. De urbanis magistratibus, & regendæ 206.
urbis ratione, non attinet multa dicere, cum hic omnia fieri ex more reliquarum urbium, quæ sunt liberæ regiæque, so-
leant. Adjunctam urbi arcem videas, vetustam illam qui- 208.
dem, & muro cinctam non invalido, sed qui obsidioni su-

ſtinendæ vix ſufficiat. Hanc mediam occupat parochiale templum, S. *Catharinæ* dedicatum, &, ſi re nulla alia, certe
Pag. 209. antiquitate, memorabile. Suburbia *Cremnitzio*, pro tenuitate urbis, ſunt ampliſſima, novem plateis diſtincta, quarum
210. nomina, ſi quis noſſe cupit, apud Autorem legat. Per ſuburbanam regionem iter eſt *Cremnitzienſi* rivo, cujus aquæ mi-
211. ram in opere metallico occupatis utilitatem præſtant. Parum amica *Cremnitzienſibus* Ceres eſt, ſed magis favet Pomona, nec nulla fama eſt hortorum, inprimis quos *Rotbii* & *Sternbachii*, illuſtriſſimi homines, omni amœnitatum genere inſtru-
212 ſeq. xerunt. Fata urbis nullo tempore ſatis proſpera fuerunt, nunc *Giskranæ* dominationis incommoda perpeſſæ, nunc a *Botskaji* emiſſariis, nunc a *Bethlenio*, interceptæ, nunc a *Georgio Rakoczio* ſub poteſtatem redactæ, & in notiſſimis illis *Rakoczianorum* turbis ita afflictæ, ut ab anno inde 1703 ad 1708, quo Cæſaris placidiſſimo imperio reddita eſt, publica malorum & calamitatum omnium quaſi quædam offici-
216. na fuerit. Vicos priſci Reges Hungariæ *Cremnitzienſi* urbi in *Thuroczienſi* & *Barſchienſi* provincia varios conceſſerunt,
218 ſeq. quorum reditus ſufficiunt alendæ, non ditandæ, urbi. Inſigne urbis S. *Catharinam* refert, ſiniſtra ſcutum tenentem, humi innixum. Jam per reliquam Hungariam proſequendum nobis eſt, aut, quia nimis diu nos tenuit *Cremnitzium*, accelerandum potius, iter noſtrum. Alteram *Oſzlanenſis* Proceſſus urbem diximus *Regiomontum*, quæ, Hungaris *Uj-Banya* appellata, olim fodinas habuit aurarias, easque valde divites, ſed poſtea ipſorum maleficio civium ita perditas, ut, qui A. 1722 educendis aquis ſubterraneis, quibus oppreſſæ & ſuffocatæ fuerant fodinæ, machinam admoverat *Potterus*, Anglus, conatuum ſuorum ſucceſſus prorſus irritos habuerit.
225 ſeq. Oppidis Proceſſus *Oſzlanenſis* quatuor, *Oſzlany*, *S. Crucis*, *Zarnoczino*, *Welka-Polya*, arcibus, præter *Cremnitzienſem*, duabus, *Sas-Kö*, & *Reviſchtye*, caſtellis numero non paucis, Dominiis tribus, *Sasköienſi*, ſeu *Hladomerienſi*, *Reviſchtyenſi*, & *S. Crucis*, vicis bene multis, & ex parte amœniſſimis, ab-
243 ſeq. ſolvitur. *Levenſis* Proceſſus urbs, quod conſtet, nulla, oppida

pida ſunt tria, *Leva*, *O-Barſch*, & *Nagy-Sarlo*. In his *Leva* nomen Proceſſui dedit, illuſtris maxime fama nundinarum, quæ magna hominum frequentia hic celebrantur, & arcem oſtendens munitiſſimam, ſed diris hoſtium incurſionibus ſæpiſſime vaſtatam. Vicos hujus Proceſſus Autor duos Pag. 262.
& quinquaginta numerat. Ad Proceſſum *Kis-Topolcſanenſem* 265 ſeq.
oppidum & caſtellum *Kis-Topolcſan*, arx *Hruſſow*, fanum *S. Benedicti*, oppidum *Aranyos-Maroth*, vici quinquaginta, pertinent. Ultimus eſt Proceſſus *Verebelyienſis*, quem & Sedem 283 ſeq.
vocat Autor noſter, quod ab antiquiſſimis temporibus præcipua quædam Archiepiſcopi Strigonienſis & Nobilium Prædialiſtarum jura hic obtineant, afflicta ſæpius & imminuta, ſed ita tandem a *Sigiſmundo* & *Wladislao* Regibus confirmata, ut jam ii tantum Nobiles, quibus ſua extra oppidum *Verebely* ſunt prædia, & quicquid in illa regione plebis ruſticanæ eſt, Comitum imperio regantur. Ipſum oppidum, olim, quam nunc, nobilius, inter præcipuas commoditates ſuas refert annuos mercatus, qui qualicunque hominum frequentia aguntur. Vicos iſta regio ſeptem & viginti alit. Jam ad *Nitrienſem* Comitatum progreſſus Autor, hunc, docet a *Nitria*, 292 ſeq.
Epiſcopali civitate, dictum; ab Oriente adjunctum eſſe *Barſchienſi*, ab aquilone *Thuroczienſi* & *Trentſchinienſi*, ab occidente *Moraviæ* partim, partim *Poſonienſi*, a meridie *Poſonienſi* æque ac *Comaromienſi*, Comitatibus; montibus, inde e Carpatho exortis, totum obſideri, principesque in his Hungarorum vocabulo appellari *Kraszna Lipa*, *Jaworina*, *Oſztry-Wrch*, *Zalosztna*, *Kitschera*, *Inowecz*, *Radoschinszka-Hora*, *Hawran*, *Homola*, *Klag*, *Ghymes*, *Tabor*, *Kozlicza*, & *Zobor*; fluvios, quibus irrigetur, eſſe *Vagum*, *Nitram*, *Zitwam*, *Livinam*, *Dudvag*, *Blawam*, *Holeſchkam*, *Mijawam*, *Chwoynitze*, rivos præterea & fontes æque ſalutares, thermas etiam, ad roboranda corpora miram vim habentes, in quibus maxime nominari mereantur *Bajmoczenſes*, *Pöſtinenſes*, & *Biliczenſes*; ſoli montani ingenium aſperius, felicius campeſtris, eſſe, notæ optimæ triticum, ſilaginem, avenam, proferentis; vini eximium hic proventum eſſe, cereviſias ſatis bo-

nas coqui, hortos ostendi pomis ornatissimos, maxime vero croci feraces, quo vix ulla regio nobiliorem ferat, rem pecuariam satis regioni quæstuosam esse, minus autem metallicam, huc usque aut neglectam plane, aut Hungarorum more remissius cultam; incolas Comitatus Hungaros, Slavos, & Germanos, esse, quorum illi, qui in montibus degant, ovilia remque frumentariam curent, qui campestrem regionem colant, alendis armentis pauperem vitam sustentent; supremorum Comitum dignitatem a multis inde Seculis Episcopis Nitriensibus attributam, nisi quod vetustissima monumenta passim Comites Nitrienses, quos tiara Episcopali minus constet insignitos, nominent; insignia Comitatus S. *Ladislaum* referre cataphractum, dextra securim militarem, sinistra scutum, tenentem; in familiis, quibus floreat provincia, principes esse Comitum *Palffy ab Erdod, Erdody de Monyorokerek, Forgach de Ghymes, Czobor de Czobor Szent-Mihaly, Nyary de Bedek, de Reva*, Baronum etiam *Zay, Revay, Majteniorum, Ujfalusiorum, Aponiorum, Mednyanszkiorum*, & *Sandororum*. Processus hujus Comitatus numerantur quinque, *Nitriensis, Ujbeliensis, Bajmotzensis, Bodokiensis*, & *Szakolczensis*, cui &
Pag. 313 seq. nomen *Szeniczensis* est. De *Nitriensis* primum Processus arcibus agens Autor, nominat nobis *Nitriam*, arcem æque, ac oppidum, claram episcopali dignitate, quam qui inde ab A. 1158 ad 1737 tenuerunt, non interrupta serie hic exhi-
330 seq. bentur; tum *Ujvarinum*, mira memorabile vicissitudine fatorum, rebusque nunc a Botskajanorum, nunc a Turcarum, nunc ab Hungarorum, oppugnatione afflictissimis, quarum is fuit finis, ut A. 1724 jussu Cæsaris solo æquaretur. Omnem hanc arcis olim munitissimæ historiam, copiosa oratione a se expositam, breviori tandem elegantissimus Autor monumento
379. complexus est, arci tum, cum solo æquaretur, a se posito, & tali prorsus, quale ab uno *Belio*, Gratiarum dignissimo alumno, exspectes. Dabimus id Lectori integrum, nobis eo nomine gratias habituro: *Subsiste Viator! & rerum vicissitudines, his ruderibus expressas, mirare, ac time. Ujvarinum, oppidum inerme, fui, dum, cincta viris Hungaria, mænibus*

ut

ut cingerer, non indigebat: at, ſimul viris, & viribus, deſtituta, in vallis robur, præſidium in muris, cogebatur quærere; Marti me Ferdinandus I Cæſar dedicavit; conſecravit ſummus Iſtragani Præſul; Paulus de Varda denique operibus incinxit, Hungarus, Bohemus, Moravus. Ergo, omine a Marte accepto, mutavi ſimul nomen, ut Ujvarinum, id eſt, arx nova, dicerer, datura mox novam bellorum tragœdiam. Primus, qui me infeſtis armis contemerare auſus eſt, civis fuit; ſi civis dicendus eſt, qui patriam evaſtavit. Ecquis ille? Stephanus Botskay, Tranſilvaniæ Princeps, eo unico non culpandus, quod furorem in favorem vertit, quando cavit, ne ab auxiliatoribus ſuis Turcis ſub jugum raperer: quin providit caute, ut parerem ſibi, dum me Cæſar recuperaret. Quicquid hoc beneficii ſit; tamen ille mea ſpolium virginitatis habet. Nondum injuriam dedolueram, cum iteratus e Tranſilvania turbo Hungariam perturbat denuo, me deturpat penitus. Calamitatis autor Gabriel Bethlen exſtitit. Crederes, gaviſam priori clade mea Tranſilvaniam, iteraviſſe maleficium. Poſtea, bello depulſo, ſimul pax reddita eſt, poſtliminio ad Dominum meum Ferdinandum II redii: felici, uti orbis melior augurabatur, ſidere; niſi tricennio poſt, excitus ab orco barbarus, ante vires meas accidiſſet, quam tentaret obſidionem. Adamo Forgachio, arcis præfecto, dicam ideo annales ſcribunt; ego Marchioni Pio, qui volentem receptui canere Forgachium, leſſum ut caneret, coegit, dum invitum in immanem hoſtium manum impegit. Tunc demum gravior mihi procella incubuit. Dixiſſes, iratum Jovem detonuiſſe, Tartara furias omnes in me armaviſſe; ita ferro, igne, & qua non peſte alia, ſævitum in me eſt. Quis molitor tanti fuerit facinoris, ne quære. Mehmetem Tyrannum nominaviſſe ſatis eſt. Igitur, ut me pro virili defenſarent duces, omni illi quidem ope elaboraverunt; ſed, ne poſſent incolumem ſervare, militum conſternatio, au perfidia, effecit. Inter diverſa ducum militumque hæc ſtudia, Tyranno dedor, nunquam antea mitiori, quam cum dedititia ſigna conſpexiſſet. Nunc eſt, cur lugeas Hungaria! quæ tibi in Ujvarino, tot excitato laboribus, cruentam latrociniorum officinam poſuiſti: habes tamen ſimul, cur Deo O. M. gratias refe-

ras,

ras, qui calamitati tuæ, pace inopina, modum posuit, atque tuum tibi restituit Ujvarinum. Incomparabilis hæc felicitas Leopoldi Magni fuit, prudentia Lotharingi, ardore Capraræ, virtute Christiani exercitus, procurata. Jam ad quietem vocari videbar, felix, post tot ærumnas, Ujvarinum, cum inopinus Rakoczianorum torrens, universam inundat Hungariam, me absorbet. Nolo injurias queri, id in novo maleficio collatum mihi beneficii recordor, (si inest quædam beneficii ratio, ubi comparantur perduellioni præsidia,) quod debilem multis me operibus obfirmavit Franciscus Rakoczy: tandem vindex Nemesis Josepho Cæsari, Heistero, Palffyo, Læffelholtzio, domantibus, me in integrum asseruit. Quid inde? Tot funerum, quæ sive dedi, sive accepi, pertæsum, a Carolo VI Imperatore, Rege Hungariæ, Pio, Felici, Victore, Triumphatore, Patre Patriæ, alta jam pace, funus ut fierem, impetravi, Anno 1724, posteaquam, ultra sesqui seculum, inter tot belli mala superfui. Abi viator! &, cum rudera mea cernis, tumulum esse memento centum millium Virorum. Jam reliquas Processus *Nitriensis* arces Autor memorat, *Ghymes* nempe, a *Forgachiis* con-
Pag. 383. ditam, cujus gentis, vetustate æque ac nobilitate illustrissimæ, genealogiam Autor duabus tabulis contextam exhibet; & *Schempte*, sive *Schintaviam*, a Turcis oppugnatam sæpius, sed expugnatam nunquam. Oppida huic Processui, præter
393 seq. *Nitriam* & *Ujvarinum*, tenuiora sunt, *Suran, Sallye, Urmeny, Schemmate*, *Mocsonok*, *Komjathi*, *Ujlak;* vici novem & nonaginta. *Bajmoczensis* Processus arces, quam pro situs com-
411 seq. moditate, pauciores, *Bajmocz* & *Kessellö-Kö*, oppida, præter *Bajmoczense*, leviora nonnulla, *Prividiam*, *Nemet-Pronam*, *Sambokretum*, & *Szkacsanum*, vicos habet unum & nonaginta, in quibus unus, Hungaris *Divek-Ujfalu*, Germanis *Neudorff*,
435. appellatus, inclaruit gentis *Ujfalusianæ* natalibus, ab Autore
446 seq. in tabula repræsentatæ. Processus *Bodokiensis* non adeo magna est celebritas, nec numerare hic, nisi arcem unicam, *Bodok*, & oppida tenuiora quatuor, *Bodok*, *Nagy-Topolcsanum*, *Baynam*, *Radoschinum*, liceat. Hoc major copia vicorum est, quorum unus supra centum memoratur Nostro.

In

In his *Raicsanum* proprium inde ab A. 1301 genti cognomini fuit, cujus genealogiam hic, quorum intereſt, ex veteris ævi monumentis concinnatam legant. Ad *Ujbelyienſis* Proceſſus, quem totum, quam longus eſt, amnis *Vagus* interlabitur, terras referuntur Autori oppidum *Ujbelyinum*, olim a *Bela IV* monaſterio S. *Martini* in poſſeſſionem datum, poſtea a *Stephano*, *Ladislao*, & *Ludovico*, in ditionem *Laurentii* Comitis redactum; arcem & oppidum *Cſejthe*, nefando maleficio *Eliſabethæ Bathori*, Comitis *Franciſci de Nadads* viduæ, quæ in famularum ſuarum prope ſexcentas crudeliſſimam lanienam & carnificinam exercuit, memorabile inprimis factum; *Verbovia*, ſatis amplum, nec incolis deſtitutum, oppidum; *Pöſteny*, ſaluberrimis a natura thermis donatum; *Vittencz*, locus vaſtus, & opificum plenus; arx *Jokö*, monti petroſo inædificata; *Leopoldopolis*, a *Leopoldo* Cæſare A. 1665 exſtructum caſtellum; arx & opidum *Galgocz*, a Germanis *Freyſtadt*, & Græco vocabulo *Eleutheropolis*, appellatum; arx *Temetveny*, vetuſtiſſimæ molis, at proſpectus amœniſſimi; oppida *Ujvaros*, *Kosztolan*, ô *Tura*, *Brezowa*; vici denique duo & octoginta. Extremus *Nitrienſis* provinciæ Proceſſus eſt *Szakolczenſis*, Auſtriæ & Moraviæ fines proxime attingens. Hujus partes ſunt libera regiaque urbs *Szakolcza*, a priſcis Moravis, ex conjectura Autoris noſtri, condita, inſtaurata autem a *Belo Cæco*, & ab hoc privatis publicisque ædificiis condecorata, poſtea, fervente bello Huſſitico, a *Sigiſmundo* munita, inde a *Pancratio* Liptovienſi, nefario prædone, infeſſa, nec minus a *Botskajo*, & *Bethleniana* factione, afflicta, a Regibus vero Hungaris, inprimis *Ferdinando I*, liberalius habita, variisque juribus donata; arx & oppidum *Holitſch*, a *Bethleniana* factione igni ferroque deletum; oppidum *Ekbel*, ambitu modicum, civium autem fama olim, quam nunc, florentius; arx & oppidum *Schaſſin*; oppida leviora alia, *Radoſchocz*, *Szeniczium*, *Szabatiſtinum*, *Sandorffium*, arces etiam *Berentſch*, *Korlatkö*, & *Eleskö*, vici vero pro dominiorum ratione varii, omnes octo & quadraginta numero. Ad extremam *Voluminis* hujus partem properamus, *Hontenſis* nempe Comitatus hiſtoriam, ea non minus cura, quam ſermonis elegantia, deſcriptam, ut, hanc le-

Pag. 452. 459 ſeq. 469. 498 ſeq. 508 ſeq.

gentes, in fine Operis nos constitutos, non, quod alias solemus, gaudeamus, sed doleamus vehementer. Comitatum hunc cum bifariam dividere vulgo soleant, in *Nagy-Hontensem* (*Hont-majorem*), cujus tres sunt Processus, & *Kis-Hontensem* (*Hont-minorem*), qui, conjunctus licet priori illi, & quarti Processus nomine insignitus, separatæ tamen provinciæ præ se ferre habitum videtur; eundem Noster in dicendo ordinem secutus, singulorum Comitatuum descriptionem singulatim exequitur. De *Nagy-Hontensi* igitur primum differens, universæ provinciæ nomen petitum, docet, a duce quodam, *Hunt*, ortu Germano, qui sub S. *Stephani* vexillo adversus *Cupan* Simigiensem militaverit; utramque ejus provinciæ regionem, tam *Nagy-Hontensem*, quam *Kis-Hontensem*, ab oriente *Gömöriensis*, *Hevessiensis*, & *Neogradiensis*, ab occidente *Barschiensis*, a septentrione *Neogradiensis* partim, partim *Zoliensis*, a meridie *Barschiensis* & *Strigoniensis*, Comitatuum finibus concludi; totam montibus turgere, nec tamen fertilitatis laude carere; *Nagy-Hontensem* Comitatum, si longitudinem spectes, ad novem propemodum milliaria, si latitudinem, non nisi ad quinque, extendi; montibus hunc & cingi, & impleri, *Schemniciensibus*, *Börsönyensibus*, *Palastiensibus*, *Szenobradiensibus*, *Szitna*, omnium celsissimo, & minoribus aliis; fluviis fœcundari *Danubio*, *Grano*, *Ipola*, *Schemniciensi*, *Carponensi*, *Bakabanyensi*; thermis a natura donatum *Gyögyensibus* & *Szantoiensibus*, nec minori copia acidorum fontium, *Szantoiensi* nempe, *Szalatyensi*, *Gyögyensi*, *Felso-Palojtensi*, & *Schemniciensi*, quibus jungi mereantur fons periodicus montis *Szitna*, & aquæ medicatæ *Bakabanyenses* & *Drseniczenses*, magnam inprimis ad tollendas strumas vim habentes, atque adeo contrariæ aliis laticibus, qui per metallicos montes & in ipsis fodinis scatent, & inde bibentes strumis deformatos dimittunt; agri fertilitatem aliis in locis difficiliorem, in aliis lætiorem, esse, nec optimæ ubique notæ vina generari, in quibus præcipuam esse commendationem *Hontensis* constet; rei pecuariæ, apiariæ, & piscationi, parum oportunam, magis autem accommodatam ad aucupia & venationes, regionem esse; metallis ita divitem, ut nulli alii regioni ea laude secunda sit, quippe ferax auri, argenti, plumbi,

Pag. 524 seq.

plumbi, ferri, æris Cyprii, pretiosorum lapidum, colorum, & varii generis terrarum; a gentibus nunc quidem variis, Hungaris, Slavis, & Germanis, ingenio & vivendi genere valde inter se diversis, coli; Comiti utramque provinciam, tam *Nagy-Hontensem*, quam *Kis-Hontensem*, uni, sed Vicecomitibus singulas singulis, parere. Et Comites quidem inde ab anno 1583, (nam superiorum temporum Comites æterna oblivione sepulti sunt,) ad præsens usque tempus, octo nominantur Autori nostro; Vicecomites autem *Nagy-Hontensis* regionis ab anno inde 1565 ad praesentem usque duo & triginta. Insignia Comitatus spectandum præbent scutum rubro colore, in quo catafractum hominis brachium ensem strictum, ad summam scuti oram pertingentem, tenet, supra brachium a dextro scuti latere stella, a sinistro vero nova luna, conspicitur. Comitiola provinciæ olim *Schemnicii*, postea *Carponæ*, celebrata sunt, nunc in oppido *Szebeklib* haberi solent. Universum *Hontensem* Comitatum *Processus* quatuor absolvunt, *Schemniciensis*, *Bathensis*, *Bozokiensis*, & *Kis-Hontensis*, quorum priores tres *Nagy-Honto* adscripti sunt, ultimus, per *Neogradiensium* & *Zoliensium* laxa collimitia diremtus, suis, ut supra diximus, finibus circumscribitur. *Schemniciensem* Pag. 558 seq. Processum liberæ regiæ ac montanæ urbes duæ, *Schemnicium*, quæ nomen regioni dedit, & *Bela-Banya*, Germanis *Diln*, Slavis *Bela*, dicta, nobilitant. In his *Schemnicium* incolarum multitudine, & metallorum celebritate, inprimis floret, omnibus aliis montanis urbibus hac laude superior. Hujus, *Bana* primum, postea *Sebenicium*, tandem *Schemnicium*, appellatæ, natales in annum 745 schedæ *Schemniciensium* domesticæ reponunt; at idoneis certisque rationibus doctissimus *Belius* ostendit, in recentiori ac multo feliciori ætate collocandos. Primi urbis incolæ fuere Slavi, sed qui, sub tertii decimi forte Seculi initium, Saxonibus cessere, rerum metallicarum studio huc delatis, tantaque animorum contentione in urbe dominatum affectantibus, ut insolentiam eorum (hanc enim illis, nescimus, an quodam forte gentis odio, Autor noster, Hungarus, tribuit,) sustinere Slavi haud possent. Tandem lege publica, in comitiis anni 1608 perlata, Saxones, una cum Hungaris, tam ad jura civitatis capessenda, quam ad magistratus

alternis administrandos, idonei sunt judicati. In magna illa Tartarorum in Hungariam invasione, quæ regnante *Bela IV* contigit, incendio non ipsa tantum urbs, sed tuguria etiam, & metallicæ passim machinæ, sunt deletæ. Instauratam postea, & novis juribus donatam, a *Bela IV, Stephano, Ladislao Cumano, Carolo I, Ludovico I, Sigismundo, Joanne Corvino, Matthia, Ladislao II,* & *Ludovico II,* urbem, nova calamitas affecit, cum, defuncto *Alberto,* Rege Hungarorum, alii *Ladislaum,* Polonum, alii *Albertum,* filium posthumum, ex *Elisabetha* natum, Regem eligerent. Tunc enim *Schemnicium, Alberti* filio deditum, a *Simone Rosgon,* Episcopo Agriensi, qui ab *Elisabetha* ad Polonum defecerat, bello petitum, direptum, &, plurimis civium trucidatis, fœdissime exustum est. Accessit terræ motus vehementissimus, quo, quicquid urbis ab incendio fuerat reliquum, A. 1443 concussum, disjectum, dirutumque fuit. Eodem anno novam, quæ nunc superstes est, ex veteris ruinis urbem surrexisse, scriptores passim referunt, sed quorum narrationem non tam falsam, quam aliqua ex parte dubiam, Autor noster pronuntiat. Novæ hujus urbis quæ & quam tristia inde ab origine ejus fata, quam propensa Regum Hungaricorum in eam voluntas, quantum ejus ex Cæsaris cum *Rakoczio* pacificatione nomen, quam felices & quam bene instructæ metallifodinæ, fuerint, quæ nunc etiam civium ingenia, quæ decora familiarum, quæ magistratuum in tuenda justitia severitas, civium in urgenda re metallica industria, quæ denique urbis insignia, sint, non minori, quam cetera omnia, aut, ni fallimur, majori etiam, sermonis copia & elegantia exponit, arcis quoque *Schemniciensis,* & Cœnobiorum ædiumque sacrarum, quibus ista urbs abundat, historiam attexens, de secturis autem metallicis tam plene commemorans, ut nec ipsa harum, quascunque aut prisca ætas habuit, aut
Pag. 677 præsens ostendit, nomina ignorari a Lectore patiatur. Ea-
seq. dem Scriptoris nostri diligentia est in tradendis rebus alterius
681 seq. urbis liberæ ac montanæ *Bela-Banya*, arcis item *Szitnæ*, op-
691 seq. pidorum *Szebeklib*, *Nemethy*, & *Saagh*, vicorum denique *Schemniciensium* quatuor & quinquaginta. Properandum nobis ad finem est, indignantibus spatii, quo circumcludimur, angustia, & in tali Opere, quale hoc *Belianum* est, hospitaturis,

turis, si liceret, per omnem vitam nostram. Docemus igitur Lectores, de Processus *Bathensis* libera regia montanaque urbe *Baka-Banya*, seu *Bugganiz*, oppidis *Bath* & *Börsöny*, arce *Dregely*, & vicis, quorum quatuor & quinquaginta sunt, inde de *Bozokiensis Processus* arce & oppido *Bozok*, arcibus *Csabrao* & *Drekely*, vicisque septem & quinquaginta; denique de altera Comitatus *Hontensis* parte, cui *Kis-Hont* nomen, ejusque situ, opportunitatibus, incolis, magistratibus, oppidis *Rimaszombathino*, & *Tiszoltz*, castellorum *Margith-Vara*, *Szabathka*, *Raho*, & *Osgyan*, ruderibus, vicisque numero quatuor & triginta, ita commemorare *Belianam* Musam, ut eundem ubique diligentiæ æque, ac facundiæ, *Augusti* seculo dignissimæ, velut tenorem servet, &, quod vere dicere possumus, talis Historici, quales esse omnes deberent, sed nescimus an hac ætate ostendi adeo multi possint, omnes numeros impleat. Nos felicissimam tanto rerum suarum scriptore Hungariam judicamus, & incomparabilem hunc ei civem, qui aliarum gentium numerosis legionibus opponi potest, pleni votorum pro gentis *Belianæ* diuturna incolumitate, & ex hac certissima incrementa bonis literis augurantes, ex animo gratulamur.

Pag. 703 seq.
710 seq.
720 seq.
740 seq.

INDEX VERBORUM AC PHRASIUM LUCIANI, sive Lexicon Lucianeum, ad editiones omnes, maxime novissimam Wetstenianam, concinnatum a CAR. CONRADO REITZIO.

Trajecti ad Rhenum, ex typographia Hermanni Besseling, 1746, 4 maj.

Alph. 2 plag. 12.

Longam hujus libri recensionem nemo a nobis exspectet. Quid enim de Indice multa dicamus? Quam utile et laudabile institutum sit, indices verborum & phrasium, quibus usi sunt veteres utriusque sermonis scriptores, contexere, inter omnes constat, et ipse rerum usus docet. Ut adeo non possimus hunc doctissimi *Car. Conradi Reitzii*, jam Rectoris Gymnasii Velaviensis apud Harderovicum, laborem non laudare, & meliore de nota omnibus commendare, quibus Græcæ linguæ studium curæ cordique, & facetus Autor, qualis *Lucianus*, in deliciis est, idque eo magis, quo pauciores sunt, qui labores

hujus generis, perquam utiles quidem eos & prorsus necessarios, at tædiosos tamen, et invincibilem requirentes patientiam, subire audeant, & valeant exantlare. *Reitziorum* Fratrum bene de literis merendi studium abunde jam claruit, laudemque suam meretur. Et, si qui sint, qui non omnia putent ab iis præstita, quæ desiderari poterant, æquitas tamen dictat, etiam bonam voluntatem amandam & probandam; neque omnes omnibus pares a natura factos esse. Autores veteres non solos sibi Criticos flagitant, sed etiam viros, qui, quamvis non doctos, laboriosos tamen, ut ita dicamus, labores, qualis hic *Reitzianus* est, in se suscipiant. Index hic pure Græcus est, non, ut alii, Græco-Latinus; raro sparsa quædam habet Latina. Utile inprimis est illud institutum, quo studuit Cl. Autor hunc Indicem etiam illis utilem facere, qui novissimam editionem *Hemsterbusio-Gesnerianam* non possident. Indicem nempe subjecit illi magno, seu Lexico, quo exhibuit initia Capitum cujusque libri *Lucianei*, in quæ hunc Autorem *κατακεϱματίζειν* placuit curatoribus editionis novissimæ Amstelodamensis. Melius tamen, nostro quidem judicio, processisset Cl. Autor, si, non secundum alphabeticum, (ut *Abdicatus, Accusatus, Adversus indoctum,*) sed eum, ordinem, quo in libris vulgatis sese libri excipiunt, Indicem disposuisset. Si quis jam levem illam operam subire velit, ex hoc Indice numeros Capitum suo, cujuscunque editionis, exemplari adscribendi, poterit is hoc Indice valde utili, &, quod nulli dubitamus, completo, uti. Indices quoque sunt præmissi duo alii, alter criticus omnium Autorum veterum, quorum lectio in Notis ad *Lucianum* emendatur, vel qui cum elogio allegantur, & quorundam recentiorum, qui laudantur, vel castigantur, alter, qui allegationes utriusque sacri Codicis, in Notis ad *Lucianum* obvias, exhibet. Tandem etiam Cl. *Jo. Friderici Reitzii* legitur brevis defensio sui adversus Autorem recensionis, nostris hisce *Novis Actis Eruditorum Anni 1745 Mense Majo pag. 241 seq.* insertæ, quæ judicium de ejus in *Lucianum* meritis, ut ipse credit, haud æquum tulit. Ac, de peccatis quidem typographicis in contextu Græco, fatetur, item de minutiis grammaticis & puerilibus; quas tamen in unum collatas non ultra octo paginas completuras dicit, & hoc nomine veniam rogat; fert etiam,

iam, se moneri de nonnullis; sed tamen in quibusdam sibi injuriam factam queritur: tanquam, quod *Brodæi* pueriles notas addiderit, & *Bourdelotii* peccata non reprehenderit: quod *Elsneri* loca Obs. S. ubi *Lucianum* ad partes vocarit, adjecerit etiam, quamvis levibus in rebus: neque se commisisse, ut aut non satis æquus *Gesnero*, quia Germanus sit, aut injurius in *Gravium*, fuisse diceretur, cujus notam, in qua, manifeste per errorem operarum, ἐκατηγορεῖτο positum est, alia nota reprehenderit potius, quam errorem sustulerit. Ad hæc, non est, quod quidquam reponamus, istaque reprehendere si injuria, aut convicium, est, veniam rogamus. Unum est, de quo respondere pauca voluimus. Nempe niquissimi fuimus, quod *Solano*, & ipsi, insultavimus, ut ait, propterea, quod legi voluerint παρ' ἐλπίδος, *præter spem*, ipse autem etiam πέρα ἐλπίδος: cum *Solanus* diserte dicat, se legere παρ' ἐλπίδα, eique ipse assensus sit. Nos autem hoc nusquam negavimus. Vidimus enim oculis nostris. Sed o! viri boni, si scitis, neque πέρα ἐλπίδος, neque παρὰ ἐλπίδος, rectum esse, sed contra sensum illud, hoc autem contra præcepta grammatica: quare, quæsumus, chartam maculatis, & notas oneratis talibus conjecturis proponendis, & lectorum otio abutimini sic? Si reperit v. c. πλοῦτος dici in plurali posse, cur non delegit priorem notam, in qua negaverat? Quid enim lectores emant notas, e quibus discant, quid aliquando nesciverit? Nam, qualis defensio sit, quod non satis temporis se habuisse dicit, ut posset priorem notam delere, nemo non videt.

EPISTOLA AD VIRUM ERUDITUM, CONYERS MIDDLETON, Vitæ M. T. Ciceronis scriptorem, in qua ex locis ejus Operis quamplurimis, recensionem Ciceronis Epistolarum ad Atticum & Quintum Fratrem desiderari, ostenditur: de illarum vero, quæ Ciceronis ad Marcum Brutum, Brutique ad Ciceronem, vulgo feruntur, Epistolarum αὐθεντίᾳ nonnulla differuntur. Autore JAC. TUNSTALL, Coll. Div. Joan. Cantab. Socio, & Academiæ Oratore. Accedit JO. CHAPMAN Dissertatio chronologica de Ætate Ciceronis Librorum de Legibus.

Canta-

Cantabrigiæ, apud Guil. Thurlbourn, 1741, 8.
Alph. 1 plag. 3.

De *Middletoni*, V. C. Commentario de Vita *Ciceronis*, diu eſt, quod copioſe in his Annalibus commemoravimus. Is, cum multa bona multasque ſuavitates haberet, avide lectus eſt, inprimis in Anglia. Idem cum veniſſet in *Tunſtalli*, V. C. manus, qui magna cum diligentia aliquamdiu erat in excutiendis emendandisque *Ciceronis* ad *Atticum*, *Q. Fratrem*, & *M. Brutum*, Epiſtolis verſatus; ſtatim ille animadvertit, a *Middletono* quædam vel minus recta pro certis venditata, vel recta nonnunquam perperam intellecta, fuiſſe. Quare, cum ad literarum utilitatem intereſſe putaret, ſi earum ſtudioſi de ea re admonerentur, inſtituit hanc Epiſtolam ſcribere, in qua minus recte tradita ex *Epiſtolis ad Atticum* & *ad Q. Fratrem* convinceret. Quod ille ita perfecit, ut ſimul multa earum Epiſtolarum loca explicaverit, multa etiam emendare tentarit. Quo magis nos gratam rem Lectoribus ſperamus facturos, ſi hujus libri argumentum breviter exponamus, &, ſpeciminibus quibusdam propoſitis, de toto Opere judicandi Lectoribus poteſtatem faciamus. Cum *Nepos* in *Vita Attici* de XVI voluminibus Epiſtolarum *Ciceronis* ad *Atticum* dicat, eas a Conſulatu *Ciceronis* ad extremum uſque tempus miſſas eſſe, easque qui legat, non multum deſideraturum temporum eorum con-
Pag. 3. textam hiſtoriam; id male ita accepit *Middletonus*, ut crederet, nihil tum accidiſſe, cujus non accurata & ampla narratio in illis Epiſtolis reperiretur. Nam primo altius, quam *Nepos* dicit, earum initium repetendum, nempe a quinto ante *Ciceronis* Conſulatum anno; deinde non pertinent ad extremum uſque *Ciceronis* tempus, ſed plus quam integrum annum ante deſinunt; denique intervalla quædam Epiſtolarum ſcribendarum fuere. Nam v. c. circa ipſum *Ciceronis* Conſulatum plus quam triennium totum ſine ulla Epiſtola interceſſit. Neque integram illam, qua *Nepos* uſus eſt, συναγωγὴν ad nos perveniſſe putat *Tunſtallus*, cum in iis, quas habemus, Epiſtolarum ad *Atticum* miſſarum mentio fiat, quarum nulla particula hodie ſupereſt. Sed, quo magis elegantes & plenæ hiſtoria doctrinaque ſunt, quas habe-
5. mus, eo magis perditæ deſiderandæ ſunt. In iis, quas habemus, egregie verſati ſunt *P. Victorius*, *P. Manutius*, *Simeo Boſius*,

ſius, *J. G. Grævius*, & *Cl. Mongaltius*, Francogallus. Sed multa tamen reſtant difficilia, corrupta, & perperam mutata. Ejus rei indicium etiam hoc eſt, quod *Middletonus* loca dubia aut non attigit, aut ſæpe male ad partes vocavit. Idque ei hoc magis in Epiſtolis *ad Q. Fr.* accidit, quod in iis viri docti non eadem, ac in illis, diligentia ſunt verſati. Inprimis autem in multos errores *Middletonum* induxit hoc, quod non animadvertit, Epiſtolas ad *Atticum* non eſſe accurate ad ordinem temporis diſpoſitas; (quod tamen non primus *Tunſtallus* vidit, ſed jam *Simeo Boſius* monuit, item *Manutius* & *Popma*, qui etiam primi Libri Epiſtolas eodem prope modo ac *Tunſtallus* digeſſere,) ſed in rerum temporibus definiendis eundem, qui Epiſtolarum eſt, ordinem fecit. Ceterum ex perturbato Epiſtola- Pag. 15.
rum ad *Atticum* ordine colligit *Tunſtallus*, haud ſcimus, an vere, eas Epiſtolas non *Tironem*, ut *Middletonus* putat, ſed *Atticum* ipſum, lucri faciendi ſtudio digeſſiſſe, qui non modo gladiatorum familiis, ſed etiam ſervis literatis & plurimis librariis alendis, quæſtum fecerit. Quodſi *Tiro* eos digeſſiſſet, non dubitat Vir doctus, quin eas ita jam, ut a *Cicerone* datæ erant, diſpoſitas haberemus: quaſi Epiſtolæ ad Familiares a *Tirone* iſto ordine digeſtæ ſint. Neque tamen hoc audet confirmare, nihil in ordine, ab *Attico* facto, mutatum fuiſſe: cum ſæpe una in plures diviſa ſit, plures in unam coaluerint, id quod etiam Epiſtolis ad *Q. Fratrem* accidiſſe putat. His explicatis, 24 ſeq.
Vir doctus ſe ad res *Ciceronianas* ipſas convertit, quæ partim ad rem publicam, partim ad privatam *Ciceronis*, & ejus ſcripta ſententiasque, pertinent; in quibus omnibus demonſtrat luculentis exemplis, *Middletonum* ſubinde erraſſe, cum vel, quod in aliis tamen ipſe merito reprehendit, fideliſſima Epiſtolarum ad *Atticum* & *Q. Fr.* teſtimonia ſubmoverit, vel in iis, optimis per ſe, partim ex ſua brevitate, rerumque ipſarum ingenio, obſcuratis quamplurimum, partim ex vetuſtatis injuria miſere obliteratis, monumentis, aliorum autoritate niti, quam ſuo uti judicio, maluerit. Illud etiam erroribus quibusdam locum fe- 48.
ciſſe, quod non meminerit, *Ciceronem* in aliis ſcriptis virum optimum eſſe præſtantiſſimumque civem, in Epiſtolis autem inconſtantiam cupiditatemque ſubinde prodere, eoque fieri, ut

veræ ejus vitæ ſtultitia quædam in tanta fictæ eloquentiæ prudentia deliteſcat, &, niſi ab attentis Epiſtolarum lectoribus, conſpici non poſſit. Fefelliſſe eum hanc quoque opinionem, quod
Pag. 50. putaret, Orationes *Ciceronis*, etſi veras de rebus philoſophicis ſententias raro exhibeant, rerum tamen geſtarum, earum certe, quæ vel in ſenatu, vel ad populum, actæ ſint, teſtes certiſſimas eſſe: cum hæc veteris eloquentiæ vel maxima ars fuerit, ut non modo vera tacerentur, ſed etiam res, ut cauſæ ſerviretur,
55. vel augerentur, vel minuerentur. Atque hujus oratoriæ οἰκονομίας veſtigia non ſolum in Orationibus, ſed in rhetoricis etiam philoſophicisque operibus, reperiri, non modo quoad perſonarum & ſermonis fictionem, qui mos eſt dialogorum, ſed eventorum etiam rerumque geſtarum. Μνημονικὰ *Ciceronis* ἁμαρτήματα in hiſtoricis rebus animadvertiſſe multos; ἐντέχνως autem meditateque nonnulla παρὰ τὴν ἱστορίαν poſita eſſe, non ita eſſe proclive judicare; quod tamen niſi fiat, hiſtoriam ex *Ciceronis* libris congeri veram non poſſe. Ejus rei quatuor exempla affert, e quibus hoc unum ponemus, quod *Cicero* in *Bruti* prooemio dicit, ſibi, e Cilicia decedenti, Rhodum cum veniſſet, nuntiatam eſſe *Hortenſii* mortem, idque, eo loco adductus *Middletonus*, poſt alios, verum eſſe judicavit. Sed idem *Cicero* ad *Att. VI, 6,* e Cilicia ſcribit: *De Hortenſio te certo ſcio dolere. Equidem excrucior. Decreram enim cum eo valde familiariter vivere.* Epiſtola ſequente autem ſcribit, *ſe Rhodum velle.* Dicet aliquis: quare autem aliter ſcripſit, ac res erat? Nempe ad *Bruti* ſui materiam accommodatiſſimum erat, ut Rhodi potiſſimum, in nobiliſſimo eloquentiæ emporio, de morte *Hortenſii,* cujus laudes tantopere in *Bruto* celebrantur, primum nuntiatum diceret. Hinc jucundiſſimi prooemii occaſio naſcebatur, operæque ab utroque Oratore ſummo, *Cicerone* & *Hortenſio*, apud unum optimum eloquentiæ magiſtrum *Molonem* Rhodi olim poſitæ ſuaviſſima recordatio. Conf. *Brut. Cap. 90.* Hoc artificium cum non aſſequerentur librarii in *ſecundo de Legibus Cap. 1,* ubi *Atticus* dicit: *Equidem, qui nunc primum huc venerim, ſatiari non queo: magnificasque villas, & pavimenta marmorea, & laqueata tecta, contemno,* cum credere non poſſent, *Atticum* tum *primum* in illam *Ciceronis* villam veniſſe, neque id intelli-

intelligerent, consilio ita scriptum esse, & exquisita aliqua ratione, ut nempe τοποθεσία Arpini his Dialogis includi posset, in qua scilicet suavitas quædam inesset, ad exornandum librum accommodata, reposuerunt *nunc potissimum*; quo totus locus corrumpitur. Nam, si *Atticus* inductus esset talis, ut jam sæpe vidisset Arpinum, sane tota illa τοποθεσία aliena fuisset & scholastica. Jam inde a *pag. 66* ad *pag. 192* multis per omnem vitam *Ciceronis* exemplis demonstratur, quam graviter in multis rerum *Ciceronianarum* partibus a vero aberrarit, eaque omnia ex iis, quas diximus, Epistolis repetita sunt. Nobis hic satis erit, huc referre ea, quæ ad *leges* Pag. 66. *Clodias* pertinent, ceteris lectorum diligentiæ relictis. Quatuor leges tulit *Clodius* in initiis tribunatus: primam, ut frumentum populo gratis daretur in posterum, non, ut e lege Sempronia datum erat antea, semissibus & trientibus; alteram, ne quis per eos dies, quibus cum populo agi liceat, de cœlo servaret; tertiam, de collegiis restituendis, novisque (*innumerabilibus Cicero* dicit *pro Sext. Cap. 25*) instituendis; quartam, ne Censores, nisi accusatum apud se, & de communi utriusque sententia, notarent (*Cicero* dicit *ibid.* ut Censoria notio de rep. tolleretur). Sed post has leges *Middletonus* putat aliam legem latam ab eo, *ut lex Ælia Fusia ne valeret, eaque lege in perpetuum sublatam esse legem Æliam Fusiam*; & deinde subtiliter exquirit rationes, quare in republica ejus legis vis aliqua reliqua videatur. Hic *Tunstallus* recte docet, *Ciceronem* non intellectum esse a *Middletono*. Nam ea, ut dicitur, non nova lex fuit, sed eadem, quam antea loco secundo commemoravimus, sive potius ejus pars. Nam in eadem erat, *ne auspicia valerent*, *ne quis obnuntiaret*, *ne quis legi intercederet*, *ut omnibus fastis diebus legem ferre liceret*, *ut lex Ælia*, *lex Fusia*, *ne valeret*. Erroris autem causa hæc fuit, quod *Middletonus* non vidit, quæ *Cicero* de legibus *Clodianis* dixit, ea non esse ita, uti dicuntur, accipienda, sed esse oratorie aucta. Quis enim credat, *Clodium*, hominem popularem, ausum esse lege tollere religionem, auspicia, obnuntiationem, intercessionem? Quis credat porro sublata, cum postea valuerint? Poterat autem *Middletonus* ex *Dione Cassio* discere, *Clodium*, cum timeret, ne lex in *Ciceronem* ferenda impedire-

pediretur, tuliſſe, ne quis de cœlo ſervaret per eos dies, quibus neceſſe eſſet, plebem aliquid ſciſcere, hoc eſt, ut per proximos dies comitiales lege Ælia Fuſia ſolutus eſſet. Neque inuſitatum hoc erat, ut aliquis ad tempus ea lege ſolveretur. Nam biennio ante *Lurco trib. pl. ſolutus eſt lege Ælia & Fuſia, ut legem de ambitu ferret, ad Att. I, 16.* Et, cum lex de *Cicerone* revocando ferenda eſſet, Senatusconſultum factum eſt, *ne quis de cœlo ſervaret, ne quis moram ullam afferret.* Ceterum miramur, qui factum ſit, ut *Tunſtallus* ſemper legem *Fuſiam* appellet, cum ſatis conſtet hodie, legem *Fuſiam* dicendam eſſe, niſi forte errore operarum ita expreſſum eſt: quod ſi eſt, miramur, quomodo, qui alios errores, tanquam *pag. 32* πολυτελῆν οἰκίαν, in addendis ſuſtulit, non hunc quoque tam frequentem emendarit. Deinde non aſſequimur, quare non modo *Middletonus* inducatur ita diſputans, quaſi unam legem Æliam Fuſiam putarit, ſed ipſe etiam *Tunſtallus* ita loquatur, cum duæ diverſæ leges fuerint. Sed, antequam in argumento libri enarrando progrediamur, illud quoque monendi ſunt lectores, *Tunſtallum*, dum *Middletoni* ſententias ex Epiſtolis *Ciceronis* ad *Atticum* & *Q. Fr.* refellit, multis locis medicinam afferre ſtuduiſſe: quam rem, etſi non negaverimus, ei interdum non adeo infeliciter ceſſiſſe, tamen & illud fatemur, multas atque adeo pleraſque conjecturas nimis a vulgata lectione recedere, multisque dubitationibus obnoxias eſſe; quod pluribus exemplis doceremus, ſi nobis tam longis eſſe liceret, neque alia nobis ex hoc libro narranda reſtarent. Verſatur autem reliqua libri pars in eo, ut oſtendatur, *Epiſtolas* eas, quæ *ad Brutum* ſcriptæ *a Cicerone* putantur, atque *a Bruto ad Ciceronem*, quæque Epiſtolis ad *Quintum Fr.* ſubjici ſolent, ſpurias eſſe, & utri-
Pag. 192. que ab impoſtore quodam ſuppoſitas. In quo Vir doctus non eo ſolum argumento utitur, quo vulgo in hujusmodi cauſa uti ſolent, quodque a dicendi genere abhorrente a *Ciceroniani* elegantia ductum, lubrico illo ſane & ſæpe fallaci, ſed etiam luculentiori & potentiori, quod a rebus ſumitur. Nempe, cum primum ille paulo diligentius legere has Epiſtolas inſtituiſſet, ſta-
194. tim *Ciceronianæ* orationis candorem & copiam deſideravit, eas-
221. que ita dictis ſententiisque concinnatas animadvertit, ut ex

περιερ-

περιεργίᾳ potius & meditatione scholastica, quam ex negotiis Pag. 193.
ipsis, vitæque veræ actione, natæ esse viderentur. Miratus deinde est, qui factum sit, ut reliquæ Epistolæ utriusque mutuæ & ante & post ea tempora scriptæ, in quæ hæ incidunt, quarumque adeo mentio fit apud veteres, *Plutarchum* inprimis & *Quintilianum*, interierint omnes, hæ remanserint solæ, quæ ad *Atticum* scriptarum historiam producant, & quasi Epilogi vicem sustineant. His rebus adductus, diligentius 194.
rem excussit, in iis Epistolis invenit multa & νοήσει absona, & λέξει inconcinna, multa, ex utraque parte, rerum futurarum mira auguria, narrantis porro *Ciceronis* & conjicientis *Bruti*, & vicissim, repentinos quosdam mirabilesque concursus, quod autem maximum est, in historia non solum novata atque immutata quamplurima, sed & nonnulla palam falsa, *Ciceronis* certe veris genuinisque operibus ex adverso repugnantia. Hæc ille in hoc libro pluribus exequitur, initio facto ab eo, quod ultimo loco posuerat, & quod est rei caput. Digna sane res est, quæ etiam atque etiam consideretur, Nam, ut non omnia argumenta probamus, quædam tamen sunt, non contemnenda sane, digna certe, quæ diligenter a doctis hominibus excutiantur. Hic quidem neque spatium, neque ratio, fert, ut omnia argumenta commemoremus & examinemus: inprimis cum adhuc aliquid dicendum videatur de *Jo. Chapmani*, Viri doctissimi, Dissertatione chronologica, *de Ætate Ciceronis Librorum de Legibus*, quæ huic libro *Tunstalliano* subjecta est. Vulgo quidem horum librorum natales ad annum U. C. 702, e calculo *Pighiano*, & *Servium Sulpicium* & *M. Claudium Marcellum* Consules, referuntur. Fuere tamen, nominatimque *J. A. Fabricius* & *Morabinus*, Francicus eorum librorum interpres, qui, paulo ante mortem *Ciceronis* scriptos, putarent, id est, A. U. 710 *Hirtio* & *Pansa* Coss. Cl. *Chapmanus* quidem plurimis, iisque egregiis, ut nobis videtur, argumentis contra primam illam sententiam prolatis, de Legibus libros extremo A. U. 709 scriptos esse, defendit.

CHRISTIANI GOTTLIEB BUDERI, SERENISS. Saxon. Ducibus a Consiliis aulicis, in Academia Jenensi Juris & Histor. Prof. Ordin. &c. Opuscula, quibus selectiora

lectiora Juris publici, feudalis, ecclesiastici, Germanici, & Historiæ patriæ ac literariæ, argumenta exhibentur.

Jenæ, apud Christ. Henr. Cuno, 1745, 8 maj.
Alph. 2 plag. 1.

Opuscula eruditorum minora, ea maxime, quæ vulgo Dissertationum Academicarum insigniri nomine solent, cum non modo rarius in regiones exteras perferantur, sed eorum etiam sæpissime manibus excidant, qui propius vivunt, & alias in conquirendis scriptis ejusmodi nec operæ parcunt, nec sumtibus; publico sane dignus elogio est Illustris Autor, quod Dissertationes & Programmata, quæ inde a triginta annis separatim ediderat, uno juncta volumine, historiarum pariter & Juris publici amatoribus exhibuit. Qua in re sicuti exemplo præstantissimorum virorum, quos idem laudabiliter fecisse novimus, incitatum se ipse profitetur Celeberrimus *Buderus*; ita etiam id habet hæc Sylloge præ multis aliis præcipuum, quod omnia secundis sub examen curis vocata, pluribusque hinc inde accessionibus locupletata fuerint, addita simul, quæ antea lucem non viderat, Oratione inaugurali, bonæ frugis plenissima. Largus igitur & exteris, & civibus nostris, fons patet, ex quo haurire cum voluptate possint, quæ ab aliis vel non observata, vel non erudite satis tractata, & in illustribus tamen rerum argumentis obtinent. Quod ut appareat luculentius, vel solos Opusculorum titulos subjunxisse juvabit, qui non paucos profecto ad ipsam eorundem lectionem allicient. Scilicet primum occupant locum *Vindiciæ juris Imperatorii adversus Episcopos Romanos;* alterum *Diatribe de juramentis Principum ecclesiasticorum S. R. Germ. Imp.* qua ad finem perducta, occurrit expositio *de Feudis sceptri*, itemque *de Feudis officialium hereditariorum Procerum & Provinciarum Germaniæ*, quam *de Legationibus obedientiæ Romam missis* liber singularis excipit. Deinceps *de Canonicatibus Imperat. Augg. Germaniæque Regum ac Præbenda regia* differitur, cui scripto succedunt Commentationes *de S. R. I. Vicariorum jure præsentandi ad beneficia ecclesiastica; de Commissario imperiali in causis feudalibus, sigillatim ad investituras;*

turas; de Commissario Imperiali ad causas feudales varias; de Feudo jurisdictionis, & *de Judiciis duodecimviralibus populorum septentrionalium ac Germaniæ*. Post Oratio conspicitur, notis literariis instructa, *de instauratione studii historiarum patriæ Friderico III & Maximiliano I Augg. imperantibus*, quam indixerat Programmate solenni *de Friderico III Electore Saxon. studiorum historicorum patrono ac propagatore*. Huic vero Illustris Autor comites dedit partim Programmata alia, partim Dissertationes epistolares, *de fatis doctrinæ Juris publici in Academiis maxime Germaniæ; de Bibliothecis legatis; de Bibliotheca diplomatica; de jure manus mortuæ; de compendiis fisci regii & cameræ apud Germanos; de verbi Reich, terrulis adscripti, significatione*, ac tandem *de Sigilliferis Episcoporum, cumprimis Germaniæ*. Lætentur nunc hisce politissimi ingenii monumentis Themidos elegantioris cultores, &, ne solus hic *Tomus* maneat, optent reipublicæ literariæ causa, quæ tanto plures *Budero*, de se optime merito, honores decernit & laudes, quanto magis spectata Viri modestia omnes deprecatur.

LECONS DE PHYSIQUE EXPERIMENTALE, &c.

hoc est,

LECTIONES PHYSICÆ EXPERIMENTALIS, Autore Abbate NOLLET, Academiæ Scientiarum Parisiensis, & Societatis Regiæ Londinensis, Socio.

Tomus II & III.

Amstelodami, sumtibus Societatis, 1746, 12 maj.

Tom. II plag. 21 Tab. 20, Tom. III plag. 22 Tab. 19.

Pergimus in recensione elegantissimi Cursus Physicæ experimentalis, a doctissimo *Nolleto* edi cœpti. Totam instituti rationem, methodumque, qua in eo exequendo versatus est, nuper, cum de *Tomo primo* verba faceremus, exposuimus. Exorsus est ibi doctrinam de motu, atque hujus eam partem, quæ de motu simplici agit, absolvit. *Motus* itaque *compositi, atque virium centralium, consideratio* initium *Tomi secundi*, & quidem *Lectionem* V, constituit. Post explicatam hujusmodi motus naturam, variæ sistuntur

tur machinæ elegantes, quibus varii ejus casus re ipsa ad experientiam revocari possunt; & plurimorum phænomenorum, quæ in natura sunt obvia, & attentione vel ideo digna, quod minus expertis aliter consequi debere videantur, ratio redditur. De viribus centralibus quoque peringeniosæ quædam exhibentur machinæ, quibus effectus vis centrifugæ & centripetæ, motus vorticis, corporumque, ei innatantium, motus corporum in curvis, ut spiralibus, ellipsibus, &c. clare ante oculos ponuntur. Vis centrifuga applicari potest maximo cum usu in variis machinis construendis, quibus motus fluidorum producitur; quo pertinet *Papini Suctor* rotatilis, in his *Actis* olim descriptus, antliæ, aquam elevantes, a *Gallono* expositæ, folles, quibus in locum quendam continuo aer recens injici potest, a *Desagulerio* constructi, aliave. Simili artificio utitur Noster, ceu remedio Thermometris applicando, si, ut interdum fieri solet, accidat, ut liquor dissipetur, & intervalla vacua inter se relinquat. Modo enim Thermometrum superiori sua parte manu teneatur, & aliquoties celerrime convertatur, adeo ut globus in peripheria circuli sic descripti existat, tubus autem radium ejus constituat; statim liquor iterum unietur. Expertus est aliquoties, mortem, vel saltem permagnam violentiam, animalibus inferri posse, si per aliquod tempus celeriter in gyrum agantur. Proponit hac occasione, an non motus gyratorius inservire queat paralyticis, ad humores in pristinum cursum restituendos. De phænomenis corporum, in vortice fluido motorum, eorumque causis, varia notatu digna affert. Sequens *Lectio VI* de *gravitate corporum* agit. Phænomena, a gravitate proficiscentia, sunt vel ita comparata, ut gravitati soli debeantur, vel ut alia insuper vis ad effectum concurrat. Prius fit, si corpus motu libero in verticali decidat; posterius duobus præcipue casibus accidit, si corpus aut in plano inclinato, vel curva quavis, motu non libero descendat, aut a vi quadam in directione quavis projiciatur, ac dein libere moveatur. In quæstione de causa gravitatis, de qua adeo in diversa abierunt Philosophi, Noster, quemadmodum & in aliis ejusmodi, experimenta solum afferre contentus, in nullius castra transire audet. Cum, omnia corpora, etsi apparenter levia, & in aere adscenden-

adſcendentia, gravitate tamen prædita oſtendiſſet, quæſtionem de adſcenſu vaporum attingit. Expoſitis variis hac de re ſententiis, nonne, quærit, aer atmoſphæricus ſimul diſſolvere & elevare poteſt ſpongii in modum corpora, ipſum circumdantia? Videmus enim, aquam, vaſi, cujus fundus ſale tegitur, infuſam, hoc in partes minimas diſſolvere, ubique in poros ſuos recipere, & per totam ſuam maſſam uſque ad ſupremam ſuperficiem elevare; idque eo magis, quo magis diſſipatæ, quo minores, & quo magis aqua jam imprægnatæ, ſunt hujus particulæ. Hujusmodi autem granis aſſimilantur corporum omnium moleculæ, quarum pori continuo aere opplentur, quæque adeo nec cum reliquis penitus cohærent, nec unquam in perfecta quiete conſtituuntur. Haud quoque huic rei obſtabit, eas eſſe aere graviores, cum, aquam in ſpongio ſponte adſcendere, conſtet. Fatetur Cl. Autor, rem ſic non ad primam cauſam deduci, ſed phænomenon unum ſaltem per aliud explicari; ſed quid aliud agendum in tanta cauſarum obſcuritate? Ceterum hac Lectione varia, ad motus ex gravitate ſpectantia, tam rationibus geometricis explicantur, quam machinis variis ad experientiam revocantur. *Hydroſtaticam Lectiones VII* & *VIII* complectuntur. Hæc tractatio verſatur vel circa fluida in ſe ſpectata, ubi de conditionibus æquilibrii fluidorum, aut homogeneorum, aut heterogeneorum, vel circa æquilibrium ſolidorum in fluidis. Dum æquilibrium fluidorum heterogeneorum inter ſe conſiderat, doctrinam de preſſione atmoſphæræ, ejusque effectibus in barometris, antliis, &c. ſimul attingit. Hac occaſione affert inſtrumentum valde ſimplex, denſitates duorum fluidorum absque prolixiori apparatu ſecum conparandi. Conſtat exigua antlia ſuctoria, e qua prodeunt duo tubi æquales vitrei, aſſerculo in partes minimas diviſo affixi; qui ſi duobus vaſibus, horum fluidorum plenis, ad æqualem profunditatem immergantur facta elevatione emboli, fluida ad altitudines adſcendent, denſitatibus reciproce proportionales; modo uterque tubus ad minimum 3, aut 4, pollices diametro interiori contineat. Appendicis loco accedunt duæ diſquiſitiones, altera de *tubis capillaribus,*

pillaribus, de *causis fluiditatis & soliditatis corporum* altera. Ad tres potissimum classes redeunt Physicorum de causis phænomenorum in tubis capillaribus sententiæ. Alii ea pressioni inæquali fluidi subtilis ambientis adscribunt, quam in vas liquore plenum facilius, quam intra tubulum, exerceri posse putant. Aerem id esse non posse, statim docent experimenta, sub antlia haud minus, quam in aere libero, procedentia. Huic quidem responderi posset, aerem sub antlia ubique æqualiter rarefieri, proinde eandem adhuc proportionem inter pressiones intra & extra tubum aeris expansi, quam inter pressiones naturalis, subsistere. Sed novum repugnat experimentum. Si enim aer pressionem intra tubum libere exercere nequit, sequitur, ipsam eo magis imminui, quo longior est tubus; cum tamen longitudo tubi nihil omnino ad altitudinem fluidi intra eum conferre deprehendatur. Aliud ergo fluidum aere subtilius in usum vocant, quod adhuc in vasibus aere evacuatis subsistat. Huic partes globulosas tribuunt, sicque tubum nunquam exacte replere putant; unde pressio oriatur inæqualis, idque eo magis, quo tubus sit angustior. Verum enim vero conceptu est difficile, quomodo fluidum adeo subtile, ut poros vitri permeare queat, tam male sese applicet parietibus tubi, ut inæqualitas pressionum evadat sensibilis. Præterea, posita hac pressionum differentia, altitudines liquorum intra tubos deberent esse densitatibus reciproce proportionales, contra experientiam. Quin & prorsus non pendere videtur hic effectus a pressione externa, cum is eodem modo consequatur, si tubus non immittatur vasi liquore pleno, sed saltem guttula ei extrorsum applicetur. Secunda opinio eorum est, qui statuunt, extremitate tubi in liquorem immersa, columnam exiguam, eum ingressam, pondus suum adhæsione ad vitrum perdere; unde ab exteriorum columnarum pressione elevetur; eodem modo elevari secundam, & ita porro, donec altitudo fiat proportionalis frictioni, quæ sit reciproce ut diameter tubi. Verum non perpendunt ii, columnam fluidi sustineri quidem posse frictione, quamdiu in quiete versatur, eandem vero frictionem superandam

dam

dam esse, si movenda sit, quod nullo modo a pressione externa fieri posse liquet. Sed & ipsi repugnat experientiæ. Idem enim effectus consequitur, sive tubus saltem attingat liquoris superficiem, sive, quantum potest, profunde immergatur; quod, pressionem columnarum externarum nihil eo conferre, docet. Tertia itaque & maxime recepta sententia attractione liquoris & vitri mutua nititur. Quæ hac de re affert Noster, eo potissimum redeunt: Qui attractionem pro principio physico venditent, iis duo probanda incumbere: primo tale principium actu existere, dein effectus, ipsi tributos, per leges impulsionis explicari non posse; qui vero pro causa tantum secundaria sumant, iis de ipsa ad leges naturæ ordinarias reducenda laborandum esse. Præterea forsan incassum in his effectibus per unicam hypothesin explicandis desudari, sed potius plures una causas ad eos concurrere posse; nimirum, præter inæqualem fluidi cujusdam subtilis pressionem, insuper adhæsionem, seu viscositatem naturalem liquorum, quantitatem & figuram partium, motum internum, & ita porro. De causis duritiei & fluiditatis corporum acturus, primo experimenta affert, quibus adhæsio corporum mutua adstruitur; quo pertinet cohæsio duorum marmorum politorum, & suspensio Mercurii intra tubum sub antlia usque ad 75 pollices. Hos effectus pressioni fluidi subtilis adscribendos colligit. Ex eodem fundamento quoque vel duritiem, vel fluiditatem, corporum deducit, prout vel pressio fluidi hujus exterior excedit reactionem ipsius intra poros corporis, vel prout fluidum adeo se poris insinuat, ut pressionem exteriorem superet; quæ omnia ita explicat, ut, ejus hypothesin veritatis speciem maximam præ se ferre, negari nequeat.

Tomi tertii Lectio IX Mechanicam explicat. Cum enim leges æquilibrii & motus corporum solidorum ac fluidorum in præcedentibus Autor exposuerit; nunc de mediis, æquilibrium producendi, motumque applicandi, agit. De machinis autem simplicibus inprimis dicere hic instituit. Harum tres tantum numerat, vectem, planum inclinatum, & funes. In

omni machina ad quatuor res primarias attendendum esse monet: potentiam, resistentiam, seu onus, hypomochlium, seu centrum motus, & velocitatem, quacum moventur potentia & onus. De vecte experimenta omnia unius ope machinae absolvit, per quam non solum hypomochlium in vecte pro lubitu variari, sed & vectis contrapondii ope ita disponi, potest, ut lineae mathematicae vicem subeat. Simul de machinis, a vecte pendentibus, libra, axe in peritrochio, trochlea, & polyspasto, agit. Omnia autem ita pertractat, ut non solum palmarias eorum proprietates explicet, ac experimentis confirmet, sed & ipsorum applicationem in rerum natura, ac in vita communi, ostendat. Cum plano inclinato cuneum cochleamque conjungit. De funium partim usu, partim quoque resistentia, quam eorum applicatio afferre potest, varia notat: resistentiam, ex rigore ipsorum oriundam, augeri directe, ut vires tendentes, & ut diametri eorum, illosque flecti eo difficilius, quo cylindri, quibus circumvolvuntur, sint minores, hanc tamen resistentiam non crescere directe ut diametri, ostendit, experimentisque confirmat, *Amontonium* (in *Comm. Acad. Scient. A. 1699*) secutus. Maximopere igitur in machinarum, in quibus funes usurpantur, fabrica & usu ad hancce resistentiam respiciendum est. Hac occasione ex eo discimus, *Duhamelium du Monceau*, inspectorem rei maritimae generalem, theoriam & praxin artis funes fabricandi parare, eaque de re jam varia cum Academia Scientiarum communicasse, multaque experimenta instituisse. Experiundo quoque probat, quod Cel. *Reaumurius* primus detexit, (vid. *Comm. Acad. Scient. A. 1712*) funes contorquendo multum de vi sua perdere, nec unquam tantum sustinere contortos, quantum separatim simul applicati. Denique, quos effectus siccitas & humiditas in funibus edant, ostendit; simulque de hygrometris verba facit. His absolutis, doctrinam *de natura & proprietatibus aeris Lectione X* aggreditur. Aerem duplici ratione hic considerat: quatenus nempe in se spectatur, ceu corpus peculiaris naturae, absque respectu ad quantitatem & figuram totius ejus massae; & quatenus partem magnam telluris

ſuris noſtræ, ſeu atmoſphæram, conſtituit. Ad priorem pertinet aeris materia, fluiditas, gravitas, elaſticitas, condenſatio, vel expanſio, inprimis a calore, neceſſitas ad reſpirationem in corporibus animalibus, & ad geneſin ignis, inſinuatio in poros corporum. Notiſſima eſt, aerem ope globi vitrei ponderandi, methodus. Huic vero proceſſui objici poſſet, acceſſionem ponderis, quæ in globo antea evacuato poſt immiſſum aerem deprehenditur, non tam ipſi aeri, quam particulis heterogeneis & vaporibus aquoſis, in eo continuo hoſpitantibus, deberi; quod commovit *Bærhaavium*, ut ipſum aerem haud magis, quam ignem, gravitate præditum conjectaret. Cui dubio ut occurreret Noſter, rem ita inſtituit: Globi aere pleni pondus bilance examinavit; aere dein eum evacuavit, quo factum eſt, ut vapores, ei innatantes, ad fundum vaſis deciderent; hac ratione maximam partem corporum heterogeneorum, in eo contentorum, quibusque pondus ipſius tribui poſſet, in globo retinuit, ſolumque aerem puriorem ex eo ſuſtulit; interim tamen, clauſo epiſtomio, globoque denuo ponderato, tantum quam proxime ei deceſſiſſe ponderis, quantum antea acceſſerat, deprehendit. Inſtrumentum, aerem puriorem reddendi, materiasque heterogeneas ab eo ſeparandi, Noſtro debetur, ejusque deſcriptio in *Comm. Acad. Scient. A. 1741* exſtat. Dum de aere, ex variis corporibus producto, agit, prodigioſam ejus quantitatem, volumen horum multum ſuperantem, explicari poſſe notat ex eo, quod hic aer non ſit purus, ſed procul dubio ex multis materiis heterogeneis compoſitus; quod ex ejus effectibus manifeſtum ſit, cum aer, ex plurimis vegetabilibus elicitus, ignem exſtinguat, vaporem violentum ſpargat, &c. Ut, quantum aeris, quantoque tempore, in ſe recipere poſſit aqua, ab eo primum purgata, exacte & perfacile cognoſci queat, inſtrumentum excogitavit. Proponit quoque, an non hac ratione certi odores ope aeris in fluida introduci queant, aliaque nova effici; qua de re jam varia ſe tentaſſe affirmat, idque aliis quoque Phyſicis ad indagandum commendat. Quod jam ad conſiderationem aeris, ceu atmo-

ſphæræ, tellurem ambientis, attinet, ea iterum duplex eſſe poteſt; quatenus ipſe eſt fluidum, aut in æquilibrio, aut in motu, conſtitutum. Priori reſpectu atmoſphæra partim ut gravis, partim ut infinitis particulis diverſiſſimæ naturæ repleta, occurrit, quæ dein variis modis in terram recidunt. Poſteriori duo imprimis motus in aere obſervantur, alter tremulus, minimasque particulas ejus agitans, manente ipſarum ſitu mutuo, ſonus nempe; alter, magnum ejus volumen concitans, certaque velocitate ac directione propellens, ventus. Doctrina itaque de ſono hic fuſe exponitur, tribus potiſſimum rebus palmariis conſideratis, corpore ipſo ſonoro, medio ſonum transmittente, denique organo, eum percipiente. De hiſce omnibus variæ notatu dignæ obſervationes afferuntur, ſimulque machinæ, huc ſpectantes, deſcribuntur.

D. JOANNIS ERNESTI HEBENSTREIT, Profeſſoris Pathologiæ Publici in Academia Lipſienſi, Pathologia Funiculi umbilicalis, quam Diſſertatione propoſuit Lipſiæ A. 1747.

Vita fœtus in utero matris, circuitu ſanguinis inter matrem atque fœtum, ſubſiſtit unice, nec quidpiam liquoris amnii, qui embryonem, ſua amnio (*Fig. 1, BB,*) obvelatum, alluit, ab eo deglutitur, uti contra diſſentientes a *Monro*, Edimburgenſi, *Medical Eſſays Tomo II* argumentis evictum fuit. Quamvis enim liquor, ab amnii liquido haud multum diſcrepans, in ventriculis fœtuum reperiatur, licet bilis utraque, in duodenum embryonis derivata, & motus inteſtinorum periſtalticus, a *Ruyſchio* viſus, alimentorum per os ingeſtionem ſupponere poſſit, uti etiam meconium aliunde, quam ex alimentis, ore captis, proficiſci haud poſſe arguitur; tamen debilia omnino ſunt iſta argumenta, cum, quod in ventriculis reperitur, liquor ſit gaſtricus, quod fœculentum de ano neogeniti exit, bilis & liquor inteſtinalis cenſeatur, motus autem periſtalticus liquoribus inquilinis propellendis deſtinetur. Proinde ſolo matris ſanguine nutritur fœtus, nec obſtat, ovulum primis diebus

TAB. IV Fig. 1.

diebus haud radicari utero, proinde nec ſanguinem a matre accipere, cum tam tenero, uti eſt primis diebus, fœtui nec deglutitio tribui poſſit, proinde putandi ſint villi, de chorio naſcentes, (*Fig. 4*) mucum uteri ſugere, donec, uteri parie- TAB. IV tibus ovulum innaſcatur. Ab illo tempore funiculus umbilica- Fig. 4. lis ſuo officio fungi incipit. Mater enim arterioſum ſanguinem, ſinubus uterinæ ſubſtantiæ infuſum, villis chorii tradit. Hi ſenſim, intertexta glanduloſa materie, in placentam concreſcunt, hinc ſanguinem acceptum ad radices venæ umbilicalis porro transferunt, non equidem materno ſimilem, ſed legibus nutritionis pro tenelli fœtus conditione accommodatum. Nam fieri omnino oportet haud levem ſanguinis materni mutationem, ut ille tenerrimis fibris fœtuum quam ſimillimus efficiatur. Sanguis maternus ad hepar fœtus uno indiviſo tramite ducitur, ſed, poſtquam ille umbilicum embryonis vena ſubiit, ſiniſtro hepatis ſinu exceptus, majore parte jecur tranſit, aliqua parte per canalem venoſum venæ cavæ infunditur. Progreditur ille ſanguis, variis cauſis moventibus compulſus. Ex altera enim parte ſanguinis arterioſi continuus ex matre affluxus columnam ſanguineam protrudit. Ex altera autem arteriæ, quæ de fœtu exeunt, & circa venam (*Fig. 5, A,*) flectuntur, eandemque ſerpentinis flexibus (*Fig. 5, BB,*) am- Fig. 5. plexantur, pulſibus ſuis inertiam venæ ſuperant, & ſanguinem contentum urgent. Aſt nec otioſa omnino iſta vena habetur. Licet enim pulſu prorſus deſtituatur, tunica tamen utitur elaſtica, cujus virtute ſanguis iſte propellitur. Neminem autem arbitrari fas eſt, ſanguinem illum, qui vena umbilicali ad cor fœtus ducitur, a matre omnem eſſe, ſed arteriæ umbilicales, cordis infantilis pulſu excitatæ, ſanguinis haud parvam molem de fœtu ad placentam transferunt, ibidem novis dotibus augendam, & venæ umbilicalis oſtiis infundendam. Nam arteriarum lumina ſimul ſumta, ex rationibus Celeberrimi *Halleri*, venæ umbilicalis lumen aliqua parte ſuperant; ergo plus abiret de fœtu, quam ad illum convehitur, id quod cum vita & celeri illo, quo fœtus proficit, augmento, ſtare nequit.

quit. Proinde a dubio longiſſime abeſt, venam umbilicalem illius ſanguinis, qui per arterias de fœtu exiit, magnam partem colligere, & embryoni reddere. Stabilitus adeoque per naturam eſt perpetuus inter fœtum & placentam uterinam circulus; hinc ipſa placenta ſanguinis, a fœtu exeuntis, eſt diverticulum. Cum ſyſtemate arteriarum fœtus longe aliter ſeſe res habet, quam cum ſyſtemate arterioſo hominis, poſt natales ſuos conſiderati. Embryonis uterque ventriculus cordis in unum tubum ſalientem conſpirat; ventriculus cordis

TAB. IV Fig. 3. anterior arteriam ſuam (*Fig. 3, A,*) ita dirigit, ut illa, minimis per pulmones projectis ramis, in aortam deſcendentem demergatur. Canalem arterioſum iſtam arteriæ pulmonalis cum aorta conjunctionem nominare moris eſt, verum tantum abeſt, ut canalis, ſeu tubus, diverſi generis vaſa uniens, hoc vas ſit, ut potius ipſa arteria pulmonalis, quanta eſt, in arteriam magnam convergat, adeoque vis tam hujus, quam magnæ arteriæ (*Fig. 3, B,*) in unam arteriam aortam deſcendentem conſpiret. Quæ cum ita ſint, cumque ſanguis arterioſus in fœtu duplicis cordis potentia propellatur, fieri aliter nequit, quam quo projectionis vis in fœtu, quam in nato homine, duplo ſit auctior. Ab iſta ſanguinis duplicata vibratione oritura eſt violentia, quam vaſa corporis tenelli ferre nequeunt, adeoque profpexit Creator, ut eſſet auxilium frangendo ſanguinis impetui aptum, ſeceſſus ſcilicet ſanguinis, mediantibus arteriis

Fig. 2. umbilicalibus (*Fig. 2, CC,*) extra corpus ad placentam, ejusque per venam umbilicalem ad cor refluxus. Numerus arteriarum iſtarum quandoque a conſuetudine abludit. Videas interdum unicam arteriam umbilicalem de fœtu exire, aſt eo ampliore

Fig. 7. diametro donatam (*Fig. 7*); rariſſime illud ita evenit, a *Veſalio* aliquando obſervatum, & a me nuper viſum. Contingit illud non defectu alterius arteriæ, ſed utriusque in unam conſenſione, uti videmus, duplicem arteriam vertebralem in unam baſilarem conſpirare. His legibus unice vivit fœtus. Quare, cum chylo de alimentis elaborato utatur nullo, nec excretionibus quidem opus illi fuit. Uti enim non ſudat, vel tranſpirat,

fœtus

fœtus glutinoso amnii liquore tubulos halantes ad istam actionem ineptas efficiente, ita nec urinæ plus elaboratur, quam quantum ejus opus est, ut cavum vesicæ a concretione liberum servetur. Adeoque nec via opus fuit, qua urina de vesica fœtus effunderetur. Est equidem in fundo vesicæ quidpiam, quod umbilico fœtus respondet, quodque urachum appellant Anatomici. (*Fig. 2, D.*) De fœtus umbilico exire, per funiculum umbilicalem continuari, inque vesiculam aliquam, allantoideæ nomine insignitam, exspirare, istud, quicquid est, dicitur, qua via urinam fluere, non antiqui tantum, sed etiam ex recentioribus haud pauci, perhibent. Ast vexata valde hæc est sententia. Nam rei istius, quæ urachi nomine indicitur, extra umbilicum fœtus nullum apparet vestigium, uti *Arantius* jam superiore seculo, ex nostris eruditus *Hallerus*, & *Trewius*, frustra quæsiverunt, licet, se vidisse, Clarissimus *Neufville* perhibeat. Alia adeoque urinæ istius ad allantoideam via esse deberet; ast aliud haud superesset effugium, quam aliquam arbitrariam opinionem amplecti, qua liquor obscœnus per cellulas vasis umbilicalibus (*Fig. 11*) intermedias depluere ad allantoideam diceretur; verum nec ista quidem via multum probabilitatis habet: nam alius aliquis & ab urinoso tota natura discrepans humor istas cellulas occupat, quem *Whartonus* gelatinam appellat, qua omnes cellulas occupante efficitur, ne quidquam transcolari commode possit. Receptaculum ipsum, cui instillanda est urina, allantoideam puta, dubio haud caret. Hanc animalibus brutis natura dedit, quorum contemplatione inducti veteres, homini eandem similiter adjudicaverunt. Ast sane permultum dubii superest, an ille folliculus, in secundis brutorum repertus, uti illum nemo negaverit, sit urinale fœtus receptaculum, & an liquor, intus collectus, pro vera urina haberi debeat, cum de uracho pervio penes bruta nihil plus constet. Humor illius capsulæ cum copiosissimus sit, partui facilitando, lubricandisque partus viis, uti est, glutinosus destinatus magis esse videtur, nec ita sita est ista capsula, ut de fœtu, amnii pomœriis penitus circumscripto, quidpiam illi infundi possit: multo minus penes hominem talis est congenita

TAB. IV Fig. 2.

fœtui matula. Allantoideam, pro confutata habitam, instaurare annisus est Celebris *Haleus*, ejusque eruditus defensor, *Neufville*; ast argumentis sententiam istam aggressus est eruditus *Nortwyck*. Uti *Neufville* allantoideam describit, datur aliquod cavum, ast nulli humori dedicatum. Si enim, qua parte funiculus placentæ immergitur, tunicam inspicis vasis umbilicalibus circumductam, laxa ibi fit illa & rugosa, utpote quæ de amnio versus funem adscendente, sensimque collecto, oriatur. Ex plicis adeoque laxæ amnii fit cavum, quod flatu per cellulosam chordæ substantiam immisso in bursam extumescit. Hæc bursula *Ruyschio* pseudo-allantoideæ nomine cognita fuit
TAB. IV (*Fig. 8 AA*). Ast nullus inibi deprehenditur humor, quem
Fig. 8. uberrimum, si urinam colligeret, esse deceret. Enimvero ne opus quidem isto urinæ receptaculo esse videtur, cum fœtubus vesica
Fig. 2. data sit ad proportionis cum corpore leges capacior, (*Fig. 2, B,*) & continendæ, quæ omni gestationis tempore colligi potest, urinæ haud impar, uti intestina continendo meconio sufficiunt. Uti funiculus umbilicalis complexu arteriæ duplicis atque
Fig. 9. unius venæ, quæ septis (*Fig. 9*) distinguuntur, constat; ita forma ejus & mensura consideratione sunt dignissimæ. Nam præ-
Fig. 5. ter, quod (*Fig. 5*) spiralis sit horum vasorum circumductio, fit quoque, ut arteriæ plerumque, vena quandoque, in nodos contorqueantur. Arteriarum scilicet mos est, interea, dum
Fig. 6. ab umbilico ad placentam feruntur, passim orbiculos (*Fig. 6, A,*) flectere; vena autem non tam torquetur, quam varicoso
Fig. 8. quodam tumore (*Fig. 8, A,*) elevatur sæpe. Fit quoque, quo, sicuti *Hobokenius* observavit, maculæ sanguineæ variæ umbilicalibus vasis intersint, quarum alias Autor iste ad arterias, alias ad venas, refert, maculasque arteriosas ac venosas appellat, id quod sine dubio de ecchymosi aliqua est, quando funiculi in partu colliduntur. Longitudo funiculi, utut ad certam mensuram revocari haud possit, semper fœtus proceritatem excedit, estque talis, quæ motum & volutationem fœtus in liquore amnii, ejusque ad partum conversionem, permittere possit. Ast ea ipsa longitudo sæpe morborum, qui embryonibus eveniunt, causa fit. Nam, dum volvitur, seseque jactitat, fœtus, funiculum

sæpe

sæpe pessime complicat. Observati fuerunt nodi in medio fune nexi, funis frequenter jugulo fœtus obvolvitur, vel circa artus flexu fertur, unde vel mors præmatura, vel in ipso partu interitus. Si gemelli unius ovi (*Fig. 1, BB,*) incolæ fuerint, sæpe enim diverso ovo fiunt, diversisque adeo secundis involvuntur, tunc septo, quod de amnio chorioque, coalescentibus, fit, (*Fig. 1, AA,*) tanquam pariete intergerino divisam stationem obtinent; aliter enim evitari mutua funiculorum implicatio vix posset; hinc raro nascerentur vivi; ast, quæ singularis est summi Numinis in regendis vitæ humanæ primordiis providentia, diversa est amnios, diversus liquor; linea dividente disterminantur placentæ. Plures eveniunt funiculis status præternaturales, propter quos fœtibus vivere haud licet. Breviores funiculi efficiunt, ut moveri sufficienter fœtus, hinc, qui a motu eorum dependet, expeditus sanguinis circuitus celebrari nequeat. A brevitate funium consequitur maturus, in partu, secundinarum a fundo uteri discessus, hinc hæmorrhagia. Marcidi funiculi efficiunt, ut abortivi nascantur. Propendens de utero, collisus, collo brachiisque implicatus, funis, durante partu, circulum sanguinis ad vitam fœtus necessarium sufflaminat. Fit aliquando, ut prope umbilicum fœtus cutis cum musculis dehiscat, hinc intestina elabantur. Hoc in casu *Ruyschius* motum peristalticum viscerum imi ventris penes fœtum vidit. Præsectus, nec obligatus, funis, maxime evulsus de umbilico, lethalem nascenti hæmorrhagiam procurat; aliquando tamen, si prælonga est relicta de umbilico pars, nodisque arteriosis distincta, sanguinis effusio, flaccido fune, sistitur sponte. Quare in renuntiatione legali de funiculis haud obligatis, uti iste neglectus mortis fœtuum causa fit, cautione opus est, ne rea accusetur præcipitantius. Ast sectio legalis, visa vacuitate vasorum sanguineorum fœtus, vel eorum plenitudine intellecta, declarat, an hæmorrhagia ex fune abreptus fuerit fœtus, nec ne. Ex istis omnibus clarum fit, de minimo viso organo multa dici scribique posse, quæ ad artem exercendam conferunt.

TAB. IV Fig. 1.

SEBALDI RAVII, J. E. FIL. S. MIN. CAND. Diatribe de Epulo funebri gentibus dando, ad Jes. Cap. XXV, 6, 7, 8, cum Præfatione DAV. MILLII.

Trajecti ad Rhenum, apud Paddenburgios, 1747, 8.
Plag. 6.

Quo sanctior a nobis Codex divinitus perscriptus habetur, eo major cura atque occupatio circa veritates ex abysso verborum eruendas esse debet. Laudabile hujus laboris nobiscum jam specimen communicat doctissimus *Ravius*, fama laudeque majorum insignis, occasionem largissimam præbente vaticinio *Jesaiæ*, quod venustissimo emblemate bona gratiæ, sub temporibus N. T. profanis gentibus offerenda, velata ex-
Pag. 3. hibet. Prædicat hic ante omnia Cl. Autor, quod quidem causam ipsius nonnihil adjuvat, multiplicem rerum scientiam in *Jesaia* conspicuam, verborumque non minus, quam rerum, pondere, amplitudine, gravitate, venustate, & elegantia, eminentem. Apparet hoc vel ex præsenti vaticinio, in quo profanarum gentium mores superstitiosos attingit, miram dicendi facultatem ostendit, & singulare artificium rhetoricum adhibet, dum per παρανομασίαν, ἀναφορὰν, & ἀναδίπλωσιν, maximam eloquio vim addit, & legentium ani-
6. mos perstringit. Nec est, quod hujus loci dilucidam interpretationem a Rabbinis & Chaldæis, omnino hic hallucinantibus, aut a Christianis, non accurate satis hic commentantibus, repetere velimus. Ipse *Vitringa*, nobilissimum *Jesaianæ* dictionis decus, circa verborum propriam significationem a veri janua hic aberrare videtur, pericopam nostram de epulo triumphali, non funebri, accipiens. Nexus verborum, in præsenti vaticinio occurrentium, cum præcedentibus iste videtur esse:
8. Dixerat Propheta de gentibus, cœtum sanctiorem afflicturis; hinc occasionem arripit, impulsu divino de iis etiam aliquid prædicendi, qui ex gentibus illis ad sacra Christiana quondam accessuri sint. Atque adeo ex mente Cl. Autoris hic descriptio communis gentium sortis exhibetur, ante introitum ipsarum in ecclesiam, atque mox insecuturæ e statu illo mortis per

Messiam

Messiam liberationis, auferendæque hostilitatis inter Judæos & gentes. Proponitur id omne sub imagine epuli funeralis ac rituum, qui illud ingrediebantur, ut lugentes oblivisce-rentur suorum defunctorum, quos superstiose adamaverant.
Post sententiæ hujus brevem delineationem verba singula ex- Pag. 12.
penduntur, &, per שמנים non pinguia stricte sic dicta, sed 15.
omnis generis opipara & lauta, intelligi debere, ostenditur.
Circa explanationem vocabuli שמרים major occurrit difficul- 20.
tas e medio tollenda. Plurimi, qui de potu nocivo, vel de vino defæcato, hoc intelligunt, optimis rationibus & exem-
plis refelluntur. Genus potius potulenti e vinaceis expressi 25.
sub hoc signo declarari, ex *Ps. LXXV*, *9*, atque traditionibus
quibusdam Talmudicis, apparet. Lora Judæorum fuisse vide- 26.
tur, quæ ex vinaceis aqua mixtis exprimebatur in torculo, & per colum transmittebatur. Suavioris saporis sine dubio potus iste fuit, qui Latinis etiam scriptoribus de re rustica igno-
tus plane non est. Emergit hinc venustissimum emblema. Signi- 29.
ficat enim Dominus Jehova, fore olim, ut potionem gentium, quam quotidiano usui & sacris adhibere solebant, ab omni no-
civa impuritate & fæcibus diligenter purgare velit. Additur 31.
denique מזוקקים, *percolatos factos*, ubi ejusmodi est concipiendum animo vasculum, per quod liquor stillando emittitur, ut nempe coletur & mundetur ab impuritate. His præstructis, pergitur ad reliqua, ubi, ex mente Autoris, causa lu-
ctus & mortis spiritualis, incumbens scilicet maledictio, a gen- 34.
tibus removetur, ut hoc modo superstitionis avitæ oblivisce-rentur. Verba הלוט הלוט abstrusiora sane, & ænigmatis loco habita, ex *Zjauhario*, Lexicographo Arabe, ita enodan-
tur, ut *adhærendi*, *adglutinandi*, *obducendi*, & *oblinendi*, notio- 37.
ne explicanda optime veniant. Qua ex principe significatione plurimis Scripturæ S. locis, ubi idem occurrit vocabulum,
lux affunditur clarissima. In præsenti vero oraculo proprie 39.
illud gluten ab Autore nostro indigitatur, quod ex aroma- 45.
tibus & unguento cadaveribus conservandis obducebatur. Hanc quidem crustam informem & squalidam e medio esse tollendam ex sententia Jehovæ, qui hanc ob causam בלע פנים addere Prophetam jubet, Noster prolixius docet. Dictio-

Pag. 49. nem denique ultimam exponens, per המסכה הנסוכה intelligit imagines ære conflatas, coram quibus genua flectere solebant profani homines, quin aromata atque unguenta, quæ ipsi in cadaveribus ita profundebant, ut corpora talibus μίγμασι circumfusa quasi natarent. Fiebant hæc omnia ideo a gentibus profanis, ut incertam post fata vitæ spem diuturno
55. cadaverum condimento lenirent. Verbis ita omnibus singulisque expositis, emblema vaticinii constituitur firmandum moribus atque institutis gentilium. Altius rem omnem Autor repetit a conviviis Hebræorum publicis, quæ in monte Sionis multifarie a sacerdotibus, & populo sacrificia offerente,
57. instituebantur. Has epulas *Jesaiæ* occasionem præbuisse putat loquendi de epulo in monte Sion, ubi tamen inprimis tale epulum esse ait cogitandum, quod iis, qui morte cognatorum tristes esse solebant, propinatur, perpetua scilicet allusione facta ad pollincturam & curationem funeris
59. profanorum populorum. Epulæ hinc funerales apud Græcos & Romanos strictim enarrantur, &, qui illorum, aliarumque gentium, circa easdem mores fuerint, breviter attingitur. Ad sepeliendi inde cadavera modum pergit, qualis inter Ægy-
69. ptios, Assyrios, Æthiopes, Hebræos, Græcos, & Romanos, obtinuit, ratione inprimis cremationis pollincturæque habita, quæ omnia ad rem præsentem applicantur, & quam maxime
76. ad epulum funebre profanarum gentium referuntur. Ne quid denique superesse videatur, quod addi possit interpretationi hujus vaticinii, implementum ejus perquirit Noster, certissimum quasi robur suæ sententiæ apponens. Miseram ante tempora N. T. gentium fuisse conditionem, quod ad sa-
79. lutem æternam attinet, facile licet conjectura assequi. Præsens inprimis *Jesaiæ* testimonium populos istos, extra communionem ecclesiæ viventes, sistit tales, qui sine spe salutis tristissimi atque afflictissimi sunt mortalium, quibusque perinde, atque iis, qui mortem cognatorum lugent, fomento opus
81. est atque solatio. Non quidem proprie de morte temporali agitur, quatenus illa se terribilem præbuit fidelibus in persecutione tyrannorum; sed de spirituali, cui obnoxii omnes
84. erant gentiles, sua culpa luce veræ cognitionis orbati. Hanc ut amove-

amoveret Deus, epulum instruit lautissimum, e tenebris mortis eos & tristitiæ revocans, propinando bona gratiæ, quæ sæpius in S. S. sub figura epuli atque convivii indicantur, ut hac de causa omnes fere res circumstantes cum epulo funebri conveniant. Sub calcem libri ii refelluntur interpretes, qui *Jesaianum* nostrum vaticinium de epulo triumphali accipiunt. Non vulgari hanc Commentationem linguarum rerumque orientalium peritia commendari, primo statim intuitu unicuique apparebit. Pag. 85.

INTRODUCTION A LA SYNTAXE LATINE, &c.
hoc est,

INSTITUTIO SYNTAXIS LATINÆ, AD FAcile discendam compositionem Latinam; exemplis atque argumentis ad omnes συντάξεως regulas accommodatis per gradus aliquos ad utilitatem liberorum, adiuncto simul compendio Historiæ Græcæ ac Romanæ ad utilitatem liberorum magis progressorum in cognitione linguæ Latinæ; una cum regulis, ad genus nominum Latinorum spectantibus, Autore JOANNE CLARKIO, principe Collegii urbis Hullensis in Eboracensi Comitatu. Opus conversum ad sextam editionem Anglicanam; cum quibusdam additionibus atque emendationibus in usum Collegiorum, lingua Gallicana utentium.

Genevæ, apud Henr. Alb. Gossium, 1745, 8 maj.

Plag. 14.

Pauca sunt istum ad librum annotanda. *Speccii* atque aliorum ad modum compositus est, eidemque exempla potius propria, sermone patrio concepta, vocabulisque Latinis instructa, quam optimi cujusque Latinorum scriptorum, subjuncta reperiuntur. Qui conatus, quodque exercitium, quatenus puerorum ex usu fuerit, aliorum esto judicium; dum præsertim Autoris magis, quam interpretis, ad rationes pertinet. Ceterum est isthæc inde a paucis annis secunda grammaticorum libellorum Anglicana de lingua conversio apud Genevenses publici

blici juris facta. Prior Grammaticæ Latinæ atque Anglicanæ *Raddimaniana* titulum habet: *Rudimens de la langue Latine, ou Introduction simple & aisée à la Grammaire Latine: ou les principes de la Langue sont exposés methodiquement en François & en Latin; avec des Notes & des Observations qui expliquent les termes de la Grammaire & qui en étendent les Régles. Traduit de l'Anglois sur la huitiéme edition, par* J. A. Porte, *Ministre du S. Evangile & Régent au Collége de Geneve*, 1746, 8. Hæc posterior, ut illa principia & regulas Grammaticæ, sic exempla continet ad locutionum atque argumentorum, secundum easdem regulas, compositionem. Interpres istam rationem proponendi tam facilem, tamque bene conceptam, existimat, ut audeat thesaurum tam docentium, quam discentium, nominare. Autor unamquamque compositionis regulam singulari Capite proponit, secundum ordinem libellorum grammaticorum, in Anglia receptissimorum; subjungens varii generis magno numero locutiones, ad vocabulorum atque aliarum rerum copiam facientes: & ita quidem, ut a facilioribus semper ad difficiliora surgat. Præterea non nisi in casu primo, aut prima persona, ponuntur ad latus vocabula; per numeros simul declinationibus, vel conjugationibus, annotatis. Ordo vocabulorum ad stilum est Latinum accommodatus. Electio rerum non erit minus notabilis. Vel ut ratio, vel ut animus, formetur, accommodata sunt omnia. Eodem fine & compendium historiæ, lectioni scriptorum classicorum inserviturum, subnectitur. Interpres ad viginti annos linguam Latinam atque elegantiores literas in Anglia ipsa docuerat ante; adeoque tanto magis idoneus fuit ad istum laborem suscipiendum: præsertim dum XL annos generatim artem grammaticam docuit. Puritatem tamen stili Gallici a quibusdam desideratum iri arbitratur. Ita sese defendit, ut facile quidem esse dicat, de Anglicana lingua in Latinam, & vice versa, difficilius autem de Gallica in Latinam, & contra, convertere. De utilitate tandem hujus operæ, quæ declinationem, conjugationem, cognitionem generum ac præteritorum, supponit perfectam, adeo securus est, ut pueros novem annorum nominet, hac discendi ratione magnos qui progressus fecerint, adeoque eam institutioni publicæ pariter ac privatæ commendet.

* * *

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Augusti Anno MDCCXLVII.

MUSEUM ETRUSCUM, EXHIBENS INSIGNIA veterum Etruscorum monumenta æreis tabulis C, nunc primum edita, & illustrata observationibus ANTONII FRANCISCI GORII, publici Historiarum Professoris. Accedunt V. C. JO. BAPTISTÆ PASSERII, JCti Pisaurensis, Dissertationes V, quas subjectus elenchus declarat, nunc primum editæ.

Volumen III.

Florentiæ, excudit Cajetanus Albizinius, typographus, 1743, fol.

Alph. 4 plag. 6, Tab. æn. 100.

Opus hoc, Præsuli amplissimo, *Mario Guarnaccio*, Patricio Volaterrano, optime de Cel. *Gorio*, & re publica literaria, merito, dicatum, superiora *duo*, de eodem argumento edita, *Volumina* vel æquat, vel superat, splendore & dignitate. Jure meritoque id sibi Cel. *Gorius* tanquam proprium vindicare potest, ut omnium popularium suorum in eruendis e tenebris Etruriæ antiquitatibus & diligentissimus & sagacissimus sit existimandus. Superioribus *duobus Voluminibus* monumenta, ducentis Tabulis expressa, atque ex ditissimo Etruriæ depromta penu, observationibus suis illustravit. Nunc vero alia profert fere majoris & dignitatis & antiquitatis documenta, quæ æri in centum Tabulis incidenda curavit: in quo imitatur veterum convivio-

rum ἐπιφορήματα, ſive menſas ſecundas, quae, teſte *Athenaeo*, ciborum lectiſſimorum ſuavitate, vinorum optimorum pretio, coronarum unguentorumque luxu, primis menſis præſtabant. Quemadmodum autem in convivio, opipare ita apparato, omnia mirari quidem, ſed pauca deguſtare, licet; ſic omnium rerum, in ampliſſimo hoc *Volumine* propoſitarum, facilis quidem eſt admiratio, recenſio vero difficilis. Proinde totius Operis elegantiſſimi formam, primis adumbratam lineis, ante oculos Lectorum ponere animus eſt. In Præfatione 32 paginarum & inſtituti rationem Autor explicat, & indicem proponit argumentorum. Eſt vero univerſum Opus in *duas* diviſum *Partes*, quarum *prior Gorianas* ſiſtit Diſſertationes; *poſterior* vero Diſſertationes ſex Cel. *Joannis Baptiſtæ Paſſerii*, JCti Piſaurenſis. *Prima* Diſſertationum in *priori Parte*

P. I pag. 1. eſt Cel. *Gorii* de Etruſcorum antiquis publicis ædificiis. Huic Diſſertationi pauca præfatur de Etruſcæ gentis potentia, imperii amplitudine, ac gloria ad poſteros transmiſſa; inprimis de horum architectura, quæ ceterarum in Italia gentium ædificandi rationem multis partibus vincat. Deinde *Cap. I*

2. Etruſcorum ritus in condendis urbibus recenſet, & illuſtrat. Quæ vero ab his antiquiſſimis temporibus conditæ ſint urbes, quæ oppida munita, peculiari expoſiturum ſe promittit Diſſertatione, de coloniis & regimine veterum Tuſcorum inſcribenda. Ipſum ritum urbium apud Etruſcos condendarum ex *Varronis Lib. IV de Lingua Latina* repetit, cujus hæc verba ſunt: *Oppida condebant in Latio, Etruſco ritu, multa: id eſt, junctis bubus, tauro & vacca, interiori aratro circumagebant ſulcum; hoc faciebant religionis cauſa, die auſpicato, ut foſſa & muro eſſent munita. Terram, unde exſculpſerant, foſſam vocabant, & introrſum factum, murum. Poſtea, quod fiebat orbis, urbis. Principium, quod erat poſt murum, pomœrium dictum, ejusque ambitu auſpicia urbana finiuntur*, &c. Temporum injuria perditis Autoribus Tuſcis, pontificalibusque Etruſcorum libris, converſis quondam in Latinum, locum *Varronis* hunc claſſicum ex ſcriptoribus Romanis antiquis ex-

3. plicat. Inprimis, cum inter omnes conſtet, Romam antiquam

quam a *Romulo* & *Remo* ad Etruscorum instituta conditam esse,
hujus rationem diligenter evolvit, ostenditque ex *Livio* &
Dionysio Halicarnassensi, quid urbem sit *auspicato* condere; quid Pag. 4.
porro *augurium augustum;* qui dies natalis Romæ; quæ, re 5.
divina peracta, placatisque Diis, epulæ instructæ; qui invoca- 6.
tus, sacrisque cultus, Genius; qui rursus urbis Romæ ambi- 7, 8.
tus & termini; quid sibi velit tauri & vaccæ junctio ad ara- 9.
trum; quid orbis in designanda urbe descriptus; quem ulti- 10.
mum ritum eleganter ab Ægyptiis repetit. Sulcum a fossa 12.
recte disjungit, idque contra *Thomam* monet *Dempsterum*, cu-
jus omnino major fuit diligentia, res controversas dijudi-
candi. Disputat rursus de cinctu Gabino, quo sacrum 13, 14.
opus peregissent. *Cap. II* agit de urbium antiquarum mœ- 15.
nibus, pomœrio, & cippis, sive terminis, *Varrone*, *Solino*, & 16, 17.
Tacito, autoribus, constituitque mœnium pomœriique lo- 18.
cum & sanctitatem. Veteres pomœrii locum designant 19, 20.
jam *post murum*, jam *prope murum*, jam *proximum muro*, jam
circa murum. Hinc recentiorum alii pomœrium ponunt in-
tra muros, alii extra hosce. Melius *Onuphrius Panvinius*,
magnæ vir eruditionis, pomœrium tam intra, quam extra,
urbis murum censet; in cujus sententiam recte discedit Cel.
Autor. *Cap. III* agitur de Etruscorum antiquorum in re ædi- 21.
ficatoria ingenio, industria, peritia, & in condendis urbium
mœnibus magnificentia. Etrusci primi omnium excoluerunt 22.
artem exstruendi mœnia, Italisque monstrarunt, unde Tyr-
rheni, vel Tyrseni, dicti. Hæ enim munitiones, *Dionysio* au-
tore, τύρσεις, tyrses, id est, turres, dicuntur tam Tusco ser-
mone, quam Græco. Deinde Cel. Autor mœnium structu- 23.
ram antiquam sistit e quadratis lapidibus; laudat majorum suo- 24.
rum prudentiam in locis urbium figendis, ut qui in arduis ac-
cessuque difficillimis eas condidissent; describit urbium for-
mam variam, rotundam, polygonam; addit nonnulla de tu- 25.
telaribus urbium Diis, quos ignotos esse Etrusci voluissent,
ne evocati, obsessa urbe captaque, ad hostes migrarent.
Quin etiam, non mœnia tantum, sed urbes quoque, sacras ha- 26.
bitas esse, docet. *Cap. IV* Volaterrarum, Cortonæ, Fæsula- 27, 28.

rum,aliarumque Etruriæ urbium, mœnia profert atque illustrat. Quamvis enim injuria temporum plurima Etruriæ priscæ mo-
Pag. 29. numenta diruerit atque deleverit; mœnibus tamen pluribus in locis quodammodo pepercit, ut ipsæ residuæ partes admirandarum molium ac substructionum speciem quandam referant priscæ majestatis. In exemplum quædam affert, & quidem
30. *Tab. I* mœnia Volaterrarum, quæ in duodecim interioris Etruriæ civitatibus numerantur. Jam *Aristoteles* & *Strabo* hujus urbis mœnia laudarunt. Cel. Autor urbis hujus originatio-
31. nem explicat, ipsosque describit muros, horum ambitum,
32-34. situm, altitudinem, amplitudinem, quoad ex ruderibus fieri conjectura potest. Singuli lapides quadrati sunt, & minores tantæ magnitudinis plurimis in locis, ut fere Florentinas ulnas quinque, pedesque Romanos circiter novem, majores fere pedes duodecim, superent. Omnes e tophaceis cryptis
35. eruti sunt, ipsaque mœnia, sine calce & opere cæmentitio exstructa, perelegantis marmoris speciem referunt. In lau-
36, 37. des municipii Volaterranorum excurrit Cel. Autor, vel propterea laudandi, quod ejus patronus *M. T. Cicero* fuerit, uti ex *Epistolis ad diversos* apparet. Cortonensium muri paucis in locis pulcherrimam adhuc speciem ostentant. Ipsa murorum ratio convenit cum superioribus; quod etiam
38. confirmandum de Fæsularum antiquissimarum mœnibus,
40. quorum altitudo Romanos pedes fere triginta excessit. De
41. tempore autem mœnium horum exstructorum existimat, Etruscos, cum, *Romulum*, cernerent, & subsequentes Reges Romani imperii fundamenta jacere, illudque ampliare, ac munitionibus augere, ipsos quoque saluti quietique suæ ædificatis fortissimis consuluisse muris. Sed malimus origines murorum apud Etruscos a temporibus ante *Romulum* repetere. Certe Vejentes, gens Etrusca, jam *Romuli* ætate incolebant *urbem muris validam*, uti *Livius* autor est *Lib. I, 9*,
42. quod etiam ex *Dionysio* apparet. *Cap. V* tractantur portæ urbium Etruscarum; & in exemplum utraque facies insignis Portæ Etrusci operis Volaterrarum urbis affertur. Portæ in

Etruria

Etruria non eam, quam muri, fortunam expertæ sunt, quandoquidem una modo superest ad nostram ætatem, cujus Cel. Autor ichnographiam *Tabula IV*, interiorem formam *Tabula V*, Pag. 43.
& exteriorem *Tabula VI*, ostendit. Unicum hoc monumen- 45.
tum omnino dignum est visum, quod tanquam insigne Tuscanicæ architecturæ exemplum proferretur. Ejus formam malimus integram apud Autorem legi, quam hic mutilatam. Reliquis Etruriæ oppidis non desunt quidem antiquæ portæ, sed magna ex parte dirutæ sunt, atque obstructæ. Denique tangit 46.
sanctitatem & ornamenta portarum. *Cap. VI* Etruscarum ur- 47.
bium insigniora templa, & statuæ Deorum, publica ædificia, circi, theatra, amphitheatra, & piscinæ, indicantur, horumque omnium afferuntur exempla. Decima urbium ornamenta fuere Deorum fana ac templa, quæ antiquissimis temporibus Tusci habuerunt, uti longo exemplorum syrmate ostenditur. In singulis civitatibus præter patrios Deos templis celebrabantur Dii majores, *Jupiter*, *Juno*, *Minerva*, quos *Consentes* dixere; quod mirifice auxit templorum numerum. Insigne inprimis est *Nortiæ* Deæ templum apud Volsinienses propter clavi figendi rationem, quam ab Etruscis Romani didicerunt. Nec minus celebre *Voltumnæ* Deæ fanum, ad quod frequentes habiti sunt quondam conventus. Plurima tamen *Baccho* & *Herculi* posita templa. Hac occasione data investigat ali- 48-50.
quantum templorum origines apud Etruscos, qui sacra Diis 51.
sub arboribus primum fecere: integram autem & dedita opera susceptam harum originum rationem in commodius rejicit tempus. Erant autem prima Tuscorum templa admodum angusta & exigua, pro magnitudine statuarum parum alta. Fuerunt tamen columnis, epistyliis, gradibus, aris, suspensis armis, donariis, & simulacris Deorum, ornata. Documentum solertiæ & peritiæ Tuscorum hac in re est, quod Romani, sacras exstructuri ædes, illos arcessi curaverint, atque in consilium adhibuerint semper. Atriorum propter templa inven- 52.
tores itidem sunt Tusci, sed tantum in Italia. Jam enim multum ante iis in templis usi sunt Ægyptii, teste *Strabone*. Quod 53, 54.
porro ad circos attinet, ad histriones, ad theatra, rursus primi

 sunt

ſunt in Italia, qui hiſce rebus operam dedere; atque ha-
Pag. 55- buerunt fere Romanos his in rebus imitatores. *Tab. VII*
62. Arretinii Amphitheatri facies expreſſa, quod, cum a *Laurentio Guazzeſio*, Patricio Arretino, Commentario ſit doctiſſimo
illuſtratum, paucis adumbrat, iisque ex dicto hoc volumine
63. repetitis. De piſcinis unam affert ſubterraneam, quæ adhuc integra Volaterris eſt. Hanc, cum fama eſſet, repletam
ſerpentibus eſſe, ipſe Cel. Autor primus omnium per ſcalas
adiit A. 1739, atque inſigne comperit antiquitatis opus,
delineatum *Tab. XI, XII, XIII.* Excipiebant ejusmodi piſcinæ aquam ex aquæductibus, atque ad futuros uſus contine-
64. bant ſervabantque. *Cap. VII* oſtendere conatus eſt doctiſſimus
Autor, Etruſcos priſcos in ædificandi ratione cum Ægyptiis
& Græcis conſpiraſſe; Romanos vero ſub Regum imperio imitatos Etruſcos in publicis ædificiis, quorum inſignes reliquiæ
adhuc perſtarent. Diſputat primum de Ægyptiis ædificiis, atque deinde de Græcis. Ægyptiorum ædificiorum exemplum
præbent Thebæ Ægyptiæ, quarum formoſiſſima rudera ſiſtit
Tab. XIV, a *Nordeno* oculis uſurpata; Græcorum vero duo
templa in eadem *Tabula* a *Cyriaco Anconitano* deſcripta. Utro-
65. rumque par & una ratio eſt cum Etruſcis cum ad materiam,
66. tum ad formam quoque. Idem de Romanis dicendum, quod
ex cloaca maxima & templo *Jovis Capitolini, Tab. XV* expreſſo,
68. colligitur. Inprimis hoc patet ex arce *Sullana*, caſtello nimirum a *L. Cornelio Sulla* exſtructo in edito monte Volaterrani
agri, quod ipſum inſpexit, duabusque *Tabulis XVII & XVIII*
nitidiſſime exprimendum curavit *Gorius.* Silent hoc caſtrum *Cluverius*, *Cellarius*, alii, hoc magis commemorandum. Ejus hexagona eſt forma, &, ut tum tempora erant,
69. inprimis ad arcendos comparata hoſtes. *Diſſertatio ſecunda*
70-72. agit de Etruſcorum antiquis privatis ædificiis. In Præfatione
comprobat, Etruſcos Ægyptiorum imitatores etiam in ſepulchris fuiſſe. *Cap. I* Hypogæum ſepulcrum apud Cortonenſes,
73-75. quadratis ingentibus lapidibus exſtructum, deſcribitur, & obſervationibus nonnullis illuſtratur. Exhibetur hoc *Tab. I & II* ſe-
76. cundæ Claſſis. Fama eſt apud Crotonenſes, hanc Cryptam olim
inco-

incoluiſſe *Pythagoram*, in Italiam delatum, *Polycratis* nimirum tyrannidem fugientem. Sed haud dubie hæc fama Crotonenſes cum Crotoniatis confundit, apud quos, teſte *Diogene Laertio*, *Pythagoras* mortuus eſt. *Cap. II* ſiſtit Cryptam ſe- Pag. 77.
pulcralem apud Falarim, Etruriæ urbem, inſignem compluri- 79.
bus loculis in rupe excіſis, Etruſcisque literis; nec non alterius Etruſci hypogæi ſepulcri ichnographiam & deſcriptionem; *Cap. III* Iguvinorum ſepulcrum, pereleganti Tuſca- 80 81.
nio opere quadratis lapidibus exſtructum; *Cap. IV* Peruſi- 81-83.
norum ſepulcrum, Tuſcanio opificio & Etruſca prælonga inſcriptione inſigne. Peruſia enim inprimis ejusmodi antiquiſſimis conditoriis ſuperbit. *Cap. V* pergit ad ſepulcrum, effoſ- 84.
ſum prope Cluſium, quatuor cellis, lacunaribus, ſcamnis, ſtatuis, & picturis, ornatum. Ita vetuſtum hoc, ut ſuperiora, non eſt, ſed multo illis elegantius, forte inventum A. 1734 a ruſticis vinitoribus. In topho ſcitiſſime excavatum eſt. Crucis formam 85 87.
hujus cryptæ non a Chriſtianis, ſed Ægyptiis, repetit: quam, veremur, ut ex documentis Ægyptiis uſurpatam in ſepulcris ſit comprobaturus. Inſignis elegantia cryptæ ſuadet recentius tempus. *Cap. VI* Cryptæ ſepulcrales explicantur, inventæ pro- 88.
pe antiquum Cornetum, picturis, lacunaribus, ſcamnis, urnis, pictis vaſculis, Etruſcisque inſcriptionibus, ornatæ. Cel. Autor ſub initium hujus *Capitis* promittit, alio in loco de Graphices origine apud Tuſcos ſe acturum; cujus laboris præclara jam documenta ſiſtit. Obſervat de Inſcriptionibus Cryptarum, has, 89.
in parietibus excavatis in molli terra pictas, aere ingreſſo, quod ſuperficiem tantum argillæ occupent, brevi evaneſcere, adeoque ſtatim deſcribendas eſſe. Sequentibus *Capitibus* non minoris dignitatis illuſtrantur monumenta; ut *Cap. VII* ſepulcreta apud Volaterranos; inprimisque *Cæcinæ* gentis ſubterraneum condi- 92-95.
torium, porta, aditu, ſcamnis, urnis marmoreis, anaglypho opere ſculptis, iisdemque pictis & inauratis, araque marmorea pereleganti, auctum; *Cap. VIII* aliud inventum inagro Senenſi, ejus- 96-98.
que oſtium, cineraria, & ollæ, Etruſcis literis inſcriptæ. Has Diſſertationes excipiunt Cl. *Joannis Baptiſtæ Paſſerii* de Etruſcorum ſepulcris obſervationes, quibus Peruſinum, Iguvinum, &

Tarqui-

Tarquiniense sepulcrum, adhuc obvium, illustratur, quod negotium *Passerio*, Architecturæ gnaro, & antiquitatis scientissimo, præclare successit. Numerat autem Perusinum &
Pag. 109. Iguvinum in publicis; Tarquiniense in privatis. *Dissertatione III Goriana* explicantur sepulcrorum Etruscorum or-
110-112. namenta. Debet hæc Cl. Autor beneficio amplissimi Romanæ aulæ Præsulis *Marii Guarnaccii*, Patricii Volaterrani, in cujus nomine hic *Tomus tertius* apparuit. Hic enim, ad literas hujus generis promovendas natus, inde ab A. 1738 ad hoc tempus ingentibus sumtibus ac perpetuis curis patria hæc Tuscorum Volaterranorum ornamenta e terræ latebris proferenda curavit, atque iisdem museum exstruxit perinsigne suum. Tractantur autem hæc *sedecim Capiti-*
113. *bus. Cap. I* ante lectorum oculos exponuntur urnæ cinerariæ & ollæ, tanquam præcipua sepulcrorum Etruscorum ornamenta. Conferunt autem plurimum ejusmodi cinerariæ arculæ, anaglypho opere sculptæ, ad ritus moresque veterum Etruscorum cognoscendos. Hæ enim ostendunt, quæ ad religionem hujus inclytæ gentis pertineant, quæ opiniones, quique Dii atque Heroes, cum Græcis Latinisque communes, apud eos culti, quæ sacrificia, quæ donaria, quæ in funeribus habita sacra, qui luctus, quæ lugubres vestes, qui honores mortuis tributi, qui ludi in horum memoriam instituti, quæ denique illustriores apud eos familiæ fuerint. Neque hæc omnia adhuc accurate exposita. *Thomas Dempsterus*, dedita opera ritus tractans Etruscos, funus Etruscum silet. Solus fere Cel. Autor in hac clarissima antiquitatis Etruscæ parte fecit operæ
114. pretium. Dijudicat materiam, formam, figuram, urnarum Tuscarum, disputatque de sculptoribus Tuscis, & de illorum
116,117. emblematibus. Inprimis memorabile cinerarium est, allatum in *Tab. XV Sect. III*, atque inventum in sepulcro *Cuelniorum*, cujus interior pars duobus loculis excisa est. Factum autem hoc, ut, qui vivi sanguine juncti fuerant, mortui una caperen-
118. tur urna. *Cap. II* inquirit in antiquitatem plastices, sculpturæ, & picturæ Etruscorum. Est autem plastice ars omnium, uti

constat,

conſtat, antiquiſſima, & mater ſtatuariæ, ſculpturæ, & cæla-
turæ, uti jam *Plinius* obſervavit. Hanc Tuſci vel invenerunt, Pag. 119.
vel mirifice excoluerunt, uti accurate Cel. Autor comprobat. 121.
Simile de ſculptura & pictura confirmandum, cujus utriusque 123.
antiquiſſimus fuit in Etruria uſus. Pergit Cel. Autor ad urna- 124.
rum architecturam, quam vocat, *Cap. III*, quæ in nonnullis
prorſus eximia eſt, in aliis mediocris, in aliis rudis admodum.
Cap. IV ſiſtit imagines defunctorum virorum & mulierum, qui 128.
recumbentes, vel dormientes, ſculpti ſunt in operculis ſepulcra-
lium urnarum. Cum Etruria omnes gentes & nationes cultu
& pietate in defunctos ſuos ſuperaverit; mirum non eſt, quod
Cel. Autor tot & tanta monumenta hanc in cauſam attulerit.
Licet autem in his peculiare aliquid obſervare. Defunctorum
imagines, ſculptæ in operculis, expreſſæ ſunt, tanquam viventes
genio ſuo & hilaritati in conviviis indulgeant, ſpecie atque ha-
bitu corporis diſcumbentium & epulantium. Occurrunt etiam
culinæ ſacræ in ſepulcris Etruſcis veſtigia, forte in uſum paran-
darum feralium epularum pro mortuis. *Cap. V* ad nobilius hi- 131.
ſtoriæ Etruſcæ monumentum eruendum progreditur Cel. Au-
tor, nimirum ad comprobandum, Etruſcos hos crediſſe ani-
marum immortalitatem, & divinitatem poſt mortem. Aſſe- 133-136.
rit autem hoc cum ex apparatu ferali, tum ex veterum te-
ſtimoniis. Quin *Cap. VI* ex ſacrificiis, oblationibus, & donariis, 136-139.
evincit, cultos defunctorum manes ab Etruſcis. Sequente *Cap.* 140-145.
VII totus eſt in titulis urnarum & variis emblematibus eruendis
& interpretandis. Fuerunt, qui, titulos, exiſtimarent, propo-
nere præcepta quædam morum, vel rerum geſtarum compen-
dia; ſed primus Cel. *Gorius*, eruto Etruſcarum literarum Al-
phabeto, oſtendit, hoſce titulos nomina duntaxat ſiſtere de-
functorum. *Caput VIII* Muſeo *Guarnaccii* dicatum eſt, hujusque 146-152.
ſepulcrales urnas, peregrinas hiſtorias, Trojanumque bellum,
exhibentes, explicat. Ex his inter alia apparet, quibus armis
mortalium primi in bello uſi ſint, nimirum ſaxis, bipennibus,
trabibus aduncis, ſudibus, haſtis, facibus, jaculis, ſagittis,
& quæ clypeorum galearumque forma fuerit. *Cap. IX* verſatur 153-158.
in emblematibus urnarum, e Troica hiſtoria depromtis, eruendis.

Sunt, qui confusæ Græciæ & Etruriæ culpam in Cel. Autorem devolvere ausi sunt; sed, quemadmodum jam *A. 1739 Mense Januar.* hanc maculam, Museo ejus Etrusco frustra affictam, in *Actis* his delevimus, sic et in præsentia ejus rei nos non pœnitet. Mirus est in singulis fere rebus Græciæ & Etruriæ consensus; nec illa Trojana in urnis mentio aliorsum est trahenda. Quod idem quoque de sepulcris intelligendum, insculPag. 159- ptis feralibus emblematibus, cum Trojana historia conjunctis,
166. tragicisque celebrioribus thematibus, quæ *Cap. X* in lumine ponuntur. Cel. Autor, ex Græcia in patriam redux, *Cap.*
167-169. *XI* sacra Deorum mysteria, initia, lustrationes, atque expiationes, ex urnis ostendit. Egregie his illustrantur Etrusca, vel sacra, vel civilia, instituta; quin imo multarum aliarum gentium. Nam expiationes illæ innumerabiles, ab *Arnobio* allatæ, suas origines haud dubie ab Etruscis repetunt. Occurrunt autem exempli causa in *Tab. XVIII* sacra *Dianæ Tauricæ*. A
170-172. sacris ad nuptias, pompas, & epulas nuptiales, in urnis obvias, progreditur *Cap. XII.* Atque hic *Tab. XX, XXI, XXII* & *seq.* pulchre apparet vestium nuptialium forma, imago porro Pronubæ Etruscæ, & alia. Supersunt *quatuor primæ Partis Capita*, quorum singula haud contemnendum tractant argu-
173-177. mentum. *Cap. XIII* adumbrat luctum Etruscorum in funere, sacros ritus, pompas, honores, lustrationes, eorumque de statu animarum post mortem opiniones. Nam, etsi hanc rem supra jam tetigit, tamen complura nova, præsertim ad luctum,
178. hic adduntur. *Cap. XIV* sistit ex urnis civiles ritus, mores, & consuetudines; quorum jam mentionem fecerat in *duobus* superioribus *Tomis*. Verum nova hic urna est in *Tab. XXVII*, in qua magistratus suam dignitatem auspicantur, & procedunt.
180. *Cap. XV* evolvit symbola in urnis. Erant autem symbolica Etruscorum sepulcra, quorum anaglypha nullas historias, nullasque fabulas, præferebant, neque civilia, vel sacra, documenta, aut Heroum gesta, repræsentabant, sed modo themata ex antiquæ theologiæ fontibus, ut rudes homines, his symbolis observatis, Deorum inferorum potestatem venerarentur, Ma-
184-186. nes Deos metuerent, colerentque. Tandem *Cap. XVI* additur
fune-

funebris defunctorum supellex, inventa in Volaterranis sepulcris, atque asservata in Museo *Guarnaccio.* Universam hanc in tres classes dividit, quarum prima respicit superos atque inferos Deos; secunda continet vasa & instrumenta, quae ad sacrificia in honorem tum Deorum, tum mortuorum, pertinebant; uti sacrificales pateras, tripodes, arulas, candelabra, lucernas, coronas, & his plura; tertia denique ea complectitur ornamenta, quae viris mulieribusque, dum viverent, grata fuerunt. Omnia haec expressa in *Tab. XXX, XXXI, XXXII,* & *XXXIII. Pars II* non quidem lucubrationes Cel. *Gorii* complectitur, sed Dissertationes sex *Jo. Baptistae Passerii,* JCti Pisaurensis; quae tamen dignae omnino sunt, ut *Gorianis* addantur. Eandem enim spirant diligentiam, atque idem fere in eruendis antiquitatibus acumen. P. II
Prima est de genio domestico ad Cl. Virum, *Andream Joannellium.* In hac agitur primo de genio, universi autore & praeside, de ceteris geniis, rerum creatarum gubernatoribus; & tandem de genio domestico, cujus munera, expiatio, cultus, & simulacra, sistuntur. Singula haec in *Tab. IV, V, VI, VII,* aliisque quamplurimis, nitide exprimuntur. *Altera Dissertatio* inscribitur *Acheronticus, sive de ara sepulcrali,* ad Virum Cl. *Philippum* Lib. Bar. *de Stosch,* quae cum *quindecim Capita* contineat, gravissimis rebus conferta, singula veluti digito indicabimus, ut eorum argumentum in aprico ponatur. *Cap. I* describuntur *columellae* quaedam, literis exaratae Etruscis, & quae nuper defossae sunt. *Cap. II Acherontici* vocem ex Etrusca repetit lingua, qua sacrum significet, simulque veterum Acheronticorum librorum, in Etruria celeberrimorum, recenset argumentum, quod totum in religione Etrusca occupatum fuisse constat. *Cap. III* aggreditur sepulcralis Arae descriptionem. Nimirum A. 1731 emtus fuit lapis albi coloris, tereti figura, ad tres palmos productus, acuminatus in cupressi formam, ingenti atque rudi hypobasi, quae ex eodem lapide constat, Etruscarum literarum lineis ex una parte insignitus. Praeclarum hoc monumentum, a villico in stabulum domesticum invectum, ita in pariete obfirmatum erat, ut, prosiliente

Margin notes: pag. 1. (beside "Prima est de genio…"); 6-17. (beside "tandem de genio domestico…"); 19. (beside "dicabimus… Cap. I"); 21. (beside "quae nuper defossae… Cap. II"); 24-25. (beside "Cap. III aggreditur…")

 cylindro

cylindro in clavi speciem, ruralem supellectilem inde su-
spenderet: cui usui per sexennium inservivit, donec ad *Passe-*
Pag. 27. *rium* perveniret. Ita ipse *Passerius. Cap. IV* comprobatur, hanc
columellam fuisse sepulcralem. Occurrit hic elegans digressio
de columellarum usu in sepulcris apud plerosque populos.
29. *Cap. V* investigatur arae sepulcralis origo, & mos referendi mor-
32. tuos inter divos publica & privata autoritate. *Capite* vero *VI*
explicatur modus, quo divinitas a Diis tradi sit credita, & ab
hominibus impetrari; quod argumentum uberius tractat *Cap.*
34-37. *VII* & *VIII*. Ad conciliandam divinitatem necessaria nimirum
erant piamina, adspersiones ex liquoribus, quae ambrosiae & ne-
ctaris vicem sustinerent, abditi porro in tumulo liquores, in
vasculis inclusi; coronae cum mortuo sepultae; qua data occa-
41. sione agitur de coronis Cuprensibus. *Cap. IX* expenditur for-
ma sepulcralium vasculorum, quae & Deorum inferorum ima-
gines, & animalium, Diis sacrorum, referunt. In his ani-
malibus inprimis est leo, cujus figura lapidea saepe in sepul-
cris visitur. Afferuntur non tantum antiqua, sed etiam recen-
44. tiora, testimonia. Est autem inter aras sepulcrales, quae pu-
blica, & inter eas, quae privata autoritate positae sunt, ali-
quod discrimen, quod *Cap. X* explicatur, atque ostenditur,
ejusmodi aras ab Etruscis Laribus defunctorum, a Latinis Ma-
nibus, dicatas esse. Intelliguntur autem per Lares Etruscorum
& Latinorum manes animae defunctorum, inter Deos relatae,
vel Senatusconsulto, vel domesticis modo haeredum cogna-
47. torumque suffragiis. Cur vero Manes plurali numero sint
invocati, etsi perobscura sit suspicio, tamen *Cap. XI* ex *Ser-
vio* colligit, hoc factum, quod antiqui quatuor existimave-
rint in homine uno animas esse. Diversus Larium Manium-
48. que cultus evolvitur *Cap. XII*. Ab his sejungendus Genius,
cujus originem, cultum, speciem in urnis fictam variam, si-
55. stit, atque idoneis *Cap. XIII* comprobat argumentis, mortuis,
cum pro Diis haberentur, plures Genios administros traditos
58. esse. Habent Etrusca monumenta hoc singulare, ut, cum
Latinorum Genii tantum mares ferantur, illa & Genios si-
stant; quae ultimae, *Junones* perpetuo dictae, nihil commune
cum

cùm Jovis uxore habent. Harum officia ex monumentis eruuntur *Cap. XIV. Caput XV* & Conclusio plures exhibet columellas Pag. 60. sepulcrales vetustissimas, Etruscis literis insculptas, primumque nunc e tenebris erutas. Scriptio in his columellis fere semper, ut orientalium, a dextra ad sinistram ducitur; uti antiquissima Græcorum, quorum literas multas imitata est Etruscorum scribendi ratio. Sed, quod quoque observandum, 69. occurrit in illis τὸ βȣστροφιδὸν, uti in Græcis vetustis. *Dissertatio tertia* Cl. *Passerii* est de Etruscorum funere, ad Virum Clariss. *Diamantem* Comitem *de Montemellino*, Patricium Perusinum. Observat in hac bene multa, ab aliis ita non animadversa, uti de ratione excipiendi ore spiritum morientis; cur prisci in funere crines evellerint. Ex urnis porro Etruscis 103 seq. agit *Diss. quarta* de antiqua Velciorum Etruscorum familia Perusina, ad *Franc. Antonium Domitianum*, Tudertem; *Dissert.* vero *quinta* de architectura Etrusca urnarum aliquot sepulcra- 111. lium, earumque emblematibus, ad Virum Cl. *Antonium Francisc. Gorium.* Antiquum est marmor, cujus inscriptione explicata, expressam formam pingit. Gratumque sine dubio erit hoc sim- 116. plicissimæ Etruscæ antiquitatis specimen, poteritque cum paucissimis, quæ supersunt, monumentis conferri. Ipsam elegantem ejus descriptionem, pluribus a Cl. *Passerio* traditam, malumus apud eam legi, quam a nobis minus plene repeti. In universum 123. monet, nullam regulam certamque formam fuisse apud Etruscos, plerumque Doricos cultus referre monumenta, sæpe tamen etiam Ionicos & Corinthiacos, incertique ordinis, quos quisque sculptor pro ingenio & arbitrio suo invenisset. Neque mirandum hoc est, cum Etruria ex innumeris pæne populis constitisset, qui ex Asia, Græcia, & Oriente, profecti, eam occupantes, aliquid semper ex patriis sedibus retinuissent. Dis- 129. sertationis corollarium est de Rege Nemorensi, uti dicebatur *Dianæ Tauricæ* sacerdos, cujus imago sæpe in urnis & gemmis Etruscis apparet. Ultima denique Cl. *Passerii* Dissertatio est 133. de antiquis tegulis sepulcralibus Etrusco-Latinis, ad Virum Cl, *Petrum Paulum Astancollium*, Patricium Tudertem. Magni pretii hæc monumenta sunt, quod ex his Etruscæ & linguæ & scriptu-

ſcripturæ, in Latinam migrantis & dilabentis, veſtigia non obſcura, ſed expreſſa, adſunt, cujus rei admodum rara ſunt exem-
Pag. 134. pla. Fuit autem uſus harum tegularum ad obſtruendas columbariorum valvulas, in quibus urnulæ ſepulcrales, defun-
135. ctorum cineribus oppletæ, conditæ erant. Refert autem has tegulas Etruſco-Latinas ad ea tempora, quibus preſſa Etruria bellis Romanorum, lingua, commercio, & autoritate, primas tenentium, veterem linguam & ſplendorem amittere incepiſſet. Suave igitur eſt, in his tegulis intueri Etruſcarum literarum formas, ſe paulatim in Latinarum literarum ductus in-
145. duentes. Duplex Index, qui Opus hoc *Gorianum* doctiſſimum
156. præſtantiſſimumque finit, res, & in *Paſſerianis*, & in *Gorianis*, Diſſertationibus obvias, ante oculos ponit. Ceterum optamus, & haud dubie nobiſcum orbis literatus, ut, quas paſſim in hoc Volumine promittit Doctiſſ. *Gorius* novas lucubrationes, ut *P. I pag. 2* de coloniis & regimine veterum Tuſcorum, *pag. 88* de origine & progreſſu Graphices apud Etruſcos, *pag. 126* quæſtiones Etruſcas, *pag. 142* duo Lexica, Hetruſcum & Pelasgicum, denique *pag. 185* Commentarium *Lazari Bayfii* de vaſculis veterum, acceſſionibus ſuis locupletatum, propediem cum eruditis communicare velit.

EPISTOLARUM REGINALDI POLI, S. R. E. Cardinalis, & aliorum ad ipſum, Pars prima, quæ ſcriptas complectitur ab A. 1520 uſque ad A. 1536, ſcilicet a primo Reg. Poli Patavium adventu uſque ad delatum ei a Paulo III Cardinalatum. Præmittuntur Animadverſiones in Epiſt. JO. GEORG. SCHELHORNII, Vita Card. Poli, & quædam hujus ſcripta, atque Diatriba ad eaſdem Epiſtolas. Pars ſecunda, quæ ſcriptas complectitur annis 1537, 1538, 1539, ſcilicet ab inita Legatione Belgica uſque ad deſitam Legationem Hiſpanicam. Præmittuntur Animadverſiones in Epiſt. JO. GEORG. SCHELHORNII, Diatriba, & Monumenta quædam præliminaria ad eaſdem Epiſtolas.

Brixiæ,

Brixiæ, excudebat Joannes Maria Rizzardi, 1744, 4 maj.
P. I Alph. 3 plag. 14, P. II Alph. 3 plag. 4.

Reginaldus Polus, doctrina, consilio, rerum gestarum magnitudine, virtute, enixissimo ecclesiam Romanam juvandi amplificandique studio, quondam insignis admodum, non facile illustriorem, nec digniorem, laudum suarum præconem, & scriptorum suorum instauratorem, quam quidem *Angelum Mariam Quirinum*, Purpuratum Eminentissimum, cujus non minora in sedem Romanam merita, quam decora, quibus in orbe literato fulget, existunt, invenire potuisset. Splendidum hoc Opus, quod in fronte effigiem *Poli*, affabre pictam, ostentat, inscriptum est *Dominico Ursino*, pariter Ecclesiæ Romanæ Purpurato, cui se ob conciliatam sibi *Benedicti XIII* beneficentiam, quem sanguine attingat, obstrictum agnoscit. In Præfatione *Partis primæ* sistit *Animadversiones in Epistolam, a Schelhornio ad se scriptam*. Ægre fert, quod is *Burneti* de *Polo* narrationi nimium tribuat, cum tamen ex hujus epistola, in *Amœnitatibus* publicata, rectiora scire potuisset. A *Polo* de- Pag. 1-6.
pellit suspicionem, ipsum, galeri purpurei potiundi desiderio inescatum, per *Henrici* Regis infamiam ad summum illum honorum apicem grassatum esse. Num recte fecerint primæ digni- 6-12.
tatis in ecclesia Romana viri, inque his ipse *Joannes Petrus Caraffa*, post sub nomine *Pauli IV* ad Pontificium fastigium evectus, ipsum, ubi de novo Pontifice eligendo deliberaretur, gravissimorum vitiorum reum agendo, quærit. Aliquanto acer- 12-14.
biore stilo adversus *Henricum* usum fuisse *Polum*, non diffitetur. Odio acerbissimo in Regem arsisse *Polum*, nec ullam 14-21.
pietatis et beneficentiæ in se rationem habuisse, asseveraverat *Schelhornius*. Contrarium demonstrat *Quirinus*, ipsum ab amore & pietate in Regem nunquam discessisse, &, si quæ duriora ipsi aliquando exciderint, fecisse id officii ratione ductum, & ut saluti ipsius & regni consuleret. Sed enim, si 21-38.
Polus tanta de salute Regis & incolumitate regni solicitudine fuit affectus, numne lenioribus suasionibus & blandioribus adhortationibus animum ejus sibi conciliare debuisset, quo facilius aurem accommodasset? Spiritus certe Christi mansuetudinem totus spirat, & fidissimi regni ipsius internuntii non

ver-

verborum ſtrepitu, nec conviciorum tumultu, hominum ani-
mos perculerunt, ſed doctrinæ ſuæ præſtantia, & graviſſima-
rum rationum ponderibus, horum pervicaciam expugnarunt,
ut lubentes ipſorum præceptiones admiſerint. Non illi ſu-
mus, qui patrocinium rerum omnium, ab *Henrico* geſtarum,
ſuſcipiamus, ſed & illud apparet, *Polum* molitionibus ſuis id
egiſſe, ut Regem ad obſequium Præſulis Romani revocaret,
ipſumque ad exſtirpandos emendatæ religionis confeſſores in-
flammaret; non ut veram pietatem, virtutisque ſtudium, ipſi
ingeneraret. Affirmat Illuſtriſſimus *Quirinus, clerum Anglica-
num* & reliquos *ordines* regni Regem *Henricum eccleſiæ prote-
ctorem, unicum & ſupremum dominum, & caput*, non niſi in-
vitos & adactos agnoviſſe; quod de quibusdam quidem, non
Pag. 38- de omnibus, dici poteſt. Notaverat *Schelbornius, conſilium de*
42. *emendanda eccleſia*, in quod *Sturmius* calamum ſtrinxerit, *Po-
lum* una cum aliis Cardinalibus, jubente ita *Paulo III*, conce-
piſſe, ac ſcripto conſignaſſe, inque indicem librorum prohibi-
torum relatum eſſe. *Quirinus* hoc ita diluit: Sententiam ju-
dicii non tam fuiſſe directam in conſilium, quam quidem ea,
quæ in Germanica editione eidem adjecerit *Sturmius*, cum vel
Cochlæi diſcuſſio vindiciarum Sturmii eodem infortunio ſit af-
fecta, quandoquidem cenſores nullas omnino in conſilium
iſtud annotationes, quales etiam fuerint, probare voluerint.
42-49. *Antonii Braccioli* Italicas Bibliorum verſiones jure proſcriptas
eſſe, in easdemque *Juſtum Fontaninum* merito invehi, docet,
49, 50. non autem ipſius Dialogos notari. Crimini dederat *Polo
Schelbornius*, quod *Carolum V* Imp. & alios Principes Chriſtia-
nos adverſus *Henricum* concitare, ſicque ipſum & regnum il-
lius in diſcrimen adducere, ſit annixus. Contrarium demon-
ſtrare annititur Noſter, cauſatus, ſcriptum illud ad Imperato-
rem, aliosque Principes, nunquam fuiſſe miſſum, nec alio ſpe-
ctaſſe, quam quo *Henricus* ſanioribus conſiliis aurem præberet.
51-71. Sed ſit ita, *Polum* non ſcripto id egiſſe, quorſum ſpectaverunt
hujus legationes, nonne ut Imperatorem aliosque Principes
adverſus Regem & regnum Angliæ armaret? Et, qui in alium
omnia convicia impotentia quadam animi conjicit, illumne
ſibi adjunget, ut ſe illi facilem & benignum præbeat? Enu-
merat

merat hinc viros doctrina & vitæ sanctitate in ecclesia Romana, tempore *Pauli III* & *Poli*, ex ordine Purpuratorum, antistitum, & hominum religiosorum, conspicuos, quos cum illis, qui vivo *Luthero* novas de religione sententias in Germania propalarint, contendendos, imo illis forte superiores, esse arbitratur: interim non it inficias, & illa, & adhuc nostra, tempestate conquestos bene multos fuisse, labis haud parum adhærere ecclesiæ, illamque emendatione indigere, propterea tamen vinculum consociationis dissuendum haud fuisse, nec in segreges cœtus discedendum, concludit.

Sequuntur jam *Monumenta præliminaria hujus Voluminis.* Pag. 76-
In Præfatione ad Lectorem disserit Emin. Autor 1) de *vita Poli*, 80.
quam ex Italica descriptione *Ludovici Beccatelli* in Latinum sermonem convertit *Andreas Dudithius*, cujus indolem, doctrinam, virtutes, dilaudat, sed dolet, *laudes eum suas miserandum in modum Catholicæ religionis desertione fœdavisse*; 2) de *Apologia ad* 83-87.
Carolum V Imp., quam procemii loco operi *de Unitate ecclesiastica* præmiserat, consignata, postquam A. 1538 dirum excommunicationis carmen a *Paulo III* in *Henricum* evulgatum erat. Num vero verborum acrimonia, qua *Henricum* insectatur, & consilium, Imperatori datum, Regem armis persequendi, si aliter malo mederi nequeat, & quod plus periculi ab illo sit metuendum ecclesiæ, quam ab ipsis Turcis, hac ratione excusari queat, quod *loquatur non sua, sed ecclesiæ, voce, quæ ejus ministerio utebatur, & ex munere, injuncto ipsi a Dei vicario*, viderint alii. Agit 3) de *altero Proœmio*, cujus 87-95.
partem, quam Codex MStus Vaticanus exhibet, tertio loco inter *præliminaria Monumenta* reposuit. Directum est ad *Jacobum*, Scotiæ Regem, quem ob constantiam in avita religione prædicat, monens eum, ut ab insidiis *Henrici* sibi caveat. 4)
De *Apologia Reginaldi Poli* disserit. Subjicitur *Hermanni Sam.* 95-97.
Reimari, V. C. ad *Angelum Mariam* Cardinalem *Quirinum* Epistola de *libro* ipsius, *ad Reginaldi Poli gesta* pertinente, quem multa laude prosequitur, ab omni tamen judicio de controversiis religionis pro moderatione sua abstinens.

Sed, missis Prolegomenis, nos ad opus ipsum accingamus. 97-104.
In illo primum comparet *Vita Reginaldi Poli.* Hic illustrissima

luſtriſſima proſapia, quæ & paterno & materno ſanguine Angliæ Reges attingebat, A. 1500, menſe Martio, eſt procreatus. Patre ipſi puero, præcipitato fato, prærepto, mater ipſum Londini primum, inde in Cartuſianorum Collegio, non multum ab urbe diſſito, omni literarum genere erudiendum curavit, in quibus adeo profecit, ut pæne puer diſputationem publicam & ſolennem, cunctis plaudentibus, habuerit. His rudimentis ad ſumma quæque præparatus, cum miro literarum elegantiorum amore flagraret, regia munificentia adjutus, decimum nonum ætatis annum agens, Patavium contendit, ibique & cum ſummis viris amicitiam conciliavit, & præcipuos quos-
Pag. 1-6. que doctores ſedulo coluit. Quinquennio in Italia exacto, in patriam eſt reverſus, aque Rege & Regina, præcipuæque nobilitatis flore, multa cum gratiæ & benevolentiæ demonſtratione eſt exceptus. Sed, ubi *Henricus Catharinam* repudiaſſet, tempeſtates imminentes proſpiciens, Pariſios abiit.
7. Exacto ibi anno in Britanniam redux, Rex, ampliſſimis præmiis propoſitis, ipſum ad partes ſuas pertrahere allaboravit,
7-10. ſed a conſtantia ſua ſe dimoveri non eſt paſſus. Quare Rex, ira percitus, impetrato ab illo per amicos annuo ſtipendio, Avenionem primum, inde Patavium & Venetias, eſt profectus.
10, 11. Cum Rex ſupremum ſe eccleſiæ Anglicanæ caput appellaſſet, ipſius ſententiam per literas requiſivit. Scripſit igitur *quatuor*
12. *Libros de Unitate eccleſiæ*. Ab hoc tempore in luce eccleſiæ Romanæ eſſe cœpit. Primum adſcriptus eſt ſocietati illorum, qui de reformanda diſciplina conſultationem inſtituerant, poſtea A. 1536 d. 11 Cal. Jan. a Pontifice *Paulo III* Cardi-
12-14. nalis eſt renuntiatus. Diverſas legationes in cauſa Angliæ obiit in Galliam, Belgium, ad *Carolum* Imperatorem, & in Hiſpaniam,
14-18. ſed quæ proſpero fere eventu caruerunt. Cui ut gratum animum teſtaretur Pontifex, ipſi legationem Viterbienſem detulit,
18-20. eundemque Tridentum ad Concilium ablegavit. Mortuo *Paulo III*, parum abfuit, quin Pontifex fuiſſet creatus, Gallicanis Cardinalibus obnixe intercedentibus, ne partes Cæſarea-
20-25. næ novo hoc incremento invaleſcerent. Cum, *Eduardo* Rege præmature mortuo, *Maria* in regni ſolium eveheretur, illaque matrimonii ſocietate cum *Philippo*, Hiſpano, jungeretur, qui Pontifi-

Pontificiam religionem revocabat, *Polus* rogatu Regis ac Reginæ Britanniam, qua legatus Pontificis, repetiit. A primo Pag. 25-
igitur ſtatim adventu decreta, contra Pontificem & religio- 33.
nem Catholicam lata, abrogavit, regnum in fidem & obſequium Præſulis Romani recepit, eaque omnia fecit, quæ ad
reducendos ritus Romanos ſpectabant. Poſt a Regina Archi- 33-38.
epiſcopus Cantuarienſis declaratus, convocavit Concilium in urbe Londinenſi, in quo de diſciplina eccleſiaſtica inſtauranda, & ſacris ad morem rituum Romanorum reducendis, eſt actum. Qui obnitebantur, vel blanditiis ſunt pellecti, vel pœnis plexi, ex quibus *Thomas Cranmerus*, Præſul quondam Can-
tuarienſis, vivus flammis eſt uſtulatus. Quanto vero cun- 39 42.
que ſtudio res Pontificis in Anglia promotas cuperet *Polus*, non tamen optimam gratiam reportavit. Diſſenſiones, inter *Philippum* & Pontificem exortæ, in apertum bellum proruperant; arbitrum igitur ſe interpoſuit, & hunc ſui officii admonuit *Polus*. Hoc Pontifex adeo indigne tulit, ut legationem ipſi abrogaret, eundemque Romam ad ſe purgandum arceſſeret. Quo minus autem res effectui daretur, Regina ſuis effecit monitis. Ipſe *Polus* certum hominem Romam, qui de objectis ſi-
bi criminibus reſponderet, ablegavit. Interea Regina, multa 42-47.
ægritudine & morbis confecta, A. 1558, 17 Cal. Dec. inopinato deceſſit, cumque ipſo illo tempore *Polus* ex febri graviſſime laboraret, nuntio hoc accepto, inſequenti die pa-
riter fato eſt functus, natus annos 58, menſes 6. Subjicit de- 47-51.
ſcriptionem habitus corporis, morum, virtutum, dictorum, factorum, ſtudiorum, familiaritatum, itemque recenſionem ſcriptorum ipſius, tum quæ edita ſunt & abſoluta, tum quorum tantum lineas aliquas duxit, & fragmenta reliquit.

Sequuntur jam ſcripta *Poli*, & quidem 1) *Apologia ad Ca-* 51-65.
rolum V Cæſarem ſuper IV Libris, a ſe ſcriptis, de unitate eccleſiæ. In illa explicat & propugnat, quæ ante *IV Libris* contra Regem *Henricum* ſcripſerat, poſtquam is ſupremi capitis eccleſiæ in regno nomen ac dignitatem aſſiumſerat. Quanta ipſum vehementia aggrediatur, apparet ex ſequentibus. Poſtquam Rex a Pontifice hoſtis eccleſiæ declaratus erat, recepit, *ſe facturum, ut apud Principes ejus nequitia ſic pateret, ut aperte co-*

gnoscerent, illum multo graviorem hostem ecclesiæ esse, quam Turcam tyrannum; &, si alter bello esset persequendus, multo justius contra illum arma convertenda, quam contra Turcam, ut e quo major pernicies. Nec multo post, *se Cæsarem a bello Turcico abducere conari, &, quantum possit, suadere, ut arma sua eo convertat, si huic tanto malo aliter mederi non possit,*
Pag. 78. *quo ipsum major ecclesiæ necessitas vocet.* Verborum duritiem eo excusat, quod se voluntate Dei, & nutu Pontificis, qui vicem Dei gerat, impulsum esse sentiat. Ubi se caput ecclesiæ in regno appellari voluerit, crimen omnium gravissimum ad-
81. misisse, seque judicio divino exposuisse. Qui ipsius lapsus eo gravior, quo majora divinæ benevolentiæ indicia in ipsum ante exstiterint, pietate in Deum, multisque aliis virtutibus, egregie eluxerit, ut etiam adversus *Lutherum* pro causa ecclesiæ calamum strinxerit, indeque titulum *Defensoris fidei*
83-88. promeruerit. Statum regni quietum turbasse, ubi filiæ, omnibus virtutibus regiis illustri, in pellicis gratiam jus successionis eripuerit, *Achaso* similem factum, qui ad nutum *Jesabelis* se totum composuerit, conjugem obtentu voluntatis divinæ thalamo ejecerit, se impio ausu caput ecclesiæ dixerit, populum nimiis exactionibus exhauserit, monasteria expilarit, & illorum ultra trecenta & sexaginta funditus everti curarit.
88-93. Porro, ubi inauditam crudelitatem in Episcopum Roffensem, *Thom. Morum,* religiosos, aliosque conspicuos & probos viros, exercuerit, *Thomæ Pecqueti* corpus, 300 annis ante trucidati, & Sanctorum cœtui adscripti, terra erui, igne comburi, inque aerem cineres spargi, donaria, mausolæo ipsius illata, diripi, & *Augustini* sepulcrum una cum templo & monasterio di-
93-113. rui, jusserit. Fontem tantæ mutationis in Rege, cum ante virtuti studuerit, ait fuisse cupiditatem, qua in *Boleniam* fuerit raptus, quæ non ante corporis sui Regi copiam facere voluerit,
113-118. quam se conjugem sibi, *Catharina* exturbata, junxisset. Hinc, cum adhuc legum vinculis & religione teneri videretur, hominem callidum, cui nomen *Cromwello*, ipsum oratione ad fallendum composita legum obligatione exsolvere allaborasse, &, quantum emolumenti ad ipsum & regnum redundaret, si se obsequio Pontificis subtraheret, prolixe ostendisse. Totam

hominis

hominis orationem refert, &, quid in illa desideret, fuse declarat; qui cum innutritus fuisset principiis *Machiavelli*, in hujus doctrinam acriter invehitur, &, quæ inde incommoda ad religionem, rempublicam, ipsos Principes, proficiscantur, oratione gravi significat. Pag. 118-136.
Equidem, *Henricum* simulandi artem probe calluisse & exercuisse, vel ipsa illa nihil aliud effecisse, quam ut omnes in ipsius actiones sint intuiti curatius, & latentia ipsius vitia detexerint, summi Numinis ipse vindictam & Pontificis ultionem provocarit. 136-148.
Queritur, se ab ipso hostem & proditorem publice esse declaratum, in cineres *Thomæ*, in sanctos, in innocuos, sæviisse, jusjurandum de servanda religione susque deque habuisse, religionem, leges, sacramenta, mutasse, seque his facinoribus antichristum & *Neronem*, imo *Nerone* deteriorem, demonstrasse. Non igitur esse, ut quisquam vel Principum, vel aliorum, cum ipso amicitiam colat; esse potius, ut odio eum prosequatur, in ipsumque caussa Dei & religionis insurgat. 148-154.
Odium, pergit, exercuisse in amicos, illisque mala multa intulisse, conjugi moribundæ ne quidem concessisse, ut filiam ante decessum suum complecteretur, eique gratiam divinam apprecaretur. 154-161.
Nec mitiorem se præbuisse Pontifici, Imperatori, Regi Galliæ, cum Germanis, de religionis negotio diffidentibus, amicitiam conciliare voluisse, quo illos in factione confirmaret, ne in pacis conditiones descenderent. 161-163.
Postremo se ad Deum convertit, eidemque ecclesiam committit, Reges vero excitat, ut mala illa ab ecclesia depellant; non minus ab hoc pertimescendum esse, exclamans, quam ab antichristo *Mohammedico*. 163-165. 165-171.

Legitur hinc *Proœmium alterum ejusdem libelli, a Reginaldo Polo transmissi ad Regem Scotiæ*. Laudibus tollit constantiam Regis in prisca religione tuenda, cavere eum jubet ab insidiosis libellis, aliam religionem, alias cerimonias, suadentibus, ex vicino regno ipsi submissis, describit denique artes *Cromwelli*, quibus *Henricum* circumvenerit. 172-178.

Ultimum inter *Monumenta* locum occupat *Apologia Reginaldi Poli ad Angliæ Parlamentum*. Suprema curia ipsum insimulaverat, ac si honorem Regis libello famoso proscciderit; ab illa igitur accusatione se defendit, ostendens, quicquid fecerit,

in ſalutem Regis feciſſe. Scripſiſſe ſoli Regi, nec libri ſui legendi cuiquam copiam feciſſe. Inde juſtitiam cauſæ ſuæ demonſtrat actionibus, quas in ſalutem Regis direxerit, nec crimini ſibi verti poſſe, quod Romam abierit, ac galerum, ſibi oblatum, ex manibus Pontificis acceperit.

Comparet jam Eminentiſſ. Præſulis *ad primi* hujus *Voluminis Epiſtolarum Reg. Poli Diatriba, ſex Capitibus* diſtincta, quibus, quicquid pertinet ad vitam, ſcripta, & in Eccleſiam merita, *Reg. Poli*, copioſe, maxime vero ex ejusdem Epiſtolis, illuſtratur, additis hinc inde, quibus omnis illius temporis hiſtoria explicatur, doctiſſimis, lectuque dignis, obſervationibus.

Pag. 179- Ad ipſas jam *Epiſtolas* accedimus, quæ in *primo Volumi-*
187. *ne* ſunt numero XLVI, partim ab amicis ad *Polum*, partim ab
ipſo ad illos, exaratæ. Illæ utplurimum ſunt officioſæ, ſubinde tamen quædam notatu digna occurrunt, quorum aliqua in medium adducemus. *Epiſtola XI Eraſmus* de *Luthero* queritur: *Lutherus, offenſus mea diatriba, modeſtiſſime diſputante, ſcripſit in me magnum volumen, quale nemo ſcriberet in Turcam. Huic ex parte reſpondimus. Nam ſero volumen*
395. *illius nacti ſumus. Ego ille pacis & quietis amantiſſimus, cogor
eſſe retiarius, nec hoc ſatis, cogor θηριομαχεῖν. Caſp. Contareno Epiſtola XXII* ſcribit *Polus* de libro Epiſcopi Vintonienſis, cui titulum fecerat *de Obedientia*, in quo Regem præcipuum caput eccleſiæ Anglicanæ aſſeruerat, Pontifici vero omnem autoritatem abrogarat, ab illo multum mali ad alios manatu-
429. rum eſſe, cum ab eo ſit profectus, qui jus Pontificis vindica-
re debuiſſet. Librum ſuum adverſus *Sanſonem de Pontificis Romani primatu* mittit *Epiſtola XXV* ad *Contarenum*, rogitans, ut, ſi quæ emendanda ipſi viderentur, reſingeret; nec diffi-
434-437. tetur, ſe acerbius in Regem ſcripſiſſe, ſed & illa ipſius arbi-
trio permittit. Quod duriter in Regem ſcripſerit, *Epiſtola XXVI* ad *Aloyſium Priolum* defendit, quoniam ad meliorem mentem reduci non poſſet, niſi peccata ipſi ſua dilucide ob
438, 439. oculos ponantur; maxime cum lenia remedia adhuc nil quid-
quam effecerint. Librum ſuum adverſus Regem Pontifici oſtendi, et ab illo aliqua legi, non prohibet *Epiſtola XXVIII*, modo ne id fama dimanet in Angliam, illum ante a Pontifice

lectum

lectum fuiſſe, quam ad Regem delatus eſſet. *Epiſt. XXXI* Pag. 443.
refert de Cæſaris adventu in urbem, optat, ut congreſſus ille eccleſiæ ſit ſalutaris, cenſet, rationes belli gerendi utilitatibus eccleſiæ anteferendas non eſſe. *Epiſt. XXXII* comme- 451-454.
morat, a Rege ſibi ſignificatum eſſe, ut in patriam & ad aulam revertatur, quo melius de quibusdam rebus cum ipſo agere poſſit; hoc vero, niſi Rex ad eccleſiam ſe recipiat, detrectavit. Cum Rex aliquam ſpem ad eccleſiam redeundi oſten- 456.
diſſet, monet *Epiſt. XXXIII*, quid Pontifici Max. in tantæ rei negotio incumbat. *Contarenus Epiſt. XXXVI* diſſuadet, ne, in- 458,459.
vitatus etiam abs Rege, in Britanniam redeat, ſeque præſentiſſimo periculo exponat. *Epiſt. XXXIX Paulus III*, Pont. Max. ipſum 463.
Romam arceſſit, ut una cum aliis viris doctis & piis de Concilii habendi ratione deliberet. *Epiſt. XLV* ſignificat *Conta-* 466,467.
reno, literas ſibi ex Britannia a *Cromwello*, & *Tunſtallo*, Epiſcopo Dunelmenſi, miſſas eſſe, qui iram Regis denuntiarint, ni præpropere in regnum remigraret, & diſſuaſerint, ne Romam cogitaret; rogat igitur, ut ſuper hac re Pontificis ſententiam requirat. Negari quidem nequit, *Polum* ſummo ingenio 483.
præditum fuiſſe, & pro cogitationum varietate, quæ animo ipſius ſe ſimul ingeſſerunt, orationem ipſius fluminis inſtar decurrere, ut ad Aſiaticam luxuriem proxime accedat; ſed ardor iſte, quo in ſupremam Pontificis Romani dominationem ferebatur, ipſum præpedivit haud raro, ut non reputaret, quibus argumentis decertaret, & adverſarios ſuos non tam rationibus convincere allaboraret, quam conviciis protereret. Chartæ nitor & typorum elegantia Opus hoc commendant, mendæ ſtudioſe ſunt ſublatæ, ſubinde tamen quædam minus recte ſcripta, & quæ ſenſum turbant, occurrunt.

Voluminis ſecundi frontem ornant *Animadverſiones* ad alteram Epiſtolam *Schelbornii*, cum ſubjuncta *Diatriba, qua Epiſtolæ bujus Voluminis recenſentur.* Ubi ampliſſimus Purpuratus priorem *Schelbornii* Epiſtolam cum animadverſionibus publicaverat, hic aliam illi deſtinavit, plenam omnis modeſtiæ, humanitatis, ac ſtudii. Sed vero de novo inſtat, *Polum* non ita inſontem eſſe declarandum, *qui populum Britannicum ad ſeditionem*

in

in Regem, & exteros Principes ad bellum ei inferendum, concitare sit annisus, adeoque jure dici queat, Vatiniano in illum odio flagrasse. Quod ne temere pronuntiasse videretur, provocat ad testimonium non *Sleidani* solum, verum etiam *Beccatelli* & *Raynaldi*, testantium, ipsum jussu *Pauli III* Regem Galliæ, Scotiæ, Reginam *Mariam*, Flandriæ gubernatricem, eo consilio adivisse, quo ipsos contra Britannum concitaret, ipsique ex seditionibus Anglicis fructum atque utilitatem aliquam caperent. Quæ ut dilueret, redit ad id, quod in superioribus ingeminaverat, medici munere solum functum esse, qui morbum indicare, indeque apta remedia suadere, debuerit, &, si quidem aliquando modum excesserit, id excusationis loco affert, in legationibus istis non propriam, sed Pontificis, cui obedire necesse fuerit, causam egisse. Pontifex ægre ferebat, regnum sibi suoque ærario quondam adeo lucrosum eripi; omnem igitur movebat lapidem, ut id ipsum ad obsequium suum reduceret. Num autem, qui operam suam illi accommodat, qui minas atque iras adversus alium spirat, eidemque mala quævis arcessere laborat, ab omni culpa vacet, illi judicent, qui æquitatem atque mansuetudinem in religionis negotio sequendam esse dictitant. In *Diatriba* subjecta id agit, ut, quæ ad illustrationem *Epistolarum Poli* faciunt, adducat, notitiamque illorum tradat, ad quos sunt scriptæ, vel quorum in illis injicitur mentio. Potissimum opera hæc omnis eo directa esse videtur, ut *Paulus III*, ejusdemque senatus, ac ecclesiæ Romanæ doctores, a doctrina, sapientia, moderatione, vitæque sanctimonia, commendentur, quo sacrorum emendatorum antesignanos argueret, non sat rationis ipsis fuisse, a societate ecclesiæ Romanæ discessionem faciendi. Quædam speciminis loco proferemus. Sic, *Pauli III* sanctitatem & sapientiam, qua viros quoque præstantissimos in sanctiorem senatum allegerit, probaturus, testem citat *Ciacconium*. Sed, quantum inter fucatum oratoris sermonem, & historici fide digni relationem, intersit, nemo ignorat; certe rumores, qui, testante *Thuano Hist. Lib. VI pag. 119*, post ejus obitum per Italiam & alias terras spargebantur, non multum laudis ipsi attulerunt. Ipsum illum

illum cum senatu suo eo annisum esse, ut ecclesia in veterem Pag. 28.
dignitatem restitueretur; infert igitur, heterodoxos non ha- 29.
buisse rationem, ut ab ecclesiæ Romanæ societate se sejungerent, illorum potius fuisse, *consilia cum Catholicis conferre ad ejusdem maculas eluendas.* Maculas plures, sedem Romanam 45.
& sacrorum administros deturpantes, illi notaverant, quibus hoc a *Paulo* datum erat negotii, ut consilium de emendandis moribus, & reformanda curia, conscriberent, cujus exemplum nobis *Natalis Alexander Hist. Eccles. Sec. XV & XVI pag. 177-192* exhibet. Sed num ad horum indicium sordes istæ sunt detersæ? Malum omne a Pontifice, sacerdotibus, & religiosis, profluere, libere testabantur. An vero ab illo tempore curia Romana nitidiorem faciem induit? Num querelæ Imperatoris, Regum, atque Principum, de corrupto ecclesiæ statu sunt auditæ? An illis medela aliqua est allata? Præter morum corruptionem sacrorum emendatorum doctores taxabant gravissimos errores, & male sanam superstitionem, utque religionis doctrina secundum oraculorum divinorum ductum ad primævam simplicitatem & puritatem reduceretur, contendebant. Sed tantum absuit, ut æquas his atque faciles præbuerint aures, ut potius diris eos execrationum fulminibus protererent, eosdemque, ubi poterant, igne ac ferro exscinderent. Astrologiæ divinatrici *Paulum* nimis deditum fuisse, nixus testimonio *Mendozæ* & *Cardani*, scripserat *Schelbornius.* Hanc ab ipso infamiam depellit Eminentiss. Præsul, non negans, Astronomiam ab ipso deamatam, ab Astrologia vero judiciaria animo alienum fuisse, asseverans. Verum enim vero & alii scri- 46-56.
ptores Pontificii hujus ipsius vitii eundem insimulant. *Onuphrius Panvinius* haud obscure id innuit, *eorum studiorum*, inquiens, *quod occulta & exitu plerumque vana sint*, & alioqui *sacratis viris parum digna, culpam sustinuit*, de Vita Pauli III pag. 384. Disertius *Thuanus: Siquidem ille Pontifex Astrologiæ divinanti, quæ de singulorum fortunis judicat, valde addictus erat*, Lib. IV pag. 87. *Menckenius* noster in *Vita Fracastorii*, hujus nimium assentandi studium, quo *Paulum* sibi adjungere nitebatur, notaverat, qui sibi hæc verba excidere sit passus: *Ipsum* (Paulum) *in stellas orbesque potestatem unum*

ex mortalibus cunctis habere. Porro: *Nihil in inferiori hoc mundo esse, nihil in superiori, quod ipsi se non aperiat.* Hoc
Pag. 78- *Quirinus lividi heterodoxorum ingenii indicium esse*, pronun-
82. tiat. At enim Lectoris, extra partes constituti, conscientiam imploramus, num verba illa, in se considerata, homini, cujus etiam sit dignitatis, aptari queant. Ornaverit *Menckenius Fracastorium* hoc elogio, *ipsum quasi quoddam in terris esse delapsum Numen*, & *Gibertum Diis cœlestibus velut æquaverit*, hæ certe locutiones, per similitudinem quandam prolatæ, illis *Fracastorii* æquiparari minime possunt. Dicere, illas pro more Poetarum, in qua arte mire excelluerit *Fracastorius*, molliorem sensum admittere posse, rem non conficit. Quem fugit, Poetas, ubi omnia fingendi licentiam sibi sumunt, etiam haud raro ad turpe adulandi studium se demisisse, & veremur admodum, ut hæc explicandi ratio strenuis Pontificiæ potentiæ propugnatoribus arrideat. Sint *Petro* commissæ claves cœlorum, eademque illa potestas ad Pontifices successores transmissa, propterea tamen ex vero dici nequit, ipsos *in stellas orbesque habere potestatem*, *nihil esse in mundo superiori & inferiori*, *quod se ipsis non aperiat*, quod nemini certe competit, nisi cui potestas in cœlo & terra est data, quod ipsum tamen etiam nonnulli assentatores Pontifici Romano cum multorum offensione tribuere nulli dubitarunt. *M. Antonium Flaminium* explanationes in *XXXII Psalmos Davidis* monitu *Poli* typis exprimendas curasse, memorat, quas dicit multis verborum encomiis tollere heterodoxos, spirantes eximiam in Deum pietatem, in quibusque animi sui sensa de præcipuis Christianæ fidei capitibus, deque pia & recta vitæ institutione, ita exposuerit, ut ne Evangelicæ ecclesiæ addictus aliquid amplius possit desiderare. Qui ipse, cum in Dedicatione, ad *Paulum III* directa, eundem *custodem* & *principem omnis sanctitatis* appellet, ab illis exposcit, ut & hoc admittant: quasi vero, qui de necessariis fidei Christianæ capitibus recte sentit, etiam hoc credere teneatur, Pontificem Rom. esse custodem &
109-115. principem omnis sanctitatis. *Albertus Pighius*, Purpuratus, unus ex familiaribus *Poli*, nonnullis de justificatione secundum mentem ecclesiæ Romanæ minus recte sensisse videtur, nec desunt

deſunt ex ipſis Pontificiæ ſocietatis Theologis, qui ipſi di-
cam propterea ſcribant, quod cummaxime fecit *Ruardus
Tapperus*, Lovanienſis Theologus; ſed, hunc a ſententia de
juſtitia inhærente non diſceſſiſſe, prolixe diſputat Reveren-
diſſimus Antiſtes, addens quædam de *eccleſiaſtica* ipſius *hierar-
chia*. Commentatur dehinc de *Davide Betonio*, & *Jo. Fi-
ſchero*, in Purpuratorum ſenatum a *Paulo* adſcitis, quorum Pag. 128-
uterque doctrinam eccleſiæ ſanguine ſuo obſignarit, itemque 143.
de *Henrici VIII* facinoribus & crudelitate, in ſanctos homines
exercita; qua occaſione in *Thuanum*, mitius de Rege ſentien-
tem, calamum ſtringit, crimina hujus ſilentio prætermittendo.
In ſcenam productis viris nonnullis, qui, quo tempore ſa-
cra emendabantur, in eccleſia Romana doctrina & virtute
eminebant, ſubdit, non habere heterodoxos, quod aſſeve-
rent, *in Catholicis doctoribus ne micam quidem ſanctitatis de-
prehenſam fuiſſe*, cum contra *Eraſmus* paſſim reformationem,
a *Luthero* ac aliis ſuſceptam, *irrideat* ac *execretur*, & ſpecia-
tim in quadam Epiſtolarum ſcribat: *Nunc Lutherus ſcribit in
ſe ipſum, videns, rem alio verti, quam putarat, & exoriri
populum non evangelicum, ſed diabolicum, cum interitu omnium
bonorum ſtudiorum.* *Eraſmum* reformationis opus prorſus im-
probaſſe, dici nequit, modus agendi in omnibus ipſi minus 173.
placuit. Fuit is in ſententiis, quæ ad religionem attinent, in-
conſtans, &, uti Pontificii ipſius judicio non ſemper ſtare vo-
lunt, ita æquitati adverſatur, ex hujus ſententia dijudicare
Proteſtantes. Dura illa verba procul omni dubio feriunt
Anabaptiſtas, genus hominum ſub religionis prætextu inquie-
tum & turbulentum, omnique ſapientiæ humanæ & optimis
literis infeſtum, qui, uti ex *Lutheri* primorumque Reformato-
rum ſchola non prodierunt, ita illos nunquam pro ſuis agno-
verunt. *Paulum* Nicæam, Galliæ Narbonenſis oppidum, iter
inſtituiſſe, quo pacem inter Cæſarem & Galliæ Regem conci-
liaret, non autem ut privatis ſuorumque commodis conſule-
ret, contra *Sarpium* & *Courayerium* diſputat. *Sadoleti* librum
de ædificatione eccleſiæ, de quo prolixe commentatur, a *Du-* 174-182
pinio, pariterque *Niceronio*, non memorari obſervat, quem
tamen *Montfauconius* inter Codices MStos Vaticanos annotet 213.

in *Bibliotheca MStorum. Bernardinum Ochinum* ante ob virtutem & ſanctimoniam principibus in ecclesia Romana viris probatum, poſt, ubi Genevam ſe contulerit, Reformatorumque cœtui ſe
Pag. 256-addixerit, *agni veſte depoſita, ſquamoſum draconem apparuiſſe,*
258. *acerrimumque hæreſeos patronum factum* fuiſſe, judicat. Alia, quæ acerbius in Proteſtantes ſunt dicta, paſſim occurrunt.

Exhibentur jam Eminentiſſ. Autori *Monumenta* hujus *Voluminis præliminaria*, numero quatuor, quæ ſunt hæc: 1) *Epiſtolæ octo Pauli III in forma Brevis;* 2) *Inſtruzione, overo informazione, ſopra le coſi d' Inguilterra, data dal Card.* Polo *a Papa* Paolo III, *quando vi fu deſtinato Legato;* 3) *Inſtructio pro Rev. Card.* Polo, *ad Cæſaream Majeſtatem proficiſcente;* 4) *Epiſtolæ quatuor*, Italice Toleto ſcriptæ, *Card. Alexandri Farneſii, tres ad Pontificem Paulum III, una ad Card. Polum.*

His ſubjectæ ſunt ipſæ *Poli* Epiſtolæ, numero LXXXVIII, elegantiſſime omnes ſcriptæ, & unde illius temporis res geſtæ plurimum lucis accipiunt, ſed quas ſigillatim perſequi, ſpatii, nobis definiti, anguſtia prohibemur. Has igitur legendas iis, quorum intereſt, illius temporis ſtatum in Anglia eccleſiaſticum habere cognitum, vehementer commendamus.

SCRIPTORUM, A SOCIETATE HAFNIENSI, bonis artibus promovendis dedita, Danice editorum, nunc autem in Latinum ſermonem converſorum, interprete P. P. Pars prima.

Hafniæ, ſumtibus & typis Orphanotrophii Regii, excudit Gottmann. Frid. Kiſel, 1745, 4.

Alph. 2 plag. 5.

Eximium eſt ſpecimen, quod Societas hæc literaria, ſub illuſtriſſimi *Jo. Lud. de Holſtem* præſidio florens, eruditorum civitati exhibere potuit primum. Neque habemus, cur impenſas facientium poſtulationes vituperare queamus, quippe qui, ſolorum popularium auxilio, lingua Danorum patria edi cœptas Commentationes in Latinam vertendas curarunt, ut & alii inde proficerent. Spectant hæ quidem ad ſeptentrionales Danicasque inprimis plagas, ſed, cum eruditi ſint κοσμοπολῖται,

μετοικῖται, exteri pariter ſibi partem hujus inſtituti quandam ſibi vindicant. Novem autem hoc in *Volumine* Commentationes occurrunt. Sunt illæ *M. W.* Meditatio de M. *Jo. Tauſſani* verſione Danica Pentateuchi; *J. G.* de anno, quo *Canutus M.* iter ſuum Romanum ſuſcepit; *E. P.* de linguæ Danicæ fatis & conditione, cum ſuperiori, tum præſenti, ævo in Cimbria auſtrali, ſive Ducatu Sleſvicenſi; *M. W.* Explicatio numi cujusdam Judæocabbaliſtici; *C. L. S.* Demonſtratio, quod Dania imperio Germanico nexu feudali nunquam fuerit ſubjecta; *B. M.* Periculum genealogicum, ſtemma *Eskilli,* Archiepiſcopi, ediſſerens; *J. G.* de Pulvere pyrio, quando in Europa inventus, & quamdiu in uſu fuerit apud Danos; *E. P.* Mauſolæum Gothicum, ſive brevis relatio de quodam A. 1744 prope arcem Jægerspriis in colle reperto monumento giganteo, vulgo *Jetteſtuve* dicto, cum quatuor in eo conditis ſceletis, ſive cadaveribus exarefactis, cujus monumenti ætas, quoad fieri potuit, in gratiam antiquitatum patriæ amatorum, indagatur; ac denique *J. F. R.* hiſtorico-phyſica enarratio de ſtupendis luminis borealis phænomenis, natura, & origine. *Tauſſanus,* de quo prima Commentatio agit, & cujus labor A. 1535 lucem publicam adſpexit, anno nimirum ante, quam *Chriſtianus III* Pontificis jugum penitus excuteret, eſt inter divinæ veritatis reparatores non ultimo loco nominandus, neque tamen poſtea tempus habuit reliquum ad cœptam telam perficiendam; unde & in Danorum lingua totus ſanctiſſimus Codex non niſi A. 1550 comparuit. *Canutum* illum, Daniæ atque Angliæ Regem, A. 1027 Romæ fuiſſe, contenditur, *Baronii* ſententia plurimos adverſus diſſentientes, qui annum 1031, vel 1032, nominant, defenſa. Tertiam Commentationem, cum ceteræ magis ſint peculiaris argumenti, vel ſolam paulo penitius perſequamur. Spectat illa ſolum Ducatum Slesvicenſem, ubi pariter quondam Danica florens lingua, variis deinde caſibus, a Saxonica, vel Teutonica, fuit abſorpta. Quodſi hypotheſin Islandicam, vulgo receptam, noſtram facimus, factionem *Othini,* ex Aſia profugam, his terris ſuum ſic dictum Aſarum idioma intuliſſe, negari nequit, idemque, certum eſt, in Saxonia eſſe diſſeminatum, quam Aſarum propago non minus, quam Daniam &

Pag. 5 ſeq.

55.

56.

Sueciam, incoluit. Noster hic, quanquam pomum eridos perpetuum esse concedit diversam de migrationibus populorum opinionem, tamen, ex vetustissimis Græcorum ac Romanorum monumentis se quidem confirmare posse, credit, Teutones, vel Teutonos, si quidem illi Germanicæ gentis autores fuerint, in Dania domicilium habuisse ante, quam Germaniam occuparent, atque idem illud ex *Pomp. Melæ Lib. III Cap. 3* & *6* confirmatur; cui de recentioribus *Christophori Cellarii* consensus additur, indidemque elicitur, linguam pariter ex Dania in Germaniam migrasse. His positis, variis argumentis probatur, antiquissimam, verissimam, & familiarissimam, Slesvi-
Pag. 57. censium linguam minime esse Teutonicam, sed Danicam. Primo, quod incolarum, in quatuor si partes dividatur, dodrans domi suæ Danice loquatur, una quadrans Germanice, pauci Frisonice, occidua qui littora insederunt. Deinde, quod loca plurima Danicis gaudeant nominibus: hinc, quod saxa, Ru-
58. nicis literis incisa, idem illud prodant. Notatur hac occasione,
61. Runica, vel Gothica, literarum elementa tribus modo gentibus septentrionalibus familiaria, neque ultra, quam earum extendebatur dialectus, fuisse usitata; idque non tam antiquissimo, quam medio potius, ævo. Novum præbet argumentum, quod, cum doctrina Christiana Seculo IX & sequentibus eo inferre-
63. tur, lingua Danica, nonnulli etiam Frisonica, incolæ utebantur, unde præcones, ab antistite primario Hamburgensi ac Bremensi eodem missi, surdis narrabant fabulam, donec linguam illorum didicerant; vel interpretes adhibere cogebantur. Diu etiam deinceps rei sacræ antistites ac ministri Dani gente fue-
64. runt. Quintum est atque ultimum argumentum, quod hæc
65. provincia inde ab Aboriginum seculis iisdem paruit Principibus, iisdem adstricta legibus, eodemque regiminis modo, quo ceteræ Danorum provinciæ, administrata; semper quippe Danico regno, nunquam imperio Romano, juncta. His omnibus tamen non obstantibus momentis, partim Principum, par-
68. tim provinciæ ordinum, singulatim nobilium & sacri, opera factum est, ut Teutonica lingua publice adoptaretur: idque factum est ab eo tempore, quo *Waldemarus* Rex inter qua-
69. tuor filios provincias suas divideret, qua divisione *Abel* Dux Cim-

Cimbriam australem obtinuit. Numus Judaicus, quem *Marcus Wældike* explicavit, magicus est, in utraque parte quatuor habens circulos, inter sese conclusos, verbis singulos Rabbinicis, & primum simul planetarum signis, notatos, gestantibus forsitan in singulos hebdomadis dies prospera quæque promittens. Quæ sequuntur, Dissertationes sunt longiores, atque ita omnino comparatæ, ut per spatii nostri angustiam haud satis digne a nobis excerpi possint. Finem igitur dicendi facimus, Autoribus doctissimis ac prorsus egregiis vires porro corporis ingeniique firmas, & prosequendo huic instituto sufficientes, ex animo comprecantes.

THE EPISTELS OF M. T. CICERO TO M. BRUTUS and of Brutus to Cicero, with the Latin Text on the opposite page and English Notes to each Epistle, &c.

id est,

EPISTOLÆ CICERONIS AD M. BRUTUM ET hujus ad illum Latinæ, cum apposita versione Anglicana, Notis ad quamque Epistolam Anglicanis, & Dissertatione præliminari, in qua dictæ Epistolæ vindicantur a Rev. TUNSTALLI objectionibus, quarum quæque seorsim consideratur & confutatur, a CONYERS MIDDLETONO, Theol. D. & primo Bibliothecario Academiæ Cantabrigiensis.

Londini, apud Richard Manby, 1743, 8 maj.

Plag. 20½.

Qualis hic liber sit, & quo tendat, apparet ex inscriptione. Scilicet, cum *Middletonus* in illo celebri suo libro, *Vita Ciceronis*, (vel, ex judicio *Tunstalli*, rectius Historia temporum *Ciceronis*,) ad probandas suas historicas assertiones sæpe *Ciceronis* atque *Bruti* Epistolas amœbeas advocasset, deinde vero *Jo. Tunstallus* earum probitatem fecisset dubiam edita Latina Epistola; credidit eo libello Noster se quasi provocatum fuisse in duellum, voluitque simul aviditati Anglorum lectorum gratificari, controversas illas Epistolas non tantum Latine exhibendo, sed etiam Anglice, quo scilicet omnes pariter judicare

dicare possent etiam Latine non periti; simul etiam adversarii tentavit argumenta singula, maxime quidem in Anglicana Præfatione, octo plagulas implente, aliqua vero, minorisque ea momenti, in Notis, cuique subjectis Epistolæ, confutare. Aliisne satisfecerit ita, ut sibi, valde dubitamus. Certe *Tunstallus* adeo territus & repressus hoc opusculo non fuit, quin ei alium opponeret, sat grandem, librum Anglicanum, inscriptum: *Observations of the present Collection* &c. de quo proxime plura; in quo non tantum sibi olim Latine dicta repetiit & ampliavit, & solidioribus argumentis fulsit, sed etiam nova quædam contra *Middletonum* protulit. Necesse non putamus esse in re manifesta, ut *Middletoni* argumenta allegemus, quæ debilia & inania non esse procul dubio nequeunt. Ideoque perlegendo libro & examinando noluimus operam impendere. Quam certe impeditus in hypothesi sua, quam ad angustias redactus, sit noster Editor harum Epistolarum, & quam ipse prodat se diffidere illarum probitati, satis indicat illud, quod earum antiquum ordinem turbavit, librosque duos, inventionis tempore diversos, in unum conflavit, &, quod majus est, æras plurimarum, seu, ut nos dicimus hodie, data, pro lubitu contra fidem librorum omnium mutavit. Et neque sic tamen cavere potuit, quin istæ Epistolæ cum aliorum Autorum relationibus & historica fide persæpe pugnent, & lectores implicent. Debuerat saltem tabulam apposuisse ordinis, quo hæ Epistolæ in præcedentibus editionibus, & quo in sua, legerentur. Supplevit hunc defectum *Tunstallus*, & ad finem Præfationis ad librum suum proxime recensendum differentiam editionum sub uno conspectu exhibet, quam tabulam necesse duximus hic repetere. Prima quidem columna præfert ordinem Epistolarum in editione *Gronovii* Leidensi A. 1692, & Hagana A. 1725, altera in editione *Middletoni*.

Gronov. I. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18.

Middlet. 1. 14. 9. 11. 10. 13. 12. 7. 16. 19. 6. 17. 18. 20. 21. 22. 15. 23.

II. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.

8. 3. 2. 4. 2. 4. 5.

Anglicam

Anglicam examinare versionem Epistolarum quid opus est? Ideo, nisi fallimur, illa fuit edita, ut Angli, Latine non docti, de celeberrima hac controversia judicare possent. Nos ceteri, qui possumus ex ipso textu arbitrari, tali adminiculo non indigemus. Quia tamen hanc versionem *Tunstallus* obscuram haud raro & male fidam affirmat esse, agedum, & eam vocemus sub censuram, ab *Epistola X* (seu *I, 5,*) quæ forte nobis occurrit, orsi. Verba itaque: ***Ad fidem & ad dignitatem tuam pertinere, eum persequi,*** reddit: ***It concerns your character and dignity, to pursue him.*** Rectene vox *fides* sit reddita per vocem *character*, videant Angli. Quamvis enim *character* possit accipi pro nota alicujus fide; putamus tamen nos certe, eam vocem amplioris esse significatus. In verbis *Epist. XI* (seu *I, 4,*): ***Prudentia porro, quæ tibi superest, nulla abs te desideratur, nisi modus in tribuendis honoribus,*** putamus, eum prorsus falsum fuisse, quando sic ea reddit: ***Nor is any prudence required from you for the time to come, but a moderation in confering honours.*** Quomodo in eam venerit opinionem, ut, *quæ tibi superest*, verteret *for the time to come, pour le tems à venir, in tempus futurum*, non valde intelligimus; nisi dicamus, eum, loci corruptela implicitum, maluisse utcunque sensum bonum extundere, quam prorsus præterire locum. *Superest* enim est corruptum, & (si fas est, impostoris solœcismos emendare,) legi debet *superat*, id est: ***No other thing is required from your prudence, of which you have a great share. De tua prudentia, qua polles amplissima, & abundanter es instructus, nihil aliud requiritur,*** &c. Etiam illa verba ejusdem Epistolæ: ***Itaque timeo de Consulatu, ne Cæsar tuus altius se adscendisse putet decretis tuis, quam inde, si Consul factus sit, adscensurum,*** non recte versa nobis videntur sic: ***I am in pain therefore about the Consulship, lest this Cesar of yours should think himself raised higher already by yours decrees, than it would be from is present hight to be advanced still to a Consul.*** Debuerat potius: ***higher, than he could be, even from the Consulship, if he had reached that degree. Altius, quam ipso a Consulatu, putet se posse adscendere, si, quod fingemus, eum attigerit.*** Male etiam proxime cohærentia:

Quod si Antonius ab alio relictum regni instrumentum occasionem regnandi habuit, sic reddit: *If Antony took the ensigns of royalty* &c. *Instrumentum regnandi* non sunt *insignia regiae dignitatis*, sed illae opes, quibus regnum acquiritur & retinetur, nempe milites & pecuniae. Paulo melius hic idem *Middletonus* infra *Epist. XXI* (*I*, 15,) *instrumentum regni delatum ad Lepidum & Antonium*, *the equippage of Kingly power*. In ejusdem Epistolae fine: *Quod utinam inspectare possis timorem de illo meum*, vertit: *I wish that you could look into the fears which i conceive in my breast about him*. Debuerat *about that*. *Illo* enim est neutrum, (id est, *illa de re*,) non vero redit ad *Caesarem*. *Epistolae XII* (*I*, 7,) initio: *L. Bibulus quam carus mihi esse debeat*, *nemo melius judicare potest*, *quam tu*, *cujus tantae pro republica contentiones sollicitudinesque fuerunt*, turbat, nostro quidem judicio. Nam *cujus*, quod constructio prodit ad *tu*, proxime praecedens, id est, ad *Ciceronem*, pertinere, retulit ad *Bibulum*. *How dear L. Bibulus ought to be to me after so many struggles and anxieties*, *which he has sustained for the republic*, *no man is better able to judge than you*. Fatemur, sensum sic saniorem fore & ratiocinium aptius, si *cujus* ad *Bibulum* redeat, quam si ad *Ciceronem*. Verum an non ineptus erit scriptor & infans dicendus & tricator, qui verba collocat, ut jacent, quae debuerat sic collocare, & sic enuntiare: *L. Bibulus*, *cujus tantae pro republica contentiones sollicitudinesque fuerunt*, *quam carus mihi esse debeat*, *nemo melius judicare potest*, *quam tu*, *qui ejus merita*, *si quis alius*, *maxime habes perspecta*. Sic certe exspectaremus a scriptore, non dicam eloquente, sed humane tantum fari docto. Deinde, quae sequuntur, *Bibuli* encomia tanta certe non sunt, ut inde colligas, ei pro republica summas contentiones & sollicitudines fuisse; quas fuisse *Ciceroni*, omnis loquitur historia, & nemo est, qui nesciat. Manet ergo, *cujus* pertinere ad *Ciceronem*, & hunc, quisquis ille fuit, Sophistam hominem ineptum & artis argumentandi imperitum fuisse. Eadem Epistola exeunte, *sed Domitius in sua epistola celebrabitur*, reddit: *But Domitius's pretensions will be set forth in his own epistel*.

epiſtel. Nos certe credimus, hunc illorum verborum ſenſum eſſe: *We ſhall ſpeak of Domitius and his merits more at large in our lettre to you, which you ſhall receive by him. Laudes Domitii celebrabimus ſeorſim & amplius in epiſtola, quam per illum ad te deſtinabimus.* Quæ proxime adhærent: *Bibulum noli dimittere ex ſinu tuo, tantum jam virum, ex quanto, crede mihi, poteſt evadere, qui veſtris paucorum reſpondeat laudibus*, ſic vertit: *Do not fail however to admit Bibulus into your confidence, ho is already — — ſo accomplished a man, that he bids fair to merit the honour of being ranked amongſt the few of your claſſ.* Apparet, eum ſcriptoris mentem prorſus non perſpexiſſe. Hic enim *Bibulum* appellat virum, τοιαύτη κεχρημένον ἀρετῆς ἀφορμῇ, ἀφ᾽ οἵας ὁρμώμενον αὐτὸν ἐνδέχεται ὅμοιον ἔσεσθαι τῇ αὐτῶν δόξῃ τῶν ὀλίγων τῶν ἐπ᾽ ἀρετῇ καὶ ἀνδρείᾳ ὠνομασμένων. *Epiſt. XIII (I, 6,)* locum difficilem: *Conſtituemus de reditu ejus* (*Ciceronis* filii) *ad petitionem* (Pontificatus), *aut ad commendationem honoris,* ſic reddit: *We will ſettle the matter together about his return to perſecute his petition, or to recommend it to the next occaſion.* Paulo quidem hæc Latinis clariora, verum tamen neque ſic ſenſus omnino eſt expeditus, neque dictio. Eadem Epiſtola *Cychereus* aliquis memoratur. Vitium illud aliisne inhæreat editionibus, neſcimus, putamus tamen. Atqui, ſi Criticus fuerat noſter *Middletonus*, debuerat aut emendare, aut certe vitium indicare. Difficile non eſt emendare. *Cythereus* eſt nomen homini, non *Cychereus*, quod nihili eſt. In *Epiſtola XIV (I, 2,)* Criticum quoque deſideres. *Cum magis mihi probatur militum ſeveritas, quam tua,* vertit, ut jacet, *i am better pleaſed with the ſeverity of the ſoldiers than with yours.* Non melior ſenſus ex Anglicis emergit, quam e Latinis. *Quam tua clementia* debebat, *than your mercy*, ut recte *Marklandus* deprehendit. Neque in illis ipſi de vitio ſuboluit ejusdem Epiſtolæ: *Me maximo otio egiſſe, ut inſectarer Antonios.* Nam vertit: *That i have managed ſo, as to be able to purſue the Anthony's much at my eaſe.* Quis, quæſumus, bonus ſenſus? Ni ſcripſerit, certe ſcripſiſſe debebat Autor, *me maximo opere* (vel

Nnn 2 potius

potius *negotio*,) *egisse* &c. id est, omnes in id nervos intendisse, *that i have spend all my power*. Paulo post: *Vehementer a te, Brute, dissentio, nec clementiæ tuæ concedo*, vertit sic: *I differ widely from you, Brutus, not that i yield to you in point of clemency, but a salutary* &c. Apparet, eum sic voluisse resictum habere textum: *Vehementer a te, Brute, dissentio, & tibi sum dissimilis, non quidem ac si tibi quidquam in clementia concederem*, id est, *minus clemens forem, quam tu es.* Verum non intellexit phrasin, hic positam, *concedere alicujus clementiæ*, ὁμολογεῖν πρᾳότητι, vel ἐπιεικείᾳ τινὸς, id est, ad alicujus sententiam de exercenda clementia accedere, eamque approbare. *Epistola XVIII (I, 13,)* verba: *Alii aliter cum suis vivunt: nibil ego possum in sororis meæ liberis facere, quo possit expleri voluntas mea, aut officium*, sic incrustavit: *Other people live in a different manner with ther friends, but i can never do enough for my sister's children, to satisfy either my inclination, or my duty.* Nulli dubitamus, isti loco vitium inhærere, & legendum esse: *Nihil ego possum in sororis meæ liberis non facere.* Ratiocinatur sic: Alii quidem amicos & affines liberosque suos negligunt, & eos exponunt periculis, ut *Lepidus* suos liberos, eosdemque sororis meæ; verum ego, impulsus ab ingenio meo, debeo facere, & non possum non facere, ea omnia, quibus possit expleri mea voluntas & meum officium. In illo *Epistolæ XX, (I, 14,)* quod jam *Marklandus* notavit, obscuro & ambiguo, non studuit Anglus clariora verba efficere: *Ciceronem meum ne dimittas, tecumque adducas, quod ipsum tibi jam jamque faciendum est. You would not dimiss my son, but bring him hither along with you. This you must do instandly.* Debuerat enim: *For you must come instandly. Epistola XXI (I, 15,)* recte vertit, *tantumque vigilat in studio, he spends so much of his time in study.* Recte quidem hæc, & bene Anglis auribus sonant. Verum *evigilare in studio*, pro *literarum studiis invigilare*, veremur, ne multis fœdus solœcismus videatur. In eadem Epistola, dubitamus, num Angli, suo utentes acumine, melius hoc Anglicanum capiant ratiocinium, quam nos Latinum impostoris. *While these (Lepidus & Antonius)*

were

were ardently wishing to raise fresh disturbances in the state, we had no troops about us, which we could oppose to them. For the whole was eager and unanimous in asserting it's liberty. Sic vertit hæc Latina: *His ardentibus perturbandæ reipublica cupiditate quod opponi posset, præsidium non habebamus. Exuerat enim se civitas, in retinenda libertate consentiens.* Nihil hic sani videmus, nihil cohærens, nihil concludens, nihil, quod *enim* respiciat, aut requirat. At, si dixisset, *exuerat enim se civitas*, id est, ipsa se præsidiis omnibus nudaverat, utpote consentiens in retinenda libertate, neque putans, in sinu suo se tyrannos gerere latentes, ille certe foret sanus & aptus sensus. *The state had himself spoiled from all his forces, thinking them to no use for him at all; as being beyond all danger of oppression, by a unanimous zeal for asserting of the liberty.* Ista ejusdem Epistolæ vitiosa: *Sed animus idem, qui semper infixus est patriæ caritate, discessum ab ejus periculis ferre non potuit*, sic incrustat: *Yet my mind always the same, and ever fixed on the love of my country could not bear the thought of leaving it in it's distress.* Verum quis non videat, Latina, quæ circumferuntur, Latina non esse: *animus infixus patriæ caritate.* Et quorsum illud *est?* quod aut abundabit, aut deerit & post *caritate.* Verum sic locus emendandus & interpungendus est: *Sed animus, idem qui semper infixus, ex patria caritate discessum ferre non potuit.* Cur, paulo post, illa: *Cum Auster me in Italiam retulisset*, vertens: *when an uncommon south wind has driven me bak to Italy*, vocem *uncommon* addiderit, rationem non videmus. Certe in Latinis non est. In eadem non intellexit, *si ita vis.* Nam verba: *eos per ipsos dies effudi, si ita vis, bonores*, id est, si permittis mihi, ut illa metaphora, aut hyperbole, utar, ita vertit: *I poured out honours, since you will have it so;* quasi legisset *siquidem*, vel *quando quidem ita vis.* Ex illis *Epistolæ XXII (I, 16,): Vindici quidem alienæ dominationis, non vicario, ecquis supplicat, uti optime meritis de republica liceat esse salvis?* extudit hunc sensum: *One may supplicate indeed the successor, but never the avenger of another's tyrannie, that those may be safe.* Id est,

 possis

possit aliquis successori in alienam tyrannidem supplicare, sed non item vindici. Sine dubio, qui hunc sensum tribuit Autori, debuit verba sic collocasse: *Vicario quidem alienæ dominationis, non vindici, quis supplicet*, omisso signo interrogationis. Atqui hoc est vim scriptis facere. Scilicet non pervidit, locum mancum esse, & sic scribendum: *Vindici quidem alienæ dominationis, non dicam vicario, ecquis supplicet?* Obscurum illum locum in fine ejusdem Epistolæ: *Itaque, resistere Antonio Ciceronem, etsi magna laude dignum est, tamen, quia ille Consul hunc Consularem merito præstare videtur, nemo miratur*, non juvat: neque extricat hac interpretatione: *Wherefore, for Cicero to act against Antony, though it be a part highly commendable, yet because such a Consul seems of course to promise such a Consular, no body wonders at it.* Quid enim? Estne apta & naturæ rerum consona idea, Consulem aliquem, qualis fuit *Octavius*, puer imberbis, præstare, id est, ordinarie efficere talem Consularem, qualis fuit *Cicero*, humilem & servum. Non cohærent rerum & idearum nexus atque necessitudines. Si loco *merito præstare* esset *temere terere*, sensus emergeret aliquantum commodior. Nempe, quod *Cicero* resistit *Antonio*, in laudem ipsi cedit. Sed, quando idem *Cicero*, tantæ famæ consularis vir, ab imberbi Consule se patitur absque necessitate cogente terreri atque ductitari, nemo illud prius amplius laudat, aut miratur. In proxime sequentibus: *Idem Cicero si flexerit adversus alios judicium suum*, non felicius fuit versatus Interpres noster, ita reddens: *But if the same Cicero, with respect to others, should waver at last in that resolution.* Omnia alia cogitabat Autor. Sed mirum non est, si dictio inepta & sibi adversa versionem trahat ineptam & incongruam. Primum quidem abesse debebat illud *but*, *verum*, vel *at*. Non enim arguit præcedentia, sed est novum ratiocinium. Sed locum integrum apponemus, sane monstrosum, in quo nihil sani: *Idem Cicero si flexerit adversus alios judicium suum, quod tanta firmitate ac magnitudine direxit in exturbando Antonio, non modo reliqui temporis gloriam eripuerit sibi, sed etiam præterita evanescere coget.* Videmus quidem,

dem, quid ſenſerit Autor, hæc ſcribens, & quid effari voluerit. Nempe hoc: Idem *Cicero*, qui tanto & tam firmo animo reſtitit *Antonii* ambitioni & tyrannidi, ſi aliis tribuerit ſuum favorem, eoque illos ad dominationem evexerit, efficiet hoc modo, ut non tantum annos, quos ipſi fatum adhuc indulgebit, inglorius & contemtus exigat, ſed etiam ceteris, a ſe antea bene & cum gloria peractis, excidat. Subſtitue jam verbis: *flexerit adverſus alios judicium ſuum*, hæc: *flexerit ad alios favorem ſuum*; videbis, quam portentoſus & immanis ſenſus emergat: Si *Cicero* flexerit ad alios (id eſt, *Octavium*,) ſuum favorem, quem tanta firmitate ac magnitudine direxit in exturbando *Antonio*. Itane homo ſanus loquatur? Adeone poteſt aliquis favorem ſuum dirigere in alterum exturbandum (ſic enim ſaltem ſcribere debuerat)? Nos vero putabamus, ad id efficiendum, id eſt, ad ſubvertendum & exturbandum aliquem, infeſtum animum & odia adhiberi. Ἡράκλεις, τῆς ἀναισθησίας. Poterat ex hoc ſolo loco impoſtor ſophiſta, ſed is non ſemper ſibi ſimilis, detegi atque deprehendi. Verum jam ſatis putamus hanc Anglicanam verſionem a nobis excuſſam eſſe. Definimus itaque, ad *Tunſtalli* librum luſtrandum, hoc eſt, ad lautiores dapes, proxime acceſſuri.

FRANCISCI TORTI, MUTINENSIS, PHILOSOphiæ & Medicinæ Doctoris, in patrio Lyceo Profeſſoris primarii, Sereniſſimi Raynaldi I, Mutinæ, Regii, Mirandulæ, Ducis, Medici, a conſiliis quatuor Virorum publicæ valetudinis, & Societatis Regiæ Londinenſis Sodalis, Therapevtice ſpecialis ad febres periodicas pernicioſas; cui ſubnectuntur Reſponſiones iatro-apologeticæ ad Cl. RAMAZZINUM; addita in hac quarta editione Autoris vita, a LUDOVICO ANTONIO MURATORIO conſcripta, atque aliis ejusdem Opuſculis.

Venetiis, apud Laurentium Baſilium, 1743, 4.
Alph. 3 plag. 4.

Quinque

Quinque Opusculorum genera hoc volumen complectitur, de quorum tribus, quoniam sæpius jam edita sunt, nihil hoc loco commemorabimus. Eaque Therapevtice specialis sunt, quæ jam quartum in lucem emittitur, Responsiones iatro-apologeticæ, quibus, in Therapevtica, de Cortice Peruviano, data præcepta, contra Cl. *Ramazzinum*, Autor tuetur, eæque tertio prodeunt, & iterum editæ Dissertationes de Mercurii motione in barometro. Duo tamen sunt, quæ & his addidit typographus, Præfatio & Dedicatio Therapevtices, quales in prima editione anni 1712 fuerunt; prætereaque ea Therapevtices loca, ad quæ *Tortus* in Responsionibus provocavit, cum primæ editioni accommodata essent, ad hanc quartam accommodavit. Sed hæc quidem nullius momenti sunt. Amplius de vita *Torti*, ac de tribus ejus Epistolis, dicendum est, quæ jam primum apparent, & quæ *Muratorio*, V. C. debentur, Vita, tanquam autori Epistolæ, ut editori; ad *Muratorium* enim a *Torto* scriptæ sunt. *Tortus* igitur, Mutinæ natus, patriam habuit, quæ spatio Seculi circiter plures, præcipue ob medendi scientiam, claros viros procreavit: *Sancassanium*, *Pacchionum*, *Gberlium*, *Davinium*, *Monrealum*, *Leprotum*, *Vandellium*, *Ramazzinum*, & *Vallisnerium*, qui omnes ex illa regione orti sunt, cui Duces Atestini dominantur. Sustulit *Franciscum* pater *Franciscus*, militum tribunus, pridie Cal. Decembris A. 1658. Ubi literis humanioribus ac Philosophiæ usque ad A. 1675 operam dederat, ad Jurisprudentiæ studium se contulit; at, cum, nihil eam amœnitatis habere, conspiceret, ad medendi se artem convertit, &, sibimet ipse magister factus, theoriam ex libris petiit. Paulo post se *Antonio Frassonio*, celebri Mutinensium Medico, in disciplinam dedit, qui, cum in eo ingenium vividum, tenacem memoriam, judicii supra ætatem perspicaciam, cerneret, ad ægrorum lectos deduxit, & hoc magistro tantum profecit *Tortus*, ut A. 1673 in Bononiensi Gymnasio Medicinæ & Philosophiæ Doctor crearetur. Reversus in patriam, cum, vix viginti tres annos natus, aliis medendi artem cum fructu traderet, datus ipsi in Mutinensi Gymnasio proximus a *Ramazzino*

mazzino locus fuit, & hoc Medicinam docendi munere multa cum laude functus est, siquidem & cum *Ramazzino* Galenistarum methodum abrogavit. Cum eodem dignus judicatus fuit, cujus consilio *Franciscus* Dux uteretur, adversa valetudine usus, cui etiam eleganti & festivo ingenio, & elegantibus versibus, placuit, quibus sæpe in Latina & Italica lingua ludebat. Tum quoque *Tassi*, & in universum patriæ suæ Poetarum, tutelam contra Gallos *Tortus* suscepit, atque in satirico inprimis genere excelluit, cujus a *Muratorio* aliquod specimen adjunctum est. Primum physici argumenti scriptum, quod in lucem emisit A. 1694, de Mercurii motione in barometro Dissertatio fuit, exercendi ingenii causa scripta, qua, *Borellum* excusari, ejusque, in quem prolapsus erat, errorem quodammodo defendi posse, ostendit. Quatuor annos post, altera Dissertatione emissa, ad *Schelhammeri* fundamenta dejicienda stilo scholastico se contulit. Eodem anno Anatomico Theatro Mutinæ præfectus est, quod ipsius consilio Dux *Raynaldus*, qui *Torto* ad valetudinem suam tuendam utebatur, nuper exstrui curaverat. Maximam deinde famam comparavit *Torto* Therapevtice specialis, in quo opere primus docuit, adversus periodicas febres, quæ primo adspectu mites, inopinato malignæ & lethales, fiant, in solo Peruviano Cortice quærendum auxilium esse, ac certo inveniri, modo major ejus modus adhibeatur. Is liber A. 1712 demum prodiit, etsi diu ante reperta hæc Corticis vis fuerat, & synopsis ejus libri tres ante annos in lucem emissa. Fuit autem hic liber tanto, apud exteros etiam, applausu exceptus, ut non solum *Hequetus*, *Lancisius*, *Hofmannus*, aliique Medici, *Torto* de tam præclaro opere edito gratularentur, verum etiam Sociis Regiæ Londinensis Societatis adscriberetur. Soli fere *Ramazzino* hic *Torti* labor tam parum placuit, ut & A. 1714 Dissertationem de abusu Chinæ Chinæ ederet, qua omnem fere usum hujus corticis proscribere ex medendi arte volebat. *Ramazzinus* eodem anno vivere desierat, neque in hoc libello *Tortum* nominaverat; tamen is altero anno post Responsiones Iatro-Apologeticas edi-

 dit,

dit, cumque & his aliqua cum in vita *Ramazzini*, tum a *Mangeto*, opponerentur, per *Ferrandem Ferrarium* curavit librum A. 1719 emitti, qui Mutinensium Medicorum methodus antipyretica vindicata inscribitur. Præter hæc nihil adeo edidit *Tortus*, etsi *Muratorio* Tractatum promiserat de febribus continuis acuti generis. Quo major Medicus fuit, eo magis & libentius incertitudinem & impotentiam artis in gravioribus præsertim morbis tum agnovit, tum quoque publice interdum fassus est. Bis in alias Academias vocatus cum lautis admodum conditionibus, & amplissimo stipendio, A. 1717 Taurinum, & tribus annis post Patavium. Cum vero commoveri non posset, ut patriam relinqueret, plures ipsi a Duce suo honores collati, immunitatis privilegium concessum, duplicatum quoque honorarium fuit. A. 1731 improviso paralysi corripiebatur, &, quanquam restitutus esse videretur, tamen minus prospera valetudine utebatur, &, hydrope tandem A. 1741 accedente, eodem anno octoginta tres annos natus, finem vivendi fecit, meruitque, ut duæ ipsi a discipulis marmoreæ tabulæ ponerentur.

Hæc de vita *Torti*. Quæ sequuntur *Epistolæ*, iis *Tortus* ad quatuor a *Muratorio* quæsita, & *prima* quidem ad hoc, respondit, cur, quæ ægris consilia dederit, non revisa emiserit in lucem. Duas sibi causas fuisse ait, alteram, quod, cum responsiones accommodaverit systemati Medicorum, consilium petentium, noluerit has ita mutare; ut semper doctrinæ, quam alias profitebatur, responderent, alteram, quod paucissimorum morborum exitum sciat, de quorum curatione quæsitus fuerit. *Secunda Epistola* rationes aperiebat, cur Tractatum *de Febribus continuis* non perfecerit; cum vero eam *Muratorius* perdiderit, *tertia* sequitur, in qua, cur nolit porro medendi artem exercere, rationes reddit. Quæ fere omnes in hac conveniunt, nolle se, senectutis incommodis fere oppressum, cum exercitio medendi artis conjunctas molestias porro ferre, præcipueque eas, quæ ab hoc proveniant, quod vel ipsi ægri velint quasi cogere Medicum, ut hanc, vel illam, medendi viam ingrediatur, vel cum ejusmodi

Medicis

Medicis habenda res ſit, qui, etſi neque ſedem mali, neque naturam, cognitam habeant, neque etiam in utramque inquiſiverint, tamen ſe opponere *Torto*, propoſitamque ab ipſo medendi rationem damnare, audeant, quod ſibi ſcribit aliquoties, præcipue ratione uſus Corticis Peruviani, accidiſſe. Neque vero ſe inde proveniente damno moveri poſſe, quia didicerit paucis contentus eſſe. Supereſt, ut de *quarta* Epiſtola dicamus, in qua cauſas exponit, cur noluerit Academiis celebrioribus adſcribi. Gloriæ igitur ſe dicit non adeo cupidum eſſe, præcipueque illius, quæ non adeo ſemper vera ſit, ſe vero ſummam gloriam, qualis ex ſervatis civibus poſſit naſci, libro illo conſecutum eſſe, in quo docuerit, quomodo certo alias morituri homines per corticem Peruvianum ſervari poſſint, & propter hunc librum ſe in majore fortaſſis laude apud poſteros futurum eſſe, quam ſi plurium Academiarum ſocius fuerit. Hæ quatuor Epiſtolæ lingua Italica ſcriptæ ſunt.

BIBLIOTHECA HISTORICA BRANDENBURGICA, Scriptores rerum Brandenburgicarum, maxime Marchicarum, exhibens, in ſuas claſſes diſtributa, & duplici Indice inſtructa, a GEORG. GODOFR. KUSTERO, Gymnaſii Frider. Rectore, & Regiæ Societatis Scient. Collega.

Vratiſlaviæ, 1743, 8.
Alph. 2 plag. 16.

Celeberrimus Autor inde ab annis bene multis horas ſubſecivas excolendæ Hiſtoriæ Marchicæ dicavit, inque hoc ipſo ſtudio tam præclaros fecit progreſſus, ut dignum illud plauſu publico judicaverit & Societas Regia Berolinenſis, & alii quidam viri ordinis in republica literaria ſuperioris. Undique igitur conquiſivit & collegit ea ſubſidia, quibus vel aliquid lucis affundi poſſe Hiſtoriæ Marchicæ arbitratus eſt. Quod cum intelligerent nonnulli, Autoremque ante aliquod temporis ſpatium in recudendo, notisque ac ſupplementis locupletando, *Rentſchii* libro, qui *Brandenburgiſcher Cedern-*

Hayn inscribitur, esse rescirent occupatum, frequenter cohortati sunt eundem, ut, quæ ad *septimum* hujus libri *Caput*, de Scriptoribus Historiæ Brandenburgicæ, explicandum illustrandumque spectant, novæ *Rentschii* editioni præmitteret. Nec sane voluit refragari, edoctus nempe experientia, qui Bibliothecas historicas, vel universales, vel particulares, ediderunt, *Herzium*, *Lipenium*, *Struvium*, *Menckenium*, aliosque, perpaucos commemorare scriptores, res Marchicas exponentes. Plures enim prostare, jam illo tempore comprobavit doctissimus *Kusterus*, quo notitiam Scriptorum, Historiam Marchiæ illustrantium, ordine alphabetico adornatam, & *Leutingeri* annexam Operibus, in dias luminis auras exire passus est. Nunc vero apparatus iste librorum ejusmodi historicorum, sive ad Scriptorum numerum, sive rectum, quo disposita sunt, ordinem, respexeris, uberior longe ac splendidior exhibetur, & propterea sese commendat simul, quod Autor præstantissimus non plagulas tantum eorum scriptorum adjecit, quæ vel possidet ipse, vel oculis usurpavit, sed sæpiuscule etiam de uno alterove candidum subjunxit judicium, nec minus Anonymos Pseudonymosque, quantum fieri poterat, detexit, ut, quisnam, *Apellis* exemplo, se post tabulam abdiderit, subinde cognosceretur. Vides ex his generatim, Lector, qua ratione compositus sit liber elegantissimus; nunc, ut ipsa quasi corporis viscera tuo subjiciantur conspectui, efficiemus.

Pag. 1-44. *Libro* scilicet *primo* de originibus Marchiæ & Marchionum, scriptoribusque geographicis potissimum, agit *quinque Capi-*
45-88. *tibus*; *Liber secundus*, qui *novem* complectitur *Capita*, scriptores, ad historiam Marchiæ naturalem spectantes, in me-
89-299. dium profert; *tertius* recenset eos, qui historiam Marchiæ ecclesiasticam illustrarunt, & *Capitibus viginti tribus* absolvitur.
300-384. *Quarti Libri Sectio I* de libris genealogicis editis & ineditis, Compendiis historicis, Annalibus, scriptoribusque Marchiæ, partim ineditis, partim adfectis, partim deperditis, partim fabulosis
385-687. etiam, *duodecim* continet *Capita*. *Sectionis II* argumenta sunt de vitis Principum, qui Marchiæ cum imperio præfuerunt, de meritis Electorum Brandenburg. in imperium S. R. G.; de titulis & insignibus Brandenburgicis, potentissimæ Domus eminentia,

eminentia, sigillo majestatis, nexu cum Domo Saxonica, pacto confraternitatis, ordinibus equestribus, ac denique Deductionibus, quæ omnia *Capitibus quinquaginta novem* pertractantur. *Sectio III tribus Capitibus* scriptores sistit genera- Pag. 688-
les ac speciales, itemque specialissimos, qui notitiam Comi- 759.
tum, Baronum, & Nobilium, suppeditarunt. In *Sectione IV Ca-* 760-848.
pita sex occurrunt de Chorographis ac Poleographis, sive iis scriptoribus, quorum industriæ provinciarum, urbium, & vi-
corum, historiam debemus. *Quintus Liber*, & is quidem po- 849-888.
stremus, scriptorum, qui ad Marchiam literatam referendi, catalogum *octo Capitibus* exhibet, inque his Autor Celeberrimus disserit, ac scriptores producit, de favore Principum Brandenburgicorum erga literas, de Academia Viadrina, societatibus eruditis, Gymnasiis & scholis, Bibliothecis, tam publicis, quam privatis, scriptoribus juris Marchici, numis Brandenburgicis, & numophylaciis Marchiæ præstantioribus. Finem Operi pulcherrimo imponunt Supplementa, quibus ea, quæ interea temporis, dum Bibliotheca sub prelo sudabat, vel adhuc incognita, vel rectiora, intellexit, nos ignorare noluit *Küsterus* omni laude dignissimus.

ANG. MAR. BANDINII IN ANTIQUAM *Tabulam eburneam, sacra quædam D. N. Jesu Christi mysteria anaglypho opere exhibentem, Observationes.*

Florentiæ, ex typographio ad insigne Apollinis, 1746, 4.
Plag. 7, Fig. æn. 2.

Quanti pretii & usus apud antiquos ebur fuerit, vel ex ædibus eburneis, quarum in literis sacris fit mentio *3 Reg. XXII, 39, Ps. XLIX, Amos III, 14,* quales & *Menelao* tribuit Poetarum princeps *Odyss.* Δ. *v. 72 seq.* satis patet. Apud Romanos eminebant præsertim eburneæ sellæ, quales deinceps Exarchorum quoque Ravennatum fuisse dicuntur, & quarum partem esse censuit, qui exemplum tradidit Autori nostro atque explicatori doctissimo, eburneam istam tabellam, conditione illius idem prodente. *Bandinius* eam, ex sculpendi modo, ad Secu-

lum circiter septimum refert, cujus post dimidium spatium Exarchorum dignitas interiit. Utraque tabulæ pars ad magnitudinem eboris incisa æri sistitur. Altera facies miraculum exhibet, *Jo. II* designatum, dum aquam, sex hydriis contentam, Christus in vinum convertit. Capacitate comprehendisse dicuntur singulæ duas, vel tres, μετρητάς. Dum igitur sacrum istum locum φιλολογικῶς lustrat, interpretationis suæ specimen hac occasione daturus; illa quæ mensura fuerit, expendere solet. *Tremellius* ex Syriaca versione *quadrantalia* transtulit. *Quadrantal* autem, ait *Ludovicus de Dieu*, est octava pars cadi, sive modii. LXXII varie utuntur, modo scilicet pro Batho, modo pro Satho, quæ erat tertia pars bathi, & semper ὑδρίαν vertunt. Ideoque hydria est, quæ Ebraice כדום, vel amphora, non Romana, ut nonnullis placet, sed, ut melioris notæ Criticis, Attica. Græca vero Romanam dimidio superabat, & continebat Χόως, hoc est, congios Atticos XII, sextarios Atticos LXXII, cotylas CXLIV, libras vini CXX, libras aquæ CXXI, cum dimidio, ut *Capellus* computat. Quibus evictis, ingenue suppositas atque afflictas esse hydrias, profitetur, quæ integra, aut quorum fragmenta inter pretiosa templorum cimelia ostentantur, quasi miraculo inservierint. Et artifex ipse deceptus est, qui amphorarum formam sistit, cum tamen ista fuerint vasa, lotionibus ante sacra & convivia quæ inserviebant. Hæc expiationis consuetudo ab Ebræis ad Græcos, & ab iis ad Romanos, manavit, qui propterea juxta sua templa fontes & vasa ponebant, ad purificationem jussu XII Tabularum, in quibus legebatur: AD DIVOS CASTE ADEUNTO. Erant vero hæ aquæ viduæ, ut vocat acerrimus *Tertullianus*, quoniam nulla expiandi animos virtus in illis erat. Etiam apud Christianos obtinuit, qui profanarum gentium consuetudinem istam ad suos transtulerunt. Hinc aqua in fontibus, cisternis, & magnis vasibus, ante templa servabatur. Agitur hac occasione de immersione in sacrum fontem, pluribus seculis usitata, ut ostendit *Edmundus Martene Lib. I de Ritibus eccles. pag. 128*, & *Joseph. Martinus* in *Theatr. Basilic. Pis. Apostolicæ* traditionis institutum esse, contendunt *Northonus Knatchbull ad 1 Petr. III, 20*, *Gabriel Towerson* Libr Angl. *de Baptismo*, *Carolus Maria de Veiel*, & *Salmasius* in *Apparatu de primatu Papæ*, *Schlichtingius* ad *Jo. I, 26*, aliique. In figura

tonsus

tonſus ſiſtitur Servator, ut ordinis ſacri viri apud Pontificios. Hac occaſione de origine ritus diſputatur, quem alii a Judæorum Naſiræis, alii a profanarum gentium ſacerdotibus, ac virginibus Veſtalibus, repetunt, ut *Jo. Dougthejus* in *Analectis ad V. T. pag.* 477, & *Lindebrogius pag. 1378* ad Codicem legum antiquarum, alii a ſervis, quorum de raſione *Pignorius*, alii aliunde, ut *Fabric.* in *Bibliogr. ant. Cap. 18 pag. 566*, *Caſp. Zieglerus de Tonſura Clericorum*, *Salmaſius* in *Primatu Papæ*, & Epiſt. ſive libro *de Coma ad Colvium*. Indutus eſt porro tunica & pallio. Propior Chriſto eſt figura maſcula forſitan architriclini, Chriſtum auctorem miraculi plicatis aliquantulum digitis, indice excepto, indicantis. Tertio loco ſiſtitur ſponſus, ſcyphum dextra tenens, ſiniſtra aperta, & ad Chriſtum directa, ipſumque veluti ſtupefactus indicans. Notabiles hic ſunt ſcyphus & tunica manicata. Scyphus erat vas admodum capax & amplum, nonnunquam præterea inſigni labore cælatum. Tunicas porro manicatas, quas Græci χειριδώτας vocant, quod χειρίδας, ſive manicas, habeant, adhibebant mulieres, & apud barbaros plerosque pariter viri.

In altera tabulæ parte ſomnium *Joſephi* ſiſtitur, atque Bethlehemum cum *Maria* gravida & aſino inſidente via. Utrobique ſpiritus aliquis divinus ſimul conſpicitur, alis præditus ad indicandam velocitatem, tenui atque expedita veſte, hilarique vultu. Baculum, ut Noſter arbitratur, vel, ut nos interpretamur, facem, tenet ſiniſtra. Facem, inquam, quod in parte tenetur inferiore, non niſi dimidium ad corpus pertinet, inque ſuperiore ac latiore flammam ſatis luculenter oſtendit; noctem autem circumfuſa obſcuritas indicat. Dextra ſuperius ſomnum capienti in ſtragulis *Joſepho* anterioribus digitis porrectis benedicit; inferius aſinum ducit capiſtratum. Opinatur Noſter, fugam iſta inferiore figura in Ægyptum deſcribi, ſed infans nuſquam apparet, contra vero, quam *Joſephus* juxta vadens amplectitur, virgo luculenter ſatis uterum ferre conſpicitur. Somnium quidem, ſuperius depictum, Autoris noſtri opinionem confirmat; neque vero & altera tantopere obſtat, prætereaque ſpiſſis illis tenebrarum in temporibus tantas fuiſſe, ut, gravidam in Ægyptum fugiſſe, crediderint, exiſtimamus. Præſertim, cum cetera ſint ſatis accurate deſcripta, & nominatim *Joſephi* dormientis cum proficiſcentis figura exacte conſentiat. Interim arbitratur Cl. *Bandinius*, infantem concipi debere matris veſte tectum, atque ab aeris injuria munitum; quam quidem difficultatem, cum veſtigium inveniatur nullum, neutiquam nos removere poſſe, profitemur.

GRAMMATICA LATINA, METHODO NOVA ET artificioſa, in uſum illuſtris Gymnaſii Bethleniani, adornata a MICHAELE AJTAI.

Cibinii,

Cibinii, 1744, 8.
Plag. 8.

Felici non minus instituto, quam maximo rei literariæ apud Transſyluanos incremento, Cl. Viri, *Mich. Ajtai*, laudabili induſtria prodiit linguæ Latinæ, quam vocant Grammaticam, inſtitutio, facili ac nova apud ſuos methodo concinnata, quæ elementa linguæ Latinæ in brevi & perſpicua ſynopſi ita exhibet, ut tenellorum ingeniis, in intimos Latini ſermonis receſſus penetrare cupientibus, multum lucis accendat, illaque eo, quo tendunt, miſſis ambagibus omnibus, per compendium ducat. Naturali enim methodo ac ſingulari artificio digeſta, ſuis quæque locis comprehendit, ſubnexis cuilibet parti primis ac præcipuis maximeque neceſſariis vocum inter ſe connectendarum regulis, ut, qui nomina per caſus declinare, verbaque per modos ac tempora inflectere, didicerint, ſubſtantiva cum adjectivis componere, verbaque ſuis, quos regunt, caſibus jungere, rite norint. Valere Autor juſſit veterem illam, qua hactenus obruti pæne fuerant parum firmi puerorum animi, Grammaticam perplexam ſatis & confuſam, barbarieque plenam, verſibus incluſam, quorum non minori, minusve difficili, labore mens evolvenda, quam verba memoriæ infigenda erant. Nam Poeticen a prima ſtatim ætate ſic deſipere magis, quam ſapere, cogebantur tirones. Quæ omnia qui perpenderit, facili intelliget negotio, non poſſe non novam hanc Inſtitutionem Linguæ Latinæ, teneriori ætati aptam, brevitate perſpicua, methodo facillima, puritate ſermonis nunquam obſcura uſam, memoriæ, quod dudum ſummopere juventus ſcholaſtica deſiderabat, conſulentem, ingenia adoleſcentum juvantem, eaque puritatis ac elegantiæ Romanæ novis, quibus locupletata eſt, præceptis imbuentem, omnibus, quos optimarum artium tenet deſiderium, mirifice ſeſe commendare. Nec pœnitebit igitur pauca quædam adhuc dixiſſe de ſcripto non inutili, totiusque libelli œconomiam lecturis ob oculos poſuiſſe. Diviſus autem eſt in *Claſſes tres*. *Prima* eſt de Elementis Latinitatis, in qua nominum & pronominum declinandi pariter ac verbi inflectendi formas, eorumque accidentia, ſeu qualitates, breviter dilucideque exponit, regulasque generales nominum ac pronominum æque ac verborum ſubjungit; *altera* eſt de ipſa Grammatica in qua apte loquendi & ſcribendi rationem perſpicue tradit, additis regulis de generibus nominum, regulisque ſpecialioribus conſtructionis eorundem ac verborum, reliquarumque partium orationis; *tertia* de Syntaxi, quæ tota in eleganti & concinna vocum ac ſententiarum in oratione diſpoſitione verſatur, ac, quicquid orationem exornat, certis ac novis compluribus de elegantia ſermonis Latini præceptis docet, & figuras ſyntacticas, quæ orationem mirum in modum ornant, perſpicua brevitate explicat. Denique ars poetica, non prolixe quidem, ſed clare tamen dilucideque, expoſita, ſubjicitur.

* * *

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ
Calendis Septembris Anno MDCCXLVII.
Pars I.

DELLE ANTICHE STATUE GRECHE E ROMANE, &c.

hoc eſt,

ANTIQUÆ STATUÆ GRÆCÆ ET ROmanæ, quæ in atrio Bibliothecæ D. Marci, & in aliis locis publicis urbis Venetiarum, reperiuntur.

Pars I & II.

Venetiis, 1740 & 1743, fol. max.
P. I Alph. 1 plag. 4, Tabb. æn. 50, P. II Alph. 1 plag. 2, Tabb. æn. 50.

Cum fauſtiſſimo bonarum artium & literarum bono egregius hic & ſplendidiſſimus ſignorum ſtatuarumque priſcarum, Venetiis collectarum, apparatus in lucem prodierit; noſtrarum inprimis eſſe partium judicamus, relictis omnibus aliis, incomparabilium horum operum divitias Lectoribus noſtris commendare, artesque *Phidiarum* & *Polycletorum*, ſi poſſunt ſatis prædicari, apud humaniſſimum quemque judicem multum per ſe æſtimationis habituras, literulis utcunque noſtris ornare. Ante vero, quam hujus propoſiti fidem exſolvamus, non a re alienum erit, varias imaginum, ſignorum, ſtatuarumque veterum, ſyllogas a patrum inde temporibus in memoriam revocare. Primum vero, quæ vis & poteſtas vocabulis Latinis inſit, quibus ſignorum quælibet

libet genera denotare fas eſt, expliccmus, ne vel cum vulgo in errorem inducamur, vel ipſas ſtatuarum formas parum accurate loquendo confundamus. Multum hac in re juſta & ſubtilis *Plinii* diligentia præſtitit, quem ducem ſequi nullo modo pœnitebit. Statuas ſcilicet nominarunt veteres, in quibus totum corpus apparebat, quarum ſunt nonnullæ pro amplitudinis, veſtium, armorum, ornamentorumque, diſcriminibus vel Coloſſeæ, vel Auguſtæ, vel Achilleæ, paludatæ, chlamydatæ, togatæ, ne quid de ceteris eius generis formis dicamus. In eo tamen ſermo Latinus inopia quadam dictionum laborat, quod ſymplegmata luctatorum, aut alias plurium hominum inter ſe nexorum ſpecies (*groupes*), vel generali vocabulo ſigni, vel ſtatuæ, denotari legimus. Quodſi hæc ſculptilia vel infantis menſuram æquant, ſuperant aliquantum, vel eadem minora habentur, peculiari nomine ſigillorum, ſtatuarum cubitalium, palmarum, & imaguncularum, veniunt, adeo ut mirum cuiquam videri poſſit, ſtatuarum fruſta, hoc eſt, capita & cultus hominum tenus humero expreſſos, (Gall. *buſtes*,) tantummodo imaginum ſibi vocem vindicaſſe & retinuiſſe. His breviter expoſitis, & in ordines ſuos numeroſque relatis, in his generibus quomodo doctiſſimorum hominum diligentia laboraverit, rectius judicari poteſt. Imagines Deorum *Vincentii Cartarii* huc non pertinere, nemo non videt, utpote ex numis maximam partem, quanquam ſcite & ſubtiliter, ſumtas. Primus omnium, quantum ſcimus, operæ pretium fecit *Achilles Statius*, cum *illuſtrium* ex antiquitate *virorum vultus* excuderet Romæ A. 1569 fol. Paulo poſt *Theodori Gallæi* manus non infeliciter ſe applicuit *Imaginibus Fulvii* depingendis A. 1598 in 4, quas luculento dein Commentario ornavit *Jo. Faber*, vir doctus, Antwerp. A. 1606, 4. Non diu ante *Urſinum* prodierunt *antiquarum ſtatuarum urbis Romæ icones* Romæ A. 1584, 4, & ineunte priori Seculo iisdem optimis ac veriſſimis rerum antiquarum monumentis *Bartholomæus Roſſus* hoc libro: *Ornamenti di Fabriche antichi e moderni della Città di Roma*, Romae 1600, 4. Nec minor accurationis & elegantiæ laus debetur *Jo. Andreæ*

Borbonii

Borbonii de Statuis libro Romæ A. 1661, 4, & *Jo. Petri Bellorii veterum Philosophorum, Poetarum, & Rhetorum, imaginibus*, Romæ, 1685, fol. Recentiora vero plerorumque ſunt in oculis, atque ideo nobis non commemoranda, quod in his Annalibus pleraque velut in transcurſu dicere nos oportet. Præterimus hic elegantiſſimos *Simonis Thomaſſini* labores, & *Francifci Perrierii* ſtatuas, radio deſcriptas, & Amſtelædami in fol. promulgatas. Horum enim omnium ſtudia vicit *Dominici Roſſi* aſſiduitas, cui pleniſſimam ſtatuarum veterum deſcriptionem, obſtetricante *Paulo Alexandro Maffæo*, debemus. Qua contentione, etſi egregia, in eum tamen locum res nondum deducta fuit, ut poſt largam meſſem nihil ſpicilegii ſupereſſe videretur, ſed contigit, ut vel temporis beneficio plura in lucem protraherentur monumenta, quæ antea eſſent ſepulta, vel e Muſeorum latebris in conſpectum totius literati orbis & lucem principum virorum munificentia venirent. Illi generi profuerunt *Blanchinii*, *Scip. Maffæi*, *Ficoronii*, ſcripta; harum ſplendorem quis neſcit mirabiliter creviſſe *Muſeo Florentino*, & *Muſeo Regio Dreſdenſi*, quorum neutri ſtatuarum affluentia, dignitas, & elegantia, deeſt? Tot igitur icones cum tanta diligentia, ingenio, dexteritateque, a renatis inde literis certatim e tenebris protractæ vulgatæque ſint; nemo ſibi forte perſuadeat, numerum aliquanto majorem illis, quæ in libris exſtant, adhuc ſupereſſe, niſi animum & oculos ad hunc theſaurum convertat, in quo quid potiſſimum mireris, copiamne ſimulacrorum, anaglyphorumque operum, an magnificentiam tabularum, radio ſcriptarum, haud dictu facile eſt. Nullis enim hic ſumtibus pepercit Editor, ſed tot picturis linearibus, in ære effictis, ubique exornavit, ut major in hoc librorum genere pulchritudo & decor vix votis peti poſſet. Quælibet tabula unico tantum ſigno, vel imagine, exſplendeſcit, cujus habitum, menſuram, proceritatem, formam ἀρχέτυπον, feliciſſime imitatus eſt cælandi artifex. Quemadmodum vero ſigna multum ſui ſplendoris & gratiæ amiſiſſent, niſi additis enarrationibus dilucidatus eorum ſenſus fuiſſet, per quas vita & anima bonis poſt mortem ducibus redire ſolet; ſic in hanc

potiſſimum curam cogitationemque incubuit Editor, ut res geſtas viri illius principis, quem retulit ſimulacrum, ex illorum temporum noſtræque memoriæ libris ore Etruſco exponeret, præmiſſoque aliquo numi, aut gemmæ veteris, typo, quem *Zanettianum*, *Theupolum*, & *Apoſtoli Zeni*, forte Muſeum ſubminiſtrabat, incredibilem monumentorum accurationem & convenientiam inter ſe declararet. Neque Commentarius ſuis ornamentis deſtituitur, ſed omni ex parte ſigillorum, animalium, capitum, perſonarum, picturis, velut cancellis quibusdam, novo exemplo includitur, e quarum profecto contemplatione, dici vix poteſt, quantam oculi voluptatem capiant. In eam autem ſplendidiſſimam & vere regiam collectionem ea tantum ſigna immigrarunt, quæ majores Venetorum e Græcia olim ſecum aſportantes, in atrio Bibliothecæ D. *Marci*, ceteriſque publicis et illuſtribus in locis, collocarunt, non tantum ut claſſici eſſent victoriæ a Turcis reportatæ teſtes, ſed ut magnificentiæ urbis memoriam ad poſteros ſervarent. His ſpoliis Græciæ principum non minus illius urbis virorum, ſed privatorum quoque hominum, ſtudia adeo incenſa ſunt, ut ſequenti tempore ſigna, longinquis in regionibus diſperſa, in eundem locum cogerent. Laudem hic inprimis meretur *Dominici*, Cardinalis, & *Joſephi*, Patriarchæ Aquilejenſis, *Grimanorum*, munificentia & præclara literas juvandi ambitio, qua factum eſt, ut gloriæ patriæ illi memores, ſigna veterum ſcite & venuſte elaborata, quæ poſſent, ſcrutarentur & perquirerent, nec ad ſuum quæſtum nundinationemque, ut mos eſt, traducerent, ſed ad claritatem dignitatemque Muſei publici conferrent. Jam igitur, ſi tot marmora & ſtatuas antiquas maximo hiſtoriæ, cum veræ, tum fabularis, commodo ſervatas requirimus, quam parum eſt præſtitum, ſi admirabilem majorum diligentiam cum his opibus, & hac ſtatuarum nova farragine, contendimus? Quare, ſi quid unquam dignum interpretis cura, & nomine *Chriſtiani VI*, Regis Daniæ, fuit, hæc certe monumenta fuerunt. Ne vero Lectores noſtri exiſtiment, vana nos de amplitudine hujus apparatus ſcripſiſſe, age, omnes utriusque *Tomi* icones in medium

dium proferamus, in quo tamen consilio ratio nos & via admonet, ut in suos quasque generum ordines descriptas exsignatasque procedere jubeamus. Quod uterque *Tomus* tabulis æneis absolvantur, in principio hujus libri jam observatum est. *Primus Tomus* meris propemodum imaginibus constat, quarum numerus est tricesimo major, insertis tamen subinde aliquot statuis & marmoribus anaglyphi operis. Imagines plerorumque Imperatorum Romanorum Augustarumque vultus a *C. Julio Cæsare* inde usque ad *C. Vibium Volusianum* exhibent, in quorum serie etsi desiderentur non pauci, multum tamen ex eo capiunt incrementi & decoris, quod ab illorum purpura & fascibus ne Cæsares quidem segregatos esse videmus. Statuæ non nisi novem occurrunt, omnes tamen antiquissimæ, singularique artificio perfectæ. Videlicet operæ pretium est in his *Cleopatræ*, venenum haurientis, *Agrippinæ, Germanici* uxoris, *Juliæ*, *Titi* Imperatoris filiæ, *Martianæ* Augustæ, *Faustinæ*, *Antonini Pii*, *M. Aurelii Antonini*, *M. Aur. Commodi*, *M. Tullii Ciceronis*, & cujusdam Flaminicæ, formas cognoscere. Inprimis *Juliæ* effigies tantam ostendit pulchritudinem, ut ex hoc solo simulacro, quam veræ sint laudes, quibus *Juliæ* veneres olim protulerunt scriptores, opportune intelligatur. *Martialis* certe in eandem festive dicta huic statuæ mirabiliter respondent:

Quis te Phidiaco formatam, Julia, cælo,
Vel quis Palladiæ non putat artis opus?
Candida non tacita respondet imagine Lygdos,
Et placido fulget vivus in ore decor.
Ludit Acidalio, sed non manus aspera, nodo,
Quem rapuit collo, parve Cupido, tuo.
Ut Martis revocetur amor, summique Tonantis
A te, Juno, petat ceston, & ipsa Venus.

Statuas excipiunt quatuor equi sine sessoribus, eadem magnitudine conspicui, & in ære affabre fusi, non inusitato antiquis more, qui, cum tanti putarent, equorum nomina literis mandare, neque statuarum honorem iis deesse voluerunt. Constantinopoli eos Venetias avectos esse, interpres indicat, A. 1204,

 sibique

ſibique perſuadet, tempore *Neronis* in arcu triumphali poſitos, & a *Conſtantino M.* Byzantium eo conſilio translatos eſſe, ut Hippotromum ornarent. Agmen ſignorum claudunt tabulæ marmoreæ tres, non minus probæ vetuſtatis, quam doctrinæ & judicii quadam ſubtilitate ſculptæ. Autores ſumus ſuaſoresque antiquitatum cultoribus, iis præſertim, qui ſacrorum indolem ritusque accuratius indagare diſcupiunt, ut ad hæc monumenta gradum accelerent, & Suovetaurilium veram inde ſpeciem animo & cogitatione aſſequantur. *Alter Tomus* Deorum Dearumque ſtatuas & imagines continet. In ſtatuis *Ledam* cum cygno, *Caſtorem*, *Ganymedem*, ab aquila raptum & ſublatum, *Hecaten*, *Dianam*, *Minervam*, *Apollinem*, Citharœdum, *Muſam* cum tibia, *Venerem*, genitricem, *Hygeam*, *Aeſculapium*, *Venerem*, *Amorem*, *Apollinem*, ſive *Adonidem* malis, *Mercurium*, *Cererem*, *Brutum* cum *Fauno*, *Silenum*, *Deam* marinam, & *Abundantiam*, miramur. Imagines *Cybelen*, *Jovem*, *Jovem Hammonem*, *Minervam*, *Satiricam* bacchantem, *Herculem*, & *Paridem*, referunt. Ne quid vero prætermiſiſſe videamur, nolumus Lectores ignorare, inter ſtatuas hujus *Tomi* quoque eminere *Gladiatorem* moribundum, Athletam, Gladiatorem cadentem, nec non bovis cujusdam ex ære, & leonum formas ex marmore, in quarum altera hunc titulum recentioris fabricæ legi ferunt:

Franciſcus Maurocenus Peloponneſiacus
Expugnatis Athenis
Marmorea Leonum ſimulacra,
Triumphali manu e Piræo direpta,
In patriam tranſtulit, futura Veneti Leonis,
Quæ fuerant Minervæ Atticæ ornamenta.

Alteri hæc inſcripta eſſe, interpres docet:

Athenienſia Venetæ claſſis trophæa
Veneti Senatus decreto
In navalis veſtibulo conſtituta
Anno Salutis MDCLXXXVII.

Reliqua, in hoc *Tomo* obvenientia, marmora *Cybelen* cum *Attide*, *Mercurium*, *Bacchum* infantem, *Satyros*, *Centauros* bacchan-

bacchantes, aras *Marti* & *Baccho* consecratas, tres spiras, *Baccho* dedicatas, *Somnum*, aram Deæ Ægyptiæ erectam, prælium navale, vasa, eleganter sculpta, tradunt, in quibus profecto nihil est, de cujus bono non vehementer res ipsa publica Venetorum gloriari possit.

PORTRAITS HISTORIQUES DES HOMMES ILLUSTRES de Dannemark, remarquables par leurs merite, leurs charges, & leur noblesse, avec leurs Tables genealogiques, &c.

id est,

IMAGINES HISTORICÆ DANORUM ILLUSTRIUM, a suis meritis, dignitatibus & nobili origine, memorabilium, una cum ipsorum stemmatibus.

Partes VI.

Sine loci & typographi indicio, 1746, 4 maj.

Alph. 4 plag. 6, cum plurimis Tabb. æn.

Optime collocata est opera, quæ describendis illustrium virorum vitis, & tradendæ posteris memoriæ meritorum, quibus illi rempublicam humanumque genus sibi obligarunt, impenditur. Quare illustri viro, *Tychoni Hoffmanno*, harum Vitarum Autori, Cancellariatus Regis Daniæ Secretario, & Societatis Regiæ Londinensis membro, summa debetur laus, quod civium suorum toga sagoque illustrium res gestas elegante suo calamo, tabulisque & chartis nitidissimis, immortalitati dedicare voluerit. Non enim potest tam ad splendorem & magnificentiam compositum opus, tamque rerum, quas tractat, momentis grave, perire. Quinque id *Partibus*, aut *Voluminibus*, sed iis magnitudine disparibus, absolvitur. Cui *sextum* accedit, tanquam appendix, initium novi libri. Illis *quinque* prioribus Autor recenset Danos natalium nobilitate illustres, qui aut consiliis suis Reges suos regnumque sublevarunt, aut legationes obierunt, aut bella terra & potissimum mari gesserunt. *Sexto* autem, seu appendice illa, trium Danorum fata persequitur, qui ab obscura & humili origine ad summas dignita-

dignitates, & unus quidem ad totius regni moderamen, duo vero reliqui ad navalium copiarum ducatum, adſcenderunt. De ſingulis deinceps videbimus. Ubi liber impreſſus ſit, non conſtat. Neque videtur uno in loco, unoque tempore, continuato ordine fuiſſe impreſſus, quando quidem charta non eſt ejusdem conditionis, neque magnitudinis. Neque imagines uno in loco, eodemque ab artifice, ſunt æri inſculptæ. Quod ſi foret, poſſet conjectura de loco impreſſionis fieri. Celeberrimi enim artifices, Pariſienſes, Londinenſes, Batavi, Lipſienſes, ad ornandum hoc Opus operam artemque ſuam contulerunt; quo factum, ut aliæ aliis pulchriores ſint. Quicquid ſit, eſt opus, cultum externum ſi ſpectes, cum ſplendidiſſimis certans, & quod ſpectatores in admirationem rapit, & ad luſtrandum legendumque vel invitos invitat. Tabulæ æneæ tam confertæ frequentesque ſunt, ut, quamvis non numeraverimus, plus centum tamen earum eſſe putemus. Mirabuntur aliqui, qui Danus homo ſermone Gallico librum tantum exarare auſus fuerit. Sed voluit illuſtris Autor etiam extra patriam ſuorum civium laudes legi & celebrari, & a quovis hominum genere. Quod melius fieri non poterat, quam ſi Gallica dialecto ſcriberet, quæ ubivis terrarum hodie innotuit, & a politioribus adamatur. Eaque dexteritate id præſtitit, ut peregrinitatem in eo vix agnoſcas.

Tomo primo de *Ovone Giedde*, conditore coloniæ Danicæ in Tranquebara & India orientali, narrat; deinde de *Huitfeldis*, & *Haraldo* præcipue, illuſtri ſcriptore Hiſtoriæ Danicæ; tum de *Friſiis*, poſt de *Skeliis*, *Gersdorfiis*, *Hægis*, & *Urupis*; tandem, *Parte altera primi Tomi*, de *Brabeis*, quos inter eminet *Tychô de Brahe*, celeberrimus ille Aſtronomus; de *Sebeſtedis*, & maxime *Hannibale*, præclaro ad Regem Franciæ, *Ludovicum XIV*, legato.

Tomo ſecundo familiam *Ranzaviorum* perſequitur, quos inter eminuere *Joannes*, & *Henricus*, ab eruditione clarus, & *Joſias*, a fortitudine bellica celeber, quem patrem fuiſſe *Ludovici XIV*, Chronicon Scandaloſum aſſeverat. Inde *Thottos* memorat, & *Gioeos*, & inter eos *Marcum* maxime, ad Franciam

Franciam & alias curias celebrem legatum; *Kaasos*, & maxime *Niels*, seu *Nicolaum* illum, *Christiani IV* tutorem; *Trollos*, ad quos pertinet Archiepiscopus ille Upsaliæ, *Gustavus*, qui, ut Sueciæ regnum ad Danos & *Christianum II* transtulit, sic contra, quo minus illud retinerent, in causa fuit; & *Herluf*, rebus adversus Suecos bene Seculo XVI celebrem; porro *Kruagos*, & inter eos *Ottonem*: qua occasione vitam *Nicolai Cragii*, scriptoris Antiquitatum Laconicarum, & Historiæ Danicæ, quamvis ab hac gente diversi, attingit.

Tomo tertio de *Windis* & *Juellis* exponit; quæ ambæ domus prodiderunt duces mari celeberrimos: illa quidem *Georgium Wind*, *Christiani IV* strenuum ducem & administrum in bello Suecico; hæc vero *Nicolaum Juel*, Suecorum victorem & terrorem.

Tomus IV Rosencranzos exhibet, quos inter *Holgerus* ab eruditione scriptisque libris famam habuit, & alter, pariter etiam *Holgerus*, sed is ob literariam litem infelix, quæ ipsi cum *Bunone*, Autore *Ideæ Historiæ universalis*, intercessit; item alius *Gunde Rosenkranz*, plurium librorum scriptor. Inter *Reetzos* maxime *Fridericus* celebratur; inter *Holkos Eilerus*, & *Henricus*, qui, quamvis Lutheranus, pugnavit tamen pro Imperatore contra suæ fidei addictos in bello sic dicto tricennali, &, postquam deditione cepisset Lipsiam A. 1633; periit; inter *Oxos Petrus*.

Tomo V de *Krabbis*, & *Ulfeldis*, agit; quos inter fatorum varietate memorabilis sunt *Corfitz* ille *Ulfeldt*, & ejus uxor, filia *Christiani IV* ex illegitimo thoro, amore mariti, pictura, poesi, & aliis præclaris artibus, illustris. Avi sunt hi illustrissimi Comiti *Ulfeldii*, primi in aula Imperatoria Reginæ Hungariæ ministri.

Tomo sexto, quem sic appellabimus, quamvis eam inscriptionem non gerat, primum vita *Petri* Comitis *Griffenfield* apparet, qui, dexteritate sua ex humillima sorte ad illustrissimas dignitates & prima curiæ munia enisus, adversa fortuna dejectus ad miserrimam conditionem & infamiam fuit. Deinde vita *Cort*, seu *Conradi*, *Adeler*, qui, postquam sub Vene-

tis ſtrenue contra Turcos pugnaſſet, in patria deinceps copias navales contra Suecos duxit. Tandem vita legitur *Petri Tordenſckiold*, qui ex homine diſſolutæ vitæ & vili nauta breviſſimo tempore bonus dux evaſit, rebus magnis ſumma cum audacia & fortuna contra Suecos mari geſtis inclaruit, & jam ad ſummos adſpirans navales honores, & ſumma quæque promittens, nondum triginta natus annos, in itinere a ſicario Sueco cecidit.

Quisquis amat hiſtoriarum ſtudium, putatque, illud ad vitam bene feliciterque agendam quidquam facere, non poterit muſeum hoc opus absque fructu & voluptate legere.

HISTORIA SACRA DE BAPTISMO CONSTANtini Max. Auguſti, colloquiis familiaribus digeſta, Autore MATTHIA FUHRMANNO, *Auſtriaco, Ord. S. Pauli primi Eremitæ Sacerdote, & Procur. General. ejusdem Ord. in urbe Socio.*

Pars I.

Romæ, 1742, 4.

Alph. 1 plag. 21.

Conſcribendi Operis hujus, quod *Benedicto XIV*, Pontifici Maximo, de antiquitate ſacra optime merenti Principi, dicatum, ex prima ſtatim fronte apparet, præcipuam Autori occaſionem dederat memoria baptiſmi Imperatoris *Conſtantini Magni* miraculoſi, quæ iterata vice quotannis inter cœtus, ſacris Pontificiorum addictos, inſtauratur, pieque recolitur. Res omnis, miraculoſe confecta, ita enarrata legitur in Actis Sanctorum: *Conſtantino* Auguſto, balneum ſibi ex ſanguine infantum, Medicorum conſilio, parari jubenti, *Petrum* & *Paulum* per ſomnum apparuiſſe, qui ipſi præceperint, ut, omiſſa hac balnei immanitate, *Silveſtrum* arceſſeret, &, ſacro fonte tinctus, ſalutem corporis animique ſibi quæreret. Quo facto, rei prædictæ eventum reſpondiſſe, contendunt omnes, ex ſententia Cl. Autoris, Græci Romanique eccleſiaſtici ſcriptores. Sollicitata tamen hujus enarrationis fides

fides jam dudum fuerat a cive conterraneo Nostri, *Joanne Cuspiniano*, in *Maximiliani I* Imperatoris familia Medico, insigni arte sua, & literarum antiquiorum peritia, invitato ad id lectione librorum, qui de rebus sacris, antiquis temporibus gestis, diligentissime exponunt. Hic, explodendam esse historiam hujus miraculi omnem, vanitatis scilicet & mendacii suspectam, judicavit. Ne vero religiose ista ex multis inde seculis credita narratio rei sacræ damnum inferret, latiusque malum serperet, sui officii esse putabat Noster, adversam sententiam repudiare, suamque vindicare. Præsens ejus opera in eo præcipue fuit occupata, ut baptismum *Constantini*, Nicomediæ peractum, omnibus, quibus posset, viribus labefactaret, in *secundam Partem*, proxime edendam, reliqua causæ suæ firmamenta collaturus. Libuit ei, ut eo luculentius pateret, quid sentiret, sermone familiari atque quotidiano, quem colloquia postulant, uti, & sub fictis *Eusebiani* & *Silvestriani* nominibus suas adversariorumque partes agere. In *primo* itaque Colloquio quæstionis propositæ ratio, difficultas, & variæ doctorum hominum de ea opiniones, recensentur. Num *Constantinus M.* sub finem vitæ Nicomediæ sacro lavacro fuerit affectus, id est, quod quæritur. Quadruplicem hic eruditorum Autor esse sententiam, docet. Prima est eorum, qui, Principem istum Augustum Romæ quidem, non sub *Silvestro* tamen, sed sub ejus antecessore, S. *Melchiade*, in cœtum sanctiorem baptismo esse receptum, perhibent. Alii, sub *Silvestro* quidem eum baptizatum, sed postea, cum in Arianorum castra secederet, Nicomediæ iterata vice sanctiori flumini immersum esse, strenue contendunt. Ad tertiam classem ii pertinent, qui, semel tantum sub finem vitæ Nicomediæ Imperatorem nostrum baptismo esse refectum, dicunt. Ultimo demum loco eorum sententia laudatur, qui cum Pontificia ecclesia defendunt, baptismum a *Silvestro* multis annis ante, quam ex vita discederet, Romæ peractum. Singulos singularum sententiarum patronos in medium hic produxit nullos, sed, rebus simpliciter modo enarratis, pergit ad refellendos eos, qui, sub *Mel-*

Pag. 13

16.

chiade hoc gestum esse, dicunt. Concedit Noster, *Melchiade* clavum gubernante Petri, *Constantinum* Christiano nomini quam maxime favisse, ad quod confirmandum epistolam, ex
Pag. 6. *Labbei T. I Concil. col. 1562* sub nomine *Melchiadis* notam, excitat; quin & suo jure tunc temporis Christianum appellatum fuisse, ut *Augustinus*, *Sulpicius Severus*, aliique, memoriæ
11. prodiderunt, quia, signo crucis conspecto, majestatem Dei vereri cœpisset; sed, consummatum eum tunc factum fuisse Christianum, constanter negat. Ad secundam sententiam quod attinet, *altero* Colloquio pertractatam, duplici illam ex ratione redarguit, quarum alia ex re ipsa, alia ex autoritate scriptorum, repetitur. Rem ipsam, inquit, mendacii convincere eos, qui, *Constantinum* iteratis vicibus fonte sacro lavatum esse, temere affirment, dum nec *Atha-*
16. *nasius*, nec *Hilarius*, nec *Epiphanius*, nec *Gregorius Nazianzenus*, *Basilius*, *Hieronymus*, aliusve, *Arianis* id unquam exprobrarint, quod *Constantini* & *Constantii* temporibus, in suæ sectæ cives repetitum baptismum esse peragendum, statuerint. Autoritates vero *Anselmi*, Episcopi Havelburgensis, qui circa medium Seculum XII floruit, *Zeni*, *Jacobatii*, aliorumque, ætatem non ferre, recentioresque esse, quam ut hanc rem conficere possint, cum, a *Theodoreto* illos, quoad secundum *Constantini* baptismum, deceptos esse, appareat.
19. Postea ad tertiam sententiam, caput scilicet causæ suæ, accedit Noster, & in Colloquio *tertio* omnia profert antiquitatis monumenta, quæcunque pro baptismo *Constantini* Nicome-
24. diensi possunt afferri. Primarium hujus rei assertorem recte dicit *Eusebium Pamphili*, qui in vita *Constantini M.* omne hoc negotium accurate copioseque exposuit. Tum te-
27. stis loco adducitur *Paschalis*, seu Alexandrini Chronici concinnator, qui vixit sub Imperatore *Constantio*. Idem probat testimonium trecentorum & aliquanto amplius Episcoporum occidentalium, Ariminii A. C. 359 congregatorum, quod *Athanasii* merito appellari possit, quia istud approbavit, & ad posteros transtulit. Sancti Martyres *Jovianus*, *Hercolianus*, *Ambrosius* item, *Hieronymus*, *Socrates*, *Theodoretus*, *Hermias*,

mias, *Sozomenus*, *Isidorus Hispalensis*, antiquitatis testes dignissimi, eandem plane rem docent, quibus maxima turba recentiorum scriptorum, *Æneas* scilicet *Sylvius*, Pontifex deinde Maximus dictus, Cardinalis *Cusanus*, *Henricus Valesius*, *Daniel Papebrochius*, *Antonius Pagi*, aliique, suffragantur, & in subsidiis quasi superiorum Autorum collocantur. Contra tam bene instructam aciem, in qua, ipso fatente Autore, omnes pæne reipublicæ literariæ Quirites inveniuntur, copias suas educere, illamque confundere, quin & totam profligare, magno animo aggreditur. Ipse probe sentiens Clarissimus Autor, exercitum adversariorum se facillime esse prostraturum, si primipilo, *Eusebio* nimirum, vulnus lethale inferret, unice illum petit, quo, hoc cadente, omnis turba ruat. Ante tamen, quam hoc efficiat, breviter repetendum esse ducit id, quod a tempore Concilii Nicæni usque ad mortem Imperatoris nostri gestum fuit, quo appareat, *Constantinum* ad vitæ usque finem purioris veritatis testem mansisse, neminemque, præter Presbyterum quendam, morienti ipsi adfuisse, qui, corrupto patris testamento, *Constantium*, natu secundum filium, loco *Constantini*, natu majoris, hæredem Orientis instituerit, quia *Arii* partibus ille favebat maxime. Quibus præstructis, inquiritur *subsequenti* in Colloquio in testem illum oculatum, qui moribundo Imperatori adfuisse dicitur. Conjectura nixus Autor, Presbyterum, cui *Constantinus* testamentum commendasse, & quem ad baptismum adhibuisse, scribitur, *Eudoxium*, seu potius *Acacium*, *Luscum* fuisse, verisimiliter declarat, quia per omnia huic homini, atro carbone a *Baronio* notato, assimilari eum posse arbitratur. Quæ omnia tamen caput rei nondum constituunt, sed viam modo sternunt ad ea, quæ dicenda nunc veniunt in *quinto* reliquisque Colloquiis de *Eusebio*, ejusque operibus institutis. Recenset hic ante omnia ex *Hieronymo*, *Photio*que, opera *Eusebii Pamphili*, & tunc exinde quæstio devolvitur ad vitam *Constantini*, nomine ipsius editam. Favet ipse sententiæ *Jacobi Gothofredi*, qui in *Chronologia Legum Codicis Theodosiani*, aliisque in Commentariis, libellum istum

[Marginal references: Pag. 29. (beside line 2); 31. (beside "*num* ad vitæ usque finem"); 52. (beside "dem Orientis instituerit"); 54. (beside "tori adfuisse dicitur"); 69. (beside "arbitratur"); 73. (beside "*tio*que, opera *Eusebii*")]

nunquam sub *Eusebii*, sed sub *incerti Autoris*, nomine, vel millies, ut cum Autore loquamur, excitat. Eandem opinionem *Joannes Georgius Dorscheus* est amplexus. Acrius hinc contra *Hanckium* & *Pagium* pugnatur, quorum uterque non
Pag. 79. spernendis sane argumentis *Eusebio* hanc *Constantini* vitam tribuunt. Palmarium, quod contra *Hanckium* profertur, responsum eo redit, quod argumenta ejus, in libro *de Byzantinis Scriptoribus* allata, tantum indicent, antiquos Historicos *Eusebio* ex tituli præfixi ratione hunc libellum adjudicasse, de quo tamen adhuc sub judice lis agitetur, num sit genuinus, an spurius. Hoc vero ruente, causa omnis cadit. Quam ob rem, cum neque ea, quæ passim in capitibus, & præfixis illis indicibus, *Eusebii* nomen exprimunt, hoc ipso confirment, quod vere ab *Eusebio* sint perscripta, *Hanckium* minus recte ostendisse, libros de Vita *Constantini* ab *Eusebio* esse
83. compositos, Noster arbitratur. Deinde, paucis quibusdam interjectis, pergit ex temporum ratione conjecturam elicere, quod nullo modo *Eusebius* huic libro edito superstes fuerit, id quod ipsi ansam præbet, suspicionem non levem de adulterina & interpolata vita *Constantini* capiendi, atque in *Acacium Luscum*, utpote hominem audacissimum, discipulumque *Eusebii*, culpam omnem conjiciendi, & simul *Gothofredi* argumenta, ut melius in suum usum ista converteret, excutiendi.
93. Pergit tum Libros quatuor *Eusebii* de vita *Constantini* ideo damnare, quia nunquam ab ecclesia recepti atque approbati fuerint, sed inter apocrypha probabiliter rejecti, qui ad adstruenda fidei dogmata nunquam publicam obtinuissent autoritatem. Quantum vero nobis hic perspicere datum est, ex ipsa Pontificiorum, quæ hic attingitur, opinione, id tantum sequitur, quod certi de autore vitæ hujus nihil plane constet, neutiquam vero, quod a Catholicis vitandi, eliminandi, aut damnandi, sint ejusmodi libri: Quod praxi ecclesiæ Pontificiorum omnino adversatur, quin imo, ipso *Bellarmino* judice sedente, improbandum esset. Confundere hic videtur Cl. Autor receptionem in ecclesiam prohibitam cum notione de libris apocryphis formanda. Altioris est indaginis

nis, & caufam ipfius inprimis ornat, quod contendit, hos libros in cœtum fuum non receptos unquam effe, fi modo firmiora adduxiffet argumenta. Quod enim ad *Gelafianum* provocat decretum, id minime omnia conficit. Primo enim Pag. 95.
varia, ut ipfe ait, de eo eft eruditorum fententia. Deinde nondum inde evincitur, quod fuppofititius hic fit liber, quoniam *Gelafius* Acta *Silveftri*, in quibus hiftoria de baptifmo *Conftantini* Romano refertur, laudatur, & approbatur, inter opufcula retulerit, quæ in ecclefia catholica recipiuntur. Multum enim *Gelafius* abeft ab ætate *Conftantini*, & Seculum fere quintum attingit. Nec ex falfitate narrationis cujusdam ad autoris ftatim fpurium colligi poteft nomen. Sed palatia facra linquit Nofter, atque ad Criticorum 106.
caftella fe recipit. Tanta munimenta certe requirit adverfariorum fuorum impugnatio. Ex ipfis libri vifceribus veritatem eruendam effe, recte ftatuit, &, fecundum Criticorum judicia, vitia detegere conatur, quæ libros, de vita *Conftantini* confcriptos, fpurios & fublectæ fidei reddunt. Criticorum nubem, quam excitat, conficiunt *Socrates, Photius, Gravefonus, Re-* 108.
ginaldus Polus, *Canus*, *Baronius*, *Antonius Poffevinus*, *Abrahamus Sculteus*, *Benius*, denique *Lælius Bifciola*. Sed, omnia eorum fi conferas teftimonia, ad unum omnes *Eufebio* hos libros tribuere perfpicies, & parum confirmandæ rei propofitæ infervire animadvertes. Ipfe Autor nofter, hoc videns, addit ftatim, tanta nomina titulo fpurio effe decepta. Sed vellemus, ut hoc fuum affertum ad liquidum magis perduxiffet. Proponit deinde alias, quæ hanc vitam premere videntur, difficultates, quæ tamen, fi verum fateri liceat, exigui effe momenti videntur. In eo inprimis hæremus, quod vere ab *Eufebio* noftro 118.
hiftoriam de baptifmo *Conftantini* Romano, ex Græco in Latinum verfam, in Acta *Silveftri* relatam, & a *Gelafio* approbatam, literarum monumentis confignatam effe, tradit, nec tamen, genuina ifta ubi enarrata reperiatur, docet, aut, qui plane corrumpi ea potuiffet, monet. Si *Gelafius* omnia diligenter excufferit, & fpurios libros a genuinis fepararit, quod Nofter afferit, qui hoc fieri potuerit, nifi Codicibus in fubfidium adhibitis? Qui

fi tunc

ſi tunc temporis adhuc illibati fuerint, quo modo affirmare licebit, hanc hiſtoriam ſeculo ante ab *Acacio* fuiſſe mutilatam; aut, ſi non fuerint caſti atque integri, quare *Gelaſius* nihil hac ſuper re præcepit? Forſitan etiam reliqua incommoda, quæ proponuntur, facile tolli queant. Notamus hic, a Noſtro, dum partibus aliquantulum in ea cauſa ſtudet, modo Autorem Vitæ Conſtantini ob nimiam *Conſtantini* laudationem reprehendi, &, quod ſibi tantum canat, taxari, cum tamen ipſe eum, ut fas eſt, omnibus laudibus in cœlum extollat; modo bilem ipſi movere tenuem verborum pompam, qua *Conſtantinum*, ex ipſius judicio quidem, parcius proſequatur, inprimis ubi nummi cujusdam mentionem faciat, qui ab altera parte demortuum *Conſtantinum* obvoluto capite forma exſculpta oſtendit, in altera vero eundem quadrigis inſtar aurigæ inſidentem, & demiſſa illi cœlitus manu dextra exceptum, exhibet. Hoc in loco Cl. Autor
Pag. 130. ferre nequit, quod in laudes ipſius amplius non excurrerit, cum occaſionem tamen quam maxime opportunam nactus fuiſſet. Colloquio ſubſequente *octavo* demonſtrare ſatagit, quod narratio de Nicomedienſi *Conſtantini* baptiſmate nec hiſtoria, nec fabula, ſed confictum, idemque pernicioſum, ſit mendacium, quia autor illius rei alios fallere conatus ſit. Dolemus autem, de mendacio iſto minime nos ab Autore convinci potuiſſe, cum teſtimonia adducta minus antiqui-
143. tatem redoleant. Majoris ſunt momenti, quæ *nonum* habet Colloquium, ubi priora textus de Baptiſmo Nicomedienſi verba trutinantur ac refelluntur. Multa hic occurrunt antiquitatis ultimæ veſtigia, ſive ad rem ſacram, ſive profanam, reſpicias. Memorata cauſa itineris ultimi, a *Conſtan-*
151. *tino* ſuſcepti, ex genuinis fontibus repetitur. Tempus definitur, ex quo militares Romanorum ordines Diaconos, aliosque rei ſacræ adminiſtros, ſecum habere conſueverunt, ad rem divinam faciendam. Denique prolixe oſtenditur, qui fuerint mores veterum circa Catechumenos, in templo orantes, vulgo introducti. Miramur integritatem Autoris, qui ſubinde tanta adverſariæ partis exponderat momenta,

menta, ut, nisi de ipsius sententia certo constaret, addubitare prima facie lector posset, atque in eam pervenire opinionem, Autorem ideo adversariam sententiam ita confirmatam exhibuisse, quo suæ causæ sic appareret infirmitas. Sed aliud plane omnis hujus operis ambitus docet. Subsequentis *decimi* Colloquii ratio eo spectat, ut causa dilati Baptismi *Constantini*, quæ vulgo tradi solet, irrita reddatur. Nihil aliud ex mente Autoris vitæ *Constantini* in cau- Pag. 169.
sa fuisse perhibetur, quare actum hunc religiosum differre voluerit, quam desiderium in Jordane se abluendi, ex ritu Christianorum initiationis solenni. Sed causam istam, tanquam superstitioni patrocinantem, propter vanitatem, quæ a religioso Principe minime exspectari debeat, explodendam prorsus esse, Autor noster judicat. Ut vero reliqua enarra- 185.
tionis, de Nicomediensi Baptismo susceptæ, verba manifestæ falsitatis convincantur, *Colloquium XI* huic labori dicavit Autor, ubi docet, propter paschalem festivitatem, a *Constantino* antea jam concelebratam, eum sacris Christianorum mysteriis initiatum fuisse, valde probabiliter concludi. Nec attentionem ullam Autorem vitæ *Constantini* amplius mereri putat, cum leges historiæ migraverit, ac ne primarias quidem res circumstantes, minime omittendas, verbi gratia, de persona, rem fa- 197.
ciente sacram, loco, & tempore, attigerit, quod tamen negligere in tam gravi negotio, insulsum recte æstimetur. Id vero, ex nostra sententia, plene comprobari non potest, vel Autoris causæ saltem tenebras offundit, quod testimonium *Gelasii*, superiori loco jam excitatum, data opera, in Conciliorum editionibus, cum toto *Gelasii Libro tertio* omissum scribat, licet *Photius* in Bibliotheca ad illud provocare non erubescat, &, Jordanis aquas *Constantinum* desiderasse, inde confirmet. Nec minus causam suam Autor prodere videtur, quod *Schotti* 199.
approbat sententiam, qui, *hanc*, scribit, *fuisse rationem omissi Gelasii libri, quia Eusebii errorem, a multis pridem Græcis Latinisque scriptoribus refutatum, hic Gelasius secutus sit.* Sed quomodo *Gelasius* errorem sequi poterat, qui accurato criterio (conf. *pag. 94*,) aliorum Autorum scripta excussit, certa

 ab

ab incertis separavit, quin & Apostolico decreto omnia mu-
Pag. 203. nivit? Sed ejusmodi tricis & litigiis lubens se expedit Noster,
& ad *XII* properat *Colloquium*, ubi de confictis mendaciis,
quibus Autor V. C. narrationem suam claudit, agit. Expli-
cat ibi, quæ *Constantinus* post peractum lavacrum sacrum ani-
mo consilia conceperit, quamque ex Sacramento extremæ
unctionis, quo refectus fuerit, ad sedes cœlestes abiturus,
lætitiam prodiderit. Male ipsum inprimis habet, quod minus
ample descripserit Autor V. C. peractam sacram cerimoniam,
209. in quo voluisse eum *Arianam* prodere mentem judicat. Mul-
ta hic interferuntur de consuetudine, qua purioribus addi-
cti sacris doctores ex hæresi *Arii* conversos in societatem
suam receperint. Litem postea devolvit ad testimonium
trecentorum Patrum Ariminensium, pro confirmando Nico-
226. mediensi baptismo adductum. Sequitur hic Noster *Baronium*,
& depravatum Epistolæ textum contendit, ex qua documen-
tum istud promitur, ubi pro *Constantino* legi debeat *Constans*,
quod satis fuse declaratur, num satis etiam solide, ipse vi-
248. derit. Excipit peractum hunc laborem in *Colloquio XIV* &
259. *XV* testimonium Martyrum *Joviani* & *Herculiani*, itemque
Hieronymi, pro Baptismo Nicomediensi prolatum, quod ve-
ro utrumque falsum esse contenditur, atque ex mutilis quasi
281. & interpolatis monumentis repetitum perhibetur. *Ultimum*
denique *Colloquium*, baptismum controversum, secundum
veras theologicæ criseos regulas examinatum, non nisi in-
ane figmentum esse, demonstrat. Quod de ultima hujus
Operis parte ingenue est dicendum, illud in reliquas etiam
convenit, Autorem nimirum nostrum omnem operam
atque studium, quantum fieri modo potuit, contulisse in
rem suam confirmandam, & in contrariam sententiam de-
struendam, ita, ut vix invenias quidquam, quod ab ipso
sit neglectum. Singulari etiam humanitate utitur, nec in ul-
lum alium, nisi in spurium, ut loquitur, Autorem V. C.
acerbiora pronuntiat verba. Ceterum a cœtus sui scripto-
ribus, principibus modo exceptis, *Baronio* & *Bellarmino*,
æque facile secessionem facit, ac ab Evangelici nostri cœtus
Auto-

Autoribus, ut, partibus nihil ipſum dare, dicere nobis vere liceat. De *altera* hujus Operis *Parte*, nuper denum edita, qua verus atque unicus *Constantini M.* baptiſmus Romanus ex nonnullis æri inciſis monumentis, & numiſmatibus, probatur, proxime dicemus.

DISSERTAZIONE CONTRO I FATALISTI, &c.

hoc eſt,

DISSERTATIO CONTRA EOS, QUI FATUM abſolutum fingunt, Autore P. F. THOMA VINCENTIO MONIGLIA, Ordinis Prædicatorum Socio, S. S. Theologiæ Doctore, & Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ publico in Academia Piſana Profeſſore.

Luccæ, apud Philippum Polloni, librarium Piſanum, 1744, 8. Alph. 1 plag. 8.

Rectiſſime ſtatuit S. Rev. hujus Diſſertationis Autor, libertate hominum ſublata, neque religionem, neque prudentiam moralem, neque ſocietates hominum, amplius ſtare poſſe. Cumque aliquando ex cathedra Academica de præſtantia religionis Chriſtianæ verba faceret, quorundam ſimul ſcriptorum, qui prima religionis principia, fatum abſolutum eſſe defendendo, impugnarant, ſomnia diſcuſſit. Exinde hæc ipſa lucubratio enata eſt, cum, antequam revelatæ religionis defenſionem contra empæctas in ſe ſuſciperet, libertatem primo hominis defendere, ſecum conſtituiſſet. Præmiſit autem huic Diſſertationi tractationem, qua religionis origines inveſtigat. Examinat primo eorum ſententiam, qui, integras gentes omni religionis ſenſu carere, aſſeverant. Si hoc vel maxime verum eſſet, nihil tamen ad deprimendam religionis præſtantiam exinde elici poſſe, docet, cum barbaræ quædam & incultæ gentes non comparari queant cum quamplurimis aliis moratioribus, quibus religio curæ ſemper cordique fuit. Inſuper, totam eam rem incertis atque vanis itinerariorum narrationibus inniti, & multo certius contrarium Pag. 51

comprobari posse, adducto insigni testimoniorum numero
Pag. 8. confirmat. Ex antiquis Philosophis *Epicurum* religionem ex animis hominum tollere, atque atheismum introducere studuisse, observat. Invehitur in *Lucretium*, qui istius hominis deliria summis plausibus excepit, & carmine celebravit. Totum quoque *Epicuri* systema egregie convellit, & absurda,
29 seq. inde existentia, detegit. Neque etiam certos quosdam homines unquam fuisse, qui omnem de Deo sensum & reverentiam ejurarint, pronuntiat. Exempli loco famosos admodum atheismi defensores, *Benedictum de Spinoza*, *Hobbesium*, multosque alios, adducit, qui, quamvis ab initio omnem Dei timorem & cultum exuere laborarint, adeo tamen meticulosi fuerunt, ut & omnem solitudinem præ timore fugerent, & postea, in alterum prolapsi extremum, superstitiosi evaderent.
35 seq. Sententiam eorum, qui, religionem ideo esse excogitatam, somniant, ut cives hoc tanquam fræno in fide & obedientia retinerentur,
46. confutat. & false ridet. Civitatem, ex meris atheis constantem, consistere non posse, contendit. Originem vero religionis atque notitiæ de Deo ex tribus fontibus, ratione nimirum, traditione, & divina revelatione, derivandam esse,
74. monstrat. Ipsa Dissertatio in *duas Partes* abit. In *priori Parte* nonnulla, ad historiam errorum, quos confutat, pertinentia, proponit. Illustris *Leibnitii* placita examinat. Libertatem homini inesse, per experientiam comprobare annititur. *Collini* quoque, aliorumque adversariorum, dubia discutit. In *Parte posteriori Hobbesium* & *Spinozam*, necessitatis absolutæ defensores, refellit. Doctrinam moralem quomodo isti homines proponant, docet. Sententiam *Collini*, Deum, angelos, & beatos cœlites, libertate destitui, dictitantis, examinat. De libertate bestiarum disputat, tandemque de *Thomæ Aquinatis* circa libertatem sententia judicat. De his igitur doctrinæ istius capitibus quid attulerit S. Rev. Autor, nunc more nostro exponemus. Manichæi, aliique priorum Seculorum hæresiarchæ, an libertatem hominum prorsus negarint, certo constitui posse, negat. Laudat hac occasione Cl. *Beausobrii* Historiam Manichæismi, multa tamen in eo libro simul repre-

reprehendit, quæ ſi abeſſent, eum præſtantiſſimis accenſendum eſſe ſcriptis, profitetur. Ex antiquis Poetis nonnullos fatum finxiſſe, cui vel ipſemet *Jupiter* obnoxius ſit, pronunciat, quamvis & alios, ſigillatim *Homerum* & *Virgilium*, *Jovem* fatis eſſe ſuperiorem, credidiſſe, loci eorum adducti comprobent. *Democritum Abderitam* fatum abſolutum finxiſſe, ex *Cicerone* oſtendit. *Epicuri* quoque placita fatum inducere, monſtrat. Stoicos, eorumque fere principem, *Chryſippum*, fatum abſolutum & inevitabile confinxiſſe, locus *Gellii* adductus evincit. Hanc ipſam vero de Stoicorum fato narrationem ex *Bælii Dictionario* voc. *Chryſippus* ſe hauſiſſe, fatetur. S. *Auguſtinum* a labe fataliſmi, ipſi a *Bælio* impacta, defendere quovis modo ſtudet. Eum nimirum contra Pelagianos docuiſſe, gratiam Spiritus S. eſſe *neceſſariam*, neutiquam vero *neceſſitantem*, contendit. *Bælium* hac occaſione admodum perſtringit, &, ex novis literariis ſua eum corraſiſſe, neutiquam ipſum *Auguſtinum* inſpexiſſe, queritur. *Abælardus* quondam ſtatuit, Deum non poſſe producere aliud, quam quod optimum ipſi videatur. Hanc vero ſententiam, quæ omnipotentiæ divinæ ex mente S. Rev. Autoris limites ponit, doctrinæ & placitis Eccleſiæ eſſe contrariam, & Ill. *Leibnitium* nimis facilem ad eam defendendam fuiſſe, contendit. Omnes, qui ſpiritus negant, libertatem ſimul tollere, demonſtrat. *Bælium* ſententiam ſuam de libertate hominis non ſatis prodere, & vix conſtitui poſſe, quidnam hac de re ſenſerit, obſervat. *Lockii* opinionem, quam in libro *de Intellectu humano* expoſuit, non ſine laudis præfamine adducit, &, inde eorum, qui ſpiritus negant, deliria, egregie confutari poſſe, docet. Is nempe, potentiam activam, atque principium motus, in nullis corporibus eſſe, quippe quæ non niſi alia externa quadam cauſa accedente moveantur, monſtrat. Nos contra, uti experientia docet, principium motus in nobismet ipſis deprehendere, inculcat. Hominem liberum idem deſcribit per talem, qui potentia cogitandi & non cogitandi, movendi ſe, aut non movendi, gaudet. Quodſi vero quis non poteſt facere illud, quod voluntas appetit, eum libertate deſtitui, dicen-

P. I pag. 4. 7. 8. 15. 20. 30. 37. 41. 42.

dum eſſe, docet. Unde, libertatem eſſe non poſſe, ubi
Pag. 47. facultas cogitandi & appetendi deeſt, concludit. In ſubſequentibus tamen *Lockium*, libertatem voluntati adſcribendam eſſe
62. negantem, confutat. Definitionem libertatis, ab eo allatam,
68. examinat. *Lockium* ab initio ſtatuiſſe, voluntatem ſemper illud, quod optimum videtur, appetere, poſtea vero ſententiam mutaſſe, &, bonum aliquod a voluntate non appeti, niſi ejus
76. privatio atque deſiderium accedat, credidiſſe, monet. *Collini* librum, qui inſcribitur *Diſquiſitiones philoſophicæ*, omnem religionem revelatam tollere, & libertatem penitus negare,
81. aſſeverat. Ill. *Leibnitii* deinceps placita, de principio contradictionis, ratione ſufficiente, & harmonia præſtabilita, fuſe ediſſerit. Neutiquam vero S. Rev. Autori hæc *Leibnitii* de harmonia præſtabilita opinio arridet, quam ideo enervare & confutare omni modo laborat. Non autem tam argumentis, quam exemplis, pugnat. *Cæſarem, Pompejum*, aliosque heroas, in ſcenam producit, neque ſibi perſuadere poteſt, eorum actiones omnes ex puro corporis mechaniſmo proflu-
101. xiſſe, huncque cum anima eorum ita ſemper conſenſiſſe. Immo, *Tigellium* illum cantorem, cujus inconſtantiam animi admodum lepide pingit Satira Venuſina, in partes ſuas trahi, neque in hominibus, quorum cogitationes & deſideria tantopere inter ſe pugnent, harmoniæ præſtabilitæ locum eſſe poſ-
103. ſe, credit. Noſtrum non eſt, his de controverſiis jam ferre judicium, quamvis neutiquam dubitemus, haud pauca defenſoribus iſtius ſententiæ in promtu futura, quibus hæc enervari poſſint. *Balii* quoque objectiones adducit, &, quæ
105. contra *Leibnitium* diſputavit, per omnia probat. Idealiſtam & Pyrrhoniſtam Philoſophum illum vocat. Ejusque doctrinam ſubtilem quidem & arduam, non autem captu facilem,
110. eſſe, pronuntiat. Libertatem tollere ejus placita, aſſeverat eo, quod ſtatuerit, voluntatem illud debere neceſſario ap-
115. petere, ad quod per rationis dictamen adigatur. Contra rationis ſufficientis principium monet, animam non eſſe machinam ſpiritualem, ad leges inevitabilis neceſſitatis in omnibus,
117. quæ cogitet, adſtrictam. Propriam dein circa unionem animæ & cor-

& corporis ſententiam expromit. Animam videlicet, tanquam
partem hominis ſuperiorem, dominii in corpus capacem ſtatuit.
Unde corpus, ſingulasque ejus partes, dictamini animæ
obedire teneri, inculcat. Immo, corpus occaſionem præbere
poſſe Deo, ut perceptiones & ideas ſuſcitet, dictitat. Hanc Pag. 123.
interim ſententiam non prorſus ſuam facit, ſed duntaxat, eam
ceteris magis eſſe probabilem, conſtituit. Ad ſyſtema influxus
phyſici adoptandum ipſe pronus eſt. Influxum vero illum
ex anima in corpus, non ex corpore in animam,
procedere, dictitat, eamque ſententiam fuſe in ſequentibus
probare ſatagit. *Leibnitium* ſuam de harmonia præſtabilita 124 ſeq.
ſententiam non ſerio, ſed per jocum, prodidiſſe, ex literis,
ab ipſomet conſcriptis, oſtendere annititur. Ad *Collini
Diſquiſitiones philoſophicas de libertate hominis* po- 130.
ſtea deſcendit. Profitetur quidem ille ſcriptor in Præfatione,
operi præmiſſa, ſententiam ſuam principiis doctrinæ moralis
neutiquam adverſari. Urget, omnia, quæ fundamentis ſocietatum
civilium repugnent, falſiſſima eſſe. Cum autem *Collinus*
ſtatuat, actiones hominum a cauſis præcedentibus ita definiri,
ut non poſſibile ſit, ut actio non fuiſſet, aut aliter
perpetrata fuiſſet, eum neceſſitatem, ſi non phyſicam, moralem
tamen, introducere, S. Rev. Autor ſine hæſitatione affirmat.
Concedit, voluntatem non poſſe non felicitatem at- 138.
que bonum appetere. In rebus autem mixtis, id eſt, ubi commodum
cum incommodo conjunctum eſt, voluntatem indifferentem,
& prorſus liberam, eſſe, contendit. Ad bonum
& felicitatem puram conſequendam, voluntatem non impulſu
quodam violento cogi, ſed libere in illam ferri, pronuntiat.
Experientiam inprimis contra *Collinum* militare, & prorſus 140.
indefinitam libertatem voluntati vindicare, contendit, illamque
rem, adducto inſigni exemplorum numero, confirmare
ſtudet. *Neutonum* quoque & *Burnetum*, ſecum conſentien- 143 ſeq.
tes, adducit. *Collinus*, libertatem per experientiam negaturus, 167.
ad quatuor claſſes operationes mentis reduxit. Primo
loco ponit perceptiones idearum, ſecundo judicium de quibuscunque
propoſitionibus, tertio voluntatem, et quarto vim
peragendi

peragendi illud, quod voluntas dictitat. Minus autem accurate eum ita dixiſſe, & ultimum, quod poſuit, pro peculiari facultate perperam venditari, cum illa vis unice a voluntate pendeat, S. Rev. Autor monet. *Samuelem Clarckium* inſuper adducit. Qui cum iſtius hominis placita confutaret, eum obſcuritatis & fraudis reum poſtulavit, cum per voluntatem ultimum rationis dictamen atque judicium intellexerit. Neque vim percipiendi ideas, neque vim judicandi, neque intellectum, quatenus in cognoſcendis rebus conſiſtit, agentia dici poſſe, quibus tamen ſolis libertas adſcribi poſſit, idem *Clar-*
Pag. 210. *ckius* docuit. Differentiam ſuæ opinionis ab *Epicuri* doctrina S. Rev. Autor monſtrat, &, perperam ab adverſariis hanc
215. labem ſuæ ſententiæ adſpergi, docet. *Leibnitii* principium,
223. de impoſſibilitate indiſcernibilium, impugnare & convellere ſatagit, &, negari non poſſe, aſſeverat, quamplurimos exiſtere caſus, ubi, ſi duo nobis proponantur eligenda, quorum neutrum præſtantius eſt altero, voluntas liberrime alterutrum eligat.
231. *Hobbeſium* libertatem negaſſe ex principio (uti S. Rev. Autor vocat) ſufficientiæ, eumque hoc pacto *Leibnitio* præiviſſe, ſibi
P. II perſuadet. Dixit *Hobbeſius*, poſita ratione ſufficiente, effectum
pag. 2. ſequi neceſſario debere. At vero, fallaciam & petitionem principii hic ſubeſſe, S. Rev. Autor urget, cum quidem, admiſſa ratione juſta, effectus ſequi *poſſit*, non autem ſequi *debeat*. Eundem *Hobbeſium* fundamenti loco ponere, actiones hominum a cauſis neceſſariis pendere, id quod tamen multis adhuc dubiis involutum eſt, & quod diſſentientes conſtanter negant & pernegant, obſervat. Facile quidem concedit, rationem ſufficientem non eſſe impeditam, verum, hoc rem non conficere, nec exinde ſequi, talem rationem ideo neceſſariam
7. eſſe, monet. Fuſius dein *Hobbeſii*, nec non *Spinozæ*, pla-
11. cita exponit, & *Harviſii*, Angli, confutationem, quam per
13. omnia probat, adſtruit. Libertatem, quæ in arbitrio atque electione diverſarum actionum ponitur, ad atheiſmum ducere, & a nullo, niſi qui *Epicuri* probet ſomnia, credi poſſe, dixerat *Collinus*. Hunc vero confutaturus S. Rev. Autor, ad experientiam pariter, atque doctrinam moralem, provocat. Quod

Quod ad hanc attinet, inter omnes constare ponit, præmia atque pœnas fundamenta omnis societatis civilis constituere. Sublata autem inter actiones electione, neutri locum amplius esse, inculcat. Dixerat quidem, huic dubio obviam iturus, *Spinoza*, & cum eo *Collinus*, pœnas ideo introductas esse, ut membrum putridum a societate aut rescindatur, aut salutari pœnæ metu corrigatur, atque ab aliis delictis abstrahatur. Hoc autem concesso, nihilo secius pœnas negari, atque duntaxat futura delicta coerceri, S. Rev. Autor judicat. Immo, Pag. 44.
hoc posito, pœnas & præmia æternitatis cogitari non posse, cum in altera vita neque correctioni locus sit futurus, neque facinorosi metuendi sint, ostendit. Instat *Collinus*, dicens, 458.
multo majora & plura scelera esse futura, nisi voluntas hominum ad præmia amplectenda, & ad pœnas metuendas, esset concta. At vero S. Rev. Autor præclare monet, hoc nihil contra libertatem facere, cum sæpissime aliquid nobis bonum videatur, quod re vera malum sit. Bonum, sive verum, sive apparens, nunquam aliquis aversabitur. Facinorosi ergo transgressionem legum tanquam bonum considerant, neque pœnas secuturas esse, semper certo credunt. Ex quo facile fluit, eos a scelerum perpetratione nulla necessitate abstrahi, neque ad pœnas reformidandas adigi. Imo, ex sententia adversariorum, omnia facinora necessitate quadam invincibili esse perpetranda, graviter S. Rev. Autor monet. Libertate admissa, nullam distinctionem inter vir- 57.
tutem & vitia remanere, neque hominem amplius agens morale tunc dici posse, *Collinus* audacter tradidit. Bonum nempe & felicitatem, cum virtute conjunctam, & contra malum, vitia comitans, causas motrices ad virtutem amplectendam constituere, dictitat. Verum, sibi non constare eum, & ex propriis verbis confutari posse, cum ipsemet in sequentibus profiteatur, homines sæpissime malum tanquam bonum considerare, S. Rev. Autor observat. Ex *Collini* etiam principio effici, operationes animæ physicas esse, & eadem mechanica necessitate, qua v. c sanguis in corpore fluit, & per venas sese diffundit, & opera laude digna, & scelera, peragi, idem evidentissime demonstrat. Deum hoc pacto autorem pec- 60.

Pag. 63. catorum dici, ostendit. Angelos bonos, & beatos cœlites, jam libertatem peccandi amisisse quidem concedit, his tamen, cum in vita adhuc essent constituti, eam denegari haud po-
71. tuisse, contra adversarium monet. Libertatem cum præscientia Dei non pugnare, docet, eamque rem dictis Biblicis quo-
101. que confirmat. *Paulum* Apostolum a labe Stoicismi, quam ipsi
107. *Dodwellus* impegerat, defendit. Bruta esse agentia necessaria, & tamen per castigationes & pœnas ad illud adigi, quod volumus, *Collinus* constituit, ex eoque conclusit, etiam demta libertate præmiis & pœnis inter homines locum esse. At vero adversarius aut concedere debet, verum esse, quod *Cartesius* dixit, bestias non nisi machinas, secundum leges motus agentes, esse, & hoc pacto, uti S. Rev. Autor recte pronuntiat,
120. maxima erit eas inter & homines differentia; aut, si illud negat, prout præstantissimi Philosophi jam fecerunt, secundum leges mechanicas brutorum actiones non erunt æstimandæ. Insuper, perperam & non sine temeritate bestias hic cum hominibus comparari, S. Rev. Autor decernit, cum ea-
123. rum natura neutiquam adhuc satis sit cognita. Varias inde variorum de natura brutorum sententias adstruit, ex quibus liquet, *Cartesium* suam hac de re sententiam non primum excogitasse, verum eam ex *Gomesii Pereiræ* libro, qui inscri-
129. seq. bitur *Margarita Antoniana*, hausisse. Inter quamplurimos autem Philosophos, qui hoc argumentum tractarunt, optimam
162. fere rationem iniisse *Lockium*, S. Rev. Autor profitetur, cujus
166. seq. sententiam & fuse affert, & sollicite examinat, propriam opinionem non sine maxima in cogitando peritia & acumine expromens. Constituit nempe, bruta animantia cum infantibus tenellis non inepte comparari, sponte quidem ea agere, non autem *cum ratione*, quod tamen libertatis humanæ præcipuum sit attributum. Cum ratione autem agere, ipsi est, objecta, ex bono & malo mixta, dijudicare, &, quod optimum est, eligere; quam facultatem brutis inesse, S. Rev.
183. Autor constanter pernegat. Ad Scholasticorum tandem, & precipue *Thomæ Aquinatis*, placita descendens hosce homines justo acrius quibusdam scriptoribus vapulare, contendit, vario-

variorum etiam de *Thoma Aquinate* judicia apponit. *Thomam* Pag. 219.
igitur illum statuisse, Deum esse liberrimum, & in ejus arbitrio fuisse, an voluerit hanc, vel aliam, rem producere, S. Rev. 221.
Autor observat. Deum enim esse perfectissimum, & nihil ei perfectionis ex aliis rebus accrescere, adeoque extra se constituta eum non ex absoluta necessitate velle, Doctor iste
angelicus dictitavit. His omnibus calculum suum S. Rev. 224.
Autor adjicit, hunc ipsum mundum non esse ex omnibus mundis, qui cogitari possunt, optimum, atque Deum, si quidem ei placuisset, meliorem creare potuisse, fuse demonstrans. Deum, pro infinita, qua pollet, potentia, varios ordines & causas rerum constituisse, quarum aliæ necessariæ sint, aliæ liberæ, dixerat *Thomas*. Omnipotentia hæc requirit, ut non solum fiat omne, quod Deus vult, verum ut etiam ita fiat, prouti vult. Cum igitur Deus ab omni coactione immunis sit, potuisse eum hujus perfectionis participes reddere creaturas, urget. Vere autem homines hoc dono
gaudere, pro certo sumit. Multus adhuc est in laudandis & 239.
recensendis *Thomæ* placitis, quibus nos, ne justo longior evadat nostra recensio, non immorabimur.

EMANUELIS SWEDENBORGII, S. R. M. Regnique Sueciæ Collegii Metallici Assessoris, Regnum animale, anatomice, physice, & philosophice, perlustratum; cujus Pars prima de visceribus abdominis, seu de organis regionis inferioris, agit, Pars secunda de visceribus thoracis, seu de organis regionis superioris, agit.

Hagæ Comitum, apud Adrian. Blyvenburgium, 1744, 4.
P. I Alph. 2 plag. $9\frac{1}{2}$, P. II Alph. 1 plag. 13.

Septem anni sunt, quod liber: *Oeconomia regni animalis, in transactiones divisa,* inscriptus, apparuit. Qui, quamvis nomen Autoris additum non esset, facile tamen cognoscebatur non posse, nisi a *Swedenborgio*, provenire, quod scilicet ex Latina dictione, sed inprimis ex philosophandi

 ratione,

ratione, apparebat. Jamque in Prologo hujus libri ipſe ſe *Oeconomiæ* Autorem nominat; quod ſi propter hoc fecit, quod, ne ſibi alius aliquis ejus libri gloriam tribueret, metuebat, poterat id ſecure omittere. Magis ipſi gloriæ cedit hoc, quod, ſe *Oeconomiæ* filum abrupiſſe, fatetur, propterea, quia juſto feſtinantius, ut ait, & citatius gradum ad propoſitam metam contulerit. Atque vellemus, quæ in hoc libro propoſita ſunt, Autor aliquanto clarius pertractaſſet, niſi fortasſis ex eorum numero eſt, qui, eum demum virum doctum eſſe, exiſtimant, in cujus ſcriptis intelligendis ſe lectores fruſtra fatigant. Ex duabus ad veritatem perveniendi viis eam *Swedenborgius* ingreſſus eſt, quam Græci ἀνάλυσιν vocant, quamque ſolam ait terrigenis apertam eſſe videri, cum, quæ σύνθεσις nominatur, entibus & potentiis ſuperioribus modo, ut Autor vocat, ſpiritibus, angelis, ipſique omniſcienti Numini, pateat. Atque in hoc hic ipſe liber ab *Oeconomia* non differt. Quæ in *prima Parte* propoſita ſunt, *Swedenborgius ſedecim Libris* comprehendit, quæ in *ſecunda*, *ſeptem*. In ſingulis *Capitibus* ita proceſſit, ut primum de ſingularum partium fabrica plurium doctorum virorum obſervationes atque experimenta, longo ſermone, & ipſis Autorum verbis ſervatis, proponeret, deinde vero Analyſin ſubjiceret, quæ nihil aliud eſt, quam uſuum muniumve partis cujusvis expoſitio, cui plures, ſed parum ad rem facientes, annotationes ſubjectæ ſunt. Ex viris doctis autem per omnia *Heiſterum*, atque *Winslovium*, in pluribus *Bœrhaavium*, atque *Malpighium*, in nonnullis *Morgagnum*, & paucos alios, ſecutus eſt. Quorum virorum etſi tanta autoritas eſt, ut propter eorum delectum vituperari *Swedenborgius* permultum non poſſit, tamen de hoc excuſari non poteſt, quod, qui de ſingulis partibus corporis humani expoſuerunt, non ubique conſuluit, atque ad *Bidloi*, ſimilesque, parum accuratas, aliorum icones provocavit. Neque ſine magno lectorum diſpendio factum eſt, ut integra loca horum Autorum proferret, qui cum in aliis idem dixerint, in aliis diverſa ſenſerint, ſatius fuiſſet, illa contrahere, ex his illa tantum proponere, quæ propius a vero abeſſe videbantur,

bantur, quam lectorum judicio relinquere. Hæc de toto Opere in universum sufficiant. Jam, si non singula, saltem aliquot *Capita*, lustremus. *Primum* de Lingua est, cujus descriptionem ex *Heistero, Winslovio, Malpighio,* & *Bœrhaavio*, Autor repetiit, iisque ex *Swammerdamo* quædam de insectorum linguis subjunxit. Tria autem propria esse linguæ munera dicit: primum sugere, sorbere, potare, & comedere, vel alimenta recipere, & deglutire, alterum sentire & sapere, tertium loqui. Cetera derivativa esse dicit, ut spuendi, evomendi, sibilandi, inflandi buccinas, cet. A potentia enim comedendi, bibendi, atque loquendi, principaliter pullulare ait. Neque ex lingua salivalem humorem provenire, qui cibis admisceatur. Ab his Autor ad musculorum linguæ expositionem progreditur, ubi & Græcæ linguæ & Anatomes scientiam egregie probat hoc, quod, cerato- & basioglossum a nonnullis in mylo- & chondroglossum dividi, scribit. Ex nervis deinde quinto pari sentiendi, nono movendi facultas, adscribitur, &, qui ab octavo pari proveniunt, dicuntur a primis lactisugiis linguam informare, quomodo alimenta recipiet, circumaget, devolvet, & ventriculo committet, nempe propter hanc evidentissimam causam, quia ex cerebello effluunt. Ut, quantum *Swedenborgius* ceteros Physiologos antecellat, ex his evidenter apparet; sic idem, & quanta sit ipsius anatomica scientia, demonstrat hoc, quod, quas primi secundique ordinis papillas *Winslovius* vocat, non solum glandulas facit, quod aliquo modo concedi posset, verum etiam pariter ac foramen cœcum non excernendo salivali humori, sed eidem æque ac succis ciborum solutis absorbendis hauriendisque, destinatas esse, pronuntiat. In *secundo Capite* de labris, ore, palato, & glandulis salivalibus, agitur, quo loco leve esse videtur hoc, quod, præter platysma-myodes, & digastricum musculum, nullum alium novit, qui maxillam a mala diducat, quodque inter eos, qui illam ad hanc apprimunt, masseterem non numerat. Non contemnenda tamen sunt, quæ deinde de linguæ usu inter potandum profert; quem vero usum papillis glandulisque manifesto in lingua

Pag. 26 seq. 29. — 32. — 33 seq. — 61. — 63. — 68.

 conspi-

conſpicuis adſcripſit, ſcilicet, ſubtiliores ex cibis ſolutis ſuc-
cos ſorbere, ac bibere, eundem etiam guttur palatumque ha-
bere, ait, propterea, quod glandulæ lenticulares, ſicut in lingua
adſint, non e ſubjectis glandulis emiſſæ, ſed emiſſaria, ſeu tu-
bulos verſus interiora ablegantes. Neque aliter in univerſum
de ſtomachi, ventriculi, ac inteſtinorum, glandulis, vaſculis-
que, in hæc cava loca hiantibus, ſentit, quaſi vero ipſi, tot
Diſſectorum experimentis ſpretis, uſum, immo ſtructuram, par-
tium pro lubitu mutare liceret. Sequitur in *tertio Capite* de
Pag. 78- pharynge, œſophago, & eorum glandulis, tractatio. In qua
80. memorabilia hæc ſunt, quæ de ſucceſſione motuum in lin-
82. gua, palato, faucibus, & ſtomacho in deglutitione, ab in-
fluxu nervearum fibrarum procedente, de ſalivali humore, ex
glandulis thyreoidea, bronchialibus, jugularibus, occipitali-
bus, cervicalibus, proveniente, atque a ſtomacho attracto,
83 ſeq. tum ſigillatim de ſpiritibus, ſeu animalibus nobilioribus eſſen-
tiis, a ventriculo attractis, quibus ſaliva demum vivificetur,
ut potis ſit intimas edulium partes involvere, & per inſenſiles
poros in ſanguinem traducere, atque de motibus alternis re-
85 ſeq. ſpiratoriis pulmonum, ventriculo, appenſisque ceteris viſceri-
bus, per œſophagum impreſſis, propoſita ſunt, ut qui tanquam
axis homodromus cum ſuis loris & ſucculis ſit, qui hanc
rotam in pulmonum vices excitet, verſet, & circumducat.
95. In *quarto* deinde *Capite*, in quo de ventriculo tantum, & ejus
orificiis, exponitur, de chylo tamen quædam, ex *Leewenhœckio*
exſcripta, appoſuit. Utque ſpiſſioris in faucibus reperiundi
ſucci, (mucum appellant,) ejusque in deglutitione utilitatis, men-
tionem nullam fecit; ſic quoque gaſtricum ſuccum neglexit.
104. Multa contra, nobis parum intellecta, de forma ſpirali diſputat,
105. actionemque fibrarum ventriculi in gyrum fieri contendit,
qui, a ſuperiore orificio orſus, in inferiore deſinat, & alterno
reſpiratorio pulmonum motui ſynchronus ſit. Cumque ſupe-
riore aliquo loco monuerimus, *Swedenborgium* exiſtimare,
tunicam interiorem ventriculi non tam emittere ſuccos, quam
112 ſeq. potius ſugere, ipſa Autoris de hac re verba apponamus: Pu-
riſſima & ſumme decantata immediate in cerebrum & cerebellum,
inque

inque ipſas eorum ſubſtantias, ſubtile organicas, ablegat. Quæ illis puritate ſuccedunt, directe in venas & ſanguinem; quæ his iterum, in tunicam celluloſam, & ab hac vel in vaſa capillaria, vel in lymphatica, & his mediis in cyſternam chyli, reſidua ejusdem tunicæ repoſcere & ruminare videntur. Minus autem defæcata adhuc caſtiganda, per expoſitam viam ſanguineam in hepar. Neque ab his multum abludunt, quæ in *Capite quinto*, in quo de inteſtinis primum in univerſum, Pag. 114.
deinde ſingulis, agitur, de chyli motione ad vaſa lactea aliaque proferuntur, quam videtur *Swedenborgius*, neque adeo 148.
male, exiſtimare, per valvulas inteſtinorum dirigi. Ex appendice autem vermiformi, plicis coli undoſis inungendis & lu- 149.
bricandis, ac præcipue macerandis fæcibus, idoneum liquidum emanat, quod tamen ſuperfluum peritonæi, & viſcerum abdominis, eſſe, vehementer dubitamus. Plura, ut verum fateamur, figmenta in proxima de meſenterio, vaſisque lacteis, 162.
tractatione occurrunt, qualia ſunt, de vaſis lacteis pulmonum, lienis, hepatis, peritonæi, de vaſis lacteis inteſtinorum, non in villoſa, verum in celluloſa, eorum tunica finem habentibus, 163 ſeq.
de viribus, per quas in celluloſam tunicam attractus chylus in vaſa lactea urgeatur, inter quas glandulæ meſenterii referuntur, quæ ſe inſtar follium contrahant ac elevent, chylumque hac ratione alliciant. Porro de ſede receptaculi chyli in centro 166.
totius trunci, de ſingulis fibris, ubicunque vadant, animum, 170.
ſeu ipſas affectiones, ſui parentis cerebri, vel cerebelli, ſecum portantibus, aliaque. Occurrunt etiam non pauca in *ſeptimo Capite*, quod de ductu thoracico eſt, atque in *octavo*, in quo de glandulis in genere exponitur. Earumque duo 196.
ſumma genera admittit, conglobatas, quas Autor electiſſimam lympham excipere, perque ſua cola, ſuos foros, & folliculos, diffundere, mox diffuſam colligere, & per ſimilis textus vaſa ad alvearia transmittere, dicit, & conglomeratas, quæ 198.
totidem perfectiſſimæ operarum chymicarum ideæ, & quaſi laboratoriorum exempla, eſſe dicuntur, dividunturque in generales, ſpecificas, & particulares. Quadruplicis naturæ fi- 201.
bris dicuntur conſtare, fibra cerebri, ſeu nervea, corporis, ſeu

arteria

arteria & vena, fibra motrice, ex hac utraque constante, &
Pag. 204. fibra glandulæ conglomeratæ, ex grandinibus & acinis ejus
seq. enixa, hæcque cerebri exemplo illustrantur. Sed nolumus
Lectorem his nugis amplius recensendis morari. Quare reliquorum *Capitum* contenta breviter tantum indicabimus. *Nonum* igitur de hepate, & vesica fellis, est, ubi *Bianchiani* operis & *Morgagnii* Epistolarum pariter ac *Ferreniani* inventi
222. sqq. ne verbo quidem mentionem fecit. Multa contra futilia de jam diu feliciter explosis operationibus corporis chymicis, tanquam de re nova, proposuit, bilemque ex chylo crudo,
229. sanguineque impuro, in hepate parari, contendit. In *decimo* *Capite* de pancreate agitur, in *undecimo* de liene, quod viscus
286. dicitur omnem susceptum sanguinem arteriosum in transtra sua cellulosa effundere, ibique versare ac subigere, cujus deinde partem venæ per multifores aditus absorbeant, partem vasa lymphatica sibi vindicent, & partem fortassis ipsa cellulata compages in omentum ejiciat. Quæ si fortassis tolerari
289. possent, certe tamen non possunt ea, quæ deinde de immundioris sanguinis in liene præparatione &c. proponuntur. *Caput XII* de omento est, de cujus quadruplici usu melius, quam de ceteris, expositum esse videtur. *Caput XIII* renibus succenturiatis dicatum est; de quibus præ reliquis debuisset *Morgagnium* in Epistolis ad *Valsalvam* consulere. Ipse vero *Swedenborgius* mira quædam de hujus partis actione narrat,
338. eamque circulum chylosi seri dicit per cellulatas tunicas peritonæi, & ejus viscerum, sicut cor embryonicum circulum sanguinis per vasa jugiter instaurare, ipsumque alumnum, & spiritu fœcundum laticem, copulare sanguini, ac copulam in sanguinis gyrum remittere. De renibus ac ureteribus in *Capite XIV* exponitur. Quos cum urinam a sanguine per alternam
358. expansionem constrictionemque separare, & lentas damnosasque
375. que pituitas, & forte aliquam partem effœtæ pinguedinis, a peritonæo educere, scribit, videtur nobis rem nulla ratione probandam proponere. Hanc tractationem in *Capite XV* illa de vesica urinaria excipit. In eaque multa primum de ordine partium corporis humani, ac nisu earum, quæ in ventre sunt, in vesicam,

cam, modoque, quo urina quaſi exprimitur, proponuntur,
quæ fortaſſis admitti poſſent, ſaltem facilius, quam quæ Pag. 397.
Swedenborgius de alterna veſicæ vibratione, ad varios uſus,
profert. Poſt hæc in *XVI Capite* de Peritonæo ſic agitur,
ut, quæ de eo a *Douglaſſo* ſcripta ſint, Autor ignoraſſe videa-
tur. Nolumus, vel non poſſumus potius, hic ea recenſere, quæ
initio hujus *Capitis* de univerſali & communi diſputantur, pa- 412 ſeq.
riter ac illa, quæ de peritonæo, tanquam communi vinculo
membrorum abdominis, atque ultimo loco de circulatione
ichoris per textum peritonæi celluloſum, exponuntur, ut quo-
rum omnium ſenſum aſſequi nobis non licuit. Finem huic
primæ Parti Epilogus imponit, in qua, ſummam munerum
omnium abdominis viſcerum, chylificationem, ſanguificationem,
ac repurgationem, eſſe, oſtenditur. Ad *alteram Partem* progre-
diamur, cujus *primum Caput* de naſo & uvula agit. De qua
Swedenborgius vel propter hoc excuſari non poteſt nihil eorum
protuliſſe, quæ *Littrjus* & *Valſalva* expoſuerunt, quod *Brownii* 7.
tamen icones muſculorum, easque ex *Mangeto*, & *Verheyeni*
illarum partium figuras, allegavit. Inter plures vero, quæ 15.
naribus utilitates adſcribuntur, nova utique hæc eſt, a quinto
pari ramum naribus datum fuiſſe, quo reſciat animal, quid 19.
intro in pulmones conetur irrumpere; atque ſingulare eſt et-
iam hoc, noſtræ ætatis Medicum contendere poſſe, nares et-
iam a cerebri medulla, cortice, & menyngibus, lymphas pitui-
toſas abducere, ne de aliis, riſu magis excipiendis, opinionibus
dicamus, quas de narium æque ac uvulæ, quam a velo pa-
latino, etſi minus accurate, diſtinguit, uſu fovet. Laryngis
& epiglottidis deſcriptio in *Capite II* ſequitur. Ejusque ſex 40.
uſus eſſe etſi contendit, tamen parum clare exponit, neque,
quid per glottidem intelligat, ullo loco declaravit, quin, eam
potius pariter ac ipſam moventes muſculos nunquam a *Swe-
denborgio* viſos fuiſſe, colligere aliquis vel ex hoc poſſet,
quod ab aliis muſculis in rimam coarctari ait, ab aliis in or- 43.
bem, ſeu circulum, expandi. Tolerabiliora eſſe videntur, quæ
in *Capite III* de aſpera arteria habet, ſi ea excipias, quæ de 87.
motibus alternis reſpiratoriis pulmonum partibus vicinis, &

per has remotis, ab aspera arteria infusis, de eadem arteria,
Pag. 91. sanguinem arteriosum ad caput & cerebrum enitentem excitante, communique modificatione exhilarante & animante,
93. tumque in se ut in effigie repræsentante, quomodo unumquodvis membrum hujus corporis, aut regni, non sibi soli, sed omnibus, vivat, exposuit. *Caput IV* de pulmonibus doctrinam continet, & *V* illam de pleura, mediastino, & pericardio. Et pleura quidem, si *Swedenborgio* credimus, miras utilitates præstat hoc, quod respiratorios motus, ut vocat, ad musculos pectoris, ad cor, arterias, venasque, ad peritonæum, ad medullam spinalem, &c. transfert. Quo vero amplior de pleura tractatio est, eo angustiores limites illa de mediastino & pericardio habet. Ultimis duobus locis de thymo ac diaphragmate agitur. Atque in illius usu inveniendo omnes Physiologos adhuc frustra laborasse pudeat, cum felix *Swedenborgii* ingenium facile & unctuosum humorem thymi, & per quas ille vias in mediastini cava, cordis parenchyma, stomachum, asperam arteriam, pectoris cavum, &c. depluat, invenerit. Præter hæc dicitur quinque peculiares in partibus usus
224 seq. habere; quos amplius hoc loco non recensebimus, pariter ac quæ de diaphragmate, tanquam communissimo ligamento, & medio uniente omnium totius corporis membrorum, &
237 seq. tanquam communi directorio & medio uniente omnium eorum virium, motuum, munerum, & usuum, proferuntur. In Epilogo denique de mediatorio pulmonum inter animam & corpus munere, de via, quæ generi humano sciendi, & demum sapiendi, concessa sit, de facultate distincte cogitandi, ac de finibus, agitur, ob quos, inquit, cardines vitæ notæ ita inversi sint, ut postrema primas agerent, seu ut sensus corporei mentem suam magistram in scientias inaugurarent, & non ab initio, explicatis & excultis organis, acutissime, quid in re quaque verissimum sit, videremus. Et hæc quidem de somniis *Swedenborgianis* sufficiant.

ASTRONOMIE NAUTIQUE, &c.

id est,

ASTRO-

ASTRONOMIA NAUTICA, SEU ELEMENTA Astronomiæ, pro Observatorio, tam fixo, quam mobili; Autore DE MAUPERTUIS.

Parisiis, ex typographia Regia, 1743, 8 maj.

Plag. 9, cum Schematibus, textui insertis.

Inutile fere judicamus, indicare, libellum hunc singularem sibi apud eos, qui rebus mathematicis, præsertim astronomicis, favent, attentionem conciliare posse, cum ipse optimas suas literas commendatitias præ se ferat. Nomen enim Autoris in fronte gerit, qui jam tot egregiis inventis atque observationibus scientias, Geographiam inprimis & Astronomiam, ornavit & auxit, ut ab eo nihil nisi elegantissimum quodque sibi promittere liceat. Forsitan tamen haud omnes, qui solum ejus titulum norunt, justam de ipsius contentis ideam concipient. Errarent enim, si syllogen eorum, quæ in re nautica ex Astronomia petuntur, cum descriptione instrumentorum, methodorum observandi, & similibus, quæ a scriptoribus doctrinæ nauticæ vulgo exponi mos est, exspectarent. Eum potius finem sibi proposuit Cel. Autor, ut varia nova exhiberet Problemata, quæ, ut Astronomiæ generatim inserviunt, ita præsertim in re nautica, pro variis circumstantiis, summo cum fructu in usum vocari possunt. Accommodatum est itaque opusculum usui utriusque Astronomi, tam stricte sic dicti, seu fixi, quam nautæ, Astronomi mobilis. Utrique offeruntur varia atque nova subsidia, quorum ope partim observationes commodius instituuntur, partim ea, quæ ex observationibus resultant, majori cum rigore reperiuntur. Inprimis tamen nautis sunt longe utilissima, quorum ratio observandi vulgo & est admodum lubrica, & ita comparata, ut, levi obstaculo se offerente, nulli prorsus usui inservire queat; cum tamen plura alia adminicula adhiberi possint, quæ vel non minus exacte, quam facile, proposito satisfaciunt, vel, si non summum rigoris gradum admittant, deficientibus tamen exactioribus optimum in casu necessitatis erunt refugium, idque eo

magis, quod nullum fere apparatum sibi deposcant. Totum negotium absolvitur quadraginta Problematibus. Ad methodum quod attinet, Trigonometriam sphæricam, quam plerique cœcutientes quasi ad Problemata astronomica solvenda applicant, plane non adhibere consultum duxit, atque omnia ex solius Geometriæ principiis derivavit, & formulis algebraicis eleganter complexus est, adeo ut, cum eadem methodus etiam ad alia Problemata sphærica facile applicari queat, hoc respectu fere *Astronomiæ sphæricæ analytice expositæ* titulo præsens opusculum insignire liceat.

Priora quinque *Problemata* sistunt formulas canonicas, quæ in omnibus reliquis usu veniunt. Docetur nempe pro quinque his elementis, altitudine poli, sideris declinatione, altitudine, angulo horario, & azimuthali, omisso uno, invenire relationem inter quatuor reliqua. Si nempe, posito sinu toto $=r$, dicantur respective sinus & cosinus eorum: s, c; x, y; h, k; t, u; m, n; habebuntur sequentes æquationes: 1) $rrh - rsx = cyu$; 2) $rrx + nck = rsh$; 3) $rnyt + rmcx = msyu$; 4) $rcht + nskt = rmku$; 5) $mk = yt$. In *Problemate 6* ex dato tempore, quo sidus datum angulum absolvere videtur, invenitur declinatio; est enim, posita hujus chorda $= 2p$, $y = rp : t$. *Probl. 7, 8*, ex altitudine poli, & declinatione sideris, quarum tangentes $= S, X$, præbet arcus semidiurni cosinum $= SX : r$; & cosinum amplitudinis ortivæ, vel occiduæ, $= rx : c$. Ex formula priori datur refractio horizontalis; cum enim detur tempus, quo sol est actu in horizonte, & observari possit altitudo ejus apparens, addendo parallaxin relinquetur quæsita refractio. Ex posteriori definiri potest declinatio acus magneticæ. Hac occasione novum atque singulare prorsus *instrumentum azimuthale* pro observatorio fixo commendat Vir ingeniosissimus, ipsum nempe horizontem sensibilem; quod in gradus dividi posset, observando variarum stellarum, quarum declinationes constent, angulos horarios, unde per formulam canonicam tertiam darentur anguli azimuthales, adeoque ope telescopii, in plano verticali mobilis, hi gradus notari possent per objecta, horizontem terminantia.

Quo

Quo instrumento semel constructo, omnes observationes siderum absque altitudinibus mensurandis expediri possent per solum telescopium ac pendulum; cum ex angulo azimuthali & horario ipsæ altitudines computari queant. In *Problemate 10*, ex data altitudine poli, & declinatione sideris, quæritur, in quanam altitudine hoc verticaliter adscendere, vel descendere, videatur. Patet, accidere hoc in eo puncto, ubi circulus diurnus tangitur a verticali, & angulus azimuthalis fit sui generis maximus. Si itaque formula canonica secunda differentietur, positis c, s, x, constantibus, & ponatur $dn = o$, prodit sinus quæsitæ altitudinis $= rs : x$, & ipsius anguli azimuthalis cosinus $= r\sqrt{(x^2 - s^2)} : c$; unde liquet, illud phænomenon competere non posse, nisi stellis inter polum & zenith transeuntibus. Hoc *Problema* applicatur in sequenti ad definiendam refractionem. Cum enim eo momento, quo stella partem verticalis describit, refractio solam altitudinem afficiat, ipsumque momentum sit idem, ac si nulla adesset refractio; poterit, ex comparatione altitudinis veræ, per form. præc. computatæ, cum observata, ipsa quantitas refractionis elici. *Problemata* tria sequentia versantur circa correctionem meridiei, per altitudines correspondentes determinatæ. Si nempe capiantur duæ altitudines solis ante & post meridiem æquales, medium intervalli temporis inter eas daret momentum meridiei, modo declinatio solis interea non mutaretur. Posito enim sole in signis adscendentibus, eo momento, quo post meridiem eandem haberet altitudinem, paulo propius ad zenith accessit, ideoque tardius, quam deberet, ad eandem altitudinem iterum pervenit. Contrarium accidit, si sit in descendentibus. Quare ab ipso medio intervalli priori casu aliquid demendum, posteriori ei quid addendum erit, ut habeatur vera meridies. Quod ut inveniatur, differentietur formula canonica prima, positis s, c, b, constantibus, & pro dy, du; introducantur ipsi arculi meridiani dD, & æquatoris dE, & (posita tangente anguli horarii $= T$) prodiit $dE = (S : t - X : T)\, dD$. Hinc vice versa data differentia ista temporis dE, datur differentia declinationis dD; vel utra-

que data dabitur altitudo poli. *Problema 15* est famosum illud de *die minimi crepusculi*, quod olim summorum Geometrarum par, fratres *Bernoullios*, per quinquennium occupatos tenuit, (fatente ipso *Joanne Oper. Tom. I pag. 64*,) cujusque solutiones in his *Actis*, & utriusque *Operibus*, ut & in *Analysi Hospitaliana*, exstant; quas vero defectu laborare ostendit præsens acutissimi Autoris solutio, mira facilitate ex formulis generalibus emanans. Cum enim duratio crepusculi exprimatur tempore, inter duo momenta, quibus sol horizontem & circulum crepuscularem (intra horizontem 18° depressum) attingit, elapso; quod manifeste æquatur intervallo momentorum, quibus ad horizontem & altitudinem 18° perveniret; liquet, mensuram ejus fore arcum æquatoris terminatum duobus cosinibus, quorum unus u respondet angulo horario eo instanti, quo sol horizontem attingit, alter u' eo, quo ad gradum 18 elevatur. Qui arcus cum sit minimum, erit ejus elementum $\frac{du}{\sqrt{(rr-uu)}} - \frac{du'}{\sqrt{(rr-u'u')}} = 0$. Substitutis ergo ex formula prima valoribus ipsorum u, u', per s, x, y, b, positisque s, b, constantibus, prodibit sinus declinationis quæsitæ $x = \left(\frac{r+k}{b}\right) s$. Duo ergo valores videntur proposito respondere, quorum unus $\left(\frac{r-k}{b}\right) s$ præbet analogiam, a laudatis Geometris jam pridem inventam, $r : tang. 9° = s : x$; alter vero, ab iisdem neglectus, non nisi propter ambiguitatem quandam, in Problemate hoc obviam, adest. Si nempe elevatio poli major sit depressione circuli crepuscularis, arcus æquatoris, crepusculum metiens, est (ut jam diximus) differentia duorum arcuum, quorum cosinus cadunt ad eandem centri sphæræ partem; & valor prior respondet hujus differentiæ minimo, justamque declinationem exhibet, posterior præbet imaginariam. Si vero elevatio poli depressione arcus crepusculi minor sit, arcus ille est summa duorum arcuum, quorum cosinus cadunt ad partes centri diversas;

versas; & duarum declinationum una præbet minimum summæ horum arcuum (qualis proprie requiritur), altera minimum differentiæ, quod vero nec dat crepusculum minimum, nec maximum. Hoc excipiunt *tria Problemata*, quibus ex altitudine poli, & declinatione solis, definitur tempus, quo discus integer super horizontem elevatur, aut infra eum deprimitur; vel vice versa. Positis nempe in formula prima non nisi *b*, *u*, variabilibus, & pro du introducendo arculum æquatoris dE, pro db vero ipsum diametrum solis dH, prodit $dE = \frac{r\,dH}{\sqrt{(y^2 - s^2)}}$; unde vice versa ex observato hoc tempore poterit nosci elevatio poli, quod subsidium, uti executione est facillimum, ita, deficientibus aliis, nautæ potest esse utilissimum, cum præterea refractio nullum errorem inducat. In *Problematibus tribus* sequentibus continetur relatio inter altitudinem poli, declinationem & altitudinem astri, & tempusculum, quo per quantitatem minimam elevatur, vel deprimitur; unde ex datis posterioribus elici poterit altitudo poli, novo in casu necessitatis subsidio. *Tria*, quæ sequuntur, *Problemata* ex datis astri declinatione, duabus altitudinibus, & intervallo temporis, investigare docent altitudinem poli, & tempus observationum; quod simplicius efficitur, si in altera observatione astrum sit in horizonte, vel si stella æquatoria assumatur. *Problema 25* exprimit altitudinem poli, & declinationem sideris, ex observatis transitibus per duos verticales ope angulorum azimuthalium & horariorum. *Probl. 26, 27*, ex data altitudine poli, & observatione duorum siderum, quorum adscensiones rectæ & declinationes constant, in eodem verticali, invenire docent horam; quod facillime expeditur, si utriusque adscensio recta sit fere eadem; imo tota observatio nullum apparatum, nisi filum pondere onustum, requirit. Per *Probl. 28, 29*, reperitur altitudo poli ex observatis duobus ejusmodi sideribus, in eodem vel verticali, vel almucantarath. Sequens definit altitudines poli & horam, ex intervallis, quibus trium siderum (quorum adscensiones & declinationes notæ) unum in eodem verticali, quo singula reliqua reperiuntur;

quod

quod eo respectu inprimis est utilissimum, quod & observatio transitus per verticalem facillima, & ipsum nulli refractioni sit obnoxium. *Problema 31* est insigne illud, inter celeberrimos *Academiæ Petropolitanæ* Socios quondam valde agitatum, (quorum solutiones in *Comm. Petr. Tom. IV* exstant,) de invenienda altitudine poli, & declinatione sideris, ex tribus altitudinibus & duobus intervallis temporum; quod tamen magis esse curiosum, quam in ipsa praxi utile, haud diffitetur Noster. Sequentia *Problemata* exponunt relationem inter altitudinem poli, & diem anni longissimum brevissimumve; tam neglectis, quam consideratis, refractione & parallaxi. *Problema 38* tractat quæstionem, nautis longe utilissimam, quæque non minus exacte mari, quam terra, solvi potest, de invenienda altitudine poli ex diei longitudine. In hujus solutione omnia in computum ducuntur, quæcunque modo variationem inducere possunt: refractio, parallaxis, variatio declinationis solis, variatio loci navis tam in longitudinem, quam in latitudinem. Qua in re notatu est dignissimum, refractionem horizontalem quam proxime æquari diametro solis apparenti, adeo ut refractionis rationem habere opus non sit. In *Problemate 39* investigatur altitudo poli ex intervallo inter ortum, vel occasum, duorum siderum, quorum constant adscensiones rectæ & declinationes; quod inservire potest nautis, eligendo tale sidus, quod in horizonte conspici potest, Solem nempe, Lunam, Venerem, aut Jovem. Denique *Problema 40* exponit *Maieri*, de Astronomia optime meriti, methodum, (in *Comm. Pet. Tom. V* exhibitam,) inveniendi altitudinem poli, & declinationem sideris, ita ut neutra ab altera pendeat, nulliusque anguli mensuratione opus sit, dum nempe observantur transitus duorum siderum per meridianum, per duos verticales, & per duos almucantarath, etiamsi incognitos, modo sint constantes; cujus solutio ex formulis generalibus methodo valde naturali derivatur, etsi rei natura expressiones haud adeo concinnas admittat. Quo ipso finis elegantissimo huic opusculo imponitur.

MISCEL-

MISCELLANEA LIPSIENSIA NOVA, AD INcrementum scientiarum, ab his, qui sunt in colligendis Eruditorum Novis Actis occupati, per Partes publicata. Edendi consilium suscepit, Præfationem præmisit, sua nonnulla passim addidit, FRID. OTTO MENCKENIUS, Ph. & J. U. Doctor, Regi Pol. & Elect. Sax. a Consiliis Aulæ, Urbis patriæ Senator, & Acad. Scient. Reg. Boruss. Sodalis.

Voluminis V Pars I.

Lipsiæ, in officina hæredum Lanckisianorum, 1747, 8.

Plag. 12.

In Præfatione, huic *Volumini* præmissa, significavit *Menckenius, Miscellanea* hæc barbariei ingruenti veluti repagulum objicere, pollicitus, se cum laboris sociis nunquam, dum vixerit, instituto huic renuntiaturum, vel ejus curam, nisi ipsum suprema illa rerum necessitas hinc invitum abstraxerit, ex animo dimissurum esse. Simul ac ad collectitium exercitum, in hac opera occupatum, nos convertimus, nobis *Jo. Christoph. Harenbergii Dissertatio apocalyptica de Cantilena Mosis, servi divini, eaque agni cantilena, ad Apoc. XV, 3,* obversatur. Tempus, quo *Apocalypsis Joannis* literis consignata fuit, Auctor in partes distribuit, ac illud inter annum 59 ac 68 interjectum credit, habita æræ vulgaris Christianæ ratione. Argumenta, quibus sit inductus, ut ita sentiat, exponit haud una. *Gerstenii* consensum laudat. Periodos septem temporis, adventum Messiæ vindicem præcessuras, ex Judæorum doctrina proponit, ac in luce ponit. Comites et cantores illius cantilenæ ex antiquitatibus sacris Judaicis, ac nominatim ad festum tabernaculorum referendis, illustrat. Cantilenam *Mosis* & agni eandem esse ac exhiberi *Devt. XXXII,* rationibus allatis in medium it comprobatum. Summam cantilenæ, seu episodium, apud *Joannem* strictim attingi, docet. Effectum & eventum cantilenæ adjicit. Corollarium de nomine *Mosis,* Messiam Pag. 51.

Uuu etiam

etiam denotantis, & agni, subjungit. Succedit huic Commentationi *Petri Zornii Dissertatio de* ימים טובים, *sive diebus magnis Ebræorum.* Dies primus ac ultimus trium festorum
Pag. 33. majorum Ebræorum inprimis habiti sunt sancti; dies intermedii haud æque sancti magnique fuerunt reputati. Primus dies mensis Tisri hic æque in censum venit. Addatur Expiationis
36. dies. Hellenistæ *dies bonos* illos vocarunt ἡμέρας μεγάλας. Conf. *Jo. VII, 37, XIX, 31.* Si Sabbati dies cum die festi majoris esset idem, dies ille æque vocatus fuit *magnus.* Postrema a
44. sententia discesserunt *Usserius*, *Hornbeckius*, alii. In medio tutissimus ire voluit *Jac. Henr. Hottingerus.* *Christiani* vero *Sabbatum magnum* & *hebdomada magnam* paulo aliter acceperunt. Sequitur *Zornii* Diatribam Pl. Rev. *Gottlobi Friderici Gudii Epistola apologetica pro Dissertatione sua historico-critica de Sadducæorum in Judaica gente autoritate, Vol. II pag. 1 horum Miscellaneorum pag. 13 inserta, ad Summe Reverendum Conradum Ikenium, Theologum Bremensem, perscripta.* Strenue hic dixerat pro Sadducæorum & Karæorum omnium autoritate in *Symbolis literariis P. III pag. 299*, opem eorum sibi
60. necessariam fore arbitratus ad paschalem Christi cœnam σταυρώσιμον constituendam. In eo nunc est Rev. *Gudius*, ut, nonnullos nævos sibi a Cel. *Ikenio* impactos fuisse immerito,
61. ostendat. In calce *Joachimum Meisterum*, primum Lycei illustris Bremensis Rectorem, Laubæ suæ vindicat, hic Rectoratu scholæ functum, antequam Gottingam fuerit evocatus. Progredimur hinc ad M. *Theoph. Ludolphi Münteri de Honoribus servorum Romanorum Specimen prius, de honore, servis Romanis habito in rebus sacris.* De honoribus servorum, conditionis vix tolerandæ levamentis, per partes Clariss. Vir exponere statuit, exorsus ab iis maxime, qui res spectant Romanorum sacras. Commentatio hæc in *septem* diffusa patet *Capita*: *Primum* est inscriptum de Diis servi Romani; *secundum* de ipsius honore in diebus festis; *tertium* de servorum Romanorum sacrificiis; *quartum* de illorum jurejurando; *quintum* de
98. asylis ipsorum; *sextum* de servis gladiatoribus; & *septimum* de servis, in funeribus mactatis. Quicquid ars critica valet; id

id hoc loco ſatura lance fuit exhibitum. Quinto loco in conſpectum prodit *M. Caroli Henrici Zeibichii, Ordin. philoſoph. Vitemb. Aſſeſſ. Quæſtio critica, utrum Cadytis Herodoti recte venditetur pro metropoli Palæſtinæ. Herodotus* Cadytin memorat *II, 159,* & *III, 5,* urbem Syriæ magnam, Sardibus non multo minorem, Palæſtinæ annumerandam. Pro Hieroſolyma Cadytin habuere *Cellarius, Humphredus Prideaux, Jo. Lightfootus, Herm. Conringius, Jo. Matth. Haſius,* alii, inter quos *Jo. Phil. Heinius* & *Ludov. Caſp. Valckenaer* eminent, quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi. Diſſentiunt viri quidam doctiſſimi. Urbem Gath in Cadyti ſibi inveniſſe videntur *Bochartus* & *Relandus.* Cadeſiam mavult deſignatam *Jac. Palmerius.* Ad urbem Palæſtinæ Cades reſpiciunt *Thomas de Pinedo, Saurinus, Nicol. Gurtlerus, Jo. Clericus, Jo. Chriſtoph. Harenbergius, Joſephus Scaliger.* Cum vero Cades Barnea ab urbe Cades, Hermoni ſubjecta, multum differat, illam complures prætulerunt alteri. Hieroſolyma certe nunquam ſimpliciter *ſancta* fuit appellata. Gentes, a Judæis diverſæ, cur eam urbem vocaſſent nude & ſimpliciter *ſanctam?* & quidem *Herodoti* ætate? Judæi caput gentis ſuæ dixerunt *Kdoſchah,* non *Kdotah.* Chaldæi ac Syri eam urbem vocaſſent *Kaddiſchah, Kaddiſcho,* ſi *ſanctam* voluiſſent eam appellare. Rex Ægypti *Necos,* ut hoc etiam ex apparatu noſtro adjungamus, teſte *Herodoto* terreſtri acie congreſſus fuit cum Syris in Magdolo, victoria potitus eſt, & poſt prælium Cadyti, magna Syriæ urbe. Prælium id pugnatum fuit in campo magno prope urbem Megiddo, haud procul ab urbe Hadad Rimmon, *Zach. XII, 11, 2 Reg. XXIII, 30, 2 Chron. XXXV, 22.* Urbs itaque Hadad Rimmon eſt Cadytis *Herodoti,* id quod copioſius oſtendit B. *Cornelius Dietericus Kochius* in Diſſ. inaugurali, cui eſt index: *Strictura theologica in Jo. Harduini Opera ſelecta,* Helmſtadii, 1710, 4. At proferendus eſt gradus. Provocat enim attentionem noſtram *Anonymi de Joanne Bocatio, e Luſato Hungaro, Poeta laureato Cæſareo, Commentatio.* Natus hic fuit in Luſatia A. 1569. Vitebergæ ſcientiis ac diſciplinis operam navavit. Rectorem Gymnaſii Eperieſini in Hungaria agere

Pag. 101. 103. 112.

Pag. 114. cœpit A. 1592. Eidem muneri Cassoviæ ut præesset, evocatus fuit A. 1599, quocum conjunxit postea dignitatem senatoriam, ac tandem Consulatum, usus titulo *rectoris reipublicæ literariæ & politicæ*. Ipse a Cæsare *Rudolpho II* civitate Hun-
116. garica & nobilitate donatus fuit, licet ab hoc ad *Botskajum* desciverit, & huic, urbis tunc prætor, A. 1604 Cassoviam tradiderit. A *Botskajo* ad Germaniæ Principes legatus, invisit *Henricum Julium*, Ducem Brunsuico-Luneburgensem, ac, per fines Poloniæ reversurus, carceri mancipatus fuit. Posthæc denuo *Gabrieli Bethlen*, fœde Hungariam laceranti, se aggregavit, ejusque Historiographus A. 1620 fuit renuntia-
120. tus. In versibus suis Gnathonem agere consueverat. Non est nostrum, seriem contexere scriptorum, quorum *Bocatius* fuit autor. Pergimus hinc ad *M. J. F. Frischii de Usu Participii præteriti Romano Observationes posteriores, ad Vossii*
137. *Lib. VII de Arte Grammatica Cap. 10, 11, &*. Participia præterita significationem & activam & passivam habere, Noster demonstraturus, pronuntiato suo exemplis, ex Autorum classicorum gente decerptis, fidem facit. Sequitur hasce Observationes *P. Cornelii Severi de Ætna Carmen antiquum, a præposteris Joannis Clerici conjecturis vindicatum studio Frid. Ott. Menckenii.* Reliquit Autor *Clerico* post fata etiam merita sua inviolata, & huic inter Criticos, si non omnium acutissimos & principes, at tolerabiles & satis bonos, locum concedit. Exemplis posthæc variis docet, *Clericum* passim in *Severo* ema-
160. culando & interpretando destinatione optima fuisse inferiorem. Continuantur hæ curæ criticæ *Parte* sequenti. Dicendum porro est aliquid de *Gisberti Cuperi ad Theod. Janssonium Epistolis, quintum continuatis, & finitis. Epistolam* hic
163. legimus *XXII*, *Passionei* Comitis laudes exhibentem. Sequens eam *Epistola*, de *Casaubono* varia commemorari in *Colomesianis*, refert, &, an exstet aliquis *Salmasii* de Annulis liber, requirit. *Epistola XXIV* tota in Fastis Romanis & augendis & emendandis & illustrandis occupatur. *Epistola XXV* varias dapes, quæ ad Fastos illustrandos faciant, apponit *Cuperus*,
171. simulque rationes, cur, Therapevtas fuisse Christianos, neget, subjungit. Persuaserat sibi circa annum 1710, quo hæc scri-

pta

pta, *Bernhardus Montfauconius*, per Therapevtas designasse *Philonem* Christianos, discipulos *Marci*. *Epistola XXVI Laur. Patarolli* consilium, edendi *Quintiliani* Declamationes, explicat, *Almeloveemium*, ut ferat suppetias, rogans. *Epistola XXVII Cuperus Jo. Schultingii* in *Quintiliani* Declamationes merita commemorat, ac varia edisserit ad Fastos illustrandos. *Epistola XXVIII* exhibet idem *Philippi a Turre* nonnullas ad Fastos Romanos annotationes, variasque Inscriptiones Romanas explicat & illustrat. Idem *Ep. XXIX* varia, quæ ad illustrandos Fastos pertinet, exponit, vocis *revincire* rariorem significatum ostendit, in Notæ NP. sensum inquirit, atque Glossaria *Philoxeni* & aliorum emendat.

EPISTOLA, QUA DE GESTIS PAULI III, PONtificis, ad emendationem ecclesiæ maxime spectantibus, disserit, & sententiam suam Cardinali QUIRINIO modeste exponit, JO. RUDOLPH. KIESLINGIUS, S. Theol. D. & P. P. L. S. Ord.

Lipsiæ, ex officina libraria Jo. Godofr. Dyckii, 1747, 4.

Plag. 9.

Ea jam literarum laude inter exteros doctissimus hujus libelli Autor floret, ut primarii quique Viri ejus sibi amicitiam honori ducant. Principem inter hos, qui ei impense favent, locum obtinet Pater purpuratus *Angelus Maria Quirinius*, per omnem terrarum orbem celebratissimus, qui ante aliquod tempus Autorem nostrum ad commercium literarum provocavit, & non vulgaria benevolentiæ suæ testimonia ei exhibuit, digna sane, quæ publice prædicarentur. Et vel hoc nomine Lectoribus nostris hæc se commendare potest scriptio, quæ non controversiam & litem spargit, sed amicam tantum diversarum sententiarum collationem continet. Res omnis est historica, pertinetque ad libellum *Quirinii*, ante biennium Brixiæ editum, de imagine optimi sapientissimique Pontificis, expressa in gestis *Pauli III Farnesii*, ad primos tantum quinque Pontificatus ejus annos spectantibus. Pag. 6. In diligentissima vitæ hujus Pontificis enarratione monumenta multa, tenebris adhuc involuta, in rem præsentem tamen plurimum facientia, publica luce donaverat *Quirinius*. At, nonnulla hic occurrere, Noster intelligebat, de quibus dubitatio non levis oriebatur, utrum ad genuina fidei historicæ testimonia

referri possent, & de unione ecclesiæ, per *Paulum* vere restituenda, testarentur, nec ne. Omnibus itaque depositis præconceptis rerum opinionibus, & humanis autoritatibus, de Pontificis hujus vita, & animo, paci ecclesiæ minus amico, Noster disserere instituit. Laudatur *Pauli III* studium, circa emendationem curiæ Romanæ, & quorundam abusuum, non vero circa repurgandam doctrinam, occupatum. Desiderabat ille quidem unionem ecclesiæ, sed eam, qua Lutherani in potestatem Episcopi Romani transirent. Hinc omnis labor ipsius nihili
Pag. 9. putandus erat, his remediis iniquis unionem ecclesiæ tentantis. Obiter pertractat Noster, quæ de juvenili hujus Pontificis ætate *Quirinius* scripserat, & ad solus se convertit res in Pontificatu gestas. Taxat hic *Pauli* nostri nimiam in cognatos suos indulgentiam, quos contra Concilii *Agathensis*, *Tridentini*, & quæ sunt reliqua, decreta atque constitutiones expressas purpura donavit. Maxime hic miratur Patris purpurati elegantem dictionem, qua hanc Pontificis in cognatos prædicat paternam indulgentiam, suoque suffragio approbare
11. non erubescit, quam ipsi Romanæ sedi addicti scriptores, inter quos *Sfortia Pallavicinus* eminet, graviter reprehendunt. His omnibus tamen omissis, caput causæ aggreditur Autor noster, demonstraturus, susceptam a Pontifice *Paulo III* religionis emendandæ operam, nec non consilium, de instituendo quodam ad componenda partium dissidia conventu, in quo arx Commentationis hujus versatur, tanti non
13. esse æstimandum, quanti a Romanis, & *Quirinio*, fuit habitum. Primum pro sua stabilienda sententia Eminentissimus adversarius argumentum ex illustri illo, quem ex optimis viris, eisque maxime purpuratis, coegerat *Paulus*, consessu depromtum dederat. Agebatur hic conventus ex sententia Pontificis eum in finem, ut dilacerata ecclesiæ coalescerent membra. Sed, num serio hoc optaverit *Paulus*, & justo ordine incesserit ad finem suum obtinendum, quæritur. Laudandum erat ejus studium in consessu quodam doctissimorum virorum conscribendo, dummodo doctrinæ, non abusuum solum, emendationem
15. instituisset. Aperit hic Noster carcerum fores, & duo momenta conficit, quorum alterum confirmat, reformationem a nullis Pontificibus esse tentatam, nec eam, quam *Paulus* suscepit, emendationem ad doctrinas pertinuisse, sed ad abusus modo, & deperditos quosdam curiæ Romanæ mores, quod altero loco demonstratur. Ex Seculo XV modo repetendam esse hujus rei confirmationem, Noster scribit, ubi *Constantiense*, &, paucorum interjecto annorum intervallo, *Basileense*, celebratum fuisse Concilium, relatum legimus, cujus prioris infelix combustione *Hussi* fuit exitus, posterioris vero gravissima in Episcopos & clerum Romanum divulgata mandata eventu fuerunt destituta, omnesque de
17. emendatione ecclesiæ instituendæ consultationes Pontificum in fumum tenuemque auram abierunt. Nec *Leo X* rem deperditam restituere studuit in Concilio *Lateranensi V*, quod finivit, sed sua luxuria, violentia, & avaritia, in deteriorem omnia mutavit faciem, omnisque historia

hiſtoria ſacrorum repurgandorum loquitur, emendationem a *Leone X* neque tentatam, neque ſerio ſuſceptam, ſed igni ferroque, teſte locupletiſſimo *Sleidano*, impeditam eſſe. Aliter rem eſſe factam Pag. 19.
Hadriani VI & *Clementis VII* auſpiciis, vaniſſima Pontificiorum ſunt dicteria. Deventum nunc eſt ad tempora *Pauli III*, ejusque tentatam eccleſiæ corruptæ emendationem. Tria hic potiſſimum rerum pon- 20.
dera ſunt examinanda. Repurgatio ſacrorum vel ad doctrinas falſas, vel ad abuſus, vel ad ſtatum regimenque externum, eſt referenda. Nihil horum a *Paulo* fuit confectum, &, nullam hinc aliam ab ipſo emendationem, quam curiæ Romanæ, fuiſſe tentatam, patet. Illa eſt, quam per 21.
conventum, ſatis per ſe laudabilem, Pontifex noſter moliebatur, eam ob cauſam ad id negotii inprimis excitatus, ne res Romana, collapſa jam, in ruinas abiret. Ipſe conſeſſus viris pietate, doctrina, & ſapientia, claris conſpicuus reddebatur, & laudi ducitur *Paulo*, eum caviſſe, ne quid contra veritatem proponerent, aut quidquam inſcio ſe decernerent. Conſultatio horum ſeniorum, ad Concilium convocato- 23.
rum, in Germaniam delata, in ſingulari libro a *Joanne Sturmio*, & *Luthero* ipſo, in Commentatione Germanica, ſub incudem vocabatur, quam quidem operam moleſte ferebant Pontificii. In limine conſul- 25.
tationis ſuæ Pontifici velificabantur Concilii hujus patres conſcripti, &, omnem corruptelam ex ſuperiorum Pontificum favore, avaritia, & propenſione in adulatores, enatam eſſe, libere profitebantur. Abuſuum duas proferebant claſſes, quarum prima abuſus circa admi- 26.
niſtrationem, altera eos, qui circa regimen eccleſiaſticum deprehenduntur, complectitur. De doctrinæ emendatione nulla erat dicendi facultas. *Paulus III*, videns, in quantum periculum res adduceretur, novum inſtituit Patrum purpuratorum Concilium, cujus deliberationes reformationem morum in curia Romana attingebant. Il- 28.
luſtrior *Pauli III* apparebat cura in negotio reformationis, cujus cauſa Concilium œcumenicum convocare annitebatur. Oratores ab eo ad diſſentientes mittebantur Principes, hosedmoniturі, ut in gratiam redirent, & ad Concilium, Mantuæ indictum, convenirent. Vitebergam tunc temporis Legatus Pontificius *Vergerius* venit, & cum *Luthero* atque *Bugenhagio* colloquium inſtituit. Ingenue tum *Lutherus* profitebatur, 31.
Pontificem Concilium ſerio non promittere, &, ſi vel maxime haberetur, non niſi de rebus futilibus actum iri. Sed hæc omnia, licet primo intuitu graviſſima videantur, ſunt leviſſima. Subdole modo *Paulum* egiſſe, ex eo patet, quod Pontifex invitus *Carolum V* rei Lutheranæ fautorem inveniebat, mitiorem in noſtrum cœtum ſententiam pronuntiantem, & liberum Concilium in Germania expoſtulantem. Eſt huic rei clariſſimo indicio epiſtola ipſius, ad Imperatorem perſcripta, ubi eum admonet, ne in alienam meſſem falcem immitteret, extraque oleas, Italiam ſcilicet, vagaretur. Quæ omnia ita 33.
ſunt comparata, ut indignationem *Pauli* aperte prodant, inprimis cum Imperator, ob rerum ſuarum maxime afflictarum conditionem, de ſe-

curitate

curitate publica, nec non de Concilio libere instituendo, Protestantibus prospiceret, quod inique Pontifex noster ferebat. Eo quoque Concilio de libello, cui nomen *Interim* imponebatur, conscribendo cogitabat Imperator, ut paci ecclesiasticæ consuleretur. Nec probandus in eo est *Paulus*, qui autoritatem, præsidium, & judicium, Concilii
Pag. 35. convocandi, remoto Imperatoris arbitrio, sibi solus vindicabat. Secundum de *Pauli* Lutheranis infesto animo argumentum commode depromitur ex variis machinationibus, quas struebat ipse, ut arma Imperator sua verteret in Protestantes, quæ copiis & nummis adjuturum se promittebat, quod extra omnem dubitationem Summe Rev. Autor ponit, res in consessu Patrum purpuratorum, præsente Imperatore, gestas
37. exponens. Ubi addit, in eodem consessu de concordia inter Imperatorem & Regem Galliarum resarcienda, & Concilio Mantuæ indicendo, agitatum fuisse. Ipse *Paulus* hujus rei testis est locupletissimus. Tertia pro *Paulo*, pacifico scilicet, ratio ex secessu ejus ad con-
43. ventum *Niciensem* desumitur. Quam levis vero illa sit, ex eo patet, quoniam in eo conventu, in quo *Carolus I*, *Franciscus I*, & *Paulus III*, præsentes erant, id maxime agebatur, ut induciæ decennales inter Imperatorem & Regem Galliæ firmarentur, & Pontifex possessionem
46. Ducatus Mediolanensis callide sedi Romanæ acquireret. Deinde Pontifex in hoc consessu de eo cogitabat, ut populos, deceptos scilicet ex sua sententia, alliceret, & tumultuantes Principes coerceret, quod utrumque tamen a pace ecclesiastica multum aberat. Denique omnia
48. consilia Pontificis in hoc conventu eo tendebant, ut inter *Octavium Farnesium* & *Margaretham Austriacam* connubium conciliaretur. Ad postrema pervenit nunc Autor noster. Concilium, *Mantuæ* indictum, ex sententia Romanorum, de pacis studio Pontificis testatur.
51. Testimonia Patris purpurati, pro hac re in medium prolata, accurate hic oculis subjiciuntur, & deinde sub examen revocantur. Primo urgetur, Protestantes serio de Concilio universali liberoque cogitasse, illiusque necessitatem demonstrasse, nec unquam sese isti subtraxisse.
55. Sed Mantuanum gravissimis commoti causis repudiabant. Interim promti paratique erant Lutherani Principes ad celebrandum Concilium, quod ex confectione *Articulorum Smalcaldicorum* patet. Sed varia oblata impedimenta Concilii, in diem indicti, irritam spem red-
60. debant, quorum inprimis Pontifex, & *Fridericus*, Dux Mantuanus, &
63. ille quidem non injuste, autores erant. De Vicentio deinde Concilio astute cogitabat *Paulus*, sed de die in diem, & denique ad Calendas usque Græcas, id differebatur, ut quisque perspiceret, Pontificem va-
66. na atque inani spe Concilii Germaniam demulcere. Sub finem sententiam suam Noster de *Paulo III* amplius declarat, & certissimis confirmat rationibus, ipsius in Lutheranos minime propensum fuisse animum, nec de emendanda religione serio unquam cum cogitasse, quod omni, qua valet Vir Summe Venerabilis, diligentia & rerum gestarum peritia exponitur.

✲ ✲ ✲

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ
Calendis Septembris Anno MDCCXLVII.
Pars II.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ, &c.

hoc eſt,

ORIGENIS OPERA OMNIA, QUÆ GRÆCE, vel Latine tantum, exſtant, & ejus nomine circumferuntur, ex variis editionibus & Codicibus manu exaratis, Gallicanis, Italicis, Germanicis, & Anglicis, collecta, recenſita, Latine verſa, atque annotationibus illuſtrata, cum copioſis Indicibus, vita Autoris, & multis Diſſertationibus. Opera & ſtudio Domini CAROLI DELARUE, Presbyteri & Monachi Benedictini e Congregatione S. Mauri.

Tomus III.

Pariſiis, ſumtibus Joan. Debure, 1740, fol. maj.

Alph. 12 plag. 3.

Præſtantiſſimæ *Origenis* Operum editionis, quam Rev. *Delarue* procuravit, *Tomum tertium* Lectorum oculis ſiſtimus, qui prioribus nihil cedit & diligentia Editoris, & editionis ſplendore. Continuantur hoc *Tomo* ſcripta exegetica *Origenis*, quorum permulta eum conſcripſiſſe conſtat, Seculo tertio inſignis diligentiæ nomine maxime celebrem. Primum

Pag. 1. locum occupant fragmenta ex libro de Proverbiis *Salomonis*, quorum duo priora tantum exſtant Latine in Apologia *Pamphili* Martyris pro *Origene*, cetera vero omnia in epitoma ſua refert *Procopius Gazæus*, illo excepto, quod ad *Proverb. I, 6*, pertinet, quod exhibet Catena MSta Bibliothecæ *Mazarinæ* ad *Caput*
11. *VIII Lucæ*. Sequuntur in Canticum *Salomonis* duæ Homiliæ Latine, interprete divo *Hieronymo*. Bis aggreſſus eſt *Canticum* explanare *Origenes*, primum cum adhuc juvenis eſſet, deinde vero alium librum exorſus eſt in Canticum, quem *decem* in
26. *tomos* diſtribuit. Hujus majoris operis fragmenta exhibentur, interprete *Ruffino*, de cujus tamen fide in his recenſendis me-
94. rito dubitant eruditi. His ſubjecta eſt ſeries *Procopianorum* excerptorum ex *Origene* in *Canticum Canticorum*, Græce & La-
104. tine. Siſtitur jam *Origenis* Commentarius in *Eſaiam*, quem triplici modo expoſuit, Tomis nempe, Scholiis, & Homiliis. Fragmenta quædam Latina producuntur ex Apologia *Pamphili*
106. Martyris pro *Origene*. E viginti quinque Homiliis ſuperſunt tantummodo Latine novem, quas interpretatus eſt *Hieronymus*, de quibus obſervat *Ruffinus*, interpretem nimia libertate uſum fuiſſe, atque ex erroribus ea tantum ſuſtuliſſe,
124. quæ catholicæ de Trinitate fidei adverſabantur. *Jeremiam* num aliter expoſuerit *Origenes* quam Homiliis, incertum eſt. *Caſſiodorus* Homilias 45 recenſet, quæ adhuc exſtabant *Rabani Mauri* tempore. Novendecim Homilias Cl. Editor recenſet, quas interpretatus eſt S. *Hieronymus*, Græce & Latine, hasque comitantur nonnulla fragmenta Latina, in *Huetii* editione omiſſa, & triceſimæ nonæ Homiliæ fragmentum Græcum,
287. quod exhibet *Philocalia*. Deinde apparent ſelecta quædam
320. capita in *Jeremiam* Græce & Latine, & in *Lamentationes* ejusdem itidem quædam fragmenta, quæ adhuc hodie ſuperſunt, & exhibentur ſub *Origenis* nomine in Catena *Ghislerii* in La-
351. mentationes. *Ezechielem* Prophetam quinque & viginti voluminibus, ſeu tomis, *Origenem* explicaſſe, tradit *Euſebius*, ſed unicum hodie ſupereſt viceſimi tomi fragmentum, quod exhibet *Philocalia* Caput undecimum. Hoc fragmentum *Origenis*

nis quatuordecim Homilias continet ex interpretatione *Hieronymi*. Selecta praeterea nonnulla ex *Origene* in *Ezechielem* accedunt Græce & Latine. Claudit Commentarios *Origenis* Pag. 406.
in Vetus Testamentum Commentarius in *Oseam*. *Eusebius* quidem testatur, se expositionis *Origenis* in duodecim Prophetas 438.
minores quinque & viginti Libros reperisse. Sua manu eos descripserat *Pamphilus* Martyr, cujus exemplar postea incidit in manus *Hieronymi*, ut ipse testatur. E tot tamen libris unicum hodie superest fragmentum, quod exhibet *Philocaliæ* Caput octavum, tanquam excerptum e Commentario in *Oseam*, quod hoc in loco Græce & Latine legitur.

In N. T. *Origenis* habemus Commentarios in *Matthæum*, quorum 25 tomos exstitisse memorat *Eusebius* circa annum Christi 245, imperante *Philippo*, totidem se legisse fatetur *Hieronymus*. Sed maximam partem horum tomorum jam dudum tempus edax rerum absumsit. Inde ex prioribus tomis duo 440.
fragmenta tantum exhibentur Latine & Græce ex *Philocalia*, & duo Latina ex Apologia *Pamphili* Martyris. A *Cap. XIII Matthæi* usque ad finem quæ supersunt commentaria *Origenis*, 442.
partim Græce, partim Latine, exhibentur. Græca a *Cap. XIII* ad *XXII* primus in lucem edidit *Petrus Daniel Huetius*, ac nova sua interpretatione donavit. Atque hæc cum textu Græco etiam hoc in loco reperitur, Græco textu collato cum quatuor Codd. MSS. quorum variantes lectiones in notis etiam exhibentur, non omissis *Huetianis* observationibus. Nec plane vetusta interpretatio, quod fecerat *Huetius*, neglecta fuit, sed hæc in ima pagina repræsentata est, cujus ope etiam deinde, ubi 830.
desinunt Græca, series Commentariorum *Origenis* in *Matthæum* a *Cap. XXII. XXXIV*, usque ad finem continuatur. Claudunt 932.
hunc *tertium Tomum* Commentaria *Origenis* in *Lucam*, e quibus Homiliæ 39 supersunt, *Hieronymo* interprete, & fragmenta quæ- 979.
dam ex *Macarii Chrysocephali* Orationibus in *Lucam*, Græce & Latine. Notatu præterea dignum est, quod in Præfatione memorat Cl. Editor de his in *Lucam* Homiliis *Origenis*. Scilicet, cum Epistolarum S. *Ignatii*, Martyris Antiocheni, disertam men-

 tionem

tionem faciat *Origenes* Homilia ſexta, & *Ignatianarum* Epiſtolarum autoritate ſe jugulari perſentiſcerent heterodoxi, Preſbyteriani vulgo dicti, Homilias in *Lucam Origeni* adimere quam maxime conati ſunt, ut argumentum ad *Ignatianarum* Epiſtolarum veritatem adſtruendam penitus everterent. Alii, eas Latinorum natalium indiciis ſcatere, clamitarunt, idque inprimis probare tentavit *Dallæus*. Omnium tamen horum argumenta non ſufficere, nec quidquam hoc in negotio valere, facile demonſtrari poteſt. Totum Opus duo claudunt, alter locorum Scripturæ, alter rerum & verborum, Indices copioſiſſimi. Paucæ animadverſiones ad totum opus, ſi illas exceperis, de quibus ſupra ad *Matthæum* diximus, acceſſerunt, quæ potiſſimum varias aliorum Codicum lectiones memorant. Librorum ſingulis Præfationis inſtar præmiſſum eſt monitum, quo Cl. Editor cum cura excuſſit, quo tempore, quo loco, quave data occaſione, liber ſit editus. Ceterum omnino dolemus, Cl. *Carolum Delarue*, hujus præſtantiſſimæ editionis procuratorem perinduſtrium, antequam hic *Tomus* prelo eſſet abſolutus, diem obiiſſe ſupremum. Vita enim Editoris, huic *Tomo* præmiſſa, nobis confirmat, eum Lutetiæ Pariſiorum in monaſterio S. *Germani* pridie Non. Octobr. A. 1739 e vita exceſſiſſe, quem merito lugent ſocii, amici, & reſpublica literaria, quæ bona adhuc de eo quæque ſperare poterat. Neque tamen hinc adeo magnam cauſam huic editioni Operum *Origenis* timendi habemus. Namque ſimul in Editoris vita edocemur, jam ante aliquot annos, cum ſæpe cum adverſa valetudine conflictaretur, eum fratris ſui filium, *Carolum Vincentium Delarue*, Monachum ejuſdem Congregationis S. *Mauri*, Lutetiam ad ſe advocaſſe, ut in id opus junctis cum ipſo viribus incumberet. Atque inde ſpem concipimus, fore, ut ultimis *duobus* hujus Operis *Voluminibus* proxime in lucem prodire publicam contingat, id quod cum omnibus, quibus hæ literæ curæ cordique ſunt, ex animo precamur.

PUBLII VIRGILII MARONIS OPERA, CURIS & ſtudio STEPHANI ANDREÆ PHILIPPI.

Lutetiæ

Lutetiæ Parisiorum, sumtibus Ant. Urb. Coustelier, 1745, 12.

Tomi III.

Tom. I plag. 10, Tom. II plag. 10, Tom. III plag. 16½, cum Tabb. æn. 18.

Splendida est isthæc editio *Maronis* Operum atque accurata, licet variorum annotationibus neutiquam superbiat, contextu Poetæ potissimum contenta. Secutus est Editor optimum atque antiquissimum mille trecentorum annorum Codicem manuscriptum Bibliothecæ Mediceo-Laurentianæ, bono publico & commodo, typis *Mannianis* Florentiæ descriptum A. 1741, utpote qui animadverteret, viros doctiores hoc minus ansam errori præbuisse, quo plura ex illo fonte saluberrimo hauserint. Ipsi tamen religio fuit, ne latum quidem unguem a probatissimis receptisque editionibus recedere, aut aliquid scalpello suo rescindere arroganter, quod veterum recentiorumque consensus unanimis sacrarit. Itaque laboris neutiquam impatiens varias in variis Codicibus legendi formulas quam accuratissime perpendit, collatis inter se, quos undique conquisitos parare licuit, libris editis, ne quid curæ philologicæ desideraretur. Hinc ad uniuscujusque *Tomi* calcem suus variis lectionibus assignatus ordo est. Multa nominatim restituit ex *Nic. Heinsii* fide, cum ille novissimam *Virgilii* sui editionem ex MStis triginta contexuerit. De hocce quod *Fogginius* habet judicium, Nostro ac nobis memorabile videtur. *Laudandus certe est*, inquit, *elegantissimus ille Musarum Amasius, ut eum vocat Norisius, & Poetarum Latinorum, ut a Bentlejo dicitur, sospitator unicus, Nic. Heinsius, Dan. filius, qui, uti præsto essent omnibus Vergilii poemata optime emendata, non solum scriptores rei grammaticæ, aliosque omnes ex antiquis Latinis in Marone imitando occupatos, aut qui eum adhibent testem, diligenti ac sedula opera adhibuit, sed etiam* &c. & quæ in laudem præsertim Medicei Codicis sequuntur, qui totus Romanis literis scriptus & emendatus fuit atque distinctus a *Turcio Rufio Asterio Aproniano*, qui una cum *Præsidio* Consulatum gessit A. C. 494. Sed ad nostram redea-

 mus

mus editionem, *Heinsianæ* qui varias repetitiones cognoscere student, ad Præfationem *Philippi* ablegatis. Hic igitur *Tomo primo* inclusit Eclogas, Georgica, & Poemata juvenilia *Maronis*, quæ postrema quidem admodum ad nos mendosa pervenerunt. Unicuique libro, ut & poemati minori, argumentum præfixum suum est. *Tomus secundus Æneidos Libros sex* priores complectitur; posteriores *tertius*. Hic simul variæ reperiuntur vitæ *Virgilianæ* descriptiones, atque operum argumenta varia, carmine potissimum concepta. Primum obtinet locum *Maronis* vita, incerto Autore, quem aliqui *Tiberium Claudium Donatum* falso putant. Cum hæc antiquissima Poetæ vita erroribus scateat, atque aliis errandi locum præbuerit; subjungitur ejusdem historia per Consules, a *Carolo Ruæo*, S. J. descripta, atque inde ab anno U. C. 684, qui primus erat *Virgilii Cn. Pompejo Magno I* & *M. Licinio Crasso I* Coss. Huic adduntur testimonia veterum, nec non præconia de *Virgilio*, & ejusdem operibus, *Horatii, Ovidii Nasonis, Sexti Aur. Propertii, Quintiliani, Silii Italici, Statii, Juvenalis, Martialis, Sulpicii Carthag. Alcimi, Velleji, Senecæ, Plinii, Taciti, Augustini*, atque aliorum. Sequitur vitæ curriculum, a *Phoca*, Grammatico urbis Romæ, versibus Sapphicis delineatum, & heroicis præsertim; quod autem mutilum ad nos pervenit. Incerti quoque Autoris de operibus *Virgilianis* elegiacum carmen adjunctum habetur. Item versus leguntur *Alcinoi* de *Virgilio, C. Sulpicii Apollinaris*, Grammatici, in *Æneidem Virgilianam*, imitatio ejusdem *Phocæ*, Grammatici, ex fragmento *Virgilii* vitæ, de eadem re versus attributi *Cornelio Gallo*, scholastici Poetæ, ut apparet, imitationique propositi ex eodem *Sulpicio Carthaginiensi*, de eadem re veteris scholastici Poetæ versus sub nomine *Augusti Cæsaris*, eorundem versuum scholastica imitatio, per *Phocam*, Grammaticum, ex *Virgilii* vita, alius cujusdam Poetæ scholastici argumenta in *Æneidem* sub *Ovidii* nomine, eadem argumenta monostichis, argumentum omnium operum *Virgilianorum*, item argumenta in *Æneidem* per hexasticha, in *Æneidem* monosticha *Basilii*, incerti Poetæ tetrasticha in Georgica, duodecim scholastico-

rum

rum Poetarum argumenta in *Æneida*, eorundem epitaphia *Maronis* per tetrasticha & disticha, tandemque in bucolica argumentum. Inter Epitaphia est e. c. *Basilii*:

Hoc jacet in tumulo vates imitator Homeri,
Qui canit Ausonio carmine primus oves.
Ad cultos hinc transit agros. Æneidos autem
Non emendatum morte reliquit opus.

ALI BEN ABI TALEB CARMINA ARABICE & Latine edidit, & notis illustravit, GERARDUS KUYPERS, FRANC. fil.

Lugduni Batavorum, apud Jo. Hasebroek & Bernard. Jongelyn, 1745, 8 maj.

Plag. 15.

Ali, filius *Abi Thalebi*, cujus hic dicuntur edi Carmina, fuit princeps inter primos Muhammedanos, virtutibus longe plurimis, fatorumque iniquitate, celeberrimus, de quo qui plura cupit, Historicos orientales, & ex nostratibus *Herbelotum* atque *Okleyum*, adeat. Nam ab hoc Editore frustra tale quid exspectes. Ut in omni gente, & omni ætate, fuerunt, qui sub illustri nomine suas extundere nugas laborarunt; sic etiam apud Muhammedanos, solertes mentiendi magistros, præsertim in asserendæ suæ superstitionis favorem, repertus fuit, præter alios, Grammaticus aliquis otiosus, vel monachus male sanus, qui sub *Alii*, eruditi & eloquentissimi Principis, & a scholasticis ineptiendi artificiis procul remoti, nomine suam infantiam & futiles argutias prodidit; potuitque, quod mirum, gemino editori, Italo primo, & alteri Batavo, imponere. Si bene illi calluissent linguam Arabicam, & melius novissent *Alim*, summum virum, nunquam miserabilem istum fœtum humilis ingenii luce publica dignum censuissent, nedum sub tanti nominis prodidissent auspiciis. Credisne, *Alio* aut otium fuisse, aut animum tam puerilem, ut preces conderet rhythmicas, quæ omnes alphabeti literas successive exhiberent, ut illæ sunt editionis hujus a *pag. 18*
ad

ad 134. Prætermittimus alia. Quando *Philippus Guadagnolius* in *Institutionibus* suis *Arabicis* hæc prætensa *Alii* Carmina ediderit, omisit Batavus Editor in Præfatione annotare. Inde ille excerpsit, & rursus exhibuit cum sua Latina versione, qua huc usque carebant. Leidæ quidem meliora & luce digniora exstant Arabica, in quibus ille, profectuum suorum specimen edere cupiens, exercere se potuerat. Sed partim judicio destitutus, partim suæ diffisus Arabicæ linguæ peritiæ, nolebat meliora suadentibus & sponte subministrantibus obsequi. Ego certe, qui hæc scribo, commendabam Autori, antequam ederet Opusculum suum, ad me hac de re referenti, ut, quandoquidem semel decreverit aliquid monumentorum *Alii* edere, saltem ea sumeret, de quorum sinceritate nullum sit dubium, ut illa, quæ passim apud *Almaidanensem* occurrunt, & apud Autorem *el Camel*, qui Orationem *Alii* sat longam, & perquam elegantem, nervisque potentem & spiritibus, recensuit. Sed nullo modo poterat a recoquenda illa miserabili crambe retineri, ad quam non possunt sani judicii homines non nauseare; qui si omnem Arabicam eruditionem ab illis quisquiliis æstimant, vide, quam nos ipsi nobis nostrisque votis, quibus promotum cupimus Arabismi studium, officiamus. Ego ipse certe, qui non parum operæ in hoc literarum genere posui, nisi præstantiora scirem ab Arabibus exspectanda, quam hæc talia sunt, Arabicum omne studium nullo prorsus in loco numeroque haberem. Præsertim cum hæc natura sua inepta noster Editor adhuc ineptiora interpretando fecerit. Neque poterat aliter, homo, qui, præter editos libros Arabicos, quos ne quidem ipsos intelligebat omnes, manu exaratos vidit nullos. Quamvis enim ex *Abul Olæ* MSto Codice Leidensis Bibliothecæ passim quædam citet, tanquam ipse illum volvisset, certe tamen novimus, non tantum non illum Codicem, sed neque ullum alium opulentæ illius Bibliothecæ, huic unquam inspectum fuisse. Sed habuit apographum alicujus in his literis aliquantum versati Germani, quod is e Codice Leidensi sibi fecerat, & Editori deinde rogatus per amicitiam commodaverat, sed cujus nomen ingratus Batavus mentione dignum

dignum non putavit. Patet fere omnibus ex paginis, Batavum nostrum usu linguæ Arabicæ caruisse, quandoquidem sæpe alienissima tribuit Arabi Autori, sæpe corrupta deprehendere non novit, nedum emendare. In notis subtili illi & tædiosæ atque ridiculæ, certe parum utili, omnia ad primas significatuum origines reducendi, quæ Leidensibus adeo nunc placet, periergiæ indulsit, aut in grammatice resolvendis vocibus occupatur. Quod institutum privatis exercitationibus Academicis congruit; at, nostro quidem judicio, typis indignum est. Si persequi presso pede totum librum institueremus, demonstrare possemus, hanc nostram de hoc opusculo sententiam non esse nimis morosam, neque severam nimis, aut iniquam. Sed pauca tantummodo quædam notabimus exempla. *Primum* statim primi Carminis *versum*, patet, a Batavo prorsus intellectum non fuisse, quod eum sic vertit: *Homines inter se comparati sunt æquales.* Atqui debuerat: *Homines respectu suæ formationis*, *πλάσεως καὶ φύσεως*, *sunt æquales*, id est, homo natus, quatenus homo est ex carne & sanguine formatus, altero neque vilior, neque præstantior, est. In *quarto versu* (ut is numerat, sed rectius *secundo*,) *pag. 5* corruptam lectionem non deprehendens, ineptum dedit ratiocinium. Quam enim, quæsumus, illa cohærent & concludunt: *Pater ipsorum est Adamus, & mater Eva; & quidem matres hominum sunt vasa repositoria: ast nobilia facta a patribus manant.* Cardo rei vertitur in voce احسان, quam vertit *nobilia facta.* Quam notionem istius vocis Arabica lingua ignorat. Legendum est احساب, & sic vertendum: *Matres quidem nihil sunt, quam vasa, in quibus aliquid reponitur & asservatur* (nempe semen), *stemmata vero*, de quibus adeo gloriantur & ob quæ superbiunt mortales, *nihil sunt, quam patres*, homines fragiles & mortales. *Quintum & sextum* (vel potius tertium) *versum* sic vertit: *Si in stirpe eorum sit nobilitas, glorientur de ea. Ast vero lutum & aqua.* Estne id humane loqui? Non putamus. Verti debuerat: *Si qua tandem illis, scil. hominibus, concedenda sit generis nobilitas, de qua gloriari merito possint, consistet illa nobilitas in luto & aqua, e quibus*

 elementis

elementis homo confictus eſt. Patet ex hoc ſpecimine, quam immerito plerumque Arabes vitio notentur obſcuritatis. Obſcuri certe non ſunt, ſi quis eos recte capiat, & reconditiores quidem, at ſanos tamen, eorum ſenſus evolvat. Verum obſcuri ſunt eorum interpretes, quod jam præclaro viro, *Stollio*, ſuboluit in *Hiſtoria eruditionis medicæ*, ubi, tam incondite Arabes Medicos non ſcripſiſſe, conjicit, quam eos exhibent Latino-barbari interpretes, imo vero ſatis concinnos & doctos eſſe, ſi quis Arabicum ſermonem calleat. *Verſum octavum* etiam non perſpexit Batavus, quem ſic vertit: *Et ſi proferas gloriam majorum nobilium, eſt proſapia noſtra nobilis & ſublimis*. Senſus Autoris hic eſt, quem ille non pervidit: *Proferas argumentum quodcunque gloriæ, quo uti ſolent viri nobiles. Nos certe, interrogati, unde deveniamus, reſpondemus, patrem noſtrum eſſe liberalem & ingenuum animum, & matrem noſtram eſſe mentis famæque celſitudinem*. Etiam in *decimo* & *undecimo verſu* peccavit: *Non eſt nobilitas niſi eruditis* (ita vertit); *nam hi ſunt directi, & ei, qui petit directionem, duces*. At vertendum erat: *Nam hi ſunt duces illi, qui in veram viam duci atque dirigi volunt. Verſus undecimus*, qui ſic ab illo exhibetur: *Pretium viri eſt id, quod ipſum bonum reddit*, debebat ſic reddi: *Vir tantum a ſuis bene præclareque geſtis rebus æſtimari debet*. Hæc ſunt in verſione primi Carminis notanda. Unde judicium fieri poteſt de ceterorum quinque Carminum verſione. Sex enim in univerſum ſunt, prout quidem numerat Batavus Editor. Sed re vera ſeptem ſunt. Nam quintum in duas partes ſecandum eſt, & ejus *ſeptimo verſui* titulus hic: *Carmen ſextum*, præfigendus. Eſt enim parodia tantum præcedentium. Quod ipſum, præter pedeſtrem dictionem, prodit, hæc omnia hominis otioſi figmenta & impoſturas eſſe. De notis adjectis quid ſperandum ſit, hoc doceat ſpecimen ex *pag. 20: Dajem eſt participium I a Dama,* דום, *perennavit, proprie æquavit, æquo in ſtatu permanſit. Origo latitat ſub Damma,* דמם, *levit, illevit. Liniri autem dicuntur ea, quæ æquantur, coæquantur. Lino Latinorum productum eſt ex veteri lio, quod antiquitus idem*

fuit

fuit cum leo; unde in compositione habemus deleo. Illa linitio clarissimum in modum sub Dama apparet. Tertia enim glossa est (scilicet in Golii Lexico), madefecit aqua crocum, & per oris interiora movit linguam, ne exaresceret. Lingere dicerent Latini, quod a lino itidem videtur oriundum. Hinc quoque glossa septima pinguedinem rotundam, ac superne libratam, habuit, quasi dicas æqualiter illitum fuit. Glossema primum secundæ conjugationis, sedavit bullientem ollam, nihil aliud est, quam æstum effervescentem stravit, bullientemque fervorem æquavit. Hæc subtilis ille & plus quam subtilis originator atque conciliator. Possemus illud *pag. 29* de חרך allegare, & alia innumerabilia. Sed sufficiat hoc, quod primum nobis occurrit, specimen. Et quid exspectes ab homine, cui plenæ sunt arculæ inaniis & araneis, quas expromere maluit, & ea ratione doctrinæ gloriam apud amicos non intelligentes venari, quam solidæ atque utilis eruditionis monumentum condere non periturum. Theologum, qui est, prodit *pag. 120* in illa frigida & prædicatore digna declamatione contra Paradisum *Muhammedis*. His *Alii*, ut vult, Carminibus subjunxit non inficeta quædam Carmina Arabica, aut potius epigrammatia, & carminum apospasmatia, quæ *Golius* olim seorsim Arabice ediderat in peculiari plagula dimidiata. Sed quæ, quoniam exigua erat opella, evasit rarissima. Num eadem majori Grammaticæ *Erpenii*, a se editæ, inseruerit, examinare & definire nunc non possumus, ut qui librum illum ad manus non habemus. Eadem de causa non constat nobis, adjecta illis Latina versio sitne Batavi nostri, an, quod potius putamus, *Golii*. Est enim hæc prioribus admodum dissimilis. Batavus, ut hac de re moneret, sibi cavit. Opusculum claudunt Indices vocum Arabicarum & Hebræarum, quas in notis explicuit Rev. *Kuypers*. In Præfatione, postquam commendasset studium sacrum Codicem Hebræum ex Arabica dialecto declarandi, ait inter alia, Celeberrimum *Schultensium* opusculi sui plagulas aliquot, a prelo madentes, lustrasse & laudasse. Miramur certe, quare Vir ille Arabice doctissimus Autorem de crassis illis erroribus, qui statim sub initium opusculi occurrunt, noluerit monere. Est quidem

vir humanissimus, & benigne de conatu studiosorum quovis vel levissimo judicare solet; verum tamen vel literarum de causa, & honori sui discipuli studens, debuerat errantem in rectam viam ducere. Ut omnia paucis contrahamus, valde dolet nobis, chartam & typos Arabicos ad utilius scriptum & Arabicæ literaturæ magis honorificum impensos non fuisse.

M. PETRI DE PRETIO, VICECANCELLARII Conradi IV, Regis Romanorum & Siciliæ, Adhortatio ad Henricum Illustrem, Landgravium Thuringiæ, & Marchionem Misniæ. Ex MSS. eruit, notisque historicis passim illustravit, JOANNES HERMANNUS SCHMINCKIUS, Consiliarius & Bibliothecarius Hassiacus, curante filio FRIDER. *CHRISTOPHORO SCHMINCKIO.*

Lugduni Batavorum, apud Samuelem Luchtmans & filium, Academiæ typographos, 1745, 4.
Plag. 4.

Adhortationi illi pretium est suum, eo quod in ea non solum fatalis *Conradini* casus describitur, sed indicatur etiam, *Margaretam, Friderici II* Imperatoris filiam, *Alberti*, Marchionis Misniæ, uxorem, veram *Conradini* hæredem in regno Siciliæ ex testamento tam fratris, quam nepotis, institutam fuisse. Appulerat horis subsecivis animum *Jo. Herm. Schminckius* ad novam editionem Epistolarum *Petri de Vineis* parandam. Cœpit itaque in hunc usum varios Codices hujus *Petri* colligere, manu exaratos. Incidit ipse tunc temporis in duo exemplaria, quorum unum servat celeberrima Bibliotheca Paulina Lipsiensis, alterum Academica Jenensis, quæ quidem recentiora erant, sed varias comprehendebant tamen literas ineditas, inter quas præsertim opusculum *Petri de Pretio* eminebat. In hoc Autor ille Seculi XIII partim ob violentam *Conradini* necem in *Carolum* Andegavensem, Regem Siciliæ, hostem Suevicæ gentis infensum, acerrime invehitur, partim Misnenses Marchiones, tanquam legitimos ultimi hujus surculi hæredes

redes & testamentarios, ad vindicandam ejus mortem cruentam, & ad regnum Siciliæ utriusque capessendum, multis modis stimulisque exhortatur. Viderat aliquid veluti per nebulas Cel. *Tentzelius* in Diss. sua *de Friderico Admorso*, quam B. *Joannes Burchardus Menckenius* Collectioni suæ *Scriptorum rerum Germanicarum* inseruit. Destituebatur tamen monumentis fide dignis. Vulgo Itali, Hispani, ac Germani, putant, *Conradinum* transtulisse regnum Siciliæ in *Petrum*, Arragoniæ Regem, per chirothecæ projectæ symbolum. Silet de eo *Petrus* noster. Filius amitæ *Conradini*, *Margaretæ*, Marchionissæ Misnensis, *Fridericus Admorsus*, institutus fuit hæres. Hunc *Collenutius* in *Hist. Neapol. Lib. IV* in *Fridericum* Castellanum convertit contra jus fasque. *Collenutium* sequitur *Gerardus de Roo* in *Historia Austriæ Lib. I. Beatrix*, filia *Philippi* Suevi, *Ferdinando III*, Castellæ Regi, nupta, peperit ex eo *Alphonsum X, Fridericum*, & *Henricum*. At hæc non erat *Conradini* amita. Habuit *Petrus*, Arragoniæ Rex, in matrimonio filiam *Manfredi*, spurii ex *Friderico II* procreati. Id veritati omnino congruit. At *Petrus* nunquam jus in Siciliam ex *Manfredo*, *Conradini* hærede, vel ex uxore, arcessivit. *Petrus de Pretio* eruditis est ignotus. Didicit B. *Schminckius* ex *Conradi* quodam Diplomate, eum *Conradi IV* fuisse Vicecancellarium. *Pipinus* hunc *Henricum* in *Chronico* suo consuluit. Vidit ejus scriptum Chronographus Coloniensis, teste *fol. 193*. Incertum manet nihilo minus, quis & qualis exstiterit ille *Henricus*, quænam munera successu temporis gesserit, & quando diem obierit supremum. Videtur *Adhortatio* A. 1269 scripta. Parabat inter hæc *Schminckius*, pater, novam collectionem Epistolarum de rebus *Friderici II*, *Henrici*, & *Conradi*, Regis Romanorum, *Entii*, Regis Sardiniæ, filiorum, & nepotis *Conradini*, hæredis regni Hierosolymitani & Siciliæ, nec non Sueviæ Ducis, ministrorumque ejus, præterea *Honorii III*, *Innocentii III*, *Gregorii IX*, *Innocentii IV*, *Alexandri IV*, *Urbani IV*, & *Clementis IV*, Cardinalium, Archi- & Episcoporum, Abbatum, item Imperatorum Constantinopolitanorum, Regum, Ducum, Comitum, Urbium, in quibus

 famo-

famosissima illa inter Imperium ac Sacerdotium controversia describitur, multisque publici juris Germaniæ & regni Italici, nec non historiæ Germanicæ, momentis lux affunditur nova. In fine daturus erat appendicem miscellanearum epistolarum *Petri de Vineis* & *de Pretio*, nec non *Nicolai a Rocca* ad familiares, atque varias *Fridericiani* dicasterii intimi formulas, quæ ad fraudes Diplomatum supposititiorum detegendas faciunt. Hæc ex B. *Joannis Friderici Schminckii* Præfatione delibasse libet. Adjicit duo momenta filius, tanto parente dignus. Unum est, quod affirmat, optimum patrem hanc collectionem satis reliquisse perfectam, licet ultimam ei, obitus necessitate intercepto, manum haud admoverit. Alterum consistit in spe, quam optimus facit civitati eruditæ filius, de opere illo edendo, ac obtinendis compluribus Epistolis ex eruditorum apparatu, a patre suo non visis. Ægre omnino Historici illo opere *Schminckiano* carent. Preces itaque nostras publico nomine cum *Schminckianis* votis conjungimus, ac Italos inprimis omni, qua possumus, honoris & studii testificatione interposita oramus, ut editionem illam operis *Schminckiani* data opera ac benevole augeant, ornent, ac splendidiorem ad gentis suæ splendorem reddere velint. Ex *Henrico de Pretio*
Pag. 3. jam paucula sunt decerpenda. Vocavit ille hunc *Conradum secundum.* Vocavit *Fridericum Admorsum Fridericum tertium.*
5. Ipse nomen suum prodidit §. *7. Carolus* Andegavensis ab hoc appellatur §. *8 Nero secundus*, *gentis humanæ carnifex*, *regni Siciliæ violentus invasor*, *alter Ruffinus*, *& Catilina novus.* Pupillum, ab hoc percussum, vocat *Conradinum secundum*
8. §. *13.* Modum necis, in hunc expromtæ, delineat tragice. Tribuit huic *Conradino* conjugem §. *14. Vitus Arenpeck* in *Chronico Bojoariæ* eam vocat filiam *Theoderici*, Marchionis Misnensis; nec tamen jam ductam, sed desponsatam
10. ipsi, 14 annos nato. Ostendit §. *15*, *Fridericum II* Imperatorem *Carolo* Andegavensi concessisse (in feudum) *Provinciæ*
13. *Comitatum cum uxore. Fridericum Admorsum* vocat *tertium*, & *Imperatoris* Friderici *nepotem*, *Regis* Conradini II *consobrinum.* Et hunc invitabant Thusciæ legati, ut sibi præesse dignaretur.

gnaretur. Ipse etiam in animo habuit vindicare hæreditatem *Conradini*, teste *Chronico Placentino Tom. XVI Scriptor. Rer. Ital. Muratorii pag. 476. Petrus de Pretio* prodidit luculentis verbis, *Conradinum*, expositum neci subeundæ, alta voce proclamasse, publiceque simul *Fridericum* illum *Admorsum* instituisse suum *hæredem universalem*, tum in regnis, tum in Sueviæ Ducatu. Pag. 15. *Conradus*, *Conradini* pater, testamento illud ipsum indicaverat stabilieratque suo. Supererat tunc ex *Friderici II* hæredibus legitimis unica *Friderici Admorsi* mater, *Margareta*, A. 1270, biennio post *Conradinum* obtruncatum, defuncta. Omittimus alia, id subjungentes, Cel. olim *Schminckium* passim illam *Adhortationem*, nunc demum editam, illustrasse luminosis annotationibus, virumque exstitisse talem, quales Germania inter historicos ac eloquentiæ principes numerat perpaucos. Precamur Deum, & ardenter optamus, ut parentis præstantissimi filius eruditissimus fidem datam liberet, &, quo eam liberare possit, valetudine firma, eaque diuturna, & rebus gaudeat secundis.

SERIES PROFESSORUM ET LECTORUM ACAdemiæ Frisicæ, quæ est Franequeræ. Accedunt Fasti rectorales, & Syllabus eorum, qui Senatui Academico fuerunt ab actis, ut & Bibliothecariorum.

Franequeræ, apud Nicolaum Velink, 1745, 8.

Plag. $8\frac{1}{4}$.

Ex diversis ista Elogia monumentis sunt collecta: ex Orationibus parentalibus, Actis Academicis, excerptis decretorum Ill. & Pot. Frisiæ Ordinum, atque aliunde. Neque vero hic tota comparent, sed velut majoris operis ἀποσπασμάτια, cujus spem habemus in posterum videndi. Sunt autem, quorum ad ordinem annorum elogia exhibentur, *Sibrandus Lubbertus, Martinus Lydius, Henricus Antonii Nerdenus*, alias *Antonides van der Linden*, Theologi; *Henr. Schotanus a Sterringa*, JCtus, *Petrejus Tiara*, Medicus, antea Græcæ linguæ Professor, ac primus novæ Academiæ Rector magnificus, qui edidit

edidit poemation de nobilitate & disciplina militari veterum Frisiorum; *Joannes Drusius Aldenarda*, Flander, Theologus in lingua Ebræa versatissimus, *Lullius Adama*, J. U. D. *Elardus Reinalda*, qui, consessui Ill. Ord. Frisiæ delegatorum adscriptus, singulari quodam in literas & novam Academiam affectu Professoris linguæ Latinæ & eloquentiæ munus imponi sibi passus est A. 1586, *Alardus Auletius*, Medicus, *Jo. Arcerius Theodoretus*, seu *Theodori* filius, Frisius, *Julius a Beima*, J. U. D. *Joannes a Sande*, Arnhemio-Gelrus, J. U. D. qui & senior Presbyterii Leovardiensis Synodo Dordracenæ interfuit, *Adr. Metius*, Medicus, *Henr. de Veno*, J. U. D. *Raphael Clingbyl*, Medicus, *Marcus Lydama a Nyeholt*, J. U. D. *Sixtus Arcerius*, Medicus, L. Gr. Prof., *Timæus Faber*, J. U. D. *Augustinus Adama* Medicus, *Paulus Busius*, JCtus, *Andreas Roorda*, Philosophus, *Joach. Andreæ*. J. U. D. *Jo. Maccovius*, seu *Makowski*, Lobzenica-Polonus, Theologus, *Menelaus Winsemius*, Medicus, *Sixtinus Amama*, *Joannes Acronius*, Theologus, *Henr. Rhala*, J. U. D. *Arnoldus Werhel*, J. U D. *Hector Bouritius*, JCtus, sed simul elegantioribus literis Græcis Latinisque optime excultus, *Guil. Amesius*, Britannus, Theologus, *Jo. Hachtingius*, Philosophus, *Bernardus Schotanus a Sterringa*, JCtus, *Justus Reifenberg*, Hergera-Nassavius, JCtus, qui obiit Acad. Rector A. 1631, *Ge. Pasor*, Ellara Nassavius, *Meinardus Schotanus*, Theologus, *Bernardus Fullenius*, *Dan van Dam*, *Martinus Wybinga*, JCtus, *Sibrandus Menaldus*, Theologus, *Jo. Bogermannus*, Theologus, *Corn. Pynaker*, JCtus, *Pierius Winsemius*, JCtus, Historicus, Orator, qui & carmina scripsit, *Sirium* & *Amores*; *Jo. Coccejus*, proprie *Cock*, vel *Coch*, Bremensis, Theologus & Philologus, *Nic. Vedelius*, Palatinus, aliis Gallus, Theologus, *Christian. Schotanus a Sterringa*, Theologus, *Jo. Antonides van der Linden*, Medicus, *Jo. Phocylides Holwarda*, Medicus & Philosophus, *Jo. Jac. Wissenbachius*, Nassavius JCtus, *Jo. Cloppenburgius*, Amstelædamensis, Theologus, *Guil. Cup*, Bommelia-Gelrus, JCtus, *Dom. Acronius de Bouma*, Eloq. Prof. *Petrus Mol*, J. U. D. & Prof. L. Gr. *Laur. Banck*, Gothus Norcopensis, JCtus, *Dan. Anguilla Rosée*, *Lud. Parent*, Blesis Gallus, Lingu. occid. Prof. *Christoph.*

Christoph. Munsterus, Philosophus, *Nic. Arnoldus Lesna*, Polonus, Theologus, *Joach. Frencelius*, Lusatus, Medicus, *Phil. Matthaeus*, Marpurgo-Cattus, Medicus, *Jo. Gerhardi Terentius*, L. Ebr. Prof. *Jo. Valkenier*, Coloniensis, Theologus, *Ulr. Huberus*, J. U. D. *Abr. de Grau*, Mathematicus, *Jo. Greidanus*, Philosophus, *Franc. de la Prix*, Gallus, Lingu. Occ. Prof. *Abr. Steindam*, Philosophus, *Jo. Wubbena*, Philosophus, *Mich. Busch*, Pomeranus, Hist. & Pol. & Eloq. Prof. *Taco a Glins*, JCtus, *Jo. Ant. Tronchin*, *Jo. Melch. Steinberg*, Theologus, *Nic. Blanckardus*, Medicus, Hist. & L. Gr. P. qui & Panegyricum anno seculari Academiae Frisicae scripsit, *Phil. Matthaeus*, Medicus, *Silvester Jac. Dankelmann*, JCtus, *Herm. Witsius*, Theologus, *Jo. a Marck*, Theologus, *Jo. van der Vayen*, Theologus, *Seb. Schelkens*, Moeno-Francof. JCtus, *Jo. Schotanus a Sterringa*, Philosophus, *Gerh. Noodt*, JCtus, *Abr. Gulichius*, Philosophus, *Tob. Andreae*, Bremensis, Medicus, *Camp. Vitringa*, *Jac. Perizonius*, *Jac. Rhenferdius*, Mulhemio ad Rhenum Ubius, L. Ebr. P. *Bern. Fullenius*, J. U. D. qui & Ebraeam calluit linguam, & Mathesin professus est, *Jo. Regius*, Brabantinus, Philosophus, *Corn. van Eck*, JCtus, *Henr. Al. Roell*, e Comitatu Marcano Westphalus, Theologus, *Henr. Philiponeus de Hautecour*, Ducaeo prope Abrincas Gallus, Theologus, *Jo. Lemonon*, Pontevelio-Gallus, L. Gall. Prof. *Petrus Latané*, Gallus, Medicus, *Abr. Cyprinnus*, Medicus, *Guil. Coetier*, J. U. D. *Jo. Sibranda*, praelector linguae Gr. *Zach. Huberus*, JCtus, *Ant. Schultingius*, JCtus, *Lamb. Bos*, L. Gr. Prof. *Ruardus Andala*, Theologus, *Jo. van der Wayen*, Medioburgo-Selandus, Theologus, *Jo Hemsterhuis*, Medicus, *Nic. Gurtlerus*, Basilea-Helvetus, Theologus, Philosophus. Philologus, *Wilh. Loré*, Mathematicus, *Wyerus Guil. Muys*, Stenovico-Transsilvanus, Medicus, *Dom. Balk*, JCtus, *Alb. Schultens*, L. Ebr. P. *Camp. Vitringa*, *Camp.* filius, Theologus, *Jo. Ortwinus Westenberg*, JCtus, *Tib. Hemsterhuis*, Groning. L. Gr. & Hist. P. *Jo. Conr. Rungius*, ex Com. Lippiaco, El. & Hist P. *Herm. Venema*, Groning. Omlandus, Theologus, *Petrus Wesseling*, Steinfurto-Benthem. El. & Hist. Prof. *Alb. Wilh. Melchioris*, Theologus, *Jo. Gottlieb Heineccius*. JCtus, Halae non sine lite-

rarum detrimento mortuus, *Jac. Voorda*, JCtus, *Abr. Wieling*, Hammona-Westphalus, JCtus, *Jo. Oosterdyk Schacht*, Medicus & Philosophus, *Godofr. du Bois*, Cruininga-Selandus, itidem Medicus & Philosophus, *Emo Lucius Vriemoet*, Embda-Frisius, L. Ebr. P. *Petr. Burmannus*, El. Hist. & Poes. P. *Petrus Conradi*, Theologus, *Ge. d' Arnaud*, JCtus, *Petr. Laan*, Theologus, *Chr. Henr. Trotz*, Colberga-Pomeranus, JCtus, *Lud. Casp. Valckenaer*, L. Gr. P. *Jo. Arntzenius*, Vesalia-Clivus, J. U. D. El. Hist. & Poes. P. *Nic. Ypei*, Mathematicus, *Bernardinus de Moor*, Theologus, *Fred. Winterus*, Clivus, Medicus, *Sam. Kœnigius*, Philosophus, & *Jo. Schraderus*, prælector Eloq. & Hist. Horum elogiis qui adduntur, cum saltem sint Indices, non est nostrum, eos excerpere, quippe quibus sufficit majoris operis excitasse sitim.

THEODORI CRÜGERI, THEOL. D. ET SUP. Diœces. Chemnit. Apparatus Theologiæ moralis Christi, & renatorum, variis observationibus illustratus, in quo sanctissimum Jesu Christi exemplar, ex natura & gratia ejus expressum, in intellectu, conscientia, religione, imaginatione, memoria, voluntate, affectibus, virtutibus, sensibus, corpore, infirmitatibus, & medicina mentis, conspicuum, accuratius & plenius regenitis ad imitandum proponitur.

Lipsiæ, apud Bernhard. Christoph. Breitkopfium, 1747, 4.
Alph. 7 plag. 6.

Optime quidem Venerabilis Autor noster cognitum atque perspectum habebat, quam ferax esset ætas nostra talium librorum, quorum lectio ad formandos mores sanctiores plurimum conduceret; nihilo tamen minus rem bonam sibi facturus videbatur, si omnes animi sui doctrinæque nervos eo intenderet, ut *specialem renatorum Theologiam moralem, ex imitatione Christi depromtam*, cum veritatis divinioris asseclis communicaret, idque inprimis ageret, ut hiatus doctrinæ moralis renatorum, & insigniores ejus defectus, pro

pro virili sua parte suppleret atque restitueret. Methodo autem utitur medicorum sanandi rationi non absimili, quod ex his, quæ deinde dicemus, unicuique lectorum facile erit judicatu. *Prolegomena* inscribuntur *de natura atque indole Theologiæ moralis renatorum, ex imitatione Christi depromta.* Pag. 3. Varias variorum hic, doctrinam morum tradendi, vias recensere libuit Autori, ex quibus *paradigmaticam* præoptat, secundum *Senecæ* præclaram vocem: 9. *Longum iter est per præcepta morum, breve & efficax per exempla.* 11. Suis tamen limitibus hujus doctrinæ metam, ait Noster, contineri, ne abusus doctrinæ sanctiori injuriam inferat, quod tum demum fieri solet, si exempla aliorum *sanctorum* absolute, & citra nævorum, in illis conspicuorum, exceptionem, ad imitandum proponantur, & fabulæ aniles pro veris rerum gestarum monumentis venditentur. Quid *studium* 14. sit *imitandi*, cui omnis Theologia paradigmatica innititur, quis ortus, effectus, quæve cautelæ sint notandæ, illud curate Autor exponere laborat, & studium quidem imitandi in conatu, censet, vel connato, vel assuefacto, consistere, qui fertur ad formandos mores secundum exemplar alterius, vivis coloribus expressum. Arctius deinde fines constituuntur, intra 17. quos exemplum Christi ratione imitationis nostræ continetur, quod brevissimis ita expedit Autor, quatenus scilicet ipsa humana Christi natura studium imitandi exercuerit in *rebus humanis*, post formam servi assumtam in similitudine hominum constituta. Exinde optimum ad imitandum nobis pro- 19. ponitur exemplum, sanctissimum & ab omni labe immune. Post interjectam satis fusam enarrationem scriptorum, qui vitam 23. Christi expositam dederunt, imitatio Christi, generatim spectata, dicitur *studium habituale Christianorum, e viribus gratiæ Spiri-* 25. *tus S. ortum, sequendi exemplar cogitatorum, propensionum,* 27. *virtutum, dictorum, & factorum Christi, in quantum imitabilia illa nobis proposita sunt.* Ex his altius inquiritur in ne- 33. cessitatem, indolem, objectum, fructus, reliquasque hujus rei affectiones, & ad realem descenditur finitionem, ubi doctrina moralis, studium imitandi vitam Christi systematice pro-

ponens, dicitur Theologia Chrifti paradigmatica, feu fcientia habitualis practica, e verbo divino haufta, fiftens nobis vitam, habitus naturales, & dona gratiæ Jefu Chrifti, in exemplar agendorum & omittendorum, ad cujus amuffim omnes regenitorum ideæ, propenfiones, virtutes, affectus, fenfus, mores, dicta, & facta, pro viribus dirigi, & ad imaginis divinæ ulteriorem in dies inftaurationem, follicite adduci debent, ut gloria Chrifti & animarum falus in dies
Pag. 41. promoveatur. Circa finem præliminaris hujus Differtationis impius ille, & in meritum Chrifti injurius, profligatur error plurimorum adverfariorum, qui, Servatorem in mundum ideo unice veniffe, tradunt, ut tantummodo perfectum exemplar
49. virtutum nobis confpiciendum proponeret. Sequitur nunc *Caput primum, principia fundamentalia* imitationis Chrifti moralis, e Chriftologia dogmatica analogice depromta, pertractans, ubi *Sectio prima* de fequela nominum, naturæ, perfonæ, munerum, & ftatuum Chrifti, moraliter a renatis præ-
52. ftanda, præcipit. Propofitio univerfalis, ex qua in hoc virtutum genere omnes veritates immediatæ fluunt, ita conftitui-
54. tur: *Sequere naturam & gratiam in Chrifto confpicuam*, cujus principii, adæquate conftituti, uberiorem deinde Autor reddit rationem, & ad onomatologiam Chrifti, mentem noftram ad virtutum fequelam elevantem, pergit, cujus exempla quæ-
61. dam, ut forte nobis funt obvia, hic enarranda fumamus. Quando Chriftus dicitur תלוי, *fufpenfus*, ad eam hic exercendam admonemur virtutem, ut gloriemur fuper afflictionibus crucis
63. ad fufcipiendum jugum Chrifti. Porro Chriftus dicitur *rofa vallis*, & *flos Saronis*, *vitaque lignum*, quod Chriftianos edocet, ut de vita fua caduca, ficut flore, crebrius cogitent. *Caprea* dicitur Servator; hinc, ut agilis & alacris fit Chriftianæ
65. fuæ vitæ praxis, unusquisque inftituitur. Ex his reliqua facile datur æftimandi vera ratio. Ea, quæ fequuntur, plurima ex parte ex Theologia dogmatica funt defumta, ubi de unione Chrifti perfonali, ejusque duabus naturis, præceptio-
70. nes afferuntur plurimæ. Inter ea tamen Commentatio interferitur fingularis *de phænomenis naturæ*, phyfice confideratis,

naturam

naturam moralem veteris & novi hominis non parum illustrantibus, cujus generis hæc inprimis nobis fuerunt obvia: Natura physica nihil frustra agit; sed natura veteris hominis moraliter omnia frustra agit, cum e contrario natura sanctificata novi hominis moraliter nihil frustra agat. Natura physica semper intendit id, quod est optimum; at natura veteris hominis nihil intendit, nisi pessimum, cui contra nitens natura sanctificata id intendit, quod est optimum. Et sic reliqua. Caput omne tractationis hujus in eo versatur, ut ex doctrina Pag. 76.
illa de unione, & naturis in Christo, axiomata gratiæ habitualis in Christo discamus, quæ cardinis quasi vicem in omni Autoris opere sustinent. Sunt vero istæ, qualitates donorum peculiarium, & præ nostris eminentium, finitorum tamen, & quæ naturæ humanæ habitualiter & subjective insunt, ita, ut in statu renovationis homini novo ad imitandum pro- 87.
ponantur. Imitationem moralem *ἐνυποστασίας* Christi Autor in *ὑποστάσει fidei* quærit, non essentialiter quidem, aut substantialiter, sed *mystice* & spiritualiter, spectata, in actu justificationis, ubi persona Christi velut peccatum, & persona hominis justificandi velut justus Christus, per imputatio- 90.
nem divinam reputantur. Delabitur inde Noster ad immunitatem Christi a peccato, & nefandas voces famosissimi *Edelmanni*, hominis pessimi, strenue refellit, quibus, *naturam Christi humanam nunquam quidem actu peccasse, sed habuisse tamen fomitem peccati, & peccare potuisse, si voluisset*, impie atque absurde dixerat. His profligatis dicteriis, imitatio- 97.
nem Autor perfectam *ἀναμαρτησίας* Christi in regno futuro cœlorum constituit, cum in statu gratiæ perfecta illa non detur, nec quoad partes, nec quoad gradus. Communionem 107.
intimam naturarum Christi personalem imitari analogice & moraliter communionem fidelium mysticam, Noster asserit, & 111.
mysticæ hujus imitationis partes primarias ordine exponit, quibus ratione *trium generum communicationis Christi idiomatum* aliæ adduntur mysticæ nostræ imitationis rationes. Offi- 124.
cium Christi propheticum imitantur omnes regeniti *θεοδίδακτοι* mediante verbo, non solum in munere publico eccle-

 siastico

ſiaſtico verſantes, ſed privata quoque ſui inſtitutione, per
ſpiritualem unctionem, & efficacem cordis immutationem,
Pag. 130. illuminationem, regenerationem, & ſanctificationem, eruditi.
142. Pari modo reliqua officia Chriſti ad imitandum regenitis caute
proponuntur, & ad ſtatus Chriſti diverſos fit digreſſio, quorum
gradus recenſentur, quodque in iis detur imitabile,
161. quave optime id fiat ratione, clarius docetur. In *Sectione* hujus *Capitis ſecunda* de ſequela gratiæ in Chriſto agitur, ubi principii loco ponitur gazophylacium totius renatorum Theologiæ moralis, quod eſt doctrina de gratia divina, per Chriſtum parta, & in exemplo imitabili Chriſti conſpicua. Hinc ſequela gratiæ Chriſti eſt præcipuum fundamentum totius doctrinæ moralis renatorum, & theſaurus, a Deo nobis
168. donatus. Homo renatus gratiam Chriſti, active in ſe operantem, imitatur paſſive per varios gradus gratiæ propter meritum Chriſti, ita, ut gratia divina, nobis donata, analoga ſit, & ſimilis gratiæ Dei, quæ in Chriſto eſt, pari modo, ſicut ſigillum ceræ imaginem ſuam imponit, ita, ut, quem ad modum Chriſtus exinanitus profecit in gratia Dei, ſic anima
188. fidelis creſcat in gradibus gratiæ, quorum ſingula hic enarrantur capita. Unctio ſpiritualis Chriſti dicitur communicatio divinæ plenitudinis & donorum gratiæ, unigenitum Dei filium adimplens gratia & veritate, quam unctio fidelium ſpiritualis imitatur, quæ conſiſtit in collatione donorum gratiæ, tam ad-
196. miniſtrantium, quam ſanctificantium. Donum miraculorum Chriſti extraordinarium fuiſſe χάρισμα, Noſter dicit, tales edendi actiones ſupernaturales, quæ nec in naturæ, nec in gratiæ, ordine, ſolito nexu, aut viribus, continentur, ſed ordinem naturæ, & gratiæ, a Deo conſtitutum, longe tranſcendunt. Hoc donum pertinuit etiam ad fideles in eccleſia Chriſti plantanda, quibus dona miraculoſa ad imitationem Chri-
203. ſti fuerunt permiſſa. Hac data occaſione, *Hollmanniana* de miraculis ſententia, qua *Wolfianam* hypotheſin de forma miraculorum defendere ſtuduit, modeſte examini ſubjicitur. Ex-
216. tremam hujus *Sectionis* partem occupat Commentatio de piraſtica ſacra, quæ donum gratiæ divinæ renatis datum dicitur,

quo

quo intra ſemet ipſos, ratione ſui, & aliorum, examen actu
inſtituunt de fide ſua ſalvifica, & operibus vere bonis, ubi
cavendum eſt, ne fallacia noſtræ naturæ, gratiam imitantis, Pag. 224.
nobis aliisque illudat. *Caput ſecundum* ψυχολογίαν Chriſti, 227.
ſeu doctrinam de *animæ humanæ* Chriſti, & Chriſtia-
norum, aſſimulatione conſubſtantiali, exponit, ubi quidem 230.
non ſolum de animæ humanæ exiſtentia in genere, ſed de
Chriſti etiam anima, ejusque partibus eſſentialibus, diſſeritur.
Anima ipſius ad ductum Scripturæ Sacræ deſcribitur, quod ſit 234.
eſſentia ſpiritualis, ſimplex, finita, & incompleta, corpori na-
turaliter, τῷ λόγῳ perſonaliter, unita, facultate intelligendi
& volendi, multisque aliis donis gratiæ habitualibus, inſtructa,
ad genus humanum docendum, redimendum, & eccleſiæ
militantis triumphantisque regimen capeſſendum, divinitus
deſtinata. Manſit autem anima Chriſti finita atque depen- 247.
dens, etiamſi infinita dona per unionem cum λόγῳ perſona-
lem acceperit; quo pacto probe intelligitur, ſucceſſive eam
creviſſe in ſapientiæ donis, & ſua incrementa aliis oſtendiſſe
hominibus. Eundem in modum noſtra anima humana finita
prorſus eſt atque dependens, ex parte modo cognoſcens,
& voluntatis deſiderium, in infinitum bonum tendens, in
his, quas natura ad vivendum dedit, anguſtiis quam ma-
xime circumſcriptum cernitur. De præexiſtentia deinde ani- 250.
mæ & Chriſti agitantur quæſtiones multæ, quibus alia additur 253.
de origine animæ Chriſti, ubi diſputatur a viris doctis, num
illa immediate a Deo creata, utrum potius per traducem e
Maria generata ſit. Facili negotio, ſi modo in evidentia te-
ſtimonii Spiritus S. acquieſcere velimus, diſcuti hanc quæſtio-
nem poſſe, Noſter recte aſſeverat, cum literæ nos doceant 257.
ſanctiores, per generationem utero *Mariæ* eam eſſe produ-
ctam. Objectiones quædam, facile hic ſubortæ, deinde re-
moventur, & contra *Carpovium*, in hac cauſa ab Autore diſ-
ſentientem, nonnulla monentur. Circa nexum animæ & cor- 262.
poris Chriſti, a Spiritu S nobis non revelatum, philoſophicas
Autor attingit quæſtiones, de commercio animam inter & cor-
pus humanum vulgo agitatas. *Caput tertium* Νοολογίαν 277.
Chriſti,

Christi, sive doctrinam de *habitibus intellectualibus* Christi, secundum naturam & gratiam spectatis, renatis ad imitandum propositis, persequitur. *Sectio* inprimis *prior* sequelam luminis
Pag. 178. naturæ in Christo pertractat, &, quid per νοολογίαν Autor sibi velit, tradit; ubi docet, illam instruere renatos circa imitationem intemeratæ mentis Christi, quo modo nempe omnes suos habitus intellectuales, facultates item & operationes mentis, ad exemplar habituum intellectualium Christi, emendare, atque ad veram sapientiam, scientiam, prudentiam, fidem,
281. & reliquas intellectus virtutes spirituales, per illuminationem Spiritus S. rite perducere queant. Demonstrata existentia intellectus Christi, facultas & operationes ejus altius exa-
288. minantur, & curate docetur, ideas Christi humanas cum ejus omniscientia divina non esse confundendas, siquidem facultates ejus naturales finitæ & separatæ manserint ab omniscientia infinita, cum ipso communicata; ideas porro ejus in statu exinanitionis ab ideis ejus in statu exaltationis fuisse diversas, diversamque idearum Christi originem pro diversis ob-
302. jectis cognoscendis statuendam esse. Suspensio judicii Christi, nonnunquam in vocibus, ab ipso editis, occurrens, docet renatos, ut Christum imitari debeant, quando inperscrutabiles providentiæ divinæ vias rimari nequeant; quando mysteria revelata audiant; quando sibi caveant ab omnibus verborum æquivocationibus, aut aliis lenociniis, in quibus su-
310. spensio judicii effugium quærit. Admiratio Christi in diebus carnis nunquam, sicut in nobis, supponit inscitiam antegressam, sed, circa objectum, ipsi placens, versans, pro laudis ejus encomio sumitur, circa objectum autem, ipsi displicens,
315. indignationem ejus significat, & querelas comites habet. Lumini huic naturæ contradistinguitur ab Autore lumen gratiæ, sive complexus facultatum & habituum supernaturalium Christi & renatorum, intellectui divinitus superadditorum. Tales sunt divina sapientia, scientia, prudentia, θεοσοφία, θεοπιστία, fides, & reliqua, quæ *Sectio tertia* plenius evolvit,
322. sequelam luminis gratiæ in Christo uberius docens. Exhibentur hic *phænomena naturalia* intellectus humani, e Logica desumta,

desumta, phænomena spiritualia & moralia eximie illustrantia, quæ omnia hic recensere, spatii angustia prohibet. Nec hic de- Pag. 336.
esse voluit rebus suis ornandis Autor, & impietati profligandæ, cum, data occasione, prolixam hic iterum contra *Edelmannum* instituit disputationem, qui, rationem humanam esse ipsum Deum, & λόγον *Joanneum*, adoratione dignum, in scriptiunculis suis deblaterare non erubuit. Refertur huc et- 348.
iam peculiaris Commentatio de *Arithmetica* spirituali renatorum, quæ Autori dicitur ars computandi mystica, sanctam Christi ratiocinationem moraliter imitari studens, in quotidiana pœnitentia & exploratione sui ipsius, quæ beneficia Dei accurate considerat, & momenta vitæ ad trutinam exempli Christi & legis Dei ponderat, uti hoc secundum singulas numerandi species exigitur. Fides Christi dicitur 353.
notitiæ, assensus, & fiduciæ ejus immotæ, acquiescentia perpetua in veritatibus cœlestibus, præsertim in promissionibus Dei patris, rite perceptis, sincere approbatis, & sancte sibi 357.
applicatis. *Caput quartum* συνειδελογίαν, seu doctrinam de *conscientia* & *religione* Christi, pertractat, & in *Sectione* ejus *priori* speciatim de sequela conscientiæ Christi agitur, cujus existentia 361.
confirmatur primo, & deinde, qualis fuerit, describitur. Est autem conscientia Christi argumentatio mentis ejus de suis cogitatis, dictis, factis, & omissis, ad voluntatem Dei patris, ipsum mittentis, relatis, ut nulla factorum pravitas, sed perpetua bonitas, cum mentis tranquillitate, inde in ipsum redundaverit. Norma hujus conscientiæ est intrinseca Christi 362.
sanctitas, & mentis divinæ rectitudo, conveniens exacte cum voluntate divina, generatim spectata. Christum in agone 377.
mortis sensisse conscientiam dubiam, utique asserendum esse, Noster statuit, ita tamen, ut non in συντηρήσῃ, & notitia voluntatis divinæ, sed in συνειδήσει, & propriarum virium ad tolerandos cruciatus ἀγωνίας exploratione, exstiterit. Inde, adjicit, solatium haud mediocre in renatorum conscientiam dubiam profluere. *Posterior* hujus *Capitis Sectio* de se- 393.
quela religionis Christi præcipit, quæ verum ejus de Deo trinuno sensum, & rectum ei præstitum cultum, complectitur, qui imita-

Pag. 409. imitationi renatorum proponitur, ubi præter reliqua ab Autore nostro monetur, Christianismum V. T. quoad vitæ praxin non pro norma habere potuisse imitationem vitæ Christi, quia Messias tunc temporis nondum in vivis fuerit, adeoque vita ejus ad imitationem trahi nondum potuerit. *Caput quintum*
417. φαντασιολογίαν Christi commemorat, sive *facultatem imaginandi* in Christo secundum naturam & gratiam spectatam.
420. Distinguitur illa in activam & passivam. Activa imagines objectorum absentium suscitavit, conservavit, composuit, sejunxit, compescuit, auxit, imminuit, atque ad varios effectus in semet & aliis excitandos direxit, & semper intellectui suo puro subordinavit. In quantum hæc cadant in renatorum phantasiam, quantaque sit differentia utriusque, sequentia docent
432. rerum momenta. Postea problema proponit Noster, utrum humanæ Christi naturæ per & propter unionem personalem sanctus & optime verus tribui queat enthusiasmus. Præmuniuntur hic quædam, ad usum bonum vocabuli *enthusiasmus* pertinentia, & deinde in sua capita dissolvitur quæstio, & circumspecte affirmatur, Christum posse in sensu puro dici ἐνθουσια-
438. ζόμενον. Sed per enthusiasmum intelligit Noster hoc loco concursum immediatum & intimam permeationem naturæ divinæ cum facultate imaginandi Christi humana, qua illa imagines rerum absentium, præsertim futurarum perpessionum, persolvendi λύτρου, & status exaltationis, facultati imaginandi humanæ Christi distincte suggessit, communicavit, composuit, fovit, sustentavit, & eum in finem sapienter direxit, ut intuitu futuræ gloriæ natura Christi humana eo promtior redderetur ad subeundum tremendum opus redemtionis, & ad ani-
451. marum nostrarum salutem promerendam. Ad *sextum* accedimus *Caput*, quod de μνημολογίας, sive *facultate recordandi*, in Christo secundum naturam & gratiam spectata, disserit. Facultas recordandi humana, sicut in universum, ita seorsim spectata, in Christo est facultas mentis ejus, agnoscendi iterum reproductas ideas pro iis, quas olim concepit intellectus, vel sen-
454. sus humanus, cui in quantum assimiletur nostra facultas ruminandi, & quam diversa sit hæc ab illa, Autor explanare

non

non omisit. In quæstione de frontalibus mnemonicis probabiliter Noster judicat, Christum utique gestasse phylacteria, non ex necessitate, aut superstitione, sed ex imitatione & participatione rituum innoxiorum Judaicorum. Difficultates levissimæ, hac sub controversia motæ, tolluntur facili negotio ab Autore nostro Venerabili. Memoriam Christi supernaturalem, Noster ait, continere dona gratiæ mnemonica, facultati recordandi naturali Christi superaddita, qua permeatio mutua, naturæque divinæ internus concursus, plenum rerum præteritarum omniscciumque reminiscentiæ habitum cum natura Christi humana communicavit. *Caput septimum* θελνματολογίαν Christi, sive doctrinam de *voluntate* & *libertate* Christi, pertractat. Existentia atque indole voluntatis ejus declarata, impulsus, determinans facultatem volendi, aut nolendi, dicitur repræsentatio rationis sufficientis, objecti boni, vel mali, vere, vel apparenter, melioris, aut pejoris. Classes deinde facultatum Christi volendi constituuntur, & in specie de actibus ejus volendi *elicitis*, seu immanentibus, atque *imperatis*, seu emanantibus, & in opus ad extra transeuntibus, differitur. Necessitas Christi moralis, monente Autore, immutabilem nexum causarum atque effectuum in essentia & voluntate Christi continet, ita, ut aliter se habere nequeat, eaque est institutionis personalis, consecutionis fœderalis, atque operationis hypotheticæ. Spontaneitas Christi est intrinseca ultronea determinatio & nisus voluntatis ejus ad bonum sufficienter cognitum appetendum, & peragendum, & ad malum, satis perspectum, aversandum & omittendum. Ultimo loco phænomena statico-mechanica, doctrinam moralem in voluntate, libertate, & ἐυκληρίᾳ humana, non parum illustrantia, adduntur, ex quibus, loco speciminis, unicum hic proferre lubet exemplum. In æquilibrio sunt gravia æqualia, a centro gravitatis æqualibus intervallis suspensa. Ita in voluntate divina justitia & misericordia ejus in æquilibrio sunt, quin justitia ejus stat sicut montes *Ps. XXXVI, 17,* & omnes viæ ejus implentur bonitate *Ps. XXV, 10.* At renati meritorum suorum putatitium æquilibrium ad cœli gloriam promerendam

Pag. 460. 461. 485. 488. 490. 497. 502. 505. 520.

 abnegant,

abnegant, debiti ſui immerentis, & gratiæ divinæ, æquilibrium
Pag. 523. agnoſcentes nullum. *Caput octavum* παθολογίαν Chriſti complectitur, ſeu doctrinam de *affectibus* Chriſti, renatorum affectibus ad imitandum propoſitis. Omnis hujus rei contemplatio quatuor momentis abſolvitur, quorum *primum* deſiderii humani generalem tractat enucleationem, prout in voluntatem, vel tædium, tendit; *ſecundum* exhibet affectus primitivos, amorem & odium; *tertium* perpendit affectus derivativos reliquos; *quartum* ſigna dat affectuum externa. Excerpamus jam ex *Sectione priori*, de affectibus Chriſti primitivis agente, nonnulla, ut Lector habeat, quod de Autoris noſtri
527. laboribus judicare poſſit. Sympathia Chriſti phyſica eſt mutua in ſentiendo, agendo, & patiendo, animæ & corporis ejus convenientia, præſertim in nexu animæ & corporis, naturaliter conſpicua, qua συμπάσχοντα mutuo inter ſe vinculo conjuncta ſunt. Sympathia vero moralis eſt arcana voluntatis & agendi patiendique in Chriſto & renatorum attractiva
542. conſenſio. Affectus Chriſti naturales & noſtri conveniunt quidem inter ſe ratione indolis formalis; differunt tamen etiam ratione affectuum regiminis, cauſæ finalis, obligationis legalis, fallaciæ naturæ, gratiam imitantis, & numeri. Singulis deinde generibus amoris & odii enarratis, ad *Sectionem*
573. Noſter *alteram* hujus *Capitis* pergit, ubi de affectibus Chriſti derivativis, ad imitandum propoſitis, agitur. Hinc de lætitia, triſtitia, ſpe, fiducia, metu, & reliquis, ex induſtria
588. fit diſputatio. Chriſti ἀγωνίαν theatrum fuiſſe plerorumque ejus affectuum, Autor putat, ubi angor, metus, conſternatio, triſtitia, ira, indignatio, zelus, pudor, dolor, odium, & reliqua, ad ſummum uſque gradum ſe manifeſtarunt. Hanc imitantur renati in articulo mortis, & in ſtatu ſummæ tentationis, quando præſertim lucta carnis & ſpiritus ad ſu-
613. premum gradum perducitur. *Sectio tertia* cum pathologia ſemiotica hoc *Caput* claudit. De Φιλανθρωπίᾳ Chriſti ſignum hoc affertur inſigne, *ſibilus* ſcilicet ejus *evangelicus*, per verbi præconium blande advocans mortales, ut ad fidem & vitam æternam ſe adduci patiantur, quem renati blandis ſuis alloquiis

quiis imitari ſtudent. Riſum ſignum eſſe lætitiæ, Chriſtumque Pag. 620.
leniter ſubriſiſſe utique, per probabilem conjecturam Autori
videtur. Renati, verecunde ſubridentes, hanc imitantur lætitiæ
teſtificationem. In *Capite nono* ad *virtutes* Chriſti *generatim* 633.
ſpectatas fit progreſſus. Demonſtrata exiſtentia virtutum in 638.
Chriſto vere talium, illæ per habituales deſcribuntur inclina-
tiones mentis & voluntatis ejus ad actiones ubivis ſanctas, ju-
ſtas, rectas, & voluntati divinæ perfectiſſime conformes, per-
agendas. Ex his forma, indoles, fons, ſubjectum, atque objectum, 640.
virtutum Chriſti amplius deſcribitur. Cumque pro vario ob- 643.
jectorum reſpectu virtutes Chriſti nonnullæ dentur inimitabiles
tam reſpectu noſtri, quam reſpectu ſui ipſius, ſollicite hæc
Autor ſeparat, & diſtincte exponit. His præſuppoſitis, ad de-
ſcribendam formalem rationem virtutum Chriſtianarum pro-
cedit Noſter, perhibens, formam earum eſſe habitualem incli- 647.
nationem mentis ad exemplar Chriſti ſe conſtanter & ſerio
componendi ad voluntatem Dei legalem & evangelicam, quæ
per partes ad ſingulas virtutes conferuntur. *Sectio ſecunda* de 691.
virtutibus Chriſti erga Deum ſpecialem inſtituit tractationem,
ubi de pietate, & divino ejus cultu, tam interno, quam ex-
terno, amplius diſſeritur, & imitatio ejus in cultu renatorum
quoad ejus requiſita, claſſes & attributa devotionis, ſub fi-
nem proponitur. Pari modo in *Sectione tertia* doctrina de 730.
virtutibus Chriſti erga ſemet ipſum præcipitur, cui in *quarta*
Commentatio de virtutibus ejus erga alios additur, & ad imi- 767.
tationem renatis ſingula proponuntur. Sequens *Caput decimum* 825.
ad *explorationem ſenſuum* Chriſti accedit, & in *prima* quidem
Sectione, de ſenſibus Chriſti externis, generatim ſpectatis,
agente, ſenſus Chriſti naturales deſcribuntur, quod fuerint
motus fluidi nervei in corpore ejus, inducti ab objectis ex-
ternis, organa ſenſualia attingentibus, & ad cerebrum pro-
pagati, ibique ab anima Chriſti naturaliter percepti. Iſti 827.
ſenſus noſtrorum ſenſuum mundandorum ſunto exemplar, ut
ſecundum ejus rationem reſtituantur, & ut nos ipſi labem ori-
ginis, ſenſibus adhærentem noſtris, cum vera contritione cor-
dis agnoſcamus. Regimen ſenſuum myſticum apparet in ſan- 830.

ctificatione & renovatione noſtra quotidiana, quippe quæ
Pag. 833. recollectio eſt ſenſuum externorum ad interiora mentis, per
veram fidem ad Deum converſæ. Phænomena denique ſenſuum, generatim ſpectata, prout naturam ſenſuum myſticam, & fallaciam naturæ, in ſenſibus gratiam imitantis, illuſtrant, ſub finem hujus *Sectionis* adduntur, quorum exemplum illud eſt: Sicut ſenſus omnes naturales in unum generalem, tactum, reſolvuntur, ita & ſenſus myſtici omnes in unum cordis ſpiritua-
837. lem, contactum, reſolvuntur. Reliqua conſulto omittimus. Procedimus ad *Sectionem ſecundam*, de *viſu* Chriſti, renatis ad imitandum propoſito, præcipientem. Viſus hic primo
839. naturalis Chriſti deſcribitur, & deinde, metaphoricus & allegoricus qualis fuerit, expenditur. Utrum Chriſtus in diebus carnis patrem oculis corporis viderit, quæritur; quam quæſtionem, jam olim motam, Noſter ita ſolvit, ut dicat, Chriſtum per modum prægustus æternitatis, vel beandorum, vel damnandorum, Deum patrem vidiſſe, non autem comprehenſive. Qualis uſus ſecundum exemplar Chriſti oculorum ſit noſtrorum, ſequentia momenta ad imitationem revocant,
851. & uſu myſtico ordinario perhibetur, illum per ſolam fidem
854. in Chriſtum, mediante verbo, fieri, cujus phænomena ex phænomenis viſus naturalis quam maxime illuſtrari poſſe, Noſter exiſtimat, dummodo reputare nobiſcum velimus, non dari lucem innatam oculis humanis corporis, ſiquidem nec embryones, nec demortui, nec homines vivi, in loco tenebroſo & umbroſo conſtituti, quidquam videant. Ita etiam non dari lucem ſpiritualem innatam oculis mentis. Secundum hanc methodum reliqui pertractantur ſenſus Chriſti, &
865. renatorum, ut vel ex his facile Lectori de reliquis conſtet. *Sectio* hinc *tertia auditum* Chriſti, renatis ad imitandum propo-
877. ſitum; *quarta tactum; quinta guſtum*, & *ſexta* denique *odo-*
889. *ratum* Chriſti ſecundum noſtrum odorem naturalem & myſti-
904. cum exigit, ut odoriferi ſiamus Deo. Subſequens *Caput undecimum* ad σωματολογίαν pergit, de *corpore* Chriſti doctri-
915. nam in communem Theologiæ moralis uſum afferens. *Sectio prima* hujus *Capitis* de corpore Chriſti, generatim ſpectato,

ctato, differit. Confideratur hic ante omnia dignitas atque excellentia corporis Chrifti, cui fuccedit diverfitas genealogiæ ejus, & conceptio corporis ejus, non naturaliter, fed fupernaturaliter, facta. A quantitate corporis Chrifti naturali trans- Pag. 931.
itur ad quantitatem corporis myfticam, & primo quidem ad 945.
trigonometriam hominis novi myfticam, divinorum myfteriorum fublimitatem pro modulo unctionis fpiritualis delineantem. Axioma hujus generis, præter reliqua, fequens communicabimus: *Datis tribus perfonis divinis, triangulum myfti-* 946.
cum confubftantiale & reale in S. S. Trinitate a novo homine per fidem indubiam *concipitur.* Pari diligentia *Epipedometria* novi hominis, & *Stereometria* ejus, applicatur, cujus axioma quoddam hic addere juvat: *Cylindrum follicitudinum fuarum* 949.
temporalium devolvit novus homo in manus Chrifti, huic commendat vias fuas, probe confidens, quod *Chriftus omnia be-*
ne fecerit. Reliqua, quæ fequuntur, ad ætatem, fexum, tem- 959.
peramentum, venuftatem, aliasque corporis Chrifti affectiones, fpectant. Nec omittitur *electricitas*, feu agilitas corpo- 968.
ris Chrifti, quæ ea dicitur qualitas, qua Chriftus per circumgyrantem frictionem ætheris in radiis folaribus diurnis, vel per faces nocturnas fplendentes, externe fuit illuminatus. Hæc quomodo ad electricitatem novi hominis corporis materialis transferantur, lectoris arbitrio eft permittendum, ne nimis longi in enarrando hoc Opere videamur. *Sectio fe-* 991.
cunda de *partibus* corporis Chrifti *folidis* agit, quatenus novo homini in exemplum funt proponendæ. Singula hic percurrere facile quivis poterit, qui partes corporis folidas cogitet. Noftrum modo erit, unum alterumve exemplum proferre, ex quo, quomodo imitatio renatorum ab Autore inftituatur, perfpici queat. Crines & pili artuum Chrifti, 1005.
fanguine ejus madentes, peccatis totius mundi expiandis, λύτρϐ partem folverunt. Crines ergo novi hominis per crines Chrifti fanctificantur, ut albedo originalis lepræ, crinibus myftice adhærens, aboleatur, *Levit. XIII, 3-57.* Vifcera 1033.
Chrifti naturalia in tempore paffionis & mortis ejus holocauftum fuerunt, flammis iræ divinæ pro redimendis nobis oblatum.

latum. Viſcera ergo novi hominis naturalia, velut inſigne Dei donum ad reſpirationem, nutriendum corpus, & cibum digerendum, egerendumque, habenda ſunt; hinc miranda eo-
Pag. rum ſtructura Anatomicis anſam præbet ad demonſtrandam
1052. inde exiſtentiam divinam. In *Sectione* denique *tertia partes* corporis Chriſti *fluidæ* recenſentur, ad quas lux oculorum, ſonus vocis, habitus, ſanguis, lympha, bilis, & ſudor, refer-
1058. tur. Guttulam unam ſanguinis Chriſti effuſi, reſpectu redemtoris infiniti, potuiſſe quidem λύτρον conſummatum perfi-
1063. cere, ſed non debuiſſe; nam totus ſanguis ejus effundendus erat pro decreto divino. Phænomena ſanguinis myſtici vitalis, in novo homine, optimo jure Autor e phænomenis ſanguinis, naturaliter in corpore humano circulantis, explicari poſſe, judicat. V. g. motus & pulſus ſanguinis naturalis fit per ſyſtolen & diaſtolen cordis; ita & meritum Chriſti, per verbum divinum cor movens noſtrum, fidem, velut princi-
1067. pium totius vitæ ſpiritualis, communicat. Ad quæſtionem, acriter noſtro tempore agitatam, *utrum fundus ſanguinis Chriſti in regno gratiæ ab eximie ſaltem piis inveniri poſſit*, caute atque diſtincte Noſter reſpondet, de ſacramentali uſu ſanguinis Chriſti ſtatuendum eſſe, convivas omnes omnem ſanguinem
1083. fuſum, adeoque & totum calicem S. Cœnæ, exhaurire. *Caput duodecimum* de *infirmitatibus* & *languoribus* Chriſti, no-
1087. vo homini in ſolatium propoſitis, agit, ubi infirmitates Chriſti dicuntur naturales & irreprehenſibiles animæ & corporis affectus & defectus. Dividuntur iidem in negativos & privativos. Negativi defectus conſiſtunt in languore earum rerum, quæ nec per naturam poſſunt, nec per officium debent, adeſſe. Privativi ſunt earum rerum, quæ per naturam ad-
1141. eſſe poſſent. *Caput decimum tertium*, idemque ultimum, de *ſanitate* & *medicina* mentis ſpirituali Chriſti & Chriſtianorum
1144. agit. Medicina mentis, generatim ſpectata, eſt illa doctrinæ moralis pars, quæ media ſpiritualis vitæ tam inſtaurandæ, quam conſervandæ, & promovendæ, ſuppeditat. Pertinent huc media gratiæ, Therapevticam ſacram conſtituentia, quæ in *Diæteticam* & *Pharmacevticam* ſpiritualem diſtingui ſolet.

ſolet. Illa eſt doctrina cœleſtis, e ſola Scriptura S. hauſta, quæ Pag.
ordinem medicaminum mentis ad vitam ſpiritualem vel con- 1147.
tinuandam & promovendam, vel conſervandam, tractat. Hæc 1148.
dicitur ea doctrinæ moralis pars, quæ medicamina ſacra pro conſervanda, aut recuperanda, animarum ſalute ſubminiſtrat. Quæ omnia ſecundum conſuetam mediorum gratiæ doctrinæ methodum rite recenſentur. Ultimo denique loco explicatio additur nummorum quorundam, æri inciſorum, atque os Chriſti, ex plurimorum ſententia, referentium, quo exinde pateat, quæ venuſtas fuerit faciei Chriſti, & in quantum vultus ſignum animi ſit habendus. Ex his, vel nobis tacentibus, tanti Operis pretium atque dignitatem unicuique cognoſci poſſe, non temere judicamus.

Bibliſch-Exegetiſche Unterſuchungen, ꝛc.

id eſt,

JO. DIETERICI WINCKLERI, S. S. THEOL. Doct. Hildesh. Eccleſ. Superint. Conſiſtorii Aſſeſſoris primarii, & Gymnaſii Ephori, Biblico-exegeticæ Diſquiſitiones.

Pars I.

Lemgoviæ, typis Jo. Henr. Meieri, 1747, 8.

Plag. 14.

Pro eo, quo in literas ſanctiores fertur S. Rev. Autor, ſtudio inſigni, facere non potuit, quin nobiſcum Obſervationes ſuas, ante aliquot annos publice promiſſas, doctiſſime æque ac diligentiſſime ſcriptas, communicandi faceret initium. Ea hujus *prioris Partis* eſt ratio, ut nil, niſi ſenſus, a Spiritu S. intentus, inveſtigetur, & ob oculos inprimis ponatur, non tamen plane omiſſis ſubſidiis philologicis & criticis, licet rarius occurrant. Ineditæ adhuc omnes illæ ſunt diſquiſitiones, in hoc libello occurrentes, nec ex iis, quas ſparſim Noſter antea in lucem expoſuerat, repetitæ. Primum inter eos locum occupat excuſſio teſtimonii

Pag. 4. ſtimonii *Paulini* ad *Hebr. V, 7.* Conficit hic Noſter, ſermonem eſſe Apoſtolo de ſtatu Chriſti humiliationis, & inprimis quidem de diebus illis, in quibus mortem ſubibat mediator noſter, quæ ſententia cum genuinis *Lutheri* verſionibus ver-
9. naculis non incommode conciliatur. Precum deinde argumentum, & modus precationis, explanatur, quorum prius ad feliciter conſummandam paſſionem Chriſti, & liberationem a
12. mortuis, eſt referendum. Ipſa autem precandi ratio, ex ipſo vocabulorum tenore adſtructa, erat ſubmiſſa, & quam maxime flebilis. Ubi contra Cel. *Bengelium* egregie oſtenditur, κραυγὴν non quidem ad preces Chriſti, in horto Gethſemanes per-
18. actas, ſed in crucis ligno magna vi animi & corporis prolatas, pertinere, quibuscum ſine ulla dubitatione etiam lachrymæ fuerunt conjunctæ. Denique, meritorias fuiſſe preces iſtas & fiduciales, cum magno liberationis emolumento conjunctas,
22. ſequentia declarant verba. Vellemus modo, Cel. Autorem ab ea loquendi formula abſtinuiſſe, qua Chriſtus *morte æterna* liberatus dicitur, ne incautis lectoribus tale quid, quod ipſe nollet Autor, in mentem veniat. *Secunda* Obſervatio enucleat ſenſum
25. verborum *Jer. XXXI, 3,* qui Noſtro videtur hic: *Jehova filius apparuit ab æterno patri,* tanquam mediator & cauſa ſalutis; *hinc ab æterno etiam ſummo amore complexus ſum,* inquit pater, *Iſrae-*
28. *lem ex univerſali mea gratia.* Ad particulam מרחוק excitantur teſtimonia prophetica *Jeſ. XXV, 1, Jer. XXX, 10, XLVI, 27,* ex quibus conficitur, *ab æterno* eſſe explicandam. Quam commode divinitatis perſonæ ex hoc loco poſſint demonſtrari,
32. ſuccincte monetur. *Tertiam* meditationem occupat *Pſ. XCV, 10, 11,* in quo manifeſta fit alluſio ad errores populi Iſraelitici in deſertis locis, uti omnes res circumſtantes docere poſſunt. Ma-
35. xima hinc orationis vis in eo verſatur, quod petulanter ducem viæ non admiſerint Iſraelitæ, hinc quaſi vagabundi erra-
38. re cogebantur per loca arida, pallida, lurida. Quo pacto hæc ad ſpiritualem pertineant ſenſum, Noſter recte monet. *Quarto* exponitur gloria Dei, hancque oſtenditur fuiſſe *Jeſ. XL, 5,* ma-
44. nifeſtationem filii Dei in carne glorioſam, quam ipſe oſtenſurus erat per mirifica opera, glorioſam vitam, & majeſtatis plenam

plenam orationem. Deſcribitur hæc tanquam vera, omnibusque oculis conſpicienda, quæ in temporibus Vet. Teſt. admodum obſcura obtegebatur umbra, nec tam clare adſpici poterat, quam hoc ſub novi ſeculi adventum fiebat. Modeſtiam, fidem, & prudentiam œconomi, uti dicitur, Eccleſiaſtici ad *Luc. XII, 42,* exponit *quinta* Diſquiſitio, quæ plane eſt practica. Subſequens Autoris opera in exponendo teſtimonio *Ezech. XVI, 49, 50,* eſt collocata. Accurate hic proponuntur, atque ex vocabulis Hebraicis eruuntur, cauſæ peccatorum Sodomiticorum, quorum altera erat affluentia bonorum, felicitas terræ, uberrimus agri & hortorum proventus, & loci natura amœna. Rectiſſime huc tendere גאון arbitramur, non tam *ſuperbiam*, quam *excellentem dignitatem*, indicans. Altera erat fiducia & inordinatus in res humanas amor, origo omnium malorum & peccatorum, ex quo præter reliqua nefandus bonorum terreſtrium fluebat uſus. Conjungitur cum hac Obſervatione *ſeptima* ad *Geneſ. XIX, 24, 25,* pœnam, cœlitus in Sodomam & Gomorram immiſſam, explicans, quæ extraordinaria quidem & miraculoſa, non naturalis, ex motu terræ funditus incenſæ orta, habetur. *Octavam* inſtituens diſquiſitionem, devenit ad *Rom. XII, 3,* ubi doctrinæ, de ſuſpendendo judicio, & moderata dicendi in judiciis privatis ratione, partes pertractantur potiores. Oſtendit hic Cel. Autor, *Paulum* orationem ſuam autoritate & gravitate quadam Apoſtolica proferre, eandemque Apoſtolica ſua vi & gratia communire. Partes deinde hujus adhortationis pertractantur, tum ſecundum ea, quæ in hac cauſa omittenda, tum quæ facienda ſunt. Multo uberius deinde in *nona* Obſervatione in ſenſum verborum *Pauli Gal. III, 19, 20,* inquirit Noſter. Definitur ante omnia, Apoſtolum occupare objectionem adverſariorum, quærentium forte, quisnam legis uſus ſit, ſi illa ad ſalutem impetrandam nihil valeat. Hinc in ſequentibus verbis ad tacitam hanc exceptionem reſpondet, ubi, multis verborum atque rerum interpoſitis argumentis, confirmatur, non de lege morali, ſed cerimoniali, dicere Apoſtolum. Illa lex, ritus ec-

Pag. 46. — 51. — 56. — 61. — 66. — 76. — 80. — 87. — 90. — 101. — 104.

clesiasticos præscribens, addita est παραβάσεων causa populi Judaici, ut caveret Deus, ne ad cultum idololatricum abiret
Pag. 108. Israelita, cui de Messia promissio facta erat futuro. Per has leges sepimentum quasi inter Judæos & gentes interponeba-
110. tur, quo arcebantur, ne cum gentibus miscerentur, sed peculiaris Deoque sanctus populus maneret, *Ephes. II, 14, 15.* Hic finis quidem legis cerimonialis unicus non erat. Accedebat alter, ut scilicet perduraret ad ea tempora, quibus semen, id est, Christus, veniret. Quæ verba implicite nos
113. docent, eam hujus legis fuisse rationem, ut per membra Christum præfiguraret, quo accedente, abroganda hæc lex erat. Cum his conveniunt sequentia verba, ubi dicitur lex
116. data per manus mediatoris ab angelis. Ita enim optime facta Deo videbatur, ut ministerio angelorum uteretur in adumbrandis œconomiæ futuræ umbris, & cerimoniis levioribus præcipiendis, quæ res, ut argute Noster monet, recte demonstrat, non a cultu Ægyptiorum, quæ *Spenceri*
117. est sententia, repetendam esse legem illam cerimonialem, quia tunc ministerio angelorum opus non fuisset, si res ipsa *Mosi* jamjam fuisset cognita. Data vero est lex illa per mediatorem, *Mosen* scilicet, quia non de salutis negotio, sed
119. de rerum externarum modo, sermo instituitur. Addit vero Apostolus: Ubi mediator est, ibi duæ partes adsint, necesse est, litigantes. Jam vero Deus est unicus, immutabilis, & promissis suis ubique perstans; ergo non ad Deum, sed ad populum, hujus mediatoriæ necessitatis culpa est referenda, utpote qui transgressionibus suis a Deo desciverat, nec per
123. veram fidem, sine tanto cerimoniarum apparatu, uti *Abrahamus*, in unione cum Deo permanserat. Apparet hinc ex populi parte defectio ipsius minime laudabilis, ex parte vero Dei summa ipsius benignitas, deficientes homines per
124. intercessorem ad obsequium fidei revocandi. *Decima* in Disquisitione S. Venerabilis Autor exponit verba *Jes. XXIII,*
126. *31, 32,* ubi varia de falsis Prophetis, ad fallendum compositis, eorumque somniis, proponuntur, inter quæ notandum est, Nostrum putare, לקח positum esse pro חלק; & somnia

somnia plurima falsis Prophetis per nullum genium fuisse suggesta, quæ ipsi pro divinis venditarunt. In *undecima* Obser- Pag. 137.
vatione verba *Pauli Tit. II, 11, 12, 13,* docta illustrantur commentatione. *Duodecimæ* Observationi proposita sunt verba
Jo. VIII, 48, 49, 50. Ostendit hic Noster gravitatem delicti, 170.
ab Judæis in Servatorem commissi, & deinde duplex hujus criminationis genus evolvit, quorum alterum falsa Samaritani erat compellatio, alterum vero ad diaboli operationem, ipsi affictam, spectat. Prius, quia aperte falsum erat, silentio in-
volvit Christus. Posterius, quo novitatem doctrinæ in- 176.
primis ipsi objiciebant, accurate vindicat, ostendendo,
suam doctrinam non honoris aucupandi, sed honoris divini 180.
augendi, causa proferri. Sequens tractatio exponit admonitionem Christi de vitandis voluntatibus carnis, & curis terrenis, *Luc. XXI, 34.* In *decima quarta* Disquisitione excutitur
vox *Pauli* ad *Ebr. V, 9,* quæ de perfecta Christi passione, 194.
tanquam causa & fundamento salutis, ex mente Autoris, exponi debet. In *ultima* Observatione verba ejusdem Apo-
stoli ad *Phil. III, 19,* proponuntur, & communis eorum ex- 199.
plicatio contra aliorum novaturientium opiniones stabilitur. Ex his Lectores satis intelligent, quantum sperare liceat de doctissimi hujus Operis *Parte secunda,* quam Sum. Ven. Autor, si Deo ita videatur, propediem luce publica donabit.

SPECIMEN EXEGESEOS SACRÆ PRO EXPLIcando Psalmo L, in quo nova hypothesis ad illustrationem hujus Psalmi proponitur & confirmatur, Autore C. P. ERP. BROCKHAUSEN, V. D. M. in Comit. Lippiaco.

Lemgoviæ, typis Jo. Henr. Meyeri, 1747, 4.

Plag. 7.

Omnis tractatio Clarissimi Autoris, ut brevissimis nos expedimus, eo redit, ut primo sumat, hunc *Psalmum* agere de temporibus Novi Testamenti, quod quidem ipsi fas esse putabat, cum nemo Christianorum adhuc aliter existima-

 verit.

Pag. 7. verit. Hinc ex *Tillio* tantum repetit argumenta, quæ ex ipso *Psalmo* ad confirmandam hanc rem pertinent. Ex his ad alterum hypotheseos suæ membrum se convertit Autor, argu-
12. menta proponens, quibus evincit, duas personas in hoc *Psal-*
14. *mo* loqui, cui denique tertium addit de eo, quod in prima *Psalmi* parte *Joannes* Baptista, illustris regis Messiæ præco, loquens introducatur, in altera vero ipse Messias. Argumen-
19. tis sat gravibus postea evincit Autor, de *Joanne* Baptista omnia posse dici prædicata, quæ in *Psalmo* de præcursore illo
23. regio occurrunt. Objectionem circa adventum Messiæ non in carnem, sed ad judicium ultimum Judaicum, in *Psalmo* prædictum, commode removet Noster, conciliando, seu sub-
28. ordinando, hujus adventus vices diversas. Ultimo denique loco ex ipsis *Psalmi* visceribus adstruitur, Messiam hic loquentem proponi, quo confecto, synopticam hujus cantionis tabulam ad calcem libelli apponit Noster, &, Commentationis hujus brevioris suo tempore pleniorem daturum se illustrationem, promittit.

Fortsetzung der neuesten Beschreibung der Griechischen Kirche, &c.

id est,

D. JACOBI ELSNERI CONTINUATIO NOVISsimæ delineationis Ecclesiæ Græcæ in regno Turcico, addita Appendice de Palæstinæ excellentia.

Berolini, in officina libraria Haudeana & Speneriana, 1747, 8. Alph. 1 plag. 5, cum Tabb. æn. 2.

Varia fuerunt, quæ Celeberrimum Autorem ad edendas has de statu ecclesiæ Græcæ continuatas enarrationes permoverunt. Partim enim cavere voluit, ne recentiora additamenta, quæ cum ipso communicata fuerant, imperfectam, si in tenebris sepulta permanerent, Commentationem ipsius priorem relinquerent, partim vero, ut obviam iret perversis hominum malevolorum judiciis, quos suæ famæ inde ab aliquo tempore detractum ivisse queritur. In *Capite* statim *primo* de notissimo

notiſſimo illo Archimandrita, *Athanaſio Doroſtamo*, ejusque fide, expoſuit. Multæ enim dubitationes contra ſinceritatem hujus viri enatæ erant ex eo inde tempore, quo Monachus Pag. 4.
quidam Græcus Silvæ Ducis, oppido nobiliſſimo Brabantiæ, criminis falſi reus factus, &, judicio peracto, laqueo punitus fuerat. Vix hujus facinoris fama in finibus Germaniæ percrebuerat, cum ad aures Cel. Autoris, aliorumque clariſſimorum virorum, afferretur nuntius, *Doroſtamum* fuiſſe, qui infelicem hunc vitæ ſuæ exitum habuiſſet. Sed omnis cauſa Archimandritæ noſtri integra erat, ſub idem tempus in *Elſneri* menſa prandium ſumentis, quo de ſuſpenſo hoc Monacho Autor noſter explorabatur. Nomen hujus monachi varie effertur, licet *Paulus Athanaſius* utplurimum, interdum etiam *Paulus Thomich, Paulus Thomaitis*, & *Raguſanus*, nominetur. Pro- 6.
fertur hic omnis lis ejus judicata ex actis, Batavo & vernaculo ſermone delineatis, quæ fidem certiſſimam faciunt, aliter rem ſeſe habuiſſe cum impoſtore illo, quam creditum vulgo fuerat. 22.
Multis quidem exceptionibus ſupplicium ille amoliri cona- 41.
batur, ſed fruſtra. Hinc ex ſententia condemnatoria, a judicibus urbis illius lata, gula laqueo ipſi frangebatur; quæ quidem res, ſi non inique, nimis tamen acerbe, peracta *Doroſtamo* videbatur, de cujus vitæ morumque integritate, ne quid ſuſpicionis amplius ſuboriri malevolis poſſit, teſti- 45.
monia uberrima fideque digniſſima hic proferuntur. His diligenter accurateque pro rei dignitate diſceptatis, additamenta ſequuntur, ad *prius Caput* collecta, quorum pri- 53.
maria adventum Apoſtoli *Andreæ* in urbe Patris, & *Paraſceven* quandam, ſpectant, quæ domina fuit hæreditaria in agro Epibati, in Moldavia ſito. In *Capite ſecundo* tolerabilior il- 57.
la ſervorum, ſeu mancipiorum, inter Turcas conditio confirmatur, & feliciſſima quidem in Ægypto eſſe traditur. Duriſſimi habentur illi, qui Chriſtianis, fidem atque religio- 60.
nem patriam ejurantibus, operam ſuam præſtant, quorum quidem infelicitatem longe exſuperant alii, ad triremes in æternum damnati, deteriores longe habiti, quam omnes veteris

teris ecclesiæ testes veritatis, de quibus per literarum monu-
Pag. 65. menta nobis constat. Defensionem deinde Noster judicii sui, & emendationis, in literis Patriarchæ *Paisii* tentatæ, modeste & diligenter suscipit, cui quod reponamus, non habemus. Ad finem hujus *Sectionis* ex antiquitatis testimoniis docet, nomen Φιλεχρίςȣ multis Regibus & Principibus, quorum exempla affert, admodum fuisse familiare. Dehinc, quæ
67. sit natura pennæ, ex calamo, seu arundine, Patriarchæ scribenti inservientis, erudite disserit. Uberiora multa suppeditantur additamenta ad *Caput tertium*, quorum nonnul-
71. la quidem Lectori degustanda dabimus. Nomen *Patriarchæ* jam Seculo V a Judæis sibi imponi passi sunt Episcopi Christiani, utpote qui tum temporis Patriarchas suos in Oriente & in Palæstina venerabantur, judices sedentes in omnibus rebus, quæ vel ad forum civile, vel ad sacrorum administrationem, pertinebant. Perpetuam successio-
74. nem Patriarcharum ecclesia jactat Græca, ab *Andrea* Apostolo inde inceptam, quæ quidem maxime incerta atque dubia videtur. Nomina tamen Patriarcharum, qui fuerunt hu-
89. jus Seculi, ex ordine disposita, Noster recenset. Diadema, seu corona Imperatoria, qua superbit Patriarcha Constantinopolitanus, dignitatis superioris Imperatoriæ indicium esse debet, sicuti Pontificis triplex corona, ex quo Imperatores Romam deseruerunt, sacerdotalem & imperialem summam di-
99. gnitatem & potestatem indicat. Nec levioris sunt momenti, quæ de baculo pastorali Patriarchæ, de ipsius *electione*, salutatione Imperatoris Turcici religiosa, epistolis nuntiatoriis,
112. aliisque rebus, huc pertinentibus, adduntur. Vestitus religiosus Patriarchalis, circa quem plurimi, & ipse etiam *Heineccius*, errarunt, ex traditione *Dorostami* copiose accurateque describitur, quæ singula quidem hic repeti, non patitur
121. institutum nostrum. Non temere Noster suspicatur, omnem hunc habitum pontificalem ex gentilium ornatu, & Deorum inprimis vestitu, esse mutuo sumtum, cui rei indicio esse vi-
124. detur imago Deæ Syriæ, a *Bellorio* exhibita, atque ex *Tomo VII* Thesauri *Gronoviani* huc translata. Qua occasione contra

contra *Montefalconium*, antiquitates hujus rei negantem, docte atque diserte disputatur. Insigne Patriarchale, quod *Ludewigius* quondam ex Brandenburgicis elicere voluit insignibus, Imperatoribus Græcis vindicatur, qui bicipitem aquilam inter heraldica sua ornamenta amabant, duplex eorum regnum in Asia atque Europa præfigurantem. In descriptione pompæ Pontificiæ, cum *Cybeles* ornatu convenientis, argute admodum in eos luditur, qui sellam gestatoriam Pontificis humeris suis portant, quale onus in *Cybeles* cultu asinis, vel, his deficientibus, sacerdotibus, imponebatur. Plura deinde Pontificiæ dignitatis insignia exponuntur, quæ nonnihil ab Orientalium superstitiosa deflectunt adorandi ratione. Sequuntur nunc additamenta ad *Caput quartum*, quod de reliquis Patriarchis, & clero Græcorum, agit. Primas inter eos tenet Patriarcha Alexandrinus, cui titulus Papæ tribuitur, & qui singulari quodam lepidissimoque more initiatur. Ex solenni ejurandi religionem Græcam formula, qua usus est quondam A. 1712 *Samuel Capasulis*, Patriarcha Alexandrinus, facile liquet, quæ controversiæ Latinam inter & Græcam ecclesiam agitentur, quique adhibeatur modus, hominem Græcæ ecclesiæ addictum in Romanum cœtum transferendi. Hæc quidem res Papam tunc temporis fefellit, & omnis eventus infelix fuit. Qui Patriarchæ *Antiocheni*, *Hierosolymitani*, atque *Achridani*, sit titulus & quæ conditio, ex additamentis patet. Ad Archiepiscopos & Metropolitas progrediens Noster, alia emendat, alia addit, quibus longa annectitur de monachis, Athos montem incolentibus, eorum moribus, institutis, & doctrina admodum rara, tractatio. Eadem diligentia de monasterio in monte Sinaitico agit, monachorum non solum vitam recensens, sed felix etiam loci ingenium ex recentioribus, iisque optimis, scriptoribus prædicans. Reliqua, quæ hic adduntur, ad moniales, Diaconos, eorumque officia & habitum, pertinent. In spicilegio, ad *Caput quintum* collecto, dilucidius ostenditur, quam parum Romana ecclesia cum Græcorum institutis religiosis, & doctrina symbolica, conspiret, licet Pontificii ex

[Margin: Pag. 137. — 145. — 162. — 168. — 171. — 176. — 178. — 188. — 201. — 213. — 222.]

Actis Orientalis eccleſiæ contra *Lutherum*, infauſto tamen ſucceſſu, eruere quidpiam voluerint, de quo gloriandum ſibi
Pag. 228. ducerent. Lepidiſſimum omnino eſt, Romanos magna cum gravitate, nec minori rerum ſuarum confidentia, conſenſum ſuæ atque Græcæ oſtendere eccleſiæ, licet non negent, alteram eccleſiam alteri defectionem ab Apoſtolicis doctrinis & traditionibus contentioſe objicere. Multa hic occurrunt,
240. quæ veterum Romanorum, gentilium, atque Græcorum, mores attingunt, quæ ſingula ſingulis lectoribus ſunt commen-
345. danda. Additiones ad *Caput ſextum* cultum Græcorum publicum ſpectant, cujus generis eſt adoratio reverenda templi & liminum portæ, quoties religionis cauſa accedunt; immodica cantilenæ *Kyrieleiſon* repetitio & vociferatio, nugis
348. gentilium fere ſimilis; exoſculatio libri evangelici, quoties illum attingunt. Cultus publicus horarum una plurium ſpatio abſolvitur, & in diebus præcipue feſtis primo mane inchoa-
351. ri ſolet. Templum perfumationibus ubique eſt obvium, & innumeris cerimoniis, gentiliſmum ſpirantibus, omnis cul-
358. tus peragitur. In deſcriptione luminis ſancti, quod in ſacro ſepulcro conſpicitur, contra Venerabilem *Moſhemium* modeſte diſputatur. Contra eundem contenditur, *Primicerium* &
361. *Lampadarium*, cujus in ſubſcriptione Concilii fit mentio, non vulgarem quendam eſſe miniſtrum eccleſiæ, ſed primarium Patriarchæ, & principis eccleſiæ, adminiſtrum. Ad *Ca-*
373. *put ſeptimum* quæ fuerunt annotata, pertinent ad præſentem Græcorum conditionem, ſub Turcarum imperio gementium, quæ quidem admodum flebilis videtur, cum cen-
376. ſus, in capita impoſitus, multo gravior atque auctior reddatur, &, qua fruuntur, tutela cum multis, iisque durioribus, conditionibus conjuncta ſit. Regnum Turcicum, vulgo
380. porta Ottomannica dictum, exinde id nominis adeptum fuit, quia *Porta* aulam ſignificat regiam, ut adeo Ottomannica porta idem ſit, quod alio nomine aula Ottomannica
384. dici ſolet. Quanto in periculo inter Turcas verſentur Chriſtiani, ex iis patet exemplis, quæ Autor profert, inprimis cum liceat ipſis, autoritate Corani ſui, ſancta bella in infideles,

infideles, & religionis suæ adversarios, inferre. In Appendice Pag. 401.
S. Rev. Autor ingenium felicissimum terræ Palæstinæ describit, idque contra varias variorum objectiones, ex monumentis profanis, aliisque testimoniis geographicis, nummisque, ut & ex natura loci, frugum, incolarum, atque occupatione hujus provinciæ, solide declarat. Inter nummos, hic occurrentes, duo priores ex *Frælichii* Annalibus sunt desumti, quorum alter lyram & uvam, alter uvam & palmam, exhibet
conspiciendam. Reliqui in *Liebii Gotha nummaria* occur- 432.
runt. Quantum hi nummi de fertilitate terræ sanctæ testentur, ex *Josepho* & *Relando* constat. Misera & deploranda hujus terræ conditio, qualis nunc est, ex devastatione & solitudine hominum provenit, ubi peregrinantes, vel inviti, veritatem divinarum comminationum cognoscunt, qua tantam sterilitatem *Deut. XXIX, 22,* & *Jes. IX, 10, 13,* in locis opimis & fertilissimis Deus prædixerat, &, propter Judæorum atrocissima facinora, eventum prædictioni nunc respondere jussit.

D. CHRISTIANI GOTTLIEB LUDWIG, MED. P. P. Extraord. & Coll. B. M. V. h. t. Præpositi, Definitiones generum plantarum, olim in usum auditorum collectæ, nunc auctæ & emendatæ.

Lipsiæ, apud Jo. Fridericum Gleditschium, 1747, 8.

Alph. 1.

Insignis corporum naturalium varietas, potissimum in regno vegetabili observata, industriam naturæ indagatorum maxime exercet, ita ut accurata corporum dispositio in genera, species, atque varietates, repetito labore demum perficiatur. Cl. Autor, qui ante decennium in Definitionibus plantarum specimen aliquod generum ordinandorum, in usum auditorum conscriptum, evulgaverat, nunc novam, & a priori longe diversam, exhibet ejus Operis editionem. Nos, qui singulas definitiones recensere haud possumus, instituti rationem tantum brevibus jam describemus. Duplici quidem ratione ea perfecit, quæ in præcedenti editione inceperat. Partim enim ex scriptis recentiorum

Botanicorum omnia sedulo conquisivit, quæ ad plantas accuratius ordinandas spectabant, partim vero & ipse in plantis vivis characteres certos & evidentes collegit. Ita quidem non solum omnia genera, ab Autoribus descripta, definivit, sed & plurima, accuratius descripta, in ordinem redegit. Assumserat in priori editione methodum *Rivini*, in qua, post characteres ex numero & regularitate florum desumtos, fructus disquisitio sequitur. Cum vero non in omnibus plantis fructus simul cum flore examinari quear, consilium mutavit, & post corollam stamina & pistilla in generibus mediis adhibuit, tandem vero inferiora genera ex variis & singularibus harum aliarumque plantæ partium proprietatibus decerpsit. Methodi, quam sibi elegit, delineationem generalem vide in *Actis* nostris *A. 1743 pag. 367*. Cum vero in generibus inferioribus definiendis Autores quam maxime differant; in eo potissimum fuit Autor, ut, comparatis inter se characteribus, diversas Autorum definitiones uno quasi intuitu sisteret. Id quod maxime necessarium videbatur, cum non omnes æque Autores cum uno, eodemque generico, nomine eandem ideam conjungant. Quamobrem tirones maxime confunduntur, nisi definitiones inter se conferant. Origanum exempli loco adducamus. Hoc a *Linnæo* definitur, quod flores ex spicis lamellatis & imbricatis oriantur, quod corolla tubulosa bilabiata sit, labium superius divisum, vel emarginatum, inferius trifidum, segmento medio vix latiore deprehendatur, quod semina quatuor ovata obtineat. Calicis differentias, & diversitatem lamellarum spicæ floriferæ, non attendit *Linnæus*. Quodsi igitur hæc distinguere velit Botanicus, tum tria habebis genera. Origanum *Tournefortii* flores, in capitula laxiora oblonga spicis similia congestos, & calicem tubulosum quinquedentatum, obtinet. Majorana *Tournefortii* flores in capitula densa brevia, ex ordine quaterno foliolorum, squamatim sibi mutuo incumbentium, confecta, dispositos, & calicem brevem bilamellatum, obtinet. Dictamnus *Raji* flores, in capitula laxiora, ex foliolis imbricatis majoribus conflata, congestos, & calicem brevem auriculatim scissum, obtinet, ita ut in hoc

labium

labium ſuperius integrum emineat, labium inferius vero ferme nullum inveniatur. Oſtendimus hoc in genere, quod ſpecierum numero non abundat. Major enim difficultas in iis generibus eſt, quæ multas ſpecies habent, a recentioribus nonnullis in nova genera inferiora mutatas. Sic Lychnidis, Alſines, Sedi, & Centaureæ, genus primaria forte ſunt, quæ exempli loco adduci, & in definitionibus his evolvi, poterunt. Monet quidem Cl. Autor, nullum Botanicorum in generibus inſtituendis audiendum eſſe, niſi eum, qui ex legibus bonæ methodi genera ſtabilire ſuſcipit; ſed in tali libello, in hos uſus ſcripto, omnia genera congerenda erant, ut quaſi in pinace conſpiciantur. Plantarum genera omnia non niſi ex characteribus eſſentialibus, hoc eſt, ex flore deſumtis, definienda ſunt, id quod Autor quoque in omnibus præſtitit. Placuit tamen eidem nonnunquam, inprimis in officinalibus, alios quoque characteres, ex reliquis plantæ partibus deſumtos, & accidentales dictos, addere, e. g. Hyſſopo flore in verticillos denſos, inferius diſtantes, ſuperius in ſpicam congeſtos, & unum latus reſpicientes, tribuit; Roſmarino radicem perennem, caules duros fruticoſos, folia anguſta & oblonga, verticillos minores, adſcribit. Qui quidem characteres, ſi ad genera ſtabilienda, & ad ſtabilita facilius cognoſcenda, adhibeantur, uſu ſuo non deſtituuntur. Autorem itaque ſcopum ſuum attigiſſe judicamus, dum libellum exhibuit, ad cujus normam Botanophili generum diſquiſitiones inſtituere poſſint.

MISCELLANEA LIPSIENSIA NOVA, AD INcrementum ſcientiarum, ab his, qui ſunt in colligendis Eruditorum Novis Actis occupati, per Partes publicata.

Voluminis V Pars II.

Lipſiæ, in officina hæredum Lanckiſianorum, 1747, 8.
Plag. 13.

Scenam aperit *G. G. N. Diſſertatio de Elia, autore Epiſtolæ, ad Joramum datæ*, ad *2 Chron. XXI, 12. Eliæ Thisbitæ* in

 regno

regno Judææ nil fuit negotii. *Eliam* igitur alium Noſter circumſpexit, eumque in *Joele* ſeſe deprehendiſſe arbitratur. Binomines certe in Codice V. T. ſunt ſatis frequentes. Succedit ei B. *Joannis Chriſtiani Biel, Paſt. ad S. Ulr. & Jo. Brunſuic. Obſervatio ad verba Ezech. XVI, 8: Et expandi alam meam ſuper te.* Docet Autor, νῦν ἐν ἁγίοις, fœtus a vate divino inſtar matrimonii recens contracti deſcribi, ac loquendi formulas a ritibus nuptialibus fuiſſe deſumtas. Ebræi matrimonium ineundum jurejurando firmarunt haud ſecus ac Græci & Romani. Autori viſum ſimul illuſtrare *Theocritum*, & *Heſychium* emendare. Exponit locum *Jer. II, 2.* Voci כלולת ſignificatum nuptiarum vindicat. Explicat ritum *explicandi alas in aliquam* de ducendi uxorem more, & illuſtrat locum *Ruth. III, 9.* Veſtes pro ſtragulis olim adhibitas eſſe, monet. *Euripidem* dilucidat. Senſum verborum *Ezechielis* ad pleniorem evehit intelligentiam, ac vim vocum de-
Pag. 219. finit. Excipit hanc *Diſſertatio Petri Zornii de* במות, *ſive Mauſoleis veterum Ebræorum, poſthuma.* Subeſt vocabulo במה ſignificatus loci editioris, ſive a natura, ſive arte, aggeſti, collem altitudine ſuperantis. Speciatim denotat id ipſum quoque Mauſoleum, ſeu ſumtuoſum aliquod ſepulcri monumentum. Significatus hic obvius eſt *Ezech. XLIII, 7*, ubi vituperatur ſitus mauſoleorum, quæ Reges Judæ poſteriores ſibi
223. condiderant. Mauſoleum Sebnæ deſcribitur *Eſ. XXII, 16.* Maccabæorum mauſolea ad urbem Modin eminuerunt. Meſſiæ mauſoleum indicatur *Eſ. LIII, 9.* Adduntur haud trala-
240. titia de aliis Orientalium mauſoleis. Sequitur *Joannis Chriſtophori Harenbergii Continuatio prima Supplementi in Hadriani Relandi Palæſtinam, ejusque Librum III de Urbibus & Vicis Palæſtinæ, & Palæſtinæ adjacentibus, complectens reliqua litera* C, *ac literas* D. E. G. H. Habes hic, Lector, varia de locis *Cheleon*, *Chepha*, *Chepher*, *Cheres*, *Cheſchbon*, *Chetzron*, *Chetlon*, *Chit*, *Cſobah*, *Chola*, *Cholon*,
251. *Choronaim*, *Chorazin*, *Chorgidgad*, *Chuſah*, *Chuzibah*, *Kain*, *Kibroth Taavah*, *Kinnereth*, *Kiriathchereſch*, *Kiriathſanna*, *Kiriathſepher*, *Kithron*, *Klethαrro*, *Con*, *Conſtantia*, *Co-*

race,

race, *Cretha*, *Culon*, *Dabaritta*, *Dalmanutha*, *Damasco*, *Dan*, *Daphnis*, *Daria*, *Daron*, *Deblatai*, *Dedan*, *Diblath*, seu *Diblataim*, *Dibon*, *Dinhaba*, *Disabab*, *Dodan*, *Dophka*, *Dor*, *Dothan*, *Duma*, *Dura*, *Eboda*, *Ebron*, *Ecbatana*, *Eden*, *Edom*, Pag. 273.
Eglathschlischijab, *Elai*, *Elam*, *Elana*, *Eleale*, *Eleas*, *Elisa*, *Ellasar*, *Ecrebel*, *Elim*, *Elul*, *Emath*, *Emesa*, *Enchatzor*, *Eneglaim*, *Engedi*, *Ephraim*, *Esrach*, *Etam*, *Ethan*, *Ezeon-* 295.
geber, *Gabaa*, *Gabula*, *Gad*, *Gadara*, *Gadeiram*, *Gader*, *Galgala*, *Galilæa Harduini*, *Gallim*, *Gamala*, *Gath*, *Gath Rimmon*, *Gaza*, *Gazoro*, *Geba*, *Gephro*, *Gerara*, *Gilboe*, *Gob*, *Gojim*, *Gudgod*, *Gosan*, *Goschen*, *Guba*, *Gypsaria*, *Habron*, *Hadra*, seu *Adra*, *Hadid*, *Hagarim*, *Ham*, *Hbanes*, *Hannegev*, *Hbarab*, *Harar*, *Hasta*, *Hatita*, *Heliopoli*, *Heroonpoli*, *Hipha*, *Hor*, ubi de monte Hor Syriaco, ac terminis terræ, *Abrahamidis* promissæ, septentrionalibus, fuse disseritur. Hinc dispicere licet *Christoph. Aug. Heumanni Epistolam criticam ad V. C. Frid. Ottonem Menckenium de aliquot Ovidii & 328.
Valerii Maximi locis. Examinat inibi *Valerii Maximi* locum *I, 5, VI, 8*, ac *Ovidii* elegos duos, Vir Celeberrimus. Suc- 330.
cedit *P. Cornelii Severi de Ætna Carmen antiquum, a præposteris Joannis Clerici conjecturis vindicatum studio Frid. Ottonis Menckenii. Pars altera.* De *revolutis* æstibus, de montibus discedentibus, de *curvo* æstu, de *lentitie*, de *rapina*, pro *raptu* dicta, aliisque abstrusioribus Latinæ linguæ recessibus, ibi longe lateque, exemplis dilucide copioseque aliunde adscitis, disputatur. Vocat nunc operam nostram *de Satira Varroniana, seu Menippea, brevis Commentatio J. G. Hauptmanni, Haymensis.* Autori visum hic differere de diversis Satirarum ge- 358.
neribus, de *Varrone*, de *Menippo*, de satiræ *Varronianæ* natura & definitione, de nonnullis ejusmodi satirarum scriptoribus, tam antiquis, quam recentioribus, de regulis illarum & cautionibus, ac de earundem adversus dissentientes defensione. *Varro*, eques Romanus, notitiam neminis fugit. Hic *Menippum* imitatus est, inter quinque alios eminentem, patria Gadarensem, conditione servum, Cynicorum hæresi ad- 362.
dictum. Eundem tramitem Satiræ institerunt *Petronius*, *Seneca*,

neca, Julianus Imperator, *Justus Lipsius*, *Jo. Barclajus*, *Pe-*
Pag. 367. *trus Cunaeus*, atque inter Gallos *Sarrasinus*. *Octavum* occupat locum *Jo. Boguslai Proscchowski*, *Artium Baccalaurei*, *Notitia libri Graci*, *omnium primi in Polonia typis excusi*. Sapere ipsi datum fuit ex Bibliotheca Illustrissimæ gentis Poloniarum *Zalusciana*, cujus merita & in Musas studium incomparabile merito prædicat. Bibliothecæ ejus curam habet Vir nobilissimus, *Joannes Daniel Janozkius*, A. 1746, 3 Id. Nov. publice magnisque solennitatibus inauguratæ. Primus omnium Cra-
369. coviæ Græcus liber prodiit A. 1537, 4, sub titulo: *Oeconomicorum Aristotelis libri*, *Græcis & Latinis annotationibus suis locis illustrati*. Editor exstitit *Georgius Libanius*, Lignicensis, tunc Academiæ Cracoviensis doctor. Translatio Latina &
374. Liber secundus sunt *Leonardi Aretini*. Ultimo loco comparet *Marci Velseri*, *civis Augustani*, *ad Conradum Rittershusium*, *JCtum Altorfinum*, *Epistola anecdota*. Hanc & aliarum *Velseri* epistolarum, aliarumque, a doctis olim ad æque doctos scriptarum, earumque ineditarum, fascem plenum & copiosum pro humanitate sua cum *Menckenio* communicavit Cel. *Christ. Gottl. Schwarzius*, Altorfinum decus.

NOVA LITERARIA.

Rem omnibus, qui elegantiora amant studia, sine dubio gratissimam significamus, Lugduni Batavorum prelo *Haakiano* excudi *Jo. Guil. Hoffmanni*, elegantissimæ doctrinæ Viri, sed immatura morte exstincti, *Operum, ad illustrationem Juris Romani facientium*, sparsim editorum olim, συναγωγὴν, quo in Opere repetita hæc *Hoffmanni* scripta legentur: 1) *Commentarius ad Legem Juliam de adulteriis*; 2) *Meletemata ad Pandectas*; 3) *Historia Triumviratus*; 4) *Diss. ad Legem Oppiam de matronarum cultu*; 5) *Præfatio, Menagii Amœnitatibus Juris civilis præmissa*. Hæc, plaudentibus olim doctis ad unum omnibus edita, nemo non eorum, qui bonis literis ex animo sunt dediti, hoc, quo diximus, modo ad seram posteritatem transmitti, vehementer gaudebit.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Octobris Anno MDCCXLVII.

CORPUS JURIS CANONICI, GREGORII XIII, Pontif. Max. autoritate post emendationem absolutam editum, in duos Tomos divisum, & Appendice nova auctum; cum necessariis Indicibus. JUSTUS HENNINGIUS BOEHMER, JCtus, Potent. Regis Boruss. Cons. int. Regim. Ducat. Magd. Cancellarius, Academ. Frideric. Director, ejusdemque Profess. Juris primarius, illud recensuit, cum Codicibus veteribus manuscriptis, aliisque editionibus, contulit, variantes lectiones adiecit, & notis illustravit, praemissa Praefatione duplici.

Tomi II.

Halae Magdeburgicae, impensis orphanotrophei, 1747, 4.

Tom. I Alph. 3 plag. 18, Tom. II Alph. 5 plag. 21.

Quanta sint Ill. *Boehmeri*, Jureconsultorum huius seculi facile principis, in Jurisprudentiam ecclesiasticam merita, non, nisi qui in hoc eruditionis genere sunt hospites, ignorant. Ex quo enim tempore Vir Illustris nobilissimam hanc Juris partem sibi familiarem reddere laboravit, duo potissimum adminicula necessario comparanda esse, si feliciter hoc in stadio progredi, & ultra vulgus sapere, velimus, intellexit; Juris naturae nempe & doctrinae moralis peritiam, ac monumentorum ecclesiasticorum ac-

curatam cognitionem. Jus naturæ enim generalia fundamenta suppeditat, quibus jus positivum qualecunque, & sic etiam ecclesiasticum, plura superaddit, quæ ex illis illuminanda ac declaranda sunt, ecclesiasticorum vero monumentorum notitia origines institutorum ecclesiasticorum primas refert, faciem primitivæ ecclesiæ ex doctrina Christi, & usu Apostolico, atque Apostolicorum successorum, exhibet, mutationes corruptionesque pedetentim ingravescentes suggerit, caussasque & artes callidas detegit, quibus factum, ut tandem, sub infinitis licet contradictionibus, status ecclesiasticus in hierarchiam & rempublicam sacerdotalem degeneraverit, & a prisca simplicitate prorsus cum summa rei publicæ jactura recesserit, spurias denique rationes monstrat, quibus causam suam excusare solent dissentientes. Hisce igitur subsidiis cum diligentissime utendum esse Ill. *Bœhmerus* intelligeret, quantum quidem ad Juris naturæ disciplinam attinet, inprimis ipsi in deliciis fuit libellus *Pufendorfii* præstantissimus, *de habitu Christianæ religionis ad vitam civilem*, cujus Autor primus inter JCtos ex principiis rectæ rationis docuit, qualem statum ecclesiæ in republica teneant, & quæ rei publicæ jura, circa religionem, maxime Christianam, tribuenda sint. Antiquitates ecclesiasticas vero simul diligentissime investigans, fontes ipsos coævosque scriptores singulorum Seculorum consuluit, &, quæ ad institutum facere videbantur, cum cura selegit. Adjumento etiam fuerunt libri eruditissimorum quorundam scriptorum, maxime Gallorum, qui jam antea variis occasionibus jura ecclesiastica ex veteribus monumentis illustraverant. Primum inter hos locum Ill. *Bœhmerus* tribuit *Petro de Marca* in Dissertationibus egregiis *de Concordia sacerdotii et imperii*, seu *de libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ*, in quibus Præsul eruditissimus primario quidem causam Ecclesiæ Gallicanæ contra insultus curiæ Romanæ egit, sed præterea etiam infinita jura ecclesiastica ex genuinis fontibus eruit, varias, doctrina limatiore refertas, observationes edidit, viamque monstravit, qua illis eundum est, qui ad maiora hoc in campo tendunt. Cum autem rarius paulo in Germaniæ Bibliothecis tam elegans liber depre-

deprehenderetur, illum typis repetendum anno hujus Seculi octavo Ill. *Bœhmerus* curavit. Communicavit consilium cum *Stephano Baluzio*, qui literis responsoriis, 17 Cal. Jan. A. 1707 ad eum datis, illud humanissime probavit, et quædam addenda transmisit, quæ etiam novæ editioni Lipsiensi *pag. 1261* adjecta sunt. Post triginta annos a prima editione istius operis, quæ A. 1641 lucem adspexit, pleniori lumine ex intima antiquitate instituta ecclesiastica illustravit *Ludovicus Thomassinus*, Oratorii Gallicani Presbyter, in libro, qui inscribitur: *Vetus & nova Ecclesiæ disciplina circa beneficia & beneficiarios*, qui liber, Gallico primum sermone compositus, bis typis exscriptus est, Latino postea sermone, ut votis plurimorum satisfieret, donatus, quæ Latina libri editio a Gallicanis in eo differt, quod singula argumenta, per diversas quidem ætates, sed continuata serie, quod in Gallicanis prioribus observatum non erat, excusserit, & ad hodiernum ecclesiæ statum perduxerit. Similem operam Juri Ecclesiastico circa finem Seculi præcedentis impendit *Zegerus Bernardus van Espen*, Professor in Academia Lovaniensi celeberrimus, vir meliore fortuna dignus. Is nimirum *universum Jus Ecclesiasticum, hodiernæ disciplinæ, præsertim Belgii, Galliæ, Germaniæ, & vicinarum provinciarum, accommodatum*, composuit, Coloniæ Agrippinæ anno hujus Seculi secundo recusum. Horum triumvirorum nova, & a communi plane recedens, ratio Ill. *Bœhmeri* mentem ad Canonum, & Historiæ ecclesiasticæ, studium traxit, cum, horum exemplo, & propria experientia, doctus, perspiceret, sine hoc præsidio nec *Gratiani* compilationem intelligi, nec decretales Pontificum explicari, posse. Et, cum hæ utplurimum se referant ad illam, quæ tamen sine ullo discrimine temporum & delectu congesta est, non aliam medicinam, jura hæc in ordinem redigendi, vidit, quam si ipsorum Conciliorum Canones secundum ætatis seriem æstimarentur, iidem cum antiquioribus conferrentur, eorum causæ, occasiones, atque historia, diligenter investigarentur, si quid in eis mutatum, vel temporum injuria, aut describentium negligentia, corruptum, appareret, id

annotaretur, atque hac ratione cujuscunque instituti ecclesiastici status antiquus & vicissitudines usque ad nostra tempora deducerentur. Hoc modo præparatus Ill. *Bœhmerus*, ad enucleandas Pontificum decretales se accinxit, atque jam A. 1714 *Tomum primum* ad Libros duos priores publicavit, decretalium decisiones cum protestantium Ecclesiarum principiis conferens, atque ostendens, longe cautius in earum applicatione procedendum esse, quam JCti plerique, nimium Juris Canonici sententiis inescati, antea fecisse consueverunt. Crevit labor sub manibus, & rerum dignitas effecit, ut tribus sequentibus Libris exponendis plus temporis & laboris impenderet, & majori ornatu atque studio eos expoliret, unde factum est, ut demum A. 1737 universo operi coronidem imponeret. Hoc autem labore superato, Institutiones Juris Canonici conscripsit, ut auditores, aliena prius esca lactatos, proprio cibo pasceret. In his interim nondum substitit Ill. *Bœhmeri* diligentia, verum de nova etiam Corporis Juris Canonici editione, in qua variantis, inprimisque sinceræ, lectionis ratio haberetur, adornanda, senectute quantumvis ingravescente, serio cogitavit. Rectissime enim secum constituit, in Academiis de librorum, ex quibus ipsæ leges, tanquam Jurisprudentiæ principia, hauriuntur, majori copia cogitandum esse. Hæc ratio ad novam hanc editionem adornandam Ill. Editorem potissimum impulit, quo in labore quid ab eo præstitum sit, antequam enarremus, de Dissertatione præliminari, Decreto præmissa, ubi varia Decreti *Gratiani* fortuna exponitur, dicendum est. *Gratianum* ex Etrusca civitate Clusio oriundum fuisse, ex inscriptione sepulcrali, in ejus honorem confecta, & a *Mabillonio* in *Itinerario Italico* edita, Ill. Editor comprobat. Eum circa medium Seculi duodecimi floruisse, ex *Trithemio*, & *Annalibus Benedictinis Gabrielis Buccellini*, ostendit. Fabulam de *Petro Lombardo* & *Petro Comestore*, partu adulterino una cum nostro editis, quam aliquis *Antoninus*, Florentinus Episcopus, in *Chronico* primus protulit, erudite convellit, *Pagium*, in *Critica ad Annales Baronii* consentientem, adducens. *Gratianum* opus suum suasu *Bernhardi*,

Bernhardi, Abbatis Claraevallensis, compilasse, observat. In monasterio Bononiensi S. *Felicis* hoc factum esse, ex inscriptione, a *Mabillonio* in libro supra citato edita, docet. Coeptum ab eo hunc laborem eo tempore, quo studium Juris civilis ad scholam Bononiensem translatum est, adeoque A. 1138, probabile videtur, A. 1151 vero ad finem opus perductum esse, *Calendarium Archigymnasii Bononiensis* antiquissimum indicat. Ante eum jam a quodam *Omnibono Concordiam discordantium Canonum* compositam, ejusque vestigia *Gratianum* secutum esse, *Albericus* in *Chronico* narravit, quam tamen narrationem nullo fundamento niti, adeoque ad fabulas relegandam esse, Ill. Editor fuse demonstrat. Pro certo potius habet, *Gratianum* hoc opus proprio Marte composuisse, quamvis ex aliorum collectionibus sua hauserit, atque in novam formam converterit. Ægre fortassis ferebat, Juri civili operam dari, in Jure autem Ecclesiastico deesse collectionem, quae aequale pretium cum Corpore Juris civilis haberet, cujus auxilio ad Juris Ecclesiastici notitiam studiosi Bononienses deduci possent. Tractabatur tunc temporis Bononiae praeter elegantiores literas tantum Jus civile, cum ea urbs Caesarei juris esset. Molestum vero *Gratiano* fuit, deesse studiosis librum, ex quo jura ecclesiastica addiscere possent, unde sine dubio consilium de nova collectione, & quidem tali, conficienda, quae in schola Bononiensi autoritate Pontificis publice explicaretur, suscepit. Adfuisse quidem jam eo tempore collectiones Canonum atque Epistolarum decretalium, Ill. Editor observat, earumque varias recenset. Cum autem illae vel Pontificis causae tantum inservirent, uti v. c. *Anselmi*, *Luccensis Episcopi*, *Collectio Canonum* omnis in eo est, ut *Gregorii VII* causam, a cujus partibus stetit, contra Imperatorem & *Guibertum* Antipapam ageret, quaedam vero particulares duntaxat Canonum collectiones exhiberent, solis Bibliothecis, non usui scholastico, inservientes, nihil denique praeter nudam compilationem Canonum atque monumentorum ecclesiasticorum continerent; tale suscepit & exaedificavit systema *Gratianus*, in quo methodo scholastica, tum usitata, propositiones Pag. 16.

tiones quasdam instar principiorum præmitteret, singulas ex Canonibus, Pontificum decretis, Patrum scriptis, imo & legum consensu, comprobaret, simulque doceret, qua ratione discordantes Canones in concordiam reduci possent, id quod ejus institutum exemplis, e Decreto allatis, comprobat Ill. Editor. Opus hac ratione perfectum Academiæ Bononiensi obtulit *Gratianus*, ut illud examinaret, corrigeret, & postea *Eugenio III* offerret, idque, hujus autoritate & indultu confirmatum, Bononiæ doceretur. Quia enim, examen libri, qui Jus Canonicum nova methodo tractabat, ad Pontificem spectare, & præterea, facultatem, publice in scholis hanc systematis partem tradendi, ab eadem sede impetrandam esse, arbitrabatur, de ejus potissimum approbatione fuit sollicitus. Annuit desideriis *Gratiani* Academia, cujus nomine Cancellarius Academicus hoc negotium in se suscepit, atque hanc approbationem A. 1152 obtinuit. Multi quidem hac de re dubitarunt, ideo, quod rescriptum *Eugenii III* desit; verum Ill. Editor, cum prius observasset, per hanc Pontificis approbationem neutiquam usum forensem, sed tantum scholasticum, opus hoc accepisse, eam rem ex *Alexandro Machiavello* in *Commentario ad Sigonii Historiam Bononiensem*, quam *Tomo tertio* Operum *Sigonii* inseruit *Philippus Argelatus*, comprobatam esse, docet. Ut autem felicius opus cœptum procederet, tres honorum Academicorum gradus Juris Canonici cultoribus præstituit Pontifex, ut ejusmodi præmiis ad hoc Jus eo alacrius tractandum juvenes allicerentur, id quod ex Calendario Bononiensi Ill. Editor ostendit. Duo Juris hujus interpretes, *Gratianus* videlicet ipse, & *M. Raynerius Bellapecora*, A. 1152 constituti sunt, quamvis eam provinciam *Gratianus*, A. 1158 mortuus, non diu administraverit. Qui igitur in Decreto *Gratiani* promoti erant, *Magistri Decretorum*, nec non *Decretistæ*, vocati sunt, oppositi *Legistis*, in Jure Romano promotis, tantaque jam Seculo duodecimo eorum fuit autoritas, ut *Fridericus I* Decretistas, una cum Legistis, in suo comitatu habuerit, eosque in gravioribus causis in consilium adhibuerit, uti ex *Arnoldi Lubecensis Chronico Slavico Lib. III Cap. 10 n. 6* Ill. Editor

Pag. 12.
14.

Editor ostendit. Parem ergo ab eo tempore & æqualem habuit Decretum cum Jure civili autoritatem, aliis Canonum compilationibus negatam, indeque effectum est, ut glossæ passim ad illud conscriberentur, summo omnium applausu exceptæ. Inter primos Glossatores Ill. Editor ipsum *Gratianum* & *Raynerium Bellapecoram*, a *Guidone Pancirollo* in libro *de claris Legum interpretibus* omissos, collocat, quamvis, eos De- Pag. 17.
cretum, infinitis jam erroribus scatens, obscurasse magis, quam illustrasse, neutiquam diffiteatur. Graviores causæ tam Romæ in *Rota*, quam alibi, ex Decreto decisæ sunt, id quod variis exemplis Ill. Editor illustrat. Appendices variæ, palearum nomine venientes, Decreto mox adstruebantur. In aliis etiam Academiis maximam Decretum nanciscebatur autoritatem, spuria tamen principia, ex spuriis fontibus, *Isidori* nimirum *Mercatoris* collectione, hausta, per hoc ipsum Decretum simul introducta sunt. Laudandum esse *Gratianum*, quod Pseudo-*Isidorianas* merces Decreto suo inseruerit, eumque, eas decretales adulterinas esse, optime novisse, nonnulli statuerunt. At vero, utrumque oppido falsum esse, invictis argumentis Ill. Editor demonstravit. Stetit Decreti hujus autoritas usque ad medium Seculi de- 22.
cimi quinti inconcussa, usque dum aliquis Episcopus & Cardinalis, *Joannes a Turrecremata* dictus, Ordinis Prædicatorum sodalis, exemplo *Antonii Mincuccii*, qui Jus feudale in meliorem ordinem redigere studuit, incitatus, se ad Decretum *Gratiani* corrigendum accingeret. Cum vero *Gratianus* tam in forma, seu ordine connectendi, quam etiam in materia, seu in ipsis Canonibus, decretis Pontificum, aliisque, quæ huc pertinent, digerendis, peccasset, laudatus *Jo. a Turrecremata* tantum de forma & methodo meliore sollicitus fuit, atque curavit, ut, toto opere dissoluto, in meliorem ordinem collectanea & sententiæ *Gratiani* reducerentur, atque ad methodum, in decretalibus observatam, componerentur. Libros igitur quinque retinuit, licet nihilo secius in aliis a methodo *Raymundi de Pennaforte* recesserit. Quamvis ergo nova hæc Decreti ordinatio Pontificibus mirifice placuerit,

cuerit, displicuit tamen Canonistis, veteri methodo & glossis in Decretum adeo assuetis, ut se ab illis retrahi non paterentur. Mansit ergo deforme Decretum in pristino statu, atque nova ejus ordinatio in tenebris diu delituit, usque dum jussu *Benedicti XIII*, atque cura *Justi Fontanini*, anno hujus Seculi vicesimo septimo, Romæ ex Codice manuscripto primum evulgaretur, quo quidem libro se summo cum fructu in hac editione adornanda usum esse, Ill. Editor profitetur. De correctione deinceps Decreti, sub auspiciis trium Pontificum, *Pii IV*, *V*, atque *Gregorii XIII*, ab eruditissimis triginta quinque viris instituta, fuse disputat, nomina correctorum, ex Præfatione *Justi Fontanini*, Decreto *Gratiani*, a *Turrecremata* noviter ordinato, præmissa, recenset, eosque correctores neutiquam omnes nævos ex Decreto eliminasse, imo totum eos *Gratianum* ita immutasse, ut, quæ hodie in Decreto comparent, non omnia *Gratiani* sint, observat. Quamvis etiam *Gregorius XIII* sub excommunicationis pœna omnem in posterum Decreti emendationem penitus prohibuerit; hoc tamen non obstante, *Petrus* & *Franciscus Pithœi* Corporis Juris Canonici novam editionem, in qua ætas potissimum singulorum textuum studiose notata est, adornarunt, a quorum tamen sententia nonnunquam Ill. Editor recessit. Per correctionem istam Decretum *Gratiani* vim & autoritatem legalem per indirectum accepisse, fuse demonstrat. Hunc etiam
Pag. 30. Decreti usum doctrinalem tantum existimationis pondus Decreto attulisse, Ill. Editor docet, ut eruditi, qui acta & Canones Conciliorum, nec non Capitularia Regum Francorum, collegerunt, aut Patrum scripta de novo ediderunt, in margine locos notaverint, qui in Decreto ex illis desumti sunt, ut cuivis, fontes ipsos evolventi, quænam capita exinde hausta in Decreto sint, appareat. Hæc denique autoritas eos, qui in causa religionis inter se dissentiunt, induxit, ut ad illud in controversiis, tanquam ad validissimum causæ præsidium, recurrerent, illudque in partes suas traherent, majori fundamento se subnixos esse credentes, si autore *Gratiano* quædam afferre possent. Cum autem, reformatione religionis subsecuta,

ſubſecuta, quamplurima argumenta pro cauſa proteſtantium ex Decreto peterent eruditi, magno numero ab Ill. Editore citati, ab eo tempore magis de deſtruenda, quam augenda, Decreti autoritate, quantumvis fruſtra, cogitatum eſt. Utilitatem, ex *Gratiani* Decreto hauriendam, Ill. Editor fuſe ediſſerit. Ex quibus dictis facile eſt ad intelligendum, quantum ipſi orbis literatus debeat, quod Corporis Juris Canonici novam editionem parare, illudque accuratius de novo ſiſtere, ſecum conſtituerit. Conferri autem hoc Juris Corpus curavit cum quatuor Codicibus manuſcriptis optimæ notæ, eumque laborem perficiendum filio eruditiſſimo, *Georgio Ludovico Bœhmero*, Anteceſſori hodie in Academia Gottingenſi meritiſſimo, paternarum virtutum imitatori feliciſſimo, commiſit, qui, cum adhuc in convictu paterno eſſet, ante abitum in Gottingenſem Academiam hanc collationem cum ſociis, ſibi adjunctis, ad finem perduxit, atque variantes lectiones Ill. Parenti exhibuit. Apparuit exinde, *Gratianum* per correctores Romanos plane alium factum eſſe, quam Codices in ſtatu ſuo primævo ſiſtunt, a quo correctum Decretum magnopere receſſit. Diligentiſſime igitur notavit Ill. Editor, quid a correctoribus ſit additum, atque emendatum, ut differentia inter Decretum antiquum & correctum exinde appareret. Sæpe lectiones meliores in Codicibus manuſcriptis deprehendit, quæ ſaniorem etiam ſenſum efficiunt, uti inprimis in *Can. Redintegrando 3, C. III, Qu. 1*, optimo exemplo docuit, & hoc remedio antiquum aliquem & inveteratum errorem exploſit. In nominibus propriis tamen, & locorum deſignationibus, antiquos Codices utplurimum corruptos eſſe, non diffitetur, eorumque ideo integritatem ex geographicis & hiſtoricis monumentis curioſe reſtituit. Uſus eſt autem Ill. Editor Codicibus manuſcriptis tribus, quos Bibliotheca Regia Berolinenſis aſſervat, de quibus omnibus accuratam ſuppeditat notitiam. Quarti Codicis copiam ipſi fecit Vir illuſtris, *Jo. Petr. a Ludewig*, qui eum in Bibliotheca, quam collegit, inſtructiſſima aſſervavit. Quinti Codicis loco ipſi fuit Decretum, a *Turrecremata*, prout vidimus, nova methodo digeſtum, quod etiam

Pag. 32. 38.

diligenter cum Decreto, a correctoribus Romanis emendato, contulit, cum nullum sit dubium, Eminentissimum Purpuratum meliorem Codicem adhibuisse. Non autem duntaxat lectionum variantium rationem habuit, sed, quod praecipuum erat, ad chronologiam & aetatem singulorum textuum diligenter respexit, quae res cum laboris plenissima sit, & ab Ill. Editore solo peragi non potuerit, socium sibi assumsit V. C. *Fridericum Sigismundum Witzlerum*, Querfurtensem, qui, per XII annos in Academia Halensi moratus, in antiquitatibus & Juris scientia egregie profecit. Quotidie is per unam vel duas horas in aedibus *Boehmerianis* huic temporum annotationi operam dedit; acta Conciliorum ex editione *Harduini* evolvit, Tomos & paginas ex ea ad singulos textus notavit, eaque annotata ad Ill. Editorem detulit, ulterius examinanda. Secutus quidem is hoc in negotio inprimis est *fratres Pithoeos*, & *Justum Fontaninum* in *editione Decreti*, *a Turrecremata ordinati*; saepissime tamen ab illis recessit, simulque rationem dissensus utplurimum suppeditavit. Praeterea locorum quoque rationem habuit, cum manifestum sit, varios mores, variamque disciplinam, pro diversitate locorum fuisse, adeo ut ex circumstantia loci genuinus saepe Capituli sensus erui possit. Observationes denique iis textibus adjecit, quae absque historiae luminibus explicari nequeunt. Cum satis superque constet, non omnia esse *Gratiani*, quae hodie in editione Romana correcta deprehenduntur, illudque data opera commonstrarit *Diomedes Brava*, *Patricius Tranensis*, in *Disquisitione critica de interpolatione Gratiani*, Bononiae A. 1694 edita, illud quidem scriptum, cum in paucissimorum manibus sit, integrum hic Ill. Editor apposuit. Secundae parti Corporis Juris Canonici Dissertationem praeliminarem, *de decretalium Pontificum Romanorum variis collectionibus & fortuna*, idem praemisit. Exponit primo, quid Epistolae Pontificum olim continuerint. Consulti nimirum de quaestionibus disciplinae ecclesiasticae dubiis, sententiam edebant, & ita rogati more JCtorum decernebant. Decreta quidem olim significasse ea, quae, causa cognita, a Praetoribus aliisque magistratibus pronuntiabantur,

Pag. 42 seq.

bantur, &, quicquid ex Decreto ſtatutum erat, id *decretale* dictum eſſe, Ill. Editor ex variis Juris civilis textibus comprobat. Epiſtolas Pontificum etiam *decreta* dicta fuiſſe, ex teſtimonio *Dionyſii Exigui* evincit. In ſenſu tamen longe diverſo eas ita dici, quia Pontifices in cauſa controverſa non dicebant ſententiam, ſed conſulentibus reſpondebant, obſervat. Cum ſedis Romanæ maxima antiquitus fuerit autoritas in Occidente, frequentiſſimæ ad eam factæ ſunt ab aliis Eccleſiis, de dubiis juris articulis, relationes, de quibus ſententiam in reſponſoriis literis ediderunt, quæ diligenter in archivo Eccleſiæ Romanæ, ſeu *regeſtis*, aſſervatæ ſunt. *Regeſta* enim, ſeu *regiſtra*, medio ævo vocata eſſe ſcrinia, quæ chartas publicas & reſcripta cuſtodiebant, Ill. Editor obſervat. Quamvis autem ab initio iſtæ decretales vim legis neutiquam haberent; earum tamen autoritas, poſteaquam colligi, & Codici Canonum adjici, cœperunt, major pedetentim exſtitit. Conſtituerunt nimirum Epiſcopi Romani Seculo quarto, Romanæ Eccleſiæ morem ab omnibus in Occidente Eccleſiis obſervandum eſſe. Ex hoc principio collegerunt ulterius, in caſibus dubiis Eccleſiam Romanam neceſſario conſulendam eſſe. Hoc ipſo factum eſt, ut relationes ad curiam Romanam creſcerent, & inde decretalium copia indies augeretur. Quamvis vero, primam earum collectionem ſub *Leone* factam fuiſſe, *P. de Marca* exiſtimet, ab eo tamen Viri Celeberrimi, ab Ill. Editore citati, diſſenſerunt. Calculum ſuum Pag. 3. eorum ſententiæ is adjecit, *Dionyſio Exiguo* gloriam primæ collectionis decretalium tribuit, deque *Dionyſio* illo, ejusque compilatione, accurate & erudite diſputavit. Collectionem *Dio-* 4 ſeq. *nyſii* ſucceſſu temporis auctam fuiſſe ex ſubſequentium Pontificum, qui poſt *Anaſtaſium* vixerunt, *Hilarii* nempe uſque ad *Gregorium II*, epiſtolis, eamque ſecundam decretalium collectionem dicendam eſſe, & codici *Dionyſiano* mox videri adjectam, Ill. Editor contendit, *Juſtellum* conſentientem ad- 10. ducens. Seculo ſexto in Hiſpania codicem Canonum exſtitiſſe, autoritate legali præditum, eique decretales Pontificum adjectas videri, ex actis Concilii Bracarenſis I, A. 561 habiti,

comprobat. Codicem illum, per varios Conciliorum Canones, in Hispania conditos, & epistolas *Gregorii M.* auctum fuisse, tandemque post annum 589 eidem ab Episcopo quodam Hispano Præfationem præmissam, Ill. Editor egregiis argumentis ostendit. Ex hac majori collectione conflatum postea est compendium, vel breviarium, Canonum & Epistolarum Papalium, nova methodo compilatum, in quo argumenta specialia, in certos titulos digesta, interque se connexa, deprehenduntur. Integrum videlicet compendium in decem Libros divisum esse, Ill. Editor nos docet, argumenta etiam, in singulis Libris pertractata, secundum Librorum seriem apponit. Singuli Libri in titulos subdivisi sunt, in quos epitome Canonum, vel Epistolarum, Pontificum Romanorum, argumentum tituli speciale illustrantium, relata est. Primus iste compilator nova arte, & quodammodo ordinatius, jura ecclesiastica collegit, eumque postea *Regino* cum aliis usque ad *Gratianum* secutus est. Primus hanc epitomen Canonum edidit Cardinalis *Aguirrius Tomo III Collectionis Conciliorum Hispaniæ*, *Cajetanus Cennius* vero illam postea *Antiquitatibus Ecclesiæ Hispanæ* præmisit. Quamvis autem hic, *Isidorum Hispalensem* ejus compendii autorem fuisse, statuat, contra tamen sentit Ill. Editor, &, Autorem circa finem Seculi VII, seu post Concilium Toletanum XVI, vixisse, adeoque, si *Isidoro* adscribendum sit, hoc de *Isidoro Sesabitano* capiendum esse, Pag. 13. contendit. Seculo octavo, & quidem post annum 780, primum falsas & confictas Pontificum epistolas effingi cœpisse, earumque jam collectionem exstitisse, Ill. Editor conjicit. Possedisse eam collectionem jam videtur *Ingelramnus*, Metensis Episcopus, quando A. 785 octoginta capitula, causam suam peroraturus, *Hadriano* Pontifici obtulit. Ea etenim capitula, quæ *Harduinus Tomo tertio Conciliorum* inseruit, maximam partem ex spuriis Pontificum epistolis consarcinata esse, a *Cointio* in *Annal. Eccl. Franc. Tom. VI ad annum 785 n. 17* jam ostensum est. Seculo tamen nono magis illa collectio innotuit, prout ex *Hincmari Rhemensis* loco, ab Ill. Editore citato, intelligitur. Collectionis istius spuriæ compilator *Isidori*

dori Peccatoris nomen mentitur; hoc enim cognomine *Isidorus Hispalensis* pœnitentiæ quotidianæ ergo, more monastico, usus est, unde librariorum negligentia illud cognomen in vocem *Mercatoris* perperam transformasse dicenda est. Hispanum fuisse hunc impostorem, Ill. Editor, allatis argumentis variis, comprobare satagit, quæ an satis valida sint, & an non potius a Germano, aut Gallo, istæ merces adulterinæ fuerint profectæ, uti quidem *Blondellus* censuit, eruditus lector judicet. *Benedictum* interim *Levitam* has epistolas neutiquam confinxisse, contra *Blondellum* evidentissime commonstrat. Collectio hæc, tot suppositiciis Pontificum epistolis contaminata, eo tempore conflata est, quo de judiciis ecclesiasticis inter curiam Romanam & Episcopos provinciarum, sub metropolitanis suis constitutos, lites jam dudum intercesserant. Et eam dubio procul ob causam compilata est, ut jus inde certum, & extra controversiam positum, erui in posterum posset, & curia Romana haberet, unde causam suam instrueret, cum præsertim decretalium tanta esset eo tempore autoritas, ut parem vim cum Canonibus haberent. Galliæ sacerdotes supremos, inque illis *Hincmarum*, mendacia hæc Pseudo-*Isidoriana* quodammodo in dubium vocasse, Ill. Editor observat, nihilo minus tamen, ea in tenebris eorum temporum, quibus publicata, facile speciem veritatis induisse, ideoque *Ingelramnum* & *Benedictum Levitam*, imo ipsos Galliæ præsules, ex hac collectione plura in usus suos rranstulisse, observat, autoritatis Pag. 18?
quoque eorum incrementum, usque ad ea tempora, quando Centuriatores Magdeburgici fraudem eruditis detexerunt, recenset. Cum studiosi Bononienses in addiscendo Jure civili ac Decreto diligentissime desudarent, ingentes exinde in foro lites exstitisse, has vero infinitas provocationes ad curiam Romanam peperisse, Ill. Editor observat. Nimirum jam circa 21.
ca Seculi quarti finem id egerunt Pontifices Romani, ut necessitatem, in quæstionibus Juris ecclesiastici dubiis ad sedem Romanam relationem faciendi, eamque super his consulendi, omnibus Episcopis in Occidente imponerent, atque controversiarum decisiones avthenticas sibi assererent. Inde decre-

 tales,

tales, in ecclesiasticis ad relationes Episcoporum factæ, magnum in decidendis litibus obtinuerunt pondus, pauciori tamen numero per plurima secula in quibuscunque collectionibus apparentes. Seculo autem duodecimo *Gratianus* uberiorem earum numerum in scenam produxit, imo eo tempore de causis civilibus etiam pronuntiare cœperunt Pontifices, id quod ex *Cap. 5 X de Caus. possess. & propriet.* Ill.
Pag. 22. Editor comprobat. Ab eo tempore ingens decretalium multitudo prodiit, cum præsertim ex patrimonio *Petri* Romam frequentissime deferrentur tum relationes, tum provocationes, in rota Romana decidendæ. Ex his decisionibus rotalibus, quarum in foro magna autoritas fuit, decretales sunt compositæ, cumque decisionibus illis abundare forum inciperet, novæ collectiones earum componi cœperunt. Decretales autem more antiquo istæ decisiones dictæ sunt, quod in formam literarum, seu rescriptorum, redactæ, ad judices delegatos utplurimum transmissæ, vel ad præcedentes relationes compositæ fuerint. Exinde tandem alteram partem Juris Canonici natales suos accepisse, Ill. Editor monet. Ob tantam igitur decretalium multitudinem privata pariter ac publica autoritate quædam earum collectiones confectæ sunt, *ut* opus *Gratiani* exinde suppleretur, ipsæ vero decretales in usum forensem eo promtius & facilius deduci possent. Primam earum collectionem Ill. Editor, eam vocat, quæ in *Urbano III* desinit, cum ante *Bernhardi Circæ* compilationem, quæ vulgo pro prima inter quinque antiquas haberi solet, composita ipsi videatur. Cumque ex hac collectione quamplurima *Bernhardus Papiensis*, & *Raymundus* in suas decretalium compilationes traxerint, atque inde nonnunquam hæ suppleri atque emendari queant, eam ex Codice vetustissimo Bibliothecæ Hasso-Cassellanæ in Appendice decretalium *N. 2* Ill. Editor
186. primus evulgavit. Altera decretalium compilatio, sub titulo *Appendicis* ad Concilium Lateranense III, apud *Harduinum T. VI Concil. P. II pag 1694* comparet. Re vera tamen eam non esse appendicem ad Concilium Lateranense III, sed principalem collectionem decretalium *Alexandri III*, Ill. Editor nos docet,

docet. Tertium locum *Bernhardi Circa* collectioni tribuit, Pag. 24.
atque de reliquis etiam compilationibus, ab *Antonio Augustino* atque *Innocentio Cironio* editis, admodum fuse disputat. Cum autem non omnes istæ collectiones publica autoritate compilatæ essent, imo variæ decretales adhuc extra illas vagarentur, ita, ut de fide earum non satis certo constaret, atque maxima juris incertitudo exinde gigneretur, medelam huic malo adhibere studuit *Gregorius IX*, vir Juris Ecclesiastici peritissimus, & in Archigymnasio Bononiensi publicus quondam Decreti interpres, qui, novam decretalium collectionem, ex prioribus consarcinatam, componi, eique novas, quæ prodierant, decretales addi, curavit Sine dubio *Justinianum* hac in re secutus est Pontifex, qui ex Codicibus *Hermogeniano*, *Gregoriano*, & *Theodosiano*, *Iustinianeum* suum Codicem, adjectis constitutionibus, a se noviter editis, compilavit. Usque adeo autem ad ejus exemplum se composuit *Gregorius*, ut non integras decretales ex more præcedentium compilatorum sisteret, sed tantum præcipua earum capita, vel etiam decisiones duntaxat, ibi contentas, referret, atque ad statum sui temporis accommodaret. Inde vero novas difficultates interpretibus creatas esse, ab illis demum superandas, qui integras decretales evolvere norunt, Ill. Editor gravissime judicat. Laudat eo nomine *Antonium Contium*, qui, in editione decretalium, A. 1570, adeoque ante correctionem Romanam, Antwerpiæ adornata, ea, quæ in decretalibus omissa 25.
erant, textui subjecit, & sensum evidentiorem hoc pacto reddidit, quæ additiones adeo eruditis placuerunt, ut postea constanter editionibus decretalium novis, diverso quanquam charactere, inseri consueverint, non obstante editione Romana, sub *Gregorio III* publicata, in qua quidem omissæ sunt. Usus autem est *Gregorius IX* opera *Raymundi de Penna-Forte*, vel *Penia Fort*, uti in Bulla *Clementis VII*, qua catalogo Sanctorum inscriptus est *Raymundus*, vocatur. Fuit is Ordinis Prædicatorum socius, Capellanus, seu causarum palatii Apostolici auditor & pœnitentiarius, qui A. 1234 hunc laborem absolvit, a Pontifice confirmandum. Rescriptum

Gregorii

Gregorii IX, ad Academiam Bononienſem miſſum, totum hic
Pag. 29. exhibuit Ill. Editor. Præter hanc vero *Raymundi* collectionem, duas adhuc alias recentiores exſtare, de quibus vulgo ſilent, qui hiſtoriam Juris Eccleſiaſtici deſcripſerunt, idem commemorat. Altera eſt collectio *Innocentii IV*, unice ex Concilio generali, quod Pontifex A. 1245 indixerat & celebraverat, ad methodum decretalium *Gregorii IX* compoſita, & ad Academiam Bononienſem transmiſſa, ut tam in judiciis, quam in ſcholis, in poſterum uſum præſtaret. Exhibuit hanc
348. compilationem, nondum hactenus editam, in Appendice *N. 3* ex Codice manuſcripto Bibliothecæ Berolinenſis Ill. Editor. Altera eſt *Gregorii X*, in ipſo Lugdunenſi Concilio generali II compoſita, quæ compilatio ad methodum decretalium communem in ipſo Concilio jam ordinata, & pariter ad Academiam Bononienſem ſub eadem forma, qua prior, transmiſſa erat, id quod pariter in Appendice *N. 4* ex Codice MSto eodem Ill. Editor oſtendit. Integram vero eam edere noluit, cum eodem ordine, quo in Codice prædicto ſiſtitur, in Conciliorum collectionibus occurrat, unde tantum ex illo Codice variantes lectiones excerpſit. Poſt ea tempora Corpus aliquod decretalium ex Epiſtolis *Gregorii IX*, *Innocentii IV*, & *Gregorii X*, compoſitum eſt, prout jam *Bernhardus de Montfaucon* in *Bibliotheca Manuſcript. Tom. II pag. 1211* docuit. Et, quamvis poſteriores duo Pontifices juſſerint, ut ſub ſuis titulis decretalibus *Gregorii IX* infererentur, hoc tamen factum fuiſſe, non liquet, ſed ſeparatim poſteriores duæ compilationes gloſſis illuſtratæ ſunt, quas tamen hic addere Ill. Editor noluit. Hanc ipſam vero ob cauſam ſub *Bonifacio VIII* novam decretalium compilationem prodiiſſe, cui præter noviter emiſſas decretales integræ præcedentes collectiones, de quibus modo dictum eſt, inſertæ ſunt, Ill. Editor obſervat. Dicebatur ea compilatio Liber ſextus decretalium, ut in poſterum, neglectis duabus præcedentibus, immediate *Gregorii IX* compilationi ſuccederet, ejusque *Librum ſextum* conſtitueret, licet in Libros quinque, ad methodum compilationum antiquarum, eſſet ſubdiviſa. Hunc librum, ſedulo prius perlectum

lectum atque examinatum A. 1298 promulgavit *Bonifacius*, qui alteram partem decretalium post hæc tempora constituit. Tertia pars deinceps eidem accessit ex *Clementis V* constitutionibus, in Concilio Viennensi, A. 1311 celebrato, editis, quoad maximam partem composita, decretalibus, ante & post illud Concilium datis, aucta, & A. 1303 in Consistorio publicata, quæ vulgo *Clementinarum* nomine insignitur, quamvis *Clemens V* hanc syllogen appellatione *Libri septimi* decretalium venire voluisse dicatur. Quod cum fusius jam sit expositum a *Georgio Ludovico Bœhmero*, Antecessore Gottingensi meritissimo, Ill. Editoris filio dignissimo, in *Diatriba de Clementinis* §. 12, actum agere Ill. Editor noluit, sed dictam modo Diatriben citavit. In omnes autem Academias Pag. 31. hanc collectionem introductam esse, negat. *Extravagantes Joannis XXII* privata autoritate circa annum 1340 collectas esse, statuit. *Extravagantium communium* natales ad annum 1484 refert, easdemque privato studio collectas videri, monet, quamvis utraque extravagantium collectio decretalium reliquis partibus adjecta sit, & per Bullam *Gregorii XIII* de A. 1580 stabilem & perpetuam sedem in Corpore Juris Canonici, & inde aliquam autoritatem in foro, acceperit. Tandem, a *Petro Matthæo*, JCto Lugdunensi, circa finem Seculi XVI novam compilationem, quæ itidem *Liber septimus* audit, profectam esse, privata autoritate collectam, & a partibus decretalium probatis separandam, Ill. Editor monet. Eam illustrationis & notitiæ causa in Appendicem conjecit, & primo statim loco ibi collocavit, cum continuationem extravagantium contineat. Ab hac vero compilatione distingui debere alium quendam Librum septimum, cujus confectionem *Gregorius XIII* quibusdam Cardinalibus commiserat, Ill. Editor inculcat. Post mortem *Gregorii*, *Sixtus V* æque curam suam ad 32. ejus perfectionem, morte prædecessoris interruptam, extendit, publicatio tamen ejus impedita est. Parem in censum cum Libro illo septimo Ill. Editor refert *Institutiones Pauli Lancellotti*, jussu quidem *Pauli IV* conscriptas, nunquam tamen publica autoritate & vi legis donatas, quanquam a *Paulo V* Corpori Juris Canonici notitiæ & illustrationis gratia annecterentur.

rentur. Cumque ideo a partibus probatis Corporis Juris Canonici merito separandæ sint, eas Appendici cum ceteris monumentis inserere, consultius duxit Ill. Editor. Tandem, ut, quid in nova hac editione ad illustrandas decretales is attulerit, constet, sciendum est, eum utilia, sine quibus intelligi decretales nequeunt, a *Raymundo* textui detracta, ex antiquis decretalium collectionibus excerpsisse, ipsisque textibus, diversis tamen typis, inseruisse, ut sine ulla interruptione omnia conjunctim legi possint. Decretales insuper *Gregorii IX* cum duobus Codicibus manuscriptis Bibliothecæ Regiæ Berolinensis contulit. Adjunxit illis Codicem perantiquum Bibliothecæ Hasso-Cassellanæ, qui *Seculo XIII* videtur esse conscriptus. Quartum Codicem, qui Seculi decimi quinti ætatem refert, Bibliotheca Ill. *Ludewigii* suppeditavit. Contulit præterea editionem antiquissimam, A. 1478 in forma maxima evulgatam, ex qua plures se optimas lectiones collegisse, eamque editionem instar optimæ notæ Codicis manuscripti habendam esse, profitetur. Bibliothecæ Hasso-Cassellanæ etiam acceptum refert Codicem decretalium *Alexandri III*, quem adeo in Appendice edidit. Librum quoque sextum decretalium cum Codice Regio Berolinensi, nec non alio quodam Codice ex Bibliotheca Hassiaca, contulit. Compos etiam factus est editionis antiquissimæ Libri sexti, & *Clementinarum*, adjectis Constitutionibus XV communibus, sub titulo *extravagantium*, quæ non diu post inventam artem typographicam typis expressa videtur. His aliisque adhuc subsidiis *instructus*, variantes lectiones, quæ textum vel illustrant, vel probabilem rationem sistunt, unde obscuritas emergens interdum tolli possit, cum cura annotavit, auxilio optimi Filii sæpius laudati hoc in negotio usus, quamvis vulgatam lectionem, ab editione Romana adoptatam, in ipso textu semper retinuerit. Denique capitulis quibusdam decretalium observationes breves historicas & criticas adspersit, atque omnis in eo fuit, ut ostenderet, ex quo fonte decretales desumtæ fuerint. In Librum sextum, Clementinas, & extravagentes, tales observationes conscribere, ob vires senectute fractas aliaque negotia non potuit. Ætatem quoque singulorum textuum

studiose

ſtudioſe notavit, & quamplurimos *Pithœorum* errores hac in re correxit, quamvis, in argumento adeo lubrico ſe ipſum nonnunquam lapſum eſſe, candide profiteatur, &, ubi meliora edoctus eſt, palinodiam canat. Indices tandem locupletiſſimi, *Pithœanis* longe accuratiores, adjecti ſunt, in quibus inſtruendis Cl. *Henningſii*, Leucopetrenſis, operam Ill. Editor prædicat. Habent igitur Juris Eccleſiaſtici cultores jam fontem, unde ſitim ſuam reſtinguant, Ill. *Bœhmeri* diligentia ab obſcuritatum ſordibus purgatum, & vere limpidum. Nos autem præſtantiſſimo huic Jureconſulto pro limatiſſimis operibus, quibus Bibliothecas noſtras ditavit, proque incredibili induſtria, quam Juri Eccleſiaſtico illuminando impendit, grates decernimus ampliſſimas, eique placidam ſenectutem, & lætiſſimos omnium rerum ſucceſſus, ex animo comprecamur. Pag. 34.

HISTORIÆ UNIVERSALIS POLITICÆ, quantum ad ejus Partem I ac II. idea, plane nova ac legitima, tractationem ſummorum imperiorum exhibens, in lectionum Academicarum uſum propoſita a JOANNE MATTHIA HASIO, Math. P. P. O.

Norimbergæ, impenſis hæredum Homannianorum, 1743, 4. Plag. 14.

Maxima erant haud ita pridem B. *Haſii* in Hiſtoriam, Chronologiam, ac præcipue in Geographiam, tabulasque geographicas convenienter naturæ adornandas, merita. Et hæc eſt cauſa, cur elementis hiſce Hiſtoriæ univerſalis ſuus conſtet honos, ſua ſtet dignitas. Dolemus merito Viri tantopere quondam frugiferi obitum haud ſatis maturum, civitati eruditæ omnino luctuoſum. Opus hoc poſthumum in lucem bonis avibus emiſit Cl. *Auguſtus Gottlob Bœhmius.* Complectitur id ipſum Præfationem, ſciagraphiam hiſtoriæ ſummorum imperiorum, Tabulas chronologicas XVI accuratiſſimas, Tabulas XXVIII geographicas, exquiſitiſſime fabrefactas, coloribusque illuminatas ſelectiſſimis, ac inſtituto congruentibus. Tabulæ chronologicæ ſequuntur ante Jeſum natum æram Pentateuchi Samaritani veluti hypotheſin. Eligenda enim Autori Pag. 9.

 vide-

videbatur talis ſententia, quæ indicaret modum, quo inter diluvium *Noachicum* & initia regni Sinenſis atque Ægyptii regni ſpatium ejusmodi interjaceret, quod ſufficeret tempori, quo poſt exſtinctam generis humani multo maximam partem talis rurſum numerus mortalium ſuccreſcere potuiſſet, qui re-
Pag. 11. gno cuidam formando eſſet aptus. Tempus hac ratione poſt-diluvianum 100 fere annis redditur amplius. Regnum ita *Menis* Ægyptiacum incidit quam proxime in annum periodi Julianæ 2516. *Cainanem* vero e Patriarchis poſtdiluvianis ejecit Autor, codicem Ebræum ac Samaritanum affectatus.
14. In Chronologia patrum antediluvianorum ſecutus eſt rurſus utrumque eum codicem conſentientem. *Seſoſtris* ætatem ex-
16. hibuit tergeminam. Priorem deſumſit ex Chronico Alexandrino; ſecundam ex Marmore Arundelliano; tertiam poſuit in *Rehabeami* tempora, ſiquidem multi *Seſoſtrim* pro *Seſaco* habent. A condito mundo ad diluvium numerat annos 1656; a diluvio ad *Nachorem*, *Tarachi* filium, annos 942; inde ad natum ipſum *Abrahamum* 60 annos; inde ad evocatum *Abrahamum* 75 annos; inde ad exitum Iſraelitarum ex Ægypto 430 annos; inde ad ſtructuram ædis ſacræ *Salomoneæ* annos
17. 680; inde ad finem regni *Zedekiæ* annos 422½. Ultimum horum annorum ſtatuit annum 18 *Nebucadnezaris*, annum
2. currentis periodi *Julianæ* 4127. Sciagraphia dicendorum exhibet prolegomena, ſeu definitiones ac diviſiones, hiſtoriæ proprias, voces eo ſpectantes, titulos imperantium, appel-
15. lationes quasdam particulares, vocabula chronologica. Scenam aperit hiſtoria ſacra politica patriarchalis & Judaica, ad excidium Hieroſolymæ alterum procurrens. Sequitur hanc
21. tractatio compendioſa, de ſummis imperiis inſcripta. Carptim ibi exponitur de Imperio Ægyptio, Scythico, Aſſyriorum, Chaldæorum, ac Medorum, Lydorum, Trojanorum,
28. Perſarum, Græcorum. Imperium *Alexandri M.* Græcum fuit conflatum ex regnis Lacedæmonum, Sicyoniorum, Corinthiorum, Elidis, Argivorum, Mycenæorum, Meſſeniorum, Arcadiæ, Achajæ, Athenienſium, Bœotiæ, Theſſaliæ, Cretæ, non Siciliæ, at Thraciæ & Macedoniæ. In imperio Græco memorabilia apparent regna Macedoniæ, Syriæ, Aſiæ utrius-
que,

que, ac Ægypti. Inseruit in calce nonnihil de regnis Mediæ Atropatenæ, Indiæ, Bactrianorum Græcorum, Bithyniæ, Pergami, Ponti & Bospori, Cappadociæ, Armeniæ. Adjecit Pag. 40.
paucula de republica Pœnorum. Tum vero ad res Romanorum, eorumque imperium, procedit. Subjicit compendiosæ harum rerum tractationi epitomen regni Italici, Provinciæ, Burgundici, Armeniæ, Bohemiæ. Tum vero progreditur ad imperium Parthico-Persicum, Arabicum, seu Saracenicum 58.
& Muhammedanum, Mugalicum, Timuricum, Turcomannicum, Ottomano-Turcicum, ac Constantinopolitanum, anno 1453 recentius, Russicum, Sinicum, Tatariæ Orientalis, ac imperia Africana. Horum imperiorum ac regnorum initia, progressus, atque finis, intra Tabulas chronologicas accurate sunt indicata. Tabularum geographicarum series meditate fuit delineata. Prima imperium *Sesostris* repræsentat. Imperii Assyrii regiones ac fines Tabula secunda exhibentur. Tertia suppeditat fines regnorum, quibus Reges Mediæ, Babyloniæ, ac Lydiæ, præfederunt. Imperium Persicum, quale id imperante *Dario Hiſtaſpide* exstitit, offert conspectui Tabula quarta. Quinta imperium exprimit *Alexandri Magni*. Successorum ejus regna indicantur in Tabula sexta. Septima exhibet periodum horum regnorum alteram. Imperium Partho-Persicum exhibet Tabula octava. Imperii Romani, *Augusto* subjecti, limites offert nona Tabula. Decima exhibet imperium Romanum respectu divisionis, in occidentale ac orientale adornatæ. Imperium Romanum, *Justiniano I* parens ac subjectum, suppeditat Mappa geographica undecima. Imperii Arabici, ejusque Saracenici ac Muhammedani, regiones Tabula duodecima complectitur. Partes imperii Arabici orientales offert Tabula XIII. Partes occidentales exhibet Tabula XIV. Quantæ exstiterint regiones ac oræ imperii Arabici tempore expeditionis cruciatæ primæ, declarat Tabula XV. Tabula XVI exhibet partes imperii Arabici occidentales sub Moravidis potissimum Hispano-Africanis, ac temporibus Selgiukidarum. Tabula XVII spectatori tradit imperium *Caroli Magni*, notatis divisionibus inter *Ludovici Pii* filios ac *Lotharii* primi natos. Imperii Romano-Germanici

 sub

ſub *Ottone I* ac *Conrado II* regiones ſubminiſtrat conſiderandas Tabula XVIII. Sequens Tabula indicat conſpectum generalem partium earum, quæ unquam ad Imperium Romanum, a *Carolo Magno* reſuſcitatum, relatæ fuerunt, quantum ad tractus ſpectat occidentales. Partes orientales ſeparatim exhibentur Tabula XX. Qualis exſtiterit forma imperii, *Carolo VI* Auſtriaco obnoxii, Tabula XXI oſtendit. Imperii Mugalici, ſeu Zingiscanici, ad A. 1257 regiones exhibet Tabula XXII. Imperium *Tamerlanis* pateſcit ex Tabula XXIII. Imperii Mugalici reſiduas regiones, ſeu *Can Taiſchæ* regnum, æque ac imperii Tataro-Sinici limites, illuſtrat Tabula XXIV. Imperium Ottomanno-Turcicum indicat Tabula XXV, ad *Muhammedis II,* Conſtantinopolin expugnantis, ætatem accommodata. Sequens Tabula Turcici imperii ſpectat ad ætatem, quæ Viennam A. 1683 obſeſſam præcedit. Tabula XXVII exhibet idem imperium, pace Paſſarovicenſi determinatum. Imperium Ruſſicum, tam in Europa, quam in Aſia, a *Petro Magno* conſtitutum, viſentibus offert Tabula XXVIII. Hæc eſt libri ejus ſumma, in quo perficiendo, & ad umbilicum adducendo, Cel. Autor vitam calamumque depoſuit, libri, ſi molem ſpectes, mediocris, ſin rationem habeas diligentiæ & accurationis multijugæque notitiæ, cum operibus difficillimis ac pretioſiſſimis comparandi.

IL NEUTONIANISMO, &c.

id eſt,

NEUTONIANISMUS, SIVE DIALOGI DE LUCE, Coloribus, & Attractione. Editio ſexta.

Neapoli, impenſis hæredum Hertziorum, 1746, 8 maj.
Alph. 1 plag. 4, Tab. æn. 1.

Novo nunc atque eo habitu indutum in lucem prodit doctiſſimum hoc Illuſtriſſimi Comitis *Franciſci Algarotti* opus, ut, quam olim meruit, famam non tueri modo, ſed & multo adhuc majorem ſibi conciliare, queat. Equidem jam ſummo plauſu, frequentiſſimisque præconiis, non minus eruditorum, quam omnium eorum, qui elegantiſſimas quasque literas amant, exceptum eſt, quamprimum ipſorum con-

ſpectui

ſpectui fuit expoſitum; id quod, ſi nihil aliud, vel iteratæ ſæpius ejusdem editiones, & traductiones, luculenter teſtantur. Nec ſane erit aliquis, præclari guſtu adeo deſtitutus, ut laude illud, quam publice tulit, ſatis eſſe dignum, neget, ſive ipſum inſtitutum, ſive argumentum, ſive tractandi methodum, conſideret. Quo plura enim in ſcientiis exſtant, quæ, etſi ad culturam intellectus, & ad multiplicem rerum, nobis quotidie obverſantium, cognitionem comparandam, ſint apprime utilia, adeo tamen magnæ molis operibus ac difficili ſermoni involuta jacent, ut iis, quibus omne tempus ſedulæ literarum culturæ impendere non datur, fere inacceſſa maneant; eo utiliorem procul dubio operam ii navant, qui talia auſtero, quo incedunt, habitu exuere, ſermone plano ac populari includere, variisque ad placendum requiſitis exornare, nituntur. Digna ſane inter ea eſt præclara illa *Neutoni* de Luce & Coloribus theoria, quæ totam Phyſicorum gentem, cum primum panderetur, in ſui admirationem rapuit, dignæ etiam ſunt reliquæ doctrinæ, Viri ſummi Syſtema conſtituentes, ut planæ atque expeditæ reddantur, ſicque ad omnium, qui ſciendi cupiditate tanguntur, notitiam traducantur. Quod etiam ita executus eſt Ill. *Neutonianiſmi* Autor, ut non ſolum rem ipſam dilucide & ordine naturali explicaret, collatis ſimul aliorum Philoſophorum de eadem re ſententiis, ſed & elegantiſſimo, quod ipſi plane proprium eſt, dicendi genere, interſperſisque ubique ſalibus, & politioris ſermonis floribus, mirum in modum exornaret. Attamen novæ nunc accedunt cauſæ, cur hæc editio palmam reliquis præripere, Lectoribusque ſuis denuo ſe commendare, poſſit. Cum enim varia judicia, de opere ſuo lata, nec non animadverſiones criticas, in illud hinc inde factas, intellexiſſet, Ill. Autor, hæc ipſi incitamento fuere, ut denuo totum ſcriptum retexeret, atque omnia iterum ſedulo rimaretur; unde factum eſt, ut variæ nunc emendationes in eo ſint conſpicuæ, additis aliis, plurimis reſectis, quin & ipſa dicendi genera magis perpolita & ornata appareant; licet ipſe, inſigni modeſtia ductus, illud adhuc a perfectionis, quem in eo deſiderat, gradu multum remotum eſſe, fateatur. Ipſa Operis contenta quod attinet, inutile fere judicamus, de iis uberius

uberius verba facere, cum non solum illud jam pervulgatum, ac in publicum notum, exstet, sed & nos ipsi jam tum, cum primum lucem adspiceret, de argumento libri tantum, quantum satis est, dixerimus. Vid. *Nov. Act. Erud. A. 1739 pag. 613.* Est vero liber jam ita comparatus, ut non sexus tantum sequioris usui (quemadmodum tunc titulus præ se ferebat) inserviat, sed & quibusvis viris, elegantioris doctrinæ fautoribus, sese probare possit. Quare adjiciamus tantum mentionem variorum scriptorum, huic editioni noviter adjectorum. Primo *duæ* exhibentur *Epistolæ*, Systema opticum Comitis *Rizzetti*, jam satis notum, respicientes, quibus partim ejus argumenta, ad confirmandam sententiam suam allata, modeste expenduntur, partim dubia contra *Neutonianismum*, ab eo excitata, diluuntur. Sequuntur *duæ Dissertationes*, Gallice scriptæ, & A. 1739 *Diario Parisiensi*, cui titulus: *Le Pour & le Contre*, insertæ, quibus opinio, circa numerum colorum simplicium a Clar. *Du Fay* prolata, examini subjicitur. Statuit nempe Vir ingeniosus, loco septem colorum principalium, e quibus, summus *Neutonus*, quemvis radium luminis componi, tot experimentis probare annisus est, non nisi tres numero existere, rubrum, flavum, cœruleum; ex rubro enim & flavo aureum, ex flavo & cœruleo viridem, componi posse, sicut indicum & violaceum non nisi gradus sint fusciores cœrulei. His varia apponit Autor noster experimenta, quibus aureum & viridem compositos differre a simplicibus *Neutonianis*, sicut indicum & violaceum a cœruleo fusciori, evincitur. Denique exhibetur *Dissertatio* Latina, ab Autore juvene in *Academia Instituti Bononiensis* recitata, qua recensentur varia experimenta, circa *Theoriam Neutoni* instituta, quæ omnia cum *Neutonianis* ubique egregie conspirare deprehensa sunt. His igitur finis imponitur elegantissimo Opusculo, cui si plura exstarent similia, aliæque etiam sublimiorum scientiarum materiæ hac ratione luci essent expositæ, singulari prorsus & scientiis, & omnibus, qui his delectantur, id emolumento fore, plurimumque ad magis magisque divulgandum solidioris doctrinæ gustum conducturum esse, confidimus; quod sane a nemine melius, quam ab excellenti Autoris nostri ingenio, exspectare liceret.

CHRIST

CHRIST. FRID. OECHLITZII, A. M. ANALYsis Solutionis suæ Problematis Catoptrico-Analytici, in Nov. Act. A. 1746 Mart. P. I pag. 134 traditæ, continuata, ubi Problema illud generatim consideratum & solutum sistitur.

Analysin Problematis hujus traditurus eadem methodo, qua in ejus solutione invenienda me versatum esse fateor, procedere consultum duxi. Casum nempe ejus particularem atque simpliciorem, cujus consideratio primo sese mihi obtulit, Analysi subjectum superatumque nupero *Mense Aprili* exposui. Ut ergo Problematis solutio omnibus numeris absoluta habeatur, restat, ut ipsum, sensu latissimo, prout a Cel. Autore propositum est, acceptum, qua ratione a me ad finem perductum sit, methodo analytica nunc exhibeam.

1. Sensus itaque *Problematis generalis* is est: *Dato puncto radiante* C, *invenire Curvam continuam* M A m, *ea proprietate præditam, ut radius quivis* C M, *in Curvam incidens, ac inde in* m *reflexus, ex* m *denuo reflectatur in* C. Relata statim Curva, ut moris est, ad coordinatas rectangulas, sit $CP = x$, $PM = y$, $R\mu = dx$, MR (ordinatis in ea positione, quam figura exhibet, decrescentibus) $= -dy$; ponatur $\frac{dx}{-dy}$ (seu *tang.* PMT ad rad. 1) $= p$, unde subtangens $PT = \frac{y\,dx}{-dy} = yp$, subnormalis $PO = \frac{-y\,dy}{dx} = \frac{y}{p}$; denique sit $CV = u$, & *tang.* PMV, seu *cot.* MVP, $= v$, posito radio $= 1$. TAB. V Fig. 1.

2. Primo itaque condendæ sunt formulæ, quibus generatim ex datis positione, Curva quavis MA, & radio quovis incidente CM, positio reflexi MV definitur per quantitates ad Curvam pertinentes. Quæ facile deducentur ex considerata primo reflexione radii axi paralleli NM (conf. *Sched. nuperum* §. 2 *pag.* 226). Reflectatur enim is in S, eritque $TMS = tMN = MTS$, unde $SM = ST$; & $OMS = NMO$

 $= MOS$,

$= MOS$, unde $SO = SM = ST$, seu $ST = \frac{1}{2} OT$. Ponatur nunc OQ ipsi SM parallela, eritque $QOM = OMS =$ (sp. modo ostensa) MOS; quare, cum etiam sit (ex nat. reflex.) $QMO = OMV$, erit $\Delta OMQ = \Delta OMV$, proinde $OQ = OV$. Hinc, cum sit, ob sim. $\Delta\Delta$ CSM, COQ, $CS : SM = CO : OQ$ seu OV; invenietur CV, componendo $CS : CS + SM = CO : CO + OV$; unde, quia $CS = CT - TS =$ (§. 1) $x + \frac{1}{2} yp - \frac{1}{2}\frac{y}{p}$, $CS + SM = CS + ST = CT = x + yp$, $CO = CP - PO = x - \frac{y}{p}$, fiet $CV = (x + yp)(x - \frac{y}{p}) : (x + \frac{1}{2} yp - \frac{1}{2}\frac{y}{p}) = u$. Dein *tang.* $PMV = \frac{PV}{PM} = \frac{u - x}{y} = (xp - \frac{x}{p} - 2y) : (2x + yp - \frac{y}{p}) = v$. Quæ duæ quantitates u & v positionem radii MV determinant.

3. Ad ipsam Curvæ propositæ naturam indagandam nunc accedens, ratiocinium formo simile ei, quod in casu speciali (conf. §. 3 *pag.* 226) institui. In eo enim inprimis versatur negotium, ut Curva, proprietate præscripta gaudens, sit continua. Quod ut efficiatur, ponatur MAm desiderata Curva continua; concipiatur radius aliquis CM reflecti in V, & tam CV seu u, quam *cotang.* V seu v, dari per x, vel y, vel p, per quarum unam semper vi formularum superiorum ex æquatione Curvæ dari possunt. Primo itaque eidem u aliud adhuc punctum Curvæ m respondeat, necesse est; secus enim alter radius Cm, si tanquam incidens consideretur, non etiam reflecteretur in V. Quare æquatio Curvæ inter u & x, vel y, vel p, ita debet esse comparata, ut pro quavis u, si ea ceu cognita assumatur, duos valores ipsius x, vel y, vel p, ambigue præbeat. Quod si in Curva quadam obtineat, hoc ipso jam fiet, ut, quovis radio CM in V reflexo, aliquis radius, ex V denuo in Curvam incidens, Vm iterum reverti possit

possit in C. Sed præterea Problema nostrum exigit, ut MV, Vm, eandem rectam continuam, h. e. eundem angulum V cum axe, constituant. Ergo, ut eidem illi u, quæ ad duo puncta M, m, pertinet, unica tantum v respondeat, requiritur. Ad similem prorsus conclusionem pervenietur, si loco u initio assumatur v. Nam primo eidem v duo puncta Curvæ M, m, h. e. duæ xyp ambigue respondere debent; quo fiet, ut semper a duobus radiis CM, Cm reflexi MV, mV axi sub eodem angulo, & ad easdem partes posito, occurrant; præterea autem pro eadem ista v unica tantum u obtinere debet, quo ipso duo hi radii in idem punctum V incidant, eandemque rectam continuam efficiant.

4. Ex his intelligitur, quænam relatio inter quantitates assumtas xyp, atque uv, naturam Probl. nostri constituat. Primo enim, cuivis valori, qui tam pro u, quam pro v, assumitur, duos valores ipsius x, vel y, vel p, ambigue respondere, necesse est. Dein unico valori ipsius u unicus tantum valor ipsius v, & vice versa unico ipsius v valori unicus ipsius u valor, competere debet. Quibus duabus conditionibus simul obtinentibus, præscriptam proprietatem ubique in Curva locum habituram, oppido liquet. Cum autem (§. 2) v simplicius exprimatur, quam u, considerabo in posterum, quomodo ex assumta v definiantur xyp, & u. Quibus positis, duæ conditiones allatæ, si simplicissime enuntientur, eo redibunt, ut

1) xyp sint functiones ipsius v, ex irrationalibus quadraticis conflatæ,

2) u sit functio ejusdem v mere rationalis.

5. Hac ratione jam id effectum est, ut proprietas Probl. palmaria, eique imprimis difficultatem inducens, lex nempe continuitatis, in computum ducta, & Probl. ad quæstionem Methodi tangentium inversæ redactum sit, in qua de relatione inter coordinatas xy, & puv, per has coordinatas, earumque differentialia, expressas, agitur. Quare, si nunc absque alia præparatione Curvas varias desideratas, easque algebraicas, eruere vellemus, assumenda esset pro lubitu æquatio e. g. inter

ter u & v, posteriori conditioni satisfaciens, ut $u = av$, $u = av + b$, &c.; quo facto haberetur, restituendo ipsius p valorem, æquatio Curvæ diff. primi gradus; quæ integranda, ac dein videndum esset, an xy tales valores, quales ex condit. priore habere debent, obtineant. Sed, ne dicam, rem hac ratione saltem tentando perfici, nullamque solutionem generalem inde derivari, posse, insuper difficultas, æquationes ejusmodi reducendi, esset prorsus insuperabilis, cum formulæ, quibus uv per xy & dx, dy, exprimuntur, adeo sint complicatæ, ut etiam in casu simplicissimo $u = a$ æquatio ad Sect. coni non nisi operoso calculo derivari queat.

6. Alia igitur methodus adhibenda erit, in difficillimis methodi tangentium inversæ quæstionibus, ubi ex data relatione inter quantitates, per coordinatas Curvæ, earumque differentialia, expressas, ut hic uv, quæritur ipsa æquatio Curvæ, in subsidium vocanda Nimirum ope æquationum, quibus uv per xyp exprimuntur, debitis substitutionibus eliminandæ sunt ipsæ xy, ita ut remaneat æquatio inter puv, in qua si dein detur una earum e. g. p per reliquas uv, dentur etiam xy per easdem quantitates, ideoque (ob earum relationem mutuam, per hyp. datam,) per earum alterutram; adeo, ut vel, eliminando hanc ipsam, æquatio inter xy reperiri possit, vel tamen constructio semper in promtu sit. Hunc in finem assumo ex §. 2 duas æquationes 1) $(xp - \frac{x}{p} - 2y)$: $(2x + yp - \frac{y}{p}) = v$, & $\frac{u-x}{y} = v$, seu 2) $x = u - vy$. Substituendo x in priori habebitur 3) $y = \frac{1}{2}u(p^2 - 2pv - 1)$: $(pv + 1)(p - v)$. Differentiando autem 2dam, ponendoque (§. 1) $dx = -pdy$, fit 4) $du - ydv + (p - v)dy = 0$. Jam ex his æquationibus eliminando y (qui calculus facile absolvitur, exprimendo æquat. 4) ita: $\frac{du}{y} - dv + (p - v)\frac{dy}{y} = 0$, & substituendo $\frac{dy}{y}$ ex æquat. 3) per diffe-

differentialia logarithmica, & dividendo totam æquationem per p^2+1, emergit æquatio ſequens quæſita inter $p\,u\,v$:

$$(pv+1)\ (p-v)\ du-(p-v)\ pu\,dv+(v^2+1)\ u\,dp=0.$$ In hac æquatione jam ex binis quantitatum, eam ingredientium, ſemper datur tertia. Si ergo exprimatur e. g. u per v ſecundum conditionem 2dam, illaque integretur, dabitur etiam p per v. Unde, ſi hæc expreſſio ſit talis, qualem cond. prima exigit, in æquatione 3) dabitur y per v, unde per 2) etiam x per v, adeoque, eliminando v, æquatio inter xy. Vel, ſi ſecundum cond. primam ſumatur p per v, dabitur, facta æquationis reſolutione, etiam u per v, quæ ſi conditioni 2dæ ſatisfaciat, dabitur eodem modo æquatio inter xy. Nimirum ſufficit, valorem ipſius p conditionem primam ſequi, quo facto valores ipſarum xy per ſe eidem ſatisfacient, cum duabus p neceſſario duo puncta Curvæ reſpondeant. Ex his ſimul liquet, (quod & a priori jam poſſet colligi,) infinita Curvarum genera propoſito reſpondere, cum æquatio, inter duas dictarum quantitatum aſſumta, infinitis modis variari queat.

7. Ab hujus itaque æquationis primariæ reſolutione pendet determinatio omnium poſſibilium Curvarum algebraicarum, Problemati, vi ſuperiorum, ſatisfacientium. Ut ergo hac methodo Curvas ſimpliciores eruamus, aſſumamus primo æquationem, qua exprimatur u per v ſecundum cond. ſecundam, & quæramus p. Simpliciſſimus ipſius u valor erit, ſi ponatur $=a$; tunc autem u proprie a v penitus non pendet, ſeu unica u omnibus omnino v reſpondet. Induit vero æquatio hoc caſu hanc formam: $-(p-v)\ p\,dv+(v^2+1)\ dp=0$, ſeu $dv-\frac{v\,dv}{p}-\frac{(v^2+1)\,dp}{p^2}=0$, quæ, ut reddatur integrabilis, dividenda eſt per $(v^2+1)^{\frac{3}{2}}$; quo facto erit integralis $\frac{v}{\sqrt{(v^2+1)}}+\frac{1}{p\sqrt{(v^2+1)}}=n$ conſtanti arbitrariæ; unde emergit $p=\frac{1}{+n\sqrt{(v^2+1)}-v}$, ejusque adeo formæ, qualis per cond. primam requiritur.

 Ut

Ut æquat. inter xy habeatur, hoc casu ad æquat. 3) §. 6 recurrere non opus; cum enim sit æquat. 2) $x = a - vy$, seu $v = \frac{a-x}{y}$, & $p = \frac{-dx}{dy}$, fiet $\frac{-dx}{dy} = \frac{y}{\pm n\sqrt{(\overline{a-x}^2+y^2)} - a + x}$, seu $\frac{(x-a)\,dx + y\,dy}{\sqrt{(\overline{a-x}^2+y^2)}} = -n\,dx$, quæ denuo integrata dat $\pm\sqrt{(\overline{a-x}^2+y^2)} = C - nx$.

Ut constans C determinetur, ponatur $x = a$, unde $y = C - na$. Cum autem tunc sit $v = o$, fiet $p = \frac{1}{n}$, & 3) $y = \frac{1}{2}a(p^2 - 1) : p = \frac{(1-n^2)}{2n}a$, unde $C = y + na = \frac{(1+n^2)}{2n}a$. Quare æquat. est $\pm\sqrt{(\overline{a-x}^2+y^2)} = \frac{(1+n^2)}{2n}a - nx$; quæ ideo denotat generatim sectionem coni, cujus focus unus C, alter V, posita $CV = a$, axis major $BA = \frac{a}{n}$, $n = tang.$ anguli LTV, quem tangens sectionis LT, foco V respondens, cum axe constituit, posito sinu toto $= 1$. Nam (per modo ostensa) $LV = \frac{(1-n^2)}{2n}a$, unde, ob $n : 1 = LV : VT$, erit $PT = \frac{(1+n^2)}{2n^2}a - x$; ex natura sectionis con. autem est, ducta normali TK, $BA : CV = MK$, seu $PT : VM$, hoc est, $\frac{a}{n} : a$, seu $1 : n = \frac{(1+n^2)}{2n^2}a - x : \sqrt{(\overline{a-x}^2+y^2)}$; unde æquatio præced. oritur. Et quidem prodit vel Ellipsis, vel Hyperbola, prout $n <$, vel > 1. Quales Problemati nostro hoc modo satisfacere, a priori abunde constat. Ceterum liquet, Hyperbolam proprie non physice, sed saltem geometrice, conditionem præscriptam exhibere.

TAB. V Fig. 2, 3.

8. Pona-

8. Ponatur nunc $u = a\,v$, & æquatio primaria fit $(p-v)\,dv + (v^2+1)\,v\,dp = 0$, seu $p\,dv + (v^2+1)\,v\,dp - v\,dv = 0$, quæ iterum integrabilis fiet, dividendo per $(v^2+1)^{\frac{3}{2}}$, eritque integralis $\frac{pv}{\sqrt{(v^2+1)}} + \frac{1}{\sqrt{(v^2+1)}} =$ n constanti arbitrariæ; unde fit $p = \frac{\pm n\sqrt{(v^2+1)} - 1}{v}$ quæ iterum conditioni primæ satisfacit. Pro æquatione inter xy elicienda sumatur iterum æquatio 2) $x = av - vy$, seu $v = \frac{x}{a-y}$, unde erit $p = \frac{-dx}{dy} = \frac{+n\sqrt{(x^2+\overline{a-y}^2)} - a + y}{x}$, ex cujus integratione prodit, (ut §. præc.) $\pm\sqrt{(x^2+\overline{a-y}^2)}$ $= C - ny$, seu (determinata constante) $= \frac{(1+n^2)}{2n}a - ny$; quæ priori prorsus fit æqualis, modo in ea x & y permutentur. Unde patet, eam adhuc denotare sectionem coni, ad rectam per focum CA, axi transverso EF normalem, relatam. Quod & statim a priori patet. Nam, quia $u = av$, est $v : 1 = u : a$, id est, (§. 1) $PV : PM = CV : a$; ergo, occurrente MV ipsi CF in D, $CD = a$, seu radius reflexus MV semper per punctum constans D transit. Eodem modo adhuc sectiones coni prodirent ponendo $u = a + bv$. TAB. V Fig. 4.

9. Sed fatendum, si jam pro u aliæ functiones ipsius v assumantur, haud adeo facile ad resolutionem æquationis primariæ perveniri. Quare videndum, quid altera via, qua sumitur relatio inter p & v, & quæritur u, possit erui. Æquatio, statuendo u quæsitam, fit $\frac{du}{u} = \frac{p^2dv - pvdv - v^2dp - dp}{p^2v - pv^2 + p - v}$. In hac jam secundum cond. primam (§. 4) sumi debet p functio ipsius v irrationalis. Cum vero non pateat, qualis ea esse debeat, ut æquatio fiat integrabilis, hæc ipsa primo indaganda. Ponatur ergo p componi ex parte & rationali & irrationali, hunc in modum $P + \sqrt{Q}$, positis ipsis P Q rationalibus. Substituto hoc valore, & ponendo, radicales sese tollere

tollere mutuo tam in numeratore, quam in denominatore, habebuntur duæ æquationes; prima $2Pv\sqrt{Q} - v^2\sqrt{Q} + \sqrt{Q} = o$, unde $P = \frac{v^2-1}{2v}$, altera $2P\sqrt{Q}.dv - v\sqrt{Q}.dv - \frac{(v^2+1)dQ}{2\sqrt{Q}} = o$, cujus integralis $Q = \frac{n(v^2+1)}{v^2}$, ubi n constans arbitraria. Hisce valoribus in expressione remanente substitutis, fit $\frac{du}{u} = \frac{(3v^2+1-4n)dv}{v(v^2+1-4n)}$, quæ per logarithmos integrata præbet $u = cv(v^2+1-4n)$; cumque sit $p = \frac{v^2-1 \pm 2\sqrt{n(v^2+1)}}{2v}$, patet, conditioni utrique §. 4 hoc modo esse satisfactum. Substituendo jam hos valores in æquat. 3) & 2) §. 6 posito brevitatis causa $1-4n = m$, fit $y = \frac{1}{2}c(v^2+m)(3v^2-2 \pm 2\sqrt{(v^2+1)}) : v^2$ & $x = cv(v^2+m) - vy$. Ex his, eliminando v, haberi potest æquatio inter xy, quam, simul patet, infinitas species sub se continere, ob duas indeterminatas nc, quarum utraque pro lubitu variari potest. Si sumatur species simplicissima, qua $m = o$, fiet $p = \frac{v^2-1 \pm \sqrt{(v^2+1)}}{2v}$, $y = \frac{1}{2}c(3v^2-2 \pm 2\sqrt{(v^2+1)})$ unde $v^2 = \frac{6y+8c \pm 2\sqrt{(6cy+16c^2)}}{9c}$, & $x = v(cv^2-y)$, ex quibus datur x per y, & Curva per puncta facile potest construi. Videtur autem ea 4ti ad minimum esse ordinis, & 4 cruribus parabolicis, ad superiorem partem axis positis, pergere in infinitum, infra axem autem non extendi ultra ordinatam $2c$.

10. Verum enim vero hac ratione nondum ad solutionem generalem, & omnes Curvas algebraicas eadem formula simul exhibentem, qualis ad Problema hoc omnimode absolvendum merito desideratur, esse perventum, inficias iri nequit. Quam cum variis modis tentassem, vidi, difficultatem in eo imprimis latere, quod methodo, in §. 7 *seq.* observata, primo conditio Probl. implenda, dein vero æquatio differentialis

ferentialis, eaque satis complexa, integranda sit, quorum posterius priori omnino est valde difficilius. Huic ergo incommodo succurrere cupiens, versa vice primo æquationem differentialem primariam resolvere, & Curvas omnes algebraicas ex ea determinare, postea vero inter has, quæ Problemati satisfaciant, eruere, studui; quo facto facile ad optatum finem perveni. Resumo igitur æquationem §. 6, quæ ita disposita est separabilis: $\frac{du}{u} = \frac{p^2 dv - pv dv - v^2 dp - dp}{(pv+1)(p-v)}$. Quæ ut per logmos integrari queat, quæro, an non posterius membrum in differentialia logmica ipsarum $pv + 1$ & $p - v$ resolvatur, & omnino illud deprehendo resolvi in $\frac{pdv + vdp}{pv+1} - \frac{dp}{p-v}$. Unde integralis $lu = l(pv+1) + \int \frac{dp}{v-p}$. Quæritur nunc, qualis relatio debeat esse inter p & v, ut hæc æquatio integralis fiat algebraica. Manifestum est, hunc in finem $\int \frac{dp}{v-p}$ etiam debere esse logmicam. Quare, cum p quærere velimus per v, tollendum primo dp, quod fiet, resolvendo $\int \frac{dp}{v-p}$ in $\int \frac{dp - dv + dv}{v-p}$, cujus integralis $= -l(p-v) + \int \frac{dv}{v-p}$, eritque proposita summa logmica, si $\int \frac{dv}{v-p}$ sit talis. Ponatur ergo hæc $= lV$, denotante V functionem quamvis algebraicam ipsius v, fietque $p = v - \frac{Vdv}{dV}$. Hinc $\int \frac{dp}{v-p} = -l\frac{Vdv}{dV} + lV = l\frac{dV}{dv}$; in qua integratione additio constantis lc non opus est, cum functio generalis V eam jam includat. Æquatio vero integralis primo inventa erit $lu = l(pv+1) + l\frac{dV}{dv}$, adeoque $u = (pv+1)\frac{dV}{dv} = (v^2+1)\frac{dV}{dv} - Vv$. Quare nunc quæcunque functio al-

gebraica determinata ipsius v assumatur pro V, dabuntur exinde p & u expressione mere finita. His etiam porro in æquatione 3) & 2) §. 6 substitutis, prodit $2y = \frac{(v^2+1)}{V}\frac{dV^2}{dv^2} - V$, $2x = 2(v^2+1)\frac{dV}{dv} - \frac{v(v^2+1)}{V}\frac{dV^2}{dv^2} - Vv$. Hoc ergo modo detecti sunt omnes modi possibiles, quibus p u possunt esse functiones ipsius v algebraicæ, ita ut etiam Curva, in qua talis relatio obtinet, sit algebraica.

11. Id nunc agendum, ut inter omnes Curvas algebraicas eæ inprimis seligantur, quæ Problemati nostro satisfaciunt. Quod ut fiat, p & u debent speciatim tales esse functiones algebraicæ ipsius v, ut prior contineat radicales, posterior nullas. Requiritur ergo, ut $p = v - \frac{Vdv}{dV}$ sit irrationalis, hoc est, ut ipsa V sit talis. Non autem V debet esse radicalis simplex, alias enim (ut ex differentiatione logmor. constat) $\frac{V}{dV}$ foret adhucdum rationalis. Ponatur ergo V componi ex partibus, rationali & irrationali, $R + \sqrt{S}$, ubi ipsa S rationalis. Quare, cum $u = (v^2+1)\frac{dV}{dv} - Vv$ debeat esse rationalis, facta substitutione, necesse est, ut radicales se mutuo tollant, hoc est, ut sit $\frac{(v^2+1).dS}{2\sqrt{S}.dv} - v\sqrt{S} = 0$, unde prodit $\frac{dS}{S} = \frac{2vdv}{v^2+1}$, cujus integralis $S = c^2(v^2+1)$, adeoque $V = R \pm c\sqrt{(v^2+1)}$. Quare, cum hoc modo non solum utrique conditioni satisfactum sit, sed id etiam, ob functionem R indeterminatam, infinitis modis possibilibus; liquet desideratam solutionem Problematis completam nunc esse in promtu. Substituto nempe valore $V = R \pm c\sqrt{(v^2+1)}$ in formulis §. 10 fine, prodeunt expressiones sequentes:

$$u = (v^2+1)\frac{dR}{dv} - Rv$$

$p =$

$$p = \frac{\pm \left(\frac{v\,dR}{dv} - R\right) \sqrt{(v^2+1)} - c}{\pm \frac{dR}{dv} \sqrt{(v^2+1)} + cv}$$

$$2y = \frac{\frac{dR^2}{dv^2}(v^2+1) - R^2 - c^2 \pm 2c\left(\frac{v\,dR}{dv} - R\right)\sqrt{(v^2+1)}}{R \pm c\sqrt{(v^2+1)}}$$

$$2x = \frac{\frac{2R\,dR}{dv}(v^2+1) - \frac{v\,dR^2}{dv^2}(v^2+1) - R^2 v + c^2 v \pm 2c\frac{dR}{dv}\sqrt{(v^2+1)}}{R \pm c\sqrt{(v^2+1)}}$$

In his formulis R denotat generatim functionem quamvis algebraicam rationalem ipsius v, c autem constantem arbitrariam, quæ ex natura rei nunquam potest esse $= o$. Eæ igitur non solum, quicquid in hujusmodi Problematibus indeterminatis a Geometris desiderari solet, præstant; sed & suam statim demonstrationem præ se ferunt, ex §. 3 facillime concinnandam. Etsi autem eæ haud adeo sint simplices, id tamen nequaquam mirum videri potest perpendenti, quam complicatæ sint formulæ (§. 2), quas ipsa rei natura pro reflexione in Curvis suppeditat, ut etiam Cel. Problematis Autor ipse monuit. (Conf. *A. 1746 Mens. April. pag. 231.*) Ceterum ad eliminandam v pro obtinenda æquatione inter xy, commodius erit usurpare alterutram formulam pro x, vel y, & hanc $x = u - vy$.

12. Applicemus nunc has formulas ad varias Curvas simpliciores eliciendas. Cum R debeat esse functio rationalis ipsius v, ponatur primo $R = a$, & fiet $u = -av$; seu, scribendo $-a$ pro R, $u = av$, $p = \frac{\mp a\sqrt{(v^2+1)} - c}{cv}$, $2y = \frac{-a^2 - c^2 \mp 2ca\sqrt{(v^2+1)}}{-a \pm c\sqrt{(v^2+1)}}$, $2x = \frac{-a^2 v + c^2 v}{-a \pm c\sqrt{(v^2+1)}}$. Ad

 elimi-

eliminandam v adhibeatur $x = u - vy$, unde $v = \frac{x}{a-y}$, quo in posteriori æquatione substituto fit $\pm\sqrt{(x^2 + \overline{a-y}^2)} = \frac{a^2 + c^2}{2c} - \frac{a}{c}y$, quæ formulæ omnes prorsus sunt eædem cum inventis supra §. 8, ubi est n, quod hic $\frac{a}{c}$. Prodeunt igitur hoc modo sectiones coni, ad rectam per focum CA, axi transverso EF normalem, relatæ, estque distantia focorum $CD = a$, $EF = c$.

TAB. V Fig. 4. 13. Ponatur nunc $R = av$, fietque $u = a$; $p = \frac{-c}{\pm a\sqrt{(v^2+1)} + cv}$, $2y = \frac{a^2 - c^2}{av \pm c\sqrt{(v^2+1)}}$, $2x = \frac{a^2 v + c^2 v \pm 2ca\sqrt{(v^2+1)}}{av \pm c\sqrt{(v^2+1)}}$. Ob $x = a - vy$ fiet, substituendo $v = \frac{a-x}{y}$ in æquatione ipsius y, $\pm\sqrt{(\overline{a-x}^2 + y^2)} = \frac{a^2+c^2}{2c} - \frac{ax}{c}$, quæ penitus congruunt cum formulis Fig. 2, 3. §. 7, posito ibi $n = \frac{a}{c}$.

14. Sumatur porro $R = av - b$, eritque $u = a + bv$,

$$p = \frac{\pm b\sqrt{(v^2+1)} - c}{\pm a\sqrt{(v^2+1)} + cv}, \quad 2y = \frac{a^2 - b^2 - c^2 + 2abv \pm 2cb\sqrt{(v^2+1)}}{av - b \pm c\sqrt{(v^2+1)}}.$$

Æquatio vero $x = a + bv - vy$, seu $v = \frac{a-x}{y-b}$, substituta dat $\sqrt{(\overline{a-x}^2 + \overline{y-b}^2)} = \frac{a^2+b^2+c^2}{2c} - \frac{a}{c}x - \frac{b}{c}y$, æquationem pro sectionibus coni, ad rectam quamvis per focum relatis, ubi c axis transversus, b perpendiculum ex altero foco ad lineam abscissarum, a distantia ejus perpendiculi a foco C.

15. Sit jam $R = av^2 + \beta v + \gamma$, fietque $u = av^3 + (2a - \gamma)$

$(2a-\gamma)v+\beta$. Ponatur facilitatis causa $\beta=o$, $\gamma=2a$, fietque $u=av^3$, $p=\frac{\pm(av^2-2a)\sqrt{(v^2+1)}-c}{\mp 2av\sqrt{(v^2+1)}+cv}$. Si denuo ponatur simplicitatis ergo $c=2a$, procedet divisio per $\sqrt{(v^2+1)}+1$, fietque $p=\frac{v^2-1\mp\sqrt{(v^2+1)}}{2v}$. Exinde autem prodit $y=\frac{1}{3}a(3v^2-2\pm 2\sqrt{(v^2+1)})$, $x=av^3-vy$. Quæ est ipsissima Curva, supra §. 9 sine inventa, quæque adeo post sectiones coni videtur simplicissima. Si vero generatim ipsi γ valor quivis tribuatur, prodibit æquatio generalior, §. cit. inventa, posito $m=\frac{2a-\gamma}{a}$. Eodem modo ex unico hoc valore ipsius R, initio hujus §phi posito, infinitæ aliæ derivari possunt Curvarum species. Pariter poni poterit $R=a+\frac{b}{v}+\frac{c}{v^2}$ &c. Quæ cum omnia ad solum calculum redeant, in iis amplius morari, operæ pretium non duco. Hoc saltem monebo, si ponatur $u=\frac{a}{v^2}$, eandem Curvam prodire, in qua erat $u=av^3$, sed saltem ad axem priori normalem relatam; & generatim, si sit $u=av^n$, eandem Curvam ad axem huic normalem præbere $u=av^{1-n}$; quod facile demonstrabitur.

16. Sed, quo etiam in hac disquisitione fœcunditas Analyseos pateat, liceat paucis exponere, quomodo formulæ finales §phi 11 alio adhuc ratiocinio, quam §. 10, 11, ex æquatione differentiali primaria derivari queant. Quemadmodum nempe ea ibi ita resoluta est, ut u ceu quæsita per pv determinata sit, ope æquationis $lu=l(pv+1)+\int\frac{dp}{v-p}$; ita nunc vice versa quæram, quomodo ea integranda sit, ut p tanquam quæsita per uv exprimatur. Quod etsi per regulas consuetas resolutionis æquationum differentialium directe fieri haud posse videatur, cum p^2, p, dp, simul in ea insint; tamen id ex modo allata æquatione integrali sequenti modo deducam. Cum in ea p sit sub vinculo summatorio, pono primum

mum $\int \frac{dp}{v-p} = lQ$, unde differentiando, iterumque integrando, fit $p = \int \frac{v\,dQ}{Q}$. Quo substituto, æquatio fit $u = v\int u\,dQ + Q$. Ex qua, differentiando, & denuo integrando, reperitur $Q = \frac{u}{v^2+1} + \frac{v}{\sqrt{(v^2+1)}} \int \frac{u\,dv}{(v^2+1)^{\frac{3}{2}}}$. Quare, cum antea inventa sit p per Q, exprimetur nunc eadem per $u\, v$, nempe $p = \frac{u-Q}{vQ} = \frac{uv - \sqrt{(v^2+1)}S}{u+v\sqrt{(v^2+1)}S}$, ubi $S = \int \frac{u\,dv}{(v^2+1)^{\frac{3}{2}}}$, quæ est integralis quæsita æquationis differentialis primariæ. Ut jam hanc formulam usui præsenti accommodem, quæro iterum primo Curvas algebraicas. Quem in finem S debet esse functio ipsius v algebraica. Putetur factum, & fit $u = (v^2+1)^{\frac{3}{2}} \frac{dS}{dv}$, & $p = (v(v^2+1) \frac{dS}{dv} - S):((v^2+1)\frac{dS}{dv} + vS)$. Sumta ergo pro S functione quavis algebraica, fient $u\, p$, hinc & ipsæ $x\, y$, algebraicæ. Ut jam ex his detegantur Curvæ Problematis, fieri debet u functio rationalis, p irrat.; ideoque S irrat., sed talis, ut $(v^2+1)^{\frac{3}{2}}\,dS$ fiat rationalis. Ponatur ergo $S = \frac{R}{\sqrt{(v^2+1)}} + c$, posita R rationali, quo substituto, prodit $u = (v^2+1)\frac{dR}{dv} - Rv$, prorsus ut ante, pariterque $p\, y\, x$ valores suos præcedentes accipiunt.

17. Restat, ut adhuc de casu particulari, sub hoc Problematis contento, parallelismi puta, seu quo punctum C infinite distat, mentionem faciam. Etsi enim hunc casum in nupero *Schediasmate* jam prolixe pertractaverim, & formulas generales, quibus omnes Curvæ algebraicæ simul continentur, exhibuerim; operæ tamen pretium erit, ostendisse, quomodo idem ex hac solutione generali derivari possit, cum hæc

ipsa

ipſa non ſine quadam cautela ad illum ſit applicabilis. Abeunte enim initio abſciſſarum C in ∞, ſeu ipſis u x infiniteſcentibus, formulæ §phi 11 nulli amplius uſui veniunt, nec ulla quantitas finita pro R aſſumta propoſito ſatisfacere poteſt. His non obſtantibus, æquatio Curvæ finita ſequenti modo elicietur. Sumatur in axe punctum A, a quo abſciſſæ hoc caſu computentur; dicatur abſciſſa nova $AP = x$, & $AV = u$; diſtinctionis gratia autem rectæ ∞ tæ CP, CV, quæ hactenus fuerunt x, u, ſint nunc X, U, diſtantia vero ∞ ta CA ſit $= a$. His poſitis, eſt $U = a - u$, id eſt, valor ipſius U, formulis præced. expreſſus, debet nunc fieri talis, ut conſtet quantitate ∞ ta, a qua ſubducitur finita. Exinde colligi poteſt, qualis nunc fieri debeat functio R. Etenim ex valore (§. 11) $u = (v^2+1)\frac{dR}{dv} - Rv$, vel etiam ex exemplis §. 12 ſeq. patet, ſi ibi loco u fieri debeat $a+u$, pro R ſumendum eſſe $av+R$, item ſi pro u fieri debeat $-u$, pro R ſumendum eſſe $-R$. Ex quo ſequitur, ſi pro u habere velimus $a-u$, pro R ſcribendum eſſe $av - R$. Ponatur ergo $R = av - r$, denotante r functionem quamvis finitam algebraicam rationalem ipſius v, &, hoc ſubſtituto, fit $U = a - (v^2+1)\frac{dr}{dv} + rv$, qualis requiritur; adeoque $u = a - U = (v^2+1)\frac{dr}{dv} - rv$.

TAB. V Fig. 5.

Cum vero valor ipſius R modo aſſumtus ſit conditionibus §. 11 congruus, etiam valores ipſarum u p & c, hac ſubſtitutione porro prodeuntes, Problemati ſatisfacient. Fit autem

$$p = \frac{\mp\left(\frac{vdr}{dv} - r\right)\sqrt{(v^2+1)} - c}{\pm\left(a - \frac{dr}{dv}\right)\sqrt{(v^2+1)} + cv}.$$

Quare, cum p, nempe *tang.* PMT, ex natura rei ſit finita, & in denominatore hic ſit quantitas ∞ ta a, hoc fieri nequit, niſi & in numeratore talis adſit; ſed r eſt finita; quare, c ∞ ta ſit, neceſſe eſt. Ponatur ergo conſtans arbitraria $c = a$, fietque $p =$

— 1

$\frac{-1}{\pm\sqrt{(v^2+1)}+v} = v \mp \sqrt{(v^2+1)}$, adeo, ut r ex valore ipsius p prorsus abeat; quod & ita esse debere, a priori ex eo patet, quod positio radii reflexi MV a sola positione tangentis MT pendeat, cum nempe sit $PVM = 2\,PTM$. Porro invenietur y (omittendo finitas, præ ∞tis *ac* evanescentes, & dividendo per $v + \sqrt{(v^2+1)}) = r \mp \frac{dr}{dv}\sqrt{(v^2+1)}$, & $x = a - X = a - (U - vy) = u + vy = (v^2+1 \mp v\sqrt{(v^2+1)})\frac{dr}{dv}$. Quæ omnia cum iis, quæ in *Schediasmate* cit. (*pag.* 233 §. 12) diverso admodum ratiocinio inventa sunt, optime conspirant.

18. Hæc sunt, quæ solutionem Problematis analyticam absolvere videntur. Dici possent multa forsan brevius; sed, integram methodum, qua pedetentim in hac Analysi processi, clare exponere, satius duxi. Liceat saltem adhuc monere, methodum, qua ex proprietate Curvæ ad æquat. inter coordinatas perventum est, ita esse comparatam, ut non ad hujus solum, sed & ad aliorum Problematum, ubi ex proprietate quadam Curvæ catoptrica quæritur ipsius æquatio, solutionem facile adhiberi queat. Nam, si detur quædam relatio inter distantiam concursus radii reflexi, hoc est, CV, seu u, & angulum ejusdem cum axe V, hoc est, v, exinde ope æqua-
TAB. V tionis (§. 16) $p = uv$ &c., & æquationibus 3) & 2) §. 6 da-
Fig. 1. buntur coordinatæ $y\, x$ per alterutram u, vel v, ideoque, eliminando illam, ipsa Curvæ æquatio; simulque constat, hanc fore algebraicam, quoties $\int \frac{u\,dv}{(v^2+1)^{\frac{3}{2}}}$ est algebraica. Vel, si detur relatio inter positionem radii reflexi MV, & tangentis MT, hoc est, inter v & p, pariter ex æquatione (§ 10) lu = &c. & æquationibus 3) & 2) §. 6 invenitur æquatio Curvæ; quæ ut sit algebraica, requiritur, ut $\int \frac{dp}{v-p}$ sit logarithmica. Simili modo, data relatione inter alias quantitates, ad Curvam, vel ad positionem radii incidentis, vel reflexi, pertinentes,

tinentes, ope præcedentium tales condi poſſunt formulæ, ceu totidem theoremata generalia, ad ſolutionem ejusmodi quæſtionum methodi tang. inverſæ apprime utilia, cum infinita Problemata particularia ſub ſe comprehendant, pro quibus ſingulis alias totidem æquationes differentiales reſolvendæ eſſent. Supereſt exponenda adhuc ſolutio Problematis noſtri geometrica, quæ non ſolum perfacilem conſtructionem pro Curvis omnibus deſideratis exhibet, ſed & ejus eſt naturæ, ut exinde alia nova, & ab omnibus ratiociniis præced. prorſus independens, ſolutio ejusdem analytica, cum præcedente tamen perfecte congruens, deduci queat. Sed, cum præſens Schediaſma jam paulo longius evaſerit, eandem peculiari additamento ſum exhibiturus.

Errata quædam, in *Schediaſmate priori pag 225 ſeq.* relicta, Lector benevolus, ſi placet, ita corrigat: §. *1 lin. ult.* pro *MOV* leg. *MVO*; §. *3 lin. 7* a fine l. *punctum Curvæ m reſpondeat; niſi enim hoc eſſet, radius* mn, *pro incidente ſumtus, non etiam reflecteretur in V. Fig. 1* jung. $R\mu$ & $r\mu$, item *mtS*. *Fig. 3* in recta *ab* pro *ClO*.

CORNELIUS NEPOS DE VITA EXCELLENTIUM Imperatorum, ex recognitione STEPH. AND. PHILIPPE.

Lutetiæ Pariſiorum, ſumtibus Mich. Steph. David, 1745, 12. Alph. 1 plag. 5½.

Elegans eſt iſthæc editio, plena, & accurata; ſplendida quoque, pro modo ſuo, figuris quippe æneis minoribus, Imperatorum præſertim imagines referentibus, inſtructa. Initium facit *Dionyſii Lambini*, Monſtrolienſis, Græcarum literarum Lutetiæ doctoris regii, ad *Erricum Valeſium* Præfatio, Lutetiæ A. 1568 ſcripta. Sequuntur teſtimonia de *Cornelii Nepotis* vita & ſcriptis; *Gerb. Jo. Voſſii de Hiſtoricis Latinis Lib. I Caput 14* ſatis fuſum; hinc *Euſebii* in *Chronico, Pomponii Melæ IV, 5, Plinii III, 18, IX, 39, X, 33, Catulli* Veronenſis ad *Nepotem, Auſonii* ad *Drepanium Pacatum Latinum, M. T. Ciceronis* in *Ep. ad Atticum XVI, 5, Hieronymi de Vita Scriptor. eccleſiaſt. Auſonii* ex *Epiſt. XVI* ad *Probum* Præf., *A. Gellii XV, 28,* ipſius *Nepotis* in *Attici* vita, *Tertulliani* ex *Apologetico Cap. 10,* & *Lib. II ad nationes Cap. 12, Minucii Felicis* ex *Octavio, Lactantii Firmiani Lib. I Cap. 13, Plinii junioris Lib. IV Ep. 28, Lib. V Ep. 3, Onuphrii Panvinii* in *Catalogo illuſtrium Scriptorum Veronenſium, Lib. VI*

 Anti-

Antiquitatum, *Jo. Savari* de huius libri autore, *Petri Nannii de claris Corneliis*, *Oberti Gifanii Collectan. Lucretian.* in *Refutatus*, *Andreæ Schotti* in Epiſtola ad Lect. *Notis* in *Fragm. Nepotis* ſubjecta, *Caſp. Barthii* in *Adverſ.*, *Jac. Bongarſii* epiſtola ad *Jo. Nœlium*, *Jo. Henr. Bœcleri* in Commentario ad *Berneggerum*, & alibi. Poſt *Cornelianum* contextum, qui ſine ullis obſervationibus, nitidus autem, accuratus, atque delectans, apparet, ſuccedunt *Cornelii Nepotis* fragmenta, quæ reperiri potuerunt, omnia, olim ſummo *Andreæ Schotti* ſtudio collecta, nunc recenſita, emendata, & alicubi aucta. Iſthæc Chronologia excipit imperatorum Græciæ apud *Cornelium Nepotem*, olim ab *Andrea Schotto* concinnata, nunc paſſim correcta, aucta, & interpolata. Acceſſerunt ſeries annorum *Catonis* per eundem *Schottum*, & *Henr. Ernſtii* Chronologia hiſtoriæ *T. Pomponii Attici.* Agmen claudurt rerum ſingularium index, & Catalogus editionum *Cornelii Nepotis* de vita excellentium imperatorum. Index non eſt ad ordinem literarum, ſed imperatorum, accommodatus, atque e. g. ex *Miltiade* conjunctis Capitibus & paginis propoſita excerpit: *Miltiades*, dux colonorum, in itinere a Lemniis irridetur *Cap. 1*; Cherſoneſo potitus, Lemnum capit & Cycladas *Cap. 2*; *Dario* Scythis bellum inferente, pontis cuſtos conſilium dat excutiendæ dominationis Perſicæ, ſed ab *Hiſtiæo* impeditur, *Cap. 3*; *Dario* Rege in Græcos movente, autor ſuis eſt, ut obviam hoſti eant, *Cap. 4*; ante ſociorum adventum *Darium* vincit Marathonia pugna *Cap. 5*; victoriæ præmium accipit *Cap. 6*; inſulæ Pari oppugnatione omiſſa, damnatus in vinculis moritur *Cap. 7*; metus autem populi vera cauſa damnationis *Miltiadis* erat *Cap. 8*. Non igitur niſi argumenta ſunt *Capitum*, eademque nec ipſa nova videntur, ut etiam in iis, quæ *Schottus* conſignarat, parum invenimus emendationum ac ſupplementorum. Quoniam vero non eſt noſtrum, reçoquere crambęn, ne verbum quidem ulterius addi opus eſt. Neque tamen ideo diffitemur, utilitatem ſuam vel repetitam iſthanc editionem habere, atque illam, ob internum maxime ſcriptoris pretium, ampliſſimam.

BREVIS NARRATIO DE VITA JOSIÆ WEITBRECHTI, M. D. Profeſſoris Anat. & Phyſiol. & Academici Petropolitani, nuper beato obitu exſtincti.

Amiſit

Amisit dudum multos ad laudem insignes Viros Academia imperialis Petropolitana, ex quo, Professoribus, magni quoque nominis, convocatis, summaque liberalitate ornatis, Musas insuetis antea gentibus saluberrimo conatu inferre maximus conditor instituerat. Sed memorabilem, & quæ advertere animos exterorum possit, jacturam non per intervalla, sed uno prope tempore, fecit, & illo ipso quidem, quo magnificam ejus instaurationem publica ubivis fama, forte ex optimi cujusque votis omnibusque, annuntiabat. *Josepho* siquidem *Nicolao Delislio*, Astronomiæ, & *Jo. Georgio Gmelino*, Chemiæ Historiæque naturalis, primariis Professoribus, postquam diu efflagitassent, data tandem missione, tertium locum Professoris Physiologiæ & Anatomiæ vacuum fecit mors Cl. *Weitbrechti*, ut, qui tres ordine atque loco primi erant, simul erepti quasi videantur, quo sui desiderium eo majus commovere possent. Quid? quod id ipsum tempus, tam iniquum & fatale illius Academiæ rationibus, multiplicavit hæc damna, & tanquam vulnera, nondum ducta cicatrice, rescidit, tristi nuntio de *Stelleri* obitu, qui tot indefessæ & immensæ diligentiæ monumenta, festinata licet, nec quæ ultimam manum omnia receperint, pignora futuræ suæ gloriæ, nisi fata intercessissent, Academiæ submiserat, ut tota illa spes, quæ de illius egregia industria concepta erat, modo hanc illi post reditum incolumi ad maturam convertere operam licuisset, si non sublata jam sit & exstincta, rejicienda tamen in alienam curam atque fidem videatur, si forte posthac novus in illa Academia Historiæ naturalis Professor, redigendis in ordinem tot affectis, necdum absolutis, laboribus, hujus gloriæ consulere, quam quærere ex novis conatibus suam, malle, sit sperandus. Ceterum, cum duo illi primi, *Delislius Gmelinus*que, Viri amplissimi, & magno literarum bono superstites, tam præclare institutum hunc gloriæ cursum, quod haud vane auguramur, sub alio cœlo faustius persecuturi sint, impleturique illa spatia, quæ vividæ vegetæque virtuti & immensæ doctrinæ eorum ullis necdum finibus circumscripta patent, non erit necesse, ut prima atque media illorum ad laudem viæ memorando nunc præcipiamus, quæ sero ævo & posterorum ætati deberi integra sentimus & optamus. De

Stellero autem quia nondum comperti quidquam, quod ad vitam illius atque præclaros labores attinet, inde, ubi spatium gloriæ atque meritorum nactus fuerat, accepimus, narrare nihil possumus, quod non fama passim vulgatum, & dolore ac desiderio eorum, quibus forte adhuc in Russia literas ex animi sententia colere officium, vel propositum, est, sit testatissimum. Relicta ergo studio, quo in literas ferimur, & pietati, qua de illis bene meritos colimus, una hæc doctis hominibus operam gratam navandi occasio est, ut, quæ partim ex Russia, partim ex Viri patria, impetrare potuimus de vita & memoria corpore quidem nuper exstincti, at meritis ac fama nunquam morituri, *Josiæ Weitbrechti*, eximii & communis patriæ & Academiæ, quam ornabat superstes, decoris, brevi narratione composita, affectibus bonas artes candide & sine invidia, aut adulatione, æstimantium impertiamur.

Ita sane meretur, qui nunc vixit, Clariss. quondam M. D. & Professor atque Sodalis Petropolitanæ Academiæ, *Josias Weitbrechtus*, pium hoc, etsi breve, uti tulit difficultas rei ob intervalla locorum, unde si notitiam aliquam, at non commentarios quoque, nancisci possumus, nec aliud nominis claritas exigat, præconium & vitæ commemorationem, ex qua posteri summatim, quæ illius memoriam desideriis hominum eruditorum commendent, & decora Viri, literas multo successu, dum viveret, ornantis, cognoscant. Schorndorffii, quod est oppidum ditionis Würtenbergicæ, natus est patre, Viro honestissimo, qui locum in curia illic obtinet, vivusque nunc mortem filii luget. Natalis ei fuit d. VII Cal. Nov. A. 1702. Indoles, quæ in puero elucebat, parentibus, ut studiis literarum hæc sua vota destinarent, persuasit. Primis illarum elementis in schola patrii oppidi Schorndorffii publica imbutus, postea honestissimam animi cupiditatem secutus in cœnobiis, Dinckendorffensi & Blaubeverano, Minervam teneræ ætatis maturato profectu coluit, donec in Academia Tubingensi cœtui juvenum, publice constituta liberalitate studia æmulantium, adscriptus, docilitate mira ingenii præceptores sic cepit, ut de exercitationibus tironis facile conjecturam facerent, quibus viri usu rationis aliquando confirmatam ætatem eminere sit necesse. Quare deinde, instituta Petropoli

impe-

imperiali Academia, commendatione Ill. *Bulfingeri*, quondam Professoris illic, nunc Ducis Würtenbergici a consiliis interioribus, Sodalisque honorarii illius Academiæ imperialis, eo est vocatus, ut locum inter eos occuparet, qui vicariam Professoribus operam præstant, Adjunctique vocantur. Eo ipso tempore, cum constituisset honores Academicos petere, dignitatem Magistri Philosophiæ in Tubingensi Academia obtinuit, illaque capessendis postea illustrioribus muneribus quasi præludit. Hinc a Cel. *Duvernoio*, Tubinga Petropolim ad publicam Professionem & locum in Academia ordinarium invitato, una cum Cel. *Krafftio*, cui tunc itidem munus Adjuncti delatum erat, in comitatum itineris adscitus, extremo anni 1725 illuc venit. Ibi, cum antea soli se Philosophiæ & mathematicis studiis dedisset, animum, istis tam auspicato præparatum instructumque, ad artem medicam, Anatomiam præcipue atque Clinicam, adjecit, cum quibus ubi chirurgicarum ἐγχειρήσεων quoque dexteritatem conjunxisset, postremis vitæ annis ipsam obstetricandi artem non infeliciter attigit; mira prorsus celeritate ingenii, quacum multiplicis adjumenta doctrinæ & indefessæ diligentiæ contentionem semper conjungebat, ad quaslibet res aptus, quibus se dedebat. Itaque hac studiorum commendatione eam sibi brevi existimationem peperit, ut omnium Academicorum sententiis A. 1730 dignus munere Professoris Medicinæ renuntiaretur; commodum tunc vacante loco Professionis Physiologiæ, quam deposuerat *Daniel Bernoullius*, translatus ad Matheseos sublimioris ex altiori cathedra docendæ munus. Impositam autem publica Academiæ autoritate hanc stationem sic sedulitate, vigilantia, & præclaris conatibus, strenue obivit, & curas, quas officii religio poscebat, severe exercuit, atque dignitatem acceptam ab eo Collegio, quod fama ac celebritate sodalium, splendore & salubritate instituti, tum laborum atque studiorum longe pulcherrima contentione, & læto quasi quodam proventu omnium gentium atque nationum, inter quas literis honos est, oculos in se dudum converterat, adeo illustravit, ut dubitari potuerit, magisne ipse Academiæ suffragiis sit honestatus, an vero ejus meritis ac solertia Academicorum judicium sit ornatum, cui quantum constiterint rationes, ex

 tam

tam auspicatis postea ejus ausibus, & tot monumentis ingenii, patuit. Perspectum enim mox successu studiorum ejus profectibusque est, quam salubre ac frugiferum Academiae rebus consilium id fuerit. Quippe, cum egregio tot illustrium virorum exemplo mathematicam disciplinam ad excolendam via atque ratione Physiologiam attulisset, praeparatus instructusque reliquis quoque omnibus adjumentis, quibus adjuvari literae, earumque illustrari decora, possunt, tam utilem isti Academiae operam navavit, ut & cultum horum ibi studiorum longe plurimum promoveret, & gloriae nominique Academico ad exteros, &; si quid nostra auguria valent, ad posteros quoque, consuleret. Ampla mens Viri, ingenium agile ac solers, non consistere ad unius studii fines atque orbem illius industriam patiebantur. Hinc artem, incidendis corporibus atque visceribus, intestinisque scrutandis, cognoscendi figuram situmque partium, in quam praecipuo quodam amore ferebatur, semper summo ardore coluit. Vix aliquis numerum ineat exercitationum, quas in omni parte hujus studii instituit, cum ut ipse subtilius omnes rationes, quibus humani corporis membra & partes natura machinata est, investigaret, tum ut discere cupientibus, subjiciendo oculis ipsa, quae incidebat, corpora, & experimenta monstrando, suae solertiae emolumenta gratificaretur. Fuit enim tam assiduus in ea re, ut non modo creberrimam frequentiam studiosorum quotannis in auditorium, Anatomicis usibus serviens, conciverit, ubi condicere auditoribus publicam operam solebat, sed laetatus quoque sit, quoties, Professore Anatomiae valetudine, aut aliis caussis, ab officio prohibito, sibi alienas sustinendi partes facultas daretur Tunc convolantem ad subsellia cupide juventutem atque studiosam turbam, attentis auribus animisque ab alacri ejus ore pendentem, voce prompta & artis accuratis praeceptis tenere, & spectaculis jucundis dextrae atque exercitatae manus satiare, consueverat. Ita autem hujus operae stadium saepe decucurrit, ut totum absolveret, quantus ambitus tribui ex ratione Academicarum ἀκρωάσεων potest. Habuit ejus diligentiae honorem Academia, ut munus Professoris Anatomiae, quod ab aliquot annis vacuum vicaria opera administraverat, postremo vitae anno ordinarium ei praeter pristinam Professionem

nem mandaret. Monumenta ingenii, quibus eum tot laborum fructum consecutus est, ut non vivus solum egregia apud exteros fama floreret, sed gravissimorum quoque hominum, arbitrorum artis suæ, assensum & judicium, pignus futuræ inter posteros claritatis, spe facile præciperet, hæc fere exstant, quæ in Commentariis Academiæ Petropolitanæ publicata, non grato tantum eruditorum plausu sunt excepta, sed adhuc quoque sunt eruntque in omnium manibus, diligenter iis legenda, qui signatarum ejus vestigiis artium curriculis severiori se volent lege committere. Testimonium honorificum ejus laudibus publico diplomate Academia Regiomontana A. 1736 perhibuit, cum dignitatem Doctoris Medicinæ absenti tribueret, reddita hac honoris habiti ratione, quod decorandum illum, ob ubique jam vulgatam famam, censuerit, etiamsi illa adduci non debuisset, satis ceteroquin mota magna ejus, & diu vulgi turbam supergressa, doctrina, cujus cum alibi clara specimina ediderit, tum luculentum in præsens documentum Dissertationem inauguralem *de Febre petechizante*, in lucem illic editam, submiserit. Quia autem, ut jam diximus, tota mente fere ad anatomica studia rapiebatur, ad quæ se subinde referebat, eaque semper retenta animo, etsi nonnunquam aliis remissa occupationibus, neque tamen longo intervallo intermissa, revocabat, quoties paulum modo laxamenti nactus erat, multa sedulitate inquirebat in naturam atque opificium partium corporis humani, cujus laboris multas Commentationes Academiæ jam vivus tradidit, & moriens quoque bonam partem reliquit. Inprimis multum Academiæ gloriæ & suæ ipse famæ profuit ultimis annis lecto argumento, in quo per nullius antea vestigiis tritum iter incedens, largam nove inventorum exactissimarumque observationum materiem, diu præparatam, semel tandem oculis hominum doctorum objecit. Exstat ille liber, teriturque manibus artis salutaris antistitum, quos a vulgo eruditionis fastigium segregat, & firmissimo pignore nomini *Weitbrechtiano* posteros obligavit. Publicatus enim est in Academia Petropolitana, eo ornatu atque cultu, qui vel ipse satis incuriosos alliciat, inscriptusque est: *Syndesmologia, seu de ligamentis corporis humani.* Eo autem magis Viri industriam mirabantur, qui præsentem

ſentem noverant, ut vix conciperent animo, quomodo in tot ſimul curas diſtractus, ad manum monumentis ingenii elaborandis adjiciendam ſufficeret. Contracto enim A. 1731 cum honeſtiſſima virgine *Catharina Sophia Duropia*, Hafnienſi, matrimonio, ſuſceptisque poſtea quatuor filiis & tribus filiabus, quorum utrorumque binos ſuperſtites reliquit, ut & poſthumam ejus prolem mater gravida relicta aliquot poſt funus mariti menſibus enixa eſt; ad alendam tam numeroſam familiam curam atque induſtriam res familiaris poſcebat. Hinc curandis in tam ampla & civibus frequenti urbe ægris, augenteque opem ejus implorantium multitudinem ſucceſſu, tum multis ab officii religione impoſitis laboribus prorſus implicitam exercitatamque vitam degebat. Erat tamen animo ſuſtinendis tot undique negotiis plane magno & conſtanti, quem ſapientiæ quoque præcepta muniverant & duraverant quaſi, ut fidum ſtudioſæ juventutis præceptorem, expertum atque ſollicitum Medicum, amicum integrum atque candidum erga omnes, quos obſervare jura amicitiæ judicaverat, patrem vero familiæ indulgentem citra remiſſionem & humanitatis ſine ſeverum, nulla res ab honeſtis propoſitis, atque omni genere officiorum, abſtineret, priusquam undique quaſi agmine ingruens inveterati vis morbi ab omni ſolito munere rejectum lecto affigeret. Tunc ſigna mortis prope inſtantis & notavit ipſe, & mente contra ultimi terroris, quo mortalium plerumque dejici ad formidinem pectora, & ferociſſimi quoque mitigari, ſolent, exſpectationem erecta, diviniſque præceptis confirmata, totus jam cœlo imminens, lætoque ex hac vita exitu, ut ſapientem decebat, piumque & ſubmiſſum Deo animum religio præparabat, tot quamvis pignora linquens, conſtans atque inconcuſſus Deo evocanti parebat, eminente animo patrio, cum hilarus & ſerenus vultus ſpectaculo eſſet, dum ultimum adſpectu liberorum circumſtantium ſatiatus ipſe gemitus compeſceret, præceptisque ſupremis pietatem ſolum & honeſtatem illis ſolatia calamitatum & ad felicitatem præſidia proponeret; donec, commendatis illis amicorum fidei, hymnis Deo ſervatori cani juſſis, iis ipſis vocibus, quibus momenta ſubrepentis mortis, naturali inteſtinorum vitio certæ, indicabat, defecit.

* * *

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Novembris Anno MDCCXLVII.

SACRA CONCILIA ECCLESIÆ ROMANO-CAtholicæ in Regno Hungariæ, celebrata ab A. C. 1016 usque ad annum 1734. Accedunt Regum Hungariæ & Sedis Apostolicæ Legatorum Constitutiones Ecclesiasticæ. Ex MSS. potissimum eruit, collegit, illustravit, CAROLUS PETERFY, e Societate Jesu. Pars secunda, in qua Concilia & Constitutiones ab A.C. 1657 usque ad annum 1734 prodeunt.

Posonii, typis hæredum Royerianorum, 1742, fol.

Alph. 5 plag. 2.

Redit in scenam Hungariæ Conciliorum scriptor, homo mitissimus atque lenissimus, si Diis placet, *Carolus Peterfyus*, Baro, atque *alterum* Operis *Volumen*, doctum, Jupiter, & laboriosum, exhibet, dignum, quod Commentarii nostri, pro eo ac meruit, loquantur; quodque, si fieri forte possit, ab oblivione vindicemus. Certe enim,

Nostrum officium nos facere, æquum est, neque
Id magis facimus, quam nos monet pietas.

Tenet, quam ingressus est, viam Vir doctissimus, & modestia, & humanitate, quæ præcipua ejus laus est, unico magis unicus; neque facile futurum credimus, nisi qui forte, magno

 gno

gno ſuo malo, non legerit, qui, novum ingenium induiſſe humaniſſimum Virum, conqueratur. Dicatum eſt *Volumen* hoc *alterum* Sereniſſimo tunc Magno Duci Etruriæ, *Franciſco III*, nunc Romanorum Imperatori Auguſtiſſimo, cui idem, quod *Tomo I* Sereniſſimæ Reginæ, *Mariæ Thereſiæ*, voverat, aliis licet verbis, pro immenſo, quo eſt, pacis ſtudio, precatur, *ut non, niſi congregato in unitatem religionis Pannoniæ populo, limites victoriarum admittat.* Quam multa, quam paucis! Belli ſacri tubam quis non intelligit? et tamen Vir iſte humaniſſimus, (veremur, ne ſe derideri putet, quod iterum jam dicimus, humaniſſimus,) qui nervos, dudum paratos, expediri in Heterodoxos, quos vocat, optat quam ardentiſſime; idem iſte *noluit in modeſtiam & pacem peccare*, quod utrumque *Tomo primo* ad Lectorem ſcripſerat. Pars primæ materiæ homo iſte nobis videtur, adeo formas omnes ſuſcipit. In veſtibulo Operis, quid præſtiterit, Lectorem docet: nempe, *duorum Seculorum intervallo, ſummas inter patriæ diſſenſiones, acta Concilia Eccleſiæ Romano-Catholicæ in Hungaria abſolvit.* Hactenus bene! At, ubi rationes exponit, quibus adducebatur, *ut annoſas religionis lites*, quemadmodum ipſe loquitur, *Regum edicta, Epiſcoporum querelas, vi, aut metu, extorta pacta publica, apologias in partem utramque vulgatas, quæ Synodis ſæpenumero intercurrerunt, a penu ſua dimoveret*, ſe ipſum, forte præter opinionem ſuam, condemnat, quando addit: *Iſtud pugnarum genus, verborumque flagitium, a Prætorio arcetor.* Peſſime. Id enim ſi verum eſt, quemadmodum eſt omnino, doctiſſimo Opere *Peterſyano*, quod iſtiusmodi ornatu interſtinctum eſt, magno literariæ reipublicæ incommodo, æternum careamus oportet. ὦ Ζεῦ! Si id eſt, quod eſt pro laboribus tantis, pauxillum eſt! Praterea vitas eorum, qui regiones ſuas per Comitia eccleſiaſtica inſtituerunt, breviter enarravit Vir Celeberrimus, eoque brevius, quo prolixius alii. Quam eo Præfationis loco, peculiari obſervatione addita, de purpuræ Pannonicæ autore litem movet Clariſſ. *Belio*, Philoſophiæ in Academia noſtra Profeſſori, qui prima illius libri ſtamina P. *Skodæ*, doctiſſimo Viro,

in

in Diſſertatione *de Maria I, Regina Hungariæ*, tribuit, eam nos noſtram non facimus; quod & incruentam futuram animo præcipimus, & falcem in alienam meſſem immittere non ſolemus. Reſpondit, quæ debebat, *Belius* in Diſſ. *de Maria, Regina Hungariæ*, editione altera *pag. 33, 34.* Addidit Autor *Tomo* huic *altero* Tabulas, æri inciſas, quæ Archiepiſcoporum Strigonienſium, qui vel ipſi Synodos celebrarunt, vel celebrari indulſerunt, effigies referunt; Hiſtoriæ diplomaticæ Autorem imitatus, qui *Wenceslai*, optimi Principis, *Procopii Raſi, Ziskæ, Lutheri, Hieronymi Pragenſis, Huſſi*, icones operi ſuo inſeruit. Vocat hos

Fumoſos equitum cum dictatore magiſtros;

ut doceret, vera eſſe, quæ, cum *primum Tomum* Operis exhiberemus, judicavimus, nempe, mitiſſimum eſſe atque leniſſimum hominem, *Carolum Peterſyum.* Præter trium Synodorum acta, nihil exhibet, quod non e MStis. Reticet cauſas Synodorum, & occaſiones, quæ dederint, ne, quod videri vult, *cicatrices, ex tot vulneribus relictas, recordatione exaſperet; neve latentem alicubi ſcintillam animaret.* Moleſtus videlicet eſſe illis noluit, quos ne reſpirare quidem libere ſinit. *Græcorum ac Ruthenorum Synodos, quod mole excurrunt, rudi charactere horrent; ipſeque*, quod primo loco dicere debebat, *ex idiomate ſemi-Græco Ruthenoque eluctari non potuerat, Collectioni ſuæ non inſeruit*, memor *Horatiani* illius:

Sumite materiam, veſtris, qui ſcribitis, æquam
Viribus;

immo forte & *Philocratis*, in *Captivis Plauti* (libet Plautiſſare cum doctiſſimo Viro): *Si quid neſcivi, id neſcium tradam tibi.* Refert eodem Præfationis loco, diu tentatam Ruthenorum cum Catholicis unionem; ſpem tamen in herba, quod ajunt, a Turcis partim, partim recrudeſcentibus bellis inteſtinis, ſuffocatam, conqueritur: dum *Leopoldus Kolonitſchius*, habita triplici Synodo, eo rem perduceret, ut A. 1692, chirographis exhibitis, ducentis plures ſacerdotum Romano Pontifici ſe adſtringerent. Ne autem vel hic a ſe deſciſceret Vir incomparabilis, nebulam in pariete fin-

 git,

git, & obices loquitur, quos Calviniani & Lutherani in Transilvania ſancto huic operi injecerint; additque, habere ſe ejus rei literas originarias, quæ, quod ſcriberet, teſtarentur; quaſi vero ſint, qui Viro fide digniſſimo, etiamſi de his literis ſiluiſſet, denegent fidem; cum notum ſit omnibus, eum, quicquid vult, ſcribere, atque id demum verum eſſe, quod ipſe ſcripſerit. Porro omiſſa Dalmatiæ Concilia refert, quod oeconomia operis non admiſerit, extra Strigonienſis & Colocſenſis Archiepiſcoporum ditiones evagari. Denique & ſingularum diœceſium geographicam deſcriptionem moliebatur, imitaturus *Carolum à S. Paulo*, Abrintanorum in Normandia Epiſcopum, qui Geographiam ſacram concinnavit. *Sed gigantem ſomniavit*, *ignotumque Planetam*, ipſius verba ſunt. *Obſonia* (ita obſervationes ſuas *primo Tomo* appellaverat,) *altero* hoc *Volumine* fere melioris notæ ſunt, quam *priore* fuerant; jam enim aliquantum detonuit Jupiter. Sed ipſa inſpiciamus Concilia. Primum locum acta & decreta *Nicolai Olahi*, Archiepiſcopi Strigonienſis, quæ Synodum anni 1560 præceſſerunt, præparatoria dixeris, occupant; mox ipſa illa *Synodus*, *Diœceſano-Provincialis*, *habita ſub Ferdinando I Tyrnaviæ*, ad *paginam* uſque *130* exponitur. Singula narrationibus præviis, uti ipſe vocat, illuſtrantur; quibus partim illorum temporum aliqualem hiſtoriam ſuppeditat, partim in Lutheranos & Calvinianos, quantum ſatis eſt, debacchatur. Ubi triſtem Hungariæ habitum, poſt cladem Mohacſianam, & ſecuta inde, in civili æque ac eccleſiaſtica Republica, diſturbia, exponit, homo eſt venuſtus, & eloquens, & urbanus; ſi autem legas, quæ de cauſis harum calamitatum ratiocinatur,

tum bellus ille & urbanus
- - - *unus caprimulgus, aut foſſor, rurſus videtur.*

Ita vero illico ſub initium ſcribit: *Epiſcoporum & Procerum, in pugna cæſorum, jactura animati peregrini dogmatis propolæ, rupto velut aggere, ad omnem ſe regionem differebant; quorum poſtea conſilio, ad legem, a Luthero publicatam, ſacra Deo loca, metu hoſtium deſerta, in fana novi ritus redacta ſunt; inſtitutæ*

ſtitutæ nundinationes recens nati Evangelii; conciliabula diverſis in locis clanculum habita, eccleſiaſtici magiſtratus promiſcue rapti, ejecta ſuis e loculis orthodoxorum cadavera, damnati ad exitium ſacerdotes, plebs demum civili tumultu commiſſa; quæ, ſicut ad libertatem magnopere adſpirabat, ita obſequium ſe præſtare Deo credidit, ſi, poſthabitis majorum ſacris, Principum ſuorum imperio denique ſoluta, Eccleſiæ Catholicæ, primique inſtituti teſtes, & ſanæ doctrinæ magiſtros, perditum iret. Hac licentia ad privatas Nobilium ædes, mulierum præprimis, ingenio venalium, recepti, inſtillabant inviſi hoſpites virus lethale, quod ſine mora, ut in errorum propagatione evenit, ſanguini hæredum ſe infudit, totque morbos infelici patriæ induxit. Neque alios natales Lutheri Calvinique aſſeclæ in Hungaria recenſere poſſunt; quicquid adverſum ſcriptitent, & plauſtris ſuorum voluminum domi foriſque negotientur. Hiſtoria, teſtis temporum, & lux veritatis, *ſpecioſis eorum molitionibus & vindiciis reclamat.* Conf. *pag. 32 §. 9*, ubi pari humanitate ſcribit. Si verba ſpectes, latiniſſime omnia; quam doctiſſimo Viro laudem eo minus invidemus, quo iniquior in Hungaros eſt *Heineccius*, quando de promiſcua Hungarorum barbarie præter rem conqueritur. Si vero ad rem ipſam attendas, an non a pulpito ad plauſtrum redierit Noſter, judicent, qui legunt. Ex aliis fontibus derivare debebat Eccleſiæ in Hungaria calamitates *Peterſyus.* Si intra muneris ſui rationes ſe Clerus continuiſſet, neque ab aris ad arma provolaſſet; & felicius res contra Turcas geſtæ fuiſſent, & ſua paſſim Eccleſiis tranquillitas conſtitiſſet. In prælio Mohacſienſi *Paulus Tomory*, Colocenſis Archiepiſcopus, infelix primum maritus, infelicior dein miles, dux belli; eum ſecuti Achiepiſcopus Strigonienſis, Varadienſis præterea, Quinqueeccleſienſis, Jaurienſis, Chanadienſis, Boſnenſis, Epiſcopi; quotquot fuerunt, artis bellicæ imperiti. Hinc illæ lachrymæ! Ite nunc, miſerrimi mortalium, & veteri verbo, *Eccleſia non ſitit ſanguinem*, amplius credite. Chriſtus, Dei filius, humani generis ſervator optimus, ad *Petrum*, arma attrectantem: βάλε τὴν μάχαιράν σου εἰς τὴν θήκην, *Julius* autem *II*, P. M. de quo *hiſtoria, teſtis tempo-*

 rum,

rum, & lux veritatis, multa narrat, aliter prorſus; a quo ſine dubio Hungariæ illius temporis Clerus bellicum ingenium hæreditate acceperat. Quod quam infeliciter ceſſerit & Regi & regno, etiam ignariſſimi ſciunt. De *Matthia Corvino*, Rege, *pag. 15* refert Autor, eum Piſonii A. 1467, vel 1468, *univerſale ſtudium*, quod vulgo Academiam appellant, *erexiſſe*, ejusque Procancellarium, *Georgium de Sombery*, Præpoſitum Piſonienſem, conſtituiſſe, quod pertinet omnino ad vetuſta Piſonienſis urbis ornamenta; modo omnes illic Muſæ hoſpitarentur; ſed ſunt quædam ex novem ſororibus, quas fruſtra illic quæras. Inter alia *Nicolai Olahi* acta, & illud refert *pag. 32, 33, Peterſyus*, quod *feſtos in Hungaria dies ultra ducenteſimum numerum auxerit;* ridetque inviſos ſibi Lutheranos, qui non poterant non, ad feriarum numerum, & ſecuturas inde, in re colonorum familiari, calamitates, obſtupeſcere. Non ergo eapropter *rabulas malevolos*, cives ſuos, bene cupientes patriæ, dicere debebat; qui illa ætate nihil optabant aliud, quam quod noſtro ævo *Benedictus XIV*, Pont. Max. & eruditionis, & perſpicaciæ, laude conſpicuus, meditatur: nempe feriarum imminutionem. Illud plane ridiculum eſt, quod eodem loco §. *XII* de ſingulari *Olahi*, circa capillos & barbas Clericorum, cura diſſerit. *Oſtendit modeſtiam Nicolai*, inquit, *indecorus quidam barbutii & capillorum cultus, apud ſacerdotes Catholicos invaleſcens; comebant illi cæſariem mira induſtria, alebantque ultra humeros defluentem, pro ſeculi vitio, nulla verticis parte, ad morem præſcriptum, attonſa. Idem luxus ornatusque fuit novæ doctrinæ emiſſariis, idem veſtium color, nullum ſacræ dignitatis indicium. Fallebatur hac ratione vulgus, cum fabulatores ab orthodoxis miniſtris non dignoſceret, eosque, Catholico nomine, ingenioſa fraude, ad nobiliores etiam paræcias admittebat. Sed intercepit Olahus periculum & dolum, dum gravi pœnarum comminatione, per ſanctionem publicam, in ſua Diœceſi, conſuetudinem radendi verticis Clero in memoriam revocaret, & licentiam nutriendi, laicorum more, capilli, barbæque, acri reprehenſione caſtigaret.* Nimirum præparandi ad Synodum erant Clerici, danda-

dandaque opera, nè quid esset, quod eos in redintegrandis rebus Ecclesiæ quoquo modo impediret, habiliores ad ea omnia futuros, si, raso vertice, capillos & barbas, sapientum & eruditorum apud veteres insigne, meterent. Vid. *Plinius* in *Epistolis*, & in *Deipnosoph. Athenæus Lib. XIII.* Atque ita demum habita *de celebranda Synodo consultatio*, quam *pag. 34 seq.* legas; cui ipsa *Synodus*, celebrata Tyrnaviæ, successit *pag. 39 seq.* Primo ibi loco *divina prorsus sanctio Ferdinandi I*, *Petersii* verbis utimur, exhibetur, qua *de inscriptis, oppositis, seu oppignoratis, donatis, ac venditis, ac quovis modo per ipsum abalienatis, bonis Ecclesiarum Regni Hungariæ* exponitur, atque restitutio omnium decernitur. Hæc omnino *divina* dici meruerunt. Reliqua Synodi compendium Theologiæ Romanæ sunt, quæ nihil attinet recensere. *Altera Synodus Tyrnaviensis* Diœcesano-Provincialis, A. 1561 celebrata, primam excipit; cui *montanarum Civitatum Curiones, conceptis a Luthero fabellis ebrii, excusso imperio, se subduxerunt.* Ita *Petersyus pag. 133*, pro singulari sua humanitate. Ideo vero Synodo se subduxisse Protestantes existimamus, quia judices, quod ajunt, in propria causa sedere videbant, & quod eadem iis cum S. *Gregorio Nazianzeno* sententia fuit. Hic enim, ad Concilium Constantinopolitanum A. 383 a *Procopio* invitatus, ita respondit: *Ego, si vera scribere oportet, hoc animo sum, ut omnem Episcoporum conventum fugiam, quoniam nullius Concilii finem lætum & faustum vidi, nec quod depulsionem malorum potius, quam accessionem & incrementum, habuerit. Pertinaces enim contentiones, & dominandi cupiditates, (ac ne me, quæso, gravem & molestum existimes, hoc scribentem,) ne ullis quidem verbis explicari queunt: citiusque aliquis in culpam vocabitur, dum aliis judicem se præbet, quam ut aliorum improbitatem comprimat. Propterea memet ipse collegi, animæque securitatem in sola quiete ac solitudine mihi positam judicavi.* Et *Carm. X* circa fin.: *Nunquam ego sedebo in Synodis anserum, aut gruum, temere pugnantium. Illic contentio, illic rixa, & probra, antea latentia, sævorum hominum, in unum locum collecta.*

Hæc

Hæc S. *Gregorius.* Acta Synodi, quam exponit *Peterſyus*, arcanis ſcriniis detenta, fruſtra quæras; eorum loco, *Nicaſii Ellebodii de Conciliorum autoritate* Orationem addidit e MSto. Carere ea omnino poteramus: nam, præter qualemcunque dictionem, ſophiſmata puerilia, in hæreticos vehementiam, nihil habet, quo ſe commendet. In Græcia olim, inquit, Concilium fuit virorum XII, Delphos convenientium, atque illic de ſalute & libertate Græciæ deliberantium; in Gallia & Britannia Druidæ lites dirimebant: ergo Concilia habent autoritatem. Quæ? qualis? quanta? Ita vero argutatur *Helleborius* ille, indignus, qui in venuſtiſſimis Commentariis *Peterſyanis* locum habeat. Mox *tertia Synodus Tyrnavienſis* anni 1562, quæ ſola narratione abſolvitur, indicatur; quam *quarta* excipit, eo fine habita, ut Tridentini Concilii conſtitutiones ab Hungarico Clero, ita volente *Olabo*, omnino reciperentur; quod tamen non fuiſſe factum, aperte & ex vero ſcribit doctiſſimus *Peterſyus*; etſi inde a duobus ſeculis, tacito quodam conſenſu, fuerint in Hungaria approbatæ. Poſſemus quædam hanc in rem monere, quæ conſulto præteriit Cl. Conciliorum Editor; ſed nolumus ignem fodere. Quæ eo loco de *communione ſub utraque*, quam Chriſtus omnibus promiſcue ſuis cultoribus, *Pius IV* Papa dein, multum a *Ferdinando I* rogatus, Hungaris, A. 1564, conceſſit, Editor diſſeruit, facile lecturis, ſi qui ſunt futuri, perſuadebunt, eum preſſo pede Concilii Tridentini legibus inſiſtere. Certe, quando *pag. 158* Evangelicorum dogmata, *amurcam Lutheri*, ruſtica prorſus voce, appellat, vel, quid amurca ſit, non intelligit, vel, pinguiorem eam vocem ex *Catone de re ruſtica* ſe hauſiſſe, fateatur, neceſſe eſt. Ita Vir iſte incomparabilis, qui *primo Tomo* cum *Terentio* & *Perſio* loquebatur, jam ad ruſticarum rerum Scriptores *Tomo altero* defecit. Illud adhuc notamus, *Pium V*, Pontificem, conceſſionem anteceſſoris ſui, æque *Pii*, de communione ſub utraque, *quod ea, ſectariorum audacia, præ fructu ſperato, magis acueretur*, penitus ſuſtuliſſe. Non debebat hæc ſcripſiſſe *Peterſyus*: nam deduci inde varia poterunt, quæ nos tamen ſilemus. Quod autem

autem *Pacificationem Viennensem* A. 1606, cujus tamen non nisi ὡς ἐν παρέδω meminit, *toti Hungariæ funestam* appellat; facit id præter veritatem, & secus quam debebat, etsi consentiente sodali suo, *Ladislao Thuroz*, qui in Hungaria cum suis regionibus *pag. 90, 93, 94*, tam impudenter, tamque acerbe, de ea pacificatione scribit, ut juris naturæ ac gentium ignorantiam prodat plane miserabilem. Exhiberemus viri istius scommata, ut verborum suorum eum puderet; sed *depuduit, profugusque pudor suæ signa reliquit*. Si tam est pacificus *Peterfyus*, quam de se *primo Tomo* sæpius prædicaverat; cur & ipse Pacificationem, Hungariæ tam multis modis salutarem, cur pacificam *Matthiæ II* Regis indolem, cur denique ipsas Hungariæ leges sanctissimas, quibus insertæ pacis illius conditiones sunt, tam flocci habet? Iterum silemus; judicabunt lecturi. *Synodus Diœcesana quinta*, habita A. 1566 Tyrnaviæ, sub *Maximiliano II* Cæsare, hoc habet peculiaris, quod seminariorum per Hungariam erectio, initium jam faciente *Olabo* Tyrnaviæ, fuerit decreta. Mox *Synodus Provincialis* Tyrnaviensis A. 1611, *Maximiliano II* Rege, exponitur; antequam vero id fiat, nescio quid de Archiepiscopo Strigoniensi, *Francisco Forgachio*, fabulatur Noster; ut Viennensem pacificationem, si qua forte posset ratione, suffoderet. Qui enim pacis conditionibus, Nitriensis tunc Episcopus, & per regnum Hungariæ Cancellarius, A. 1606 subscripsit, teste *Corpore Juris Hungarici T. III pag. 119*, hunc extremo conatu palam A. 1608 obstitisse, *pag. 191* præfidenter scribit; quia tamen subscriptionem *Forgachii* negare omnino non poterat, ita philosophatur: *Nomina Prælatorum*, de more, non de consensu, *ab iis præstito, articulis anni 1608 in Decreto Matthiæ Regis apposita fuerunt*. Plena verba inanitate. Miseret nos hominis cum suis fabellis. Quæsumus, an de more fieri aliquid in re tam gravi, sine Prælatorum expresso consensu, potuit eo tempore? Expendite, Lectores, & Scriptorem ridete, qui, quod protestationem, quam vocant, A. 1608 signatam, foliis suis afferere potuit, ad liquidum esse rem deductam credidit; quod tamen aliter evenit. Inde in Lutheranos,

ranos, quod & ipsi colloquia inter se quaedam instituerent, tanquam *Hieronymus* aliquis in *Ruffinum*, aut *Vigilantium*, invehitur. Recensuisse ejus verba, confutasse est. *Annus*, inquit, *1610 Lutherano gregi, inter prima regni subsellia obtinenti, viam aperuit, rubore deterso, conciliabula publica instituendi: quorum primum Zolnae, oppido celebri, conscriptum est 28, 29, & 30 Martii. Rei sacrae profanus judex & approbator fuit Georgius Thurzo, columen seculum nondum egressi dogmatis. Disceptatum in hoc foro scrutario de rebus, doctrinae ingenioque assidentium convenientibus; declamatum ad ravim; conflatus rituum ordo; Superintendentibus regiones, an agri, divisi; spargebantur primum Acta in populum, & ad typum deinceps: sed clam promota fucum aliquem administrationemque in delira plebe expresserant*, &c. Decreta Synodi nil moramur. *Pagina 219* narratur *Conventus ecclesiasticus Dominorum Archiepiscopatui Strigoniensi subjectorum, celebratus sub Ferdinando II Caesare, & Petro Pazmany, Archiep. Strigoniensi, Pisonii, 2 Apr. 1628, ex MSto.* Praevia narratio *Pazmanii* Cardinalis vitam, & fata, atque merita, cum librorum, ab eo, sive Hungarica, sive Latina, lingua editorum, catalogo, eo majori accuratione adhibet, quod non solum ex adversariis *Pazmanii* MStis ea hausit *Peterfyus*, sed in ea quoque domo Concilia haec congesta sunt, quam Jesuitarum ordini *Pazmanus*, ei olim & ipse adscriptus, Pisonii erexit, libris ditavit, subsidio munivit. Non debebat vero hanc grati animi testificationem prooemio, quot verbis, tot scommatibus, repleto, inquinare, Conciliorum Editor doctissimus. Alius, Historicum acturus, Augustanae Confessioni addictos in Hungaria A. 1610 conventum ecclesiasticum Zolnae habuisse; mox A. 1614 Szepes-Varallyae aliam Synodum, ut *Matthiae* Regi de se suaque Ecclesia rationem aliquam redderent, celebrasse, scripsisset; *Peterfyus* vero, ut hoc novo documento, nihil minus se, quam Historicum, esse, testatum faceret, ita rem eam exponit: *Habitae fuerunt, quod meminimus, Zolnae A. 1610 totius Reipublicae Lutheranae solennes nundinae. Meditata concordia in mutua odia desiit. Szepes-Várallyae A. 1614 mense Januario*,

nuario, ad novam pacem & arma conventum, quibus ſacra Catholica, cadente jam erga comœdos Wittebergenſis fabulæ Matthiæ Regis affectu, oppugnatum ibant. Adjecta obſervatione, *Habemus,* inquit, *conciliabuli hujus acta originaria, 69 ſigillis, & avtographis præſentium teſtimoniis, communita, quæ in rudi editione Solnenſi deſunt. Cimelion, quod nobis tota Lutheri poſteritas invideat.* Habeat, pace noſtra, hoc Bibliothecæ ſuæ ornamentum *Peterſyus*; &, quotiescunque id inſpicit, illud ſenis, in *Senecæ Oedipo,* cogitet:

Latere ſemper patere, quod latuit diu:
Sæpius eruentis veritas patuit malo.

Quæ *pag. 232* ſequitur *Synodus Diœceſana, habita Tyrnaviæ anno 1629,* eam ipſe deſcribit *Pazmanius* Cardinalis, atque illico typis mandavit anno eodem; ſed & altera editio opuſculi A. 1649, item tertia A. 1667, lucem conſpexit; quartum proinde, ex avtographo *Pazmanii* emendata, plurimisque locis locupletior, ſcribente Editore, hoc loco exhibetur. Ex tribus Appendicibus ſecunda inprimis notari meretur, quæ *religioſorum Ordinum, qui olim in Hungaria floruere, catalogum exhibet; quem, ut majorum pietatem degener poſteritas norit,* (Editoris verba ſunt,) hic loci reperias. *Synodus Nationalis, celebrata ſub Ferdinando II Tyrnaviæ A. 1630,* altera item *Diœceſana,* habita ibidem anno eodem, ad reſtituendam, quæ collapſa inter arma fuerat, diſciplinam eccleſiaſticam tendebat, utque *Synodi Patres, quomodo corruptores divini verbi urbibus ejicerentur, conſilia ſua exponerent. Synodus Provincialis, A. 1632 Tyrnaviam* indicta, ob *Pazmanii* Cardinalis legationem, juſſu *Ferdinandi* Regis, ad Pontificem Maximum, ſuſceptam, anno demum ſequente 1633 habita fuit: partim ut iidem ſacrorum ritus in Eccleſia Romana, toto regno, obſervarentur, ad quod tamen adigi, etiam minis Pontificis, Zagrabienſis diœceſis non potuit; partim *ut Diploma Ferdinandi Cæſaris, de poteſtate teſtamenta condendi, Clero Hungariæ conceſſum anno 1625, quod ærarii Regis Curatores forte, nec immerito, vehementer impugnabant, firmaretur.* Neque defuiſſe eventum exoptatiſſimum legimus; quod

quod sedebant in sua causa judices. Hic finis est Synodorum V, a *Pazmanio* celebratarum; de quarum editione ex MSto gloriatur Editor. Illud verissime subnectit Vir humanissimus, *moderamini suum esse debere locum, ut ad veritatem quidem omnia, sed nihil ad offensionem, producatur.* Cui regulæ an satisfecerit, legentium ejus Concilia judicium esto. Sequitur *Diœcesana Synodus Agriensis, habita Jaszaniæ anno 1635 sub Ferdinando II & Emerico Losy, Episcopo Agriensi,* cujus vita describitur non solum, ex processu, hoc est, examine, pro Strigoniensi sede, sed & acta Synodi exhibentur. Ipse Episcopus in adhortatione Synodali vetus illud Hungarorum Clero suo inculcat: *Jó Pap höltig tanúl;* unde, *Pap Ki nem tanúl, Ki höltig nem tanúl, nem jó Pap*, per immediatam consequentiam, ut ita loqui liceat, dicitur. Idem *Losyus*, Archiepiscopatui Strigoniensi paulo post admotus, *anno 1638 Provincialem Synodum Tyrnaviæ* habuit, *Ferdinando III* Imperatore; quam ex MSto inseruit Conciliis *Peterfyus. Georgii Lippay Synodus Nationalis Tyrnaviensis anni 1648* nihil habet peculiaris, nisi illud forte, quod ejus decreto *Societas Jesu ecclesiastico Hungariæ corpori ut membrum legitimum & utile associatum fuit.* Ejus rei testimonium publicum *pag. 383* Editor inseruit. *Secuta diœcesana Synodus Tyrnaviæ anno 1658*, eodem *Lippayo* Archiepiscopatum Strigoniensem tenente, ideo notari meretur, quod in propositionibus, ab Archiepiscopo exhibitis, (acta enim & decreta Synodi lucem non viderunt,) recensentur inprimis, quæ Romanæ in Hungaria Ecclesiæ per Viennensem pacificationem & Comitia anni 1647 vulnera inflicta credebantur. Lubet, ut, quam gravia fuerint, cognoscat Lector, unum ex iis adducere. Ita vero *pag. 390 Lippayus: Jubetur campanas in Ecclesiis Catholicorum pro hæreticis pulsari non sepeliendis modo & tumulandis, verum etiam juxta sensum plurimorum, ad quævis ministeria, concionesque eorum; dein, tametsi gravi legum sacrarum præcepto cautum sit, in locis consecratis, ac templis Catholicorum, hæreticos sepeliri, alioquin sacris ea interdici, & profanari: novellæ tamen hæ*

leges

leges severissime injungunt, eos in templis nostris humari ac sepeliri. Unde non leve quorundam exsurgit dubium, quid inter hæc sit minus; an ut sacerdos orthodoxus hæreticum sepeliat, vel vero intromittat in templum prædicantem, more suo funus tumulantem, conciones non raro blasphêmas, aliaque, ritu profano, peragentem. Argute! *Lactantius* tamen, ille disertissimus atque piissimus *divinarum Institutionum* scriptor, *Lib. V Cap. XI* acutius multo, *quænam illa feritas,* inquit, *rabies, quæ insania, est, lucem vivis, terram mortuis, denegasse?* Quæ inde subnectuntur Synodi Diœcesanæ, sunt *Zagrabienses quinque, una Jauriensis,* Archiepiscopo Strigoniensi, *Georgio Szécsény*, mox, hujus successore, *Georgio Szécsény,* celebratæ. *Pag. 409 Synodus diœcesana Bosnensis* exponitur, Strigoniensem ecclesiam, *Leopoldo Kollonitsch*, Bosnensem, *Georgio Patatich* gubernante, A. 1706. Ei subjungit doctissimus Editor *Synodum diœcesanam Quinqueecclesiensem*, Archiepiscopo *Christiano Augusto,* Duce Saxoniæ, A. 1714 habitam, tumque assidens litori, felix optatumque occinit Celeusma; nisi quod ultimis plagulis *Congregationem*, *A. 1634 ante Synodum habitam*, sub *Emerico*, Comite *Esterhazio,* Archiepiscopo Strigoniensi, *tria* item *Supplementa*, haud magni momenti, attexuit. Sub finem totius *Voluminis Mantissam* legimus, ad quam benigne excipiendam Lectores præparaturus, *Peterffyus*, ita *pag. 424* ratiocinatur: *Profecto, si filii tenebrarum, mutuis inter se studiis tantopere colligati, historicis instar, quaqua illos velis contingere, privilegia, concessiones, controversa doctrinæ suæ capita, aversas a reis pœnas publicas, exaggerata hominum, quibus reguntur, pia facinora, & si quid ad laudem, memoriam, vindicias, societatis initæ accedit, mero plausu conferunt & objiciunt; enitendum nobis est, ut suppetias feramus eruditioni patriæ*, & jacentem de Hungaria Catholica ceterarum gentium opinionem, *excitato ad literarios labores ingenio*, erigamus. Hæc posteriora si ex Protestantium cœtu scripsisset aliquis, calumniam *Peterffyus* interpretaretur; nos autem, quia ipse de suis tam acerbe queritur, ejus integritatem non possumus non laudibus prosequi. Etsi

tenebrarum filios minime omnium vocare debebat, qui literarum culturæ & intellectui perficiendo majorem multo dant operam, quam quos Romana religio complectitur. Tantæ inter hos, de Hungaria loquimur, literariæ, eæque plus quam Cimmeriæ, tenebræ sunt, ut vix unum alterumque reperire liceat, qui, quæ ad eruditionem solidam, meliorumque literarum culturam, pertinent, sciat. Nemo id operosius evictum dedit, quam qui *de literarum cultura in Hungaria* A. 1743, 4, Commentarium edidit, *Innocentius a D. Thoma Aquinate*, Piarista, ipse Hungarus. Libellus iste, plenus ruris & inficetiarum, proxime a nobis recensendus, totam pæne Hungariam deridendam propinavit eruditis: tantum abest, ut, quod Autor volebat, effecerit. Quod ad mantissam *Petersii* attinet, continet illa *Episcoporum Hungariæ ad P. P. Concilii Tridentini*, in his, *Draskovicsii*, Episcopi Quinqueecclesiensis, *Orationes; Diploma Ferdinandi II* de redimendis & non oppignorandis bonis ecclesiasticis; *Conventum Episcoporum Hungariæ*, adversus declarationem Cleri Gallicani de potestate ecclesiastica, habitum Tyrnaviæ 23 Oct. A. 1686; *Protestationem & contradictionem venerabilis Cleri Hungariæ*, factam coram diætali & articulari Commissione, Pesthini celebrata A. 1721 d. 21 Maji. Notandum, hac protestatione, quam vocant, quæcunque *Carolus VI*, Imperator gloriosissimæ memoriæ, ut legibus satisfaceret, Protestantium postulata admittere ad animum decreverat, evertere Clerum Romanum voluisse, eoque adigere optimum Principem, ut duriora meditaretur. Illud profecto ridiculum est, *protestari & contradicere decretis legitimi Principis*, atque eodem illo tempore profiteri, fieri id *salva suæ Maj. sacrat. Cæs. Regiæ, & ejusdem excelsæ commissionis, autoritate*. Hoc idem est, ac una largiri manu, quod aufers altera. Agmen claudunt *Petri Illicini*, cujus *priore Tomo* Paræneſin exhibuerat *Petersyus*, *Sermones X de rectæ fidei dignoscendæ regula*; quos, si nos consuluisset Doctissimus Editor, suasissemus omittendos, propterea, quod, quemadmodum alio loco de Paræneſi diximus, (*Nov. Act. Erudit. Anni 1743 Mense Majo pag. 254, 255,*) nihil ad rem faciunt,

quot-

quotquot sunt, pueriles prorsus doctoris illius declamationes; detorsionum & depravationum dictorum Scripturæ sacræ non minus, quam veteris ecclesiæ Patrum, plena sunt omnia. *Indoctum doctumque fugat recitator acerbus.* Atque hic terminus est operosissimi Voluminis *Peterſyani*, quod, uti causa postulabat, recensitum credimus. Tu, si nobiscum sentis, erudite Lector, Eruditissimo Viro omne felicitatis genus ex animo precare, atque inprimis, nam sat est beatus, *bonam mentem.* Ceterum,

Si sapis, hospes abi, miserum ne tange libellum!

CHRISTIANI EBERHARDI WEISMANNI Introductio in Memorabilia ecclesiastica Historiæ sacræ Novi Testamenti, ad juvandam notitiam regni Dei & satanæ cordisque humani salutarem, plena & facili methodo olim consignata, nunc vero cum cura & delectu revisa, emendata, atque aucta, adjecto Indice locupletissimo.

Tomi II.

Halæ Magdeburgicæ, sumtibus Orphanotrophei, 1745, 4.
Tom. I Alph. 8 plag. 14, Tom. II Alph. 7 plag. 18.

Varia maximeque diversa de libro hoc tum, cum primum in lucem exiret, hominum doctorum judicia fuisse, nemo, nisi qui in literaria nostri temporis Historia prorsus hospes est, ignorare potest. Ipse Autor Venerabilis, a studio partium alienissimus, diffiteri hoc nequit, in Præfatione nova, libro præmissa, ingenue affirmans, multos fœtum hunc suum nactum fuisse adversarios. Incidebat inprimis ætas ipsius in tempora ista turbulenta, quæ *Arnoldianis* monumentis ecclesiasticis erant infensissima, unde quodam quasi fato accidit, ut, quæ in totum vulgo ecclesiasticæ Historiæ studium, eadem in Opus hoc *Weismannianum* tela vibrarentur. Accedebat huc alia externa quædam causa, in titulo conspicua, amplissimam

ſimam viris male ſentientibus occaſionem livoris excitandi præbens. Ea enim Autori mens erat, ut non res ſolum in cœtu ſanctiori geſtas, & memoria digniſſimas, enarraret, ſed ſuas etiam, ad pietatis ſtudium ſpectantes, obſervationes adderet, ut haberent lectores, quod diſcerent ex varia eccleſiæ fortuna. Aliis ipſa hujus libri conſcribendi ratio minus ſe probabat, qui vel amplitudinem ejus, ſi pro *Compendio* habendus eſſet, vel brevitatem, ſi pro conſummato opere venditaretur, reprehenſione non indignam judicabant. Emerſit tamen poſtea ex his velut procellis liber, ex quo ſenſim ſenſimque eorum crevit numerus, qui ad Autoris partes tranſierunt, quorum aliis pragmatica Hiſtoriam eccleſiaſticam condendi ratio, aliis candor ſcribentis, aliis delectus argumentorum, aliis grave dicendi genus, mirifice placebat. In univerſum quidem Noſter monet, mores hujus ſeculi ita eſſe comparatos, ut hoc literarum genus paucos admodum amatores inveniat. Iſti enim, qui Atheorum & Deiſtarum ſequuntur caſtra, quorum inſignis proh dolor! noſtris temporibus numerus animadvertitur, facile ab Hiſtoria Eccleſiaſtica vacant, reputantes omnia fabuloſa & anilia, quæ de cœtu ſanctiori in ſcriptis inveniuntur monumentis. Aliis Hiſtoria iſta nullo fere eſt uſui, niſi ut occaſionem inde accipiant contemnendi, exſibilandi, exagitandi, Clerum, & quævis Acta eccleſiaſtica, quorum carpendi pruritus eo etiam invaluit, ut vel viliſſimus quisque ab hac male ſana cupiditate animum revocare nolit. Indocti, rerumque omnium utiliſſimarum ignari, *facile* patiuntur, rerum, ante ſe geſtarum, notitia ſe carere, ne forte habeant, quod moleſtiam animo, diſcendi haud valde cupido, pariat. Alios temeraria invaſit conſuetudo, ex *libris diurnis* noſtrorum temporum, quantum per otium licet, aliquid arripiendi, nec in ſummam rerum ulterius inquirendi, ut tempus modo fallere, &, ſi opus eſt, temere garrire, non docte aliquid diſſerere, calleant. Multi etiam, ſuis plane innutriti circulis, in Hiſtoria eccleſiaſtica vix inveniunt quidquam, quod placeat, inprimis ſicubi metus ſuboriatur

non

non levis, ne tot res, memoriæ atque imaginationi inservientes, de habitu atque acumine demonstrandi sensim sensimque aliquid, vel minimum, detrahant. Pontificiæ religioni addicti nunquam aliud quidpiam pro genuina Historiæ ecclesiasticæ parte agnoscunt, nisi quod per fas & nefas, (ita Autor ait,) vel sponte sua, vel per torturam, cum eo conspiret religionis systemate, quod ipsis, Dei instar Termini, immobile est. Quicquid igitur ipsi literis consignant, historia est. Reliqua omnia, quæ ipsis scribere non licet, pro fabulis atque mendaciis putidissimis habentur. Hinc fit, ut Junonem pro nube accipiant, & falsis speciem veritatis concilient, ac veris falsitatis larvam induant. Qui puriori sunt doctrinæ assueti, nihilo magis puri semper in condendis rerum gestarum monumentis inveniuntur. Pro eo quidem, in quo nunc versantur, statu, ita a veteri scribendi ratione degenerarunt, ut, divinante Nostro, si hoc tramite perrexerint, vix appareat, quem usum tandem apud illos habitura sit historia gravis, seria, & religioni legitime inserviens. Ex hoc diverticulo ad suum nunc redit opus, & ad novas ejus edendi curas. Sanctissime asseverat Autor, omnia se relegisse, multa, quæ suppeditaverit diligentia, autoritas, judicium, ex scriptoribus, recens editis, adjecisse, &, quæ monita a viris doctis, vel a se ipso minus recta & accurata fuerint cognita, candide & fideliter emendasse. Ipsa libri inspectio docet, ex veritate hæc dicere Nostrum, siquidem insignes plane sunt mutationes & additiones hujus libri factæ, inprimis si ad recentiora tempora superioris Seculi & præsentis animum advertamus. Factum est ex eo, ut *Tomus secundus* integer huic labori soli dicaretur, qui antea res etiam Seculi XVI continebat. Et in eo enarrando nostra etiam in præsenti versabitur opera, ut lectores de supplementis istius erudiamus, omissis reliquis, quæ ex superiori editione sunt notissima, & repeti hic satis commode vix possunt.

Generatim monendum est, insertas esse enarrationes præsentis Seculi rebus gestis e superiori enarratis. Romanæ ecclesiæ addita sunt momenta, quibus tempora *Innocentii XIII*, *Be-*

 nedicti

Pag. 32. *nedicti XIII*, & *Clementis XII*, illuſtriora fuerunt reddita. Ad
35. *Benedictum XIV* cum pervenit, metam conſtituit calamo, ne per
lacinias traditionum fortuitarum & incertarum juſtos hiſtoriæ
commentarios præoccupet, vitam Pontificis, huc uſque a
viris doctis maximi habiti, delineaturos, & aliquando eden-
112. dos. Scriptoribus etiam eccleſiæ Romanæ novi quidam
128. additi ſunt articuli; alii emendati. Plurimam operam in con-
dendis, atque ex induſtria deſcribendis, domeſticis Pontificio-
171. rum controverſiis ponit Noſter, quod vel ex hiſtoria illa appa-
ret, quæ doctrinam de Auxiliis gratiæ, aliisque rebus, controver-
367. ſam proponit. Ad Conſtitutionem *Unigenitus* quod attinet, Au-
tor non omittit ea pertexere, quæ ad hiſtoriam ejus perſcriben-
dam & continuandam pertinere videbantur. Referuntur huc
inter alia variata *Ducis Regentis* in Gallia conſilia, quæ ille, mu-
tata mente, iniit, magnam & inexſpectatam rerum converſionem
368. molientia. Plurimas in hac cauſa in ſe ſuſceperat partes *du Boi-
ſius*, fideliſſimus domini ſui miniſter, purpuram tunc temporis,
369. & per eam ſummam imperii, affectans. Res poſtea ad *Noail-
lium* perveniebat, patrem purpuratum, cujus quanta fuerit au-
toritas in ſtatu iſto turbulento, amplius narratur ſecundum ea,
quæ ex fide digniſſimis ſcriptoribus proferri poſſunt, inter
quos principem locum tenet Autor vitæ *Philippi* Aurelianen-
ſis, Ducis Regentis, quæ A. 1737 prodiit. Is enim plurimam
fidem mereri videtur, tanquam vir harum rerum peritiſſimus,
374. ſincerus, atque a ſtudio partium remotus. Mentionem porro
injicit Noſter XII Articulorum, A. 1725 editorum, & non ſo-
lum indicat, quales illi fuerint, ſed dijudicat etiam, qualis eo-
rum uſus ex deſtinatione Autorum & Approbatorum eſſe de-
378. buerit. Ultima prope ſcena hujus tragœdiæ eccleſiaſticæ,
monente Autore, in illis agitur Actis, quæ ex miraculis *Pa-
riſianis* ortum habuerunt ſuum. Hæc enim dum intervenie-
bant, idem accidit, quod fieri ſolet, quando incendio ſuf-
focato novus fomes accedit, oleumque infunditur. Maxi-
mum enim pars Anticonſtitutionaria, vulgo *Janſeniſtica*, ar-
380. gumentum repetebat a miraculis ſuorum, inter quæ *Pariſiana*
omnino eminebant, de quibus varia variorum hic adduntur
judicia,

judicia, & ultimo loco commemoratur, fidem miraculorum *Parisii* ab eo maxime tempore decrevisse, quo motus corporis singulares, atque enthusiasmi in conventiculis domestici, accesserint. Finis hujus concertationis is fuit, ut Constitutio Pag. 383.
Unigenitus in tota ecclesia Romana victrix haberetur, si victoriam in triumpho externo acceptationis, etiam coactæ, atque per vim extortæ, ponere licet. Omnes enim nostri temporis Episcopi Catholici hanc tenent Constitutionem, sed sensu diversissimo, cum reservationibus mentalibus, contrariis atque arbitrariis explicationibus, pacis potius studio, quam veritatis robore, ducti. Stricturæ historicæ, quas Autor 384.
subnectit, de lectione Scripturæ S. in lingua vernacula licita, vel illicita, miscellaneis multis illustrantur observationibus, ubi tamen inprimis ad ea attenditur, quæ in ipso etiam sinu Romanæ ecclesiæ de hoc argumento occasione versionis *Montensis* fuerunt disputata. Postea historia controversiarum *Courayerianarum* singulare absolvit *Caput*, ubi non de persona 391.
ejus solum strictim quædam afferuntur, sed ipsa etiam materia controversiæ copiose pertractatur, cujus quæstio primaria, uti inter omnes constat, de validitate Ordinationis Anglicanæ agitata fuit. Argute hic Noster notat, ecclesiam Anglicanam 394.
nec magna commoda, nec ingentia damna, pati, quomodocunque hanc quæstionem *Courayerius*, vel adversarii ipsius, definiant. Si prior, inquit, vincat, ordinationes istæ Anglicanæ ratæ quidem sunt & veræ, sed tamen nondum sunt legitimæ, nisi Angli simul ad communionem Ecclesiæ Romanæ transeant, quod illi nunquam facturi sunt propter solam ordinationem. Si posteriores triumphant, lenocinium irenicum, quo per viam istam Anglos captare cupiunt nonnulli, eo fit inutilius, eoque duriores hi redduntur ab illo deceptionis periculo. His reliquisque *Courayerianis* expositis la- 398
boribus, stricturæ ex historia missionum & propagationis fidei Romanæ, hoc quoque Seculo continuatæ, exhibentur, ubi nec acerrimæ disputationes de monumentis incertis & apocryphis missionum intactæ relinquuntur. De missionariis ipsis, eo- 403.
rum proprietatibus, intentione, aptitudine, methodoque con-

Pag. 406. vertendi, nonnulla ex ipsis scriptoribus Romano-Catholicis affe-
429. runtur, ut inde de illis judicare liceat. Non omnes hic enar-
436. rare juvat missionum Pontificiarum conatus, inter quas præ-
443. cipuæ nominantur *Sinenses*, *Habessina*, seu *Æthiopica*, *Japonica*,
521. *Siamenses*, *Mingrelica*, *Georgianæ*, & quæ sunt reliquæ. Sequitur nunc historia *Socinianismi*, in qua recentiorum quorun-
543 seq. dam nomina recensentur, & vitæ inprimis *Guilielmi Whistoni*, *Crellii*, aliorumque, vel denuo adduntur, vel emendantur.
568. Ad supplementa historiæ *Quackerorum*, seu *Tremulorum*, usus est Noster historia *Guil. Shewelli*, de hac societate perscripta, non una de causa aliis in hoc negotio præferenda libris, utpote ab Autore profecta, qui testis est domesticus, & ipsius hujus professionis membrum, cujusque diligentia, quam per viginti annos huic collectioni impendit, inprimis est com-
598. mendabilis. In historia *Mennonitarum* plurimæ *Ruesio* acce-
617. ptæ feruntur emendationes, qui sua ab Autore laude merito
620. mactatur. Succedit historia ecclesiæ *Reformatæ*, in qua addi-
675. tiones doctorum hujus cœtus recentiores apparent, una cum domesticis quibusdam, ibi enarratis, dissidiis, inter quæ ea con-
744. troversia non vulgaris est momenti, quæ ab autore *Dodwelliana* dicitur. Error doctissimi hujus viri circa immortalitatem animæ ita hic depingitur, ut statuatur, credidisse eum, animam hominis ex sua natura esse mortalem, nec tamen materialem, quin potius a corpore distingui, nec ita pendere ab ulla re creata, ut, remoto ejus influxu, esse desinat, quin potius, dissoluto corpore, in auram reverti, nequaquam vero cum eo perire. Immortalitatem esse privilegium specialis pacti, inter Deum & homines quosdam ex pura gratia facti, adeoque non concedi, nisi quibus pactum illud innotescat; eorum nempe animam, qui Evangelio Christi obediunt, per spiritum, illi superadditum, immortalem reddi; contra animas illorum, qui Evangelio non obediunt, per Dei voluntatem immortales evadere. Obedientibus esse vitam æternam in præmium cum felicitate sempiterna inde a conflagratione mundi dandam, inobedientes vero pœnas manere æternas, & mise-
770. riam nunquam desituram. Nec omittuntur hoc in loco controversiæ

troversiæ *Hatternisticæ*, quibus *Ponteanus ab Hattern*, Bergopzomensis, nomen dedit, venenum *Spinosianum* in Catechismo suo depingens, & verbis Scripturæ pallians. Accedamus nunc propius ad Ecclesiam *Evangelico-Lutheranam*, in cujus rebus gestis multa supplentur ab Autore, ita tamen, ut potior eorum pars in controversiis ponatur, de quibus, non injucundum erit, lectoribus quædam propinare. Primas tenet con- Pag.
troversia de descensu Christi ad inferos, qui literaliter ple- 1085.
rumque est expositus a potiore parte nostrorum Theologorum,
usque dum post aliorum dubias sententias *Hedingerus* & *Ru-* 1088.
fius aliam amplecterentur expositionem, quæ semina disceptationum variarum spargeret, quas quidem latius serpere prohibuerunt Academiæ Jenensis Nutritii Serenissimi. Breviter exinde repetuntur controversiæ quædam celebriores de pœnitentia; quo de contritione, omnibus convertendis necessaria, & desperatione salutari, *Jochii* notissimæ referuntur lites. Amplior & turbulentior fuit controversia de lucta pœnitentiali, ab A. 1737 terras Megalopolitanas agitans, & vulgo *Darguncnsis* appellata a loco, unde passim hæc doctrina manavit ad alios. Quæstio principalis in eo fuit posita, quid per luctam principalem intelligeretur. Describebant vero istam sequenti ratione: Quando homines huc usque securi a Deo excitentur per verbum ipsius ad conversionem & pœni-
tentiam, eos ab initio deduci ad cognitionem status sui mise- 1089.
ri & infelicis sub peccato & hypocrisi; inde oriri sensum, seu affectum, doloris, timoris, pudefactionis, & indignitatis, vividum, sequi deinceps desiderium liberationis ab hoc statu damnationis & accusationis per Christum, sed non sine majore, vel minore, diuturna collisione & lucta carnis & spiritus, carnis quidem, mutationi huic salutari reluctantis, spiritus autem, contra carnem, ejusque resistentiam, in homine pœnitente & excitato pariter repugnantis, tam diu quidem, donec non modo ipsum remissionis & justificationis beneficium, sed etiam tranquillitas conscientiæ & certitudo status gratiæ, consequatur. In his omnibus cavendum esse, docebant, ne quis ita a Deo excitatus ante tempus a Deo præscriptum, per conatus

natus proprios & immaturos, & per anticipationem solatii
intempestivi, inde se proripiat; imo potius tutissimum & sa-
luberrimum esse, exspectare maturos fructus conversionis &
Pag. consolationis solidæ ac duraturæ. Hanc summam hujus con-
1092. troversiæ Noster exhibet, &, quæ publice privatimque de
ea scripta sunt, strictim recenset, hoc memorabile subjun-
gens judicium, optimum esse, si una ex parte desinerent ho-
mines se promiscue habere & gerere pro Christianis, quales
re vera non sunt, huncque in finem, non per philavtiam,
sed secundum dictum verbi divini, statum animæ suæ accura-
te, & prout necesse est, explorare discerent; atque ex altera
ministri ecclesiæ omnes, vitatis utrinque abusibus extremis,
graviter, humiliter, prudenter, & cum caritate, ducerent
animas ad Deum per Christum sine levitate & sine duritie,
quod certe non omnes faciunt. Atque hæc judicandi ratio &
controversiæ huic convenientissima,& ecclesiæ utilissima, omni-
1094. no est reputanda. Huc etiam refertur controversia de con-
fessione privata, & absolutionis indole, cui alia additur, ubi
disputatur de pietate, ad essentiam religionis pertinente, aut
1098. non pertinente. Nec omittuntur controversiæ de novis ver-
1104. sionibus Biblicis, in lingua vernacula editis. Copiosius pertra-
ctata hic legitur controversia *Herrenbutiana*, sive cum societate
fratrum *Moravorum* disceptata, quæ secundum origines suas, do-
ctores, sententias religiosas, & reliqua fata, describitur. Mul-
ta etiam de Ill. Comite *Zinzendorffio* referuntur, & inprimis
Responsi Facultatis theologicæ commemoratur ratio, quod ipse
1109. hic Comes cum *Steinhofero* sibi expetierat. Interim, addit
Noster, certum est, id Responsum societati *Herrenbutianæ* pro
illo statu, in quo tunc temporis erat, datum fuisse, ad mutatas
vero illius conditiones, & secutas postmodum res circumstan-
tes deteriores, nec posse, nec debere, applicari. Unde etiam
factum esse, Autor scribit, ut nunquam necessarium visum sit,
publico nomine respondere ad vellicationes odiosas, quas hinc
1135. inde a notis Autoribus provenisse scimus. Miramur tamen,
de doctrinis hujus societatis nihil ab Autore summatim recen-
seri, nec capita potiora uno intuitu oculis lectorum subjici.
Fideliter

Fideliter tamen recensentur, quæ ultro citroque dicta & fortiter proposita sunt, quibus hoc additur Autoris judicium: Usum hujus historiæ, arduæ sane, neque in absoluta & illimitata defensione hujus causæ, neque in simili ejus oppugnatione, quærendum esse, sed in conscientioso pretiosi a vili, veri a falso, utilis ab inutili, discrimine. Optat denique Noster, ut memorabilis hæc societas in illis bonis, quæ Deus in eam vere contulit, constanter permansisset sine tot accessionibus & mixturis, quæ ei in summa rei & in principe causa plus nocuerint, quam profuerint. Magno, inquit, hoc opus probatorio labore indiget, cui non merum aurum argentumque cum margaritis, sed plures, quam forte agnoscitur, stipulæ, plura ligna & fœna combustibilia, si non & passim his priora, hinc inde superstructa sunt. Reliquas controversias, ut *Melodianas*, *Haferungianas*, *Nordhusanas*, & quæ sunt reliquæ, in ecclesia nostra natas atque demortuas, consulto Noster omisit, & his omnibus, quæ relata erant, porismata quædam, salutaria sane & lectu dignissima, adjecit. In reliquis historiæ partibus, Pag.
quæ *Arminianismi*, & ecclesiæ *orientalis*, faciem depingit, pau- 1145.
ca fuerunt, quæ de novo fuerunt adjecta. In stricturis tamen 1185.
Atheismi & *Deismi* celeberrima, aut famosissima potius, recen- 1229.
tiorum Autorum adjecta sunt nomina, quæ *Notitia* Scripto- 1243.
rum quorundam insignium excipit, & characteris eorundem historia, ex judicio critico virorum doctorum, quandoque etiam ipsius collectoris, delineati. Ceterum nec id Lectores celare debemus, Autorem Celeberrimum, quem nuper ad Superos abiisse accepimus, data quavis occasione *Edzardi* responsisse scripto, quod contra priorem hujus Historiæ Ecclesiasticæ editionem in medium proferre non dubitaverat. Locupletissimus Index Operi universo colophonem imponit, cujus iteratas curas majores Autori laudes, & lectoribus insigniores fructus, collaturas esse, optimus quisque judicabit.

DE LITURGIA ROMANI PONTIFICIS IN SOLenni celebratione Missarum Liber tertius. Ubi sacra mysteria ex antiquis Codicibus, præsertim Vaticanis, aliis-

aliisque monumentis, plurimum illuſtrántur, cura & ſtudio DOMINICI GEORGII, *ex intimis SS. D. N. Benedicti XIV, Pontif. Max. Sacellanis.*

Tomus II.

Romæ, typis Nicolai & Marci Palearini, 1743, 4 maj.

Alph. 2 plag. 19.

Libro hujus Operis *primo* & *ſecundo*, de quibus in his *Novis Actis A. 1732 Menſe Febr. pag. 91 ſeq.* diximus, ſuccedit *tertius*, inſcriptus *ſanctæ memoriæ Benedicto XIII*, a quo ad illum laborem exſtimulatum ſe dicit Rev. Autor. Hunc, quod novum aliquibus ἀποθεώσεως Pontificiæ ſpecimen videri poteſt, non aliter compellat, ac ſi omnia tueretur, ſuarumque molitionum conſcius eſſet, ejusque precibus hoc in acceptis refert, quod *Benedictus XIV* ſibi adeo beneficum ſe præbuerit, & edendo huic Operi ſumtus liberali manu ſubminiſtrarit.

Abſolvitur *Volumen* hoc partim *Diſſertationibus*, partim tractatione argumenti propoſiti. *Diſſertatio I* agit de *Hierarchia eccleſiaſtica ſanctæ Romanæ eccleſiæ*, ejusque *Caput I* de *Epiſcopis*. Romano Pontifici, ſacram cœnam celebranti, ſex ordinum miniſtros, *Epiſcopos*, *Presbyteros*, *Diaconos*, *Subdiaconos*, *Acolythos*, & *Cantores*, adfuiſſe, teſtimonio *Innocentii III* & *Durandi* probat Autor, addens *Lectores*, quo ſic ſeptenarius numerus ſibi conſtaret. Sed, hos ab antiquiſſimis inde temporibus obtinuiſſe, ex autoritatibus illis, quas adducit, non patet; hoc tantum inde perſpicitur, Epiſcopos Romanos Epiſcopis, ad urbem venientibus, poteſtatem ſacris litandi haud raro feciſſe. Hi primum ab *Anaſtaſio* A. 769 dicuntur *ſeptem Epiſcopi cardinales*, *urbis Epiſcopi*, & *Epiſcopi Romani* in inſcriptione antiqua, primum edita a *Mabillonio*, *Epiſcopi hebdomadarii*, per hebdomadem, vicibus mutatis, muniis ſacris vacantes, *Vicarii* denique Pontificis Romani, quia, expleta hebdomade, ad ſedes ſuas redibant. *Capite II* de *Presbyteris* agit Rev. Autor. *Presbyteros cardinales* repetit ab exordiis ſedis Apoſtolicæ. Hi parochiales eccleſias urbis regebant, quorum ſinguli ſingulis primum adſcripti erant,

Pag. 1-13.

erant, inde plures, quorum princeps *cardinalis* dicebatur. *Archipresbyter* erat, qui priorem locum obtinebat in ordinatione alicujus tituli, atque iste Seculo VII & VIII, vacante sede, una cum Archidiacono & primicerio Notariorum regebat ecclesiam, & literas suo atque illorum nomine usque ad consecrationem novi Pontificis scribebat. Quot autem horum fuerint, cum subscriptiones multum varient, definiri nequit. *Sixtus V*, publico decreto edito, hos deinceps 50 futuros esse, sanxit. *Caput III* de *Diaconis* inscriptum est. Horum septem Pag. 14.
a *Petro* Romæ institutos fuisse, opinatur Autor, *regionarios* di- 24.
ctos, quoniam septem regionibus ecclesiasticis præerant, quorum primus *Archidiaconus* appellabatur. Præter illos septem 24-28.
erant alii Diaconi in ecclesiis urbis, qui titulares dicebantur. Numerus Diaconorum *regionariorum* & aliarum ecclesiarum non semper erat idem. Distincti illi fuerunt in *regionarios* & *palatinos*. Diaconos cardinales *Sixtus V* ad quatuordecim reduxit, &, quæ diaconiæ retinendæ essent, edixit, atque hi Pontifici, missam celebranti, inserviunt, qui quibus vestibus fuerint 28-41.
amicti, ab Autore exponitur. Ex septem Diaconis regionariis unus nominabatur *oblationarius*, cujus erat, *oblatas*, id est, panem & vinum, ubi Pontifex missam paraturus erat, Archidia- 41, 42.
cono porrigere. *Capite IV* de *Subdiaconis* docemur. Horum initio pariter septem fuere, *regionarii* dicti, quos *Fabianus* Pontifex creasse dicitur. Primus nuncupabatur *Archisubdiaconus*, item *prior Subdiaconus regionarius*, quorum numerus cum tempore ad 21 adscendit. Distincti fuerunt in *regionarios*, *palatinos*, & *cantores*. Palatinis etiam nomen erat *basilicariorum*. Integrum collegium *schola basilicæ*, & cantorum *schola cantorum*, appellabatur. Horum autoritas non erat spernenda. Subscribebant antiquitus Conciliis Romanis, aut decretis Pontificum, in iisdem datis, electionem Pontificis suo assensu comprobabant, & quæ hujus generis alia erant. Hi in subscriptionibus variis veniunt nominibus, quorum rationem dat Vene- 43-53.
randus Autor. Ex horum ordine erant *Capellani Pontificis*, primum Seculo XI memorati, qui diplomatibus Apostolicis dandis præfecti erant, quo ipso nomine insigniuntur auditores causarum sacri palatii, quorum primum mentio fit in literis

Pag. 58- Apoſtolicis *Joannis XXIII*, A. 1410 d. 25 Maji datis. Subdia-
64. conorum numerus certus non fuit, quorum ordo, cum offi-
cium venale eſſet factum, integer eſt abactus ab *Alexandro*
64-67. *VII*. Quis magiſter ſacri palatii, & quod hujus officium, fuerit,
quibus teſtibus Subdiaconi fuerint uſi, declarat Autor, diſſertans
67-74. de *planeta, tunica, rocco, ſudario. Capite V* de *Acolythis* diſſeritur.
Illos itidem primo jamdum tempore locum habuiſſe, affirmat
Autor, Diaconorum imperio ſubjectos, diviſos in *palatinos, ſta-
tionarios*, & *regionarios*. A vigeſimo ætatis anno muneri huic
admovebantur, in quo ubi bene ſe geſſiſſent, ad Diaconatum,
quinquennio elapſo, promovebantur. Hi aliquando diplomata
Pontificum dederunt, & electioni horum interfuerunt, ſup-
preſſi ab *Alexandro VII*, conſtitutis duodecimviris, quos *ſigna-*
74-80. *turæ juſtitiæ votantes* vocarunt. De horum veſtibus & muneri-
80-82. bus Autor deinde loquitur. *Caput VI* de *Lectoribus* exponit. Hi
memorantur jamdum A. 251, ex quibus aliqui ad epiſcopalem,
imo pontificium, apicem aſſurrexerunt. Pueri ubi legebantur,
ad annum ætatis 20 munere hoc fungebantur. Poterant uxo-
rem ducere, ſed, qui viduam ſibi adjunxerat, Lector manebat,
nec niſi Subdiaconus fieri poterat. Notat *Cangium* Autor, affir-
mantem, *Cypriani* ævo ſolos provectæ ætatis, meritis & doctrina
claros, Lectorum muneri admotos fuiſſe. Quæ horum veſtes,
itemque munia, fuerint, declarat, interſpergens quædam de Le-
ctoribus in eccleſia Africana. Primo horum nomen erat *pri-
micerii*, item *primicerii ſcholæ lectorum*. Subjiciuntur aliqua de
82-105. *Oſtiariis* & *Exorciſtis* in eccleſia Romana. Sequitur *Caput VII*
de *Schola Cantorum*. Cantores Clericis accenſentur; collegium
quippe, quod ſcholam cantorum vocabant, ſeptem Subdiaco-
nis conſtat. Cantus in eccleſia Romana non demum a *Damaſi*
temporibus obtinere cœpit. Ritus canendi huic jamdum ini-
tio Seculi IV peculiaris fuit, quem *Gregorius M.* ordinatius
105-113. conſtituit, poſt ab Anglis, Germanis, & Gallis, adoptatum. Huic
fini ſerviebat certus puerorum numerus, qui in monaſteriis
in canendi arte inſtituebantur. Romæ ſchola cantorum eſt
conſtituta. Primus illius *primicerius*, item *prior ſcholæ*, ſaluta-
batur, cujus erat, omnia, quæ ad cantum ſpectabant, ordi-

nare.

nare. Qua ratione cantus & modulatio successu temporis fuerit perfecta, quibus vestibus induti incesserint Cantores, quove in loco templi munere canendi sint functi, copiose satis Ven. Autor enarrat. Pag. 113. 118. 118-126.

Dissertationis II, qua de *libris liturgicis sanctæ Romanæ ecclesiæ* agitur, *Caput I* de *libro Evangeliorum* exponit. Libri liturgici ecclesiæ Romanæ inde ab antiquis temporibus distribuebantur in librum *evangeliorum*, *lectionarium*, ad legendam epistolam, *librum sacramentorum*, & *antiphonarium*, qui studiosissime asservabantur. Libri Evangeliorum, quibus ad missam utebantur, literis aureis, aut argenteis, in pergameno purpureo scribebantur, ac tabulis, pretiosis lapidibus ornatis, operiebantur, & capsis, auro argentoque & gemmis insignitis, recludebantur, quales ab Imperatoribus, Regibus, viris principibus, & piis hominibus, ecclesiis donabantur, quorum adhuc aliqui in Bibliotheca Vaticana, ecclesiis, & monasteriis, custodiuntur, quorumque satis prolixam descriptionem Autor exhibet. Singulis sectionibus 127-144. Evangelistarum, diebus dominicis & festis destinatis, præfixus est indiculus, qui *Evangeliorum breviarium*, & *capitulare Evangeliorum*, dicebatur. *Caput II* est de *libro Sacramentorum Gelasiano & Gregoriano, & de missali.* 144-148. Sacramentorum liber erat collectio precum, quæ a sacerdote, administrante Sacramenta, recitabantur. Harum collectionem instituisse fertur *Gelasius*, quasdam tamen anterioribus jamdum temporibus obtinuisse, probat Autor. Codicem *Gelasianum* recognovit *Gregorius*, quo facto, *Gelasianus* in desuetudinem abiit, ut hujus non nisi unus superfit, typis exscriptus Romæ A. 1680. Sequentibus temporibus dici cœpit *liber missalis* & *missale*, item *missale plenarium*, in quo singula ad missæ celebrationem singulis diebus per annum celebranda continebantur. *Caput III* de *Lectionario* inscriptum est. 148-171. Etiam hujus usus in missa, continentis lectiones ecclesiasticas, potissimum ex *Pauli* Epistolis excerptas, quæ ad missam per annum leguntur, concinnati, uti fama fert, ab *Hieronymo*. Existimat tamen Noster, multo ante hujus ævum certas lectiones, ad missam legendas, in ecclesiis designatas fuisse. Firmat hoc ex Canone paschali S. *Hippolyti* Episcopi, unde patet, cer-

 tas

tas ex utroque Testamento lectiones diebus statis in ecclesiis ter-
Pag. 172- tio a C. N. Seculo lectas fuisse. Dicebatur antiquitus *liber comitis*,
177. qui, *Carolo M.* imperante, ab *Alcuino* est emendatus, quod testimoniis *Mabillonii Annal. Benedict. Lib. XXVI Cap. 61 Tom. II pag. 328*, & *Lib. III Cap. 3 Spicil. Tom. IV pag. 485*, adstruit. Liber comitis a Purpurato *Thomasio* A. 1691 luci est datus. Inferiori ætate divisus est in *majorem* & *minorem*, quorum ille ob epistolarum multitudinem majoris erat molis, hic minoris. Idem nomen habuit *apostoli*, ob lectiones ex *Pauli* Epistolis maxima ex parte excerptas, item *epistolarium*, qui libri pariter eleganti scriptura & aureis characteribus exprimi solebant, & exterius exornabantur, aque viris probis ecclesiis dono
177-184. dabantur. Sequitur *Caput IV* de *antiphonario.* Hoc nomine veniunt *antiphonæ ad introitum*, utplurimum ex *Davidicis Psalmis* decerptæ; *versiculi duo* ex iisdem; deinde *graduale*, *tractus*, *offertorium*, & *versiculi post communionem.* Seriori ætate accessere *prosæ* & *sequentiæ*, certis diebus decantandæ. Hic vulgo ad *Gregorium M.* refertur; at intercessit *Jo. Ge. Eccardus*, *Gregorium* non I, sed II, nominans, quem Noster refutat. Cum in Galliis libri antiphonarii corrupti essent admodum, *Carolus M* illos per viros peritos emendandos curavit, & ad
184-192. modulos Romanos revocari jussit. Subjiciuntur aliqua de
192-194. editionibus & Codicibus MStis antiphonarii.

Dissertationis III argumentum est *de Tropis.* Hos definit per versiculos, qui in præcipuis festivitatibus immediate ante introitum canuntur, perinde ac ipsius introitus præludium, cui statim introitus conjungitur. Hi in antiquissimis libris non inveniuntur, & Card. *Bona* testatur, se illos ante A. C. 1000 non offendisse, cui accedit Cl. Autor, affirmans, ante Seculum XI nullum eorum exemplum se deprehendisse, & a monachis primum excogitatos fuisse, inde ad alias ecclesias transiisse. *Ekkehardus* junior in Vita *Notkeri* narrat, ipsum tropos scripsisse, sed, quia is demum Seculo XIII floruit, idoneus testis haberi nequit. Exempla horum troporum ex Codicibus in me-
195-204. dium affert, &, quibus nominibus illorum libri indigitati fuerint, tradit.

Dissertatio IV de *prosis & sequentiis* agit. *Prosam* & *sequentiam*,

quentiam, quæ voces ſeculis barbaris natæ, non unum idemque, quod *Cangius* exiſtimat, ſignificare, obſervat Autor, largiens, apud Germanos Seculo XI *proſam* & *ſequentiam* pro uno eodemque habitas fuiſſe. Autorem ſequentiarum citant alii *Gelaſium*, alii *Gregorium M.*, alii *Notkerum*, quorum opinionibus expenſis, concludit Autor, *Notkerum* primum illarum autorem dicendum, ita tamen, ut alii poſt alios ſequentias quasdam adjecerint, quarum initia cum adjectis in margine Autorum nominibus in ſubjecta tabella exhibet, & varios Codices atque editiones inter ſe contendit. In Romana eccleſia ante Seculum Pag. 205.
X ſequentiæ nullæ obtinuerunt, Seculo XI in urbis eccleſiis in 230.
uſu eſſe cœperunt, Seculo XII in ſacris Pontificiis, in die natalitio Domini, & paſchatis, inter prandendum ſunt adhibitæ; his quippe diebus Pontifex, peractis ſacris, cum Epiſcopis & aliis ordinibus cibum ſumere ſolebat; cantores igitur juſſi ſunt ſequentiam decantare. Erat ſequentia veluti appendix illius modulationis, quæ a cantoribus poſt alleluja uſurpabatur, & in longum protrahebatur. 230-234.

Has Diſſertationes excipit *Liber III de Liturgia Romani Pontificis in ſolenni celebratione miſſarum*; cujus *Capite I* docetur, qua ratione Pontifex ad rem ſacram faciendam ad altare proceſſerit. Præcedebat Subdiaconus, ferens thymiaterium, ſuffitum adolens; præſto erant duo acolythi, vas, in quo euchariſtia condita erat, manu tenentes, ac Pontifici oſtendentes, quam is adorabat; qui mos vero præferendi *ſancta*, quo nomine antiquitus euchariſtia veniebat, poſt in deſuetudinem abiit. Præferebantur item ſeptem candelabra. Qua ratione vero hic variatum fuerit ſequenti tempore, ſubdit. *Capite III* morem, quo 5-15.
Epiſcopi e ſecretario ad altare a Seculo IX ad XIII proceſſerint, exponit. *Libros plenarios*, quos *Honorius Augustodunenſis* nominat, non eosdem vult eſſe, quod *Cangius* judicat, cum *miſſalibus plenariis*, ſed potius de *Evangeliorum* libris intelligit *Capite IV.* Qua ratione Pontifex a Seculo IX ad XIII ad ſa- 15-22.
cra in altari facienda, & quibus comitibus, proceſſerit, docetur *Capite V*, ubi de *mappula*, ſive baldachino, quæ ſuper caput Pontificis ab ingreſſu eccleſiæ ad altare usque a cubicula-

Pag. 22- riis extendebatur, quædam inſperguntur. *Capite V* procedendi
26. cerimoniæ, Seculo XIV, XV, & XVI, uſitatæ, enarrantur, quæ hodierno adhuc die obtinent, in quibus omnia ad pompam & magnificentiam ſunt comparata, à ſimplicitate Chriſtiana
27-33. immane quantum diſcedentia. *Capite VI* indicatur, qua re diſferat hodiernus Pontificis ad ſacra ſolennia procedendi modus ab antiquo. *Capite VII* agitur de *antiphona ad introitum. Anti-*
34-40. *phonæ* erant breves ſententiæ, ex variis *Pſalmorum* verbis deſumtæ, & alternis vicibus a duobus choris cantorum decantatæ. *Ad introitum* dicebantur, quia canebantur, uſque quo Pontifex ad exordium miſſæ perveniret. Has primas *Cœleſtinus*
40-46. inſtituiſſe perhibetur. *Capite VIII* commentatur Autor de ſedibus Epiſcoporum, quæ reliquis erant altiores, ad quas tribus adſcendebatur gradibus, quippe pretioſis aulæis velabantur. *Capite IX* ſermonem facit de confeſſione, quæ fiebat verbis illis: *Judica me Deus*, quam Pontifex, acceſſurus ad altare, edebat, quem morem octingentis annis antiquiorem non eſſe, pronuntiat. In illis autem confeſſionum formulis multum eſt variatum, itemque precibus, quas poſt illam confeſſionem fundebat, quarum formulas aliquot Autor exhibet, quarum quædam directæ ad B. *Mariam*, Sanctos, Martyres, & Confeſſo-
47-62. res, quæ multam ſuperſtitionem redolent. Quoniam autem Pontifex, vel quivis alius Epiſcopus, ſacra faciens, ubi precatus erat: *Oramus te, Domine, per merita & patrocinium omnium ſanctorum, & eorum, quorum reliquiæ hic ſunt* &c. altare oſculabatur, nullum altare conſecrari poterat, ſub quo non reliquiæ Sanctorum conditæ eſſent, quæ aliquando in al-
62-67. tari ponebantur, & miraculum patraſſe jactitantur. *Capite X* Autor differit de oſculo, quo Pontifex, vel Epiſcopus, miſſam celebraturus, venerationem ſuam teſtabatur altari, itemque li-
67-72. bro Evangelii. *Capite XI* ſermonem facit de uſu thuris in eccleſia Romana, potiſſimum ubi Pontifex ad altare vadebat, & prope altare ſtabat, quem morem ex Apoſtolorum temporibus arceſſit, provocans ad adolendi ritum, in Vet. Teſtamento uſurpatum, neſcius, umbras iſtas, Chriſto corpore præſente, evanuiſſe. Canones, ſic dicti, Apoſtolici, recentioris ævi, rem non conficiunt.

conficiunt. *Caput XII* eſt de uſu precationis *Kyrie eleiſon*, & *Chriſte eleiſon*, ante miſſæ celebrationem, quæ a ſchola cantorum intonabatur poſt cantatam antiphonam ad introitum, ubi Pontifex, oratione facta, ad ſedem ſuam acceſſiſſet. Excipiebat proxime hymnus: *Gloria in excelſis Deo*, de quo *Capite XIII*, quem Pontifex ſtans inchoabat, chorus reliqua accinebat. Cum tempore variæ acceſſiones ſunt factæ, interdictæ a *Nicolao V*, poſt Concilium Tridentinum prorſus ſublatæ. Originem hujus hymni canendi, dum miſſa celebraretur, vulgo repetunt a *Teleſphoro*, qui illum cantari voluerit nocte, diem Chriſti natalem antecedente, dum miſſa fieret, *Symmachus* ad dies dominicos & natalitios Martyrum tranſtulit, alii additamenta quædam adjecerunt. Tempore quadrageſimali ad Paſcha uſque intermittebatur, niſi dies feſti intercurrerent, in aliis eccleſiis toto tempore adventus non audiebatur. In quibus præterea feſtivitatibus cantio hæc fuerit adhibita, docetur *Cap. XIV*. Finito hymno, Pontifex, vel quicunque Epiſcopus, eccleſiam ſalutabat, *pax vobiſcum*, concione reſpondente, *& cum ſpiritu tuo.* Presbyteri diebus quadrageſimæ, & quatuor temporibus, ſive in vigiliis Sanctorum & reliquis jejuniorum diebus, dicebant: *Dominus vobiſcum*, accinente populo: *& cum ſpiritu tuo*. *Cap. XV* de *oratione ad miſſam* verba facit Autor. Orationes, quæ nunc obtinent in eccleſia Romana, *Thomaſio* judice, a *Conſtantini M.* ætate repetendæ ſunt, aliæ a *Leone M.* elaboratæ, auctæ & reſtitutæ identidem a *Gelaſio* & *Gregorio M.*, quorum uterque illas ſingulari ſtudio collegit, a quibus ſacramentarium *Gelaſianum* & *Gregorianum* nomen tulit. In baſilica Lateranenſi Seculo XIII uſu fuit receptum, ut in miſſa & divinis officiis loco precationum liturgicarum oratio dominica adhiberetur. Concluſio orationis erat, *per dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, qui tecum vivit & regnat in unitate Spiritus ſancti*, quo ſic publica Trinitatis confeſſio ederetur. Ultima verba erant, *per omnia ſecula ſeculorum*, quibus prolatis, populus dicebat *amen*. *Cap. XVI* exponit ritum legendi epiſtolam, quod fiebat a Subdiacono, qui illam non *Latine* ſolum, ſed & *Græce*, in gratiam illorum, qui Latini ſermonis

Pag. 72-77. 78-92. 92-99. 99-104. 104-108. 108-119. 119-122.

moniš expertes erant, prælegebat. Sub finem lectionis populus acclamabat, *gratias Deo*, etiam antiquioribus temporibus, *pax tecum*. Finita lectione, Subdiaconus osculum figebat Pontifici. *Innocentius III* instituit, ut calceo suo osculum
Pag. 122- imprimeretur. Post epistolam, ut ex *Capite XVII* discimus, cane-
133. batur *Psalmus*, qui dicebatur *responsorius gradalis*, sive *responsorium gradule*, quia, *uno* canente, *chorus consonando respondebat*, & quod juxta gradus pulpitis cantaretur. Responsorium instituebatur ex inferiori gradu ambonis, sequebatur *alleluja*, quod, uti ex *Augustino* videre est, in ecclesiis Africanis diebus dominicis, & quinquaginta a festo paschali ad Pentecosten usque diebus, audiebatur, in Romana ad missas
133-141. etiam extra Pentecosten decantabatur. Sequitur *Caput XVIII de Evangelii lectione.* Fiebat illa post epistolam, & quidem munere illo fungebatur *Diaconus*, vel, illo deficiente, *Presbyter*, qui, accedens ad Pontificem, illius pedes osculabatur, & his verbis dimittebatur: *Dominus sit in corde tuo & in labiis tuis.* Huic duo candelabra & duo thuribula præferebantur. Lectio instituebatur ex ambone primum Latine, inde Græce. Populus salutabatur his verbis: *Dominus vobiscum*, cui hic respondebat: *& cum spiritu tuo.* Inter legendum omnes capite detecto stabant, &, qui baculos manu gestabant, illos deponebant Morem Latine pariter & Græce legendi Evangelium & epistolam repetit Autor ex Seculo XII. *Joannes VIII* Slavonis permisit, ut idiomate Slavonico legeretur, ita tamen, ut lectio
141-163. Latina præmitteretur. *Capite XIX* quædam affert Autor de sermonibus sacris post Evangelium inter solennia missarum. Hi ex antiqua consuetudine habebantur ab Episcopis & Pontificibus, quod cum de posterioribus neget *Sozomenus Hist. Eccles. Lib. VII Cap. 19*, contrarium exemplis, tum antiquis, tum recentio-
164-174. ribus, *Clementis* potissimum *XI* & *Benedicti XIII*, demonstrat. *Capite XX* inquiritur in originem Symboli, in missa cantandi. Mos hic primum obtinuisse videtur in ecclesia orientali; in occidentali non *Damasus* invexit, sed demum a Seculo VI, & quidem post Concilium *Toletanum III*, habitum A. 589. vigere cœpit. Maxime invaluit hæc consuetudo in ecclesia Romana

ante

ante Seculum VIII, sed tamen subinde etiam lectum. Prius, quam ad celebrandam missam se accingerent, Diaconus aliquis *corporale* super altare extendebat, quod docetur *Capite XXI.* Erat *corporale* sindon, sive linteum, tantæ capacitatis, ut operiendo altari sufficeret. *Offertorium* erat cantus, ex *Psalmo* quodam fere semper sumtus, qui canebatur, dum fideles oblationes suas ex vino & pane offerrent, cujus rei rationem arcessunt ex sacris Vet. Test. in quibus durante sacrificio Levitæ hymnos sacros, comitantibus instrumentis musicis, concinebant. *Capite XXII* disquisitio instituitur in primam oblationum originem. Panem & vinum ex antiquissimo ritu deferebant ad Episcopum & Presbyteros, quod ex Canonibus Apostolorum *Can. III Justini Apol. II edit. A. 1615* & aliis probat. Munera hæc solum accipiebantur a fidelibus, non a pœnitentibus, nec illis, qui sacrorum communione exclusi erant. *Oblatarum* nomen primum Seculo VIII ortum esse observat, quæ multa cura ante diem natalem, vel resurrectionis Christi, ex pane coloris candidi conficiebantur, quæ erant *tenues* & *graciles*, sed *paulo grandiores*, quam in præsentia, quia olim in plures partes frangebantur. Erant rotundæ, figura crucis notatæ. Quamdiu vero mos iste offerendi viguerit, cum successu temporis loco munerum numi in usum pauperum & parochorum successerint, succincte docet. *Cap. XXIII* exponit de actionibus Pontificis post susceptas oblationes laicorum. Illis acceptis, Pontifex redibat ad sedem suam, & manus lavabat, qua in re ministerium ipsi præbuerunt Diaconi, interdum Subdiaconi, aquam subministrantes, assistentibus Presbyteris. Disserit dehinc de oblationibus Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorum, & ministrorum, de calice & oblatis in altari locatis, palla item, qua hæ cooperiebantur. Exhibet porro diversas precum formulas, quæ fundebantur, ubi oblatæ altari imponebantur, & suffitus in thuribulum immittebatur & incendebatur. Hoc facto, Pontifex & Episcopi manus iterum lavabant, recitantes partem *Psalmi: Lavabo inter innocentes* &c. qui ritus inde a Seculo XIV in usu esse cœpit. Tunc Pontifex & ceteri omnes, dicta oratione, *Suscipe sancta Trinitas*, vertunt

Pag. 175-185. 184-188. 189-195. 196-201. 201-202. 202-212. 213-228. 228-229.

ſe ad populum, dicentes voce clara & perſpicua, *orate fratres*; inde concio preces allegabat ad Deum, ut ſacrificium in ipſius (offerentis) & omnium ſalutem accipere velit. Deſcribuntur denique ritus, ac orationum initia proferuntur, quæ ad oblationem hoſtiæ & calicis, itemque ſuffitus, factæ, inde a Seculo XIV ad præſentem ætatem uſque recitatæ. *Capite XXIV* loquitur de oratione, quam liturgici ſcriptores *ſecretum* appellant; eo quod a celebrante ſacra myſteria *ſecreto* dicebatur, quaque Deum invocabat, ut oblata recipere dignetur, cujus appellationis rationem ex libris ritualibus adſtruit. Index rerum copioſus ſatis ſubjicitur. Eruditiſſimus Autor in hoc Opere induſtriam ſuam ſatis ſuperque demonſtratum ivit, ea ex variis libris Romanæ eccleſiæ ritualibus & formis deſcriptis, & manu exaratis, congerendo, quæ ad inſtitutum ipſius facere poterant. Et utilis poteſt eſſe opera hæc ſocietatis Romanæ doctoribus, quo inde multiplices illos ritus, eorundemque variationes, addiſcant. Alii inde humanæ ſapientiæ negotioſam occupationem circa religionis externæ cerimonias perſpicere poſſunt, quæ, non contenta ſimplicitate, omnia ad externam pompam convertit, quo plebs rudis illis ſub ſpecie devotionis detineatur, &, ne rationes illarum deſint, ſignificationes myſticas & ſpirituales excogitat. Simul aliquis iſta legens in hanc ingredietur opinionem, fieri non poſſe, ut ſacerdos Romanus, ſacra facturus, cujus cogitationes in harum illarumve cerimoniarum obſervationem rapiuntur, intentionem ſemper in animo habere poſſit, a qua tamen omnis Sacramentorum & rerum ſacrarum vis, ex illorum ſententia, pendet.

Pag 229-241.

VITA DEL CARDINALE GASPARO CONTARINI, &c.

id eſt,

VITA PURPURATI CASPARIS CONTARENI, ſcripta a LUDOVICO BECCATELLO.

Brixiæ, ex typographia Joannis Mariæ Rizzardi, 1746, 4 maj.
Plag. 20.

Edidit

Edidit librum Eminentiss. Purpuratus *Quirini*, præfectus Bibliothecæ Vaticanæ, Episcopus Brixiensis. Inscripsit eundem Illustrissimo ac Reverendissimo Domino *Josepho Thunn*, Episcopo Gurcensi. Formula dedicationis sustinet vicem Præfationis omnino copiosæ. In eo totus est & assiduus Vir Emin. ut *Pauli III* Purpuratos, in quorum numero fuit *Contarenus*, vindicet præstantissimos, *Paulum III* extra nævos collocet, ac, velut aliud agendo, autoritatem Concilii Tridentini commendet quibuscunque. In Præfatione eundem insistit Autor tramitem, eodem sudat in clivo. Inserit libro icona *Contareni*, quam versiculi hi exornant, infra positi:

Si velut egregia pictura, maxime Caspar,
Est expressa tui corporis effigies;
Sic divina tuæ potuisset mentis imago
Pingi, nil oculi pulchrius adspicerent.

Vita *Contareni* primum edita fuit *Tomo III* Operis, quod inscribitur *Collectio Epistolarum Card. Reginaldi Poli*, sed nondum ad nos perlato. Decerpemus exinde epitomen qualemcunque. Lucem vitalem *Contarenus* adspexit Venetiis A. 1483, 16 Oct. genere nobilissimo procreatus, patre *Ludovico Contareno*, matre *Polyxena Malipiera. Thoma* gavisus fuit fratre. Mater ipsi nomen ex Magorum uno, ad Jesulum veniente, impertivit. Pag. 2. Mercaturæ nobiliori ipsum destinaverat pater. At, ex quo ardorem 3. celeriter arripiendi ea, quæ edocebatur, pervidit, a literarum studio eum avocare religioni sibi duxit. *Caspar* Venetus a *Georgio Valla* & *Marco Antonio Sabellico*, eruditissimis hominibus, Latinæ linguæ elementa accepit. *Antonio Justiniano* & *Laurentio Bragadino* præeuntibus, initia Logices hausit. A. 1501 pater eum Patavium ire jussit, ut studiis Academicis imbueretur. Græca didicit hic a *Marco Masuro*, Græco, ac Philosophiam *Aristotelicam* a *Petro Mantuano* edoctus est. Exsplendescebat tunc Patavina Academia disciplinis ac scientiis. Florebat ea *Andrea Naugerio*, *Marco Antonio*, *Baptista de Turri*, *Hieronymo Fracastorio*, & *Baptista Egnatio*, historiarum ponto. Obiit *Caspari* pater A. 1502. Bellis involveba-

 tur

tur id ætatis Respublica Venetorum, Principibus multis A. 1509 adversus eam veluti conspirantibus. Rediit *Caspar* tunc Venetias. Legationem suscepit ipse A. 1521 ad Cæsarem *Carolum V*, Wormatiæ tunc agentem, saluti rei publicæ suæ consulturus. Cæsar A. 1522 in Hispaniam redire constituit.
Pag. 5. Gubernacula Belgii inter hæc tradidit Cardinali *Hadriano* Dertosensi. Venit Romam, ac, *Hadrianus* ut in Pontificem eligeretur, ibi studium impendit. Rediit *Carolus V*, ac in Angliam ad affinem *Henricum VIII* iter fecit, unde in Hispa-
6. nias, *Contareno* comite, trajecit. *Ferdinandus Magellanicus* ab A. 1519 ad 1522 orbem circumnavigavit Ut gratularetur Respublica Imperatori fastigium dignitatis Imperatoriæ, ipsa ad *Carolum V* ablegavit *Laurentium de Priuli*, postea Venetorum Ducem, ac *Andream Naugerium*. Rediit *Contarenus* in patriam, crevitque in dies autoritate ac fama. Missus est ipse
9. Romam a Venetis, legationem obiturus, Florentinis anno 1527 Mediceæ genti repugnantibus. *Clemens VII*, Bononiæ Imperatori diadema supremum impositurus, *Contareno* stipatus, de Venetis cum *Carolo V* reconciliandis cogitavit. Huic se denuo approbavit *Contarenus*, pacemque vidit resartam, a Venetis eapropter renuntiatus *Consultor magnus*. Ex eo tempore negotiis maximis domi operam suam accommodavit. Successit *Paulus III Clementi VII*, A. 1534 vergente debitum
11. naturæ solventi. Ab hoc *Paulo Contarenus* A. 1535 ipse septimus in Purpuratorum ordinem evectus est. Sex reliqui recens electi Cardinales erant Episcopus Roffensis, in Anglia adhuc captivus, Archiepiscopus Capuanus, Episcopus Parisiorum *Bellajus*, tunc Romæ legatus *Francisci I*, *Simonetta*, Episcopus Pesarensis, Auditor Rotæ celeber, *Ghinuccius* Cameræ Auditor, & *Caracciolus*, Protonotarius, Duci Mediolanensi gratus. *Contarenus* consiliarii munere gaudebat id temporis apud Venetiarum Principes, præter omnem opinionem honoribus,
12. quo Purpurati ornari solent, mactatus. Tonsuram primam ac ordines minores suscepit. Fratres & amici honorariis ipsum coluerunt, magnifice instructis. Pontifex ipsi in singulos menses 200 scutatos exsolvi jussit, pensionis annuæ locum expleturos.

turos. Erant malevoli, qui ei obtrectabant, rati, reformandi officium fuisse in eum communiter injectum, qui expers foret modi ac artis tractandi res, in Collegio Purpuratorum solitas expediri, certe tentari. Celebrant scriptores ejus ætatis *Contareni* ingenuitatem ac sentiendi libertatem generosam. *Reginaldus Polus* utique ei erat amicissimus, quem Pag. 14.
laudum suarum præconem invenit *Contarenus.* Adhibuit 16.
Paulus III hunc operæ, quæ in reformanda curia Romana versabatur. *Carolum V*, A. 1536 Tuneto in Siciliam, Neapolin, ac inde Romam, venientem, *Paulus III* ad altare *Petri* ornavit comitibus Purpuratis, *Simonetta* & *Contareno. Franciscus I* expetiit a Pontifice A. 1538, quo bellum Varum & Provinciam corripuerat, Purpuratos duos, *Ghinuccium* ac *Contarenum.* Papa ipse tum Nicæam venit Pedemontanam, ac Cæsarem Genuam fuit comitatus. Abiit *Contarenus* visum ecclesiam Cividalensem, ipsi destinatam, ac inde Venetias discessit, Imperatorem ibi salutaturus, qui Turcis bellum erat illaturus, dummodo Veneti consilio ac re ipsa id juvarent.
Cæsar A. 1540 colloquio religioso dissidia tollere intra Ger- 18.
maniam laboravit, Theologos selectiores vocaturus Wormatiam & Pontificios & Protestantes. Petiit eo fine a Papa legatum, qui misit *Contarenum.* Conventus ille religiosus A. 1541 Ratisbonæ celebratus fuit, ipsis comitiis vigentibus.
Advenit *Contarenus* medio Martii, ab Imperatore exceptus, 19.
cum comitia nondum fuissent inchoata. Vidit ibi præterea *Albertum*, Archiepiscopum Moguntinum, Cardinalem, *Joachimum*, Electorem Brandeburgicum, Duces Bavariæ *Ludovicum* & *Wilhelmum*, *Ernestum*, Ducem Brunsuicensem, alios. Post Pascha venit & *Ferdinandus*, Rex Romanorum. Comitiorum materies erat præcipue religio. Præsides colloquio religioso Cæsar dedit *Granvellanum*, & præfectum ærarii *di Prato.*
Trium Pontificiorum Theologorum nomina adhuc celebrantur, 21.
Joannis Eccii, *Joannis Gropperi*, ac *Julii Pflugii.* Cum his rationes controversorum dogmatum contulerunt Protestantium Theologi tres, *Martinus Bucerus*, *Philippus Melanchthon*, & *Joannes Pistorius*, a proceribus approbati. Legato instar

 consilia-

consiliariorum adjuncti fuerunt *Moronus*, Episcopus Mutinensis,
Papæ Nuntius, & *Thomas* Mutinensis, sacri palatii magister.
Philippus, Landgravius Hassiæ, Protestantium tunc erat stator
ac princeps, qui in sua humanitate ac gratia nihil desiderari
Pag. 22. passus est. *Martinus Bucerus*, *Contarenum* legatum invisens,
dixisse dicitur: *Reverendissime Domine*, *utrinque peccatum est*,
dum nos quædam nimis obstinate defendimus, *contra vero abusus multos vos non corrigitis. Sed*, *Domino concedente*, *veritas illustrabitur*, *& ad concordiam deveniemus.* Qui *Alberti
Menonis Verpoortenii Commentationem historicam de Martino
Bucero*, Coburgi A. 1709, 8, editam, legerit *pag. 42 seq.*,
illi id *Buceri* ad *Contarenum* pronuntiatum haud a vero videbitur alienum. Æquitatem *Contarenus* suam Ratisbonæ inprimis commendavit, a *Jacobo Sturmio*, qui coram aderat, ce-
23. lebratam. Germanis literas passim impertivit gratis. Erat,
qui numos soluturus inhibebatur, ac ideo exclamabat: *O mores insolitos*, *utinam sic semper*, *non enim nunc laboraremus!*
Romæ inter hæc libere judicari cœptum. Fuerunt ibi, qui Purpurato Legato inviderent ac obtrectarent, tradentes, *Contarenum* plus justo Protestantibus indulgere. Ob Turcorum
irruptiones in Hungariam sub finem Julii comitia soluta sunt.
Rediit cum Cæsare in Italiam legatus. Divertit paululum ad
lustrandam suam ecclesiam Cividalensem. Mediolanum comitatus Cæsarem, venit Luccam, ubi *Paulus III* Cæsarem colloquio prosecutus est. Cæsar hic loci laudibus ornavit le-
25. gatum, ac Pontificis gratiæ majori admovit. Discessit Romam
legatus, ac a *Paulo III* id accessionis ad honores suos tulit,
26. ut *Legatus Bononiæ* nunc appellaretur. Hic denuo ad *Carolum V* in Hispaniam fuit missus, *Franciscum* Regem cum illo
reconciliaturus. Studiis delectabatur cumprimis Philosophiæ,
Theologiæ, ac Matheseos, ab *Euclide* traditæ, alienus ab Astrologia judiciaria, Astronomiæ studiosissimus. *Aristoteli* primas
27. dedit. *Thomæ Aquinatis* libros fecit summi. Amavit in studiis methodum syntheticam, ab *Euclide* ita formatus, sophismatum ac cavillationum hostis, ratus, nil subtilius esse falsi-
28. tate. Legerat plerosque Historicos & Græcos & Latinos, ve-
teres

teres ac recentiores, præcipue vatum optimos, *Homerum*, *Virgilium*, *Horatium*, æque ac *Ciceronem*. Si quis amicorum ejus nævo morum uno, vel altero, laborabat, nil addebat niſi illud *Horatii: Non ego paucis offendor maculis.* Bononiæ apud Pag. 33.
ipſum deferebatur homo doctiſſimus, genere nobili natus, licentiæ cauſa, qua de Deo ac religione conſueverat diſſerere. *Contarenus*, immitius agere haud ſolitus, eum domeſticis aggregavit ſuis, ac probitatis argumentorumque pulchritudine eum a protervia revocavit. Effert *Polus* laudes ejus ceteras non minores. Ad exitum properamus. Immortuus fuit *Contarenus*, annum ingreſſus 59, legationis Bononienſis itineri.
Amicos coluit præcipue *Polum*, *Sadoletum*, *Bembum*, *Badiam*, 42.
Corteſium, & *Fregoſum*. Scripſit diverſi argumenti libros, libellum *de Ariſtotele*, *immortalitatem animæ tutato*, *de Magiſtratibus & Republica Venetorum Libros quinque*, *de Elementis quinque* alios, *quatuor de Metaphyſica Libros*, *Libros 2 de officio Epiſcopi*, ac alios. Liber primus, quem annos 33 natus ſcripſit *de Animæ immortalitate*, ab ipſo fuit magiſtro ſuo *Pomponatio* oppoſitus, immortalitatem deſtruente. Compoſuit præterea libellum *de autoritate Papæ*, *de curiæ Romanæ variis reformationibus*, *ſummam Conciliorum*, *IV Libros* 50.
de Sacramentis, Commentationem *de libero arbitrio*, literas *de juſtificatione & prædeſtinatione*, annotationes in omnes *S. Pauli Epiſtolas*, &c. Poſteriores vero formis publicis haud fuerunt deſcripti. Adjecit Eminentiſſ. Editor Vitæ ſummam dictorum, & acceſſionem epiſtolarum nonnullarum, vitæ *Contareni* illuſtrandæ inſervientium. 57.

DELL' USO DEL MERCURIO CRUDO &c.
hoc eſt,

DE USU HYDRARGYRI IN FEBRIUM MALIgnarum & contagioſarum curatione, quæ A. 1744 Cortonenſes afflixerunt, Libellus, Autore JOSEPHO VALDAMBRINI, Prof. Publ. Medic. Cortonæ, ad MARCELLUM DE VENUTI, Marchionem Cumæ, &c.

Floren-

Florentiæ, apud Jo. Paul Giovanelli, 1744, 8 maj.
Plag. 2.

Plurimi fortaſſis eorum, quos epidemicæ febres prehendunt, non morerentur, niſi ſe tum ægri, tum Medici, ſinerent, miti, quam ab initio habent, earum indole ſeduci, qua ſubito in feram malignamque mutata, medentes, quo ſe maxime modo morbi impetui opponant, non raro dubii hærent, conſiliaque idonea confeſtim capere utplurimum non ſciunt. Quapropter cum in his, tum in cunctis aliis morbis, quorum natura ab initio ſatis non patet, Medico ſecurum eſſe non licet; præcipue, quia ejusdem tandem indolis futurus morbus, varia ab initio forma apparet. Idque Cl. *Valdambrinus* etiam in Cortonenſium malignis febribus obſervavit, quæ ubi
Pag. 4. ad quintum uſque diem perquam variæ fuerant, ſubito tan-
6. dem ægros capitis vehementiſſimo dolore, agrypnia, dolore membrorum, qualis vexata ſequitur, animi deliquiis, potiſſimum in recto ſitu, nauſea, & variæ materiæ, interdum quoque vermium vomitu, opprimebant. Omnibus præterea ingratus, acidus, verminoſusque halitus tum ex ore ſurgebat, tum ſimilem urina odorem ſpargebat, variaque per alvum
7. cum vermibus materia deſcendebat. Quæ mala ſeptimo die perſæpe petechiæ, & nono decimoque ſopor deliriumque cum ſingultu & convulſionibus, morteque ipſa, utplurimum decimo ſexto die, exceperunt. Qui autem ſervati ſunt, plerique morbum uſque ad vigeſimum primum diem ſuſtinuerunt, pluribus ante diebus continua ſomnolentia preſſi, neque
8 ſeq. una aliqua perfecta criſi judicati. Fuit harum febrium ea indoles, ut, creſcente luna, mitiores fierent, & contra intenderentur, utque fœminas potius & ex plebe homines, quam viros, honoratioresque invaderent. In quarum curatione *Valdambrinus* venæ ſectionem ſi plena ſangu ne corpora, vehementesque capitis dolores, erant, etiam repetitam, præcipue in jugulo, & nucha leniaque laxantia plurimum utilitatis habere, exper-
9. tus eſt. Neque ſine fructu corticem peruvianum cum aliis anthelminticis dedit, & largas acidulas potiones commendavit, anodynaque pariter ac diaphoretica, in pertinaciore alvi fluxu, dedit,

interdum

interdum etiam cantharides imposuit. Quæ cum nihilo minus vim febris satis non frangerent, *Valdombrinus* de *hydrargyri* usu cogitavit, ut certissimo vermium veneno, a quibus hæ febres excitari videbantur. Neque vero opus erat ad *Bellostium* provocare, cui neque in hoc accedimus, quod febres ex Sanguine oriri dixit, a vermium fæcibus, cum chylo ad sanguinem delatis vel corrupto, vel coacto, neque in eo, quod hydrargyro omnis generis febres vincendi vim tribuit. Plurimum contra ad mercurii in febrium descriptarum curatione virtutem comprobandam illa curationum exempla valent, quæ *Valdambrinus* magno numero proposuit. Ex iisque apparet, symptomata febremque ipsam, vel primo die, quo hydrargyrum assumtum facit, vel altero post, mitigata, vel prorsus sublata fuisse, vermium magno numero per alvum excluso. Datum autem hydrargyrum ad unam drachmam fuit, conserva rosarum exceptam. Quia vero erant, ut fit, qui propter hydrargyri usum *Valdambrinum* temeritatis accusarunt, præter *Cajetanum Pasquili*, *Antonium Cocchium*, & *Josephum Bertinum*, qui virtutem hujus medicinæ experti sunt, *Joannem Baptistam Moureali* nominavit, qui in scriptis suis febrium malignarum naturam æque ac hydrargyri in earum curatione usum exposuerit. Tandem *Valdambrinus* & argumenta diluit, ac confutavit, quibus adversarii evincere voluerunt, hydrargyri usum partim in Cortonensi ære minus tutum, partim effectum minus certum esse.

Pag. 10. 11. 12 seq. 13. 16 seq. 27 seq.

ANALYSIS SOLUTIONIS PROBLEMATIS catoptrico geometrici, in Actis A. 1745 Mense Sept. P. I propositi, exhibitæ Mens. Octobr. A. 1746 ab ABRAH. GOTTHELF KÆSTNERO, Lips. Math. Prof. Publ. Extraord

Datis curva & puncto radiante, reperire aliam curvam, quæ radios, a priori curva reflexos, excipiens, eos omnes in aliud datum punctum reflectat, docet *Leibnitius Act. Erud. Mens. Jan. A. 1689.* Ab hoc Problemate præsens ita differt,

 ut

ut duo data puncta in unum hic coeant, sed curva altera cum priori una continua sit. Quæ Problemata difficilioris indaginis existere, nemo est, qui ignorat. Hoc vero, cum præ aliis ipse summus, qui illud proposuit, Geometra difficile judicaverit, veniam me obtenturum speravi, si, quæ id tentanti reperta sunt, etsi *Eulerianis* (quis enim cum his componere sua ausit?) multo imperfectiora, publicarem, quo varietas methodorum, quibus idem Problema solvi potest, appareat. In his ipsis vero, quæ profero, breviorem, quam vellem, esse jubent alia negotia, quæ Problemati pro dignitate incumbere, &, quæ præter hæc de eo meditatus sum, satis expolire jam non permittunt.

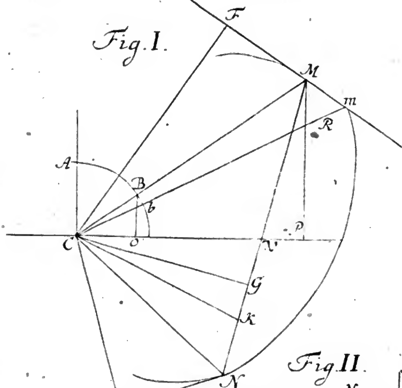
TAB. VI Fig. 1. *Problema*: Reperire curvam continuam MN, quæ radios CM, ex C incidentes, & juxta MN reflexos, in N puncto, rursus juxta NC ad C punctum reflectat:

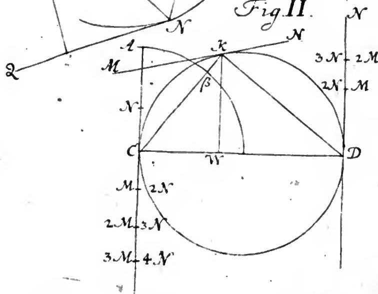
Sol. 1) Sint MT, NQ, tangentes ad M, N, in quæ cadant perpendicula CT, CQ, & K sit concursus duorum radiorum reflexorum proximorum, seu K in caustica, CG vero ad MN perpendicularis. Porro dicantur $CM = z$, $CT = p$, $MK = l$, & ponatur $dz = m\,dp$. Sintque CN, CQ, NK, respective ζ, π, λ. Ex natura reflexionis habetur $l = mpz : (2z - mp)$ quod facile deducitur ex iis quæ de causticis definiendis Geometræ tradiderunt, v. g. ex theoremate, dato a *Jo. Bernoullio* in *Commercio Epist. cum Leibnitio Epist. 163* adhibendo radium curvaturæ $z\,dz : dp$. Hinc igitur fit $CM + MK = 2zz : (2z - mp)$.

2) Ex conditionibus Problematis est $CM + MK + KN + NC =$ const. ut ex analysi *Leibnitiana* supra citata habetur, & quivis ex theoria causticarum facile cognoscet. Sit ergo t quantitas aliqua, quæ pro M est positiva, & pro N puncto negativa, & sit W ejus functio impar, B vero constans. Erit $CM + MK = B + W$, quod dabit $CN + NK = B - W$, & summam totam $= 2B$. Dicatur $B + W = R$.

3) Ob reflexionem est $CMK = 2$ Rect. $- 2\,CMT$, unde sin. $(\frac{1}{2} CMK) =$ cos. $CMT = \sqrt{(z^2 - p^2)} : z$ posito sinu

toto

Fig. I.
F
M
m
R
A
B
b
C
O
P
G
K
N
Q

Fig. II.
N
K
N
M
A
β
C
W
D
3N 2M
2N M
M 2N
2M 3N
3M 4N

toto $= 1$. Ergo sin. $CMK = 2p\sqrt{(zz-pp)}:zz$ & sin. $CNK = 2\pi\sqrt{(\zeta\zeta-\pi\pi)}:\zeta\zeta$.

4) Ob CMN triangulum, est sin. CMK: sin. $CNK = \zeta : z$ unde $\frac{\pi\sqrt{(\zeta\zeta-\pi\pi)}}{\zeta} = \frac{p\sqrt{(zz-pp)}}{z}$. Si ergo sit $\frac{p\sqrt{(z^2-p^2)}}{z} = T$ est T functio par ipsius t.

5) Ponatur CKM acutus est CKN obtusus. Ergo pro t (Art. 2) sumere licet cotang. CKM ad sin. tot. $= 1$. Ubi est $t = GK:CG$. Pro quibus lineis investigandis est $CG = CM$ sin. $CMG = 2p\sqrt{(z^2-p^2)}:z$ (art. 3) $= 2T$ (art. 4) & $MG = \sqrt{(z^2 - CG \text{ quad.})} = \pm(2pp-zz):z$. Oportet autem, ut sit MG positiva quantitas ad CMK acutum. Jam si CMK acutus, est (ex art. 3) $CMT \succ \frac{1}{2}$ Rect. Unde ex trigonometricis $2pp \succ zz$. Er. adhibendum est in valore ipsius MG signum superius, seu $MG = 2pp:z - z$ & $MK - MG$, seu $GK = R - 2pp:z$ (art. 2).

6) Ex Art. 4 est $z = pp:\sqrt{(pp-TT)}$, unde $GK = R - 2\sqrt{(pp-TT)}$, quare $GK:CG$, seu (Art. 5) $t = (R - 2\sqrt{(pp-TT)}):2T$.

7) $2zz:(2z-mp) = R$ (art. 1) unde $m = 2z.(R-z):pR$. Sed $z.(R-z) = \frac{pp}{\sqrt{(pp-TT)}} : \frac{R\sqrt{(pp-TT)}-pp}{\sqrt{(pp-TT)}}$ Art. 4 unde m, seu $\frac{dz}{dp} = \frac{2p.(R\sqrt{(pp-TT)}-pp)}{R.(pp-TT)}$.

8) Valor ipsius z Art. 6 dat

$dz = ((ppp - 2pTT)dp + ppTdT):(pp-TT)^{\frac{3}{2}}$

Hanc æquation. cum ea Art. 7 jungendo est

$((pp-2TT)pdp + ppTdT):(pp-TT)^{3:2}$

$\frac{2p.(R\sqrt{(p^2-TT)}-pp)dp}{R.(p^2-TT)}$, $(p^2 - 2TT)$. $Rdp +$

 $RpTdT =$

$RpTdT = (2R\sqrt{(p^2 - TT)} - 2p^2).\sqrt{(p^2 - TT)}.dp$ $RTdT = pRdp - 2pdp.\sqrt{(pp - TT)}$ & $2pdp = (R.pdp - RTdT):\sqrt{(p^2 - TT)}$, seu $2pdp = R$. diff. $\sqrt{(pp - TT)}$.

9) Ex Art. 6. $2\sqrt{(p^2 - TT)} = R - 2T$ & $p^2 = \frac{1}{4}(R - 2Tt)^2 + TT$: quos valores substituendo fit $\frac{1}{2}(R - 2Tt).d(R - 2Tt) + 2TdT = \frac{1}{2}R.d(R - 2Tt)$ seu $2TdT = Tt.d(R - 2Tt)$ & $2dT:t = d(R - 2Tt)$ unde assumta b constante arbitraria $b + 2\int(dT:t) = R - 2Tt$.

10) Ex valore ipsius T Art. 3 patet, id esse $= o$ ad $z = p$. Tunc vero radius in se ipsum reflectitur estque $t = \infty$. Ergo T debet esse talis functio ipsius t quæ sit $= o$ ad $t = \infty$.

11) Ejusmodi ergo functione pari ipsius t loco T assumta, & concessa inventione ipsius $\int(dT:t)$ dabitur R ex Art. 9, & hinc $p = \sqrt{(\frac{1}{4}(R - 2TT)^2 + TT)}$ Art. 9 & $z = p^2:\sqrt{(p^2 - TT)}$ Art. 8 $= (R - 2Tt)^2 + 4TT:2(R - 2Tt)$ seu $p = \sqrt{(\frac{1}{4}(b + 2\int(dT:t))^2 + TT)}$ & $z = \sqrt{(\frac{1}{4}(b + 2\int dT:t)^2 + TT)}:\frac{1}{2}(b + 2\int(dT:t))$ & $2p^2:z = b + 2\int(dT:t)$.

Hoc ergo modo ex assumto t definitur T, & hinc dantur z, p, inter quæ potest inveniri æquatio algebraica eliminato t, si sit $dT:t$ integrabile. Curvas autem datis z, p, construi posse, Geometris notum est.

Exemplum 1. Ex Art. 9 solut. est $2.(1 + tt)dT:t + 2Tdt = dR$, pone $dR = o$ habebitur $T = \text{const}:\sqrt{(1 + tt)}$ pro sectionibus coni. Vid. *Acta Octobr. A. 1746. pag. 617.*

Cor. 1. Centro C radio $CB = b$ descriptus sit arcus AB, cujus sit Bb fluxio & Rm fluxio ipsius z, sitque ACV rectus, est $MR:Rm = p:\sqrt{(z^2 - p^2)}$, $Bb:MR = b:z$. Unde $Bb = bpdz:z\sqrt{(z^2 - p^2)}$.) Porro anguli ACB sinus ad radium, sit $= v$ erit demisso in CV perpendiculo BO, recta $CO = bv$ & $Bb = \frac{bdv}{\sqrt{(1 - vv)}}$. Unde $\frac{dv}{\sqrt{(1-vv)}} = pdz:z\sqrt{(z^2 - p^2)}$. Sed valores ipsorum p, z, ex Art. 11 per t, T, datos

datos adhibendo, reperitur, dicta brevitatis causa $\frac{1}{2}b+\int(dT:t)=V$, $dz=((VV-TT)dV+2TVdT):VV$ & $\frac{dv}{\sqrt{(1-vv)}}=\frac{(VV-TT)dT+2VTtdT}{Tt.(VV+TT)}$ Est autem demisso in CV perpendiculo MP, & dictis $MP=y$, $CP=x$, $v=x:z$ unde, si valor ipsius $dv:\sqrt{(1-vv)}$ modo inventus, reduci queat ad arcum circularem, & hinc haberi æquatio algebraica inter v & t, seu x, z, & t, ob datam æquationem inter z & t (*Art. 2. Sol.*) eliminabitur t, & dabitur æquatio algebraica inter x & y. Hicque est casus curvarum algebraicarum.

Cor. 2. Pro causticis definiendis cogitari oportet, esse MN tangentem causticæ ad K & CG perpendiculum in eam. Sit ergo $CK=r$, & $CG=q$, est $q=2T$ (*Art. 5. Sol.*) & $GK=R-2p^2:z$ (*ib.*) $=b+2\int(dT:t)+2Tt-b-2\int(dT:t)$ (*Art. 9, 11, Sol.*) seu $GK=2Tt$. Unde $rr=4TT+4TT:t$, seu $r=2T\sqrt{(1+tt)}=q\sqrt{(1+tt)}$. Ita in sectionibus coni ob $2T:\sqrt{(1+tt)}=$ *const.* est $r=$ *const.* Si jam sit u sinus anguli ACK, patet, fore $\frac{du}{\sqrt{(1-uu)}}=\frac{qdr}{\sqrt{(rr-qq)}}$ sed $dr=2(dT(1+tt)+Ttdt):\sqrt{(1+tt)}$ unde $\frac{du}{\sqrt{(1-uu)}}=\frac{dT.(1+tt)+Ttdt}{(1+tt)Tt}=\frac{dT}{Tt}+\frac{dt}{1+tt}$

Pars ultima cum manifesto sit arcus circularis, erit caustica geometrica, si $dT:Tt$ sit reducibilis ad arcum circularem.

Cor. 3. Sit fluxio causticæ $=ds$ est $qds=r\sqrt{(ds^2-dr^2)}$ unde $ds=rdr:\sqrt{(rr-qq)}$ seu $ds=2dT:t+2tdT+2Tdt$ & $s=2\int(dT:t)+2Tt$. Ergo, si $\int(dT:t)$ est algebraicum, caustica est rectificabilis. Unde si conjunctæ sint conditiones *Cor. 3* & *2* curva quaesita erit geometrica.

Exemplum 2. Sit $T=c:(1+tt)^n$ est $dT:Tt=-2ndt:(1+tt)$ unde caustica semper geometrica (*Cor. 2*). Præterea $dT:t=-2ncdt:(1+tt)^{n+1}$, quod est integrabile, si sit $n=(2k+1):2$, notante k integrum positivum,

 ut

ut deducitur ex dictis a *Jo. Bernoullio Op. T. IV n. CLVIII cor. II.* Ergo sumto $T = c : (1 + tt)^{\frac{2k+1}{2}}$, prodeunt curvæ quæsitæ, algebraicæ. Si sit $k = 0$ habentur sectiones coni. Inter reliquos ipsius n valores, qui dant saltem causticas algebraicas, posito $n = 1$ caustica fit circulus.

Cor. 4. Concessis rectificationibus & tangentibus causticarum, construuntur curvæ quæsitæ per puncta. Nam ex iis, quæ habet *Jo. Bernoulli* Lectione *Hospitaliana* 29 inf. deducitur fore $z + l = const. + s$. & $\zeta + \lambda = const. - s$. Sit $z + l = b$ ad $s = 0$ & $\zeta + \lambda$, ibidem $= \beta$ est $l = b + s - z$ & $\lambda = \beta - s - \zeta$, unde substituendo in ipsius z valore *Art. II Sol.* $s - 2Tt$ loco $\int(dT:t)$ vi *cor. 3*, erit $l = \frac{1}{2}b + \frac{1}{2}s + Tt - TT:(\frac{1}{2}b + \frac{1}{2}s - Tt)$ & $\lambda = \frac{1}{2}b - \frac{1}{2}s - Tt - TT:(\frac{1}{2}b - \frac{1}{2}s + Tt)$ seu quoque $l = \frac{(b+s)^2 - 4TT(tt+1)}{2(b+s) - 4Tt}$ & $\lambda = \frac{(b-s)^2 - 4TT.(tt+1)}{2.(b-s) + 4Tt}$. Quæ longitudines in tangente causticæ sumtæ, puncta curvæ respondentia sibi, definient.

Schol. Qui methodum hanc curvas quæsitas construendi, ad exemplum applicare voluerit, commodissime eliget eam, cujus caustica est circulus, cum circuli tangentes facillime dentur, rectificatioque ad praxin multo accuratius, quam opus est habeatur. Sit ergo in ex. 2. $n = 1$ seu $T = c : (1 + tt)$ est $dT = -2ctdt : (1 + tt)^2$ & $dT : Tt = -2dt : (1 + tt)$. Hinc $\frac{du}{\sqrt{(1u \cdot u)}} = -\frac{dt}{1 + tt}$ & A sin. $u = Const. - A$ tang. t. Sit $u = 0$ ad $t = \infty$ est A sin. $u = A$ tang. $(1:t)$ seu $ACB = CKG$. Ergo æquando sinus arcuum æqualium est $u = 1 : \sqrt{(1 + tt)}$ hoc est, demisso KW perpendiculo in CV, $CW : CK = 1 : (\sqrt{} + tt)$. Sed CK, seu $r = 2T\sqrt{(1 + tt)}$ fit $= 2c \sqrt{(1 + tt)}$. Unde est $CW = r^2 : 2c$, seu $2c.CW. = CW^2 + KW^2$, ut pateat, causticam esse circulum diametri $2c$ tangen-

TAB. VI tem CA in C. Æquatio inter q & r hoc casu fiet $rr = 2cq$, eundem

Fig. 2. circulum definiens (vid. Perill, *Wolf. Mech. ed. II* §. 659). Pro inve-

inveniendo s, seu $2\int \frac{dT}{t} + 2Tt$ est ob $dT:t = -2cdt:(1+tt)^2$ ex methodo *Jo. Bernoullii Op. T. IV n. 188 §. 1,* $\int(dT:t) = -ct:(1+tt) - c.\ A$ tang. $t + Const.$ Capiatur summa sic, ut evanescat ad $t = \infty$, fiet ea correcta $= -ct:(1+tt) + c.A$ tang. $(1:t)$. Sed $2Tt = 2ct:(1+tt)$. Ergo $s = 2c.\ A$ tang. $(1:t) = 2c\ A$ sin. $u = 2$ arc. $A\beta$, si $b = 1$ Porro pro eliminandis T, t, ex valore ipsarum l, λ, *cor. 4.* ob $CKG = KDC$ est $1:t = CK:KD$ & Tt, seu $ct:(1+tt) = KD.CK:4c$ & $T^2.(t^2+1) = \frac{1}{4}CK^2$ est vero quoque $KD.CK = 2c.KW$. Igitur $l = \frac{(b+s)^2 - CK^2}{2.(b+s) - 2KW}$, $\lambda = \frac{(b-s)^2 - CK^2}{2.(b-s) + 2.KW}$ ex quibus formulis facillime in ducta tangente ad K, abscinduntur l, & λ, poteftque illa commodior adhuc ad praxin effici, dividendo numeratores & denominatores per 4, quo facto assumto s in gradibus adhiberi potest quadratum sinus ejus arcus, seu $\frac{1}{4}CK$ quadr. cum hic assumto s hoc modo, sinus ejus ad obtinendum CK duplicandus sit, numerique majores ubique in calculo adhibendi.

Praeterea constructio adhuc datam ponit b, quae definita etiam c, pro lubitu potest assumi. Sumta ergo c pro unitate, sit π semiperipheria CKB, & ponatur $b = \pi$. Patet, nunquam fieri posse $l = o$. aut $= \infty$, cum nec possit esse $\pi + s = CK$, ut numerator ipsius l, nec $\pi + s = KW$, ut denominator evanescat. Sed λ euanescet ad $\pi - s = CK$, seu illum locum ubi chorda arcui supplementi sui ad semicirculum aequatur, hoc est, ubi sinus aequatur arcui suo complementi, quod contingit proxime circa $s = 95°\ 18'$. Posthaec fit λ negativum, indicio N punctum ad easdem puncti K partes cadere, ad quas cadit M, atque ad $s = \pi$ ob $KW = o$ fit $b - s = o$ & $\lambda = -\infty$.

Curvae quaesitae puncta facillime definiuntur, quae jacent in perpendicularibus ad CD per C & D ductis. Pro illis, quae jacent in perpendiculo per C transeunte, in valoribus ipsorum l, λ, est $CK = o$ & $s = 2n\pi$ notante n numerum integrum positivum. Unde posita $b = \pi$ pro illis fit $l =$ $(\pi +$

$(\pi + 2n\pi)^2 : 2(\pi + 2n\pi) = \pi.(2n+1):2$ & $\lambda = \pi.(1-2n):2$. Igitur, posito $n=0$ puncta M, N, in hoc perpendiculo cadunt utrinque circa C, ut sit $CM = \frac{1}{2}\pi$, $CN = \frac{1}{2}\pi$, sed posito $n = 1$ fit $C2M = \frac{3}{2}\pi$ & $C2N = -\frac{1}{2}\pi$ indicio $2N$ cadere in M. Similiter posito $n = 2$ fiet $C3N = -\frac{3}{2}\pi$, seu $3N$ cadet in $2M$. Generatim si quaeratur punctum N numero $n+1$ in ordine reperietur pro eo definiendo $\lambda = \pi.(1-2n-2):2 = -\pi.(2n+1):2$, qui valor definiebat l pro puncto M in ordine n to. Ergo $n+1$ tum N semper cadit in $n$tum M, seu id, quod praecessit. Idem in perpendiculo per D transeunte contingit. Pro definiendis M, N, punctis in illo est $KW = 0$ & $s = (2m+1)\pi$ existente m positivo intego, atque $CK = 2c$, sitque $l = ((m+1)^2.\pi\pi - cc):(m+1)\pi$ & $\lambda = (mm\pi\pi - cc): - m\pi$, ubi rursus patet pro puncto N, $m+1$ to fieri respondens $\lambda = l$ proxime praecedenti, ut $m+1$ tum N cadat in $m$tum M. Hoc specimine methodum curvas has per punctorum inventionem construendi illustrasse sufficiat, cum plura jam addere non vacet.

Quodsi loco *cot.* CKM sumeretur *cot.* vel *cos.* CVM, reperietur forte solutio per coordinatas rectangulas. Tuncque usus erit distantiae CV, ad V punctum, in quo radius reflexus axem intersecat. Quae distantia, quia spatium chartae adhuc id permittit, quomodo inveniatur, docebo. Dicatur ergo subnormalis ad M punctum, r, et, quia normalis angulum CMV bissecat, erit

$z : x - r = MV : CV - x + r$ & $z : x - r = z + MV : CV$ unde ob $MV = \sqrt{((x-CV)^2 + y^2}$ erit

$$z.^2 CV^2 - 2(x-r).CV.z^2 + z.^2(x-r)^2 = (x-r)^2.x^2 - 2x.(x-r)^2.CV + (x-r)^2.CV^2 + (x-r)^2 y^2$$

adeoque ob $z^2 = x_2 + y^2$ destruentibus se utrinque terminis CV non continentibus, aequatio fit divisibilis per CV & obtinetur $CV = 2.(x-r).(z^2 - x(x-r)):(z^2 - (x-r)^2)$ Est enim ex duobus V punctis, quae quaeri possunt, alterum ipsum C, adeoque alter ipsius CV valor $= 0$. Iam ponendum est $r = -ydy:dx$ quia in Fig. supponitur crescentibus x decrescere y, unde $x - r = (xdx + ydy):dx$. Si ergo sit $dy = qdx$, obtinebitur

$$CV = 2.(y-qx).(x+qy):(y.(1-q^2) - 2qx).$$

✲ ✲ ✲

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Decembris Anno MDCCXLVII.

EPHRAEM SYRI OPERA OMNIA, QUÆ EXstant, Graece, Syriace, Latine, in sex Tomos distributa, ad MStos Codices Vaticanos aliosque castigata, multis aucta, nova interpretatione, Præfationibus, Notis, variantibus lectionibus, illustrata. Nunc primum sub auspiciis sanctissimi Patris BENEDICTI XIV, Pontificis Maximi, e Bibliotheca Vaticana prodeunt. Tomus secundus, Graece & Latine.

Romæ, ex typographia Pontificia Vaticana, 1743, fol. Alph. 5 plag. 14.

Ephraemi Syri, Reverendi Patris, egregia scripta a priscis inde temporibus insignem laudem & celebritatem obtinuerunt, per hanc vero novam editionem novum jam decus ac splendorem accipiunt. Debemus hanc non tantum Clarissimo Præsuli, *Josepho Simonio Assemanno*, Bibliothecæ Vaticanæ custodi, sed etiam Eminentissimo *Angelo Mariæ* Cardinali *Quirino*, quo potissimum duce & autore hæc editio curata est. *Secundus* hic *Tomus* continet opera hujus Patris Græca, quæ in Oxoniensi editione supererant. Latina interpretatione donavit, quæ in hoc *Tomo* Græca occurrunt *Ephraemi* scripta, laudatus *Assemannus*. Oxoniensis editionis ordo propterea servatus fuit, quia in Vaticana & aliis Bibliothecis nullus Codex inventus fuit, qui plane cum altero conveniret. Hanc ob causam, cum *prior Tomus*

duos supra triginta priores editionis Oxoniensis Sermones complectatur, in hoc *secundo Tomo*, quos eadem editio a Sermone trigesimo primo usque ad ultimum exhibet, eodem ordine collocatos deprehendimus. Addita tamen sunt in hac editione nonnulla fragmenta & aliquot Sermones, ut lacunæ bene multæ Oxoniensis editionis supplerentur, & excerpta alia, quæ ab *Eduardo Thuvaites*, illius editionis curatore, omissa sunt, ex vetustissimis MStis adderentur. E. g. Sermoni, cujus initium in editione Oxon. *pag. 347*, & in hoc *Tomo pag. 192: ἀδελφοί μου φιλόχριστοι*, subjungitur *pag. 209* alter, qui incipit: ἀγαπητοὶ μηδὲν προτιμησώμεθα &c. Qui Sermo in quibus Codicibus MStis legatur, docet pluribus epistola *Assemanni* ad Cardinalem *Quirinum*, ubi & plura hujus rei documenta leguntur. Prolegomena ejusdem *Assemanni*, huic *Tomo* præfixa, digna sunt, quæ attente legantur. *Caput I* catalogum exhibet Sermonum *Ephraemi Syri*, qui Græce exstant in Bibliothecis S. *Marci* Venetiis, *Passionea*, *Vallicellana*, & *Moscuensi*. *Caput II* de Latinis *Ephraemi Syri* interpretationibus agit, *Ambrosii Camaldulensis*, *Petri Francisci Zini*, & *Gerardi*
Pag. 20. *Vossii*. *Oudinus Ambrosianam* conversionem plus justo extollit, eamque omnium primam fuisse asserit, quod refellit *Assemannus* noster, alias versiones ante *Ambrosianam* fuisse, ex variis
21. Codicibus MStis ostendens. *Kohlius* in Historia versionum *Ephraem Syri*, inprimis versionis Slavonicæ, *Oudinum* redarguit, quod *Ambrosium*, Abbatem, totiusque Ordinis Camaldulensium præfectum, appellet, sed noster Autor, illum errare, ex ipsius *Ambrosii* Epistolis evincit, in quibus plus vice simplici commissam sibi generalem totius Camaldulensium Ordinis præfecturam non sine lachrymis narrat, id quod etiam ex aliis Autoribus satis constet. Cur vero *Ambrosius* se non Abbatem, sed tantum Monachum, in versione Operum *Ephraemianorum* nominet, inde factum est, quod aliquot ante annis Sermones illos Latio donaverat, quam generalis præfectus eligeretur. Emendat præterea & suum errorem *Assemannus*, quem in Prolegomenis *Cap. 3* erraverat circa obitum *Ambrosii*, ubi ejus

ejus vitam uſque ad A. 1490 produxerat, cum ex *Auguſtino*
jam didicerit, illum Florentiæ A. 1439 obiiſſe. *Ambroſius* Pag. 22.
in Græca quidem lingua verſatus maxime fuit, at, Syriacam
etiam calluiſſe, probari non poteſt, quod quidem *Koblius*
ſibi perſuadet, a noſtro Autore propterea iterum notatus.
Præter *Ambroſium*, *Zinum*, & *Voſſium*, nullos alios agnoſcunt 23.
Ephraemi interpretes *Tentzelius* & *Koblius*; ſed noſter Autor
ex editis per *Aloyſium Lipomannum* & *Laurentium Surium* To-
mis demonſtrat, *Julium Clementem*, Canonicum ſecularem
S. *Georgii* in Alga, operam ſuam ad teſtamentum S. *Ephraemi*
e Græcis Codicibus Latinitate donandum contuliſſe; quædam
alia opuſcula e Græco Latine verſa atque edita a *Jacobo
Gretſero*, *Franciſco Combefiſio*, & *Jo. Bapt. Cotelerio*; ex
Codicibus Vaticanis nonnullos Sermones e Græco in
Latinum a Cardinali *Sirleto* translatos. *Voſſium* non carere 24.
nævis in ſua converſione, contra *Koblium* monet Autor. Cum
nos in his *Novis Actis ad A. 1738 pag. 289* obſervaverimus,
noſtrum *Aſſemannum* in ſua editione nonnunquam Oxo-
nienſis editionis lectionem retinuiſſe, nonnunquam margina-
lem in textum recepiſſe, nec non a verſione *Voſſiana* cum ſub-
inde receſſiſſe, illud hoc in loco non ſolum fatetur, ſed etiam
addit rationes & exempla, ſimul tamen contendit, hoc non 25.
ideo factum, quod cum *Koblio* ſentiat, *Voſſii* fidem in du-
bium vocante, aut *Riveti* ac *Tentzelii* cenſuræ ſubſcribat, ea
omnia, quæ translata dedit *Voſſius*, *Ephraemi* opera tanquam
ſpuria & adulterina rejicientium, ſed potius bonam fidem
Voſſii contra *Koblium* confirmat, & pluribus hanc rem di-
ſputat. *Caput III* de Græcorum & Latinorum manuſcripto- 30.
rum Codicum, *Ephraemianos* Sermones complectentium, fide &
autoritate diſſerit. *Tentzelius* præfracte negaverat, Græcas o-
mnes, quotquot manu exaratæ in Bibliothecis ſervantur, ver-
ſiones autoritatem ullam & fidem mereri. *Koblius* nonnullos
Sermones admittit, nonnullos ut ſpurios rejicit, quorum ſen-
tentias confutat Autor noſter, *Cap. IV Koblio* potiſſimum re- 31 ſeq.
reſpondens, qui varios Sermones *Ephraemianos* tanquam adul-

terinos rejecit, ſatis etiam fuſe oſtendens, hac in re vehementer errare *Kohlium*.

Pag. 433. Ad calcem hujus *Tomi* occurrunt variæ lectiones in Teſtamentum ſancti *Ephraemi* ex MSto Codice Syriaco Bibliothecæ Collegii urbani de propaganda fide. Indices tum Sermonum, tum Capitum, Opus claudunt.

Inſcripſit & hunc *Tomum* Summo Pontifici *Benedicto XIV Angelus Maria* Cardinalis *Quirinus*, Epiſcopus Brixienſis, & Apoſtolicæ ſedis Bibliothecarius. Gratulamur magno huic Viro ſplendidam hanc Operum *Ephraemi* editionem, &, ut *tertius Tomus* brevi in lucem adſpectumque hominum doctorum veniat, vehementer optamus.

SIBYLLARUM IN VETERI ECCLESIA AUTORITAS, & Hiſtoriæ eccleſiaſticæ ac Theologiæ conjunctio, opus P. M. FRANCISCI M. LEONI, Veronenſis, in Gymnaſio Patavino Theol. & Eccleſiaſt. Hiſtor. Prof. Publ. Notis & illuſtrationibus Autoris ejusdem auctum.

Venetiis, ex typographia Jo. Baptiſtæ Albritii, Hieron. filii, 1744, 4 maj.

Plag. 10.

Libello huic quid occaſionem dederit conſignando, *Capite* ejus ſtatim *primo* exponitur. Initium differendi facit

Cap. 1. Autor ab hoc ſatis vero enunciato: *Si, divinarum rerum ſtudiis qui ſeſe dedunt, non nimis cupida ſiti laudis, aut, quod turpius eſt, propriæ utilitatis aviditate, traherentur, ſed uno veritatis amore; jam omnis diſputatio cum heterodoxis, omnisque contentio, ab Theologiæ finibus eſſet ejecta.* Perquam vero ſiniſtra fit applicatio ad eos, qui, ut ſcribit Noſter, *Pontificis Romani jura invaderint*, ac *ſignipheros, qui catholicum agmen ſint adorti.* Quaſi ignoraretur, quid illa fundarit, quibus hocce nitatur. Sed talia quidem condonanda ſunt animis, veritatem qui fingunt ſomniantes, & a partium, quo

quo trahuntur, ſtudio maxime ſeſe exiſtimant alienos. Interim
in eo eſt Noſter, ut hic vindicet in veterem dignitatem ſacros
nominatim vates, rem a principio exordiens; ſimulque caput
religionis ſanctiſſimæ, quantum in ipſo eſt, ulciſcatur. Id ut fiat,
ſtatim de Sibyllis & profanis vatibus agit, ac poſtea de Sibyl- Cap. 2
lis pluribus; ſimulque inquirit, an Pontifices Summi credide- pag. 3.
rint, Sibyllas afflante Spiritu S. fuiſſe vaticinatas. Quibus de Cap. 3
momentis, quod facillimum eſt conjectu, ſecundum veritatis, pag. 7.
quo ipſe trahitur, amorem judicat. Eam generalem tracta- Cap. 4
tionem poſtremis *Capitibus* inquiſitio ſequitur in *Juſtini M.* pag. 11.
inque *Clementis Alexandrini*, ſententiam ſingularis. Hanc ita Cap. 5
quidem concludit, ut, eſſe certum atque exploratum, dicat, uni pag. 17.
Judæorum olim, mox Chriſtianæ pietati ſolum, nempe nun- Cap. 6
quam ſuperſtitioni, ſemper vero religioni, prophetiam con- pag. 22.
ceſſiſſe. Sed progredimur ad Hiſtoriæ eccleſiaſticæ ſpecimen, 27.
ſeu pro Hiſtoria eccleſiaſtica Orationem. Laudantur hic va-
ria rerum cœtus divini ac fatorum hiſtoriæ commoda. Inter 2.
præcipua eſt, quod confutandis falſarum hæreſium patronis
egregie ſerviat. Nimirum, ſi quidem clari ſunt, unde hau-
ritur, fontes, perſpicimus inde, qua ratione a prima veritate
paſſim declinarint, profanis gentibus, ut pellicerent illas, ſe
conformarint, Philoſophorum ſententiis immerſerint, ſacræ
dominationi, tandemque tyrannidi, ſubjecerint Chriſtiani; do-
nec antiquo veritas ſplendori redderetur. Requiritur ideo 5.
jure a Noſtro hiſtoria, non quæ, ſine diſcimine, quæcunque
colligit, hominum facta nulla trutina perpendens, aut illu-
ſtrans obſervatione. Unde triplex idem genus exigit, Chro-
nicon, Annales, atque Hiſtoriam. Illud exhibeat res geſtas
natura potius, quam inſtituto, ut ſimplicis ſcriptoris pectus vi-
deas; iſti peracta tradant, ſervato locorum ordine, ut eru-
diti autoris ſtudium pernoſcas; hæc tandem tum ordine lo-
corum, & temporum, tum rei diſtributione æquabili, memo-
rabilia narret, atque, inſignia quæ maxime ſunt, prudenti illu-
ſtret obſervatione. Anſa indidem arrepta, nonnullas Autor ob- 7 ſeq.
ſervationes conjungit, &, Patrum quorundam mentione facta,
ſubjectis in obſervationibus vitas breviter enarrat *Juſtini M.*,

Tertulliani, *Origenis*, *Athenagoræ*, *Arnobii*, atque aliorum.
Pag. 9 seq. Neque præcipuarum antiquo tempore malæ notæ hæreſium fautores prætermittit, ſed notitiam ſuppeditat præcipuorum; dum primarii Patrum, hiſtoriarum adminiculis fulti, ſtraviſſe dicuntur eosdem. Nimium foret, quos hic, in rebus, præter neceſſitatem collectis, admiſit errores, colligere, nedum confutare. Male ſcribuntur nomina quædam, multiplicantur
24. hæreſes, neque fabulis parcitur. Sed oſtendit quoque Noſter ille, quantum nervorum & virium ſibi adſciſcat hiſtoricus, divina ſcientia exutus, quantumque viciſſim Theologus, memorabilibus in ſacro cœtu rebus deſtitutus. Memorat hac occaſione, Mathematicorum id ad modum fieri, qui directa prius, deinceps autem inverſa, ratione doceant; ac, ſingulari pariter obſervatione, præter alia, ſubjicit, olim iſtud Dialecticis uſu veniſſe omnibus, inque iſta re *Gorgiam* Leontinum, teſte *Platone* in *Gorgia*, eminuiſſe; quin idem etiam obſervaſſe & in *Partitionibus*, & in *Topicis*, *Tullium*. Sed nolumus extra oleas
26. cum *Leone* vagari. Ad easdem redeuntes, eo nomine explodentem videmus epiſtolas ſancti *Martialis*, libros decem recognitionum S. *Clementis*, epiſtolas Pontificum Rom. a *Clemente* ad *Siricinum*, *Marcellini* inventum, commentum prædeſtinatiani, nugas de hæreſi *Barlaami* & *Ancyndini*, fabulam
27. de Pontifice *Joanna*, vel *Agnete*, vel *Gilberta*, vel *Eliſabetha*, vel *Margarita*, vel *Juditha*, vel *Dorothea* Pontifice, quam alii Germanicam fuiſſe, Anglam alii, contendunt. Hic iterum
30. occaſionem nactus, narrationem iſtam verboſius confutat, regulis poſitis hiſtoricæ veritatis explorandæ, quæ ſequuntur, non contemnendis: 1) Homines craſſo ingenio, aut improbo, aut non ſatis inſtructo, teſtes non ſunt adhibendi in re obſcura & difficili, quia datur fides non rei, ſed teſti; 2) quibus deſtimonium utile eſt, teſtes ſi vocentur, ne credito; 3) hoc diſcrimen eſt inter malæ ac bonæ notæ teſtes: hi ante, quam teſtantur, rem perpenderunt diligentiſſime, moneniurque, ut denuo perpendant, illi ſecus; 4) ubi diſſentiunt teſtes, obſerves a) argumentum diſcriminis, b) teſtium famam, c) momenta, quibus concitantur, d) rem dubiam, rem certam, quid

ex

ex lege, quid a conſuetudine; 5) teſtes de auditu ſi ab eodem acceperint, quanquam mille, unum habe. Vix revocato ab aviis illis pede, in alia incidit, ſcholaſticos doctores adverſus *Adamum Tribeccbovium* atque alios defendens. Craſſiſſimis autem in tenebris oberrat, quando cum iis pugnare laborat, qui, ut iſte ſcribit, ſpeculandi ratione utuntur, quæ non in divinas literas, non in traditiones, non in Concilia, non in Pontifices Summos, non, uno verbo, in ſacram hiſtoriam & eccleſiaſticam, radices agit, cuique *Echius*, qui non eminus ſpectavit agmen, ſed cominus aggreſſus eſt atque coegit, nec non *Remundus*, qui cuniculos omnes detegit, viri ætate ſuperiore docti & eruditi, perniciem illam adſcribunt, quam temporibus ſuis ſancta Catholica & Apoſtolica eccleſia indigniſſime perpeſſa eſt. Pag. 35 ſeq. 36.

CAAB BEN ZOHAIR, CARMEN PANEGYRIcum in laudem Muhammedis, AMRALKEISI MOALLAKAH, cum Scholiis (Arabicis), & verſione Latina LEVINI WARNERI. Accedunt Sententiæ Imperatoris ALI, et nonnulla ex Hamaſa & Diwan Hudeilitarum. Omnia e MSt. Bibliothecæ Batavæ edidit, vertit, notiſque illuſtravit, GERARDUS JOANNES LETTE. Præmiſſa eſt laudatio Celeberrimi Viri, ALB. SCHULTENS.

Lugduni Batavorum, apud Cornel. Haak, 1748 (1747), 4. Alph. 1 plag. 9.

Leida, librorum Arabicorum fœcunda mater, quæ tam copia, quam præſtantia, ſuorum id genus fœtuum cum ipſa Roma certat, denuo nos orientali beat munuſculo, recente opuſculorum poeticorum Arabicorum, antea non editorum, collectione, quam curavit Rev. *Lette*, amicus quondam noſter, (verba ſunt *Jo. Jacobi Reiske*,) dum Leidæ degebamus, nunc conſtitutus Paſtor Valkenburgi, pagi non ignobilis, qui Leida verſus oram maritimam occidentalem ad milliare diſtat. Opuſculum hoc

hoc linguæ Arabicæ ſtudioſis, & iis maxime, qui ſacrum Codicem ex ea illuſtrare ſtudent, poteſt inſignem uſum præſtare. Præter enim modo in titulo indicata, exhibet in notis fragmenta poetica & grammatica multa egregia, quæ tironi campum aperiunt, in quo diligentiam exercere, & levare ſitim ſuam, queat. Monſtrant illæ notæ, ſuum autorem in ſcriptorum Arabicorum lectione hoſpitem non eſſe, doctrinaque lætiore & acriore judicio abundare, quam ille poſſedit, qui *Alii* carmina edidit, librum, quem nuper *Menſe Septembri* annunciavimus. Unde ſpem concipimus, fore, ut, eadem diligentia ſi pergat Cl. Editor his in ſtudiis occupari, magno illis ornamento & præſidio aliquando ſit.

Textus Arabicus primi Carminis, quod *Caabum*, filium *Zahairi*, autorem habet, & verſibus 58 cum oppoſita Latina *Lettii* verſione, & Scholiis ſubjectis, (quæ, quia melior appellatio non ſuccurrit, Lipſienſia nominemus, quandoquidem a me olim ex Codice Lipſienſe deſcripta, & Editori ſuppeditata fuerunt,) ea, inquam, implent paginas 45. Alterum Carmen eſt *Amralkaiſi*, Principis Arabum Kenditarum, ſed qui, regno ejectus, miſere periit, (vid. Prolog. meus ad *Tharapham pag. 25*,) iſto *Caabi* quinquaginta fere annis antiquius, unum, & quidem primum, de illis ſeptem, ſub nomine *al Moallakat*, ſeu ſuſpenſorum, celebratis, quorum editionis initium feci Leidæ A. 1741, quando ſecundum ordine, quod eſt *Tharaphæ* autoris, prodebam. Carmen *Amrilkaiſi*, quod conſtat verſibus 82, cum ſubjectis *Ibn Nahaſi*, Grammatici, Scholiis Arabicis, & oppoſita Latina interpretatione *Levini Warneri*, a *pag. 48* usque ad *89* procedit. Latinam illam interpretationem *Levini Warneri*, ſummi viri, & mihi nunquam ſine honoris præfatione nominandi, interpolarunt Cl. *Schultens* & noſter Editor. Ego quidem id non feciſſem; neque ſubſtituendo aliorum erroribus mea κατορθώματα ipſe me defraudarem, neque, indigna judicans publica luce, ſolicitarem mortuorum manes, ea prodendo; ſed, ſi darem, darem talia, qualia invenerim. Jam fueram hoc inſtitutum *pag. 7* Prologi mei ad *Tharaphæ Moallacam* deprecatus. *Paginam 90, 91, & 92*, implent ſententiæ Impera-

Imperatoris *Ali*, mere Arabicæ ordine Alphabetico, e collectione *Abdulwahid ben Muhammed*, e Codice, qui *Bibliotheca Leidensis* in *Catalogo pag. 467* numero 1448 recensetur, ordine vero librorum, quo in pluteis dispositi sunt, est vigesimus octavus. Hæ sententiæ diversæ sunt, ut comparando deprehendi, ab illis, quas *Simon Okley* post alterum Tomum Historiæ suæ Saracenicæ dedit Anglico, & *Th. Arnoldus* inde deinceps Germanice quoque vertit. Forte sunt eædem cum illis, quas *Jacobus Golius* Leidæ apud *Elzevir.* in 8 plagulis duabus, vel tribus, una cum carmine *Thograi*, & aliquo *Avicennæ*, nescio quo anno, edidit. Possessores rarissimi hujus libelli, quem ipse quoque olim habui, sed amico donavi, poterunt in eam rem inquirere. Id scio, Codicem, e quo Rev. *Lette* has sententias edidit, unum eorum esse, quos *Golius* ex Africa & Oriente Leidam convexit. Sequuntur post hæc a *pag. 93* usque ad *pag. 166* notæ fusiores ad *Caabi* carmen, & a *pag. 167* usque ad *pag. 214* strictiores ad carmen *Amrilkeisi*. *Pag. 215* & *216* sunt stichi quidam mere Arabici ex *Hamasa*; *pag. 217* alii ex *Diwan Hudeil*; & unum bene longum carmen celebris Poetæ *Sachri*. Sequuntur Indices tres. Primus Autorum, quos Rev. Editor in notis allegat. Placeat, cuicunque velit, hoc Belgio nunc solenne institutum, in Græcis & Latinis utile quodammodo & necessarium, at in Arabicis, qui paucissimi editi sunt, inutile. Mihi non placet ambitiosa hæc, imperitis formidolosa, peritis rerum ridicula, multijugæ lectionis ostentatio. Secundus Index est vocum Arabicarum, quæ in notis excutiuntur; & tandem tertius vocum sacri Codicis Hebræarum, quæ ex Arabismo illustrantur. Potissima nempe hujus opusculi destinatio fuit, sacræ Scripturæ ex monumentis suis lucem accendere, neque aliud quid exspectari debet ab iis, quorum studia & lucubrationes Cel. *Schultens* moderatur. Dedicatus est libellus Serenissimo Arausionensium Principi, Fœderati Belgii gubernatori. Excipit eam dedicationem præconium, quo Cel. *Schultens* Autorem hujus opusculi, ejusque eruditionem, laudat & extollit verbis tam

magnificis, ut vel ſola tam nobilis palmæ adipiſcendæ cupiditas alium quemcunque ad linguæ Arabicæ ſtudium impellere poſſit. Tandem Præfatio ſequitur, ad quam ſtatim plura dicemus. Cetera totum opuſculum nitida charta, typiſque pulchris, & ſatis emendate, impreſſum eſt; fasque adeo, Editori, & nobis, & erudito orbi, lepidum munus, & non contemnendas opum acceſſiones, gratulari.

Præfatio, quæ pro dignitate & copia rerum debebat filo deduci longiſſimo, & quatuor, aut quinque, plagulas impleviſſet, ſi mihi fuiſſet ſcribenda, juſto brevior & obſcurior eſt, paſſim etiam ænigmatica. Exponit ea de occaſione concinnandi ſui opuſculi, de Poetis ſuis, de Codicibus, e quibus prodiit, & tandem peculiare dimidia plagula, de occaſione, qua *Caab* ſuum carmen dixit. Occaſionem ſuſcipiendi hujus opuſculi narrat his verbis: *Cum e gazophylacio Codicum MSS. quibus ſplendet Bibliotheca Batava*, (id eſt, Leidenſis,) *mihi lectiſſima quædam ſeligere conceſſum, præprimis placuit Caab ben Zahairi Abi Solmæ* (imo vero Zohairi ben Abi Solmæ) *carmen panegyricum & Moallakat. Utraque iſta monumenta mihi digna viſa ſunt, quæ erudito orbi communicarentur.* Quantum ego equidem ex his intelligo, & lectorem quemvis intellecturum eſſe puto, concludendum eſt, Rev. Editorem dicere velle & inſinuare, quod, poſtquam acceſſus ad Codd. MSS. Leidenſes ſibi fuerit factus, notitiam demum cum ſupra memoratis monumentis contraxerit, & eorum amore tum demum captus ita fuerit, ut ea inde exſcriberet, atque deinceps verteret, & ex illis ſolis ederet. Verum ipſe deinceps dicit, ſe *Caabi* carmen ex Bibliotheca Lipſienſi prodere, quam dignam puto rem, ut, quemadmodum geſta eſt, exponam. Scire illam, non tam mea, quam literariæ rei, intereſt. Si audire vellem civium meorum quosdam doctos homines, qui de maligno & ignobili atque improbo quorundam Batavorum erga Germanos animo ſæpe apud me queſti fuerunt, poſſem ſummo jure meum *Lettium* habere ſuſpectum, ac ſi mea in ſuum opuſculum merita celare & ſupprimere

mere voluisset. Ego vero potius hanc narrationis miscelam & *ὑστεροπροτερολογίαν* alicui ejus insuetudini scribendi & præcipitantiæ tribuo, quæ, quo minus claros impertiret & distinctos sensus successionis rerum & temporum, impedivit. Sed, ne ipse obscurus fiam, dicam, quod res est. Reverendus Editor, mense Februario anni superioris 1746 ad me accedens, exponebat, animum sibi esse, specimen aliquod poeseos Arabicæ edendi. Rogare itaque, ut ipsi præstem de penu mea, quod ex ipsius re fore judicarem. Ego tum ipsi suadebam, ut nobilissimum carmen, in laudes *Muhammedis* a *Caabo* dictum, ederet, & promte, ut meus est mos, & officium, quo literarum incrementis inservire teneor, Codicem ipsi tradebam, in quem compingi curaveram 1) Carmen *Ibn Doraidi*, vulgo *ol Mochammasah*, vel *ἡ πενταδικὴ*, dictum, quod magnificentissimis verbis, ultra meritum tamen, ut mihi videtur, extollit Cel. *Schultens* in Præfatione ad Consessus tres priores *Haririi*, Franequeræ editos; 2) Carmen *Caabi*, cum Commentario nescio cujus, quod mense Julio anni 1737, adeoque ante decem annos, Lipsiæ in Bibliotheca magnifici Senatus Lipsiensis descripsi, indultu illustris *Mascovii*; cui pro mea parte gratias ago, ea humanitate dignas, gratulorque, rei literatæ nomine, & ipsi, & splendidæ, cui præfectus est, Bibliothecæ, proditum ex ea tam elegans & nobile monumentum. Præterea continebat meus Codex Carmina *Ibn Nabasi* Poetæ, & aliorum permulta, nec non aliqua ludicra, quæ noster Editor passim citat. Omnia ex eodem Codice Lipsiensi, de quo paulo post plura dicam. Hunc itaque meum Codicem tradebam Rev. *Lettio*, qui *Caabi* Carmen cum Scholiis Lipsiensibus describebat, meo suasu, vertebatque Latine, & versionem suam mihi monstrabat; sed quæ, ut paucis complectar, ne cassam quidem nucem valebat. Ignoscat mihi Reverendus amicus, quicum mihi res est. Ipse mihi sibique veritatis eorum, quæ narro, conscius est. Semel itaque, & paulo ante discessum meum e Leida, iterum carmen *Caabi* côram ipso, tanquam magister discipulo, exponebam, singula

verba Latine reddens, constructionum & phrasium indolem, tertium, quod ajunt, comparationum, totiusque carminis nexum & œconomiam, scopumque Poetæ, declarans, & tanquam Anatomicus digito singula cultroque demonstrans. Porro suadebam, ut Codicem hujus carminis Bibliothecæ publicæ Leidensis cum meo conferret, &, illud carmen Codice 68 (*pag. 472 n. 1559*) contineri, indicabam; cujus in Prologo ad *Tharafam pag. 11* dedi ampliorem notitiam. Tandem ergo *Lettius* mense Majo anni 1746 obtinebat illius Codicis, quem Leidensem appellare solet, usum. Ego vero sub idem tempus Leidam, charam illam mihi &, quamdiu vivam, memorabilem Leidam, nonnihil invitus, neque ἀσπάραϰτος, relinquebam; monens Editorem, cum ipsi valedicerem, ut, si, opus, sentiret, se suscepisse suis viribus majus, id potius abjiceret. Relinquebam apud ipsum meum exemplar *al Moallakat*, ex quo, magno cum meo dolore, video proditas notas, quas privatos in usus meditans & conjectans ante multos annos margini alleveram; quas æternis tenebris sepultam mallem. Æquum fuerat, hac de re ad me referre. Jubeo itaque ista mea verba expungi, & pro scriptis non haberi, quæ me inscio, &, si scivissem, summopere obstituro, in meum dedecus *pag. 188* & *210* prodita sunt. Relinquebam porro penes *Lettium Hamasam Bochtarii;* quam nusquam in opusculo suo citat, quod mihi valde mirum accidit, & suspicor nescio quæ. Relinquebam tandem *Amrilkeisi* opera omnia poetica ex editione *Abi Osamah*. Hos tres libros *Moallakat, Bochtarium*, & *Amralkeisum*, scripta schedula, quam servo, promisit intra annum se mihi redditurum. Jam annus elapsus est unus cum dimidio, neque adhucdum reddidit: Donabam porro Rev. Editori discedens aliquas schedas varii, sed potissimum poetici, argumenti, (tanquam ex Arabicorum Poetarum contubernio ad museum Historicorum transiens,) ut particulam de *Lazum ma la jalzum*, *Abi'l Ola* meditationibus poeticis de vanitate mundi; initium operum poeticorum *Abi Temami*; magnam

gnam particulam præstantissimi operis grammatici, *el Cameli* dicti, autore *al Mobarredo.* Donabam ipsi quoque opera poetica *Haderah.* Utenda etiam per aliquod tempus a me habuit *Abilolæ Sekth ez Zendi,* seu opera poetica; item *Dabmani, Geriri, al Motanabbii,* cum scholiis *el Wahidii.* Quem male citat *Abu Anwas,* pro *Abu Nawas,* cum citat ex Codice illo meo Lipsiensi. Quos citat *Lebidum, Zobairum, Antaram,* habet ex meis *Moallakat.* Quem citat locum ex *Ibn Doraidi* Etymologico, eum ipsi suggessi. Hæc omnia citat, tanquam ipse depromsisset e Codicibus MStis Leidensibus, quos tamen, bene scio, non ab eo inspectos. Sed citat ex apographis, quæ manu mea ex Codd. Leidensibus feci. Agnosco quidem Batavum, magis velificantem honori suo, suæque patriæ, quam hominis Germani, quem pluris Leidæ non faciebamus, quam illo poteramus in rem nostram uti. Fateor tamen, tentasset aliquale gaudium meum animum, si memorasset, unde illa omnia habuerit; & vidissem, mihi meum laborem & facilitatem apud hominem gratum non periisse. Ego quoque, si sustinenda mihi fuisset persona Clarissimi *Lettii,* & alter mihi præstitisset officium, quod ipsi præstiti, silentio non præteriissem. Nempe hoc. Liber MStus Arabicus, quem ultimo loco Leidæ tractavi, fuit *Sebekæi* Historia Theologorum Muhammedanorum sectæ Schafeiticæ. Hic verus est titulus libri, quem Catalogus Leidensis *pag. 484 n. 1860* prave & obscure indicat. In hujus libri *primo Tomo* reperiebam præter meam exspectationem *Caabi* carmen; id cum Codice meo in gratiam Editoris comparabam, & solum notatu dignum visum Scholion illud excerpebam, quod Editor in notis *pag. 130* queritur sibi maligna typothetæ incuria periisse. Ego illud in mei Codicis margine conservavi, & infra utroque sermone exhibebo. Si Editor ipse habuisset usum ejus Codicis *Sebekæi,* aut potuisset semper & absque impedimento eum consulere, supplevisset facili opera jacturam suæ schedulæ, denuo ex Codice describens. Atqui eam notulam habebat a me. Quod annotare, quamvis nemo ipsum cogeret, honesto tamen & polito homini decorum fuerat. Exspectaveram quoque,

ut indicaſſet ſuis locis locorum difficilium ipſi a me ſuggeſtas explicationes, quas, quia jam diu Leida abſum, rerumque tunc geſtarum exacta memoria evanuit, non omnes novi; agnoſco tamen bene multas, ut e. c. illud *v. 3 vino temperatum, v. 5 ſuper quam eminent, v. 6 o quam nobilis, v. 14 non obſtante laſſitudine, v. 15 cujus negotium eſt.* Hæc omnia mea ſunt. *V. 28* iſta tota parentheſis de conſilio meo fuit inſtituta. Sed, quia non omnia capiebat, aut memoria ſervabat, mea monita, factum eſt, ut quædam ex parte recte, ex altera parte ſiniſtre, exhiberet. Sic *v. 6* monueram, vertendum eſſe, *o quam nobilis ea foret amica.* Sed ille *amicitia* exhibet, *Golii* Lexico magis obſecutus. Ad *v. 32* monueram, vertendum eſſe *filii ſui*; ille vero, rurſus obſequio *Golii*, *juvencæ ſuæ* vertit. Totum *v. 41* ipſi dictavi: *Sto in loco, in quo ſi ſtaret*, non, ut ibi exſtat, *quod ſi ſtaret ibi.* Debuerat quoque lectores monuiſſe de meis aut conjecturis, aut emendationibus, quas paſſim in Scholiis loco veteris lectionis, quam in Codice Lipſienſi inveni, exhibuit. Nempe deſcribens ea Scholia ante hos decem annos, quædam margini allinebam, partim bona, partim prava, properans ad alia, neque ſatis rei attendens, aut ejus intelligens pro iſta ætate, quæ nunc nollem mihi excidiſſe. Noſter autem Editor ea omnia cum pulviſculo corraſit, & in textum inſerſit, neque vel verbo uſquam ea de re monuit; quæ vero ego non emendata reliqueram, ea exhibuit, ut invenit. Quare non etiam hæc mutata fuerunt? Mutaſſet procul dubio, ſi me præeuntem habuiſſet. Sed faciam verbis meis fidem. In Scholio ad *v. 2 lin. 2* exſtabat in Codice Lipſienſi لما قبلة. Adſcripſeram, legendum eſſe لمقابلة. Hoc arripuit Editor, ſed aut ipſe corrupit, aut ejus typothetæ, edendo لقابلة, quod æque pravum atque lectio Codicis Lipſ. *Pag. 13 lin. 15* exſtat قوذة Sic annotavi in margine legendum eſſe pro lectione MSti قولة. Sine dubio aberravit calamus meus, & ſcribere volui, aut certe debui قوية, quod unice rectum eſt. *Pag. 15* ad *v. 17 lin. 2* exſtat عبل bis, utrumque ex mea emendatione. Sed in MSto eſt عبب. Fingamus, certiſſimam eſſe meam emendationem, non male tamen egiſſet, ſi lectio-

lectionem MSti Lipsiensis indicasset. *Pag. 23* تفرق est mea conjectura pro تعقف, quod est in Codice. *Pag. 27 lin. 4* est الاختبار. Sic scribebam ante hos decem annos ad marginem mei libri legendum esse pro vitioso الاجتبار, quod est in Codice, nimium inhærens ductui literarum. Certe nunc non conjicerem eo modo, sed الاخبار, quod unice verum est. Tum nesciebam discrimen inter octavam & quartam conjugationem; nunc novi. *Pag. 39 lin. 4* مغلول exhibet ex infelice mea & importuna conjectura. In Codice exstat قلول, pro quo facili modo reponi debuerat فلول. Et forte sic quoque fuit in Codice. Puncta enim unum, aut geminum, sæpe vix distingui possunt; neque debuerat dubitasse de præstantia lectionis, quam ex *Nabega*, cujus is locus est, *pag. 157* citat فلول من قراع. Ea sola vera lectio est, altera merum monstrum, quod tamen incrustare voluit Cl. Editor. Quia semel ad illum locum deveni, debeo eum emendare. *V.* nempe *48* ultima vox in omnibus Codicibus est مغلول, *Maglul,* id est, *vinctus,* vox ibi quidem nullo modo tolerabilis. Describit enim Poeta leonem, & sic ait: *cum insilit in compar,* (ex versione *Letteana*) *haud decorum esset ei compar relinquere, nisi fuerit illud vinctum.* Duplex eo in versu peccatum, unum ab interprete, alterum a scriba, cui nimium credulus interpres obtemperavit. Verbum يحل derivavit ab حل, *licuit, decuit.* Sed est ab حلو *dulcis fuit,* non est dulce leoni, non sapit ipsi, non est ad palatum ejus, fastidit, dedignatur, *il ne l' accommode pas.* Deinde quis mortalium vidit unquam, aut vel mente tantum concipere potest, leonem, qui funibus, vel catenis, vinciat alterum vel leonem, vel feram, vel hominem? Vitium hoc scribarum est, *maglul,* مغلول, exarantium pro sola vera dictione & scriptione Autoris مفلول, *maflul*, id est, *contritum*, vel *comminutum.* Leo, qui, si insilit in adversarium, fastidit ab eo desistere, antequam ossa ejus fuerint comminuta, commolita. Et hæc emendatio quoque obversata fuit Scholiastæ Lipsiensi, sed scriba eam prætervidit. Sic itaque legendum in illo videtur: المغلول المأسور ويروى المفلول المكسور المهزوم واصل الغل الاسر والجبر *Maglul idem atque masur, seu vinctus, notat. Aliæ editiones*

tiones habent Maflul, id eft, fractus, & metaphorice fugatus. Etenim propria notio verbi Falla frangere, & βίᾳ ἀνάγκης συνωθεῖν. Hæc ad iftum locum. Pertinet aliquo modo huc illud, quod ex male percepto ductu quodam calami mei ediderit in textu *Caabi v. 45* الهيب, cum ego fcripferim, uti fcribi & legi debet, fcriptumque reperitur in omnibus Codicibus, أهيب, *obiba*, paffiv. 4 conjugat. Erravit quoque in phthongifatione alterius vocis عندي, quæ ut *Anadi* (*cor meum*), non ut *Indi* (*penes me*), debet efferri. Quod Leidenfes typi ediderunt, Arabicum non eft.

Verum, ais, an non vidifti, quantis nomen tuum celebret laudibus Reverendus Editor in Præfatione, quam magnas tibi tibias pompofus tibicen inflet Φεββιᾶς ἄτερ, quam tibi paffim per opufculum fuum fpargat χένδρυς ἐυρωτιῶντας καὶ ἐυμεγέθεις. Novi. In Præfatione ait: *Codicem MSt. unde hoc Carmen edimus, fervat Bibliotheca fenatoria Lipfienfis.* (Ne quis credat, monitum velim, Cl. *Lette* fua præfentia Lipfiam noftram unquam honoraffe; aut eo Codice ufum fuiffe, e quo ait fe *Caabum* edidiffe. Propterea addit:) *Hinc olim defcripferat Arabicæ literaturæ promus condus J. J. Reiske, cui debitas impertimus laudes & grates, quod communibus ftudiis infervieudi ergo ex apparatu fuo, quem indefeffo labore judicioque acuto comparaverat, nonnulla nobiscum communicavit, atque inter alia Carmen Caabi & Moallakat ex editione Tebrizii.* Deprecor laudes immeritas. Quod genuinis & honeftis Arabifmi cultoribus ea, quæ poffideo, fubfidia libenter impertio, meum eft officium. Verum viciffim pro mercede poftulo, ut mea mihi reddant, ubi ufi fuerint, &, fi quid ex iis profecerint, indicent. Gratius mihi feciffet, fi loco σοβαρῦ iftius καὶ ἀερώδυς κομψεύματος fimpliciter dixiffet, quod ego ipfi primus autor fuaforque fuerim edendi *Caabi*, quod ipfi cum in finem commodaverim apographum meum Codicis Lipfienfis, quod ipfi fubminiftraverim lectiones variantes ex *Sebekao*, quod ufus fuerit mea directione in concinnanda fua verfione, & meis emendatiunculis in Scholiafta. Hoc fi dixiffet, fatis litatum honori meo crediddiffem.

Sed

Sed promissorum oportet esse memorem. Supra promisi, paulo fusius de Codice Lipsiensi *Caabi* me dissertururum. Codex est formæ quartæ miscellaneus, a nescio quo collectus. In eo primo loco se offert *Caabi* carmen cum Scholiasta. *Kebrius*, qui catalogum MStorum orientalium Bibliothecæ Senatus Lipsiensis confecit, sed eum nondum editum, indicavit, id carmen esse miscellanea apophthegmata moralia metrica. Condonamus id bono viro, quem aliunde novimus. Dexterior erat in pingendis pulchre literis & ductibus Arabicis, quam usu librorum & linguæ versatior. Ego vero statim deprehendebam *Caabi* carmen, & lætabar, id eo loco me invenire, ubi non quæsiveram. Scilicet mense Aprili A. 1737 Dresdæ apud eruditissimum & humanissimum senem, Cl. *Seebisch*, Bibliothecarium Regium, videram & mihi descripseram hujus *Caabi* carmen & primam *Moallakam*, seu *Amrilkeisi*. Inde mihi carmen illud notum erat antequam codicem Lipsiensem viderem. Altero anno post in Belgium illud mecum deferebam, & A. 1741, edens meum *Tarafam*, intuli primus nobilissimi hujus carminis, etiam Cl. *Schultensio* ignorati, notitiam non in Belgium tantummodo, sed in totum literatum orbem. Anno inde 1745 Cl. *Nicol. Guil. Schrœderus*, Professor Marpurgensis, illud primus ex meo Codice describebat, & Leida discedens Cl. *Schultensio* relinquebat, a quo Rev. *Lette* habuit. Hinc intelligas illa ex Præfatione, alias futura ænigmatica: *Nonnulla tamen aut inepta, frivola, aut manca,* (nempe in Scholiasta,) *quæ ad exemplum Viri Cl. Nic. Gul. Schrœderi, cujus usi sumus apographo, aut emendavimus, aut amputavimus*, Nihil emendasti, amice, quantum adhucdum comperi, neque tu, neque Cl. *Schrœderus.* Sed meæ fuerunt conjecturæ, quas ille ex meo libro in suum transtulit. Provoco ad communis amici nostri testimonium & conscientiam. Quæ amputaveris, nondum examinavi. Recte ne factum, an secus, nunc non inquiram. Id scio, facillimam viam hanc esse, ex omnibus tricis sese expediendi.

De Codice *Seebischiano* id dicendum mihi superest, quod ejus collationem impertire nostro Editori non potuerim, quando quidem scelesta manus apographum meum, inde fa-

 ctum,

ctum, mihi jam dudum abstulit. Continet ille Codex miscellanea, mira, rara, curiosa. Statim in principio exhibet carmen *Caabi*, primam *Amralkeisi Moallakam*, epicedium *al Motanabbii* in matrem *Seifeddaulæ*, & celebre carmen *al Momfarega*, de quo *Herbelotius pag. 621*, omnia cum Scholiis interlinearibus.

Hæc de occasione editi Carminis hujus antiquissimi disputanda post Editorem habui. Si mihi scribenda fuisset Præfatio ad *Caabum*, dixissem de variis ejus Codicibus, & commentatoribus, qui passim in Bibliothecis, Parisiensi, Oxoniensi, aliis, prostant. Attulissem ex *Abi Osaibæ* libro de claris Medicis, quod *Mowaffekoddin ol Mauselensis*, Medicus, vulgo *Ibn ol Labbadi* dictus, qui A. 629 obiit, commentarium scripserit in hoc carmen; quod, ubi *Kasidat ol Amani, carmen spei & votorum*, citetur, hoc carmen intelligatur; quod *Muhammedis* pallium, *Caabo* donatum, fuerit viride; quod una cum ejusdem, Prophetæ scilicet, baculo fuerit inter regalia & insignia Chalifatus Bagdadici; quod aliquando per annum & ultra fuerit in exilio; quod tandem A. 653 fuerit a Tataris, Bagdadum diripientibus, de medio sublatum, præter alia, quæ de *Caabo*, & ejus patre *Zohairo*, jam Prologi ad *Tharafam pag. 29* attuli.

Sed de versione Latina *Letteana* nunc dicendum est. Ea nimis literalis, ideoque sæpe obscura, & præterea sæpissime a sensu Autoris sui alienissima, est, quamvis & mea usus fuerit directione, & Cel. *Schultensius*, ut ipse fatetur, ejus elaborationi invigilaverit. Quid si tironum illos fuerit imitatus, qui ad elaborandas suas theses eruditiorum amicorum adhibent consilia, sed a nimia sibi cavent elegantia, ne opus prodant non suum esse, bonisque alienis admiscent quædam mala de suo, data opera. Studuit quidem tironum commodis. Atqui considerare debuerat, ineptum fore institutum, si quis tironem Arabismi ad tam sublime & difficile carmen admittere velit. Qui vero legere illud Arabice sciunt, non egent versione literali, sed etiam ope laxioris periphraseos se norunt expedire. Plures quoque sunt lectores & æstimatores talium Arabice non periti, quam periti; quorum potissima habenda ratio. Nam versione neque satis clara, neque satis Latina,

tima, eos in opinione magis confirmes, qua occupantur, Arabes insanire, & effutire, quicquid in buccam venit. Et quidni sic cogitabunt, si neque in singulis versibus deprehendant aliquid intellectu facile, neque in genere scopum Poetæ, carminis œconomiam, connexionem & harmoniam idearum, transitum a procemiis & rebus alienis ad ipsum argumentum & τὸ προκείμενον, videant. Verum apparet ex tota versione, interpretem hoc ignorasse. Unde mirum non est, si, qui suum autorem ipse non capit, neque aliis claros ex eo & humanos sensus eliciat & proponat. Arabes homines sunt nobis similes, & maxima ex parte humane locuti. Sed interpretum inscitia eos sæpe asinorum instar rudere, & ut vaccas mugire, jubet. Non multus ero in arguendis, & quasi producendis in theatrum, erroribus versionis *Letteanæ*. Sed exhibebo potius totum carmen in Latinum sermonem meo modulo conversum, iis cum ideis, quibuscum Autor id composuit & enuntiavit, claris, aptis, elegantibus, excelsis; postquam oeconomiam ejus brevibus delineavero. Non inutilis, neque inficeta, erit hæc discussio, quamvis insperata horum *Actorum* lectoribus accidat. Poeseos periti æstimatores haud ægre ferent, si & de Arabica quidquam intelligant, quod cum nostra comparare possint. *Caab* itaque hoc carmine in genere studet iram placare *Muhammedis*, qui ipsum proscripserat; quod tentat efficere laudatione tam ipsius, quam sodalium ejus. Cum vero generalis canon poeseos Arabicæ sit, in carminibus justæ magnitudinis omnibus ab erotico quodam themate incipere: (sunt enim Arabes Serenadarum Hispanicarum & libellorum Romanensium autores, ut notum est;) auspicatur *Caab* suum querelis de adversa suorum amorum fortuna. Abiisse nempe suam amasiam; quam partim laudat a pulchritudine, partim vituperat ab inconstantia. Abiisse in terram longissime remotam, ad quam perveniri nequeat, nisi camelo præstantissima; cujus cum varias dotes enumerasset a *v. 13* inde, & *v. 28* pervenisset ad ejus in currendo celeritatem & agilitatem commendandam; stilum subito vertit, & ad propositum venit; sed modo miro, qui non nisi Arabibus placere, & admirationi esse,

 potest.

potest. Dicit nempe: Camela, quæ ipso meridie sub calentissimo sole tam celeriter & agiliter motitat brachia currens, atque plangens fœmina, cui mors suo filio instans nuntiatur. Per illam fœminam intelligit matrem suam; per ejus filium se ipsum. Vult itaque dicere: Camela, quæ tam celeriter motitat brachia, currens, atque mater mea plangens, cum audit, me a *Muhammede* proscriptum, ab unoquoque posse impune occidi, & brevi necandum esse. Hæc idea συνάρθρωσις καὶ συσφήνωσις est totius carminis, & quasi hypomochlion, super quo vectis libratur. Non nunc demum incido in hanc observationem, sed eandem jam ante sesquiannum Editori Batavo tam clare, quam nunc propono, proposui. Quare vero uti illa noluerit, ipse norit; hæc, mea res non est, indagare. Sed pergo. Hac facta via, pergit *Caab* gratiam *Muhammedis* implorare; se ab accusatorum criminationibus purgare; Prophetam ad commiserationem flectere; laudatque illum & ejus sodales. Jam sequatur hujus carminis interpretatio, qualem forte dedissem, si fatale mihi fuisset, *Caabum* edere. Omittam versus aliquot, a Batavo tolerabiliter versos. Notas possem admetiri plurimas, verum habenda loci & lectorum ratio. Canit itaque *Caab* hoc fere, secundum me, modulo:

1. Abiit *Soad*, ideoque cor meum nunc est amoris cruciatu afflictum & enectum, & ab ejus inde abitu in servitutem & vincula nunquam laxanda datum.

2. Illa pulchra *Soad*, quæ, cum eam tribules aveherent, dorcadi similis erat, nigris oculis & composito modestoque vultu decoræ.

3. Illa *Soad*, quæ subridens, hiscentibus paululum labellis, monstrare solebat nubes α) imbre gravidas, limpidissimæ, roscidæ, & fragrantis salivulæ, quam haud male lacum dixeris vino temperatum.

4. Vino, quod dilutum fuerit frigida lympha *fontis*, ab accessu radiorum solarium remoti, liquidi, in valle glareosa, aprica quidem, at ventis tamen borealibus perflata.

5. Qui

α) Intelligit *dentes*.

5. Qui venti fordes inde defpumant, identidem innatantes; & cui *fonti* fuperinnatant albæ bullæ, ab effufione nocturni imbris excitatæ.

6. O quam nobilis, quam chara nobis, ea, *Soad*, foret amica, fi promiffis ftaret, aut fi meus in eam fincerus amor & defæcatum ftudium ipfi accepta & grata effent.

7. Verum amica illa ita eft comparata, ut fanguinis & crafeos ejus naturalis aliqua pars fit, amatores fuos eo, quod amant, privare, mentiri, contra datam fidem agere, amatores amatoribus mutare.

Non enim manet in ftatu, quem femel induit, prorfus ut verfipellis *Gul*, α) id eft, *Empufa*.

9. Ne-

α) Non poffum non proferre hic longum quidem, at elegantem & apprime congruum, locum ex *Ibn el Guzii* libro hiftorico, *Mirat oz Zamani*, feu fpeculum temporis, infcripto (*Cod. Leid. 973, pag. Catalogi 480, n. 1750,*): „ol Gul fecundum al Gauharium eft de genere „as Saali, feu proteorum, vel empufarum. Format hic fingularis, „nempe Gul, pluralem Agwal & Gilan. Deinde in genere „omne, quod hominem fubito obruit & perdit, illud etiam Gul „appellatur. Inde formula illa: galat-ho gul, ἐπικατεπήδησεν ἐς αὐ„τὸν ἡ ἄτη, id eft, incidit in negotium ipfi exitiofum. Idem Au„tor alibi dicit, as Saali pejores & terribiliores effe, quam ol Gul. „H. J. Alios inter Autores non conftat certo, quid fit ol Gul. „Quidam Arabum affeverant, ol Gul in defertis fefe monftrare, „variis fub formis, & alloqui tranfeuntes viatores, & eorum „audire refponfa, fæpe quoque congreffum virilem pati. (Conf. „*Luciani* Lib. II ver. hift. in fine, & Schol. *Ariftoph.* ad Ran. „v. 295, 296.) Tales affeverant, ejus crura fimilia afininis fe „vidiffe. Quando illa Gul, vel Empufa, occurrit viatoribus de „nocte, & illi dicunt hæc verba: o pes afini ... (cetera in Co„dice meo corrupta non potui extricare,) circumductitat eos per „defertum usque ad fpeluncam .. in quam cum eos compulerit, „obftruit aditum, neque finit eos unquam rurfus egredi. Sed alii „antiquorum Autorum dicunt, quod fit fœdum animal, & a crea„trice natura non prorfus perfectum, quod impatiens humani „confortii habitet in folitariis ferisque & exitiofis defertis. In„dorum quidam putant, illud (phantafma, vel empufam,) nafci „ab ortu alicujus fideris, ut Sirii. Tunc enim nafci & compa„rere quaedam ὁμιχλώδη φαντάσματα in defertis, quæ ab homi-

 „nibus

9. Neque tenet fidem, quam prætendit & spopondit, haud magis, quam cribrum aquam tenet.

10. Ne

„nibus Gilan, vel Empusæ, appellentur. Unde apparet, Indos „plane non statuere al Gul, ejusque existentiam. Et inde quo„que sunt, qui reprehendunt dictum *Amrilkeisi: Sicut dentes al „Agwal*, & sic interpretantur, quod nempe Poeta ibi non po„suerit eam vocem ea significatione, qua vulgo usurpatur & „intelligitur, nempe pro Empusis, sed designasse animal, quod „inveniatur in terris Arabum, diversis pictum coloribus; & „idem illud animal perhibent intellexisse *Caabum*, filium *Zobai„ri*, isto suo dicto:

Quemadmodum sese colorat in vestibus suis ol Gul.

„Plurimi tamen Indi asserunt existentiam al Gul, & quod sit „de genere dæmonum maxime ferocium. Traditio Ibn Abbasi „exstat, qua is refert audivisse Omarum (Chalifam) sic nar„rantem de se ipso. Eram, ajebat Omar, in itinere Syriaco, „antequam Islamismum suscepissem, & obruebar ab aliqua Gul, „quam ego gladio feriens in fugam dabam. Et sane frequen„tissima in Poetarum scriptis fit horum spectrorum mentio; „unde patet, eorum futilem esse conjecturam, qui putant, in „dicto Amrilkeisi supra allegato genus aliquod bestiæ intelligi. „Caab autem isto suo dicto, quod ol Gul sese coloret, dicere „vult, quod modo appareat in forma viri, modo forma fœmi„næ, modo formis mixtis & variegatis. Has omnes nugas ani„les paganismi sustulit & abolevit Propheta. Ut enim est in „traditione Gaberi, dixit Propheta: nihil est Adwa, nihil Thi„rah, nihil Gul. Hanc traditionem in solo corpore traditio„num *Moslemi* reperias, ubi subjungitur textui hujus traditio„nis hæc observatio: quod nempe Arabes dicere consueverint, „al Gilan sese conspicienda dare hominibus in deserto, & eos „togul, i. e. perdere. Hoc abolevisse Muhammedem. Maxime „autem illa spectra comparere in tractibus al Jemenæ, seu A„rabiæ felicis, & Tehamæ, & Said Mesr, seu Thebaidis Æ„gyptiacæ, & in locis vastis & procul remotis. Illa spectra „correptos & vi subactos homines βινεῖν, & inde in talium sub„agitatorum dorsis vermes nasci, qui hominem de vita tol„lant. Proverbium illud Tehamitis usitatum Amankuh anta am „madzour, βινούμενος *fuisti, an* ἐπτοημένος? hinc intelligendum „esse, quo compelletur, qui tale quid forte viderit. Qui si re„spondeat, se tantum fuisse territum, respondere interrogan„tes, quod illud non magni faciendum sit, neque multum dis-

criminis

10. Ne te itaque, o Caab, ea porro decipiant, quorum illa tibi ſpem & deſiderium facit, & quæ promittit. Nam incertæ ſpes rerum deſideratarum, & oblatæ per inſomnia ſpecies mera ſunt animi deluſio.

11. Sumſit illa, *Soad*, ſibi quaſi exemplar in fallendis promiſſis *Arkubum*; ideoque promiſſa ejus nihil ſunt niſi nugæ nugaciſſimæ.

12. Ab una προθεσμία in alteram ſpero & exſpecto, fore, ut propior mihi fiat ejus amicitia. Verum, ut video, & concludendum eſt mihi, nunquam, o amica, de gratia tua quidquam obtinebimus.

13. Jam enim degit *Soad* in terra, ad quam non perveniant, niſi generoſæ lectæque ſtirpis, & commode incedentes, & manſuefactæ, camelæ.

14. In terra, ad quam non perveniat, niſi magna & valida camela, quæ vel in ipſa laſſitudine tripudiet atque currat.

15. De illarum genere, quibus, ubi in ſudorem incaleſcunt, exundant proceſſus mamillares rivum liquoris. Quarum ἔργον eſt, deſerta permeare, in quibus hermæ viales a ventis ſubverſæ, & arenis obrutæ ſunt; & quorum calles prorſus ignorantur.

16. Camela, quæ ipſo meridie, (quando, qui transmittendi ſunt, ſalebroſi colles a ſolis ardore fumant, & ſpecies rerum confundunt,) tam cernit acutum, & diſtinguit longe remota aliis-

„criminis invehat. Si vero dicat, ſe fuiſſe a dæmone ſubagitatum, de talis ſalute ſolere deſperari. Traditum exſtat, quod „Waheb, filius Monabbelii, dixerit, originem harum diabolicarum ſpecierum fuiſſe talem. Deum creaviſſe Ibliſo (diabolo) „uxorem ex igne as Samum, (ſeu venti venenati & calidi,) „quæ ex illo facta gravida ediderit aliquot ova. Ex uno ovo „prodiiſſe al Gilan, & as Saali, deſertorum incolas, ex altero „ovo prodiiſſe al Genn (dæmones) & as Schajathine (ſeu ſatanas), qui in maribus & inſulis degant, ex tertio prodiiſſe „al Kothrob, genus aliquod dæmoniorum, feli ſimile.„ Cetera, quæ curioſa habet de Kothrob, Hawatef, & Naſnas, (id eſt, faunis, ſatyris, &c. Arabicis) quia chartæ parcendum, omitto. Forte ſe dabit alia occaſio commodior ea producendi.

aliisque dubia, objecta, tanquam ſi oculis cerneret tauri ſylveſtris, albi, procul a grege ſeorſim paſcentis. α)

17. Camela craſſo collo, crure toroſo, multo nobilioris indolis atque ſtructuræ, quam ſunt filiæ nobiliſſimi equi admiſſarii.

18. Tranſeo.

19. Camela, cujus cutis eſt quaſi ex teſtudine marina, quam non perrumpat ricinus, in β) aprico laterum ejus hærens, & tam ardore ſolis, quam inedia, extenuatus.

20. Camela, laboribus extenuata γ) & edurata, generis nobiliſſimi, cujus pater eſt ſimul ejus frater, δ) & cujus patruelis eſt ejus quoque matruelis; cervicoſa, agilis.

21. Camela, cujus in dorſo diſcurſitant quidem ricini, (in quo nullam faciunt impreſſionem,) ubi autem ad pectus & hypo-

---

α) Vid. ad Tharafam *pag. 51. c. f.*

β) In MStis eſt بضاحية, quæ vera lectio, quam ſecutus ſum interpretando.

γ) Vox *Harf* id notat, quam Editor credidit nomen proprium eſſe. Accipiendum autem tantummodo de *dorſo*, cui onera imponuntur; ne cum *v. 17* & *22* pugnet.

δ) Hunc locum non intellexiſſem, absque Scholio fuiſſet, quod in *Sebekæo* inveni, & meo Codici adſcripſi, & cum Batavo editore communicaram; ſed cui caſus ademit. En ſpecimen genealogiæ Arabicæ equeſtris. Addam in Latina verſione literas alphabeti, confuſionis evitandæ ergo. Arabica vero addo quoque, quia Leidenſi editioni deſunt. Ait itaque *Sebekæus*:
ان فحلا ضرب امه فوضعت ذكرا وانثي ثم ضرب
الفحل الانثي فوضعت ذكرا ثم ضرب الذكر امه
فوضعت انثي فهذه الانثي هي الحرف التي ابوها
اخوها من امه وعمها الذكر الاول هو خالها
لانهما توما اعني الذكر الاول والانثي التي هي ام
هذه الحرف ذكره المبرزي الكندي „Aliquis camelus admiſſarius A. iniit ſuam matrem B. Hæc B. peperit maſculum C. & fœmellam D. Deinde inibat admiſſarius A. fœmellam D. quæ pariebat maſculum E. Hic maſculus E. inibat ſuam matrem D, unde naſcebatur fœmella F. Illa, quam hic deſcribit Poeta, dicens, ejus patrem eſſe ipſius fratrem, & ejus patruelem eſſe quoque ejus matruelem. Hæc deſumta eſt obſervatio ex al Mobarrezio 'l Kenditæ„ Hactenus *Sebekæus*.

hypochondria mollia & glabra pervenerint, delabuntur ob lubriciem.

22. Camela, referens onagrum velocitate, quæ pinguem temere jactat carnem, cujus brachium a costis amplum distat.

23. Camela, cujus nasus & maxillæ non incommode referunt malleum, oculis & jugulo præfixum.

24. Camela, quæ caudam extendit tanquam ramum palmæ hispidum cortice, & foliis crispum, (spinæ medullari) infixam tanquam trunco liquoris abundanti, & cujus canaliculi suum ramum succo nunquam destituunt.

25 & 26. Omitto.

27. Quorum (crurium) tendines Achillei sunt fusci; quæ (crura) spargunt calculos quaquaversum; quæ, ne detrimentum capiant ab acutis & saxosis montium verticibus, calceatione opus non habent.

28. Camela, cujus brachiorum remigatio (quo tempore vapor æstuans colles, in deserto exstantes, tanquam amiculo involvit.

29. Idque fervido die, in quo tostus a solis ardore chamæleon, &, qua parte soli obversus fuit, tanquam panis sub cineribus, assatus est.

30. Illo ipso tempore, quo agasones suis vectoribus quietem & secessum sub tentoria, vel arbores obvias, imperant, quandoquidem vel ipsæ furvæ & adustæ, calorique jam assuetæ, locustæ glareas alis suis sollicitent, & sub iis refrigerium quærant.)

31. Camela, inquam, cujus brachiorum remigatio tali tempore, medio meridie, refert remigationem brachiorum fœminæ pulchræ, mediæ staturæ, (id est, matris meæ,) quæ stat plorans, & cui adstant & accinunt suas nænias aliæ mulieres orbæ, quibus de numerosa prole sua nihil superest.

32. (Matris meæ, quæ stat) lamentans plangensque pectus brachiis præ mœrore flaccidis, quæ, cum audiret promulgatam & indictam suo filio (id est, mihi,) mortem, extra se rapta & dementata est.

33. Quæ ſuis in ſuum pectus ſævit unguibus, & cui a claviculis inde induſium ſciſſum innumera in ſchidia pendet.

34. Circa quam utrinque diſcurſitant famigeruli, mihi infeſti, dicuntque ἐπιχαιρέκακοι: Jam tu, o fili α) Abi Solmah, procul dubio periiſti, & gladio præda fies.

35. (Ego territus hoc nuncio amicos obibam & prenſabam, ut pro me apud *Muhammedem* intercederent. Verum) omnis amicus, in quo certam ſpem collocaveram, rotunde mihi omne denegabat auxilium, ſibi ſatis eſſe prætendens, quod rerum ſuarum agat, (tam turbulento tempore, & tam horribili in revolutione, qualis erat Makkæ expugnatio.)

36. Dicebam itaque deſperabundus: Mittite me, vos homines nauci. (Nihil mihi poteſt contingere, niſi quod Deus immortalis decreverit.) Quod miſericors Deus decrevit, id fiet.

37. (Etiamſi mihi moriendum ſit, pergam tamen ad *Muhammedem.* Quorſum mihi diuturna vita?) Omnis de fœmina natus, utcunque diu ſanus vivat, ſemel tamen aliquando tandem ſuper curvo feretro portabitur.

38. Nuntiatum mihi quidem eſt, Apoſtolum Dei mihi mortem minitari. Verum gratia & condonatio eſt id, quod ab Apoſtolo Dei mihi promitto.

39. Placide, quæſo, & clementer (o *Muhammed*) dirigat te β) ille, qui tibi dedit donum al Corani, cui tam paræneſes inſunt ad vitam pie & honeſte agendam, quam diſtincta dogmatum veræ fidei declaratio.

40. Ne me, quæſo, punias ob dicta quædam delatorum. Nihil peccavi, etiamſi multa de me λογοποιοῦσι.

41. (En ſum in manu tua, permiſi me tuo arbitrio.) Sto in loco, in quo ſi ſtaret, & video atque audio, quæ ſi videret & audiret ipſe magnus Homeiritarum rex.

42. Sane

α) Id eſt, nepos.

β) Sc. in rectam viam clementiæ, & avertat te a cæde mea. Orientales deprecantes dicunt erga ſuos ſuperiores اصلح الله الامير Deus corrigat Amirum. Nos diceremus: *Pardonnez moi, Monſeigneur.*

42. Sane contremiſceret, niſi Propheta Dei, Deo cor dirigente, ipſi gratiam faceret.

43. (Confiſus tuæ clementiæ, objeci me præſenti periculo.) Non deſii ſecare & transmittere deſerta, alam (vel manicam) tenebrarum de veſte noctis longe lateque explicita circa me tanquam induſium circumvolvens.' α)

44. Ut pervenirem ad te, manumque meam non retrahendam β) imponerem tuæ manui, viri benefici ſimul & potentis.

45. Propterea territum fuit & trepidavit cor meum, cogitanti, quando mihi ille (*Muhammed*) alloquendus fuerit, & mihi dicent (adſtantes ipſi:) Interrogat te (*Muhammed*) de genere & de nomine tuo.

46. Trepidavit cor meum ob leonem luſtricolam, qui degit in *Bathn Attſchar*, γ) ad cujus luſtrum antequam pervenias, quot tibi ſunt alia leonum luſtra δ) pervadenda!

47. Talem leonem, qui, quando mane redit in luſtrum ſuum, carnem affert geminis ſuis catulis, quorum victus eſt de humana carne, in pulvere volutata, & minutim concerpta.

48. Qui, quando inſultat in par ſibi oppoſitum, dedignatur deſiſtere, antequam par fuerit ruptum & comminutum.

49. Qui ceteros deſerti leones, prædam omnem occupando, ad incitas & maciem redigit; in cujus valle homines non commeant.

50. Aut ſi quis audaciſſimus illuc iverit, non revertatur ille, ſed manſerit ibi, poſt loricam & veſtes laceratas, devoratus.

51. Eſt ſane Apoſtolus Dei gladius Dei luculentus, Indicus, præ ceteris Dei gladiis evaginatus.

52. Inter viros Koraiſchitarum maximos, ε) quorum aliquis (nempe Omar, ante octo annos) imperabat reliquis

 Makkæ,

α) Debebat enim latere, ut proſcriptus, ſi ſalutem ſuam amabat.

β) Vid. *Vit. Muh. Abilfed. pag. 145 ed. Gagn. Si quis apprehenſa manu* &c.

γ) Locus a leonibus horribilis.

δ) Turmæ virorum fortium, militum prætorianorum *Muhammedis.*

ε) Intelligit ſic dictam as Sahabah, ſeu τὴν ἑταιρίαν.

Makkæ, cum fidem Moslemicam profiterentur, ut cederent & emigrarent.

53. Cedebant quidem tunc; at in conflictu non cedunt, ut imbelles, & scutis aliisque armis nudi, & aciei desertores.

54. Inter viros alto naso conspicuos, heroas, quorum vestimenta sunt chlamydes amplæ bellicæ de textura Davidis (id est, loricæ.)

55. Candidæ, nitidæ, ample fusæ & flexiles, quarum annuli firmiter conferti referunt annulos spinosæ arboris al Fakaae.

56. Qui non gaudent, quando suæ feriunt hostes hastæ; sed neque pavent, quando hastis hostium impetuntur.

57. Qui incedunt ut cameli candidi, quos omni periculo ab instante hoste eximit æquabilis & gravis incessus; quando cameli nigri curti cum trepidatione procul aufugiunt.

58. Qui hastarum ictus non excipiunt nisi jugulis suis, neque lacus mortis α) adire cessitant.

In hunc fere modum verti debuerat hoc Carmen, cujus quam interpres Batavus versionem exhibet, non intelligo, neque puto a quoquam exacte intelligi posse. Num ipse intelligat, viderit. Jam emendanda forent Scholia; jam lustrandum simili modo Carmen *Amrilkaisi*; jam recensendæ notæ Editoris. Sed locus hic non patitur. Apparet saltem hinc, quo modo procedendum cum Arabe Poeta; neque valde facilem provinciam eum suscipere, qui ejus editionem molitur. Requiritur eam in rem homo criticus; qualis noster Editor neque fuit, neque, si illum bene novi, prætendit esse. Hæc est de hoc libro sententia mea, quam tam acrem Rev. *Lette* procul dubio a me amicus ab amico non exspectaverat. Ego vero, quod ejus pace dixerim, neque veritati, neque commodis literarum, neque ipse mihi, deesse aut potui, aut debui. Si alium ille se gessisset erga me, alium quoque erga illum me gessissem. Scio quoque, fore nonnullos, qui ἀποβολὴν aliquot observationum, in quibus doctrinarum salus non versatur, tam ambitiosa dignam objurgatione non putabunt, neque

α) Id est, gladios. Vid. ad *Tharaph. pag. 121 seq.*

que credent, earum dominum tantilla jactura magis affici posse, quam dives paterfamilias unius atque alterius fictilis furto affligitur. Ego vero non nego, me ad hæc talia esse sensiliorem, neque talem mecum agendi modum in patrono, nedum in amico, ferre. Peperci tamen, quantum potui, omni virulentiæ & intemperantiæ Permittoque Rev. *Lettio*, & alii cuivis, si talem erga ipsos me gesserim, qualem ille se erga me, ut flagellis me multo sævioribus cædant. Aut studendum est nobis aliorum ope & doctrina non indigere, aut, si quando ea indigemus & utimur, justa persolvenda sunt eucharisteria.

ANATOMIE RAISONNE'E DU CORPS HUMAIN, &c.

hoc est,

ANATOME RATIONALIS CORPORIS HUMANI, in qua dissecandi ratio proponitur, atque œconomiæ animalis functiones non nisi ex circuitus humorum legibus, secundum institutiones medicas, explicantur. Per DEIDIERIUM, Consiliarium, Medicum Regium, Professorem emeritum Facultatis Montispessulanæ, Ordinis S. Michaelis Equitem, de Societate Regia Londinensi, & Medicum Regium triremium Galliæ, quæ Massiliæ sunt.

Parisiis, apud Huryum, 1742, 8.

Alph. 1 plag. 6.

Cum Autori propositum fuerit, librum tironibus artis medendi utilem scribere, sapienter utique hæc duo sibi facienda esse judicavit, ut secandi rationem doceret, &, quæcunque in corpore sano fiunt, ex structura ejus exponeret. Quam vero hoc ipso laudem merebatur, eam omnem perdidit eo, quod, quæ sibi proposita habebat, vel non, vel parum accurate, perfecit. Quod eo magis mirandum est, quo pluribus in locis ipse ad corpora mortuorum hominum, a se secta, provocat, & quo sæpius nihilo minus non tam subtiliorum partium,

 tium,

tium, quas nihil putat ad intelligendas corporis functiones facere, quam majorum, ac vel fine fectione in oculos incidentium, partium fabricam, aliter, ac a fummis quibusdam Diffectoribus reperta eft, expofuit. Idque ex jam proferendis exemplis facile patebit. Quatuor igitur totius libri partes funt, Ofteologia, Myologia, Angeiologia, & Splanchnologia. Singulæ in plura Capita, & hæc in Articulos, ut vocavit, divifa funt. In *primæ* igitur *Partis Capite primo*, de natura & nutritione offium, in *altero* de junctura, in *tertio* & *quarto* de cranii & faciei offibus, de illis trunci in *quinto*, atque in reliquis duobus de extremarum partium offibus, agitur. Myologiæ *novem Capita* funt. Eorumque *primum* de mufculis in univerfum, & de motu mufculorum, agit, reliqua mufculorum faciei, fcapulæ, & humeri, cubiti & manus, capitis & offis hyoidis, linguæ laryngis & pharyngis, refpirationis, lumborum & colli, femoris deinde ac tibiæ, & pedis denique extremi, expofitionem continent. His plures tabulæ fubjunctæ funt, quæ nomen, originem, infertionem, ut vocat, & ufum, fingulorum mufculorum, eodem ordine exhibet. *Quinque* deinde *Capita* tertia Anatomes pars habet. Eorumque *primum* de vafis in genere, eorumque nutritione, agit, *alterum* de fanguinem vehentibus, ejusque circuitu, *tertium* de lymphaticis, & lympha ipfa, *quartum* de nervis, *quintum* de lacteis venis & chylo, exponit. Ampliffima denique de vifceribus doctrina fequitur, *quatuordecim Capitibus* comprehenfa. In *primo* cerebrum, ejusque ufus, in *quinque* fequentibus fenfus organa, in *feptimo* & *octavo* cor, ejusque motus, ac pulmones cum diaphragmate & refpiratione exponuntur; *nonum* de œfophago, ventriculo, inteftinis, mefenterio, & epiploo, doctrinam continet, *decimum* illam de hepate, pancreate, ac fplene; *undecimum* de renibus, capfulis atrabiliariis & vefica, *duodecimum* ac *decimum tertium* de partibus in utroque fexu ad generationem facientibus, *ultimum*que de partu humano, fanguinis in eo circuitu, exclufioneque ex utero, agit. Hæc de toto libello in univerfum; cui præmiffa quædam funt de corporis humani divifione, de divifione abdomi-

abdominis in tres regiones, harum diviſionum utilitate, & demonſtrationum anatomicarum æque ac hujus libelli ordine. Jam vero ſpecimina quædam proferamus, per quæ, quid hic liber novi contineat, & quam prope a vero abſint, quæ ab initio de hoc opere judicavimus, plane appareat. Igitur, Pag. 4.
quamvis veriſſimum ſit, oſſa in pueris mollia eſſe, ſenſimque indurari, tamen ex fontanella argumentum parum recte deſumitur, quoniam in ejus loco, dura matre, & pericranio ablato, nulla, in os deinde mutanda, membrana conſpicitur. Si- 8.
militer, epiphyſes etiam ab apophyſibus diſtinguendas non eſſe, male admodum propter hoc putat, quod cum reliquo oſſe continuæ ſint, cum tamen cartilago intercedat, quæ in apophyſibus non eſt. Neque *Deidierio* facile aliquis aſſen- 9.
ſum præbebit in hoc, quod omnium oſſium cava vel articulationibus inſervire ponit, vel tendines, aut vaſa, transmittere. Contra placent nobis, quæ de tribus articulatio- 11.
num claſſibus habet, quarum diverſitas in motu, in extremis oſſium junctorum partibus & in intercedente jungenteque ſubſtantia, poſita eſt. Placent quoque, quæ de 15.
ſutura ſquamoſa, ut vera, ac de ſuturis, neque transſpiratio- 16-17.
nis, neque adeo ſuſpendendæ duræ meningis, cauſa factis, habet. Nova deinde videtur de triplici frontali ſinu obſerva- 20.
tio eſſe, niſi id vidit, quod & aliis & nobis aliquando contigit, ſeptum ſcilicet dextrum, vel ſiniſtrum, ſinum in anteriorem poſterioremque dividens. Novum quoque videtur id 24.
eſſe, quod de foramine, in facie petroſi oſſis poſteriore, prope auditivum interdum conſpicuo, habet, quod propter arteriolam, quæ nervum alius comitatur, caroticum appellat. Sed, quæ porro ſpecimina proferenda ſunt, in ea dividamus, quæ laudem merentur, deinde in novas quidem, parum tamen veriſimiles, opiniones, tandem in manifeſtos errores. Nam- 66.
que utiles ſunt interſperſæ hinc inde obſervationes, ut de Achillis tendine rupto, laceratoque, cui ſola quies medelam attulit; & de corpore ſtriato cerebri ſiniſtri lateris, in viginti 255.
quinque circiter annorum homine, oſſeo reperto, etſi nulla præceſſerat animalium functionum turbatio. Neque a vero 322.
nobis

nobis videntur multum abeſſe: fibrarum cordis deſcriptio, quarum exteriores in longum exporrectas eſſe, interiores ſpiram ita dicit deſcribere, ut ab apice, turbinis in modum intror-
Pag. 347. ſum replicatæ, ventriculos ac ſeptum medium forment; & famis guſtusque diſtinctio, quorum is, in ventriculo ſedem habens, omnis generis cibos appetere nos facit, hic contra, in papillis linguæ nerveis reſidens, non tam, qui ſatiare, multum-
401 ſeq. que nutrire, poſſunt, quam qui nobis ad palatum ſunt. Aſſentimur etiam *Deidierio* in hoc, quod, partum in utero nutriri, non, niſi per umbilicum, ponit, etſi nova, quibus ad id probandum utitur, argumenta non ſunt, quodque partum negat,
408 ſeq. ad ſui excluſionem, niſu ſuo aliquid conferre. Quo igitur minori numero hæc, eo majori ea ſunt, quæ ad alteram tertiamque claſſem referemus. Itaque in oſſium doctrina, ubi
27. eorum ſententiæ accedit, qui, ut os, vomer appellatum, eth-
32. moidei, ſic ſpongioſum inferius palatini apophyſin, appellant, non perpendiſſe videtur, quam facile, vel in adulti hominis corpore, hæc oſſa a ſe invicem ſeparentur, quam firmiter contra vel in octo, aut decem, annorum pueri capite, occipitis ac ſphenoides os, interdum etiam illud & petroſum, cohæreant, quæ tamen nemo hactenus pro unius ejusdemque oſſis partibus
52. habenda eſſe exiſtimavit. Deinde, quod de carnearum fibrarum ſtructura propoſuit, multum veremur, ut in corpore humano oſtendere valeat, & vaſcula, ſanguinem vehentia, omnium fibrarum ductum ſequi, & nervos, in membranulas explicatos, ſingulas fibrillas involvere, prætereaque transverſim dimiſſis filamentis colligare, & communem muſculorum
59-61. membranam formare. Neque firmiori fundamento nititur de carneis fibris, per elaterem agentibus, opinio, poſtquam ab influente ſanguine, plane uti arteriæ, dilatatæ fuerint. Præterquam enim, quod ne quidem arteriæ per ſolum elaterem agunt, & nulla ratio eſſet, cur muſculi breviores fierent, nonne omnes totius corporis muſculi ſimul per intervalla contrahi deberent, vel ſaltem cauſa adeſſe, per quam in hunc muſculum potius, quam in reliquos, major vis ſangui-
72. nis influeret? De hac tamen *Deidierius* nihil. Muſculi labiorum, caninus, & triangularis, etſi pariter ac Zygomaticus &

buccina-

buccinator in angulo labiorum terminantur, tamen, nulla addita cauſa, inter communes harum partium muſculos referuntur. Similiterque animo comprehendere non poſſumus, quæ Pag. 78.
cauſa ſit, cur pterygoideus internus muſculus maxillam tantum levare, maſſeter contra per vices ad latera movere, debeat, cum utriusque idem poſitus ſit, & quid maxillæ accidere debeat, ſi ab utroque maſſetere introrſum moveatur.
Neque, ut argumentis confutemus, neceſſe eſſe videtur, id, 110.
quod de œſophagi, vel potius pharyngis, dilatatione poſuit, quæ ſcilicet fiat, dum epiglottis deprimatur. Hanc enim fieri non poſſe, quin cartilaginis thyreoideæ alæ expandantur, cui œſophagum dilatans muſculus, œſophageus dictus, adhæreat.
Neque mitior fere de illa opinione ſententia ferenda eſt, 175 ſeq.
quam *Deidierius* de nutritione habet. Nam, quod, per eam, quam ab incremento non diſtinguit, humida tantum reparari, ſive augeri, ſolidasque partes non niſi propter contenta humida creſcere, exiſtimat, nonne ſimul fateri cogitur, quo propius quis ab adulta ætate abſit, eo debere & ampliora vaſa habere, & partes omnes, quæ ſolidæ nominantur, laxiores mollioresque? Deinde, utut vera ſatis ſint, quæ de ortu lym- 214.
phæ profert, utque admitti etiam fortaſſis poſſent, quæ de lympha, in pinguedinem mutata, habet, tamen nullo modo defendi poſſe exiſtimamus ea, quæ de adipoſæ tunicæ veſiculis, tanquam per inæqualem muſculorum preſſionem ex lymphaticis vaſis in varices naturales, ſic enim veſiculas vocat, mutatis, proponit, ſive veſiculas haſce cum lymphaticis vaſis comparemus, ſive muſculorum vires, & circa eos collectæ pinguedinis, vim inter ſe. Porro in doctrina de nervis putat, ſen- 226 ſeq.
tire hominem, ſi ad corporis externi attactum non quidem toti nervi, tamen interiores eorundem fibræ vibrentur, hicque tremor ad ipſum cerebrum perferatur; quam opinionem ipſe amplexus procul dubio non eſſet, ſi, quæ ipſe diverſis in locis propoſuit, recte ponderaſſet, illas nervorum fibras a nexu membranarum liberas non eſſe, neque adeo tenſas, ut commode vibrari queant, contra in gangliorum plexuumque locis minus continuari, inventaque corpora fuiſſe, qui-

Pag. 231 bus etſi cerebrum, tamen movendi ſentiendique vis non de-
ſeq. fuerit. Æquè facile poſſent illa argumenta deſtrui, ex qui-
bus, nullum eſſe liquidum, contendit, quod a cerebro per ner-
257. vos fluat; & hoc totum ſanguiferis vaſis conſtare, quæ nul-
lum cum nervorum fibrillis nexum, nullumque adeo uſum,
307. habeant. Deinde, quod ad auditus organon attinet, ceru-
men aurium, neque natura, neque ortu ſuo, videtur nobis
cum transſpirante liquido, ſubtiliſſimarum particularum ex-
halatione, ſpiſſiore facto, comparari poſſe; neque intelligimus,
312. quid maxillæ inferioris depreſſio poſſit ad meatum audito-
313. rium ampliandum facere, & quo jure ex hoc, quod plura
animantia cochlea deſtituta ſint, eam in homine ad audien-
dum neceſſariam non eſſe, colligi queat. Jam de thoracis
317. viſceribus videamus. Ubi primum de pericardio opinio, ad
hunc finem diaphragmati adhærente, ut id, quando aer red-
dendus eſt, ſurſum attrahat, neque cum experimentis, ne-
321. que cum argumentis doctiſſimorum virorum, & uniuscujus-
que ſenſu, conſtat, deinde ſanguinem coronarias arterias alio,
quam reliquas, tempore intrare, neque per valvularum poſi-
tum probari poteſt, ut, quæ aperiendis arteriarum oſtiis aptæ
344. non ſunt, neque alio unquam argumento evinci poterit. Por-
ro vix nobis ſufficere aeris ex pulmone exeuntis vis videtur
ad impediendum, quo minus, quæ vomitu rejiciuntur, glotti-
dem ſubeant, præterquam quod, aera inter vomendum reddi,
parum probabile eſt. Supereſt, ut de abdominis viſceribus
363 ſeq aliqua proferamus. Igitur primo loco, bilem in veſicula craſ-
ſiorem amarioremque fieri, putat, eo, quod illi, ex hepatico du-
ctu, affluenti alia, in ipſa veſicula ſecreta, admiſceatur, quod ve-
rum videri poſſet, ſi cryptæ folliculique glandularum, ſimul-
que vis, adeſſent, quæ retentum ibi inſpiſſatumque liquidum
370. commode exprimere valeret. Secundo neque utique novus,
neque facile argumentis comprobandus, lieni adſcriptus, uſus
eſt, in quod nempe viſcus, per vehementiſſima corporis
exercitia ab exterioribus partibus ad interiores cedere coactus
387. ſanguis, tanquam in diverticulum ſe recipere queat. Tertio
vehementer dubitamus, an *Deidierius* unquam in humano utero
oſten-

ostendere possit & sanguifera, rubra, & alba, lacteorumque ad modum, pellucida, vasa, quæ utraque, tanquam intestina replicata, in cavum uteri pateant, & num lac uterinum, quod per hæc alba vasa fluit, si *Deidierio* credimus, ab illa uterina fœminarum purgatione diversum non sit, quæ statis temporibus fit. Quarto incomprehensibilia nobis ea sunt, quæ de Pag. 393
claro limpidoque ovulorum liquido, in chalazio contento, in- seq.
deque per canalem communem ad appendicem vermiformem, & per vasa lactea ad sanguinem, delato, profert, ut in ovulo latens fœtus corpusculum ante, quam cum utero cohærescat, nutriat; ne de aliis, ad doctrinam de fœtu pertinentibus, parum probabilibus, opinionibus dicamus. Neque minor erit, quos, supereft, ut recenseamus, errorum numerus. Quales sunt 8.
trochanteres, in pueris etiam, inter apophyses relati, stapes, fe- 25.
nestræ ovalis cavitatem implens, fasciæ latæ musculus pro ti- 309.129.
biæ abductore habitus, tres valvulæ tricuspidales, auriculæ 193.320.
ventriculoque sinistro interpositæ, carotides arteriæ per laryngis atque pharyngis musculos, intusque per cerebrum, tantum di- 195.
ductæ, mammaria interna arteria ab axillari deducta, cruralis primum hypogastricas duas, & pudendam externam, deinde 197.
ischiaticas & musculares, dimittens, tandemque in saphenam, ab interiore parte ad plantam pedis descendentem, aliamque ad poplitem suramque productam, divisa, dilatatio arteria- 200.
rum non nisi ab elatere partium sanguinis, pulsusque ab arte- 202.
riarum contractione, proveniens, vena azygos in cavam ab he- 205.
pate adscendentem, antequam se in cor aperit, terminata, pancreas *Asellii*, aut, ut *Deidierius* per totum librum satis male 237.
vocat, *Osellii*, inter humani corporis partes relatum, atque pro parte habitum, ex pluribus collectis vesiculis constante, sinus longitudinalis inferior eo loco, quo laterales, vel trans- 250.
versi, concurrunt, in venam, vel torcular, *Galeni* patens, septum 300.
lucidum sub fornice collocatum, unica, aut duæ, tantum, tonsillis aperturæ adscriptæ, tympani membrana cartilagini circa 307.
osseum circulum annexa, intus tympani cavum succingens membrana pro vesiculosa habita, musculus mallei, qui Folii 308.
processui inseritur, ab inferiore anterioreque aquæductus, id

 est,

Pag. 316. est, tubæ *Eustachianæ*, parte, per ejus sulcum deductus, pe-
332. ctoris cava, tanquam utrinque æqualia, descripta, cartilagines
asperæ arteriæ, ubi pectus intravit, in integros circulos mu-
343. tatæ, glandula ad eum stomachi locum posita, ubi cum ven-
373. triculo committitur, foramina cavo atrabiliariarum capsularum
ita adscripta, ut in hoc contentum liquidum per ea in venam,
tanquam ductum, in emulgentem venam patentem, defluere
possit, ex qua ipsi in ductum reditum, valvula orificio appo-
376. sita præcludat, tunica vaginalis cremasterem includens, qui
383. majori epididymidos lobo adhæreat, urethræ apertura super
clitoride, & circa illam duæ parvæ carunculæ, nymphæ no-
386. minatæ, involuntariumque urinæ fluxum, tanquam sphincte-
res, impedientes positæ, ligamenta lata a posteriore parte cum
403. sacro, ab anteriore cum pubis osse, juncta, canalis venosus
404. pro fine venæ umbilicalis habitus, valvula ad finem canalis ar-
teriosi posita, aliique non pauci. Quæ etsi satis indicare vi-
dentur, quale huic libro pretium statuendum sit, tamen non
25. inutile erit, monere, *Deidierium* inter ossicula auditus orbi-
191. culare non nominasse, ex vasorum sanguiferorum tunicis in-
ternam omisisse, cujus summa utilitas est, omisisse etiam me-
sentericam inferiorem, & diaphragmaticam arteriam, & ner-
223. vum ischiadicum, quasi hæ inter minutiores, & parum ad vi-
tam sanitatemque facientes, partes referendæ essent.

JO. BEVIS, M. D. OBSERVATA QUÆDAM loca Mercurii, ex quibus patet, ejus motum a Cometa postremo non esse turbatum. Ex Transact. Philos. Anglic. Num. 473 pag. 48 huc translata.

Observationes sequentes a me cum cura institutæ sunt, ope egregii Sectoris astronomici, cujus radius est pedum quinque. Computationes factæ sunt a Domino *Morriss*, ex Elementis paulo correctioribus, quam quales in Tabulis *Halleji* exstant.

A. 1744 d. 17 Maj. erat stellæ ε *Geminorum*, secundum Observationes *Bradleji*, Rectascensio 97°. 2′. 10″
Declinatio 25°. 21′. 30″

Maj. d.	Temp. app. h. ′ ″	Longit. ☿ ° ′ ″	Latit. ☿ ° ′ ″
15	8. 31. 15	♊ 28. 56. 51	B. 1. 57. 58
17	8. 26. 6	♋ 1. 1. 16	1. 44. 45
18	9. 4. 40	1. 59. 30	1. 36. 40
19	8. 41. 00	2. 51. 38	1. 28. 7

Rectascens. comput. ° ′ ″	Rectascens. obs. ° ′ ″	Error comp. ″
88. 50. 7	88. 49. 20	+ 47
91. 7. 41	91. 7. 4	+ 37
92. 11. 53	92. 11. 10	+ 43
93. 9. 12	93. 8. 20	+ 52

Declinat. comp. ° ′ ″	Declinat. obs. ° ′ ″	Error comp. ″
25. 26. 12	25. 26. 20	— 8
25. 13. 00	25. 12. 56	+ 4
25. 4. 15	25. 4. 27	— 12
24. 54. 43	24. 54. 56	— 13

ILLUSTRAZIONE DEL PARMENIDE DI PLATONE, con una Dissertazione preliminare, &c.

hoc est,

ILLUSTRATIO PARMENIDIS PLATONIS, UNA cum Dissertatione præmissa, Ven. Abbatis *ANTONII CONTI, Patricii Veneti.*

Venetiis, apud Joannem Baptistam Pasqualium, 1743, 4.
Plag. 16.

Extulit caput olim in secta Eleatica *Parmenides*, Pireti natus, qui cum *Zenone* Athenas transiit, ibique cum *Socrate* colloquium, quod in *Parmenide* descripsit, dicitur habuisse. Eleaticæ sectæ origo a *Pythagora* est deducenda. Fundamenta sigillatim jecit postea *Xenophanes Colophonius*, in Ionia natus, a

civitate Elea, ſeu Velia, flumini cognomini adjecta, cognomi-
nata. *Thaletem* Noſter *Pythagoræ* reddit æqualem, vel hoc ju-
niorem. *Pythagoras* enim invenit calculum eclipſium com-
Pag. 4. putandarum, ad *Euclidem* poſtea propagatum. Ita diſſerit
ac argumentatur Noſter. *Pythagoram*, credit, ab Ægyptiis
hauſiſſe theorema *Pythagoricum*, uſus ſuffragio obſcuriori,
quod habetur in *Plutarchi* libro *de Iſide ac Oſiride*, ubi refer-
tur, illos contuliſſe Numina ſua antiquiſſima, *Iſidem*, *Oſiridem*,
ac *Orum*, cum tribus trianguli rectanguli lateribus ſecundum
5. quadrata numerorum 3, 4, 5. *Xenophanes* floruit ætate *Epi-
charmi* ac *Empedoclis*, ac in Siciliam, regnante hic *Gerone*,
transvectus eſt. Literis navare cœpit operam, cum *Thaletis*
diſciplina ſeſe jam per Ioniam, & *Pythagoræ* ſcita per Græciam
magnam ac Siciliam, diffudiſſent. Ipſe ex Ionica & *Pythago-
rica* Philoſophia novam philoſophandi rationem invenit. Ex
hac Eleatica ſecta enatæ ſunt ſectæ recentiores, Academica &
Platonica, unde porro Scepticiſmus ac Stoiciſmus emana-
6. vit. *Xenophanes* floruit jam Olymp. 76, ac ad centum ætatis
annos tranſegit vitam. *Parmenides* ſtudiis ſe appulit Eleæ, ma-
giſtris *Amenia* & *Dioceta*, Pythagoræis. *Empedocles* hic æmu-
latus fuit *Parmenidem*, ac in Sicilia *Xenophanem*. Advenien-
tem *Xenophanem Parmenides* Eleæ audivit. *Socrates* natus
fuit ſub finem Olymp. 77, ac habuit 25 annos, cum *Parme-
nides* fere quadragenarius eum Athenis convenit. *Plato* pro-
inde probabilitatis leges ſecutus fuit, cum Dialogum, *Socrati*
cum *Parmenide* intercedentem, concinnavit. *Athenæus* tamen
in *Dipnoſ. XIV* dubitavit, an *Parmenides Socratem* potuerit
9. adhuc videre. *Pythagorici* Metaphyſicam ac Matheſin ama-
bant, *Heraclitus* phyſica, *Socrates* moralia. *Pythagorici* pro-
pugnabant illud: *Ex nihilo nihil fit*, ideoque partem libertatis
11. Deo detrahebant. Arriſit illis æternitas mundi, ejusque ani-
matio & divinitas, nec non fati immutabilitas catenata. Syſtema
Platonicum fuiſſe ex toto *Pythagoricum*, Ven. Autor, ſe alias
12. comprobaturum eſſe, promittit. *Cicero* certe eum jam præ-
ivit, tradens, Philoſophos Græcorum priſcos Deum, ſeu vim
ac materiam, indivulſo nexu jugaſſe. In theogoniis exterorum

prin-

principii loco erat chaos. *Orpheus* in Græciam primus hanc ſententiam ex Ægypto intulerat. Plura de eodem argumento & docte & ſolide ex Hiſtoria philoſophica hic pertractantur. Tractatio autem copioſior, quæ Diſſertationi præmiſſæ eſt ſubjuncta, exhibet complexum Philoſophiæ *Parmenidis*, cujus pars maxima a plerisque Philoſophis ignoratur. Si conſimile cujusque principis Philoſophorum exſtaret, non eſſet verendum, ne homines noſtri tot novis inventis ſuis gloriarentur, quorum ſplendorem ipſi in dies paſſim affectant.

C. CORNELII TACITI DE SITU, MORIBUS, ET populis Germaniæ libellus, cum Præfatione, & obſervationibus, atque Indice gemino, iterum publicatus ab JO. GOTTFR. HAUPTMANNO.

Lipſiæ, apud hæredes Lanckiſianos, 1747, 8.

Plag. 9.

Inſignem habet altera iſthæc editio præ priore prærogativam. Illic contextus modo apparebat; hic plurimæ ſingulis *Capitibus* obſervationes atque, ut in argumento hiſtorico, allegationes ſunt ſubjectæ. Adhæc auctior Præfatio, atque amplior duplo Index. Inprimis autem recens adjungitur σκιαγραφία compendii antiquitatum Germanicarum, quatenus ex *Taciti* Germania lucem accipit, ad illius Capita & numeros accommodata. Nimirum aperuit Cl. Autor jam publice in Novis Hamburgenſium literariis inſtitutum ſuum, Ebræas, Græcas, Romanas, patrias, antiquitates, eodem ordine, puriore latinitate, perſpicuaque brevitate, in uno libro ſtudioſæ potiſſimum juventuti proponendi. Plauſum quidem obtinuit eruditorum, quorum unus ſingulatim Neorupinenſis fuſius ibidem illud inſtitutum commendavit, urſitque feſtinationem. Autor vero, fato Latina ſcribentium preſſus, deeſſe adhuc bibliopolam, impenſas honeſtis conditionibus ſuſcipientem, neque opus eſſe feſtinatione, reſpondit. Neque nos arbitramur detrimentum tarditatis ergo facturam literatorum civitatem; dum, quod confidimus, tanto accuratius opus ac perfe-

perfectius prodibit. Confirmat eam ſpem noſtram, quæ, abjectum nondum inſtitutum eſſe, nos docet, hæc ipſa σκιαγραφία. Eadem, ſi cum priore conferamus, nonnihil jam, in minoribus quidem momentis, emendatum eſſe, demonſtrat. Sed non illæ ſolæ ſunt ejus dotes. Juvat pariter *Taciti* libellum, atque intelligentiam penitiorem non ordine tam anxio ſcripti promovet; juvat omnem conatum patrias antiquitates recenſentium; ſi quidem ex iſto puriſſimo illarum fonte haurire voluerint. Manifeſtat autem poſt proœmium quinque partes. Illud, unde plurimum lucis antiquitates accipiunt, geographicam ſiſtit, hiſtoricam, & moralem, conſiderationem, agentem de Germaniæ nomine, finibus, provinciis, ac populis, vicis & pagis, montibus, fluminibus, rebus peculiaribus & rarioribus, originibus incolarum, & conditione demum morali, tam generatim, quam ſingulatim. Partes ipſæ proponunt antiquitates ſacras, literarias, civiles, militares, ac domeſticas. Nimirum, cum vetuſtiores illi ritus in actionibus atque officiis Deo, nobis, aliis, tam ratione animi, quam corporis, exhibendis conſiſtant, quæ vel in humana, vel civili, ſocietate, tum ad bonum promovendum, tum ad evertendum contrarium, exhibentur, & numerus facile & ordo conſtabit. Neque vero, dum ſingulæ partes in quatuor Capita, ſingula Capita in totidem membra, diſtribuuntur, in hiſce poſtremis omnino proximam ſemper lucem accendit *Tacitus* noſter, unde conjecturis interdum locus fuit. Nonnunquam etiam artis cujusdam, aut notitiæ, defectus indicatur, ac ſubinde ab effectu ad cauſam concluditur. Sed præter antiquitates in hoc libello edendo ad mores quoque reſpectum fuit. Habet ſemper illud propoſitum Cl. Editor in ſtudioſa juventute erudienda, ut mores quoque emolliat, artes fideliter didiciſſe, utque cum intelligentia emendetur voluntas. Nova igitur eſt hujus editionis in ipſo contextu prærogativa, ut & ſententiæ, quibus creber eſſe *Tacitus* ſolet, & locutiones, quæ, vel extra contextum ſumtæ, ſententiis atque obſervationibus moralibus locum facere poſſunt, currentibus a reliquo ſermone literis diſtinguantur. Autor ipſe proverbia,

quæ

quæ dicunt, ad inferiorum Gymnasii sui classium usum, publici quondam juris faciens, in Præfatione, quid talia prosint, ostendit. Antiquitatum isthæc σκιαγραφία illius nos Præfationis recordari jubet; uti pariter activæ ad ordinem Philosophiæ adagia sunt indicata. Huic etiam quid prodesse queat *Tacitus*, facillime posset atque eodem modo designari, ni convenientius foret, observationum quædam specimina dare. Hic autem ad *Cap. 1* inter χωρογραφίαν Germaniæ designantes præ ceteris laudatur *Jac. Car. Spenerus*. Ad *Cap. 2*, ubi deformitas Germanicæ terræ depingitur, notatur: *Aut hic est ἀυξησις, aut incredibilibus modis mutata patria; licet simul perpendamus, quod Italus scribat.* Ibidem de carminibus antiquis Germanorum in *Institutionibus poeticis* (quarum conspectum olim dederat in Præfatione *Fasciculi Carminum Latinorum optimæ notæ*,) tractatio promittitur. Ubi *Cap. 3* ejusmodi carminum cantus nomen *barditus* occurrit, indicatur, quod, præter hoc, a Bardis derivatum, alii legant baritum a *bæren*, clamare, alii blarritum a *blærren*, alii barritum a *barris*. Ad *Cap. 4* memoratur, non natura solum, sed & arte, rutilos Germanorum capillos fuisse, cum istum colorem medicamentis inducerent. Ad *Cap. 6* indicatur, exercitum deseruisse, quod *Herischliz* Franci nominarint, crimen jam olim capitale fuisse; ad *8*, non paucos Amazonibus, adeo antiquitus celebratis, Germanicam originem tribuisse, unde & ipsum nomen isti, quam Grææ, linguæ potius vindicarint. Ibidem dum *Aurinia* nominatur, variæ apud alios hujus nominis lectiones atque explicationes afferuntur. Ad *Cap. 18*, quod incipit: *Quanquam severa illic matrimonia*, ex antecedentibus suppletur: Quanquam *nudam corporis partem feminæ ostendunt, nibilo minus* &c. *Cap. 19* verba *literatum secreta* qui exposuerunt, quique de re publica Germanorum scholastica egerunt, plurimi nominantur, ipse autem, istis verbis στεγανογραφίαν amatoriam innui, existimat; ibidemque pariter sub finem veterum Germanorum variæ leges occurrunt. Ut reliqua taceamus, πρότερον ὕστερον facto, de Præfatione adhuc tribus verbis dicemus. Agit eadem de Autore, scriptis illius, eorum rebus, stilo, diversis editionibus, *Germania* sigillatim, utilitate antiquita-

tum patriarum, nonnullis eorundem ſcriptoribus, eo, quod ibi deſideratur, variis *Germaniæ* editionibus, deque præſente. Inprimis autem obſervationibus ſubjectis non pauca de *Tacito*, ejusque ſcriptis, teſtimonia, editiones quædam, & aliqui patriarum antiquitatum ſcriptores, recens adduntur.

GEORG. LUDOVICI OEDERI, S. THEOL. D. ET Diœceſ. Feuchtwang. Antiſtitis, Animadverſiones ſacræ.

Brunſuici, ſumtibus hæredum Lud. Schrœderi & Gothofr. Merckwitz, 1747, 8.

Alph. 2.

Nomen Autoris noſtra commendatione non indiget, cum ex variis jam ingenii documentis ſolertia ejus & doctrina dudum rei publicæ literariæ innotuerit. Faciemus igitur, quod noſtrum eſt, ex his ſanctioris diſciplinæ adytis anathemata quædam lectorum oculis expoſituri, ut habeant hi, ex quo de doctiſſimo *Oedero*, ejusque libello, recte judicare queant. Centuriæ numerum adæquant præſentes Animadverſiones ſacræ, inter quas primum pilum ducit explicatio vexatiſſimi loci *2 Cor. XII, 1-9*, de raptu non *Pauli*, ſed alterius cujusdam hominis, in Paradiſum, quæ, cum Diſſertationis antea ſingularis forma prodiiſſet, multasque aliorum doctiſſimorum virorum cenſuras experta fuiſſet, hic loci omitti non debebat. Conſtat jam inter verborum divinorum interpretes, quæ Clariſſi-
Pag. 16. mo *Oedero* ſedeat de hoc loco ſententia. Ne tamen nihil hic dicamus, deſcribere juvat omnem expoſitionis illius rationem, quæ ſic ſe habet: *Nihil mihi prodeſt*, de *Paulo* ſcilicet ſermo eſt, *gloriari, jactantia potius abſtinere penitus neceſſe eſt. Nam, poſtquam enarravi varia calamitatum genera, quibus me afflixit providentia divina, veniam quoque ad revelationes & viſiones ejus argumenti, ut plane neceſſe ſit, mecum habitare, minimeque efferri. Duas autem narrabo, quarum altera mihi monſtrata eſt a pio quodam, mihique probe cognito, Chriſtiano, dudum pie defuncto, ut adeo,* utrum

utrum sola anima, an hæc corpori sua reddita, mihi ostensa sit, ignorem, quæ & scire me Deus noluit. Is in tertium cœlum, nam triplex mihi in visione monstratum est, ad Deum rapi visus, & verba haurire, qualia effari nemini mortalium par est, quasi intimæ admissionis amicus. De hoc, quoniam constat, longe mihi ante habitum esse, gloriari decrevi, in hoc ornando divinam benignitatem potissimum admiror, de me nihil prædico, nisi quod multa pati me Deus voluit, & humilem abjectumque esse. Hæc est sententia omnis, ab Autore nostro ita luci suæ, ut putat, restituta. Ὑπερβολὴν ἀποκαλύψεων *præcipitium* aliquod, seu abruptum revelationum, sive *finem* earum, dicit. Illi pali fixi videntur, ne insultare possent hostes, & quos *Paulus* ipse transilire dubitabat, cavens, ne sæviret amplius in ecclesiam, quod antea fecerat. Circa testimonium *Pauli Gal. II, 6*, primo aliqua contra *Zeltnerum* disputantur, &, vocabulis expensis, hæc rerum depingitur facies: *De illorum vero numero, qui præ ceteris videntur esse aliquid, quales nonnulli fuerint, parum mea interest.* Hanc mentem esse Apostoli, Noster ex antecedentibus & consequentibus orationis partibus evincit, &, vocabula *v. 4* διὰ δὲ, omissionem concinnam indicare, statuit, quæ per *fratres irrepentes* suppleri debeat. Sequitur hæc explicatio *Capitis XXIV* integri *Proverbiorum*, & testimonii *Paulini Gal. V, 10*, ubi contenditur ex testimoniis, sacris æque ac profanis, in medium allatis, πείθειν, cum casu quarto constructum, significare, aliquem vel iratum, vel quem suspiceris irasci, blanda ratione ad partes nostras trahere, seu placare. De corona regis Ammonitici ad *2 Sam. XII, 30, 31*, & *1 Chron. XX, 23*, verisimilius statui, Noster arbitratur, illam non de capite regis, sed idoli, esse abstractam, quod ex vocabulo מלכם, & locis quibusdam S. Scripturæ, expedire conatur. Reliqua hujus testimonii vocabula, quæ de pœna in Ammonitas statuta loquuntur, ita exponit Noster: *Ammonitas cum ferreis instrumentis esse necatos, tum &, ne omnes uno mortis genere perirent, in fornace lateritia combustos, non in honorem spoliati & vastati idoli, sed ut, in quo peccassent, in eodem punirentur.* Interpunctionis ratio *Jo. XIX, 38*, ita instituenda videtur Nostro, ut dicatur, post hæc rogasse *Pilatum Josephum*, qui discipulus

Pag. 25. 26. 29. 37. 50. 67. 77. 78.

Jesu erat, *ac clam rogasse*, quod Judæos consilio, si rescivissent, certissime obstituros esse metuerit, ut liceret corpus Jesu
Pag. 80. cruce tollere. Parenthesi itaque includit verba: ὧν μαθη-
τὴς τοῦ Ἰησοῦ. Vocabulum αὐτοὺς, ut nobis quidem videtur,
98. commode transfertur *Luc. V, 17*, ad legis peritos & Pharisæos, quos Christus sua oratione nervosa & efficaci, quoad animum
125. & mentem, sanare studebat. Conjecturam non plane spernendam ad *Jo. XIX, 13*, profert Noster, putans, non *Pilatum* ipsum dici sedisse in tribunali, sed collocasse in ejus parte aliqua, lapidibus tessellatis strata, inferioreque adeo, Jesum, huic quasi honore habito, sed ad irridendum tamen compo-
132. sito. Vocabulum המה *Jer. VII, 4*, breviter atque rotunde ad דברי trahitur, ut sensus inde commodissimus eliciatur, qui ita sese habet: *Nolite confidere vobis*, hoc est, viribus vestris, *ob mendacia dicta* (cum ajunt, templum Domini, templum Domini, templum Domini,) *hæc*. Inficias ire non licet, per hanc parentheticam dispositionem verba Prophetæ optime conjungi posse, dummodo simul edidisset Noster, accentuum ratio quæ
143. tunc sit ineunda, si hæc expositio accipiatur. Ad locum *1 Thess. IV, 6-8*, annotatur, *Paulum* ibi tantum de peccatis adversus sextum præceptum decalogi fugiendis, omnibus his versibus loqui, non de injuriis aliis, ex fraudibus, avaritia, & habendi cupiditate, ortis, quas plurimi, quin imo omnes fere,
155. hic urgent interpretes. Difficultatibus testimonii divini, quod *Exodi III, 22*, exstat, ita occurrit Noster, ut, commodissime hæc verba sic transferri posse, moneat: *petat quæque*, Judaica scilicet, seu Ebræa, uxor, *a vicina* & hospite sua vasa argentea & aurea, item vestes, ea imponite filiis filiabusque vestris, *atque eripite, seu liberate, Ægyptum.* Addit ad sententiam suam confirmandam quædam momenta historica, & significationem inprimis usitatam vocabuli נצל urget. Sed, non primum Autorem nostrum hujus rei esse inventorem, ex *Miscellan.*
220. *Lips. Vol. IV P. II pag. 206-220*, & his *Novis Actis Mens.*
159. *Jan. A. 1747 pag. 38*, constat, ubi eadem jam proposita atque ornata legitur sententia. Phrasin ἀποδιδόναι λόγον, *confectos libellos reddere*, significare, Noster ex *Luc. XV, 2, Matth. XII, 36, 1 Pet. IV, 5, Act. XIX, 40*, conficere studet. Circa verba *Ps. CXXXIV,*

Pf. CXXXIV, 3, hæc instituitur explicatio: Tu, Domine, *spar-* Pag. 197.
fisti itinera mea, & recubitos meos, ubi frequentes suas fugas
ultro citroque innuit, & providentiam divinam laudat *David*,
quæ, quid singulis horis, cum triste, tum lætificum, hoc aliisve
locis, eventurum esset *Davidi*, partim constituit, partim permit-
tere sanctissime decrevit. De vocabulo עיף ad *1 Sam. XIV, 31*, 215.
paucis ostenditur, Israelitas hostes suos *Ajalonem* usque spatio
satis magno persecutos esse, quod, nisi summa festinatione res
gesta esset, fieri non potuisset. Itaque verba Hebraica ver-
tenda esse Noster putat: *Et volavit, seu festinavit, populus ve-*
hementer. Alia huic observationi additur de verbo יעף, do- 220.
cte perscripta, commentatio, quam strictur æ quædam de voce
עיף, & verbo יאל, excipiunt. Nec omittenda hic esse vide- 229.
tur paraphrasis *Zach. II, 12*, ubi Noster sibi persuasum habet,
vocabula Hebraica אחר כבוד significare nomen quoddam 237.
Christi, hactenus nondum manifestatum: *Nam, sic ait Jeho-* 248.
vah Zebaoth, Spiritus sanctus, qui ex œconomia divina prædi-
cationi Evangelii præest: Achar Cabod, is, quem secutura est
gloria, qui, exantlatis horrendis calamitatibus, pro generis hu-
mani salute, summa cum gloria, in patris throno a dextris e-
jus consedebit, misit me ad gentes olim ecclesiæ inimicas, nunc
vero accessuras eidem ecclesiæ, nobile incrementum. Hinc li-
quere putat Noster, admodum commode Christo hoc nomen
Achar Cabod, sive, *postea gloria*, tribui. De vocabulo
ערב ad loca *Genes. XLIV, 32, Jer. XXX, 21*, notatur, utro- 262.
que in oraculo significare illud commoda ratione, sive id 267.
prece, sive pretio, fiat, suum facere aliquid, seu in po-
testatem suam redigere. Germanice diceres: *Erhandeln.*
Ut sensus sit in priori testimonio: *Impetravi a patre*
meo puerum, obtinui, ut mihi daretur abducendus. In prio-
re vero: *Quis est, qui potitus est corde suo*, seu, qui im-
petravit a corde suo, *ut ad me accederet.* *Paulo* ad locum 323.
2 Cor. III, 5-8, sermonem esse, Noster ait, de legislatio-
ne Sinaitica, sive de inauguratione solenni V. T. *Mosen* ibi
secum populo attulisse *legem scriptam*, non ortam tum de-
mum, nam est ipsis hominum cordibus fixa, sed *insculptam ab*
ipso Deo lapideis tabulis. Apostolos etiam attulisse *spiritum*,

non tum primum datum, quasi antiqui eo caruissent, sed *hoc modo* non datum antea. Hinc & manifestum, quoniam lex in tabulis lapideis continebat præcepta divina, nunquam ab ullo homine plane observanda, ideo *mortis munus* dici legis lationem; nam declarat, homines transgressores mortis reos, contra *effusionem spiritus S.*, & primum istud felixque præconium Evangelii solenne festo Pentecostes, *ministerium vitæ* dici,
Pag. 329. quoniam vitam, a Christo partam, nuntiavit. Planissime verba *Jo. VIII, 5*, reddi posse, confidit, si ita exponantur! Vos judicate, *quæ humani judicii & fori vestri sunt*, ego neminem judico; sed, quando judicabo id, quod extremo die futurum est, judicium meum verum justumque erit.
358. Aliud dictum *Joanneum Cap. V, 39*, ita vertitur: *Hæc est voluntas patris, qui misit me, ut nihil eorum, quæ mihi dedit, perdam, sed* sistam *die extremo*, ut scilicet patri, a quo Christus erat missus, homines, credituros in se, conservaret, & restitutos patri quondam exhiberet.
378. Argutam ad *Luc. XVII, 15-18*, Noster affert conjecturam de novem leprosis, a Christo ingrati animi non accusatis. Sensus eo redit omnis, subinde fuisse crimini Christo datum, magnam illum sibi hominum conciliare multitudinem, qui ipsum sequantur, & moliri adeo res novas videri. Ad hanc criminationem iniquissimam refellendam, docere illum Pharisæos præsentes, Noster monet, & edicere, tantum a se abesse, ut multitudinem hominum sectaretur, ut potius *novem* istos Judæos, quos a se purgatos potuisset secum honestissima specie retinere, abire jusserit, & neminem, præter unum ex alia gente, ad se revertentem,
379. secum habitare voluerit. Illustrari hæc posse, Noster statuit,
426. ex *commate 20* & sequenti hujus *Capitis*. Sensum verborum, *1 Cor. VI, 5*, occurrentium, commodissimum esse Autor putat hunc, si ita illa accipiamus: *Honoris causa ita vobiscum loquor*, hoc est, injuriam vobis facturus esset, qui diceret, tantam apud vos, o Corinthii, esse penuriam virorum, ea prudentia præditorum, qua ad judicandum inter fratres opus est. Οἰκεῖοι
440. τῆς πίστεως, *Gal. VI, 10*, non omnes omnino putantur Christiani, sed familiares modo, qui a propriis, seu consanguineis atque liberis, distinguuntur, hincque præcipua cura habenda sit servorum

vorum & ancillarum, ſaltem amicorum, ſi fidei ejuſdem, cujus heri
patronive, ſunt participes. Singularis plane videtur interpretatio ad Pag. 493.
1 Cor. XI, 28, 29, nobiſcum hic ab Autore Venerabili communicata,
quaſi ea mens ſit Apoſtoli: Exploret ſe quiſque ipſe, vel ſic, *nullo li-
cet præmiſſo convivio*, de pane hoc comedat, & de poculo iſto bibat.
Porro *v. 29*: Nam, qui edit, & bibit indigne, is edit bibitque ſibi
judicium, non, *qui ſeparat corpus Domini*, ſive, *qui ſine vulgari cœna
præmiſſa*, corpus Domini, in cœna hac myſtica, accipit. Tria nomina, 553.
δειλοὶ, ἄπιστοι, ἐβδελυγμένοι, *Apoc. XXI, 8*, non tria, ſed unum peccantium
genus, conſtituere, arbitratur Noſter, ita, ut duo poſteriora vocabula
prius illud explicent. Obſervandum enim eſſe, atrocem hominum fie-
ri timiditatem, qui veracitati & potentiæ divinæ, tot documentis de-
monſtratæ, fidem habere nolunt; hinc accuratius iſta deſcribitur, ad-
ditis duobus hiſce vocabulis, quæ eam incredulitati & abominationi
adjudicant. Intricatum teſtimonium *Prov. XXVI, 10*, ita expeditur:
Nimium eſſe, ſi quis *omnia parturiat*, aut *efficere conetur*, is & *ſtultos* 571.
conducet & *prævaricatores*, hoc eſt, cum velit infinitis cupiditatibus
obſequi, nihil aliud lucrabitur, quam ut expoſitus ſit injuriis malorum
& ineptorum hominum, quorum opera utitur. רב ſignificat *abunde*, 576.
ſeu *nimium*, non modo cum ל, nota tertii caſus, ſequitur, ſed & abſo-
lute poſitum *Exod. IX, 28*, quod omnem hanc interpretationem præclare 677.
juvat. Laudanda quoque videtur opera Autoris noſtri, quam ad illu- 685.
ſtrationem *Act. XVII, 11*, attulit, ubi totus in eo eſt, ut *Theſſalonicen-
ſibus* laudem atque gloriam debitam reſtituat, quam *Verienſibus*, ſeu
Berrhoenſibus, hactenus plurimi tribuerant. Hæc ſufficiat annotaſſe
de præclara Autoris Venerabilis collectione obſervationum ſacrarum,
in qua, quid judicio, doctrina, & ingenio, valeat, præclaris ipſe ſpeci-
minibus oſtendit.

NOVA LITERARIA.

Omnibus iis, qui cognoſcendis rebus divinis vitam deſtinaverunt, non ſolum in id incumbendum eſt, ut ſciant, quæ viris ſanctis dicta ſunt, ſed, ut eorum veritates etiam ex fontibus ipſis derivare poſſint, elaborandum. Non injucundum erit, aut inutile, conſilium, quod de tribus libris cepiſſe non ignobilem hujus urbis typographum, *Wolfg. Deerium*, accepimus, qui licet facile id genus aliis palmam præripiant, a paucis tamen, quantum decoris illis & gratiæ inſit, hactenus intelligitur. Sunt illi: Biblia Hebraica *Everhardi van der Hooght* cum verſione Latina *Seb. Schmidii*; *Guſſetii* Commentarius Linguæ Hebraicæ; & *Clodii* Lexicon Hebraicum ſelectum. Ecquid eſt illi, qui nomen ſtudiumque Theologiæ dedit, aut accurate nitideque ſcripto S. Codice optatius, aut tali libro utilius, ex quo non verba, quæ vulgo ſimplicia dicuntur, vocumque derivata tantum & flexiones grammaticæ, cognoſcantur, ſed ex quo etiam, quæ verbis vis inſit & ſignificatio, diſci poſſit. Omne in eo punctum tulerunt viri, quorum cura libri, de quibus loquimur, prodierunt. Non minorem apud

erudi-

eruditos gratiam editione Codicis sancti Theologus Belgii iniit, *van der Hooght*, quam Commentario Linguæ Hebraicæ *Gussetius*. Laudes, ab aliis laudatis viris ei collatas, exponere fusius, irritus labor foret; otium etiam hac in re nobis in Critica sacra *Carpzovius*, & in Bibl. Hebr. *Wolffius*, fecerunt. Jam vero de illis editionibus nobis sermo est, quas in urbe nostra Bibliopola *Wolfgangus Deer* luci publicæ exposuit. Septem enim, & quod excurrit, anni sunt, cum eruditis rem facere gratissimam ipse sibi videretur, si denuo illius *van der Hooght* Codicem prelo subjiceret. Et chartæ nitor, & literarum elegantia, & singularis, ne mendose ad usus eruditorum publicos mitteretur, cura, quam Professor L. L. Or. hujus Academiæ, *Jo. Christ. Clodius*, cujus ossa molliter cubent, in se susceperat, ita in eo spectatur, ut judices æqui rerumque harum intelligentes ea exempla illis præferre, quæ in Belgio olim prodierunt, minime dubitent. Et, cum intelligeret *Clodius*, de *Sebastiani Schmidii* versione Latina & in *Actis Erudit. ad Annum 1696*, & in *Fabricii Hist. Biblioth. P. III*, & ab aliis honorifice & graviter multa prædicari, eam textui adjungere, non inutile putavit. *Gussetii* autem Commentarius Linguæ Hebr. qui primas vocum Hebraicarum potestates cogitate accurateque docet, & significationes reliquas, & derivata, & verborum harmoniam & consuetudinem usumque, multa etiam sacri Codicis genera loquendi, illustrat, nec paucis locis novam affundit lucem, merito jureque, non, ut multi errant, verborum index, sed literaturæ Hebraicæ thesaurus, habetur. Cujus quamprimum dignitatem & præstantiam D. *Langius* inspexerat, in *Institutionibus Theol. Liter.* opus nominat præclarum, quod, in formali sensu eruendo post *Boblium* præcipue occupatum, observationibus exegeticis abundet. Quapropter rem utique bonam, & ad posteritatem longe fructuosissimam, suscepit *Wolfgangus Deer*, qui librum carum rarumque, ut in *Lilienthalii Bibl. Exeg. pag. 160* vocatur, suasore Prof. *Clodio*, iterum luci publicæ dedit. Accesserunt, mirumque in modum hanc editionem exornarunt, ipsius Autoris σχέλια, & *Clodii* illustrationes, & Index, Latino idiomate scriptus, & æri incisæ figuræ. Deinde, ut nihil desiderari posset, quod ad cognitionem idiomatis Hebraici facere videretur, *Clodius*, qui abundanti linguarum varietate instructus erat, Lexicon selectum Supplementi loco ad *Gussetii* Commentarium exaravit, suaque indefessa industria studioque effecit, ut hoc de labore eruditi, non leviter scientiis tincti, præclare magnificeque sentiant. Fama autem fuit, cum illi libri, qui in omnibus Theologorum scriniis esse debent, ne in Bibliopolarum quidem tabernis cernerentur, tam paucos rarosque esse, ut a multis jam desiderarentur; quo etiam factum est, ut non pauci eorum præstantiam dijudicare, iis carentes, vix ac ne vix quidem possent. Quo in errore tamen ne amplius & populares nostri & ii inprimis versentur, qui exteris in terris Musis nostris favent, adesse singulorum librorum exempla in taberna *Wolfgangi Deer*, certiores eos facere, nulli dubitavimus.

✲ ✲ ✲

ꕥ ⁂ ❀ ⁂ ꕥ

INDEX AUTORUM,

quorum Libri, aut Inventa, in hoc Volumine recensentur:

I. *Libri Theologici, & ad Historiam ecclesiasticam spectantes.*

II. *Libri Juridici.*

Sencken-

III. *Libri Medici & Physici.*

IV. *Libri Mathematici.*

V. *Libri Historici, Chronologici, &c.*

Diodori

VI. *Libri Miscellanei.*

INDEX

INDEX
RERUM NOTABILIUM.

Aquæ

Clodii

D.

Fibræ

Ad

De

N. Narium

Ef. *XXIII,*

Hebr. *VI,*

